ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פארקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְּשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֵחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיב מתוך "תהילות מנחם"

נתינת צדקה ממשיכה אור שלמעלה מהשתלשלות

ג. מבואר בחסידות[1] שבתיבת "עד" יש ג' פירושים: א) "עד" מלשון **נצחיות**[2]. ב) עד מלשון **גבול**, כמו "עד פה תבוא"[3] (ובזה גופא יש ב' אופנים[4]: עד ועד בכלל, או עד ולא עד בכלל). ג) מלשון **עדי וקישוט**[5].

ומבואר שג' הפירושים שייכים לבחי' **הכתר**: ענין הנצחיות שלמעלה מהגבלות הזמן ומקום[6], שייך לבחי' הכתר שלמעלה מסדר ההשתלשלות, בחי' אין סוף. וכן הענין ד"עד פה תבוא" שייך לבחי' הכתר, שלא שייך בו כלל ענין ההבנה וההשגה (ולגביו עשר ספירות נחשבים לגבול). וכן הענין עדי וקישוט שייך לבחי' הכתר, שהוא עטרה ע"ג הראש.

מכל זה מובן מעלת הצדקה, שנאמר בה "(וצדקתו עומדת) **לעד**". שעל ידה נעשה המשכה למטה ביותר (בחי' "אביונים"[7]), באופן של "לעד", וכג' הפירושים שב"עד", שנמשך מבחי' הכתר, ובזה גופא, מפנימיות הכתר[8], עד למטה מטה ביותר.

המשך בעמוד קנז

1) לקו"ת פקודי ד, ד.
2) מצו"ד כאן.
3) איוב לח, יא.
4) ראה ביאוה"ז וארא – לאדמו"ר האמצעי לז, ד ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ח"א ס"ע קפא ואילך. המשך תרס"ו ע' יז ואילך.
5) ראה מצו"צ מלכים-ב יא, יב. תשא ל ג, ד. ה, ו.
6) ראה שעהיוה"א פ"ז. ובכ"מ.
7) שלמטה מעני (כפרש"י פ' ראה טו, ד. תצא כד, יד "אביון תאב לכל דבר").
8) ראה גם אוה"ת ויגש ח"ה תתקפה, ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ..... ג

ג) מאמר ד״ה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך
שבת פרשת שופטים, ד׳ אלול, ה׳תשט״ז ..... ה

ד) שיחת יום ד׳ פרשת שופטים,
ב׳ דר״ח אלול, ה׳תשמ״ג ..... י

ה) לקוטי שיחות – פרשת שופטים
(בלה״ק) כרך יד ..... יח

ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כג

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה
ע״ה ז״ל שניאורסאהן חוברת לג, תרגום מאידיש ..... כה

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים ..... כו

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת שופטים ..... כז

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים ..... מט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שופטים ..... נ

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שופטים ..... נט

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סא

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים ..... סד

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים ..... פד

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים ..... צב

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק יח, תהלים פרק פט-צ ..... צו

יח) משניות – מסכת מכות
ביאור קהתי ..... צח

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קז

כ) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף מה עד דף נא ..... קח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמ

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמ

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קמא

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קמג

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קמג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קמג

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קמד

כח) ספר המאמרים ה׳תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמו

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמו

ל) יומן כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמז

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמח

לב) ביאורים בפרקי אבות פרק א ..... קמט

לג) חומש לקריאה בציבור ..... קנ

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים ..... קנח

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קנט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

פרשתנו מתחילה במלים:

שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ גו׳[1]. לפי פשוטו זהו ציווי לקבוע בכל מקום בתי־דין ולמנות שוטרים שיוודאו את ביצוע פסקי הדין **וּמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[2] אודות המשמעות של ציוויים אלה במובן הרוחני הפנימי **שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב בְּכָל שְׁעָרֶיךָ הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב**[3] במזמור ׳אשת חיל׳ בספר משלי **נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ** והולך מבאר את הקשר בין "שעריך" האמור לעניין מינוי שופטים ושוטרים, ל"בשערים" האמור לעניין אשת חיל, לפי פנימיות העניינים, כדלהלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב נוֹדַע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ קָאֵי עַל אֵשֶׁת חַיִל[4] מכוון **עַל אֵשֶׁת חַיִל**[4] **שֶׁהִיא** לפי המשמעות הפנימית **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,** עם ישראל ככלל כפי שהוא נמשל לאישה **וְאִם־כֵּן בַּעְלָהּ** האמור בפסוק "נודע בשערים בעלה" **הַיְנוּ קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,** הנמשל ל׳בעלה׳ של כנסת ישראל **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5] בנבואת ישעיה **כִּי בוֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[6] **אֵין אִשָּׁה כּוֹרֶתֶת בְּרִית אֶלָּא לְמִי שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בוֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ גו׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנִּישׂוּאִין** וגם הקשר בין הקדוש־ברוך־הוא ה׳בעל׳ וכנסת ישראל ה׳אשה׳, נמשל לעניין הנישואין. **וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר**[7]**, דְּאִם־כֵּן,** אם ׳בעלה׳ הוא הקדוש־ברוך־הוא **אֵיךְ אֶפְשָׁר** יכול **לִהְיוֹת נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ,** ׳נודע׳ במובן של גלוי, ידוע ומוכר **הֲלֹא הָאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא נֶעְלָם** מהשגת הנבראים **בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְאֵין מִי שֶׁיַּשִּׂיגוּהוּ כוּ׳** וכמבואר בתורת החסידות בהרחבה כי מאחר שהנבראים מוגבלים והקדוש־ברוך־הוא לא מוגבל אלא הוא אין סוף, וגבול

בס"ד. שבת פרשת שופטים, ד׳ אלול, ה׳תשט"ז

(הנחה בלתי מוגה)

שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ גו׳[1].

וּמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[2] שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב בְּכָל שְׁעָרֶיךָ הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[3] נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב נוֹדַע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ קָאֵי עַל אֵשֶׁת חַיִל[4] שֶׁהִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם־כֵּן בַּעְלָהּ הַיְנוּ קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] כִּי בוֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[6] עֹשַׂיִךְ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[6] אֵין אִשָּׁה כּוֹרֶתֶת בְּרִית אֶלָּא לְמִי שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בוֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ גו׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנִּישׂוּאִין. וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר[7], דְּאִם־כֵּן, אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, הֲלֹא הָאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא נֶעְלָם בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְאֵין מִי שֶׁיַּשִּׂיגוּהוּ כוּ׳. וּמְבוֹאָר בַּזֹּהַר שְׁנֵי תֵּירוּצִים. תֵּירוּץ הָא׳, שֶׁהַפֵּירוּשׁ נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים הוּא, דְּאִיהוּ אֶתְיַדַּע וְאֶתְדַּבַּק לְפוּם מַה דְּמִשַּׁעֵר בְּלִיבֵּיהּ, כָּל חַד כַּמָּה דְיָכִיל לְאִתְדַּבְּקָא בְּרוּחָא דְּחָכְמְתָא [כַּמּוּבָא בַּתַּנְיָא[8]], וְהַיְנוּ, שֶׁהַפֵּירוּשׁ דְּשְׁעָרִים הוּא מִלְּשׁוֹן הַשְׁעָרָה, שֶׁאֵין זוֹ יְדִיעָה אֲמִיתִית אֶלָּא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד, וּבִכְלָלוּת הוּא עִנְיַן יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת וְלֹא הַשָּׁגַת הַמַּהוּת. וְתֵירוּץ הַב׳, שֶׁהַפֵּירוּשׁ דְּשְׁעָרִים הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁיעוּר

ביאור בדרך אפשר

ובלי גבול הם באין־ערוך זה לזה, הרי לא ייתכן שהנבראים יבינו וישיגו את הבורא, ואם כן מה פירוש הכתוב "נודע בשערים בעלה"?

וּמְבוֹאָר בַּזֹּהַר שְׁנֵי תֵּירוּצִים. תֵּירוּץ הָא׳, שֶׁהַפֵּירוּשׁ נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים הוּא, דְּאִיהוּ אֶתְיַדַּע וְאֶתְדַּבַּק לְפוּם מַה דְּמִשַּׁעֵר בְּלִיבֵּיהּ, כָּל חַד כַּמָּה דְיָכִיל לְאִתְדַּבְּקָא בְּרוּחָא דְּחָכְמְתָא שהוא (הקדוש ברוך הוא) נודע ונדבק (אצל האדם) לפי מה שהוא משער בליבו, כל אחד כמה שביכולתו להתדבק ברוח החכמה **[כַּמּוּבָא בַּתַּנְיָא**[8] ב׳הקדמת המלקט׳ שבראש הספר שם מבואר שנשמות ששורשן ממידת החסד נוטות להקל בהלכה בעוד שנשמות ששורשן ממידת הגבורה נוטות להחמיר, וגם בענייני עבודת המוח והלב, אהבה ויראה, יש לכל אחד ׳שיעור׳ משלו, בהתאם ליכולת נשמתו, ובהקשר זה מובאים דברי הזוהר אלו – "לפום מה דמשער בליביה"**], וְהַיְנוּ,** לפי פירוש זה בפסוק "נודע בשערים בעלה" יש לומר **שֶׁהַפֵּירוּשׁ דִּשְׁעָרִים הוּא מִלְּשׁוֹן הַשְׁעָרָה,** היינו שאכן לא יכולה להיות לאדם הבנה והשגה מלאה באין־סוף, ו"נודע בשערים" היינו **שֶׁאֵין זוֹ יְדִיעָה** והבנה והשגה **אֲמִיתִית אֶלָּא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד,** כאדם שלא יודע דבר מסויים לאשורו והידיעה שלו בנושא היא רק בגדר השערה **וּבִכְלָלוּת** באופן כללי, ידיעה מסוג זה **הוּא עִנְיַן יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת וְלֹא הַשָּׁגַת הַמַּהוּת** כפי שבדרך כלל אדם גשמי עם מושגים גשמיים מסוגל לדעת ולהבין דברים רוחניים (כמו מלאכים, ספירות עליונות וכד׳) שהיא ׳ידיעת המציאות׳ הוא יודע שהדברים הללו קיימים במציאות, אבל אין לו הבנה והשגה אמיתית במהות הדברים.

וְתֵירוּץ הַב׳ לשאלה איך יכולה להיות ידיעה ב׳בעלה׳ זה הקדוש־ברוך־הוא, והרי הוא נעלם ונסתר מהתגלות והבנה של בני אדם, **שֶׁהַפֵּירוּשׁ**

---

1) ריש פרשתנו. 2) ראה ד"ה שופטים באוה"ת פרשתנו ע׳ תתכג ואילך. סה"מ תרכ"ט ע׳ רצה ואילך. תר"ל ע׳ שלו ואילך. ועוד. 3) משלי לא, כג. 4) שם, י. 5) ישעי׳ נד, ה. וראה שמו"ר ספט"ו. 6) סנהדרין כב, ב. 7) ח"א קג, א. וראה גם לקו"ת מטות פה, ב ואילך. 8) בהקדמה וברפמ"ד.

ביאור בדרך אפשר

דְּשָׁעָרִים הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁיעוּר וּמִדָּה, היינו כמות מוגדרת, **וְקָאֵי** והכוונה **עַל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** העליונות **שֶׁהֵם בְּשִׁיעוּר וּמִדָּה,** במספר מוגבל ומוגדר **עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר**[9]**, דְּכֵיוָן שֶׁהַגִּילוּי** של האלוקות **עַל־יָדָם** כמבואר בקבלה וחסידות שהספירות הן כוחות ואמצעים לגילוי והמשכת אלוקות מלמעלה למטה, והגילוי שבא בדרך זו **הוּא בְּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה,** במידה ובכמות ('שיעור') מוגדר **לָכֵן דַּוְקָא עַל־יָדָם** באמצעות הספירות **אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג בּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** כי ללא הספירות שמגבילות את האור האלוקי אכן אין אפשרות שנבראים מוגבלים יוכלו להבין ולהשיג אור אין סוף, והדרך להבין ולהשיג אלוקות על ידי הגילוי שבא באמצעות הספירות היא **עַל־יְדֵי הַמְּשָׁלִים מֵעֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ** שהם, כמבואר בתניא פרק ג' "כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן" ולכן יכולות להוות משל להבנת תוכן הספירות (כך שהעניין והתוכן של כוח החכמה שבנפש, למשל, הוא משל לספירת החכמה וכן הלאה) **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה,** וכך גם דברים נוספים בנפש ובגוף האדם הם משל להבנת הספירות העליונות ועניני אלוקות בכלל **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10] **מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹקָה,** היינו שהתבוננות האדם בעצמו ("בשרי") תביא אותו לראות אלוקות **דְּיִדִיעָה זוֹ** למרות שהאדם מגיע אליה על ידי משלים מדברים של נפש וגוף האדם התחתון **הִיא הַשָּׂגָה מַמָּשׁ וְלֹא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אֶחֱזֶה הוּא תַּרְגּוּם** בלשון ארמית **שֶׁל רְאִיָּה, הֵינוּ רְאִיָּה** שהיא השגה ברורה וחזקה ביותר **וְלֹא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד. וְהֵינוּ,** לפי תירוץ זה הכתוב "נודע בשערים" מתפרש כך ש"נודע" היא אמנם הבנה והשגה כיון **שֶׁבִּבְחִינַת הָאֱלוקוּת שֶׁבַּסְּפִירוֹת** כפי שהאור האין־סוף מצומצם ומלובש בעשרת הספירות **אֶפְשָׁר** יכולה **לִהְיוֹת הַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת הָאֱלוקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַסְּפִירוֹת,** לפני שהאין־סוף צמצם את אורו והתלבש בעשר ספירות **הַיְדִיעָה** וההשגה באלוקות **הִיא בְּדֶרֶךְ הַשְׁעָרָה בִּלְבַד** ולא הבנה והשגה ברורה.

ב) וּבִיאוּר הָעִנְיָן, כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ נו"ן שַׁעֲרֵי בִינָה, ספירת הבינה

ביאור בדרך אפשר

1 **וּמִדָּה, וְקָאֵי עַל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁהֵם בְּשִׁיעוּר**
2 **וּמִדָּה, עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר**[9]**,**
3 **דְּכֵיוָן שֶׁהַגִּילוּי עַל־יָדָם הוּא בְּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה,**
4 **לָכֵן דַּוְקָא עַל־יָדָם אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג בּוֹ יִתְבָּרֵךְ,**
5 **עַל־יְדֵי הַמְּשָׁלִים מֵעֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכַיּוֹצֵא**
6 **בָּזֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10] **מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹקָה,**
7 **דְּיִדִיעָה זוֹ הִיא הַשָּׂגָה מַמָּשׁ וְלֹא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד,**
8 **שֶׁהֲרֵי אֶחֱזֶה הוּא תַּרְגּוּם שֶׁל רְאִיָּה, הֵינוּ רְאִיָּה**
9 **וְלֹא הַשְׁעָרָה בִּלְבַד. וְהֵינוּ, שֶׁבִּבְחִינַת הָאֱלוקוּת**
10 **שֶׁבַּסְּפִירוֹת אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
11 **בִּבְחִינַת הָאֱלוקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַסְּפִירוֹת, הַיְדִיעָה**
12 **הִיא בְּדֶרֶךְ הַשְׁעָרָה בִּלְבַד.**

13 **ב) וּבִיאוּר הָעִנְיָן, כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ נו"ן שַׁעֲרֵי**
14 **בִינָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב בְּכָל**
15 **שְׁעָרֶיךָ, כֹּל בְּגִימַטְרִיָּא נו"ן (שֶׁהֲרֵי הָאוֹת ב' הִיא**
16 **מֵאוֹתִיּוֹת הַשְׁמוּשׁ), שֶׁהֵם נו"ן שַׁעֲרֵי בִינָה,**
17 **וְעִנְיָנָם הוּא כְּמוֹ שַׁעַר הַנִּפְתָּח לָצֵאת בּוֹ לַחוּץ,**
18 **וְהֵינוּ, שֶׁאוֹר הַהַשָּׂגָה שֶׁבַּמּוֹחַ יוֹצֵא וְנִתְפָּס בַּלֵּב,**
19 **שֶׁהַלֵּב מְשַׁעֵר וּמַשִּׂיג אֶת הַהִתְבּוֹנְנוּת. אַךְ כְּדֵי**
20 **שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת**
21 **תְּחִילָה הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת אֶל הַמּוֹחִין, שֶׁזֶּהוּ מַה**
22 **שֶׁכָּתוּב**[11] **עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ, כֹּל בְּגִימַטְרִיָּא**
23 **נו"ן, וְהוּא עִנְיַן נו"ן שַׁעֲרֵי בִינָה, שֶׁעַל־יָדָם**

44 העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות 'שערים' (כדברי חכמינו ז"ל
45 בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת
46 שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ואמרו שרק בפטירתו זכה לשער הנו"ן
47 כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, "נו"ן בו", וגם לגבי ספירת העומר שהיא מ"ט
48 ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע
49 בעבודתו עד השער המ"ט ואת שער
50 הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג
51 השבועות) **שֶׁזֶּהוּ** התוכן הפנימי של
52 **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, כֹּל**
53 **בְּגִימַטְרִיָּא נו"ן (שֶׁהֲרֵי הָאוֹת**
54 **ב' הִיא מֵאוֹתִיּוֹת הַשְׁמוּשׁ** ולא
55 חלק מהמילה עצמה, כך שאין למנות
56 אותה בגימטריא של המילה ומונים רק
57 את האותיות "כל"), **שֶׁהֵם נו"ן**
58 **שַׁעֲרֵי בִינָה, וְעִנְיָנָם** התוכן של
59 שערים אלה **הוּא כְּמוֹ** למשל **שַׁעַר**
60 של מקום סגור **הַנִּפְתָּח לָצֵאת בּוֹ**
61 **לַחוּץ, וְהֵינוּ, שֶׁאוֹר הַהַשָּׂגָה**
62 **שֶׁבַּמּוֹחַ** שהוא התוכן של כוח הבינה
63 שבנפש **יוֹצֵא** מהשכל **וְנִתְפָּס**
64 **בַּלֵּב, שֶׁהַלֵּב מְשַׁעֵר וּמַשִּׂיג**
65 קולט ומרגיש **אֶת הַהִתְבּוֹנְנוּת**
66 והיא לא נשארת 'סגורה' בשכל אלא
67 'יוצאת' מהמוח אל הלב.
68 **אַךְ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת** ירידה
69 והתגלות של **הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת** ואור
70 השכל אכן יאיר בלב, **צְרִיכָה**
71 **לִהְיוֹת תְּחִילָה** כהכנה והקדמה
72 לכך **הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת אֶל**
73 **הַמּוֹחִין,** כמבואר בקבלה וחסידות
74 שכדי שתהיה התקרבות וקבלת
75 השפעה מלמעלה למטה, כמו
76 מאלוקות לנבראים, הדבר יכול להיות
77 על ידי 'המשכה' (ירידה והתגלות) מלמעלה למטה בכוח העליון או על ידי
78 'העלאה' (של התחתון אל העליון) מלמטה למעלה על ידי עבודתו (ובכל אחד
79 משני האופנים יש יתרונות לעומת השני), ולענייננו – המשכה והפעולה של
80 המוחין במידות היא אמנם על ידי הארת המוחין במידות בדרך מלמעלה
81 למטה, אך כדי שאמנם תהיה המשכה כזו בפועל יש צורך בהעלאה של
82 המידות אל המוחין מלמעלה למטה **שֶׁזֶּהוּ** התוכן הפנימי של **מַה**
83 **שֶׁכָּתוּב**[11] **עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ,** והכתוב אומר שעיני כל בני האדם
84 מקוות ומייחלות 'אליך', אל הקדוש ברוך הוא, היינו פני' של האדם לאלוקות
85 בדרך מלמטה למעלה **כֹּל בְּגִימַטְרִיָּא נו"ן, וְהוּא עִנְיַן נו"ן שַׁעֲרֵי**
86 **בִינָה, שֶׁעַל־יָדָם** בכוחם ובאמצעותם **נַעֲשֵׂית הַעֲלָאַת** והתקרבות של

---

9) ספר יצירה פ"א מ"ד. 10) איוב יט, כו. 11) תהלים קמה, טו. וראה לקו"ת שם. סידור (עם דא"ח) נד, ג.

ביאור בדרך אפשר

הַמִּדּוֹת אֶל הַמּוֹחִין, וְעַל־יְדֵי־זֶה על ידי ההקדמה וההכנה של ההעלאה מלמטה למעלה **נַעֲשֵׂית אַחַר־כָּךְ הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת** מלמעלה למטה.

אָמְנָם מה שֶׁכָּתוּב נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, וכאמור 'שערים' הכוונה לחמישים שערי בינה, אין הכוונה לפעולה האמורה (של הארת המוחין במידות על־ידי העלאת המידות אל המוחין) אלא **הַיְנוּ** שֶׁנִּמְשָׁךְ **בְּנו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר** מהבחינה המבוארת לעיל, כפי שהולך ומבאר.

דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשְׁנָם נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, כשם שבספירת הבינה יש דרגות רבות ושונות הנקראות 'חמישים שערי בינה' **כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָן גַּם** בספירת החכמה דרגות רבות ושונות הנקראות **ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה** שהם ל"ב דרכים ('נתיבות') שבהם החכמה מאירה ומתגלית. **וְהַחִילּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם,** ההבדל בין נו"ן שערי בינה ול"ב נתיבות חכמה הוא **שֶׁנּו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה עִנְיָנָם הוּא לְחַבֵּר הַמּוֹחִין עִם הַמִּדּוֹת,** וכאמור החיבור הוא בדרך 'המשכה' שקודמת לה 'העלאה' **וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה עִנְיָנָן הוּא** לא ההשפעה של המוחין למידות אלא **לְחַבֵּר חָכְמָה וּבִינָה, לִהְיוֹת נְקוּדָה בְּהֵיכָלָא**[12] המושג "נקודא בהיכלא" (שמקורו בזוהר) מתפרש בכמה משמעויות, ולענייננו הכוונה לחיבור בין חכמה שהיא ה'נקודה' של הרעיון השכלי, ובינה שהיא 'היכל' רחב (וגם לחיבור בין שכל ומידות, כי בינה היא מקור המידות והרגש כפי שאומרים ב'פתח אליהו' – "בינה ליבא").

וְעִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[13] במאמרים שנאמרו בשבת פרשת עקב ובשבת פרשת ראה שנה זו, תשט"ז, **בַּחִילּוּק** בביאור ההבדל **שֶׁבֵּין רָצוֹן הָעֶלְיוֹן לָרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן,** באופן כללי כוח הרצון הוא כוח יותר נעלה מכוחות השכל (ולכן בספירות העליונות הרצון הוא בבחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות, שהחכמה היא הראשונה ביניהן) והשכל הוא מהכוחות הפנימיים המלובשים בגוף ואילו הרצון הוא כוח 'מקיף' שלא מתלבש באבר מסוים אלא קיים ופועל באדם בצורה כללית, ועם זאת יש בחינות ודרגות ברצון שהשכל הוא היוצר ו'מוליד' אותן, וזה ההבדל בין 'רצון העליון' ל'רצון התחתון' **שֶׁרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן** רצון בדרגה נמוכה ונחותה **הוּא רָצוֹן שֶׁנּוֹלָד עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל, וְרָצוֹן הָעֶלְיוֹן** רצון בדרגה עליונה **הוּא רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, רָצוֹן עַצְמִי** שמקורו בעצם הנפש ולא בגורם חיצוני כזה או אחר.

וְזֶהוּ מעין ההבדל בין 'רצון תחתון' ל'רצון עליון' **גַּם הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה,** שמצד אחד שניהם הם השפעה של כוחות השכל אבל מצד שני יש הבדל משמעותי באופן ההשפעה **שֶׁנּו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה שֶׁעִנְיָנָם הוּא** כאמור **הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת** בדרך המשכה ובהקדמת העלאה של המידות, כמבואר לעיל, **הוּא עִנְיָן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן שֶׁנּוֹלָד עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל** היינו שבדרך זו אמנם יש התעוררות של הרגש במידות אבל אין זה אלא התגלות של רצון בדרגה נמוכה, כיון שמדובר ברצון שבא ונוצר על ידי השכל. **וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה עִנְיָנָן הוּא ל"ב** דרכים ואופנים של **הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן,** רצון בדרגה גבוהה ועליונה **הַיְנוּ, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ** הירידה וההתגלות שלו להיות ניכר ונרגש בגלוי היא **עַל־יְדֵי הַחָכְמָה, וּמֵהַחָכְמָה נִמְשָׁךְ לְבִינָה** ולשאר חלקי המוחין והמידות עד שניכר ונרגש כרצון גלוי.

וְזֶהוּ נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, שאין הכוונה רק לעצם העניין של המשכת אור השכל במידות שהוא דבר רגיל בסדר המדרגות אלא להתגלות נעלית ביותר למעלה מהסדר הרגיל **שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן עַל־יְדֵי ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה בְּנו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה.**

וְזֶהוּ גַּם התוכן הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב**[14] בנבואת ישעיה על ימות המשיח **וְשַׁמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ** שמשות החלונות יהיו עשויות אבן בהירה **וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח** המאירות **וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ,**

---

1 נַעֲשֵׂית הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת אֶל הַמּוֹחִין, וְעַל־יְדֵי־זֶה
2 נַעֲשֵׂית אַחַר־כָּךְ הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין לַמִּדּוֹת.
3 **אָמְנָם** מַה שֶּׁכָּתוּב נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, הַיְנוּ
4 שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּנו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה בְּחִינָה נַעֲלֵית
5 יוֹתֵר. דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשְׁנָם נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, כְּמוֹ
6 כֵן יֶשְׁנָן גַּם ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה. וְהַחִילּוּק
7 שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁנּו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה עִנְיָנָם הוּא לְחַבֵּר
8 הַמּוֹחִין עִם הַמִּדּוֹת, וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה עִנְיָנָן
9 הוּא לְחַבֵּר חָכְמָה וּבִינָה, לִהְיוֹת נְקוּדָה
10 בְּהֵיכָלָא[12]. וְעִנְיָן זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר
11 לְעֵיל[13] בַּחִילּוּק שֶׁבֵּין רָצוֹן הָעֶלְיוֹן לָרָצוֹן
12 הַתַּחְתּוֹן, שֶׁרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן הוּא רָצוֹן שֶׁנּוֹלָד
13 עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל, וְרָצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא רָצוֹן
14 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, רָצוֹן עַצְמִי. וְזֶהוּ גַּם הַחִילּוּק
15 בֵּין נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה, שֶׁנּו"ן
16 שַׁעֲרֵי בִּינָה שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין
17 בַּמִּדּוֹת, הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן שֶׁנּוֹלָד
18 עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל. וְל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה עִנְיָנָן הוּא
19 הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, הַיְנוּ, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה
20 מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ עַל־יְדֵי הַחָכְמָה, וּמֵהַחָכְמָה
21 נִמְשָׁךְ לְבִינָה. וְזֶהוּ נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, שֶׁהוּא
22 עִנְיַן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן עַל־יְדֵי ל"ב נְתִיבוֹת
23 חָכְמָה בְּנו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה.
24 **וְזֶהוּ** גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[14] וְשַׁמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ
25 וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי

---

12) ראה זח"א ו, רע"א. תקו"ז ריש תיקון ה (יט, א). תיקון כח (עב, ב). ועוד. תניא אגה"ק ס"ה (קז, א). לקו"ת ר"פ ראה (יח, ב). 13) ד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב פ"ד ואילך; ד"ה ושמתי כדכד דש"פ ראה פ"ב ואילך (לעיל ע' 138 ואילך; ע' 161 ואילך). 14) ישעי' נד, יב. וראה גם לקו"ת פ' ראה כו, א ואילך.

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך

ביאור בדרך אפשר

אבנים יקרות, ולפי פנימיות הדברים **שְׁעָרֶיךָ הֵם נו״ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, שֶׁעִנְיָנָם הוּא לִהְיוֹת נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת**, כמבואר לעיל **שֶׁזֶּהוּ אַבְנֵי אֶקְדָּח, אֶקְדָּח הוּא מִלְּשׁוֹן כִּי אֵשׁ קָדְחָה**[15], **כִּקְדוֹחַ אֵשׁ**[16], **שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְלַהֲבוּת הַמִּדּוֹת** הבוערות כאש.

וְעוֹד זֹאת, וְכָל גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, כָּל גְּבוּלֶךָ קָאֵי מכוון גם כן **עַל נו״ן שַׁעֲרֵי בִּינָה שֶׁהֵם בְּהַגְבָּלָה,** כי כל אחד מחמישים ה׳שערים׳ הוא מוגדר ומוגבל בעניינו המיוחד **וּבָהֶם** בתוך הגדרים המוגבלים שלהם **צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ וּלְאַחֵד אוֹתָם עִם בְּחִינַת אַבְנֵי חֵפֶץ, שֶׁהוּא עִנְיַן נְתִיבוֹת חָכְמָה** כאמור לעיל בעניין חיבור החכמה והבינה וכן חיבור השכל עם המידות.

ג) וְזֶהוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, שֶׁעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא כַּיָּדוּעַ[17] במפרשי התורה **שֶׁכָּל שְׁעָרֶיךָ קָאֵי** הכוונה **עַל הַשְּׁעָרִים שֶׁבְּגוּף הָאָדָם,** מובא **כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר יְצִירָה**[18] **שֶׁהַגּוּף יֵשׁ בּוֹ ז׳ שְׁעָרִים כְּנֶגֶד ז׳ הָאוֹתִיּוֹת בג״ד כפר״ת, וְהֵם ב׳ הָעֵינַיִם, ב׳ הָאָזְנַיִם, ב׳ נְחִירֵי הָאַף וְהַפֶּה, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם שְׁעָרִים** במובן של פתחי מעבר **מִשּׁוּם שֶׁבָּהֶם וְעַל־יָדָם מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם מַה שֶּׁמִּחוּץ הֵימֶנּוּ, הֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּקַבֵּל עַל־יָדָם מִבַּחוּץ, וְהֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמּוֹצִיא עַל־יָדָם אֶל הַחוּץ** בהתאם לתפקידם של האברים הללו (העיניים, האוזניים, האף והפה) להיות אמצעים שדרכם האדם קולט דברים מחוץ לעצמו וכן אמצעים להוציא דברים מעצמו החוצה. **וְכֵיוָן שֶׁבִּשְׁעָרִים אֵלּוּ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שִׁימוּשׁ גַּם לְהַקְּלִיפּוֹת שֶׁבְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳,** של היפך הקדושה, המכסה על הקדושה כשם שהקליפה מכסה על הפרי וכשם שניתן להשתמש באברים הללו לקלוט מבחוץ ולהוציא מהאדם החוצה דברים טובים ורצויים, קיימת יכולת להשתמש בהם גם לדברים לא רצויים **שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהַזְהִיר וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם גו׳**[19], כדברי חכמינו ז״ל שהעין רואה והלב חומד, ודרושה זהירות מיוחדת להביט רק בדברים טובים ורצויים (וכך גם לגבי שאר השערים - האוזניים, האף והפה) **הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, שֶׁעַל כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁבָּאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים,** לשמירה מפני שימוש ב״שערים״ הללו באופן לא ראוי, והמשמעות של הדברים בעבודת הרוחנית של האדם היא **שׁוֹפְטִים הוּא עִנְיַן פִּסְקֵי דִּינֵי הַתּוֹרָה, שֶׁעַל־יָדָם יוֹדְעִים אֶת הַמּוּתָּר וְאֶת הָאָסוּר, וּבִכְלָלוּת הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה,** והיא עבודה שהאדם עושה ברצון ובהנאה שנובעת מההבנה שלו **וְשׁוֹטְרִים שֶׁעִנְיָנָם לִרְדּוֹת בְּמַקֵּל (כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י** שתפקיד השוטרים הוא לכפות את ביצוע פסק הדין של השופטים) **הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּקַבָּלַת עוֹל,** תוך כפיית הרצון וגם בהעדר הבנה והשגה **וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[20] **לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יִצְרוֹ טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע כּוּ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה בִּלְבַד,** שהוא עניין ה״שופטים״ **אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳** שהוא עניין ה״שוטרים״.

וּב׳ עִנְיָנִים אֵלּוּ (הַשָּׂגָה וְקַבָּלַת עוֹל) אינם סתירה זה לזה

ביאור בדרך אפשר

1 חֵפֶץ, שְׁעָרֶיךָ הֵם נו״ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, שֶׁעִנְיָנָם הוּא
2 לִהְיוֹת נִמְשָׁכִים בַּמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ אַבְנֵי אֶקְדָּח,
3 אֶקְדָּח הוּא מִלְּשׁוֹן כִּי אֵשׁ קָדְחָה[15], כִּקְדוֹחַ
4 אֵשׁ[16], שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְלַהֲבוּת הַמִּדּוֹת. וְעוֹד זֹאת,
5 וְכָל גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, כָּל גְּבוּלֶךָ קָאֵי עַל נו״ן
6 שַׁעֲרֵי בִּינָה שֶׁהֵם בְּהַגְבָּלָה, וּבָהֶם צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
7 וּלְאַחֵד אוֹתָם עִם בְּחִינַת אַבְנֵי חֵפֶץ, שֶׁהוּא עִנְיַן
8 נְתִיבוֹת חָכְמָה.
9 ג) וְזֶהוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל
10 שְׁעָרֶיךָ, שֶׁעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא
11 כַּיָּדוּעַ[17] שֶׁכָּל שְׁעָרֶיךָ קָאֵי עַל הַשְּׁעָרִים שֶׁבְּגוּף
12 הָאָדָם, כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר יְצִירָה[18] שֶׁהַגּוּף יֵשׁ בּוֹ ז׳
13 שְׁעָרִים כְּנֶגֶד ז׳ הָאוֹתִיּוֹת בג״ד כפר״ת, וְהֵם ב׳
14 הָעֵינַיִם, ב׳ הָאָזְנַיִם, ב׳ נְחִירֵי הָאַף וְהַפֶּה,
15 וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם שְׁעָרִים מִשּׁוּם שֶׁבָּהֶם וְעַל־יָדָם
16 מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם מַה שֶּׁמִּחוּץ הֵימֶנּוּ, הֵן
17 עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּקַבֵּל עַל־יָדָם מִבַּחוּץ, וְהֵן עַל־
18 יְדֵי־זֶה שֶׁמּוֹצִיא עַל־יָדָם אֶל הַחוּץ. וְכֵיוָן
19 שֶׁבִּשְׁעָרִים אֵלּוּ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שִׁימוּשׁ גַּם
20 לְהַקְּלִיפּוֹת שֶׁבְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהַזְהִיר
21 וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם גו׳[19],
22 הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ
23 בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, שֶׁעַל כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁבָּאָדָם צָרִיךְ
24 לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים, שׁוֹפְטִים הוּא עִנְיַן
25 פִּסְקֵי דִּינֵי הַתּוֹרָה, שֶׁעַל־יָדָם יוֹדְעִים אֶת הַמּוּתָּר
26 וְאֶת הָאָסוּר, וּבִכְלָלוּת הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה
27 בִּבְחִינַת הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְשׁוֹטְרִים שֶׁעִנְיָנָם לִרְדּוֹת
28 בְּמַקֵּל (כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י) הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּקַבָּלַת
29 עוֹל, וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[20] לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם
30 יִצְרוֹ טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע כּוּ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה בִּלְבַד,
31 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳. וּב׳ עִנְיָנִים אֵלּוּ (הַשָּׂגָה וְקַבָּלַת עוֹל)

---

15) האזינו לב, כב. 16) ישעי׳ סד, א. 17) ש״ך עה״ת ריש פרשתנו. וראה בארוכה אוה״ת ריש פרשתנו. ועוד. 18) פ״ד מי״ב. וראה של״ה סוף פרשתנו. 19) שלח טו, לח. 20) ברכות ה, א. וראה זהר ח״א רב, א. ח״ג קיג, ב.

ביאור בדרך אפשר

אלא אדרבה הם **מְסַיְּעִים זֶה לָזֶה**, וכל אחד מוסיף ומחזק את השני **וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ נַעֲשֵׂית הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה בִּשְׁלֵימוּתָהּ, וְעַל־יְדֵי הַהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה נִמְשֶׁכֶת הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ בִּפְנִימִיּוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[21] אִלְמְלֵא דָוִד** המלך **לֹא עָשָׂה יוֹאָב** בן־צרויה שר הצבא של דוד המלך **מִלְחָמָה** (וכך גם במלחמה עם היצר הרע **לְעוֹלָם יַרְגִּיז כּוֹ׳, קַבָּלַת עוֹל** שהשלימות שלה היא בזכות ההבנה וההשגה), **וְאִלְמְלֵא יוֹאָב** שעשה את המלחמה **לֹא עָסַק דָּוִד בַּתּוֹרָה (הַשָּׂגָה** כי הקבלת־עול מביאה שלימות בהבנה והשגה). **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַעֲמִיד שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל ז׳ הַשְּׁעָרִים שֶׁבּוֹ**, ועובד את ה׳ הן בהבנה והשגה (שופטים) והן בקבלת עול (שוטרים) **לִשְׁמוֹר שֶׁשְּׁעָרִים אֵלּוּ** שבגוף האדם **לֹא יְשַׁמְּשׁוּ עֲבוּר עִנְיָנִים שֶׁל ׳לְעוּמַּת־זֶה׳, שֶׁאָז** כאשר האדם עושה שימוש ב׳שערים׳ שבגופו לדברים לא רצויים הרי הם **נִקְרָאִים שַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת**[22], **אֶלָּא יְשַׁמְּשׁוּ רַק עֲבוּר עִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, שֶׁאָז נִקְרָאִים שַׁעֲרֵי צֶדֶק**[23], **אֲזַי נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּנוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דִּידִיעַת אֱלֹקוּת בְּב׳ הַפֵּירוּשִׁים וְהָאוֹפַנִּים הָאֲמוּרִים לְעֵיל, וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁכִים נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, וְגַם ל"ב נְתִיבוֹת חָכְמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן וְגַם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, כְּפִי שֶׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב**[24] זה של הציווי למנות שופטים ושוטרים **לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ, דְּאֶרֶץ הוּא מִלְּשׁוֹן רָצוֹן, דְּהַיְנוּ רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן וְגַם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן.**

וְעִנְיָן זֶה הוּא הֲכָנָה לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּשׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ גוֹ׳ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, אֲזַי הוֹלְכִים בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר וּבְשִׂמְחָה לְהַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, כֵּיוָן שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יִשְׁפּוֹט[25] **תֵּבֵל בְּצֶדֶק**[26] (ואולי הזכרת הפסוק "ישפוט תבל בצדק" רומזת גם להאמור לעיל שכאשר עושים שימוש נכון וראוי ב׳שערים׳ של גוף האדם הרי נקראים "שערי צדק").

1 מְסַיְּעִים זֶה לָזֶה, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳
2 נַעֲשֵׂית הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה בִּשְׁלֵימוּתָהּ, וְעַל־יְדֵי
3 הַהֶבְנָה וְהַשָּׂגָה נִמְשֶׁכֶת הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ בִּפְנִימִיּוּת.
4 וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[21] אִלְמְלֵא דָוִד לֹא
5 עָשָׂה יוֹאָב מִלְחָמָה (לְעוֹלָם יַרְגִּיז כּוֹ׳, קַבָּלַת
6 עוֹל), וְאִלְמְלֵא יוֹאָב לֹא עָסַק דָּוִד בַּתּוֹרָה
7 (הַשָּׂגָה). וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם
8 מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַעֲמִיד
9 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל ז׳ הַשְּׁעָרִים שֶׁבּוֹ, לִשְׁמוֹר
10 שֶׁשְּׁעָרִים אֵלּוּ לֹא יְשַׁמְּשׁוּ עֲבוּר עִנְיָנִים שֶׁל
11 ׳לְעוּמַּת־זֶה׳, שֶׁאָז נִקְרָאִים שַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת[22], אֶלָּא
12 יְשַׁמְּשׁוּ רַק עֲבוּר עִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, שֶׁאָז נִקְרָאִים
13 שַׁעֲרֵי צֶדֶק[23], אֲזַי נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּנוֹדָע בַּשְּׁעָרִים
14 בַּעְלָהּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דִּידִיעַת אֱלֹקוּת בְּב׳
15 הַפֵּירוּשִׁים וְהָאוֹפַנִּים הָאֲמוּרִים לְעֵיל, וְהַיְנוּ,
16 שֶׁנִּמְשָׁכִים נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, וְגַם ל"ב נְתִיבוֹת
17 חָכְמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן וְגַם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, כְּפִי שֶׁמְּסַיֵּם
18 בַּכָּתוּב[24] לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ, דְּאֶרֶץ הוּא מִלְּשׁוֹן רָצוֹן, דְּהַיְנוּ רָצוֹן
19 הַתַּחְתּוֹן וְגַם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן.
20 וְעִנְיָן זֶה הוּא הֲכָנָה לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּשׁוֹפְטִים
21 וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ גוֹ׳ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, אֲזַי
22 הוֹלְכִים בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר וּבְשִׂמְחָה לְהַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, כֵּיוָן שֶׁיּוֹדְעִים
23 שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יִשְׁפּוֹט[25] תֵּבֵל בְּצֶדֶק[26].

---

21) סנהדרין מט, א. 22) איוב לח, יז. 23) תהלים קיח, יט. 24) פרשתנו שם, כ. 25) תהלים צו, יב (שם ט, ט). ויק"ר פ"ל, ד. — נתבאר בארוכה בד"ה אתם נצבים דש"פ נצבים־וילך (לקמן ע' 202 ואילך). 26) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. שיחת יום ד' פ' שופטים, ב' דר"ח אלול ה'תשמ"ג. לתלמידים ולתלמידות דמחנות קיץ יומיים – "צבאות השם" – שיחיו – בבית הכנסת לאחרי תפלת מנחה –

בלתי מוגה

א. תקעו תשר"ת תש"ת תר"ת.

אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל, ואח"כ ניגנו "ווי וואנט משיח נאו".

ב. נתאספנו כולנו יחדיו - לכבוד הילדים והילדות שמסיימים את תקופת שהותם במחנות קיץ יומיים - במקום קדוש [מקום שמתפללים בו להקב"ה ולומדים את תורתו של הקב"ה], כדי להתפלל יחדיו (תפלת מנחה), ללמוד תורה יחדיו (פסוקים מתושב"כ ומאמרי חז"ל מתושבע"פ), ואח"כ (בסיום הכנס) - לקיים מצות צדקה יחדיו,

כלומר, לסיים את תקופת שהותכם ב"מחנות־קיץ" בכנס שישנם בו ג' הענינים דתורה תפלה וצדקה,

שהם ג' העמודים שעליהם "העולם עומד" - החל מעולמו הפרטי ("עולם קטן") של כאו"א מישראל, אשר עוד בהיותו ילד קטן (תיכף ומיד לאחרי שנולד), מיוסדים ומבוססים חייו על ג' העמודים דתורה עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (צדקה), ובאופן כזה הולך הוא וגדל עד שמגיע לגיל שבו מסוגל הוא לעסוק בג' ענינים אלו בכחות עצמו,

אשר נוסף על עיקר ההתעסקות בג' עמודים אלו מפני שכן צוה אבינו שבשמים (אביו של כאו"א מישראל), מלך מלכי המלכים הקב"ה, בתורתו "תורת חיים" (הוראה בחיים) - הרי ההתעסקות בענינים אלו היא גם ה"כלי" להמשכת ברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך.

ג. כאמור - מתקיים כנס זה לרגל סיום תקופת שהותכם ב"מחנות־קיץ", תקופה של מנוחה, שתכליתה ומטרתה [ככל עניניו של יהודי, כולל גם ילד קטן, שעושה כל דבר לשם תכלית ומטרה טובה] - לאסוף כחות כדי שבשנת הלימודים הבאה תוכלו להוסיף עוד יותר במילוי רצונו של הקב"ה, ע"י לימוד התורה, תפלה, וקיום (המצוות, שכללותן) מצות הצדקה.

וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב, כפי שאמרתם זה עתה: "ישמח ישראל בעושיו", היינו, שכל ילד יהודי שמח ב(קיום רצונו של)הקב"ה, וכתוצאה מכך - "ישמח ה' במעשיו", כלומר, שמחתו של הקב"ה "במעשיו", ובמיוחד - כאשר מדובר אודות בנ"י, ובפרט ילדי ישראל - בראותו את הנהגתם הרצוי'.

ובענינו - הנהגתכם במשך תקופת הקיץ, בהיותכם ב"מחנות־קיץ" שחדורים ברוח היהדות, שמלבד מנוחת הגוף שפי שנהוג אצל ילדי אוה"ע) הקדשתם אתם חלק מזמנכם להתפלל להקב"ה וללמוד את תורתו ולקיים מצות צדקה, וכל ענינים אלו - ביתר חיות, בהעדר הבלבול הקשור עם "המונה של עיר", שהנהגה זו בודאי הוסיפה הצלחה גם במנוחת הגוף עצמה, והעיקר - הצלחה בניצול הכחות שאוספים במשך תקופת הקיץ לקראת שנת הלימודים הבאה, להוסיף בלימוד התורה, לימוד המביא לידי מעשה - הוספה גם בקיום המצוות, ההל ממצות התפלה, וכן מצות הצדקה, מתוך שמחה וטוב לבב.

ד. ובהתאם לציווי "ואהבת לרעך כמוך" (כפי שאמרתם זה עתה: "זה כלל גדול בתורה") - בודאי תשפיעו על שאר הילדים והילדות [שיודעים פחות מכם, או שאינם יודעים מאומה], שגם הם ידעו אודות שליחותו של הקב"ה המוטלת עליהם לקיים את רצונו של הקב"ה, וגודל זכותם ואחריותם, עד שבהנהגתם תלוי' המשכת ברכותיו של הקב"ה עבור המשפחה כולה, ועבור כלל ישראל.

ובזה נכללת גם פעולת ההשפעה בנוגע להרשמה לשורות של "צבאות השם": רוב הילדים שנמצאים בכנס זה - בודאי נרשמו כבר ל"צבאות השם". ואפילו אותם יחידים שעדיין לא נרשמו ל"צבאות השם" - בודאי התנהגו הם באופן המתאים ל"צבאות השם", כי בהיותם ילדיו של הקב"ה, הרי הם בודאי "חיילים" בצבאו של הקב"ה, ולכן, בודאי ישתדלו גם הם להרשם בתור חברים בארגון של "צבאות השם" - שענין זה יוסיף אצלם יתר חיות במילוי שליחותו של הקב"ה.

אבל בנוגע לשאר הילדים שלא התאספו בכנס זה - צריכים אתם להשפיע ולפעול עליהם שגם הם יצטרפו לשורות של ״צבאות השם״.

ה. והנה, ע״י פעולתכם בכל האמור לעיל - תצליחו לאסוף ולאחד את כל ילדי ישראל ב״צבאות השם״, שהם יפעלו על הוריהם וקרוביהם, ועל כללות עם ישראל, כך שעי״ז תעמידו ״קהל גדול״, ״מחנה״ כל עם ישראל בשלימותו, ״בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו״, מבלי שיחסר אפילו יהודי א׳,

וכולם יחדיו הולכים לארצנו הקדושה, ארץ ישראל, ״ארץ אשר גו׳ תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״,

בגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו - שאז יוצאים כל בנ״י מהגלות, בקחתם עמהם את כל ריבוי עניני התורה ומצוותי׳ שעסקו בהם בזמן הגלות - ״שלימות התורה״, ביחד עם ״שלימות העם״, כאמור לעיל שאפילו יהודי א׳ לא נשאר בגלות ח״ו (עי״ז שכאו״א מישראל יוצא מהגלות ד״גוי׳שקייט״, והולך בדרך התורה והיהדות), ומוצאים את ארץ ישראל כפי שהיא בתכלית השלימות - ״שלימות הארץ״,

ובארץ ישראל גופא - באים ל״עיר הבירה״, ירושלים עיר הקודש, ״קרית מלך רב״, העיר שנבנתה ע״י דוד המלך, שהוא גם ״מלכא משיחא״, ושם גופא - ל״הר הבית״, שעליו יבנה ביהמ״ק השלישי, ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״, ע״י מלך המשיח והקב״ה בעצמו, ושם שמחים כולם יחדיו.

וכל זה נפעל ביתר מהירות וזריזות - עי״ז שכל אחד מכם (וכל א׳ מאתנו) מוסיף עוד יותר בלימוד התורה וקיום המצוות, ומוסיף בבקשה ״לישועתך קוינו כל היום״ - הבקשה שמשיח צדקנו יבוא במהרה, ועד לבקשה ד״משיח נאו״ ממש, במהרה בימינו ממש, אמן כן יהי רצון.

* * *

ו. כנס זה (בקשר לסיום מחנות־קיץ היומיים) קביעותו משתנית משנה לשנה, ולכן, יש ללמוד הוראה מיוחדת מהקביעות דכנס זה (כדלקמן), בהתאם לתורת הבעש״ט אשר מכל דבר שיהודי שומע או רואה, עליו ללמוד הוראה מיוחדת בעבודתו לקונו.

ובהקדים:

שמו של הבעש״ט הוא - ״ישראל״, שבזה מודגש הקשר והשייכות של הבעש״ט עם כאו״א מישראל, ולכן, תורתו והוראותיו של הבעש״ט שייכות לכאו״א מישראל, ועד כדי כך - שעי״ז שממלא הוראות אלו נראית וניכרת יהדותו (היותו ״ישראל״) ביתר גילוי והדגשה.

וע״פ מה שאמרתם זה עתה: ״והנה ה׳ נצב עליו כו׳ ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי״ - מובן, שבזה נכלל גם קיום הוראת הבעש״ט הנ״ל, שתוכנה - שכל פרט ופרט צריך להוסיף ענין מסויים בעבודתו לקונו, למלא את רצונו של הקב״ה באופן המתאים לא׳ ששייך ל״צבאות השם״, ובכללות - לפעול שבעולם כולו יהי׳ ניכר ש״בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ״, ו״מלא כל הארץ כבודו״.

ובנוגע לענינו - יש ללמוד הוראה מיוחדת מקביעותו של הכנס ביום מיוחד זה (שהרי בודאי אין זה במקרה, כי אם כדי שילמדו הוראה מיוחדת): לכל לראש - ליום ב׳ ד)ר״ח אלול, וכן בנוגע לפרשת השבוע [כתורת אדמו״ר הזקן שצריכים ״לחיות״ עם פרשת השבוע] - פרשת שופטים, ובפרשה זו גופא - חלק הפרשה השייך ליום זה, יום רביעי בשבוע - מרביעי עד חמישי, כדלקמן.

ז. ביאור ההוראה הנלמדת מר״ח אלול:

בכל יום מימי חודש אלול, החל מיום ב׳ דר״ח אלול - תוקעים בשופר. והנה, ענינו של ה״שופר״ הוא - להעיר את האדם, ״עורו ישנים מתרדמתכם כו׳״ (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד). וכפי שנהוג ב״צבא״ שבהתחלת היום מעירים את כל ה״חיילים״ ע״י תרועת חצוצרות. ועד״ז הוא ענין ה״שופר״ בנוגע ל״צבאות השם״ - להעיר את כל חיילי ״צבאות השם״ משינתם, להזכירם ולעוררם שבמשך כל היום כולו צריכים הם להתנהג כראוי ל״צבאות השם״.

ועוד ענין ב״שופר״ - הכתרת המלך, כפי שמביא ר׳ סעדי׳ גאון שאחד הטעמים דתק״ש הוא - כדי

להכתיר את הקב"ה למלך, כפי שנוהגים להכתיר את המלך ע"י "חצוצרות וקול שופר". וזהו מה שתוקעים בשופר בימי חודש אלול - להזכיר אודות ההכנה לקראת ראש השנה, שאז מכתירים את הקב"ה למלך על העולם כולו - "תמליכוני עליכם".

וזוהי ההוראה המיוחדת הנלמדת מקביעותו של הכנס בר"ח אלול - ענין ה"שופר", היינו, התעוררות מיוחדת אודות ההנהגה הראוי' ל"צבאות השם", וגם: הכנה לקראת הכתרת המלך בראש השנה - עי"ז שמכריזים שהקב"ה הוא "מלך על כל הארץ".

ח. ביאור ההוראה מפרשת השבוע - פרשת שופטים:

בהתחלת הפרשה נאמר: "שופטים ושוטרים תתן לך", וענינם בעבודתו הפרטית של כאו"א מישראל - שכל יהודי צריך להעמיד אצלו "שופטים", שתפקידם להורות לו את הדרך המתאימה ע"פ משפטי התורה, וכן "שוטרים", שתפקידם לדאוג לקיום דבריהם של ה"שופטים", היינו, שלאחרי שה"שופט הטוב" הורה לו כיצד צריכה להיות הנהגתו ע"פ משפט התורה, אזי תפקידו של ה"שוטר" הוא - להביא את הדברים לידי מעשה בפועל, ובכללות - קיום כל מצוות־עשה, ושמירה וזהירות מכל מצוות לא־תעשה.

ולדוגמא - בהתחלת היום: כאשר ילד יהודי מתעורר משנתו, הרי הוא מתחיל את היום באמירת "מודה אני לפניך מלך",

[ולהעיר - שבימים שתוקעים בשופר, מודגש ביותר ענינו של ה"מלך", כאמור לעיל ש"שופר" קשור עם הכתרת המלך],

ולאחרי זה - נטילת ידים, שזהו ענין של מצות־עשה - עשי' הקשורה עם אמירת ברכה; וביחד עם זה - שמירה וזהירות שלא לאכול ולשתות לפני נט"י, שזהו ענין של מצות לא־תעשה, וכיו"ב במשך כל היום כולו.

ט. נוסף לזה - ישנה הוראה הנלמדת מהשיעור חומש היומי (מרביעי עד חמישי), שבסיומו נאמר - "תמים תהי' עם ה' אלקיך":

הנהגתו של יהודי צריכה להיות באופן כזה - שבמשך כל היום כולו שלם הוא "תמים" - מלשון שלימות) עם הקב"ה.

כלומר: מה שיהודי נמצא עם הקב"ה - הרי זה מתבטא לא רק בשעת התפלה ולימוד התורה, בשעת קיום מצות הצדקה וכיו"ב, שבאותה שעה נמצא הוא ביחד עם הקב"ה, אלא במשך היום כולו, גם בזמנים שבהם אינו עוסק בלימוד התורה כו', ולדוגמא: בזמן האכילה והשתי', משחק וטיול ודומיהן, גם אז חדור הוא בהכרה ש"ה' נצב עליו כו' ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי", היינו, אם הנהגתו בזמנים וענינים אלו היא באופן הראוי ל"צבאות השם".

וע"י הנהגה זו - נמצא הוא במעמד ומצב ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך", היינו, שבמשך כל כ"ד שעות היממה (לא רק בזמנים מיוחדים) נמצא הוא "עם ה' אלקיך", וענין זה חדור בכל מציאותו - "תמים תהי'", בכל אברי הגוף, היינו, לא רק ראשו ולבו, אלא גם ידיו ורגליו ושאר איבריו, שכולם חדורים "עם ה' אלקיך", ע"י ההנהגה ע"פ הוראת התורה.

וכאשר יהודי מתנהג באופן ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך", ועושה זאת מתוך שמחה וטוב לבב - הנה עי"ז נפעל אצלו ענין ה"תמימות" כפשוטו, היינו, שהוא בריא ושלם בכל אבריו, במשך כל ימי חייו.

וזוהי ההוראה המיוחדת הנלמדת מהשיעור חומש היומי - שצריכים אתם להתנהג באופן ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך", ועד שתהיו "דוגמא חי'" להנהגה זו ביחס לכל אלו הנמצאים מסביבכם (החל מהמורים והמורות, המדריכים והמדריכות), שגם הם יתנהגו באופן ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך".

י. והנה, מכיון שנמצאים אנו ב"ראש חודש" אלול, שהוא בדוגמת ה"ראש" המנהיג את כל אברי הגוף - מובן, שכל ההחלטות שתקבלו על עצמכם ביום זה, בודאי יפעלו וימשכו על כל ימי חודש אלול,

ובפרט בבואכם עתה מימי הקיץ שבהם אספתם כחות חדשים כדי להוסיף חיות ואור בכל עניני עבודת ה׳.

ובאופן כזה תסיימו את השנה, עד לערב ר״ה, ותיכף ומיד תכנסו לענין ד״תמליכוני עליכם״ ב״ראש השנה״,

ותזכו לשנת חיים ובריאות, שנה טובה ושנת שמחה, ועד לשנה של גאולת משיח צדקנו.

* * *

יא. דובר כמ״פ שנוסף על התפקיד הכללי ד״צבאות השם״, לנצח במלחמת היצר, הנה מזמן לזמן ישנם תפקידים מיוחדים השייכים לזמן זה, כלומר, ״פקודת־יום״ [כפי שנהוג גם ב״צבא״ כפשוטו, מפני שכך הוא ב״צבאות השם״]. ולדוגמא: ענינו המיוחד של ״ראש השנה״ הוא - ״תמליכוני עליכם״, וכיו״ב בנוגע לשאר זמני השנה.

ועד״ז מובן בנוגע להוראות שלמדים מפרשת השבת, ובפרט מחלק הפרשה השייך ליום פרטי זה - שהוראות אלו הן ההוראות השייכות ביותר ומודגשות במיוחד בזמן זה.

ובנוגע לענינו - הרי זה ההוראה שלמדים מסיום שיעור חומש היומי: ״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״, שהוראה זו מהוה ״פקודת־יום״ דזמן זה, ובזה ישנו ענין נוסף מלבד האמור לעיל (ס״ט), כדלקמן.

יב. ובהקדים:

הוזכר לעיל שהתפקיד הכללי של ״צבאות השם״ הוא - לנצח במלחמת היצר. ומכיון שכן, מובן, שיש לזכור תמיד אודות מציאותו של ה״יצר״, ולדעת שהוא מחפש דרכים ותחבולות שונות כיצד לבלבל ח״ו את האדם מעבודתו לקונו מתוך שמחה וטוב לבב (״ישמח ישראל בעושיו״), ובאופן של שלימות [כפי שנתבאר לעיל (ס״ט) בפירוש הכתוב ״תמים תהי׳ גו׳״], ומפני גודל חפצו של ה״יצר״ להצליח במשימתו להכשיל את האדם ח״ו, מחפש הוא כל מיני ״עצות״ [עליהם אומרים אנו: ״עוצו עצה ותופר גו׳ כי עמנו א־ל״, מכיון שנמצאים אנו ״עם ה׳ אלקיך״], אולי בכל זאת יעלה בידו - פעם אחת או פעמיים - שיהודי ימעט ח״ו בלימוד התורה, או יקיים מצוה אחת פחות, וכיו״ב. ולכן, כאשר יהודי יודע את דרכי הפעולה של היצר, באיזה ״תחבולות״ וכיו״ב משתמש ה״יצר״, אזי ביכלתו להתמודד עם ה״יצר״ ולנצחו בקלות יותר.

והנה, אם דברים הנ״ל (אודות הזהירות מפני תחבולות היצר) זמנם במשך כל השנה כולה, הרי בודאי שענין זה נוגע ביותר כאשר נמצאים בימי חודש אלול, ובפרט ב״ראש חודש״ אלול, שאז מקבלים החלטות טובות בנוגע לכל ימי חודש אלול, בתור הכנה ל״ראש השנה״ ולכל השנה הבאה - שאז דרושה זהירות רבה ביותר מפני תחבולות היצר.

ולכן, צריכים לדעת מראש אודות אופני ודרכי הפעולה של ה״יצר״, כדי למנוע זאת מלכתחילה, עי״ז שנעמדים בתכלית התוקף והחיות כו׳, ועד כדי כך - שכאשר ה״יצר״ רואה זאת, הרי הוא מרגיש מיד שאין לו אפילו מה לנסות כו׳, מכיון שבודאי לא יצליח כלל.

והנה, אחת ה״תחבולות המתוחכמות״ של ה״יצר״ היא - לדבר על לבו של ילד יהודי (או מבוגר) שאין צורך להקפיד ולהזהר באמירת ה״אמת״ לתכליתה, כי לפעמים כדאי לו לומר דבר שאינו אמיתי, כדלקמן.

ועל זה באה ההוראה הנלמדת מהשיעור חומש היומי - ״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״: יהודי צריך להתנהג באופן של ״תמימות״, היינו, שלא ״להתחכם״ ולחשוב שכדאי לו לומר פעם אחת היפך האמת מכיון שעי״ז תצמח לו תועלת כו׳, אלא עליו להתנהג באופן של ״תמימות״, ולומר אך ורק את האמת לאמיתתה, בידעו שהוא נמצא ״עם ה׳ אלקיך״.

יג. והביאור בזה:

לפעמים בא ה״יצר״ ואומר לילד: שמע, בפעם זו לא חשוב כל כך לומר את האמת לאמיתתה, מכיון

שהדבר עלול לפגוע בך, פגיעה בכבודך, בבריאותך, בהנאתך וכיו״ב, ולכן - אומר ה״יצר״ - לא נורא אם פעם אחת לא תאמר את האמת, מכיון שבשאר הזמנים אומר אתה רק את האמת!

ולדוגמא: ילד קם בבוקר, ורואה על השולחן מאכל ערב, וחפצו גדול לאכול מאכל זה, ופתאום נכנס אביו או אמו (המורה או המדריך), ואז מבקש הילד שיתנו לו מאכל זה. וכאשר שואלים אותו: ומה בדבר נטילת ידים וברכות השחר - האם כבר נטלת ידיך ואמרת ברכות השחר?! - בא ה״יצר״ ואומר לו: ראה, אם תאמר את האמת שעדיין לא נטלת ידיך, תצטרך עכשיו ליטול ידיך ולומר ברכות השחר, ובינתיים... יבוא אחיך או אחותך, ויקדימו אותך באכילת מאכל ערב זה!... ולכן - ממשיך ה״יצר״ בחלקת דבריו - שמע נא לעצתי: בפעם הזו - ורק בפעם הזו בלבד, כמובן - ״תוותר״ על אמירת ה״אמת״, אמור להוריך שכבר נטלת את ידיך ואמרת ברכות השחר, ואז תוכל להנות מהמאכל הערב, ואח״כ - כאשר הוריך יצאו מהחדר, אזי תיטול את ידיך ותאמר ברכות השחר!

ומה העוולה בכך?! - ממשיך ה״יצר״ בדברי הפיתוי - את ידיך הרי נטלת, וברכות השחר אמרת, אלא מאי, אכלת דבר מאכל לפני נט״י - הרי זו ״עבירה קטנה״ בלבד!... ובפרט שהנך לפני בר־מצוה!... לא נורא!... ובינתיים - הצלחת למלא את תאוותך ורצונך לאכול מאכל זה, ולכן כדאי הוא הדבר אפילו אם לצורך זה צריך הנך לומר דבר שאינו אמת - לרגע אחד בלבד, כי במשך שאר הזמן בודאי תמשיך להקפיד על אמירת האמת!...

הנה על זה באה הוראת התורה: ״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״!... יהודי צריך להתנהג באופן של ״תמימות״, ללא התחכמויות של אמירת שקרים וערמומיות ח״ו!...

יד. ובהכרח להתנגד לתחבולה הנ״ל של ה״יצר״ בכל התוקף, מבעוד מועד, כי כאשר יתפתה ח״ו לעצת ה״יצר״ בפעם זו, ימשיך ה״יצר״ להוליכו שולל באותה צורה:

כאשר ה״יצר״ מצליח להכשיל את הילד באמירת דבר שאינו אמיתי ח״ו (כבדוגמא הנ״ל), הנה גם כאשר הילד מתחרט על זה שלא שמע ל״יצר הטוב״, ומחליט לחזור בתשובה, להתוודות בפני הוריו (או מוריו) ולספר להם שנכשל באמירת דבר שאינו אמיתי (מפני ש״יצרו תקפו״), ולבקש מהם שיורו לו כיצד לתקן את הדבר (נוסף על השתדלותו מכאן ולהבא ששוב לא יקרה דבר כזה) - בא אליו ה״יצר״ ואומר לו:

לאחרי שכבר עשית את המעשה הבלתי־רצוי - לא כדאי לך להודות על כך, כי במקרה שתתוודה על הנהגתך הבלתי־רצוי׳ - יפגע כבודך (שהרי הוריך או מוריך ידעו שנכשלת בדבר בלתי־רצוי), ויתכן אפילו שיענישו אותך לתת סכום כסף לצדקה, ללמוד בזמנך הפנוי, וכיו״ב, ודבר זה יפגע באמינות דבריך שלא יוכלו להאמין לך, ועד שדבר זה יפגע בכבודם של הוריך ומוריך - שיש להם בן או תלמיד שנכשל בדבר בלתי־רצוי!...

ולדוגמא - בענין האמור: מדוע לגרום בזיון של ילד יהודי - שיתבזה בכך שאכל לפני נט״י, ויתירה מזו: לבזות את הוריו ומוריו שגידלוהו וחינכוהו, ולבזות את כלל ישראל על שישנו ביניהם ילד יהודי שאכל לפני נט״י?!...

ויתירה מזו - טוען ה״יצר״ - הודאה כזו היא היפך הענין ד״קידוש השם״: כאשר הנך מודה ומספר על הנהגה בלתי־רצוי׳, מודיע אתה שישנו ילד יהודי (אתה) שהתנהג היפך ציווי הקב״ה, וא״כ, הרי זה היפך ״קידוש השם״!...

ולכן, ממשיך ה״יצר״, העצה היעוצה היא - שלא לספר ולהודות על האמת, אלא לומר ״שקר״ נוסף!... ולהציע גם לחבריך לעשות כן, שלא לספר שאכלתם יחדיו לפני נט״י, וכיו״ב!

טו. וזוהי כללות ההוראה ד״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״:

יהודי צריך להתנהג באופן של ״תמימות״ - שלא להתחכם ע״י ערמומיות ודיבורים שהם היפך האמת ח״ו, כי אם לומר את האמת לאמיתתה!

וטעם הדבר - בידעו שהוא נמצא ״עם ה׳ אלקיך״:

כאשר ילד יהודי יודע שהקב״ה שברא אותו ואת העולם כולו (כמ״ש ״בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ״), הנה לא זו בלבד ש״מלא כל הארץ כבודו״, אלא עוד זאת, הוא נמצא על ידו ובוחן את הנהגתו כו׳ (כמ״ש ״והנה ה׳ נצב עליו כו׳ ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי״) - כיצד יתכן שיעיז פניו לומר דבר שקר בפניו של הקב״ה ח״ו?!...

ולכן, גם אם נכשל ח״ו בענין בלתי־רצוי (כתוצאה מפיתויי ה״יצר״) - אומר לו ״יצר הטוב״: דע לך, שבהיותך ילד יהודי, אומר הקב״ה עליך ״נצר מטעי מעשה ידי להתפאר״! הקב״ה ממתין ומצפה שיוכל ״להתפאר בך״ שאפילו לאחרי שאתמול נכשלת באכילת מאכל לפני נט״י, יש לך את הכח והעוז לשמוע בקולו של היצ״ט ולהודות על המעשה, ולא להיות חצוף ולחלל שם שמים, רחמנא ליצלן, ע״י אמירת דבר שקר (כאשר ישאלו אותך אם אכלת אתמול לפני נט״י) בפניו של הקב״ה, שבעצמו ראה את מעשיך!...

אמנם לא עמד ״שוטר״ שהסתכל עליך, אבל זו אינה סיבה לחשוב שיכול הנך לעשות כל מה שעולה ברוחך, לקחת ״פעני״ ששייך לחברך, לדבר ״לשון הרע״ על חברך (מכיון שחברך אינו נוכח, ורבך אינו שומע את דבריך), וכיו״ב - כי אסור לשכוח שלמרות שאין כאן ״שוטר״, ישנה ״עין רואה ואוזן שומעת״, ״ה׳ נצב עליו״! ובקשר לטענת ה״יצר״ שההודאה על ההנהגה הבלתי־רצוי׳ תגרום לידי בזיון (כנ״ל) - מסביר לו ״יצר הטוב״:

בזיון זה אינו אלא לשעה קלה בלבד, ואין לו ערך כלל לגבי התועלת שתהי׳ לך עי״ז שתחזור בתשובה [ובודאי שלא תוסיף עבירה נוספת עי״ז שתכחיש את האמת], כי החרטה וההודאה על האמת מצדך, תגרום אצל הקב״ה עונג ושמחה, כמ״ש ״ישמח ה׳ במעשיו״, ועד שהקב״ה יתפאר בך (״מעשה ידי להתפאר״) שהצלחת להתגבר על עצמך ולשמוע בקולו של ה״יצר טוב״!

טז. ישנו פרט נוסף באופן ההתחכמות של ה״יצר״ - שעל זה באה ההוראה ד״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״:

ה״יצר״ יכול לבוא ולטעון שאין זה נורא כל כך לעשות דבר בלתי־רצוי [לאכול לפני נט״י, ואח״כ להכחיש זאת, וכיו״ב], מכיון שתמורת דבר בלתי־רצוי זה יקיים כמה מצוות, ולכן חושב שהקב״ה יוותר על ענין זה, מכיון שיקיים כמה מצוות.

וכמו כן כאשר חושב לנצל ענין בלתי־רצוי זה גופא עבור דבר טוב, כביכול, ולדוגמא: לקיחת פרוטה מחבירו (גניבה או גזילה ח״ו), באמרו שכוונתו לתת פרוטה זו לצדקה!...

ועד״ז בנוגע לדוגמא הנ״ל: הכחשת העובדה (אמירת שקר) שאכל ללא נט״י היא - מתוך כוונה שלא לגרום בזיון להוריו ומוריו, בזיון לכלל ישראל, ועד לענין של היפך קידוש השם, כנ״ל.

הנה על זה באה ההוראה ד״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״: הקב״ה אינו סובל התחכמויות וערמומיות כו׳; מה שחושב ש״ישחד״ את הקב״ה בעשיית מצוה (תמורת ענין בלתי־רצוי) - הרי הקב״ה ״לא יקח שוחד״!... ומה שחושב שיקיים מצות צדקה בפרוטה שלקח מחבירו - הנה על זה אומר הקב״ה ״בוצע ברך נאץ ה׳״, הקב״ה אינו חפץ בצדקה מכסף של גזילה, אין זו מצוה - אומר הקב״ה - אלא אדרבה: היפך רצונו של הקב״ה, ״נאץ ה׳״, רחמנא ליצלן!... רצונו של הקב״ה הוא - שיהודי יתנהג באופן של ״תמימות״, וזוהי ההנהגה המתאימה ליהודי שהוא ״נצר מטעי מעשה ידי להתפאר״.

יז. והנה, כאשר יהודי מתנהג באופן של ״תמימות״, ״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״ - הרי הוא מקיים את רצונו של הקב״ה ללא התחכמויות וערמומיות כו׳, וללא אמירת דברי שקר ח״ו, בידעו ש״ה׳ נצב עליו כו׳ ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי״.

ואם נכשל ח״ו והתנהג באופן בלתי־רצוי - אינו מנסה להעלים ולהכחיש זאת, כי הקב״ה בודאי יודע את האמת, ולכן אומר הוא את האמת גם להוריו ומוריו (מכיון שרצונו של הקב״ה שיאמר רק את האמת), ומביע חרטה על הנהגתו הקודמת, באמרו שעשה זאת מפני בלבולי ה״יצר״, אבל מכאן ולהבא יתנהג אך ורק ע״פ הוראות התורה, ש״היא חכמתכם ובינתכם״, ובאופן ד״תמים תהי׳ עם ה׳ אלקיך״, בכל רגעי היום, ובכל הפרטים דמחשבה דיבור ומעשה.

והנהגה זו פועלת את הענין ד"ישמח ה' במעשיו", היינו, שהקב"ה שמח בהנהגתו של ילד יהודי זה, ויתירה מזו: הקב"ה מתפאר בו ("מעשה ידי להתפאר") - שלמרות שלרגע קטן נלכד ב"שבי" של ה"יצר", הרי תיכף ומיד השתחרר מ"שבי" זה, ונצח את ה"יצר", ועד כדי כך - שמעכשיו ואילך יודע ה"יצר" ששוב לא יצליח להכשילו, מכיון שהוא מתנהג בהתאם להוראה ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך".

וכאשר ה"יצר" רואה שאין לו סיכוי להכשילו - הנה לא זו בלבד שמלכתחילה אינו מנסה כלל להכשילו, אלא אדרבה: ה"יצר" עצמו מתהפך לעזור ולסייע לו, כמ"ש "בכל לבבך - בשני יצריך".

ובהתאם לציווי "ואהבת לרעך כמוך" - הרי הוא פועל זאת על שאר חבריו, היינו, כשם שאומר "מוסר" לעצמו וחוזר בתשובה, הרי הוא פועל על חבריו [שהשתתפו עמו בעשיית הדבר הבלתי־רצוי] שגם הם יחזרו בתשובה, ובשעתא חדא - לא לדחות זאת לזמן מאוחר יותר, מכיון שנמצאים ב"חזית", ביחד עם הקב"ה [כמדובר כמ"פ שב"צבאות השם" נמצא ה"רמטכ"ל" ביחד עם כאו"א מהחיילים בכל מקום שהוא], ו"ה' נצב עליו" לראות אם הוא שב בתשובה תיכף ומיד.

יח. וזוהי "פקודת־היום" הנלמדת מהשיעור חומש היומי - "תמים תהי' עם ה' אלקיך".

ועל זה ישנה נתינת כח מיוחדת - כאשר נמצאים בימי חודש אלול, שאז ה"מלך" נמצא "בשדה" (לקו"ת ראה לב, ב), ובחודש אלול גופא - ב"ראש חודש" [שאז מתפללים תפלת מוסף, וכיו"ב בנוגע לשאר הענינים המיוחדים דר"ח], ולכן ישנה נתינת כח מיוחדת להצליח בכל הקשור למילוי ההוראה ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך", קבלת החלטות טובות בענין זה, וקיומן במעשה בפועל.

וכל זה - מתוך שמחה בשלימותה, ורצון ותענוג בשלימותם, מכיון שכח הרצון והתענוג שלו חדורים וממולאים באלקות - "מלא כל הארץ כבודו".

יט. מן הראוי שנוסף על הכנס שנערך עתה (בימי חודש אלול, ובר"ח אלול) - יערכו כנסים נוספים: בעשרת ימי תשובה - בימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, וב"זמן שמחתנו" - בחול המועד סוכות (כפי שהוצע גם בשנה שעברה (שיחת ז"ך מנ"א סי"א)).

ויה"ר ש"חוט המשולש" דג' כנסים אלו (שמחליטים כבר עתה אודות עריכתם) - ימהר עוד יותר את בנין בית המקדש השלישי, ביהמ"ק הנצחי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך".

כ. נהוג לסיים כל כנס מתוך שמחה וטוב לבב - ע"י ניגוני שמחה, כדלקמן,

וכן - נתינת צדקה, ולכן, יתנו לכל אחד ואחת - ג' מטבעות של "עשר" סענט, ככל הרמזים שבמספר "עשר", כנגד "עשרת הדברות", וכנגד "עשרה מאמרות" שבהם נברא העולם [כפי שאמרתם מקודם לכן: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", "את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי'", כל פרטי הנבראים שבעולם].

בנוגע לניגוני שמחה - ינגנו:

לכל לראש - הניגון "עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל", שתוכנו - שכאו"א מישראל לא ישמע כלל לעצותיו של ה"יצר" - "עוצו עצה ותופר", ולא ישמע כלל לדבריהם של אלו ששונאים אותו ורוצים להורידו מדרך התורה והמצוה - "דברו דבר ולא יקום", וטעם הדבר - "כי עמנו א־ל", "עם ה' אלקיך", ובאופן ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך" (כנ"ל בארוכה).

ואח"כ - הניגון "אך צדיקים גו' ישבו ישרים את פניך", היינו, שבמהרה בימינו ממש באים יחד עם הקב"ה לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הבית ולביהמ"ק השלישי.

ואח"כ - הניגון "ווי וואנט משיח נאו", היינו, שגם ילדים אלו שמאיזו סיבה שתהי' אינם יכולים להביע את עצמם ב"לשון הקודש", ינגנו גם הם בשפה שלהם ויכריזו שרצונם שמשיח צדקנו יבוא "נאו" דוקא, בשעתא חדא וברגעא חדא.

ולסיום - הניגון "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכסיום דברי הגמרא (ירושלמי סוף תענית): "שיבנה במהרה בימינו אמן", שבזה מודגש הוודאות והאמיתיות שבדבר,

בשעתא חדא וברגעא חדא, "נאו".

ונסיים ב״מנהג ישראל״ שכאשר יהודים נפגשים יחדיו בימי חודש אלול מביעים את איחוליהם וברכותיהם לשנה הבאה, ובלשון יחיד (כהוראת כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו), לכל אחד ואחת: ״לשנה טובה תכתב ותחתם״.

[ניגנו: ״עוצו עצה ותופר גו׳״. ״אך צדיקים גו׳״. ״ווי וואנט משיח נאו״. ואח״כ ניגן החזן ר׳ משה שי׳ טלישבסקי ״יהי רצון כו׳ שיבנה בית המקדש במהרה בימינו״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן למדריכים ולמדריכות שיחיו מטבעות של עשר סענט, על מנת לחלק לכל אחד ואחת מהילדים והילדות שיחיו - ג׳ מטבעות].

המשך ביאור למסכת פסחים ליום ראשון עמ׳ ב

שנינו במשנה שאם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבער. הגמרא מבארת מה נחשב במקום אחד: **אָמַר** רַב **נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים** של חמץ הנמצאים בשני סדקים בדופן העריבה, **וְחוּט שֶׁל בָּצֵק** דבוק ומחבר **בֵּינֵיהֶן, רוֹאִין** את חוזק החיבור, **כֹּל שֶׁאִילּוּ יְנַטֵּל הַחוּט וְיִטַּלְּלוּ עִמּוֹ** – אם כאשר ימשך החוט ימשכו עמו חצאי הזיתים, **חַיָּיב לְבַעֵר** אותם, שהחוט מצרפם והרי זה כזית במקום אחד, **וְאִם לָאו** – ואם לא ימשכו עמו, **אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר,** שאין החוט מצרפם, ופחות מכזית אינו חייב לבער.

אָמַר עוּלָּא, לֹא אֲמָרָן – לא אמרנו שאם מושך את החוט ולא נמשכים עמו חצאי הזיתים אינו חייב לבער, **אֶלָּא** כאשר חצאי הזיתים דבוקים **בָּעֲרֵיבָה,** שהם קבועים בה ולא יבואו להתחבר יחד, **אֲבָל** אם שני החצאים מוטלים **בַּבַּיִת** על הקרקע בשני מקומות, **חַיָּיב לְבַעֵר** אותם אפילו שאין חוט מצרפם. מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם, **דְּזִימְנִין דְּכָנִיס לְהוּ וְנָפְלִי גַּבֵּי הֲדֵדֵי** – שפעמים מכבד את הבית, ויאספו שני החצאים למקום אחד ויפלו האחד על חבירו, ונמצא ברשותו כזית שלם של חמץ בפסח. עולא מביא שאלות שהסתפקו בהם לפי דברי שמואל: **אָמַר עוּלָּא, בָּעוּ בְּמַעֲרָבָא** – שאלו בארץ ישראל, אם היה חצי זית **בַּבַּיִת וְחֲצִי זִית בַּעֲלִיָּיה, מַהוּ** – האם יש לחוש שמא יתחברו שניהם ויצטרפו לכזית, או שאין לחוש שיפול הבצק שבעלייה על הבצק שבבית. ואם תאמר שבבית ועלייה אין לחוש, חצי זית **בַּבַּיִת וְחֲצִי זִית בְּאַכְסַדְּרָא** [–רחבה מקורה שלפני הבית מוקפת שלשה מחיצות בלבד ויש בה פתחים וחלונות רבים], **מַהוּ** – האם בזה יש לחוש יותר שיכבדו את הבית והאכסדרה יחד כיון שאין מחיצות שלימות ביניהם ותמיד נכנסים לבית ויוצאים ממנו דרך האכסדרה והם כבית אחד, או לא. ואם תאמר שבבית ואכסדרה אכן יש לחוש שיכבדום יחד, עדיין יש לשאול באופן ששני חצאי הזיתים נמצאים **בִּשְׁנֵי פָּתִים** [–חדרים] הבנויים **זֶה לִפְנִים מִזֶּה,** ונכנסים לחדר הפנימי דרך החיצון, אך שימושם להכנס מזה לזה אינו תדיר כבית ואכסדרה, **מַהוּ** – האם עדיין יש לחוש שיכבדום יחד, או לא. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה, וְנִפְסְלָה** – ונתקלקלה מחמת עיפושה **מִלֵּאֲכוֹל לְאָדָם, וְהַכֶּלֶב יָכוֹל לְאוֹכְלָהּ, מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – אם יש בה שיעור כביצה, שכל זמן שראויה למאכל כלב לא בטל שם מאכל ממנה. **וְאִם** הפת שעיפשה היא תרומה טהורה, היא **נִשְׂרֶפֶת** אפילו **עִם הַטְּמֵאָה בַּפֶּסַח** – בערב פסח בשעה ששית, שכיון שאינה ראויה לאדם מותר לטמאה בידים. **מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ,** כיון שנפסלה ממאכל אדם **אֵינָהּ מְטַמְּאָה** טומאת אוכלין.

אומרת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתָנֵן** – כשיטת מי הולכת המשנה ששנינו (טהרות פ״ח מ״ו), **כְּלָל אָמְרוּ בִּטְהָרוֹת, כָּל הַמְיוּחָד לְאוֹכֶל אָדָם** וחל עליו שם אוכל, **טָמֵא** טומאת אוכלין **עַד שֶׁיְּפַסֵּל מִלְּאֲכוֹל לַכֶּלֶב. כְּמַאן, דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן,** שהרי לדעת רבי נתן משנפסל מאכילת אדם אינו טמא, אף שעדיין ראוי לאכילת כלב.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **עֲרֵיבַת הָעַבְדָּנִין** – קערה של מעבדי עורות, ששורים במים שבה עורות לעבדן, **שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ קֶמַח** לצורך עיבוד העור ונתחמץ הקמח במימיה, אם נתן את הקמח **תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים** שקודם הפסח, עדיין שם חמץ עליו, **וְחַיָּיב לְבַעֵר** את החמץ, ואפילו אם היה בעריבה ביחד עם עורות. אבל אם נתן את הקמח **קוֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים** לפני זמן ביעור חמץ, **אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר,** מפני שכבר נתקלקל החמץ מריח הכלי, ואפילו אם לא שרה בו עורות. **אָמַר רַבִּי נָתָן, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאם נתן את הקמח שלשה ימים קודם הפסח פטור מלבער, ובתוך שלשה ימים חייב לבער, באופן **שֶׁנִּתַּן** את הקמח בעריבה **וּלְא נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת, אֲבָל** אם **נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת, אֲפִילּוּ** נתן את הקמח **תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה** ימים לפסח **אֵין חַיָּיב לְבַעֵר,** מפני שבכך ביטלו מתורת חמץ.

פוסקת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן** שאם נתן בה עורות אינו חייב לבער, **אֲפִילּוּ** אם נתן את העורות רק **יוֹם אֶחָד** קודם זמן הביעור, **וַאֲפִילּוּ** היו יחד רק **שָׁעָה אַחַת.**

שנינו במשנה: **וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה, אִם מַקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ. וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, הֲרֵי הוּא כַּעֲרֵיבָה.** הגמרא מבררת את דברי המשנה שאמרה ׳וכן לענין הטומאה׳: לכאורה המשנה עוסקת באופן שנטמאה העריבה ומטבילה לטהרה, ואומרת המשנה שאם מקפיד על הבצק שלא יהיה בעריבה ועתיד ליטלו משם, אין הבצק כעריבה והוא חוצץ בטבילה, אבל אם רוצה שהבצק ישאר בעריבה בכדי לסתום את נקביה, הרי הוא כעריבה ואינו חוצץ בטבילה. ומקשה הגמרא על לשון המשנה שאמרה ׳וכן׳, **מִי דָּמֵי** – וכי אפשר לדמות את דין הבצק לענין טומאה לדין הבצק לענין חמץ בפסח, הרי **הָתָם** – שם בחמץ בפסח, **כְּשֶׁיַּעֲבֹר תַּלְיָא מִילְּתָא** – דין הביעור תלוי בשיעור החמץ, אם יש בו כזית או לא, אבל **הָכָא** – כאן בטומאה, **כִּקְפִידָא תַּלְיָא מִילְּתָא** – דין החציצה תלוי אם מקפיד שלא ישאר הבצק במקומו ובכוונתו ליטלו או לא, ואין חילוק אם הבצק רב או מעט.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵימָא** – אמור שכך יש לגרוס במשנה ׳**לְעִנְיַן הַטּוּמְאָה אֵינוֹ כֵּן**׳ – אינו תלוי בשיעור הבצק כבפסח אלא בהקפדתו על הימצאו שם.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הָא** ׳**וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה**׳ **קָתָנֵי** – הרי במשנה כתוב ׳וכן לענין הטומאה׳, ואיך הינך אומר ׳ולענין הטומאה אינו כן׳. מיישבת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, וְכֵן** הדין

לקוטי שיחות פרשת שופטים* כרך יד

א. עה"פ[1] "נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלקיך, אליו תשמעון", אמרז"ל[2] "אליו תשמעון – אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה, שמע לו".

והנה עה"פ[3] "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" דרשו בספרי "אבל אתה מעלה בכל מקום שיאמר לך הנביא כדרך שהעלה אליהו בהר הכרמל".

ולכאורה אינו מובן: מכיון שישנו ציווי כללי ד"אליו תשמעון", המחייב לשמוע אל הנביא אם הוא אומר "עבור על אחת מכל מצות שבתורה", הרי מובן שבכלל זה הוא גם החיוב לשמוע אליו כשהוא אומר להקריב בבמה בשעת איסור במות – וא"כ למה לן לימוד מיוחד (מדיוקא דקרא "בכל מקום אשר תראה") ש"אתה מעלה בכל מקום שיאמר לך הנביא"?

והנה הגאון הרגצובי מביא[4] מה שאמרו בירושלמי[5]: "אין הבמה ניתרת אלא בנביא. מ"ט, השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום וגו', ואליהו מקריב בשעת איסור הבמות, א"ר שמלאי דבורא (דבירא)[6] א"ל ובדברך עשיתי[7] בדיבורך עשיתי", ומבאר שהירושלמי ס"ל "דזהו דין דעפ"י נביא יכולין להקריב בבמה בשעת מקדש, ואין עליו שם שחוטי חוץ כלל והוה קרבן"[8], משא"כ הבבלי הנ"ל לא ס"ל כן; עפ"ז לדעת הירושלמי הרי זה דין בדיני במה: שעפ"י הנביא נפקע האיסור של הקרבה בבמות "בשעת מקדש", והרי הן מותרות כמו שהיו מותרות טרם ביאתן של בנ"י לירושלים[9]; ומובן שחידוש דין זה דורש לימוד מיוחד, כי א"א ללמוד זאת מ"אליו תשמעון", שאין ענינו הפקעת עצם האיסור עפ"י הנביא, כ"א החיוב לשמוע אליו ולעבור על האיסור. משא"כ להבבלי הרי גם עפ"י הנביא לא נפקע גוף האיסור דהקרבה בבמות, ואין זה אלא דין בדיני נבואה, שעפ"י ציווי הנביא חייבים לעבור על ד"ת לפי שעה, ובמילא נכלל גם ענין זה – כמו שאר האיסורים בציווי הכללי ד"אליו תשמעון"[10].

ועפי"ז מובן בפשטות גם בנוגע לדרשת הספרי – שגם הוא חולק על הבבלי, שלדעת הספרי לא יתכן להביא הא דאליהו בהר הכרמל כדוגמא על הציווי הכללי ד"אליו תשמעון – אפילו אומר לך לעבור על אחת מכל מצות שבתורה".

ב. אמנם אין זה מובן: הרי גם הספרי מביא הדרשה הנ"ל עה"פ "אליו תשמעון", וגם מביא ע"ז הדוגמא מאליהו בהר הכרמל, וא"כ הרי אאפ"ל דמ"ד דדרשה זו חולק על הדרשה ד"אבל מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא וכו'".

עפ"ז צ"ל שגם לדעה זו ובמילא גם לדעת הבבלי הרי זה דין בדיני במה – שע"פ נביא מותרת (כדלהלן סעיף ה) [ובפרט עפ"י הכלל[11] דהיכא שאפשר להשוות דעת הבבלי ודעת הירושלמי (והספרי וכו') אמרינן כן אפילו בתירוץ דחוק].

---

* וסיום מס' זבחים.

1) פרשתנו יח, טו.

2) יבמות צ, ב. ספרי עה"פ.

3) ראה יב, יג. וראה פרש"י שם.

4) צפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הי"ח ע' 124 (הובא בצפע"נ עה"ת עה"פ). וראה שם בהשמטות ע' 7. הל' יסוה"ת פ"ט ה"א (ג, ב). מהדו"ת דף פ' ע"ב.

5) מגילה פ"א הי"א. וכ"ה בויק"ר פכ"ב, ט. וראה ירושלמי תענית פ"ב ה"ח. בצפע"נ נראה שמפרש בפשטות שכן דעת הירושלמי. אבל בדוחק יש לפרש שאין כוונת הירושלמי לדרוש כן הכתוב, כ"א כעין שקלא וטריא: מכיון שכתוב "השמר לך פן תעלה וגו'", א"כ איך "אליהו מקריב בשעת איסור הבמות". ומתרץ: "ובדברך עשיתי בדיבורך עשיתי" שהי' ע"פ הדבור (ראה פ"י מהרז"ו בויק"ר שם). אבל מהלשון "מאי טעמא", משמע שכתוב זה הוא טעם עמ"ש לפנ"ז "אין הבמה ניתרת אלא בנביא".

6) "כך שמו" (קה"ע שם), ולפי"ז "אמר לי'" הכוונה: אמר אליהו להקב"ה; אבל לפי הפי': "מפי הדיבור נאמר לו לעשות" (פני משה שם), ולפי"ז "אמר לי'" הכוונה: הקב"ה לאליהו [ולפי' זה מוכרחת הגי' "דבורא" (בוא"ן)].

7) מלכים א יח, לו.

8) ומפרש הנפק"מ: "דיכול להקריב אח"כ בביהמ"ק כמבואר זבחים דף קכ". וראה לקמן סעיף ד עוד נפק"מ.

9) זבחים קיב, ב.

10) ומבאר שגם הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ט ה"ג) ס"ל כהבבלי. וכן רש"י בברכות (ס"ג, א ד"ה מסיפי'. וכ"ה בפרש"י תהלים קיט, קכו) דמפרש שע"ז קאי מ"ש "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וי"ל דאפילו לפי סברת הרגצובי אינו דומה ממש שיטת רש"י לשיטת הרמב"ם, דלרש"י הוא באופן של דחוי' ("הפרו תורתך"), ולהרמב"ם ה"ז הותרה ("לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שציוה משה, אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל"). וראה לקמן הערה 36.

11) תוס' ד"ה והאמר (יומא פ"ז, ב). יד מלאכי כללי ב' התלמודים ס"י. וש"נ.

ובהקדים ביאור בענין המוקשה בסיום מס׳ זבחים (שמזה ג״כ הוכחה שכ״ה גם לדעת הבבלי):

חלק גדול מסיום מס׳ זו ה״ה כולל פרטי דיני במה – ולכאורה תמוה הדבר: הלא מפורש שם ״באו לירושלים נאסרו הבמות ולא הי׳ להן עוד היתר״[9], וא״כ מהו הטעם שחז״ל לימדונו לדעת היום, ובאריכות הפרטים, את הדינים שבבמה – הרי ״מאי דהוה הוה״ (כקושיית הש״ס בכ״מ[12])? ומזה מובן שגם עכשיו בזמה״ז ישנה אפשריות ע״פ הלכה להקריב בבמה, אשר ע״כ גם לנו נחוץ לדעת פרטי דיני׳.

והנה אופן אחד של היתר ההקרבה בבמה בזמה״ז, הוא כמרז״ל[13] ״ועכו״ם בזמן הזה רשאין לעשות כן (להקריב בבמה) כו׳ דת״ר דבר אל בנ״י[14], בנ״י מצווין על שחוטי חוץ, ואין העכו״ם מצווין על שחוטי חוץ, לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו ומקריב עלי׳ כל מה שירצה כו׳ אסור לסייען ולעשות שליחותן כו׳ ולאורינהו שרי״. ומכיון שמותר לבן ישראל להורות לעכו״ם איך להקריב בבמה בזה״ז הרי עליו לדעת פרטי הדינים[15].

אמנם עדיין דוחק לומר שכל האריכות הנ״ל בגמרא הוא בשביל לאורינהו לעכו״ם! ובפרט דאעפ״י שמצינו בגמ׳ כו״כ ענינים, שקו״ט והוראות, גם בנוגע לדבר בלתי רגיל ומצוי, או אפילו במציאות רחוקה לגמרי[16], בכ״ז ה״ה ענינים שבאם יארע דבר זה יש בו מצוה והוראת דין לחיוב וכו׳ – ולכן מן ההכרח לפרשם ולבארם (למען דעת מה לעשות באם דבר זה יבוא בפועל); יתירה מזה אפילו בענינים ש״לא הי׳ ולא עתיד להיות״ י״ל דשקו״ט מה דינו באם הי׳ נמצא[17].

אבל בענין שגם אם יארע הדבר בלתי רגיל לא יהי׳ בו חיוב להן או ללאו, כמו בנדו״ד (שירצה עכו״ם להקריב קרבן בבמה בזה״ז ועפ״י דיני התורה דוקא) שהוא דבר רחוק ממציאות, ואפילו אם תהי׳ מציאות כזו, גם אז אין שום חיוב להורותן בזה (וכהלשון: ״לאורינהו שרי״[18]) דוחק גדול לומר שאעפ״כ באה כל האריכות בש״ס.

ועוד: שקו״ט לפס״ד – יש בזה קדימה[19] לענין שהזמן גרמא וכו׳,

ועפ״ז צ״ל שכל השקו״ט לפס״ד בדיני במה – היו בזמן שלא היו ספקות כלל בכל דיני ש״ס השייכים לבנ״י וכו׳[20].

ועוד ועיקר: כמה מדיני במה נלמדים מכתובים שהם מתחילים ״דבר אל בני ישראל״. וא״כ כשם שכללות הדין שעכו״ם מותר להקריב בבמה בזה״ז נלמד מזה שהפרשה התחלתה ״דבר אל בנ״י״, ולא עכו״ם, כמו״כ צ״ל שגם פרטי דיני במה אלו (הנלמדים מכתובים שנאמר בהם ״דבר אל בנ״י״), נוהגים רק בבמת ישראל, ולא בבמת עכו״ם, וא״כ הרי הקושיא מאי דהווה הווה בתקפה עומדת בנוגע להשקו״ט ודיני במה הנלמדים מכתובים אלה.

ג. אמנם, יש עוד אופן של אפשרות להקריב בבמה גם בזמן איסור במות, והוא ע״פ ציווי נביא. ואף שאמרו[21] ״משמתו נביאים האחרונים חגי זכרי׳ ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל״, שמזה משמע לכאורה שא״א שיקום נביא בזה״ז – אינו, כי מפורש בכ״מ דברי חז״ל[22] שהיתה גם

---

12) יומא ה, ב. ובכ״מ.

13) זבחים קטו, ב. קטז, ב.

14) זבחים אחרי יז, ב.

15) וכן תירץ בתפארת ישראל סוף זבחים.

16) להעיר מהא דאפקוהו לר׳ ירמי׳ מבי מדרשא (ב״ב כג, ב).

17) ואף שבסנה׳ (עא, א): ״בן סורר ומורה לא הי׳ ולא עתיד להיות כו׳ עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות״, ומבאר ״ולמה נכתב דרוש וקבל שכר״ – הרי מדייק ״ולמה נכתב״ (מעיקרא כל הדין), אבל במה שנכתב ומצינו שקו״ט בפרט ממנו ״שלא הי׳ ולא עתיד להיות״ – ה״ז בכלל תושבע״פ (וי״ל שזהו פי׳ ד״דרוש וקבל שכר״), ע״ד ״למסבר״ קראי (שבת ס״ג, א). ועפ״ז יובן ג״כ אמרם ״דרוש״ ולא ״למוד״ (ששייך גם בתושב״כ). ואכ״מ. וראה תניא פ״ה. קו״א ד״ה ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל (קנט, ב).

18) ודוחק לומר דנקיט ״שרי״ מפני דלפ״ז קאי ב״אסור״, אבל חיוב יש בזה.

19) שו״ע יו״ד סרמ״ו ס״י־טו. וש״נ.

20) להעיר מהכלל (שד״ח קונטרס הכללים מערכת ה׳ כלל קיז וש״נ) דכשמצינו בש״ס שקו״ט אליבי׳ דחד מ״ד, ה״ז הוכחה דאין הלכה כבר פלוגתי׳ (אף דבמתא דילי׳ – בטח נהגו כמותו, ובמשך הזמן אפשר שיקום ב״ד גדול יותר ויפס״ד כמותו).

החילוק ל״דרוש וקבל שכר״ מובן – דה״ז שקו״ט בדעה ש(עתה) נפס״ד שהיא היפך הדעה (גדולה) שמביאה לידי מעשה.

21) יומא ט, ב. סוטה מח, ב. תוספתא שם פי״ג, ד. סנה׳ יא, א.

22) וראה פרקי גילוים להר״ר מרגלית בפתיחתו לשו״ת מן השמים. וש״נ.

לאח"ז[23] השראת רוה"ק[24]; ועכצ"ל דמה שאמרו "נסתלקה רוה"ק מישראל" הכוונה שמני אז לא היתה מצוי' כמקודם, אבל לא שבטלה לגמרי[25]. כלומר: מכיון שאין הנבואה שורה אלא במי שעלה והגיע לכו"כ מעלות גדולות, שהן הקדמה והכנה לנבואה, כמבואר ברמב"ם[26], ולכן כשאכשור דרי (בתמי') ואם הראשונים כמלאכים אנו כו'[27] אין בני אדם ראוים לנבואה – אבל לא שנפסק גילוי הנבואה באופן של גזירה מלמעלה.

ועפ"ז מדוייק הלשון "נסתלקה רוה"ק מישראל" ולא "בטלה" או "פסקה" (כהלשון בגמרא שם בנוגע לכמה דברים שבטלו) כי לא בטל ולא נפסק גילוי הנבואה, אלא שנסתלק מלמטה, כיון שאין בנ"א הראוי לקבלת הנבואה.

אבל באם יהי' בנ"א הראוי לקבלתה, תשרה עליו רוה"ק ונבואה גם בזמן הזה.

ע"פ הנ"ל מתורץ ומובן הא דהרמב"ם אף שמבאר כו"כ פרטים בנוגע לנבואה אינו מזכיר כלל[28] שאין נבואה משמתו נביאים האחרונים (עד לפני ביאת המשיח[29]); ובפרט שמביא גם פרט בשלילת הנבואה: "ואפשר שלא תשרה"[30], ואעפי"כ אין בדבריו שום רמז שא"א שתשרה בזמן הזה. ואדרבה: לאחר שהוא מונה תנאים הנצרכים לנבואה מסיים "מיד[31] רוה"ק שורה עליו", הרי שהנבואה תלוי' רק בענינים אלו[32], ולא בשום תנאי אחר[33].

ויתר מכן מבואר ב"אגרת תימן" להרמב"ם: "שזה שאמר בלעם[34] כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א־ל יש בו סוד, שמן העת ההיא יש לחשוב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת ותחזור הנבואה לישראל כו' ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארמ"צ, ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ארבע מאות שמונים ושמונה שנה, שהסימן בתפ"ח גאולים, ולפי ההיקש הזה והפי' הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תשע מאות שבעים וששׁ ליצירה"[35] – הרי מפורשת דעת הרמב"ם דלא זו בלבד שיש אפשרות לגילוי הנבואה בזה"ז, אלא ש"תחזור הנבואה לישראל".

ועוד ועיקר: הרמב"ם ממשיך שם (באגרת תימן[36]) אודות אחד (שהי' קרוב לזמנו) שניבא על כו"כ דברים וכולם נתקיימו, ומוסיף: "המופת הזה (המבואר שם לפנ"ז – אודות האיש ההוא שניבא) הוכיח לעיני כל שהוא נביא באין ספק" – הרי דלא זו בלבד שהי' קבלה לאביו של הרמב"ם "שקבל מאביו ומאבי אביו והוא קבל הדבר" שתחזור

---

23) ואף שאין זה* באותה הדרגא של השראת רוה"ק שהיתה אצל הנביאים [וראה אגה"ק (דכ"ב): "ההיתה כזאת כו' אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים וכו' כ"א לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרואה וכו"], מ"מ בכללות ה"ז דרגא בנבואה (וכמ"ש שם: "אשר כל רז לא אניס להו ונהירין להון שבילי דרקיע". וגם בהשלילה כותב: "נביאים ממש"). וראה בפנים מאגרת תימן.

24) להעיר מר' עזרא הנביא מבעלי התוס' (גיטין (פח, א) ד"ה ודלמא ועוד).

25) ובמכ"ש ממ"ש התוס' (שבת כ, בד"ה אנן. וכ"ה בר"ש פ"ט מ"ב דכלאים) שמה שאמרו בסוטה (שם) "משחרב מקדש ראשון בטלה כו' וזכוכית לבנה" לא לגמרי בטל אלא שלא הי' נמצא כ"כ.

26) הל' יסוה"ת פ"ז. פ"ז משמונה פרקים שלו. מו"נ ח"ב פל"ב. הקדמתו לפה"מ.

27) שבת קיב, ב.

28) ומ"ש בהל' יסוה"ת פ"ט ה"ב "כמו שאמר האחרון שבהם", וכוונתו למלאכי – הכוונה בזה שהוא האחרון דתקופת הנביאים [וכהל' בגמרא: נביאים האחרונים], כי אחריו כבר התחילה תקופת אנשי כנסת הגדולה. אבל לא שאחריו אא"ל נביא. וראה לשונו בהקדמתו לפיה"מ: כמו שאמר הנביא מסיים הנביאים כו'.

29) אגרת תימן המובא להלן.

30) הל' יסוה"ת פ"ז ה"ח.

* ע"ד הקבלה ראה ש' רוה"ק (להאריז"ל) בתחלתו. ש' היחודים בתחלתו.

31) ידועה השקו"ט מהסתירה ממו"נ (ח"ב פל"ב ד"ה והדעת השלישי) שכתב "אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלקי" (וראה לח"מ הל' יסוה"ת רפ"ז).

32) וכן נראה דעת החנוך שכותב (מצוה תקטז) "ונוהגת מצוה זו (דשמיעה לנביא) בזו"נ כל הזמן שימצא נביא בינינו", ואין כותב שנוהג רק בזמן הבית וכיו"ב.

33) ולהעיר מל' הרמב"ם בהל' יסוה"ת (פ"ט ה"ב־ג): "וכן אם צונו כו' וכן אם יאמר לנו הנביא כו'" (ולא "וכן אם צוה כו' וכן אם יאמר הנביא"). וראה גם בהקדמתו לפיה"מ: "אילו איש נביא שנתבררה אצלנו נבואתו כו' יאמר לנו ביום שבת שנקום כו' הי' חובה עלינו אנחנו וכו'".

34) בלק כג, כג.

35) כן הוא בשלשלת הקבלה (אף שאינו מתאים לחשבונו שם) ובקובץ תשובות הרמב"ם (ליפסיא, תרי"ט), אבל בסדר הדורות מגי' – בשה"ק – שצ"ל תתקע"ב. וכן הוא גם בפי' של ר' יהודה אלברצלוני על ספר יצירה וקה"ע בירושלמי (שבת ספ"ו) – תתקע"ב. וי"א אשר בכ"י אגרת זו נמצא תתק"ע. וצע"ג הגהת הסה"ד, וכן, בכלל, הספק בגירסא הנכונה באגרת הרמב"ם, שהרי מוכחי קראי דנבואת בלעם היתה בשנת הארבעים – (ולא ל"ח) – ליציאת מצרים, ז. א. בשנת ב' אלפים תפ"ח ועל פי זה "בעת" – הוא ד' אלפים תתקנ"ו.

36) בכמה הוצאות נשמט.

הנבואה לישראל, אלא שהוא גם מעיד שקרוב לזמנו הי׳ ״נביא באין ספק״.

עפ״ז הרי בכל זמן אפשר שיבוא נביא ויצוה להקריב בבמה, ולכן שקו״ט בפרטי דיני במה.

ד. אמנם גם ע״פ הנ״ל עדיין דוחק בזה: ציווי נביא להקריב בבמה בשעת איסור הבמות אירע ע״ע רק פעם אחת, בתור ״הוראת שעה״, ואעפ״כ מאריכים בשקו״ט בדיני במה אולי יארע עוה״פ שיבוא נביא ויצוה להקריב בבמה[37]?

ועוד: כשיבוא נביא ויצוה להקריב קרבן בבמה בזה״ז, הרי פשוט שמצווים לשמוע אליו גם בנוגע לדיני במה לשנות או לבטל וכו׳ באם יצווה ע״ז כיון שכללות ענינה אז הוא היפך דיני התורה אלא שבהוראת שעה חייבים אז לעשות היפך דיני התורה, הרי מקום קרוב לומר שגם בנוגע לפרטי הענין תהי׳ הוראת שעה.

וליישב כ״ז הוא ע״י ההכרעה כאותה השיטה דציווי נביא להקריב קרבן בבמה בזמן איסור הבמות, אין זה העברה על ד״ת ודין מדיני נבואה שנסתלקה כו׳, אלא שזהו חלק פרטי בכללות דיני במה, שכן ניתן הדין מתחלה שע״פ נביא מותרים (ומצווים) להקריב בבמה, וחוזרים וחלים בה בשעה כל דיני במה – ובמילא מובן שצריכים לדעת כל פרטי דיני׳.

ועפי״ז – אינו ענין של חשש (אולי יבוא נביא ויצוה על זה), אלא שזהו חלק מפרטי דיני במה. ולכן לא איכפת לן אם זוהי מציאות רחוקה, כי כמו שצריכים לבאר כל הפרטים של כל דיני התורה, גם הפרטים שבנוגע למציאות רחוקה, כמו״כ צריך לבאר (בגמ׳) גם פרט זה שהיא מציאות רחוקה בדיני במה. וכנ״ל.

בסגנון אחר קצת: נבואה בזמה״ז היא מציאות רחוקה וחשש וכו׳,

משא״כ במה – ה״ז רק דארי׳ (האוסר) הוא דרביע עלי׳[38].

יתרה מזה מצינו בנוגע למצות לא תחי׳ כל נשמה – שנמנית במנין תרי״ג מצות, אף ש״אולי יחשוב חושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות״, וכהסברת הרמב״ם[39] וז״ל: ״כי הציווי שנשלם בהגיע תכליתו מבלתי שיהי׳ זה תלוי בזמן ידוע לא יאמר בו אינו נוהג לדורות, אבל הוא נוהג בכל דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא כו׳״.

ה. ע״פ כהנ״ל מובן שגם הבבלי קאי בשיטה זו, שכן ניתן הדין דבמה מעיקרא להיות כולל גם מציאות זו שע״פ ציווי נביא. ואע״פ שאמרז״ל ״אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה, כגון אלי׳ בהר הכרמל״ – אין כוונת הגמרא דגם לאחר שציוה הנביא להקריב בבמה הרי כשמקיימים הציווי עוברים בשעת מעשה על מצוה (דבמה) שבתורה, אלא שדחוי׳ היא ע״י הציווי – כ״א (כל׳ הנ״ל) שהנביא בא לצוות לעבור על אחת מכל מצות שבתורה, אבל ע״י ציווי הנביא הותרה ההקרבה בבמה, ויתרה מזו, גם נעשית מצות הקרבת קרבן, נוסף על המצוה דלשמוע לנביא – וזה נלמד מהשמר גו׳ תראה[40].

בסגנון אחר קצת: החידוש – שהנביא יכול לצוות להקריב בבמה בשעת איסור במות, ושבנ״י מחוייבים לשמוע אליו בזה – נלמד מ״אליו תשמעון״, שהוא פרט בדיני נבואה, כמו בשאר מצות התורה שבכחו של הנביא לצוות לעבור עליהן. לאחר שלמדנו דאליו תשמעון להקריב בבמה בא הלימוד בבמה ד״מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא״, ההיתר וציווי – פרט בדיני במה.

ו. והנה ע״פ המבואר לעיל (שבהקרבה בבמה ע״פ נביא יש בה שני ציווים: [א) ״אליו תשמעון״ ב) הקרבן קרבן בבמה]), מובן שבהקרבה בבמה ע״י נביא יש בה מעלה יתירה לגבי ההקרבה בבמה בשעת היתר הבמות (ולא רק יתרון ״בכמות״ שמקיים ב׳ מצוות, כ״א גם מצד ״איכותה״ של ההקרבה):

קרבנות חובה אין קרבין בבמה[41], היינו שאין די (בהקרבה) בבמה וקדושתה – שחיוב שישנו על האדם יוכל לקיימו בבמה, אף שמצות קרבן שאינו

37) ואין זה דומה כלל להנת״ל שהגמרא מבארת גם פרטי דיני דבר שבמציאות רחוקה שיארע – כי כאן אין זה פרט בדין מסויים, כ״א כללות הענין – חשש בעלמא.

38) עירובין עח, ב.

39) ספהמ״צ מ״ע קפז.

40) וכן היא שיטת הרמב״ם. ואדרבה, יש להעמיס בלשונו שמרמז גם לזה (שכן ניתן מתחילה) – ״לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם כו׳ אבל אני אקריב היום בחוץ כו׳״, הרי שמתחילה לא נאסר על זה. אבל ראה לעיל הערה 10 שי״ל שכוונתו שאף שעובר על ד״ת מ״מ ה״ז הותרה.

41) זבחים קיז, א־ב.

מחויב בו מקיימה בבמה. חילוק זה הוא רק בנוגע להאדם – בנוגע להעבודות (ופעולות) בקרבן חובה – הרי נעשות הן גם בהקריבו קרבן (שאינו חובה) בבמה.

משא"כ כשמקריבים בבמה ע"פ ציווי הנביא – ה"ז (מעין) קרבן חובה; בסגנון אחר: קדושת (ההקרבה ו)הבמה פועלת לא רק בהקרבן, כ"א גם בהאדם, האדם מקיים ציווי ה' המוטל עליו - הציווי ד"אליו תשמעון".

ועל דרך כללות החילוק שבין ההקרבה בבמה להקרבה בביהמ"ק:

ההקרבה בבמה אינה פועלת שתתפשט הקדושה במקום בו הוקרב הקרבן, לא מצינו קדושה בהמקומות שבעבר היו בהם במות; משא"כ במזבח של בית המקדש, שהקרבת הקרבן פועלת קדושה גם במקומו[42] - היינו שאין בכחו של קרבן בבמה להמשיך הקדושה ממנו וחוצה, משא"כ קרבן בביהמ"ק[43].

וכעין זה הוא החילוק שבין הקרבה בבמה בשעת התירה – להקרבה בבמה ע"פ נביא: הקרבן בבמה סתם אין בכחה לפעול גם חוץ ממנה – על האדם, משא"כ ההקרבה ע"פ נביא פועלת גם בהאדם.

ז. וע"פ הנ"ל, שהסוגיא בסיום מס' זבחים איירי בעיקר (לא בדין במה סתם, כ"א) בדין הקרבה בבמה ע"פ נביא, מובן גם הקישור של סיום המס' להתחלתה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה" – שהחסרון בקרבן שנזבח שלא לשמה הוא שאינו פוטר את האדם מחיובו, היינו שאין בכוחו לפעול על האדם – הנה חסרונו זה (שבו קאי בריש המס') נדגש במיוחד ע"י דיני סיום המס': אפילו בבמה (ע"פ נביא – שבה איירי בעיקר בסיום המס') נמשכת הקדושה גם על האדם המקריב (אעפ"י שהתפשטות ופעולת הקדושה דבמה בכלל – אינה כזו שבביהמ"ק), על אחת כו"כ בביהמ"ק שעיקר ענינו (קרבנות) חובה שעל הציבור (והיחיד) – זה שפועל וממשיך קדושה ע"י הקרבן.

ח. תוקף קדושת (המצות) הקרבנות כהביהמ"ק ושבבמה ע"פ נביא וכו' ופעולתו באדם ובמקום – כעין זה הוא בנוגע לביהכ"נ וביהמ"ד, כיון שהם "מקדש מעט"[44]: מתפללים בהם (ש"תפילות כנגד תמידין תקנום"[45]) ולומדים בהם (וכ"ז תמיד בדוגמת הביהמ"ק שמקריבים בו תמיד וכו' – נוסף על הענינים שישנם גם בבמה) הרי בהם עצמם נמשכת הקדושה באופן שנשאר שם גם לאחר זמן ופועל גם בהאדם – שמזה מובן שדבר שבקדושה הנעשה במקומות אלו יש בו תוס' קדושה;

ומזה ההוראה בנוגע לפועל, שלכאורה טוב[46] לעשות דבר שבקדושה וכו' בביהכ"נ וביהמ"ד[47] מלעשותו (אף שיהי' באותו ההידור וכו') במקום אחר, מכיון שכשעושהו במקום שיש בו קדושה יתרה, מתוספת קדושה על קדושתו.

וע"י המשכת והתפשטות הקדושה של "מקדש מעט" בעולם, במשך זמה"ג, נזכה לבנין ביהמ"ק השלישי, ולקבל המשכת הקדושה ממנו, ע"י שנקריב בו קרבנות בפו"מ; ומכיון שאז[48] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", בודאי שכל הקרבנות יהיו "לשמן", "כמצות רצונך"[49] ותומשך קדושת הקרבן וכו' גם על מקריבי הקרבנות, ויתעלו בעילוי אחר עילוי בקרבתם[50] להוי'[51].

(משיחת כ' מנ"א תשכ"ט)

---

42) ואף שלכאורה אין קדושת המזבח תלוי' בהקרבנות – מ"מ מוכרח שאינו כן, מהדין (שבועות יב, א. רמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ט) דקייץ המזבח, היינו שמקריבים קרבנות אך ורק בשביל המזבח עצמו. נוסף ע"ז: קדושת המזבח מעיקרא נעשית ע"י קרבנות מסויימים (ר"פ שמיני ואילך. נשא יז, י ואילך. וראה מנחות מה, א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ד־טו) – כשחינכו אותו, וי"ל שהיא פעולה נמשכת.

43) ולהעיר ממ"ש הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז) בנוגע לקדושת המקדש וירושלים: "שכינה אינה בטילה לעולם".

44) מגילה כט, א.

45) ברכות כו, ב.

46) וכמרז"ל שהקב"ה מצוי בבהכ"נ (ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ סוס"י). וצריך חיפוש האם הובא בפירוש בפוסקים (לבד מתפלה).

47) ע"ד דרז"ל עה"פ אוהב ה' שערי ציון כו' (ברכות ח, א).

48) זכרי' יג, ב.

49) ראה המשך וככה פי"ז ואילך.

50) עיין אוה"ח ר"פ אחרי. ד"ה אחרי – תרמ"ט. ועוד.

51) דאמאי איקרי קרבן אלא מפני שמקרב (ספר הבהיר סי' מו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה).

ביאור הגמ׳ (גיטין סח.) אמרו רבנן אפשר שֵׁד וְשֵׁדָה יודעין איפה הוא ה"שמיר", דשניהם נבראו בין השמשות בערב שבת (אבות פ"ה מ"ו), ושניהם מבחי׳ גבורות וכו׳

איתא בגמרא[1] לענין השמיר שהי׳ נצרך לשלמה לבנין בית המקדש[2] שלא ידע היכן הוא, ואמרו לי׳[3] רבנן אייתי שידא ושידתין כבשינהו אהדדי אפשר דידעי ומגלי לך, אייתי כו׳ אמרו אנן לא ידעינן דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע כו׳. ואיתא שם שאייתי לאשמדאי וא"ל לדידי לא מסר לי, לשרא דימא מסר לי׳ ולא יהיב לי׳ אלא לתרנגולא ברא דמהימן לי׳ אשבועתא ע"ש.

הנה מה שאמרו רבנן שאפשר שידא ושידתין יודעים איפוא הוא השמיר, מהו שייכותם להשמיר.

הוא, כי השמיר הוא מהדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות[4], לא כמו שארי הנבראים שנבראו מקודם, ולכן לא ידע איפוא הוא. והנה י"א שאף המזיקין נבראו בערב שבת בין השמשות כדאיתא באבות פרק ה׳ ע"ש, לכן אפשר שהשדים שנבראו בזמן שהשמיר נברא, יודעים איפוא הוא השמיר.

והנה השמיר הוא בחי׳ גבורות[5] וכו׳, וזהו שאין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו כדאיתא במס׳סוטה[6] דף מ"ח ע"ב ע"ש, כל הדבר הקשה מובן שהם מבחי׳ גבורות ודינים (כי רכיכות הוא מצד החסדים[7], וקשיות הוא מצד הגבורות, ועיין במאו"א מע׳ קשה[8] ע"ש).

הנה לגבי השמיר שהוא בחי׳ גבורות היותר עליונים[9], גבורות דבינה, אין שארי הגבורות שהם הדברים הקשים יכולים לעמוד בפניו, וזהו שפעולתו דהשמיר הוא שכל דבר קשה נבקע מפניו, בקיעה הוא ענין גבורות ודינים[10] כנ"ל.

שמיר[11] הוא ש"ר מ"י, שר הוא אלקים במילוי יודי"ן ש׳, וברבוע[12] ר׳, במילוי יודין הוא הפנים דאלקים, וברבוע הוא אחוריים, זהו שה"ש" הוא בפנים[13] במלת שמיר, וה"ר" הוא באחור, וביניהם הוא מ"י, שכ"ז הוא על בינה, בינה נקראת מי[14] כמ"ש[15] מי ימלל גבורות ה׳, ובבינה הוא השמות דאלקים הנ"ל, ועיין בטעמי המצות[16] דהרח"ו ז"ל במצות שמן המשחה ע"ש.

והשדים שנבראו גם כן בערב שבת[17] בין השמשות

---

1) גיטין סח, א. וראה עוד לקמן סימן, בנוגע ה"שמיר".

2) ראה גם פניני לוי יצחק על התורה פרשת תרומה.

3) [תרגום ללה"ק] ואמרו החכמים לשלמה, הֲבֵא שֵׁד ושֵׁדָה ולחץ עליהם בחזקה ליסר אותם, אולי הם יודעים היכן הוא ויגלו לך, הביא שלמה שד ושדה ולחץ עליהם כדי שיענו על שאלותיו, ענו השדים, איננו יודעים היכן השמיר, אבל אשמדאי מלך השדים אולי יודע וכו׳, [והגמ׳ ממשיך] שהביאו אשמדאי ואמר, לא נמסר לי השמיר, אבל מסור הוא לשרו של ים ואין שרו של ים נותנו לאף אחד חוץ מאשר לתרנגול הבר, שנאמן לו על שבועתו שיחזיר את השמיר וכו׳.

4) אבות פרק ה משנה ו.

5) "וכמ"ש במאורי אור מע׳ שמיר: מנצפ"ך כפול בהסרת י׳ אותיות סוד דינים ע"ש". (תורת לוי יצחק כאן).

פירוש: שמי"ר בגי׳ 560, וב׳ פעמים מנצפ"ך (שהוא בחי׳ גבורות כידוע) בגי׳ 560, ובהסר היו"ד אותיות – דב׳ פעמים "מנצפ"ך" (560 – 10) = 550.

6) וז"ל: ת"ר שמיר זו ברייתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו וכו׳.

7) ראה גם לקמן סימן

8) וז"ל: קש"ה בגי׳ אלקי"ם פשוט ומילוי* ביודי"ן, והאותיות פשוט ומלוי, ולכן קשה מצד הדין, גם קושיא מצד הגבורות עכ"ל.

*) פירוש: אלקי"ם פשוט הוא 86
+ אלקים במילוי יודי"ן, הוא: אל"ף (111), למ"ד (74) , ה"י (15), יו"ד (20), מ"ם (80) = 300.
+ 5 אותיות של אלקי"ם + 13 אותיות של המילוי.
סך הכל, היינו 86 + 300 + 5 + 13= 404, ועם הכולל הוא 405, כמנין קש"ה, (ושם אלקי"ם מורה בכלל על דין וגבורה עיין לעיל סימן ז).

9) ע"ש בפנים בתורת לוי יצחק דיש ג׳ בחי׳ גבורות, והגבורות דהשמיר הוא הגבורות היותר עליונים.

10) ראה המשך הענין בפנים בתורת לוי יצחק, ובפניני לוי יצחק פרשת תרומה.

11) מבאר דה"שמיר" הו"ע גבורות, לא רק מצד מהותו, שכל דבר קשה נבקע מפניו, אלא גם מרומז בה"אותיות" דשֵׁם "שמיר", דמרומז בו ענין הגבורות.

12) אלקים במילוי יודין בגי׳ ש׳ הוא: אל"ף (111), + למ"ד (74), + ה"י (15), + יו"ד (20), + מ"ם (80) = 300, וזהו "מילוי בפנים".
ואלקים ברבוע באחוריים הוא: א (1) , + א"ל (31) , + אל"ה (36), + אלק"י (46), + אלקי"ם (86) = 200.

13) פירוש: דאות הראשונה – היינו הפנים – בתיבת "שמיר" הוא שי"ן, והאות האחרונה – בחי׳ אחור – הוא אות "ר".

14) מ"י בגי׳ נ׳, כנגד נ׳ שערי בינה. ראה גם לקמן סימן .

15) תהלים קו, ב.

16) וז"ל: מצות שמן המשחה כבר ידעת כי מר דרור משקלו ת"ק והי׳נשקל בפעם אחת. וטעם הדבר הוא, כי הנה כל אלו הסמים הם סוד שם אלקים... מר דרור נגד אלקים דבינה ולפיכך נק׳ דרור בסוד וקראתם דרור שהוא הבינה. ואמנם סוד ת"ק הוא, ב׳ אלקים, א׳ עולה ש* והוא הפנים, וגם נגד אחורים שלו שהוא ברבוע עולה ר׳ הרי כי הכל ת"ק, ולפי שכללות זה הוא בבינה לכן הי׳ משקלו ת"ק ובפעם א׳ע"ש. ראה לקמן סימן הערה

*) עולה ש׳: היינו אלקים במילוי הנק׳ "הפנים" הוא: אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300.
ואלקים בריבוע, הנק׳ "אחוריים", הוא, א׳ (1), + א"ל (31), + אל"ה (36) , + אלה"י (46), + אלקי"ם (86) = 200.
ביחד 200 + 300 = 500, כמנין ת"ק.

17) משנה אבות שם.

שאז נברא השמיר, והם ג"כ בחי' גבורות ודינים מזיקין, וכשמם שד שהוא מלשון שדידה והירוס, אפשר יודעים היכן הוא השמיר. וכמו שבאמת כן הוא, שהמלכא שלהם ידע שנמסר לשרו של ים, והוא מסרו לדוכיפת.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד תלח

אגרות קודש

ב"ה, ח"י אלול, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מי"ג אלול עם הפ"נ המצורף אליו, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בו כותב ר"פ מאשר עבר עליו במשך החדשים האחרונים והחלטתו אשר גם הביאה בפועל, להיות בתומכי תמימים ד...

ומובן אשר טוב במאד ונכון עשה, וידועה חוות דעתי מאז, ובהחלט, אשר על כל אחד ואחד מבני ישראל להכין עצמו (קודם) ליציאתו לעניני עולם, ע"י שיקדיש זמנו אך ורק ללימוד תורתנו הק' תורת חיים לימודי קדש מבלי לערב עם זה ענינים אחרים, ולא גם עניני עסק. מובן שהדברים אמורים בהנוגע לבעלי עסק וכיו"ב, משא"כ לאלו שרצונם להיות יושבי אהל, הרי כל חייהם מוקדשים הם להנ"ל, וכמו שהביא הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל בזה. והכנה האמורה היא בדוגמת יסוד לכל חייהם בעתיד, שקיום כל הבנין שע"ג תלוי לראש ולראשונה בחוזק היסוד. וכדוגמת בנין, שאין כל תועלת בשיפור הכתלים הרהיטים, כשאין מובטחים שהיסוד חזק כדי הצורך, שמזה מובן שהשנים שמקדישים אך ורק ללימוד התורה בהווה, אין זה בשביל חיי העולם הבא בלבד, אלא זוהי הכנה הנכונה להחיים בעולם הזה, וק"ל.

ויהי רצון שיקיים החלטתו אמורה זו, מתוך שמחה וטוב לבב ויצליח בלימודו ובקיום המצות משך זמן האמור, והרי זה יוסיף ג"כ בהצלחתו למשך כל ימי חייו.

מהנ"ל מובן ג"כ שהכנה חדשים ספורים בלבד, אין זה מספיק כלל, ואם אפילו לא אפשר כמה שנים רצופות, יש לסדר באופן שס"ה יהי' בכמות האמורה עכ"פ, וכל המוסיף מוסיפין לו.

במ"ש אודות ממון לצדקה, ורצונו לקיים בזה מתן בסתר, מהנכון שימסור זה לקופת תומכי תמימים ד... והרי זה יכולים למסור מבלי להודיע למי הכסף שייך.

בברכה לבשו"ט והצלחה בהנ"ל ולכתיבה וחתימה טובה.

חוברת לג

שמחת בר־המצוה של הרבי

בשמחת בר־המצוה שלו[152] — אני מאמינה שהוא זוכר, מן הסתם, את הדברים שנשא. כמדומתני שנשא שתי דרשות — בנגלה ובנסתר.

בשמחה השתתף ציבור גדול מאוד. היו לנו ידידים טובים רבים, ומלבד זאת — היתה זו תקופת נצחונם של החסידים בעניין הרבנות, בכך שמועמד חסידי כה מובהק התקבל לרב העיר, ולכן הגיעו לשמחת בר־המצוה אנשים רבים — גם כאלה שלא הוזמנו.

חגיגת בר־המצוה התקיימה בשבת[153], וההתוועדות נמשכה עד אחרי ההבדלה.

אני עצמי לא הייתי בחדר שבו נישאו הדרשות, אבל הכל התהלכו בהתפעלות מתוכנן, התפעלות שלא ניתן לתאר. אני זוכרת שהמהנדס פאליי — אותו הזכרתי כבר לעיל[154]; הוא היה מוכשר מאוד, וידע ללמוד היטב ובחריפות — ניגש אלי: "זו לי פעם ראשונה בחיי" — אמר — "שאני שומע דברים שכאלה מפי נער בגיל זה"!

לאחר־מכן החלה פרשה חדשה: אביו של בר־המצוה דרש ממנו שיבטיח לו דבר־מה — אני עצמי לא נכחתי שם — ולא בקלות רבה הוא הסכים לכך. יצאו מן החדר אנשים מבוגרים וצעירים, שומרי־מצוות ושאינם כאלה, בפנים בוכיות. שררה שם מין אווירה שאין בפי מלים לתאר. הדבר נמשך שעות רבות, עד שבסופו של דבר נתן בר־המצוה את תשובתו החיובית.

לאחר־מכן יצאו הכל יחד בריקודים, בפנים בוכיות אך מלאות שמחה, כביכול עברו כולם לעולם אחר[155].

הוא היה ילד רזה, בעל פנים עדינות ומלאות־השראה, כאלה שנתקלים בהן לעתים רחוקות מאוד.

---

152) ראה גם לקמן ע' 000 (מוצש"ק ר"ח אדר א' תשי"ט).

153) יום בר־המצוה היה י"א ניסן תרע"ה, שחל ביום ו', ערב שבת הגדול. חגיגת בר־המצוה התקיימה ביום שבת קודש, י"ב ניסן.

154) ע' 000.

155) ב"די אידישע היים" כסלו תשכ"ד (ע' ה) מספר נ. בן־יוחנן (ר' ניסן גורדון) מפי הרבנית חנה ז"ל:
מחגיגת בר־המצוה הגדולה שנחוגה ביקטרינוסלב זוכרת הרבנית עד היום, שלאחר הדרשה, שמצאה חן רב בעיני האורחים, פרץ הבחור בר־המצוה בבכי מר, ולמראהו געו בבכייה גם רבים מהאורחים.
היא שמעה שבעלה עמד על כך שהבחור בר־המצוה יבטיח לו דבר־מה. מה היתה ההבטחה — אין לה כל מושג, אבל היא זוכרת שבמוצאי־שבת, כשהבחור בר־המצוה הסכים להעניק את הבטחתו כפי שדרש אביו, פרצה שמחה רבה, עם ריקודים שנמשכו עד שעה מאוחרת בלילה.
מי יודע?... אולי כבר אז התקיימו דיבורים חשאיים בין האב לבנו בעניינים העומדים ברומו של עולם, עולמו של בית חב"ד?...

יז, ח – כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו

א

ביאור המדרש "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" זו טומאת נדה – דלע"ל ה' מתיר אותה

ואל אשה בנדת טומאתה. ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכרי' יג, ב), ואין טומאה אלא נדה, שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה.

מדרש תהילים קמו

א. כבר דובר פעם בארוכה אודות החילוק שבין טומאת נדה לטומאת זיבה, שטומאת נדה הו"ע שבדרך הטבע, ואילו טומאת זיבה הו"ע של חולי, היינו, שנעשה קלקול הטבע.

ולהעיר, שגם הטבע דטומאת נדה הו"ע שנעשה לאחרי חטא עה"ד דוקא, כדאיתא בגמרא במסכת עירובין[1] "עשר קללות נתקללה חוה, דכתיב[2] אל האשה אמר הרבה ארבה . . אחת דם נדה וכו'",

– וע"ד האמור לעיל שגם בזמן שבית המקדש הי' קיים הצורך להיות ענין של עבודה ויגיעה, שהרי "לא יגעת ומצאת אל תאמין", וע"ד שגם בתלמוד ירושלמי יש קושיות כו', שזהו מצד העלם והסתר שישנו בטבע העולם לאחרי חטא עץ הדעת (ובפרט לאחרי שבירת הלוחות) –

ונוסף לזה ישנה טומאת זיבה, שהו"ע של חולי גם ביחס לטבע הנ"ל, וע"ד המגרה יצר הרע על עצמו, בדבר שאפילו היצר הרע מצד עצמו לא הי' חפץ, וזהו כללות המעמד ומצב שלאחרי החורבן.

ב. ועפ"ז יובן גם מ"ש במדרש[3] על הפסוק[4] "ה' מתיר אסורים", "אין איסור גדול מן הנדה כו' ולע"ל הוא מתירה כו'" – דלכאורה אינו מובן[5]: (א) כיון שדם נדות נעשה ע"י החטא, הרי זה צריך להתבטל לגמרי (כמו קודם החטא), ולא רק שיתירוהו? (ב) מדוע נזכר רק שלעתיד לבוא יותר איסור נדה, ולא איסור זבה?

והביאור בזה:

יש חילוק בין לעתיד לבוא לקודם החטא – שלעתיד לבוא יהי' עילוי גדול יותר גם לגבי קודם החטא, שהרי הירידה שעל ידי החטא היא צורך עלי', ואם תהי' העלי' רק עד למקום שמשם היתה הירידה, מהו הריוח שעל ידי הירידה? – ועל כרחך צריך לומר שהעלי' היא למעלה יותר מהמעמד ומצב שקודם הירידה.

ובדוגמת עבודת בעלי תשובה, שעל זה אמרו רז"ל[6] "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו", כי, "להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' וצלמות", "וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וצי'", הנה דוקא עי"ז "זדונות נעשו לו כזכיות"[7]; ואילו אצל צדיק לא שייך כלל מציאות כזו.

וכן הוא בכללות הענין ד"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[8], לאחרי הירידה למטה – שנעשה עילוי גם לגבי המעמד ומצב שקודם הירידה, שהיתה הנשמה חצובה מתחת כסא הכבוד[9].

ובנוגע לענינו:

לעתיד לבוא, כאשר "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא יהי' ענין של חולאת שהוא היפך הטבע, אפילו כפי שהטבע הוא לאחרי חטא עץ הדעת, ולכן לא נאמר שלעתיד לבוא יטהר דם זיבה, כי, דם זיבה הו"ע של חולי, ולעתיד לבוא לא יהי' ענין של חולי.

ואילו העילוי דלעתיד לבוא לגבי קודם החטא (מצד הענין דירידה צורך עלי') יתבטא בענין דם נדה (שלאחרי החטא נעשה ענין טבעי) – שעל זה נאמר "ה' מתיר אסורים", ש"לעתיד לבוא הוא מתירה", שזהו ע"ד "זדונות נעשו לו כזכיות", ועד"ז בנוגע לנדה – נד ה', "נד ה' מאתראה" (שנדד ממקומו)[10] – שענין זה גופא יהי' היתר. וע"ד מארז"ל (הובא בבחיי[11] ובכ"מ[12]) "למה נקרא שמו חזיר, שעתיד הקב"ה להחזירו לנו".

משיחות י"ט כסלו ה'תשכ"ג, סעיפים מו-מח (הנחה בלתי מוגה)

---

1) ק, ב.

2) בראשית ג, טז.

3) מדרש תהלים (קמו [ד]).

4) תהלים קמו, ז.

5) ראה גם ביאורי הזוהר להצמח צדק אמור ריש עמוד תתקמה. אור התורה בראשית נא, א.

6) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

7) יומא פו, ב. תניא פרק ז'.

8) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

9) זח"ג כט, רע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג, א.

10) זח"ג רכו, א (ברע"מ). אוה"ת וביאוה"ז שם (ע' תתקמד – בשם הרמ"ז).

11) שמיני יא, ז.

12) ראה בהנסמן בלקוטי שיחות חלק כט ע' 128 הערה 58 בשוה"ג.

◆ יום ראשון כ"ח מנחם־אב ◆

טז (יח) **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק:**

יח דַּיָּנִין וּפַרְעָנִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּכָל קִרְוָיִךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְשִׁבְטָיךְ וִידוּנוּן יָת עַמָּא דִּין דְּקִשׁוֹט:

רש"י◄ **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים • שֹׁפְטִים.** דַּיָּנִים הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין. **וְשֹׁטְרִים •** (סנהדרין טז) הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָם, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט. **בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ •** (סנהדרין טז) בְּכָל עִיר וָעִיר. **לִשְׁבָטֶיךָ •** מוּסָב עַל: "תִּתֶּן לְךָ", שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ, בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ. **לִשְׁבָטֶיךָ •** מְלַמֵּד שֶׁמּוֹשִׁיבִין דַּיָּנִין לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וּבְכָל עִיר וָעִיר. **וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם וְגוֹ' •** מַגִּיד דַּיָּנִין מֵמְחִים וְצַדִּיקִים לִשְׁפֹּט צֶדֶק.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 666)

שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ (טז, יח) **שׁוֹפֵט** - הַיְנוּ לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּדֵי לֵידַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. **שׁוֹטֵר** - הַיְנוּ מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל עַל פִּי תּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁשּׁוֹפְטִים הֵם חב"ד, שֶׁשּׁוֹפְטִים וּמַנְהִיגִים אֶת הַמִּדּוֹת. וְיָמְתַּק עַל פִּי מַה שֶּׁאִיתָא בְּש"ך עַל הַתּוֹרָה, שֶׁ'בְּכָל שְׁעָרֶיךָ' קָאֵי עַל שִׁבְעָה 'שַׁעֲרֵי הַגּוּף' (שְׁתֵּי עֵינַיִם, שְׁתֵּי אָזְנַיִם, שְׁתֵּי נְחִירַיִם וְהַפֶּה), שֶׁעַל יָדָם מִתְקַשֵּׁר אָדָם עִם הָעוֹלָם מִסְּבִיבוֹ. יֵשׁ לְמַנּוֹת שׁוֹפֵט וְשׁוֹטֵר שֶׁיְּפַקְּחוּ עַל הַכְּנִיסָה וְהַיְּצִיאָה בִּשְׁעָרִים אֵלּוּ, שֶׁתִּהְיֶינָה עַל פִּי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יענו"ן לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 98 – מתוך 'לקראת שבת')

תַּפְקִידָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ

שׁוֹטְרִים – הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָם, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט (טז, יח. ובפירוש רש"י)

כָּל מוֹנֵי הַמִּצְוֹת מָנוּ אֶת מִנּוּי הַשּׁוֹפְטִים וְהַשּׁוֹטְרִים כְּמִצְוָה אַחַת. וְהִקְשׁוּ הָאַחֲרוֹנִים עַל־זֶה (ביאור הרי"פ פערלא לספר המצות לרבי סעדיה גאון, פרשיות סוף פרשה א'. ועוד) אַמַּאי לֹא מְנָאוּם לְב' מִצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵם שְׁנֵי מַעֲשִׂים נִפְרָדִים, וּבֵאֲרוּ בָּזֶה בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּדִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ כָּאן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן בְּפַשְׁטוּת.

דְּהִנֵּה לְעֵיל עַל הַפָּסוּק (א, טו) "וָאֶקַּח גוֹ' וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם" פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין בִּרְצוּעָה עַל פִּי הַדַּיָּנִין", שֶׁתַּפְקִיד הַשּׁוֹטְרִים אָז הָיָה לְקַיֵּם אֶת פְּסַק הַדַּיָּנִים וּלְבַצֵּעַ אֶת עָנְשָׁם, לְהַלְקוֹת אֶת הַחַיָּב מַלְקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

אֲבָל בְּצִוּוּי הַתּוֹרָה עַל מִנּוּי הַשּׁוֹטְרִים, פֵּרֵשׁ שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא "מַכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט", וְהַיְנוּ לְהָבִיא לִידֵי כָּךְ שֶׁהָעָם יְקַבְּלוּ עַל עַצְמָם לְקַיֵּם אֶת דִּינֵי הַשּׁוֹפְטִים, אֲבָל אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת לְבִצּוּעַ גְּזַר הַדִּין עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה, אִם הָיָה עִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים לְקַיֵּם אֶת גְּזַר הַדִּין, הָיָה נִמְצָא שֶׁעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט בַּתּוֹרָה נֶחְלָק לִשְׁנֵי צִוּוּיִים: פְּסִיקַת הַדִּין עַל־יְדֵי הַשּׁוֹפְטִים, וּבִצּוּעוֹ עַל־יְדֵי הַשּׁוֹטְרִים.

אֲבָל כֵּיוָן שֶׁכָּל עֲבוֹדַת הַשּׁוֹטְרִים הִיא, כָּאָמוּר, לְסַיֵּעַ בִּפְעֻלַּת הַשּׁוֹפְטִים, אִם־כֵּן מוּבָן שֶׁאֵין מִנּוּיָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים נֶחְשָׁב לְמִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְנִכְלֶלֶת בְּמִצְוַת מִנּוּי שׁוֹפְטִים (ראה ספר המצות להרמב"ם שרש יב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יענו"ן בספר השיחות תנש"א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בִּטּוּל הַשּׁוֹטְרִים לְעָתִיד לָבוֹא

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ (טז, יח)

אֶחָד מִיְּעוּדֵי הַגְּאוּלָּה (בְּהַפְטָרַת פָּרָשָׁתֵנוּ) הוּא "וְאָשִׁיבָה שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה". וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִשְׁמִיט הַנָּבִיא "שׁוֹטְרִים", וְהוֹסִיף "יוֹעֲצַיִךְ".

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

שׁוֹפְטִים הֵם הַ"דַּיָּנִין הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין". וְשׁוֹטְרִים הֵם "הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָן, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה

עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין" (לשון רש"י על הפסוק). וְנִמְצָא שֶׁאַף שֶׁהַשּׁוֹפֵט פּוֹסֵק אֶת הַדִּין וְגוֹזֵר עַל הָאָדָם לְקַיְּמוֹ, יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִרְצֶה הָאָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָכֵן צְרִיכִים לְשׁוֹטֵר הַמַּכֶּה וְכוֹפֶה בִּרְצוּעָה שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת פְּסַק הַדִּין בְּפֹעַל.

אַף גַּם כְּשֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מֵבִין מֵעַצְמוֹ מַדּוּעַ לְקַיֵּם אֶת גְּזֵרַת הַשּׁוֹפֵט, יָכוֹל הוּא לְקַיְּמוֹ מֵרָצוֹן, וְהוּא עַל־יְדֵי "יוֹעֵץ", שֶׁמַּסְבִּיר לָאָדָם שֶׁ"עֵצָה טוֹבָה" הִיא, וְטוֹב לוֹ - לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הַשּׁוֹפֵט.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבְנוּ שְׁנוּיֵי הַלְּשׁוֹנוֹת, דְּבִזְמַן הַגָּלוּת, הַיֵּצֶר הָרַע מְפַתֶּה אֶת הָאָדָם לַעֲבוֹר עַל פִּסְקֵי דִּין הַתּוֹרָה, וְהָאָדָם אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַיְּמָם, וְלָכֵן צְרִיכִים לְ"שׁוֹטֵר".

אַךְ לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַיִּעוּד (זכריה יג, ב) "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", וְתִתְבַּטֵּל מְצִיאוּת הָרַע, לֹא נִצְטָרֵךְ לְשׁוֹטֵר. כִּי אַף שֶׁגַּם אָז יִהְיֶה "אָשִׁיבָה שׁוֹפְטַיִךְ", שֶׁהַשּׁוֹפְטִים וְהַ'בֵּית דִּין' יִפְסְקוּ לְקַיֵּם מִשְׁפְּטֵי וְהוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, נְקַיֵּם דְּבָרָיו מֵרְצוֹנֵנוּ הַטּוֹב – בִּבְחִינַת "יוֹעֲצַיִךְ". **אבן עזרא**

(יט) לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם:

יט לָא תַצְלִי דִּין לָא תִשְׁתְּמוֹדַע אַפִּין וְלָא תְקַבֵּל שֹׁחַדָּא אֲרֵי שֹׁחַדָּא מְעַוַּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמֵי תְרִיצִין:

רש"י◄ **לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **לֹא תַכִּיר פָּנִים** • אַף בִּשְׁעַת הַטְעָנוֹת, אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, לְפִי שֶׁכְּשֶׁרוֹאֶה זֶה שֶׁהַדַּיָּן מְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, מִסְתַּתְּמִין טַעֲנוֹתָיו. **וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד** • (ספרי) אֲפִלּוּ לִשְׁפֹּט צֶדֶק. **כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר** • (כתובות קה) מִשֶּׁקִּבֵּל שֹׁחַד מִמֶּנּוּ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַטֶּה אֶת לְבָבוֹ אֶצְלוֹ לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ. **דִּבְרֵי צַדִּיקִם** • דְּבָרִים הַמְּצֻדָּקִים, מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת. **אבן עזרא**

(כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס

כ קְשׁוֹט קְשׁוֹט תְּהֵי רָדִיף בְּדִיל דְּתֵיחֵי וְתֵירַת יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ:

רש"י◄ **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף** • (ספרי. סנהדרין לב) הַלֵּךְ אַחַר בֵּית־דִּין יָפֶה. **לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ** • כְּדַאי הוּא מִנּוּי הַדַּיָּנִין הַכְּשֵׁרִים לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבָן עַל אַדְמָתָן. **אבן עזרא**

(כא) לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ:

כא לָא תִצּוֹב לָךְ אֲשֵׁרַת כָּל אִילָן בִּסְטַר מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּי תַעְבֵּד לָךְ:

רש"י◄ **לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה** • לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ מִשְּׁעַת נְטִיעָתָהּ, וַאֲפִלּוּ לֹא עֲבָדָהּ, עוֹבֵר בְּ'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל נְטִיעָתָהּ. **לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ** • אַזְהָרָה לְנוֹטֵעַ אִילָן וּלְבוֹנֶה בַּיִת בְּהַר הַבַּיִת.

(כב) וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

כב וְלָא תְקִים לָךְ קָמָא דִּי סָנֵי יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ **וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה** • מַצֶּבֶת אֶבֶן אַחַת, לְהַקְרִיב עָלֶיהָ אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם. **אֲשֶׁר שָׂנֵא** • מִזְבַּח אֲבָנִים

אבן עזרא על התורה

יח אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה עוֹמֶדֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, יֵשׁ כִּדְמוּת דָּרָשׁ לְהִדָּבֵק הַפָּרָשִׁיּוֹת: וְטַעַם **שׁוֹפְטִים.** אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתָּה חַיָּב לָלֶכֶת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים לִמְקוֹם הַכֹּהֲנִים מִשָּׁרְתֵי הַמִּקְדָּשׁ, וְשָׁם תִּשְׁאַל מֵהַחֹקְקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים, זֶה לֹא יַסְפִּיק לְךָ עַד שֶׁיִּהְיוּ לְךָ שׁוֹפְטִים בְּכָל שְׁעָרֶיךָ. וְשׁוֹטְרִים הֵם הַמּוֹשְׁלִים, מִגִּזְרַת שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל. וְכֵן, מִשְׁטָרוֹ בָּאָרֶץ. וְהַטַּעַם, כִּי הַשּׁוֹפֵט יִשְׁפּוֹט, וְהַשּׁוֹטֵר יַכְרִיחַ הַמְּעֻוָּת: **בְּכָל שְׁעָרֶיךָ.** וְכֵן מָצָאנוּ שֶׁעָשָׂה יְהוֹשָׁפָט: **לִשְׁבָטֶיךָ.** בְּכָל שַׁעַר שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט: **וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם.** שָׁב אֶל הַשּׁוֹפְטִים:

יט לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט. עִם כָּל אֶחָד מֵהַשּׁוֹפְטִים יְדַבֵּר: **תַּכִּיר.** פֵּירַשְׁתִּיו בַּפָּסוּק לֹא תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט:

כ צֶדֶק צֶדֶק. עִם בַּעֲלֵי הָרִיב יְדַבֵּר. וְטַעַם שְׁנֵי פְּעָמִים לְדַבֵּר צֶדֶק, שֶׁיַּרְוִיחַ בּוֹ אוֹ יַפְסִיד. אוֹ פַּעַם אַחַר פַּעַם, כָּל יְמֵי הֱיוֹתְךָ. אוֹ לְחַזּוּק: **לְמַעַן תִּחְיֶה.** עִם הַבָּאִים אֶל הָאָרֶץ יְדַבֵּר: **וְיָרַשְׁתָּה.** עִם בְּנֵיהֶם יְדַבֵּר.

וּמִזְבַּח אֲדָמָה צִוָּה לַעֲשׂוֹת, וְאֶת זוֹ שָׂנֵא, כִּי חֹק הָיְתָה לַכְּנַעֲנִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֲהוּבָה לוֹ בִּימֵי הָאָבוֹת, עַכְשָׁו שְׂנֵאָהּ, מֵאַחַר שֶׁעֲשָׂאוּהָ אֵלּוּ חֹק לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אבן עזרא**

יז (א) **לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ ס**

א לָא תִכּוֹס קֻדָּם יְיָ אֱלָהָךְ תּוֹר וְאִמַּר דִּי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא כֹּל מִדַּעַם בִּישׁ אֲרֵי מְרָחָק קֻדָּם יְיָ אֱלָהָךְ הוּא׃

רס"י◄ **לֹא־תִזְבַּח וְגוֹ' כֹּל דָּבָר רָע •** (ספרי) אַזְהָרָה לַמְפַגֵּל בַּקֳּדָשִׁים עַל יְדֵי דִּבּוּר רַע, וְעוֹד נִדְרְשׁוּ בוֹ שְׁאָר דְּרָשׁוֹת בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (זבחים לו ב). **אבן עזרא**

(ב) **כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃**

ב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִקְּרָוָיךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ גְּבַר אוֹ אִתְּתָא דִּי יַעְבֵּד יָת דְּבִישׁ קֻדָּם יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּר עַל קְיָמֵהּ׃

רס"י◄ **לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ •** אֲשֶׁר כָּרַת ה' אִתְּכֶם שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אבן עזרא**

(ג) **וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃**

ג וַאֲזַל וּפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִיד לְהוֹן וּלְשִׁמְשָׁא אוֹ לְסִיהֲרָא אוֹ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא דִּי לָא קַדֵּדִית׃

רס"י◄ **אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי •** לְעָבְדָם (מגילה ח). **אבן עזרא**

(ד) **וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃**

ד וִיתַוַּוּן לָךְ וְתִשְׁמָע וְתִתְבַּע יָאוּת וְהָא קֻשְׁטָא כֵּן פִּתְגָּמָא אִתְעֲבִידַת תּוֹעֲבְתָּא הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

רס"י◄ **נָכוֹן •** מְכֻוָּן הָעֵדוּת. **אבן עזרא**

(ה) **וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃**

ה וְתַפֵּק יָת גַּבְרָא הַהוּא אוֹ יָת אִתְּתָא הַהִיא דִּי עַבְדוּ יָת פִּתְגָּמָא בִּישָׁא הָדֵין לִתְרַע בֵּית דִּינָךְ (לְקִרְוָיךְ) יָת גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וְתִרְגְּמִנּוּן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן׃

אבן עזרא על התורה

וְהַטַּעַם. שֶׁתַּעֲמוֹד לְךָ זוֹ הַיְרוּשָׁה. וְהַדָּבָר שֶׁיִּתְחִיל הַשּׁוֹפֵט לְדַקְדֵּק, הוּא עַל עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים הַמְפוּרְסֶמֶת בִּתְחִלָּה, כְּמוֹ לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה. כִּי כֵן מִשְׁפַּט עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים, אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ:

כב וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה. לַעֲבוֹדַת גִּילּוּלִים. וְהָעֵד, אֲשֶׁר שָׂנֵא. רַק מַצֵּבָה שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדַת גִּילּוּלִים אֵינֶנָּה אֲסוּרָה. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן, בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב:

א לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ. הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר הָאֲשֵׁרָה וְהַמַּצֵּבָה, הִזְכִּיר כִּי גַּם הוּא אָסוּר לִזְבּוֹחַ לַשֵּׁם כָּל בַּעַל מוּם: **כֹּל דָּבָר רָע.** פֵּירוּשׁ מוּם: **כִּי תוֹעֲבַת.** כְּטַעַם הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ. וְיֵשׁ עוֹנֶשׁ לְזָבְחוֹ, וְאֵין עוֹנֶשׁ לַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זוֹבֵחַ כְּלָל חוּץ מֵהַחִיּוּב:

ב כִּי יִמָּצֵא. בְּקִרְבְּךָ. וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר הָאֲשֵׁרָה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִיא בְּפַרְהֶסְיָא לַכֹּל, שָׁב לְהַזְהִיר עַל הַיָּחִיד עַל עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים: **לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ.** הֵפֶךְ לְהַעֲמִידוֹ. דִּקְדּוּק וַיִּשְׁתַּחוּ. בְּסֵפֶר הַיְסוֹד:

ג אֱלֹהִים אֲחֵרִים. פְּסִילִים, מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם: **וְלַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלְצְבָא הַשָּׁמַיִם.** שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים: **אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי.** לְעָבְדָם. וְאִם הֵם מַעֲשַׂי:

ד וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב. מְאֹד מְאֹד. וְכֵן, הֵיטֵב חָרָה לִי. וְהוּא מְעַט רָחוֹק מִגְּזֵרַת טוֹב:

רש"י◄ **וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא וְגוֹ' אֶל שְׁעָרֶיךָ וְגוֹ'** • הַמְתַרְגֵּם "אֶל שְׁעָרֶיךָ": 'לְתַרַע בֵּית דִּינָךְ', טוֹעֶה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ: (ספרי) "אֶל שְׁעָרֶיךָ", זֶה שֶׁעָבַד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעָר שֶׁנִּדּוֹן בּוֹ? נֶאֱמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַטָּה וְנֶאֱמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַעְלָה, מַה "שְׁעָרֶיךָ" הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁעָר שֶׁעָבַד בּוֹ, אַף "שְׁעָרֶיךָ" הָאָמוּר לְמַטָּה, שֶׁעָר שֶׁעָבַד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְקָרְוָיְךָ'. **אבן עזרא**

(ו) עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:

ו עַל מִימַר תְּרֵין סַהֲדִין אוֹ תְּלָתָא סַהֲדִין יִתְקְטֵל דְּחַיָּב קְטוֹל לָא יִתְקְטֵל עַל מֵימַר סָהִיד חָד:

רש"י◄ **שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה** • אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרַט לְךָ בִּשְׁלֹשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם, מַה שְׁנַיִם עֵדוּת אַחַת, אַף שְׁלֹשָׁה עֵדוּת אַחַת, וְאֵין נַעֲשִׂין זוֹמְמִין עַד שֶׁיִּזּוֹמוּ כֻּלָּם (מכות ו). **אבן עזרא**

(ז) יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: פ **אבן עזרא**

ז יָדָא דְּסַהֲדַיָּא תְּהֵי בֵּהּ בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְּכָל עַמָּא בְּבַתְרֵיתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

(ח) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

ח אֲרֵי יִתְכְּסֵי מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לְדִינָא בֵּין דְּמָא לִדְמָא בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵין מַכְתֵּשׁ סְגִירוּ לְמַכְתֵּשׁ סְגִירוּ פִּתְגָּמֵי פְלֵגְתָּא דִּינָא בְּקִרְוָיְךָ וּתְקוּם וְתִסַּק לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ:

רש"י◄ **כִּי יִפָּלֵא** • כָּל 'הַפְּלָאָה' לְשׁוֹן הַבְדָּלָה וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכֻסֶּה מִמְּךָ. **בֵּין־דָּם לְדָם** • (ספרי. סנהדרין פד) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר. **בֵּין־דִּין לְדִין** • בֵּין דִּין זַכַּאי לְדִין חַיָּב. **וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע** • בֵּין נֶגַע טָמֵא לְנֶגַע טָהוֹר. **דִּבְרֵי רִיבֹת** • שֶׁיִּהְיוּ חַכְמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בַּדָּבָר: זֶה מְטַמֵּא וְזֶה מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב וְזֶה מְזַכֶּה. **וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ** • (סנהדרין פו) מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבֹהַּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת. **אבן עזרא**

(ט) וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט:

ט וְתֵיתֵי לְוָת כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי וּלְוָת דַּיָּנָא דִּי יְהֵי בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְתִתְבַּע וְיַחֲוּוּן לָךְ יָת פִּתְגָּמָא דְּדִינָא:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם** • הַכֹּהֲנִים שֶׁיָּצְאוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. **וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם** • (ספרי) אֲפִלּוּ אֵינוֹ כִּשְׁאָר שׁוֹפְטִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמֹעַ לוֹ, אֵין לְךָ אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּיָמֶיךָ. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים. זֶה אוֹ זֹאת. כְּמוֹ, בְּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְחֶנָּן. וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר וְהוּגַד לְךָ בַּסֵּתֶר, וְשָׁמַעְתָּ הַדָּבָר בְּגָלוּי, הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּגַד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ,

לֹא יוּמְתוּ רַק עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים:

ו אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים. מְקַבְּלִים עֵדוּת שְׁנַיִם, עַל דַּעַת הַגְּאוֹן. וְהִנֵּה לֹא פֵּרֵשׁ בַּתּוֹרָה אִם תִּקּוּבַל עֵדוּת הַשְּׁאֵר, וְהָאִשָּׁה, וְעֵדוּת אוֹיֵב הַמֵּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אִם הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מַכְחִישִׁים שְׁנַיִם עֵדִים, הַשְּׁלִישִׁי יַכְרִיעַ לִזְכּוּת אוֹ לְחוֹבָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׁנַיִם עֵדִים מֵהַחֲכָמִים, וּשְׁלֹשָׁה מֵהָאֲחֵרִים. וְגַם אֲנַחְנוּ צְרִיכִים בְּעַל כָּרְחֵנוּ לְדִבְרֵי הַקַּבָּלָה:

ז יַד הָעֵדִים. יַד כָּל אֶחָד מֵהָעֵדִים. וְכֵן, וַיִּמַּס לְבַב הָעָם. וְרַבִּים כֵּן: **וּבִעַרְתָּ.** פֵּרַשְׁתִּיו:

ח כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר. עִם הַשּׁוֹפֵט יְדַבֵּר, בַּעֲבוּר הֱיוֹת עֵדוּת שְׁנַיִם לְהָמִית הַמֵּת. וְזֶה פֵּירוּשׁ בֵּין דָּם לְדָם, בֵּין דָּם נָקִי לְדָם חַיָּב: וּמִלַּת **יִפָּלֵא.** כְּמוֹ, הֵיפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר. וְשָׁם מְפוֹרָשׁ: **בֵּין דִּין לְדִין.** בְּמָמוֹן. **בֵּין נֶגַע לָנֶגַע.** כְּמוֹ פֶּצַע וְחַבּוּרָה. וְהַכְּלָל, דִּבְרֵי רִיבוֹת: **וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ.** פֵּירַשְׁתִּיו:

ט הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. כַּאֲשֶׁר פֵּירַשְׁתִּי, כִּי יֵשׁ כֹּהֲנִים שֶׁאֵינָם מִיֵּחוּס לֵוִי: **וְאֶל הַשּׁוֹפֵט.** הוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁכָּתַב מִשְׁנֶה הַתּוֹרָה מִיַּד הַכֹּהֲנִים: **וְאֶל הַשּׁוֹפֵט.** בַּמָּקוֹם שֶׁיִּהְיֶה:

(י) וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ:

י וְתַעְבֵּד עַל מֵימַר פִּתְגָּמָא דִּי יְחַוּוּן לָךְ מִן אַתְרָא הַהוּא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ וְתִטַּר לְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפֻנָּךְ:

(יא) עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל:

יא עַל מֵימַר אוֹרַיְתָא דִּי יַלְפֻנָּךְ וְעַל דִּינָא דִּי יֵימְרוּן לָךְ תַּעְבֵּד לָא תִסְטֵי מִן פִּתְגָּמָא דִּי יְחַוּוּן לָךְ יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא:

רש"י◄ **יָמִין וּשְׂמֹאל** • (ספרי) אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל, וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין, יָמִין, וְעַל שְׂמֹאל, שְׂמֹאל. **אבן עזרא**

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: **אבן עזרא**

יב וּגְבַר דִּי יַעְבֵּד בִּרְשַׁע בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא מִן כַּהֲנָא דְּקָאֵם לְשַׁמָּשָׁא תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אוֹ מִן דַּיָּנָא וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

(יג) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: ס

יג וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן וְיִדְחַלוּן וְלָא יַרְשִׁיעוּן עוֹד:

רש"י◄ **וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ** • (סנהדרין פט) מִכָּאן שֶׁמַּמְתִּינִים לוֹ עַד הָרֶגֶל, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל.

◆ יום שני כ"ט מנחם־אב ◆

(יד) כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי:

יד אֲרֵי תֵעוֹל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ וְתֵירְתַהּ וְתֵיתֵב בַּהּ וְתֵימַר אֲמַנִּי עֲלַי מַלְכָּא כְּכָל עַמְמַיָּא דִּי בְסַחְרָנִי:

(טו) שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא:

טו מַנָּאָה תְּמַנִּי עֲלָךְ מַלְכָּא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ מִגּוֹ אַחָיִךְ תְּמַנִּי עֲלָךְ מַלְכָּא לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמַנָּאָה עֲלָךְ גְּבַר נוּכְרִי דִּי לָא אֲחוּךְ הוּא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 105)

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו) רז"ל אָמְרוּ (גיטין סב, א) מְנָא לָךְ דְּרַבָּנָן אִיקְרוּ מְלָכִים . . דִּכְתִיב בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וגו'. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁמִּצְוַת מִנּוּי מֶלֶךְ בַּזְּמַן הַזֶּה הֵינוּ קִיּוּם צִוּוּי הַמִּשְׁנָה (אָבוֹת א, ו) עֲשֵׂה לְךָ רַב. וְהִנֵּה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מַצְלִיחַ לִמְצֹא לְעַצְמוֹ רַב. עָלָיו לְדַעַת, שֶׁזֶּהוּ עֵצַת הַיֵּצֶר, שֶׁכֵּן לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִתְּכֵן שֶׁאֵין יְהוּדִי אֶחָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַהֲבַת ה' וְיִרְאַת ה' יוֹתֵר מִמָּנוּ, וּמִמֵּילָא יָכוֹל לִהְיוֹת לוֹ רַב. וְיָגַעְתָּ וּמָצָאתָ - אִם יִתְיַגֵּעַ וִיחַפֵּשׂ בֶּאֱמֶת, תּוֹךְ כְּדֵי כְּפִיַּת הַיֵּשׁוּת שֶׁלּוֹ (עֲשֵׂה לְשׁוֹן כְּפִיָּה, מִלְּשׁוֹן מַעֲשִׂין עַל הַצְּדָקָה), בְּוַדַּאי יִמְצָא.

אבן עזרא על התורה

יא עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ. בַּדָּבָר הַמּוּפְלָא:

יב וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא. בֵּית דִּין יְמִיתוּהוּ. וְהַטַּעַם, וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ. וְכַאֲשֶׁר הִזְכִּיר הַשּׁוֹפֵט, בֵּאֵר הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהוּא חַיָּב לְשָׁמְרָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 104 – מתוך 'לקראת שבת')

מַהוּת תִּפְקִידוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)

יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה עַל מַה שֶּׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לִשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ "תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ" – "אוֹתִי מָאֲסוּ". דִּלְכְאוֹרָה הִיא אַחַת מִהַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּה הַקָּבָּ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ? וּלְאִידָךְ אִם זֶה אֶכֶן דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, מַדּוּעַ צִוָּה הַקָּבָּ"ה לִשְׁמוּאֵל לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ?

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת דִּבְמִנּוּי מֶלֶךְ יֶשְׁנָם ב' אוֹפַנִּים, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: א) לִפְעֹל שֶׁהַנְהָגַת הַמְּדִינָה תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, וְכִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה "אִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ" דְּגַם כְּשֶׁבַּשֵּׁכֶל מֵבִין שֶׁהַנְהָגָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת כִּדְבָעֵי, עֲדַיִן אֵין זֶה מַסְפִּיק, שֶׁכֵּן "הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד", וְרַק עַל־יְדֵי יִרְאַת הַמֶּלֶךְ יִתְנַהֵג בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר. ב) כְּשֶׁהַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב בְּתְמִידוּת, אֵין צֹרֶךְ בְּמִנּוּי מֶלֶךְ לְהַנַּ"ל, אֶלָּא שֶׁהַמֶּלֶךְ מִצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ שֶׁ"מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעָם" מֵבִין דְּבָרִים שֶׁהָעָם מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם יְכוֹלִים לְהָבִין, וְעַל־יְדֵי פְּקוּדוֹתָיו גַּם אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מִתְנַהֲגִים כְּפִי הֲבָנָתוֹ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּלְכָּם וַאֲדוֹנָם הוּא הַקָּבָּ"ה, וְהַמֶּלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם הוּא מִמְצָע הַמְּגַלֶּה מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב' אוֹפַנִּים:

א) כְּשֶׁבִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל חָסֵר הַבִּטּוּל לַהַקָּבָּ"ה כִּדְבָעֵי, זְקוּקִים לְמֶלֶךְ שֶׁיַּמְשִׁיךְ בָּהֶם הַיִּרְאָה וְהַבִּטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. ב) כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַבִּטּוּל וְהַיִּרְאָה, הַמֶּלֶךְ מַמְשִׁיךְ בָּהֶם דְּרָגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר בְּגִלּוּי אֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה, יִרְאָה וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגָתָם מִצַּד־עַצְמָם.

וּבָזֶה יוּבַן, דִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא רָצָה שֶׁמַּצַּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם מִצַּד־עַצְמָם, וְיִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ רַק כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם יִרְאָה נַעֲלִית מֵהַשָּׂגָתָם, וּכְשֶׁבִּקְּשׁוּ "מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם", שֶׁיִּמְנַע הַמַּצָּב שֶׁל "אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ", הֲרֵי זֶה מוֹרֶה שֶׁחָסֵר לָהֶם בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, וְלָכֵן אָמַר הַקָּבָּ"ה "כִּי אוֹתִי מָאֲסוּ גוֹ'".

אָמְנָם לַמְרוֹת זֹאת הִסְכִּים הַקָּבָּ"ה לְבַקָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ", מִכֵּיוָן שֶׁכַּאֲשֶׁר חָסֵר לִיהוּדִי בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, מֵאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁתִּהְיֶה, אִי־אֶפְשָׁר לְחַכּוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּתוֹ, אֶלָּא מִיַּד צָרִיךְ לְמַנּוֹת עָלָיו מֶלֶךְ, עַד שֶׁבַּסּוֹף יַגִּיעַ גַּם לַדַּרְגָּה הַשְּׁנִיָּה בְּתַפְקִיד הַמֶּלֶךְ. **אבן עזרא**

(טז) **רַק לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:**

טז לְחוֹד לָא יַסְגֵּי לֵהּ סוּסָן וְלָא יָתֵב יָת עַמָּא לְמִצְרַיִם בְּדִיל לְאַסְגָּאָה לֵהּ סוּסָן וַיְיָ אֲמַר לְכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמִתּוּב בְּאֹרַח הָדָא עוֹד:

רש"י ◄ **לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים •** (סנהדרין כא) **אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ, שֶׁלֹּא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה, שֶׁהַסּוּסִים בָּאִים מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה** (מלכים-א י): **"וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה".**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לַשקלא־וטריא בכל זה, ראה לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 171 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אִסּוּר הַיְּשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה

לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

מֻתָּר לִשְׁכּוֹן בְּכָל הָעוֹלָם חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כו' שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תוֹסִיפוּן (יז, טז. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה, הלכה ז)

בְּטַעַם הָאִסּוּר פֵּרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת (מצות לא־תעשה מ"ו): "כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְּגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה".

וּלְפִי טַעַם זֶה, הֲרֵי לְאַחַר שֶׁ"עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, בִּלְבֵל כָּל הָאֻמּוֹת וְעֵרְבָם זֶה בָּזֶה וְהִגְלָה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם, וְאֵלּוּ הַמִּצְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַתָּה אֲנָשִׁים אֲחֵרִים הֵם" (הלכות אסורי ביאה פרק יב, הלכה כה), אֵין עוֹד מָקוֹם לְאִסּוּר הַיְּשִׁיבָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵין חֵשֶׁשׁ שֶׁנִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם כֵּיוָן שֶׁאֵין הֵם אוֹתָם הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בִּתְחִלָּה.

אבן עזרא על התורה

טו שׂוֹם תָּשִׂים. רְשׁוּת: **אֲשֶׁר יִבְחַר.** עַל־פִּי נָבִיא אוֹ מִשְׁפַּט הָאוּרִים. וְהַטַּעַם, לֹא אֲשֶׁר תִּבְחַר אַתָּה: **לֹא תוּכַל.** מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת. **לֹא אָחִיךָ.** שֶׁאֵינֶנּוּ מִמִּשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל. וְלֹא אֲדוֹמִי, אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ בְּעֲבוּר כִּי הַסּוּסִים בַּיָּמִים הָהֵם הָיוּ

אֲבָל בָּרַמְבַּ"ם לֹא מָצִינוּ שֶׁיְּחַלֵּק וְיִפְסֹק שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה מֻתָּר לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּמִמַּשְׁמָעוּת דְּבָרָיו נִרְאֶה שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהָאִסּוּר חָל גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, וְטַעֲמָא בָּעֵי (ראה בברכי־יוסף אבן־העזר סימן ד. ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּבֵאוּר הַדָּבָר, דְּהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לְהֶתֵּר גֵּר מִצְרִי לָבוֹא בְּקָהָל בַּזְּמַן הַזֶּה, כָּתַב הַלְּבוּשׁ (אבן־העזר סימן ד סעיף־קטן י) "וְאַף־עַל־גַּב דִּבְוַדַּאי מִעוּטָם נִשְׁאֲרוּ בִּמְקוֹמוֹתָם, וַהֲוֵי לֵיהּ קָבוּעַ, וְכָל קָבוּעַ כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה דָּמֵי, מִכָּל־מָקוֹם אוֹתוֹ שֶׁמִּתְגַּיֵּר הֲרֵי הוּא פּוֹרֵשׁ מֵהֶם, וְכָל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא קָפָרִישׁ וּמִתָּרִים מִיַּד".

וְנִמְצָא שֶׁהַהֶתֵּר לַמִּצְרִי לָבוֹא בְּקָהָל אַף שֶׁיֵּשׁ מִעוּט מִצְרִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ גַּם לְאַחַר סַנְחֵרִיב, הוּא מִדִּין "כָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ".

וּלְפִי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנִדּוֹן דִּידַן, שֶׁהָאִסּוּר לָדוּר בְּמִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא מֵחֲמַת אוֹתָם מִצְרִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בִּמְקוֹמוֹתָם. וְאַף שֶׁהֵם מִעוּט, הֲרֵי לְגַבֵּי הַבָּא לָגוּר אֶצְלָם הֵם "קָבוּעַ", וְ"כָּל קָבוּעַ כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה דָּמֵי" וְאֵינָם בְּטֵלִים בְּרֹב שֶׁאֵינָם מִצְרִיִּים. **אבן עזרא**

(יז) **וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד:**

יז וְלָא יַסְגֵּי לֵהּ נְשִׁין וְלָא יִטְעֵי לִבֵּהּ וְכַסְפָּא וְדַהֲבָא לָא יַסְגֵּי לֵהּ לַחְדָּא:

רש"י◄ **וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים** • אֶלָּא י"ח, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדָוִד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב): "וְאִם מְעָט, וְאֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה". **וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד** • (סנהדרין כא) אֶלָּא כְּדֵי לִיתֵּן לָאַכְסַנְיָא (ספרים אחרים: לָאַפְּסַנְיָא). **אבן עזרא**

(יח) **וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:**

יח וִיהֵי כְּמִתְּבֵהּ עַל כָּרְסָא מַלְכוּתֵהּ וְיִכְתּוֹב לֵהּ יָת פַּתְשֶׁגֶן אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא מִן קֳדָם כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי:

רש"י◄ **וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ** • אִם עָשָׂה כֵּן, כְּדַאי הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ. **אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה** • (סנהדרין שם) שְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מֻנַּחַת בְּבֵית גְּנָזָיו, וְאַחַת שֶׁנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת עִמּוֹ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'פַּתְשֶׁגֶן' פָּתַר מִשְׁנֵה, לְשׁוֹן שִׁנּוּן וְדִבּוּר. **אבן עזרא**

(יט) **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם:**

יט וּתְהֵי עִמֵּהּ וִיהֵי קָרֵי בֵּהּ כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי בְּדִיל דִּיֵּלַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ לְמִטַּר יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא וְיָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֶעְבַּדְהוֹן:

רש"י◄ **דִּבְרֵי הַתּוֹרָה** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

מוֹצִיאִים מִמִּצְרַיִם. וְהָעֵד, דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה: וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם. וְהִנֵּה יִצְטָרֵךְ לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּסָיו, שֶׁיַּחֲטִיא הָעָם לָשׁוּב אֶל מִצְרַיִם. וְזֶה דָּבָר בָּרוּר, כִּי הַשֵּׁם גְּאֻלָּם מִשָּׁם, וּבְשׁוּבָם יְחַלְּלוּ הַשֵּׁם. וְאוּרִיָּה הַנָּבִיא, בְּסַכָּנַת הַנֶּפֶשׁ בָּרַח לְשָׁם. גַּם יִרְמְיָהוּ, בְּעַל־כָּרְחוֹ הָלַךְ לְשָׁם:

טז לֹא תוֹסִיפוּן. מִצְוָה הָיְתָה, וְלֹא נִכְתְּבָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִטַּעַם לֹא תוֹסִיפוּ לְרָאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם. וְזֹאת דֶּרֶךְ אַחֶרֶת:

יז וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ. כִּי יֵלֵךְ אַחֲרֵי תַּאֲוָתוֹ: **וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ.** שֶׁלֹּא יַעֲנִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה שְׁלֹמֹה שֶׁנָּתַן הַכֶּסֶף כַּאֲבָנִים בִּירוּשָׁלַיִם מֵרֹב אַהֲבָתוֹ לַמָּמוֹן, הִתְרַעֲמוּ עָלָיו יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָבִיךָ הִכְבִּיד אֶת עוּלֵנוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בַּעֲבוּר הַבְּנָיִנִים הִתְרַעֲמוּ. וְאֵין זֶה אֱמֶת, כִּי הַגֵּרִים בָּנוּ הַבַּיִת. כִּי כֵן כָּתוּב, וְהִנֵּה אֲדוֹנִירָם שָׁהָיָה עַל הַמַּס, רְגָמוּהוּ בְּמוֹתוֹ:

יח וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ. בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ: **מִשְׁנֵה.** נַסְחָה שֵׁנִית:

יט וְהָיְתָה עִמּוֹ. הַתּוֹרָה: **וְקָרָא בוֹ.** בַּסֵּפֶר: **לְיִרְאָה.** הוּא בְּעַצְמוֹ: **לִשְׁמוֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי.** כִּי הוּא יְתַקֵּן הַמְעֻוָּתִים בְּכֹחוֹ:

(כ) לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס

כ בְּדִיל דְּלָא יְרִים לִבֵּהּ מֵאַחוֹהִי וּבְדִיל דְּלָא יִסְטֵי מִן תַּפְקֻדְתָּא יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא בְּדִיל דְּיוֹרֵךְ יוֹמִין עַל מַלְכוּתֵהּ הוּא וּבְנוֹהִי בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה** • אֲפִלּוּ מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא. **לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים** • מִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו, וְכֵן מָצִינוּ בְּשָׁאוּל, שֶׁאָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל: (שמואל-א י) ״שִׁבְעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת עוֹלוֹת״, וּכְתִיב (שם יג): ״וַיּוֹחֶל שִׁבְעַת יָמִים״, וְלֹא שָׁמַר הַבְטָחָתוֹ לִשְׁמֹר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה, עַד שֶׁבָּא שְׁמוּאֵל וְאָמַר לוֹ: ״נִסְכַּלְתָּ (כַּאֲשֶׁר) לֹא שָׁמַרְתָּ וְגוֹ׳ וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא־תָקוּם״ (שם), הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבִּשְׁבִיל מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא, נֶעֱנַשׁ. **הוּא וּבָנָיו** • (הוריות יא) מַגִּיד שֶׁאִם בָּנוֹ הָגוּן לְמַלְכוּת, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. **אבן עזרא**

◆ יום שלישי ל׳ מנחם־אב ◆

יח (א) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן: **אבן עזרא**

א לָא יְהֵי לְכָהֲנַיָּא לֵוָאֵי כָּל שִׁבְטָא דְּלֵוִי חֵלָק וְאַחֲסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל קָרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאַחֲסַנְתֵּהּ יֵיכְלוּן:

(ב) וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ס

ב וְאַחֲסָנָא לָא יְהֵי לֵהּ בְּגוֹ אֲחוֹהִי מַתְּנָן דְּיִהַב לֵהּ יְיָ אִנּוּן אַחֲסַנְתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל לֵהּ:

רש״י וגו׳◄ **כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי** • בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין. **חֵלֶק** • בַּבִּזָּה. **וְנַחֲלָה** • בָּאָרֶץ. **אִשֵּׁי ה׳** • קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ (סִפְרִים אַחֲרִים: קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים). **וְנַחֲלָתוֹ** • אֵלּוּ קָדְשֵׁי הַגְּבוּל: תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אֲבָל נַחֲלָה גְּמוּרָה ״לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו״. וכו׳◄ וּבַסִּפְרֵי דְּרָשוּ: ״וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ״ — זוֹ נַחֲלַת שְׂאָר. **בְּקֶרֶב אֶחָיו** • זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא. וְנִרְאֶה לִי שֶׁאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁמֵּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, נִקְרֵאת אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עַמָּמִים, וְשֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, שְׁנֵי עַמָּמִים: אֱמוֹרִי וּכְנַעֲנִי, וְנַחֲלַת שְׂאָר, לְרַבּוֹת קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי, וְכֵן דּוֹרֵשׁ בְּפָרָשַׁת מַתָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְאַהֲרֹן: ״עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֵוִי וְגוֹ׳״, לְהַזְהִיר עַל קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי; שׁוּב נִמְצָא בְּדִבְרֵי רַבִּי קְלוֹנִימוּס, הָכִי גַּרְסִינָן בַּסִּפְרֵי: וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ, אֵלּוּ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. בְּקֶרֶב אֶחָיו, אֵלּוּ נַחֲלַת שִׁבְעָה, נַחֲלַת חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים וְנַחֲלַת שִׁבְעָה שְׁבָטִים, וּמִתּוֹךְ שֶׁמֹּשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ לֹא חִלְקוּ נַחֲלָה אֶלָּא לַחֲמִשָּׁה שְׁבָטִים בִּלְבַד, שֶׁכֵּן מֹשֶׁה הִנְחִיל לִרְאוּבֵן וְגָד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וִיהוֹשֻׁעַ הִנְחִיל לִיהוּדָה וְאֶפְרַיִם וַלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְשִׁבְעָה הָאַחֵרִים נָטְלוּ מֵאֵלֵּיהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ; מִתּוֹךְ כָּךְ הִזְכִּיר חֲמִשָּׁה לְבַד וְשִׁבְעָה לְבַד. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ** • (במדבר יח) ״בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְגוֹ׳, אֲנִי חֶלְקְךָ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לא עמ׳ 163)

ה׳ הוא נַחֲלָתוֹ (יח, ב) כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (סוֹף הִלְכוֹת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל): וְלֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נְדָבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוּ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמֹד לִפְנֵי ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ לְדַעָה אֶת ה׳, וְהָלַךְ יָשָׁר כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּהוּ הָאֱלֹקִים וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם - הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה׳ חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ . . וְיִזְכֶּה לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה

אבן עזרא על התורה

כ לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ. אִם הָיָה חָפְשִׁי מֵהַמִּצְוֹת: **וּלְבִלְתִּי סוּר.** כִּי אִם לֹא יִלְמַד, לֹא יֵדַע מַה הַמִּצְוָה. וּשְׁכָרוֹ, לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים: **א לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם.** כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר מִשְׁפְּטֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא הַשּׁוֹפֵט, הִזְכִּיר גַּם מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם מוֹרֵי הַתּוֹרָה. וְאַחַר שֶׁאָמַר שֶׁאֵין לָהֶם נַחֲלָה, יִקָּחוּ מֵאֵת הַזּוֹבְחִים, הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה. הַזְּרוֹעַ מֵהַגּוּף, וְהַלְּחָיַיִם שֶׁהַלָּשׁוֹן בֵּינֵיהֶם מֵהָרֹאשׁ, וְהַקֵּבָה מֵהַקֶּרֶב. וְדֶרֶךְ דְּרָשׁ, כִּי הַכֹּהֵן הוּא שׁוֹחֵט הַשְּׁלָמִים. הַזְּרוֹעַ, שְׁכַר זְרוֹעוֹ בַּשְּׁחִיטָה. וְהַלְּחָיַיִם, שְׁכַר הַבְּרָכָה. וְהַקֵּיבָה, שְׁכַר הַבְּדִיקָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי אֵלֶּה טוֹבִים מִשְּׁאָר הַבָּשָׂר. גַּם הִזְכִּיר דִּבְרֵי לֵוִי, כִּי גַּם הֵם יוֹרוּ הַתּוֹרָה בַּשְּׁעָרִים. וְהָעֵד, דִּבְרֵי הַיָּמִים:

דָּבָר הַמַּסְפִּיק לוֹ, כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם, עכ״ל. וְיֵשׁ לְהָעִיר, שֶׁמַּגִּיעַ לֹא רַק לְמַעֲלַת שֵׁבֶט לֵוִי אוֹ לְמַעֲלַת הַכֹּהֲנִים, אֶלָּא גַּם לְמַעֲלַת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁהֲרֵי הַתֹּאַר 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים' נֶאֱמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דה״א כג, יג) וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.

(ג) וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה:

ג וְדֵין יְהֵי דְּחָזֵי לְכָהֲנַיָּא מִן עַמָּא מִן נָכְסֵי נִכְסָתָא אִם תּוֹר אִם אִמַּר וְיִתֵּן לְכַהֲנָא דְּרוֹעָא וְלוֹעָא וְקַבְתָּא:

רש״י ◄ מֵאֵת הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים. אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה • פְּרָט לְחַיָּה. הַזְּרֹעַ • מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁקּוֹרִין אשפלדו״ן. וְהַלְּחָיַיִם • (חולין קלג) עִם הַלָּשׁוֹן; דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ אוֹמְרִים: ׳זְרוֹעַ תַּחַת יָד׳, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה): ״וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ״. לְחָיַיִם • תַּחַת תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו): ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״. וְהַקֵּבָה • תַּחַת (במדבר כה): ״הָאִשָּׁה אֶל־קֻבָּתָהּ״.

(ד) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ:

ד רֵישׁ עִבּוּרְךָ חִטְּרָךְ וּמִשְׁחָךְ וְרֵישׁ גִּזָּא דְּעָנָךְ תִּתֵּן לֵהּ:

רש״י ◄ רֵאשִׁית דְּגָנְךָ • זוֹ תְּרוּמָה. וְלֹא פֵּרַשׁ בָּהּ שִׁעוּר, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (תרומות פ״ד) נָתְנוּ בָּהּ שִׁעוּר: עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, בֵּינוֹנִית אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, וְסָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מה): ״וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים״. שִׁשִּׁית הָאֵיפָה, חֲצִי סְאָה, כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן חֲצִי סְאָה לְכוֹר, חֲרֵי אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁהַכּוֹר שְׁלֹשִׁים סְאִין. וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ • כְּשֶׁאַתָּה גּוֹזֵז צֹאנְךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֵאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא פֵּרַשׁ בָּהּ שִׁעוּר, וְרַבּוֹתֵינוּ נָתְנוּ בָּהּ שִׁעוּר אֶחָד מִשִּׁשִּׁים (חולין קלו). וְכַמָּה צֹאן חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? חָמֵשׁ רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״א כה): ״וְחָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת״, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רֵאשִׁית גֵּז, שְׁתַּיִם. צֹאנְךָ, אַרְבָּעָה. תִּתֶּן לוֹ, חֲרֵי חֲמִשָּׁה.

(ה) כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ס

ה אֲרֵי בֵּהּ יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ מִכָּל שִׁבְטָיךְ לְמֵקַם לְשַׁמָּשָׁא בִּשְׁמָא דַיְיָ הוּא וּבְנוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא:

רש״י ◄ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת • מִכָּאן שֶׁאֵין שֵׁרוּת אֶלָּא מְעֻמָּד.

◆ יום רביעי א׳ אלול ◆

(ו) וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

ו וַאֲרֵי יֵיתֵי לֵוָאָה מֵחֲדָא מִקְרָיָךְ מִכָּל יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דָר תַּמָּן וְיֵיתֵי בְּכָל רְעוּת נַפְשֵׁהּ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ:

רש״י ◄ וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי • (ספרי) יָכֹל בְּכֶן לֵוִי וַדַּאי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְשָׁרֵת״, יָצְאוּ לְוִיִּם שֶׁאֵין רְאוּיִין לְשֵׁרוּת.

(ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

ז וִישַׁמֵּשׁ בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֵהּ כְּכָל אֲחוֹהִי לֵוָאֵי דִּמְשַׁמְּשִׁין תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ וְגוֹ׳ וְשָׁרֵת • לְמֵד עַל הַכֹּהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר: עוֹד לְמֵד עַל הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לָרֶגֶל, שֶׁמַּקְרִיבִין בְּמִשְׁמָר וְעוֹבְדִין בְּקָרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָרֶגֶל כְּגוֹן מוּסְפֵי הָרֶגֶל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמִּשְׁמָר שֶׁלָּהֶם.

(ח) חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל־הָאָבוֹת: ס

ח חֵלָק כְּחֵלָק יֵיכְלוּן בַּר מִמַּטַרְתָּא דְּיֵיתֵי בְּשַׁבַּתָּא בְּכֵן אַתְקִינוּ אֲבָהָתָא:

רש״י◄ **חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ** • מְלַמֵּד שֶׁחוֹלְקִין בְּעוֹרוֹת וּבִבְשַׂר שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת. כָּל אַף בִּדְבָרִים הַבָּאִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָרֶגֶל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוּסְפֵי שַׁבָּת, וּנְדָרִים וּנְדָבוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לְבַד מִמְּכָרָיו עַל הָאָבוֹת״, חוּץ מִמַּה שֶׁמָּכְרוּ הָאָבוֹת בִּימֵי דָּוִד וּשְׁמוּאֵל, שֶׁנִּקְבְּעוּ הַמִּשְׁמָרוֹת וּמָכְרוּ זֶה לָזֶה: טֹל אַתָּה שַׁבַּתְּךָ, וַאֲנִי אֶטֹּל שַׁבַּתִּי. **אבן עזרא**

(ט) כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם:

ט אֲרֵי אַתְּ עָלֵל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תֵילַף לְמֶעְבַּד כְּטַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן:

רש״י◄ **לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת** • (סנהדרין סח) אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת, כְּלוֹמַר לְהָבִין מַעֲשֵׂיהֶם כַּמָּה הֵם מְקֻלְקָלִים, וּלְהוֹרוֹת לְבָנֶיךָ: ׳לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ שֶׁזֶּהוּ חֹק הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים׳.

(י) לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף:

י לָא יִשְׁתְּכַח בָּךְ מַעֲבַר בְּרֵהּ וּבְרַתֵּהּ בְּנוּרָא קָסֵם קַסְמִין מְעָנֵן וּמְנַחֵשׁ וְחָרָשׁ:

רש״י◄ **מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ** • הוּא עֲבוֹדַת הַמֹּלֶךְ: עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין שְׁתֵּיהֶם. **קֹסֵם קְסָמִים** • אֵיזֶהוּ קוֹסֵם? הָאוֹחֵז אֶת מַקְלוֹ וְאוֹמֵר: ׳אִם אֵלֵךְ, אִם לֹא אֵלֵךְ׳? וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ד): ״עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל, וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ״. **מְעוֹנֵן** • (סנהדרין סה) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ נוֹתְנֵי עוֹנוֹת, שֶׁאוֹמְרִים: ׳עוֹנָה פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל׳. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ׳אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הָעֵינַיִם׳. **מְנַחֵשׁ** • (ספרי) פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ, מַקְלוֹ נָפַל מִיָּדוֹ. **אבן עזרא**

(יא) וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים:

יא וְרָטִין רָטָן וְשָׁאֵל בִּדִּין וּזְכוּרוּ וְתָבַע מִן מֵתַיָּא:

רש״י◄ **וְחֹבֵר חָבֶר** • (סנהדרין שם) שֶׁמְּצָרֵף נְחָשִׁים אוֹ עַקְרַבִּים אוֹ שְׁאָר חַיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד. **וְשֹׁאֵל אוֹב** • זֶה מְכַשֵּׁפוּת שֶׁשְּׁמוֹ פִּיתֹם, וּמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו, וּמַעֲלֶה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשֶּׁחִי שֶׁלּוֹ. **וְיִדְּעֹנִי** • מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ יִדּוּעַ לְתוֹךְ פִּיו, וּמְדַבֵּר הָעֶצֶם עַל יְדֵי מְכַשֵּׁפוּת. **וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים** • כְּגוֹן הַמַּעֲלֶה בְּזַכְרוּתוֹ, וְהַנִּשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ח לְבַד מִמְּכָרָיו. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִאֵת מַכְּרֵיהֶם, בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה מְעַט. וְלֹא אָבָה הַדִּקְדּוּק. רַק הוּא מִגִּזְרַת וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְּכָר. וְהַטַּעַם, כִּי אִם מָכַר בֵּיתוֹ שֶׁיָּרַשׁ מֵאֲבוֹתָיו, כַּאֲשֶׁר כָּתוּב וְיָצָא מִמְּכַר בַּיִת וְעִיר אֲחוּזָתוֹ. וְזֶה פֵּירוּשׁ עַל הָאָבוֹת, לֹא יֹאמַר לוֹ הִנֵּה יֵשׁ לְךָ, לֹא תֹאכַל עוֹד, אֶלָּא חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ. וְכַאֲשֶׁר הִשְׂלִים לְהַזְכִּיר דְּבַר הַשּׁוֹפֵט וְהַכֹּהֵן, הִזְכִּיר דְּבַר הַנָּבִיא:

י מַעֲבִיר בְּנוֹ. עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים הָיְתָה. כִּי יֵשׁ גַּם הַיּוֹם בֵּינֵינוּ גוֹיִם רַבִּים עוֹבְדֵי הָאֵשׁ: **קוֹסֵם קְסָמִים.** יִתְּכֵן הֱיוֹתוֹ שֵׁם כְּלָל. וּפֵירוּשׁוֹ, חוֹתְכֵי מִשְׁפָּט. הָאוֹמְרִים, כִּי כֵן יִהְיֶה בְּלֹא סָפֵק, וְכֵן גּוֹזְרִין. וְקָרוֹב מִמֶּנּוּ, קֶסֶם עַל שִׁפְתֵי מֶלֶךְ. וְהַפְּרָט, מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף. גַּם יִתְּכֵן הֱיוֹתוֹ שֵׁם פְּרָט לְהוֹבְרֵי שָׁמַיִם. וְטַעַם קְסָמִים, שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁפְּטֵי הַכּוֹכָבִים, הַנִּקְרָאִים רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים: **מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ.** פֵּירַשְׁתִּים: **וּמְכַשֵּׁף.** כֵּן:

יא וְחֹבֵר חָבֶר. אֵלֶּה הָאוֹמְרִים שֶׁיְּחַבְּרוּ הַשֵּׁדִים: **אוֹב וְיִדְּעֹנִי.** פֵּירַשְׁתִּיו: **וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים.** הַהוֹלְכִים אֶל בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְלוֹקְחִים עֶצֶם אָדָם מֵת. וּבַעֲבוּר מַחְשַׁבְתּוֹ וְשִׁגְיוֹנוֹ, תֵּרָאֶה לוֹ דְּמוּת צוּרוֹת בַּחֲלוֹם, גַּם בְּהָקִיץ. וְכָל אֵלֶּה תּוֹעֲבוֹת הַשֵּׁם, כִּי הָאֱמֶת לִהְיוֹת לֵב הָאָדָם תָּמִיד תָּמִים עִם בּוֹרְאוֹ. וְכַאֲשֶׁר יִשְׁעַן עַל חָכְמָתוֹ לְבַקֵּשׁ הָאֱמֶת, וּמַה שֶׁיִּהְיֶה חוּץ מֵהַשֵּׁם, הִנֵּה לִבּוֹ חָסֵר כִּי הוּא מְשׁוּבָּשׁ. וְהָרוּצֶה לִדְרוֹשׁ, יִדְרוֹשׁ מֵהַשֵּׁם עַל פִּי הַנָּבִיא. עַל כֵּן כָּתוּב אַחֲרָיו נָבִיא מִקִּרְבְּךָ, זֶה יְהוֹשֻׁעַ. וְהָעֵד, שֶׁאָמַר אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן. וּכְתִיב, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד רְאִיָּה אַחֶרֶת, כִּי לֹא מָצָאנוּ נָבִיא שֶׁנִּכְנַס עִם יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, כִּי אִם יְהוֹשֻׁעַ. גַּם כֵּן יִתְּכֵן, לִהְיוֹת זֶה כְּלָל לְכָל נָבִיא שֶׁיָּקוּם אַחַר מֹשֶׁה:

(יב) כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ:

יב אֲרֵי מְרָחָק יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד אִלֵּין וּבְדִיל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרַךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ:

רש״י◄ **כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה •** (מכות כד. ספרי) ׳עוֹשֶׂה כָּל אֵלֶּה׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״כָּל עוֹשֵׂה אֵלֶּה״, אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

יג שְׁלִים תְּהֵי בְּדַחַלְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י◄ **תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ •** הִתְהַלֵּךְ עִמּוֹ בִּתְמִימוּת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תַּחֲקֹר אַחַר הָעֲתִידוֹת, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁיָּבֹא עָלֶיךָ, קַבֵּל בִּתְמִימוּת, וְאָז תִּהְיֶה עִמּוֹ וּלְחֶלְקוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש טו עמ׳ סד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ (יח, יג) **שְׁאֵלָה:** מַה שֶּׁאוֹמְרִים שֶׁבְּזִוּוּגִים צָרִיךְ לְהַתְאִים כו׳, וְכֵן מַה שֶּׁאוֹמְרִים אוֹדוֹת חָכְמַת שִׁרְטוּטֵי הַיָּד - הַאִם זֶה סוֹתֵר לַצִּוּוּי תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ?

מַעֲנֶה: אֵין זֶה הֵפֶךְ הַצִּוּוּי, וְעַל דֶּרֶךְ עִנְיְנֵי שְׁמִירַת הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ, עִנְיְנֵי רְפוּאָה וּסְגֻלּוֹת בְּדוּקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וּיֵעָנֵן גַּם כֵּן בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ יוֹרֶה־דֵּעָה סִי׳ קע״ט כַּמָּה פְּרָטִים בְּהַנ״ל. אֲבָל בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיּוֹדְעִים הָעִנְיָנִים הַנ״ל עַל בָּרְיָם, שֶׁרְשֵׁי הַנִּשְׁמוֹת שִׁרְטוּטֵי הַיָּד . . וְתָמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בְּדוֹרֵנוּ מִי שֶׁיֹּאמַר וִיפַרְסֵם שֶׁבָּקִי הוּא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

◆ יום חמישי ב׳ אלול ◆

(יד) כִּי ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

יד אֲרֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אַתְּ יָרֵת יָתְהוֹן מִן מְעָנְנַיָּא וּמִן קַסָּמַיָּא שָׁמְעִין וְאַתְּ לָא כֵּן יְהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י◄ **לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ •** לִשְׁמֹעַ אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָה עַל הַנְּבִיאִים וְאוּרִים וְתֻמִּים.

(טו) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

טו נְבִיָּא מִבֵּינָךְ מֵאַחָיךְ כְּוָתִי יְקִים לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִנֵּהּ תְּקַבְּלוּן:

רש״י◄ **מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי •** כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ, יָקִים לְךָ תַּחְתַּי, וְכֵן מִנָּבִיא לְנָבִיא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יד עמ׳ 72)

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ . . יָקִים לְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ (יח, טו) **מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים . . נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל** (יומא ט, ב) מַשְׁמַע לִכְאוֹרָה, שֶׁאֵין נְבוּאָה בַּזְּמַן הַזֶּה. וְאוּלָם מְפֹרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּחז״ל, שֶׁהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם לְאַחַר הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים (רְאֵה פִּרְקֵי גְּלוּיִים לְהָרַב מַרְגָּלִית בִּפְתִיחָתוֹ לְשוו״ת מִן הַשָּׁמַיִם). וְעַל כָּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה מְצוּיָה כְּמִקֹּדֶם, אֲבָל לֹא שֶׁבָּטְלָה לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן **נִסְתַּלְּקָה** (וְלֹא בָּטְלָה אוֹ פָּסְקָה), שֶׁכֵּן לֹא בָּטְלָה הַנְּבוּאָה וְלֹא פָּסְקָה, אֶלָּא קָשָׁה יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ. וְיֶתֶר מִכֵּן אִיתָא בְּאִגֶּרֶת תֵּימָן, **שֶׁתַּחֲזֹר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל** בִּשְׁנַת ד׳ אֲלָפִים תתקע״ו. וְהָרַמב״ם כּוֹתֵב שֵׁם אוֹדוֹת אָדָם שֶׁהָיָה קָרוֹב לִזְמַנּוֹ: הַמּוֹפֵת הַזֶּה הוֹכִיחַ לְעֵינַי כֹּל שֶׁהוּא נָבִיא בְּאֵין סָפֵק. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

טו כָּמוֹנִי. שֶׁהוּא נְבִיא הַשֵּׁם, לֹא מְנַחֵשׁ:

(טז) כִּכֹּל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אוֹסֵף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת:

טז כְּכֹל דִּי שְׁאֵלְתָּא מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב בְּיוֹמָא דִקְהָלָא לְמֵימַר לָא אוֹסֵף לְמִשְׁמַע יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהַי וְיָת אֶשְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא לָא אֶחֱזֵי עוֹד וְלָא אֵמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ:

יז וַאֲמַר יְיָ לִי אוֹטִיבוּ דִּי מַלִּילוּ:

(יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחֵיהֶם כָּמֹוךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ:

יח נְבִיָא אֲקִים לְהֵם מִגּוֹ אַחֵיהוֹן כְּוָתָךְ וְאֶתֵּן פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי בְּפוּמֵהּ וִימַלֵּל עִמְּהוֹן יָת כָּל דִּי אֲפַקֵּדְנֵהּ:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ: **אבן עזרא**

יט וִיהֵי גַּבְרָא דִּי לָא יְקַבֵּל לְפִתְגָמַי דִּי יְמַלֵּל בִּשְׁמִי מֵימְרִי יְתַבַּע מִנֵּהּ:

(כ) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא:

כ בְּרַם נְבִיָא דִּי יַרְשַׁע לְמַלָּלָא פִּתְגָמָא בִּשְׁמִי יָת דִּי לָא פַקֵּדְתֵּהּ לְמַלָּלָא וְדִי יְמַלֵּל בְּשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִתְקְטֵל נְבִיָא הַהוּא:

רש״י◄ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲבָל צִוִּיתִיו לַחֲבֵרוֹ. וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • אֲפִלּוּ כְּוֵן אֶת הַהֲלָכָה לֶאֱסֹר אֶת הָאָסוּר וּלְהַתִּיר אֶת הַמֻּתָּר. וּמֵת • בְּחֶנֶק. שְׁלֹשָׁה, מִיתָתָן בִּידֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע, וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ וְנֶאֱמַר לַחֲבֵרוֹ, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, מִיתָתָן בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ״.

(כא) וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה:

כא וַאֲרֵי תֵּימַר בְּלִבָּךְ אֵכְדֵין נִדַּע יָת פִּתְגָמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ יְיָ:

רש״י◄ וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ • עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר כְּשֶׁיָּבֹא חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כח): ״הִנֵּה כְּלֵי בֵּית ה׳ מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה״, וְיִרְמְיָה עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ עַל [אֶל] הָעַמּוּדִים וְעַל הַיָּם וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים שֶׁלֹּא גָּלוּ עִם יְכָנְיָה ״בָּבֶלָה יוּבָאוּ״, עִם גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ.

(כב) אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ: ס

כב דִּי יְמַלֵּל נְבִיָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי פִּתְגָמָא וְלָא יִתְקַיַּם הוּא פִּתְגָמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ יְיָ בְּרִשְׁעַת מַלְּלֵהּ נְבִיָא לָא תִדְחַל מִנֵּהּ:

רש״י◄ אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא • (ספרי) וְיֹאמַר: ׳דָּבָר זֶה עָתִיד לָבֹא עֲלֵיכֶם׳, וְתִרְאוּ שֶׁלֹּא יָבֹא, ״הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ ה׳״, וַהֲרֹג אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר, זוֹ בַּמִּתְנַבֵּא עַל הָעֲתִידוֹת, הֲרֵי שֶׁבָּא וְאָמַר: ׳עֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, וּמִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֲנִי אוֹמֵר׳, כְּבָר נִצְטַוּוּ שֶׁאִם בָּא לְהַדִּיחֲךָ מֵאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, לֹא תִּשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן מֻמְחֶה הוּא לְךָ שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל שֶׁהִקְרִיב בְּבָמָה בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת כְּדֵי לְגָדֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל לְפִי צֹרֶךְ שָׁעָה וּסְיַג הַפִּרְצָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן״. לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ • (שם) לֹא תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, וְלֹא תִּירָא לִיעָנֵשׁ עָלָיו. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

יט אָנֹכִי אֶדְרוֹשׁ מֵעִמּוֹ. וְהִנֵּה מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם. וְהָעֵד, הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שָׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא שֶׁאָמַר הַכֵּנִי נָא. וְשָׁם כָּתוּב בִּדְבַר ה׳. וּכְבָר הָיָה הַנָּבִיא נוֹדָע:

כב אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא. גַּם כֵּן דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ. בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא, בַּזְּמַן שֶׁיֹּאמַר. וְאַחַר

יט (א) כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם:

א אֲרֵי יְשֵׁצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן וְתֵירְתִּנּוּן וְתֵיתֵב בְּקִרְוֵיהוֹן וּבְבָתֵּיהוֹן:

(ב) שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ:

ב תְּלַת קִרְוִין תַּפְרֵשׁ לָךְ בְּגוֹ אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ:

(ג) תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ:

ג תְּתַקַּן לָךְ אָרְחָא וּתְתַלַּת יָת תְּחוּם אַרְעָךְ דִּי יַחְסְנִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וִיהֵי לְמֵעִירוֹק תַּמָּן כָּל קָטוֹלָא:

רש״י◂ תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ • מִקְלָט מִקְלָט הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים. וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצָךְ • שֶׁיְּהֵא מִתְּחִלַּת הַגְּבוּל עַד הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט, כְּשֶׁעוּר מַהֲלַךְ שֵׁשׁ מִמְּנָה עַד הַשֵּׁנִיָּה, וְכֵן מִשְּׁנִיָּה לִשְׁלִישִׁית, וְכֵן מִן הַשְּׁלִישִׁית עַד הַגְּבוּל הַשֵּׁנִי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **אבן עזרא**

(ד) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: **אבן עזרא**

ד וְדֵין פִּתְגַם קָטוֹלָא דְּיֵעֲרוֹק תַּמָּן וְיִתְקַיַּם דִּי יִקְטוֹל יָת חַבְרֵהּ בְּלָא מַנְדְּעֵהּ וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ מֵאִתְמַלֵּי וּמִדְּקָמוֹהִי:

(ה) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:

ה וְדִי יֵעוּל עִם חַבְרֵהּ בְּחֵרְשָׁא לְמִקַּץ אָעִין וְתִתְמְרַג יְדֵהּ בְּפַרְזְלָא לְמִקַּץ אָעִין וְיִשְׁתְּלַף פַּרְזְלָא מִן אָעָא וְיַשְׁכַּח יָת חַבְרֵהּ וִימוּת הוּא יֵעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם:

רש״י◂ וְנִדְּחָה יָדוֹ • כְּשֶׁבָּא לְהַפִּיל הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וְתִתְמְרַג יְדֵהּ׳, לְשׁוֹן ״וְנִשְׁמְטָה יָדוֹ״, לְהַפִּיל מַכַּת הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ. (שמואל-ב ו) ״כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר״, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ׳אֲרֵי מַרְגּוֹהִי תּוֹרַיָּא׳. וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ • (מכות ז) יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁיֵּשַׁל הַבַּרְזֶל לַחֲתִיכָה מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, וְהִיא נִתְּזָה וַהֲרָגוֹ. **אבן עזרא**

(ו) פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם:

ו דִּילְמָא יִרְדּוֹף גָּאֵל דְּמָא בָּתַר קָטוֹלָא אֲרֵי יֵחַם לִבֵּהּ וַיְדַבְּקִנֵּהּ אֲרֵי תִסְגֵּי אָרְחָא וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפַשׁ וְלֵהּ לֵית חוֹבַת דִּין דְּקָטוֹל אֲרֵי לָא סָנֵי הוּא לֵהּ מִתְּמַלֵּי וּמִדְּקָמוֹהִי:

רש״י◂ פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם • לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְהָכִין לְךָ דֶּרֶךְ וְעָרֵי מִקְלָט רַבִּים. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

שֶׁהִשְׁלִים לְבָאֵר דִּבְרֵי הַמְּעוֹנְנִים שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ, וְהִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים, הִזְהִיר שֶׁלֹּא יִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי בָּאָרֶץ. וְהַטַּעַם, שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ טְהוֹרָה מִתּוֹעֲבַת הַמְּעוֹנְנִים. גַּם לֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה בְּדָם נָקִי:

ג תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ. לִהְיוֹת הֶעָרִים בְּמָקוֹם שֶׁיְּהֵא דַּרְכּוֹ מוּכָנָת וּמְיוּשֶׁבֶת: וְשִׁלַּשְׁתָּ. תְּחַלֵּק הָאָרֶץ לְשָׁלֹשׁ. אוֹ תָּשִׂים בִּשְׁלִישִׁית הָאָרֶץ:

ד אֶת רֵעֵהוּ. עִם. וְכֵן רַבִּים:

ה וְנִדְּחָה. מִבִּנְיַן נִפְעַל וְהַקַּל. נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: בַּגַּרְזֶן. בַּרְזֶל שֶׁיִּכְרְתוּ בּוֹ הָעֵץ. מִגִּזְרַת נִגְזַרְתִּי: וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל. כְּמוֹ וְנָסַע, מִגִּזְרַת כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ. רַק זֶה נָשַׁל, פֹּעַל עוֹמֵד. וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים, יוֹצֵא. וְכֵן קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף, עִם יָסָף ה׳ יָגוֹן. עַל דַּעַת מְדַקְדֵּק גָּדוֹל. כִּי עַל דַּעְתִּי שְׁנֵיהֶם יוֹצְאִים:

ו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ. דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְהִכָּהוּ מַכַּת נֶפֶשׁ, בְּמָקוֹם שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ:

(ז) עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃

ז עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֵימַר תְּלַת קִרְוִין תַּפְרֵשׁ לָךְ׃

(ח) וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃

ח וְאִם יַפְתִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא דִּי קַיִּים לַאֲבָהָתָךְ וְיִתֵּן לָךְ יָת כָּל אַרְעָא דִּי מַלִּיל לְמִתַּן לַאֲבָהָתָךְ׃

רש״י◄ **וְאִם־יַרְחִיב** • כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לְךָ אֶרֶץ קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ״י לקוטי־שיחות חלק כ״ד עמוד 107 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תַּפְקִידָם שֶׁל עָרֵי הַמִּקְלָט לֶעָתִיד־לָבֹא

וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ . . וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)

בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ (עָרִים) אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ (רמב״ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ד)

הִקְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים בָּזֶה (ש״ך על התורה, משכיל לדוד ועוד) מַה צֹּרֶךְ יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא בְּתוֹסֶפֶת עָרֵי מִקְלָט, וְכִי יִתְרַבּוּ הָרוֹצְחִים לֶעָתִיד־לָבֹא, וַהֲרֵי אֲפִילּוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר הַנָּבִיא "לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב"?

וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ עִיר מִקְלָט לְכָל הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה דְּכָל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּתַב עַל פִּנְקָסוֹ "כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה".

דְּאַף שֶׁיְּסוֹד דִּין עָרֵי מִקְלָט הוּא "פֶּן יֵחַם לְבָבוֹ" דְּגוֹאֵל הַדָּם, וְהָרַמְבַּ״ם עַצְמוֹ פָּסַק שֶׁרַק "רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לְהָרוֹג אֶת הָרוֹצֵחַ", וּלְעָתִיד־לָבֹא "לֹא יִהְיֶה שָׁם וְכוּ׳ וְלֹא קִנְאָה" – מִכָּל־מָקוֹם יִצְטָרְכוּ גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא לִבְרֹחַ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְהַטַּעַם: מַה שֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרוֹג אֶת הָרוֹצֵחַ, אֵין זֶה שֶׁ"דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר־הָרַע", אֶלָּא שֶׁמַּעִיקָּרָא דְּדִינָא הָרוֹצֵחַ הוּא בֶּן מָוֶת, עַל־דֶּרֶךְ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִרְשְׁתָה לְגוֹאֵל הַדָּם לְקַיֵּם מִיתָה זוֹ כִּפְשׁוּטָהּ. וְלָכֵן הַ"יֵּחַם לְבָבוֹ" הוּא עִנְיָן אֲמִתִּי עַל־פִּי תּוֹרָה, וְלֹא "קִנְאָה" שֶׁתִּתְבַּטֵּל לֶעָתִיד־לָבֹא. וּמִזֶּה מַה שֶּׁגַּם לֶעָתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ הָרוֹצְחִים דִּזְמַן הַזֶּה לִבְרֹחַ לְעָרֵי מִקְלָט. **אבן עזרא**

(ט) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃

ט אֲרֵי תִּטַּר יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא לְמֶעְבְּדָהּ דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְלִמְהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא וְתוֹסֵף לָךְ עוֹד תְּלַת קִרְוִין עַל תְּלַת אִלֵּין׃

רש״י◄ **וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ** • הֲרֵי תֵּשַׁע: שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְשָׁלֹשׁ לֶעָתִיד לָבֹא. **אבן עזרא**

(י) וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דַּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים׃ פ

י וְלָא יִשְׁתְּפֵךְ דָּם זַכַּי בְּגוֹ אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא וִיהֵי עֲלָךְ חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל׃

(יא) וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל׃

יא וַאֲרֵי יְהֵי גְּבַר סָנֵי לְחַבְרֵהּ וְיִכְמַן לֵהּ וִיקוּם עֲלוֹהִי וְיִמְחֵנֵהּ נְפַשׁ וִימוּת וְיֵעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין׃

רש״י◄ **וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ** • עַל יְדֵי שִׂנְאָתוֹ הוּא בָּא לִידֵי: "וְאָרַב לוֹ". מִכָּאן אָמְרוּ: עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה, סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. לְפִי שֶׁעָבַר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשְׂנָא", סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים, לָכֵן נֶאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְגוֹ׳", שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ׳וְכִי יָקוּם אִישׁ וְאָרַב לְרֵעֵהוּ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ׳.

אבן עזרא על התורה

ח **וְאִם יַרְחִיב** ה׳ **אֱלֹהֶיךָ**. אִם יִשְׁמְרוּ כָּל הַתּוֹרָה. עַל כֵּן כָּתוּב, כִּי תִשְׁמוֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת. וְהִיא שָׁלֹשׁ עָרִים: ט **וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל הַיָּמִים**. בְּלִי הֶפְסֵק בֵּינֵיהֶם:

(יב) וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת:

יב וישלחון סָבֵי קַרְתֵּה וְיִדְבְּרוּן יָתֵהּ מִתַּמָּן וְיִתְּנוּן יָתֵהּ בְּיַד גָּאֵל דְּמָא וִימוּת:

(יג) לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: ס

יג לָא תְּחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וּתְפַלֵּי אַשְׁדֵּי דָם זַכַּי מִיִּשְׂרָאֵל וְיֵיטַב לָךְ:

רש״י◂ **לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ •** (ספרי) שֶׁלֹּא תֹּאמְרוּ: ׳הָרֵאשׁוֹן כְּבָר נֶהֱרַג, לָמָּה אָנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים הֲרוּגִים׳?.

◆ יום שישי ג׳ אלול ◆

(יד) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ס

יד לָא תַשְׁגֵּי תְּחוּמָא דְּחַבְרָךְ דִּי תְּחִימוּ קַדְמָאֵי בְּאַחֲסַנְתָּךְ דִּי תַחְסֵן בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ:

רש״י◂ **לֹא תַסִּיג גְּבוּל •** לְשׁוֹן (ישעיה מב) ״נָסוֹגוּ אָחוֹר״, שֶׁמַּחֲזִיר סִימָן חֲלַקַּת הַקַּרְקַע לְאָחוֹר לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְמַעַן הַרְחִיב אֶת שֶׁלּוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תִגְזֹל״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תַסִּיג״? לִמֵּד עַל הָעוֹקֵר תְּחוּם חֲבֵרוֹ, שֶׁעוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, יָכֹל אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל וְגוֹ׳״, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, בְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם: ״לֹא תִגְזֹל״. **אבן עזרא**

(טו) לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר:

טו לָא יְקוּם סָהִיד חַד בִּגְבַר לְכָל עַוְיָן וּלְכָל חוֹבִין בְּכָל חֵט די יֶחְטָא עַל מֵימַר תְּרֵין סָהֲדִין אוֹ עַל מֵימַר תְּלָתָא סָהֲדִין יִתְקַיַּם פִּתְגָּמָא:

רש״י◂ **עֵד אֶחָד •** (סוטה ב) זֶה בָּנָה אָב: כָּל עֵד שֶׁבַּתּוֹרָה, שְׁנַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרַט לְךָ בּוֹ אֶחָד. **לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת •** לִהְיוֹת חֲבֵרוֹ נֶעֱנָשׁ עַל עֵדוּתוֹ, לֹא עֹנֶשׁ גּוּף וְלֹא עֹנֶשׁ מָמוֹן, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה (ספרי). אָמַר לַחֲבֵרוֹ: ׳תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ׳, אָמַר לוֹ: ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם׳, וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ, חַיָּב לִישָׁבַע לוֹ. **עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים •** (גיטין עא) וְלֹא שֶׁיִּכְתְּבוּ עֵדוּתָם בְּאִגֶּרֶת וְיִשְׁלְחוּ לְבֵית דִּין, וְלֹא שֶׁיַּעַמֹּד תֵּרְגְּמָן בֵּין הָעֵדִים וּבֵין הַדַּיָּנִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ׳ 195)

עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים . . יָקוּם דָּבָר (יט, טו) כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מג, י) אַתֶּם עֵדַי נְאוּם ה׳, הֵינוּ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל ׳מְעִידִים׳ וּמְגַלִּים אֶת ה׳ בָּעוֹלָם. וְהִנֵּה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל דָּבָר הַנִּגְלֶה לֹא צְרִיכִים עֵדוּת; גַּם עַל מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאַגְלוּיֵי לֹא צְרִיכִים עֵדוּת גְּמוּרָה; וְעֵדוּת הִיא דַּוְקָא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת אֵלֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם. **דָּבָר הַנִּגְלָה** - הֵינוּ עֲבוֹדָה עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, שֶׁבְּרוּר שֶׁצְּרִיכִים לַעֲשׂוֹתָהּ. **דָּבָר הָעָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת** - הֵינוּ עֲבוֹדָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, אַךְ הִיא תְּלוּיָה בַּשֵּׂכֶל: עַל כָּל פְּרָט עוֹרֵךְ הָאָדָם חֶשְׁבּוֹן אִם חַיָּב לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ עַל כָּךְ לְפִי הַהֲלָכָה. **דָּבָר הַנֶּעְלָם לְגַמְרֵי** - הֵינוּ מְסִירוּת נֶפֶשׁ לְלֹא שׁוּם הַגְּבָלוֹת וְחִשּׁוּבִים. עֲבוֹדָה **זוּ**, שֶׁבָּאָה מִצַּד הַקֶּשֶׁר הָעַצְמִי שֶׁל עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְגַלֶּה אֶת עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם.

אבן עזרא על התורה

יד לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ. תַּסִּיג יָדוּעַ. וְכֵן אַל תַּסִּיג גְּבוּל עוֹלָם. וְהוּא קָרוֹב מֵהַשְׁחִית: **רִאשׁוֹנִים.** שֶׁחִלְּקוּ הָאָרֶץ. וְנִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ, כִּי הַסָּגַת גְּבוּל מֵבִיא לִידֵי רִיב וּמַכּוֹת וּרְצִיחָה. עַל כֵּן כְּתִיב אַחֲרֵי זֹאת, נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ, עַיִן בְּעַיִן, שֵׁן בְּשֵׁן. וְהַטּוֹעֵן כִּי חֲבֵרוֹ הִסִּיג גְּבוּלוֹ, יָבִיא עֵדִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י״ט עמוד 188 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַיָּא וְאַרְעָא – עֲדֵי קִיּוּם וּבֵרוּר

עַל־פִּי | שְׁנֵי עֵדִים . . יָקוּם דָּבָר: (יט, טו)

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ׳אַחֲרוֹנִים׳ (ראה צפנת פענח כללי התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שֶׁיֶּשְׁנָם שְׁנֵי סוּגֵי עֵדוּת: א׳ עֵדֵי בֵּרוּר – שֶׁהַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ נִפְעַל עַל־יָדָם, וְהָעֵדִים רַק מְבָרְרִים וּמְגַלִּים לַאֲחֵרִים שֶׁהַמַּעֲשֶׂה נַעֲשָׂה, וּכְמוֹ עֵדֵי הַלְוָאָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. ב׳ עֵדֵי קִיּוּם – שֶׁפּוֹעֲלִים אֶת הַמַּעֲשֶׂה, וּבִלְעָדָם לֹא רַק שֶׁחָסֵר בֵּרוּר הַדָּבָר אֶלָּא גַּם עֶצֶם הַדָּבָר לֹא נִפְעַל, וּכְמוֹ עֵדֵי קִדּוּשִׁין וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

כְּתִיב "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹקָה" (איוב יט, כו), דְּעַל־יְדֵי מְצִיאוּת הָעוֹלָם אָנוּ מַכִּירִים וְיוֹדְעִים בְּוַדָּאוּת אֶת מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִים לְ"עֵדוּת" עַל זֶה. דַּהֲרֵי וַדַּאי "יֵשׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ", וְהָעוֹלָם אֵינוֹ קַיָּם מֵעַצְמוֹ.

אַךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (תורה־אור מגלת אסתר צט, ב. לקוטי־תורה שיר־השירים ח, א) "לֹא זֶה עִקַּר הָאֱלוֹקוּת מַה שֶּׁהָעוֹלָמוֹת מִתְהַוִּים מִמֶּנּוּ", וְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ מְרוֹמָם וּמְנֻשָּׂא לְמַעְלָה מַעְלָה מִזֶּה שֶׁהוּא בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת. וְנִמְצָא, שֶׁבְּחִינָה זוֹ בָּאֱלוֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אֵינָהּ נִרְאֵית וְנִגְלֵית.

וְעַל זֶה כְּתִיב (ישעיה מג, י. שם יב) "אַתֶּם עֵדַי נְאוּם ה׳", דְּגַם בְּחִינָה זוֹ בָּאֱלוֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּאָה לִידֵי גִּלּוּי עַל־יְדֵי עֵדִים. וְאִיתָא עַל־זֶה בַּזֹּהַר (חלק ג פו, א) דְּהָעֵדִים "אִינּוּן יִשְׂרָאֵל" וְ"אִינּוּן שְׁמַיָּא וְאַרְעָא".

וְיֵשׁ לוֹמַר דִּשְׁנֵי סוּגֵי עֵדִים אֵלּוּ הֵם שְׁנֵי סוּגֵי עֵדִים הַנַּ"ל:

"שְׁמַיָּא וְאַרְעָא" – עֵדֵי בֵּרוּר הֵם. דְּבָזֶה שֶׁנִּצְחִיִּים הֵמָּה, וְאֵינָם נִפְסָדִים כְּכָל הַנִּבְרָאִים, הֲרֵי הֵם מוֹרִים וּמְעִידִים עַל זֶה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בַּעַל גְּבוּל, וְכֹחוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין־סוֹף, וּלְמַעְלָה מַעְלָה מִמְּצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת (עיין בכל זה במורה־נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה׳צמח צדק׳ בתחילתו, שם קא, ב ואילך).

אַךְ "יִשְׂרָאֵל" הֵם עֵדֵי קִיּוּם. דְּלֹא רַק שֶׁמְּעִידִים הֵם עַל מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם פּוֹעֲלִים גִּלּוּי וְהַמְשָׁכַת קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכֹחַ הָאֵין־סוֹף בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה. **אבן עזרא**

(טז) **כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:**

טז אֲרֵי יְקוּם סָהִיד שְׁקַר בִּגְבַר לְאַסְהָדָא בֵּהּ סַטְיָא:

רש״י◂ **לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה** • דָּבָר שֶׁאֵינוֹ, שֶׁהוּסַר הָעֵד הַזֶּה מִכָּל הָעֵדוּת הַזֹּאת. כֵּיצַד? שֶׁאָמְרוּ לָהֶם: ׳וַהֲלֹא עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳ (ספרי)◆ **אבן עזרא**

(יז) **וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם:**

יז וִיקוּמוּן תְּרֵין גֻּבְרִין דִּי לְהוֹן דִּינָא קֳדָם יְיָ קֳדָם כָּהֲנַיָּא וְדַיָּנַיָּא דִּי יְהוֹן בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן:

רש״י◂ **וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים** • (שבועות ל) בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמֵּד שֶׁאֵין עֵדוּת בְּנָשִׁים, וְלִמֵּד שֶׁצְּרִיכִין לְהָעִיד עֵדוּתָן מְעֻמָּד. **אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב** • אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַדִּין. **לִפְנֵי ה׳** • יִהְיֶה דּוֹמֶה לָהֶם כְּאִלּוּ עוֹמְדִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב): "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". **אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם** • (ר״ה כה) יִפְתָּח בְּדוֹרוֹ כִּשְׁמוּאֵל בְּדוֹרוֹ, צָרִיךְ אַתָּה לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד.

(יח) **וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו:**

יח וְיִתְבְּעוּן דַּיָּנַיָּא יָאוּת וְהָא סָהִיד שְׁקַר סָהֲדָא שִׁקְרָא אַסְהַד בַּאֲחוֹהִי:

רש״י◂ **וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב** • עַל פִּי הַמְּזַמִּין אוֹתָם, שֶׁבּוֹדְקִים וְחוֹקְרִים אֶת הַבָּאִים לְהָזַמֵּם בְּדִרִישָׁה וּבַחֲקִירָה. **וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד", בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

טו עַל כֵּן **לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד.** בֵּין לְרוֹצֵחַ בֵּין לְמַכֶּה בֵּין לְמַסִּיג בֵּין לְכָל דָּבָר, רַק עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים. דֶּרֶךְ קְצָרָה, כִּי בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים:

טז לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. כְּמוֹ עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים:

יח עָנָה. כְּמוֹ הֵעִיד. גַּם כֵּן בְּמַכּוֹת וּבְעוֹנֶשׁ:

(יט) וַעֲשִׂיתֶם לּוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃

יט וְתַעְבְּדוּן לֵהּ כְּמָא די חַשִׁיב לְמֶעְבַּד לַאֲחוֹהִי וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּכִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר זָמַם • וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, מִכָּאן אָמְרוּ: הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִין (מכות ה). לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לְאָחִיו״? לִמֵּד עַל זוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן נְשׂוּאָה, שֶׁאֵינָן בִּשְׂרֵפָה, אֶלָּא כְּמִיתַת הַבּוֹעֵל שֶׁהִיא בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא): ״הִיא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף״, הִיא וְלֹא בּוֹעֲלָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: ״לְאָחִיו״, כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְלֹא כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לַאֲחוֹתוֹ, אֲבָל בְּכָל שְׁאָר מִיתוֹת הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ, וְזוֹמְמֵי אִשָּׁה נֶהֱרָגִין כְּזוֹמְמֵי אִישׁ, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּהָ שֶׁהָרְגָה אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁחִלְּלָה אֶת הַשַּׁבָּת, נֶהֱרָגִין בְּמִיתָתָהּ, שֶׁלֹּא מִעֵט כָּאן אַחוֹתוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם בָּהֶן הֶזְמָה בְּמִיתַת הַבּוֹעֵל.

(כ) וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃

כ וּדְיִשְׁתָּאֲרוּן יִשְׁמְעוּן וְיִדְחַלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד עוֹד כְּפִתְגָּמָא בִּישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃

רש״י◄ יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ • מִכָּאן שֶׁצְּרִיכִין הַכְרָזָה: ׳אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי נֶהֱרָגִין עַל שֶׁהֻזְּמוּ בְּבֵית דִּין׳.

(כא) וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃ ס

כא וְלָא תְחוּס עֵינָךְ נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא יְדָא חֲלַף יְדָא רַגְלָא חֲלַף רַגְלָא׃

רש״י◄ עַיִן בְּעַיִן • (ב״ק פד) מָמוֹן, וְכֵן ״שֵׁן בְּשֵׁן וְגוֹ׳״. **אבן עזרא**

כ (א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

א אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְתֶחֱזֵי סוּסָוָן וּרְתִכִּין עַם סַגִּי מִנָּךְ לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ בְּסַעְדָּךְ דְּאַסְקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש״י◄ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • סָמַךְ הַכָּתוּב יְצִיאַת מִלְחָמָה לְכָאן, לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין מְחֻסָּר אֵבֶר יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: לוֹמַר לְךָ: אִם עָשִׂיתָ מִשְׁפַּט צֶדֶק, אַתָּה מֻבְטָח שֶׁאִם תֵּצֵא לְמִלְחָמָה, אַתָּה נוֹצֵחַ, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קיט): ״עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי״. עַל אֹיְבֶךָ • יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּאוֹיְבִים, אַל תְּרַחֵם עֲלֵיהֶם כִּי לֹא יְרַחֲמוּ עָלֶיךָ. סוּס וָרֶכֶב • בְּעֵינַי, חֲשׁוּבִים כֻּלָּם כְּסוּס אֶחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו): ״וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות טו): ״כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה״. עַם רַב מִמְּךָ • בְּעֵינֶיךָ הוּא רַב, אֲבָל בְּעֵינַי אֵינוֹ רַב. **אבן עזרא**

(ב) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם׃

ב וִיהֵי כְּמִקְרְבְּכוֹן לַאֲגָחָא קְרָבָא וְיִתְקְרֵיב כַּהֲנָא וִימַלֵּל עִם עַמָּא׃

רש״י◄ כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה • סָמוּךְ לְצֵאתְכֶם מִן הַסְּפָר מִגְּבוּל אַרְצְכֶם. וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן • (סוטה מב) הַמָּשׁוּחַ לְכָךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא ׳מְשׁוּחַ מִלְחָמָה׳. וְדִבֶּר אֶל־הָעָם • (שם) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

כא וְהַטַּעַם **לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ**. עַל עֵד שֶׁקֶר: **א כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה**. דְּבָקָה עִם לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ, עִם מִי שֶׁהוּא חַיָּב רַק צֵאת לְמִלְחָמָה יֵשׁ לְךָ לָחוּס, עַל מְאֹרֵס וּבוֹנֶה וְנוֹטֵעַ וְרַךְ הַלֵּבָב: **ב וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן**. מְשׁוּחַ מִלְחָמָה:

(ג) וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם:

ג וַיֵּימַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתּוּן קְרִיבִין יוֹמָא דֵין לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן לָא תִּדְחָלוּן וְלָא תִתְבַּהַתּוּן וְלָא תִתְבְּרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן:

רש״י◄ **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל •** (שם) אַפִּלּוּ אֵין בָּכֶם זְכוּת אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבַד, כְּדַאי אַתֶּם שֶׁיּוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. **עַל אֹיְבֵיכֶם •** אֵין אֵלּוּ אֲחֵיכֶם, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם, אֵינָם מְרַחֲמִים עֲלֵיכֶם; אֵין זוֹ כְּמִלְחֶמֶת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ד״ה ב כח): ״וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה, וְכָל־מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשָּׁלָל, וַיַּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל־כּוֹשֵׁל, וַיָּבִיאוּם יְרִיחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן״, אֶלָּא עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, לְפִיכָךְ הִתְחַזְּקוּ לַמִּלְחָמָה. **אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ •** (סוטה מב) אַרְבַּע אַזְהָרוֹת כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמַּלְכֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, מְגִיפִין בִּתְרִיסֵיהֶם כְּדֵי לְהַקִּישָׁן זֶה לָזֶה כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ קוֹל, שֶׁיֵּחָפְזוּ אֵלּוּ שֶׁכְּנֶגְדָּן וְיָנוּסוּ. וְרוֹמְסִים בְּסוּסֵיהֶם וּמַצְהִילִין אוֹתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת סוּסֵיהֶם, וְצוֹוְחִין בְּקוֹלָם, וְתוֹקְעִין בְּשׁוֹפָרוֹת וּמִינֵי מַשְׁמִיעֵי קוֹל. **אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם •** מִצַּהֲלוֹת סוּסִים. **אַל־תִּירְאוּ •** מֵהֲגָפַת הַתְּרִיסִין. **וְאַל־תַּחְפְּזוּ •** מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת. **וְאַל־תַּעַרְצוּ •** מִקּוֹל הַצְּוָחָה. **אבן עזרא**

(ד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

ד אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּמְדַּבַּר קֳדָמֵיכוֹן לַאֲגָחָא לְכוֹן קְרָב עִם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לְמִפְרַק יָתְכוֹן:

רש״י◄ **כִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** וגו׳ • הֵם בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מֶה הָיָה סוֹפוֹ? נָפַל וְנָפְלוּ עִמּוֹ. **הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם •** זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן.

(ה) וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ:

ה וּמַלְּלוּן סָרְכַיָּא קֳדָם עַמָּא לְמֵימַר מָן גַּבְרָא דִּי בְנָא בֵיתָא חַדְתָּא וְלָא חָנְכֵהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּלְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יַחְנְכִנֵּהּ:

רש״י◄ **וְלֹא חֲנָכוֹ •** לֹא דָּר בּוֹ. חִנּוּךְ, לְשׁוֹן הַתְחָלָה. **וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ •** וְדָבָר שֶׁל עָגְמַת נֶפֶשׁ הוּא זֶה. **אבן עזרא**

(ו) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ:

ו וּמָן גַּבְרָא דִּי נְצִיב כַּרְמָא וְלָא אַחֲלֵהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּלְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יְחַלְּנֵהּ:

רש״י◄ **וְלֹא חִלְּלוֹ •** לֹא פְּדָאוֹ בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהַפֵּרוֹת טְעוּנִין לְאָכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְחַלְּלָן בְּדָמִים, וְלֶאֱכֹל הַדָּמִים בִּירוּשָׁלַיִם. **אבן עזרא**

(ז) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה:

ז וּמָן גַּבְרָא דִּי אֲרַס אִתְּתָא וְלָא נְסָבַהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּלְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יִסְּבִנַּהּ:

רש״י◄ **פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה •** יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שֶׁאִם לֹא יִשְׁמַע לְדִבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדַאי הוּא שֶׁיָּמוּת. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ג **אַל תִּירְאוּ.** בַּלֵּב: **וְאַל תַּחְפְּזוּ.** לָנוּס: **וְאַל תַּעַרְצוּ.** בְּמַעֲשֶׂה:

ה **חֲנָכוֹ.** כְּמוֹ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן, חָנוֹךְ לַנַּעַר. וּמִזֶּה לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל, מְחַנְּכִין אֶת הַנְּעָרִים. וְהַטַּעַם, כִּי לִבּוֹ וְכָל תַּאֲוָתוֹ, לַחֲנוֹךְ בֵּיתוֹ. וְהִנֵּה לִבּוֹ לְבֵיתוֹ, לֹא לַמִּלְחָמָה. עַל כֵּן יָנוּס, וְיָגִיס אֲחֵרִים:

ו **חִלְּלוֹ.** מִגִּזְרַת חֲלִילִים. כִּי מִנְּהָגָם הָיָה לָחוּל בַּכְּרָמִים:

ז **אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ.** בְּנִשּׂוּאִין. וְהִנֵּה זֶה הַכָּתוּב לְאוֹת, כִּי יֵשׁ מִי שֶׁיָּמוּת בְּבֹא יוֹמוֹ. רַק הַמֵּת בַּמִּלְחָמָה, מֵת בְּלֹא יוֹמוֹ. עַל כֵּן אָמַר דָּוִד, אוֹ בַּמִּלְחָמָה יָרֵד וְנִסְפֶּה:

(ח) וַיְסַפֵּר הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ׃

ח וְיוֹסְפוּ סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וְיֵימְרוּן מָן גַּבְרָא דְּדָחֵל וּתְבִיר לִבָּא יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ וְלָא יִתְבַּר יָת לִבָּא דַּאֲחוֹהִי כְּלִבֵּהּ׃

רש״י◄ **וַיְסַפֵּר הַשֹּׁטְרִים** • (סוטה מג) לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן ״וַיְסַפֵּר״? מוֹסִיפִין זֶה עַל דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ מִן ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, עַד ״לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם״. וּ״מִי הָאִישׁ״, וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ; וְזֶה, שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. **הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב** • רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הַיָּרֵא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, וּלְכָךְ תָּלְתָה לוֹ תּוֹרָה לַחֲזוֹר עַל בַּיִת וְכֶרֶם וְאִשָּׁה, לְכַסּוֹת עַל הַחוֹזְרִים בִּשְׁבִיל עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדָם, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי עֲבֵרָה, וְהָרוֹאֵהוּ חוֹזֵר, אוֹמֵר: ״שֶׁמָּא בָּנָה בַּיִת, אוֹ נָטַע כֶּרֶם, אוֹ אֵרַשׂ אִשָּׁה״. **אבן עזרא**

(ט) וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃ ס

ט וִיהֵי כַּד יְשֵׁצוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וִימַנּוּן רַבָּנֵי חֵילָא בְּרֵישׁ עַמָּא׃

רש״י◄ **שָׂרֵי צְבָאוֹת** • שֶׁמַּעֲמִידִין זְקֵנִים מִלְּפָנֵיהֶם וּמִלְּאַחֲרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִים שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לַחֲזוֹר, הָרְשׁוּת בְּיָדָן לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו. זְקֵנִים, בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים בִּקְצֵה הַמַּעֲרָכָה לִזְקוֹף אֶת הַנּוֹפְלִים וּלְחַזְּקָם בִּדְבָרִים: ״שׁוּבוּ אֶל הַמִּלְחָמָה וְלֹא תָּנוּסוּ, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה, נִיסָה״. **אבן עזרא**

◆ שבת קודש ד׳ אלול ◆

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃

י אֲרֵי תִּקְרַב לְקַרְתָּא לַאֲגָחָא (קְרָבָא) עֲלַהּ וְתִקְרֵי לַהּ מִלִּין דִּשְׁלָם׃

רש״י◄ **כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר** • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן: ״כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת וְגוֹ׳״. **אבן עזרא**

(יא) וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ וּפָתְחָה לְךָ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ׃

יא וִיהֵי אִם שְׁלַם תַּעֲנֵנָךְ וְתִפְתַּח לָךְ וִיהֵי כָּל עַמָּא דְּיִשְׁתְּכַח בַּהּ יְהוֹן לָךְ מַסְקֵי מִסִּין וְיִפְלְחֻנָּךְ׃

רש״י◄ **כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ** • (ספרי) אֲפִלּוּ אַתָּה מוֹצֵא בָהּ מִשְׁבָּעָה אוּמוֹת שֶׁנִּצְטַוִּיתָ לְהַחֲרִימָם, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַיְּמָם. **לָמַס וַעֲבָדוּךָ** • (ספרי) עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִסִּים וְשִׁעְבּוּד.

(יב) וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ׃

יב וְאִם לָא תַשְׁלֵם עִמָּךְ וְתַעְבֵּד עִמָּךְ קְרָב וּתְצוּר עֲלַהּ׃

רש״י◄ **וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה** • הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ, סוֹפָהּ לְהִלָּחֵם בְּךָ, אִם תַּנִּיחֶנָּה וְתֵלֵךְ. **וְצַרְתָּ עָלֶיהָ** • אַף לְהַרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיאָהּ וְלַהֲמִיתָהּ מִיתַת תַּחֲלוּאִים. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

ח הַיָּרֵא. לְהַכּוֹת אַחֵר: **וְרַךְ הַלֵּבָב.** לִסְבּוֹל מַכַּת אַחֵר: **אֶת לְבַב.** הִנֵּה אֶת, יֵרָאֶה נוֹסָף. רַק טַעְמוֹ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁנוּ, שֶׁהוּא כְּעֶצֶם הַדָּבָר:
ט וּפָקְדוּ. מִגְּזֵרַת פָּקוֹד: ״ **וְקָרָאתָ.** קְרָא אֵלֶיהָ, מִצְוָה. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא רְשׁוּת: **יב תַּשְׁלִים.** תַּעֲשֶׂה שָׁלוֹם:

(יג) וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃

יג וְיִמְסְרִנַּהּ יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִמְחֵי יָת כָּל דְּכוּרַהּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב׃

רש״י◄ וּנְתָנָהּ ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ • אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, סוֹף שֶׁה׳ נוֹתְנָהּ בְּיָדְךָ.

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃

יד לְחוֹד נְשַׁיָּא וְטַפְלָא וּבְעִירָא וְכֹל די יְהֵי בְּקַרְתָּא כָּל עֲדָאהּ תִּבּוֹז לָךְ וְתֵיכוּל יָת עֲדָאָה דְסָנְאָךְ די יְהַב יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ׃

רש״י◄ וְהַטַּף • אַף טַף שֶׁל זְכָרִים, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ״? בִּגְדוֹלִים.

(טו) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃ אבן עזרא

טו כֵּן תַּעְבֵּד לְכָל קִרְוַיָּא די רְחִיקִין מִנָּךְ לַחֲדָא די לָא מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין אִנּוּן׃

(טז) רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃ אבן עזרא

טז לְחוֹד מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין די יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לָא תְקַיֵּם כָּל נִשְׁמָתָא׃

(יז) כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

יז אֲרֵי גַּמָּרָא תְגַמְּרִנּוּן חִתָּאֵי וֶאֱמֹרָאֵי כְּנַעֲנָאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי כְּמָא די פַּקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ • לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי.

(יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ס

יח בְּדִיל די לָא יַלְפוּן יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד כְּכָל תּוֹעֲבָתְהוֹן די עַבְדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן וּתְחוֹבוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י◄ לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וּמִתְגַּיְּרִין, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַבְּלָם.

(יט) כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃

יט אֲרֵי תְצוּר לְקַרְתָּא יוֹמִין סַגִּיאִין לַאֲגָחָא עַלַהּ לְמִכְבְּשָׁהּ לָא תְחַבֵּל יָת אִילָנַהּ לַאֲרָמָא עֲלוֹהִי גַּרְזָנָא אֲרֵי מִנַּהּ תֵּיכוּל וְיָתַהּ לָא תְקוּץ אֲרֵי לָא כַּאֲנָשָׁא אִילַן חַקְלָא לְמֵעַל מִקֳּדָמָךְ בְּצִיָּרָא׃

רש״י◄ יָמִים • שְׁנַיִם. רַבִּים • שְׁלֹשָׁה, (שבת יט) מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת, וְלִמֵּד שֶׁפּוֹתֵחַ בְּשָׁלוֹם שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל-ב א): ״וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלַג יָמִים שְׁנַיִם״, וּבְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ספרי). כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה • הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳דִּלְמָא׳, שֶׁמָּא הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ הַמָּצוֹר מִפָּנֶיךָ לְהִתְיַסֵּר בְּיִסּוּרֵי רָעָב וְצָמָא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, לָמָּה תַּשְׁחִיתֶנּוּ.

אבן עזרא על התורה

טו הָרְחוֹקוֹת מִמְּךָ. שֶׁאֵינָם מִשִּׁבְעָה גוֹיִם: טז לֹא תְחַיֶּה. אָסוּר שֶׁיֵּאָכְלֵם אוֹ יַשְׁקֵם. וְהַכְּלָל בִּימֵיהֶם הָיָה חַיָּב לַהֲמִיתָם אִם יוּכַל. וְלֹא הִזְכִּיר הַגִּרְגָּשִׁי, כִּי הוּא הַמְעַט וְהַקָּטָן שֶׁבָּהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 118)

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (כ, יט) כָּתַב הָרַבִּי הָרש"ב (קונטרס חנוך לנער עמ׳ 39): הָאָדָם כָּלוּל מִדּוֹמֵם, צוֹמֵחַ וְחַי. **דּוֹמֵם** - אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר. **צוֹמֵחַ** - הַמִּדּוֹת, שֶׁצּוֹמְחִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת. **חַי** - בְּחִינַת חָכְמָה, וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה. **הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה:** עִקַּר הָאָדָם, הֵינוּ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ, הוּא בִּשְׁבִיל הַמִּדּוֹת, שֶׁיִּהְיוּ מִדּוֹתָיו מְבֹרָרִים וּמְזֻכָּכִים, הֵינוּ לַהֲפֹךְ מִדּוֹתָיו הַבַּהֲמִיּוֹת לֶאֱלֹקוּת, וְיִהְיֶה טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת, עכ"ל. וְאָכֵן, עִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּסֵפֶר כֶּתֶר שֵׁם טוֹב (סכ"ד) בְּשֵׁם רַב סְעַדְיָה גָּאוֹן, שֶׁעִקַּר בְּרִיאַת הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה הִיא, כְּדֵי לִשְׁבֹּר אֶת מִדּוֹתָיו הָרָעוֹת וְהַטִּבְעִיּוֹת. וְיָדוּעַ פִּתְגַּם אדמו"ר הַזָּקֵן: כָּל עִנְיַן הַחֲסִידוּת הוּא לְשַׁנּוֹת טֶבַע מִדּוֹתָיו. **אבן עזרא**

(כ) רַ֗ק עֵ֤ץ אֲשֶׁר־תֵּדַע֙ כִּֽי־לֹ֣א עֵ֔ץ מַֽאֲכָ֖ל הֽוּא֑ אֹת֣וֹ תַשְׁחִ֔ית וְכָרַ֥תָּ וּבָנִ֖יתָ מָצ֣וֹר עַל־הָעִ֑יר אֲשֶׁר־הִ֥וא עֹשָׂ֖ה עִמְּךָ֥ מִלְחָמָ֛ה עַ֥ד רִדְתָּֽהּ׃ פ

כ לְחוֹד אִילָן דְּתִדַּע אֲרֵי לָא אִילָן דְּמַאֲכָל הוּא יָתֵהּ תְּחַבַּל וּתְקוּץ וְתִבְנֵי כַּרְקוֹמִין עַל קַרְתָּא דִּי הִיא עָבְדָא עִמָּךְ קְרָבָא עַד דְּתִכְּבְּשַׁהּ׃

רש"י◄ **עַד רִדְתָּהּ** • לְשׁוֹן רִדּוּי, שֶׁתְּהֵא כְּפוּפָה לְךָ. **אבן עזרא**

כא (א) כִּֽי־יִמָּצֵ֨א חָלָ֜ל בָּאֲדָמָ֗ה אֲשֶׁר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ לְרִשְׁתָּ֑הּ נֹפֵ֥ל בַּשָּׂדֶ֖ה לֹ֣א נוֹדַ֑ע מִ֥י הִכָּֽהוּ׃ **אבן עזרא**

א אֲרֵי יִשְׁתְּכַח קְטִילָא בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ רְמֵי בְּחַקְלָא לָא אִתְיְדַע מַן קְטָלֵהּ׃

(ב) וְיָצְא֣וּ זְקֵנֶ֣יךָ וְשֹׁפְטֶ֗יךָ וּמָדְד֤וּ אֶל־הֶֽעָרִים֙ אֲשֶׁ֣ר סְבִיבֹ֣ת הֶחָלָֽל׃

ב וְיִפְּקוּן סָבָיךְ וְדַיָּנָיךְ וְיִמְשְׁחוּן לְקִרְוַיָּא דִּי סַחֲרָנוּת קְטִילָא׃

רש"י◄ **וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ** • (סוטה מד. סנהדרין יד) מְיֻחָדִים שֶׁבִּזְקֵנֶיךָ, אֵלּוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה. **וּמָדְדוּ** • (סוטה מה) מִמָּקוֹם שֶׁהֶחָלָל שׁוֹכֵב. **אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל** • לְכָל צַד וְצַד, לֵידַע אֵיזוֹ קְרוֹבָה. **אבן עזרא**

(ג) וְהָיָ֣ה הָעִ֗יר הַקְּרֹבָה֙ אֶל־הֶחָלָ֔ל וְלָקְח֥וּ זִקְנֵי֖ הָעִ֑יר הַהִ֣וא עֶגְלַ֣ת בָּקָ֔ר אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־עָבַ֖ד בָּ֑הּ אֲשֶׁ֥ר לֹא־מָשְׁכָ֖ה בְּעֹֽל׃ **אבן עזרא**

ג וּתְהֵי קַרְתָּא דִּקְרִיבָא לִקְטִילָא וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא עֶגְלַת תּוֹרֵי דִּי לָא אִתְפְּלַח בַּהּ דִּי לָא נְגִידַת בְּנִיר׃

(ד) וְהוֹרְד֣וּ זִקְנֵי֩ הָעִ֨יר הַהִ֜וא אֶת־הָעֶגְלָ֗ה אֶל־נַחַ֤ל אֵיתָן֙ אֲשֶׁ֣ר לֹא־יֵעָבֵ֣ד בּ֔וֹ וְלֹ֥א יִזָּרֵ֖עַ וְעָרְפוּ־שָׁ֥ם אֶת־הָעֶגְלָ֖ה בַּנָּֽחַל׃

ד וְיַחֲתוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת עֶגְלְתָּא לְנַחֲלָא בַּיָּר דִּי לָא אִתְפְּלַח בַּהּ וְלָא יִזְדְּרַע וְיִנְקְפוּן תַּמָּן יָת עֶגְלְתָּא בְּנַחֲלָא׃

אבן עזרא על התורה

יט כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה. כְּבָר בֵּיאַרְתִּי בְּסֵפֶר הַיְסוֹד, כִּי יִתָּכֵן בְּכָל לָשׁוֹן לְקַצֵּר, לֶאֱחֹז דֶּרֶךְ קְצָרָה. כְּמוֹ חמור לחם. רַק מִלַּת לֹא, לֹא יִתָּכֵן לְהִיוֹתָהּ נֶחְסֶרֶת, כִּי הַטַּעַם יִהְיֶה לְהֶפֶךְ. וּמְדַקְדֵּק גָּדוֹל סְפָרְדִּי אָמַר, כִּי חָסֵר הֵ"א, וְכֵן הוּא, הֲכִי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה. וְזֶה הַטַּעַם אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי מַה טַּעַם לֹאמַר לֹא תַּשְׁחִית עֵץ פְּרִי כִּי אֵינֶנּוּ כִּבְנֵי אָדָם שֶׁיּוּכַל לִבְרוֹחַ מִפָּנֶיךָ. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁאֵין לָנוּ צוֹרֶךְ לְכָל זֶה. וְזֶה פֵּירוּשׁוֹ, כִּי מִמֶּנּוּ תֹּאכַל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה. וְהַטַּעַם, כִּי חַיֵּי בֶּן אָדָם הוּא עֵץ הַשָּׂדֶה. וְכָמוֹהוּ, כִּי נֶפֶשׁ הוּא חוֹבֵל, כִּי חַיֵּי נֶפֶשׁ הוּא חוֹבֵל. וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת, דָּבֵק עִם לְבָא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר, הִנֵּה לֹא תַשְׁחִית עֵץ פְּרִי שֶׁהוּא חַיִּים לְבֶן אָדָם, רַק מוּתָּר שֶׁתֹּאכַל מִמֶּנּוּ, וְאָסוּר לְךָ לְהַשְׁחִיתוֹ כְּדֵי שֶׁתָּבֹא הָעִיר מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר. וְהָעֵד עַל זֶה הַפֵּירוּשׁ שֶׁהוּא נָכוֹן, שֶׁאָמַר וְכָרַתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר:

כ עַד רִדְתָּהּ. כִּי לוּלֵי שֶׁהָיְתָה נִשְׁגָּבָה, לֹא אָמַר הַכָּתוּב יָמִים רַבִּים:

א כִּי יִמָּצֵא חָלָל. כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר הַמִּלְחָמָה עַל הָאוֹיֵב, אָמַר: וְאִם אָדָם יִלָּחֵם עִם אֶחָד, וְנִמְצָא חָלָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ:

ב זְקֵנֶיךָ. זִקְנֵי הֶעָרִים הַקְּרוֹבוֹת וְהַשּׁוֹפְטִים:

ג עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ. לַחֲרֹשׁ: **וְלֹא מָשְׁכָה בְּעוֹל.** לְהָבִיא אֲבָנִים כְּמִנְהַג הָעֲגָלוֹת:

רש״י◂ אֶל־נַחַל אֵיתָן • קָשֶׁה, שֶׁלֹּא נֶעֱבָד. וְעָרְפוּ • קוֹצֵץ עָרְפָּהּ בְּקוֹפִיץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ׳תָּבֹא עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ שֶׁלֹּא עָשְׂתָה פֵּרוֹת וְתֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, לְכַפֵּר עַל הֲרִיגָתוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהוּ לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת׳. **אבן עזרא**

(ה) וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע: **אבן עזרא**

ה וְיִתְקָרְבוּן כָּהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי אֲרֵי בְהוֹן יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְשַׁמָּשׁוּתֵה וּלְבָרְכָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְעַל מֵימְרֵיהוֹן יְהֵי כָּל דִּין וְכָל מַכְתַּשׁ סְגִירוּ:

(ו) וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הֶעָרוּפָה בַּנָּחַל: **אבן עזרא**

ו וְכֹל סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא דִּקְרִיבִין לִקְטִילָא יַסְחוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל עֲגַלְתָּא דִּנְקַפְתָּא בְּנַחֲלָא:

(ז) וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

ז וִיתִיבוּן וְיֵימְרוּן יְדָנָא לָא אַשְׁדּוּ יָת דְּמָא הָדֵין וְעֵינָנָא לָא חֲזָאָה:

רש״י◂ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה • וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁזְּקֵנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא לֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וּבְלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: ״כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל״. **אבן עזרא**

(ח) כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם:

ח כָּהֲנַיָּא יֵימְרוּן כַּפַּר לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל דִּי פְרַקְתָּא יְיָ וְלָא תִתֵּן חוֹבַת דַּם זַכַּי בְּגוֹ עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְיִתְכַּפַּר לְהוֹן עַל דְּמָא:

רש״י◂ וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם • הַכָּתוּב מְבַשְּׂרָם, שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ כֵּן יְכֻפַּר לָהֶם הֶעָוֹן. **אבן עזרא**

(ט) וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

ט וְאַתְּ תְּפַלֵּי אַשְׁדֵּי דַם זַכַּי מִבֵּינָךְ אֲרֵי תַעְבֵּד דְּכָשֵׁר קֳדָם יְיָ: ס ס ס

רש״י◂ וְאַתָּה תְּבַעֵר • (כתובות לז) מַגִּיד שֶׁאִם נִמְצָא הַהוֹרֵג אַחַר שֶׁנִּתְעַרְפָה הָעֶגְלָה, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג, וְהוּא הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳: **אבן עזרא**

צ״ז פסוקים, סלו״א סימן. חסלת פרשת שופטים

הפטרה לפרשת שופטים נדפסה לקמן עמ׳ קנה

אבן עזרא על התורה

ד אֵיתָן. תַּקִּיף: וְעָרְפוּ שָׁם. יָסִירוּ עוֹרֶף הָעֶגְלָה:

ה הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי. שֶׁהֵם בְּבֵרוּר מִבְּנֵי לֵוִי: וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה. עוֹנֶשׁ כָּל רִיב וְכָל נָגַע:

ו וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר. זֶהוּ וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ:

ז הֵ״א שָׁפְכָה. תַּחַת סִימַן הָרַבִּים, כְּמוֹ שָׁפְכָה אַשּׁוּרִי. וְעַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ, שֶׁיָּשׁוּב לְאַחַת, כִּי הַיָּד לְשׁוֹן נְקֵבָה, בְּרוֹב: וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. וְיִתָּכֵן שֶׁהַשֵּׁם צִוָּה לַעֲשׂוֹת כֵּן הָעִיר הַקְּרוֹבָה, כִּי לוּלֵי שֶׁעָשׂוּ עֲבֵירָה כַּדּוֹמָה לָהּ, לֹא נִזְדַּמֵּן לָהֶם שֶׁיֵּהָרֵג אָדָם קָרוֹב מֵהֶם. וּמַחְשְׁבוֹת הַשֵּׁם, עָמְקוּ וְגָבְהוּ לְאֵין קֵץ אֶצְלֵנוּ: וְעָנוּ וְאָמְרוּ. כְּמוֹ, וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ. וְשָׁם אַפְרָשֶׁנּוּ:

ח כַּפֶּר לְעַמְּךָ. שֶׁשָּׁגְגוּ, וְלֹא שָׁמְרוּ הַדְּרָכִים הַמְסוּכָּנִים: וְנִכַּפֵּר. חָסֵר תִּי״ו, כְּמוֹ וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים. וְהֵם שְׁנַיִם בִּבְנָיָנִים, בִּנְיַן הִתְפָּעֵל עִם בִּנְיַן נִפְעַל: וְטַעַם זָכָר אֲשֶׁר פָּדִיתָ. כַּאֲשֶׁר פְּדִיתָם מִמִּצְרַיִם לְמַעַן חַסְדֶּךָ, כֵּן פְּדֵם מִזֶּה הַדָּם וְעוֹנְשוֹ:

ט וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי. פֵּירוּשוֹ, עוֹנֶשׁ הַדָּם הַנָּקִי. אוֹ יִהְיֶה הַדָּם, דַּם הַנָּקִי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַתָּה חַיָּב לְבַעֵר שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא אֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי, כִּי לֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּאַרְצְךָ, אִם תַּעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳. כְּסוֹד, שֶׁכַּר עֲבֵירָה עֲבֵירָה וּשְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח מנחם אב מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - א' אלול** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג
יום שני - כ"ט מנחם אב מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום חמישי - ב' אלול** מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו
יום שלישי - ל' מנחם אב פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ	**יום שישי - ג' אלול** מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט
שבת קודש - ד' אלול פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב	

יום ראשון כ"ח מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושין ישראל עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש נשמותיהן למעלה הנקרא בשם כנ"י ואימא תתאה בלשון הזהר ושכינה בלשון הגמרא הכלולה מכל מדותיו של הקב"ה ומיוחדת בהן בתכלית וראשיתן היא מדת החסד וע"י העלאה זו מתעורר חסד ה' ממש שהוא גילוי אורו יתברך לירד ולהאיר למטה לנשמות ישראל בבחי' גילוי רב ועצום בשעת התפלה עכ"פ כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כמים שיורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלובשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא

אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שבזריעה צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת לגמרי מ"עולם", אלא למעלה מעלה מ"עולם". ובלשון רבנו הזקן:

וְכָכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כָּל מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שֶׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל, עוֹלֶה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "הַעֲלָאַת מַיִן נוּקְבִין" לְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לְמַעְלָה, – שלכן זה דוקא הצדקה **שיהודי** עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שבזרע או בגרעין שזורעים ישנו "מכוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור "העלאת מ"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג' של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה למעלה, **הַנִּקְרָא**[11] **בְּשֵׁם "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל"** – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה האורות והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם ה"אצילות", וְ–"שורש הנשמות, נקרא **"אִמָּא תַּתָּאָה"** – המדריגה התחתונה בבחינת "אימא", **בִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר,** – "בינה" נקראת "אימא עילאה", המדריגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" – "אימא תתאה", המדריגה התחתונה ב"אימא", **וּ** – כן נקרא **"שְׁכִינָה" בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא,** – מפני שהיא שוכנת בתחתונים", היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים[12], **הַכְּלוּלָה** – "כנסת ישראל" – מקור נשמות ישראל, כלולה **מִכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּמְיֻחֶדֶת בָּהֶן בְּתַכְלִית,** – בהתאחדות הנעלה ביותר, **וְרֵאשִׁיתָן הִיא מִדַּת הַחֶסֶד.** – הרי, למדה **זו** של **חסד** שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של שורש **זה** נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. **וְעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ** – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש ה"מלכות", **מִתְעוֹרֵר "חֶסֶד ה'" מַמָּשׁ,** – שיימשך למטה "חסד ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא זה "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מ"עולם", **שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִירֵד וּלְהָאִיר לְמַטָּה** – בעולם **הזה, לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה עַל־כָּל־פָּנִים.** – אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על־כל־פנים בשעת התפלה. **כִּי אַף שֶׁ"לִגְדֻלָּתוֹ** – לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה'"[13], **אֵין חֵקֶר",** – מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, **עַד דְּ"כֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבִי"** – לגביו הכל נחשב לכלום, כיצד, איפוא, יומשך מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות של השגה? – **הֲרֵי "בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ"**[14], – שדוקא מצד מדריגת ה"**גדולה**" ישנה ה"ענווה" וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, **כְּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִין כו'.** – ממקום גבוה לנמוך, שכך הרי גם החסד שלמעלה דומה למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[15]**: "זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים, חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם "חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", "צְדָקוֹת אָהֵב"** – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, **גּוֹרֵם לְאוֹר ה' שֶׁיִּזְרַח לְנִשְׁמָתוֹ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ,** – זה נקרא להאיר בחושך, **הָעוֹמֵד** – הגוף שעומד **בַּחֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא מָשְׁכָא דְּחִוְיָא.** – הגוף נקרא "משכא דחויא"[16] (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך המרוחק מאור אלקי ומהתגלות – יזרח ויאיר בנשמה הנמצאת בגוף **זה** אור מהוי'. **וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשׁוּעָה", כַּד אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא.** – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה הבאה אחרי שלפני־זה היתה צרה ר"ל, כך היה לפני־זה חושך

---

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשינויים)". **12.** ראה להלן בסוף הפרק. לקו"א ח"א פרק מ"א. **13.** ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. **14.** מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). **15.** תהלים קיב, ד. **16.** ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. **וְזֶהוּ** – אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא **"מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", שֶׁיְּשׁוּעָה זוֹ צוֹמַחַת מִזְּרִיעַת הַצְּדָקָה שֶׁזּוֹרְעִין בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, "אֶרֶץ חֵפֶץ", הִיא הַשְּׁכִינָה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,** – מקור נשמות ישראל, **שֶׁנִּקְרֵאת כֵּן עַל שֵׁם שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּ**– נבראים **תַּחְתּוֹנִים לְהַחֲיוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "מַלְכוּתְךָ** – בחינת ה"מלכות" היא **מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים".** – מקור כל העולמות, וב"ארץ" זו נזרעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה – ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. **וּכְפָרָט מִן הַפְּרָט,** – ובמיוחד, **כְּשֶׁזּוֹרְעִין** – צדקה, **בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ הַתַּחְתּוֹנָה** – בארץ ישראל, בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי" לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת"[18], במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה, בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, **הַמְכֻוָּנָת** – ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת **כְּנֶגְדָּהּ** – כנגד הארץ העליונה, **מַמָּשׁ, שֶׁ**– אז **הַזְּרִיעָה** – של הצדקה, **נִקְלֶטֶת תֵּכֶף וּמִיָּד בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, בְּלִי שׁוּם מְנִיעָה וְעִכּוּב בְּעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאֵין שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ וּמַפְסִיק כְּלָל בֵּין "אַרְצוֹת הַחַיִּים",** – ארץ החיים שלמעלה, מקור הנשמות, וארץ החיים שלמטה, ארץ ישראל, **כִּי "זֶה** – מקום המקדש שבארץ ישראל, **שַׁעַר הַשָּׁמַיִם"**[19]; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ,** – שם ישנם ענינים שיש בהם משום מניעה ועיכוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה, **וְדֵי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

וזהו מצמיח ישועות שישועה זו צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה ארץ חפץ היא השכינה וכנ"י שנקראת כן ע"ש שמתלבשת בתחתונים להחיותם כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים ובפרט מן הפרט כשזורעין באה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש שהזריעה נקלטת תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים משא"כ בחו"ל וד"ל:

יום שני כ"ט מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהוביי אחיי... עד עמ' קיד, התורה.

ט. אֲהוּבַי[1] **אַחַי וְרֵעַי אֲשֶׁר כְּנַפְשִׁי,** – רבנו הזקן כותב לבני ישראל, כאל אהוביו, אחיו ורעיו, החשובים לו כנפשו. הרבי הריי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהוביי ידידיי", שכן, על ידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהוביי ידידיי" של רבנו הזקן. בהתאם לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע בענין הצדקה – נעשים "אהוביי אחיי" של רבנו הזקן. **בָּאתִי** – במכתבי זה, **כְּמַזְכִּיר וּמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים בְּתִרְדֵּמַת הַכְּלֵי הֲבָלִים,** – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הבל". שכן, מצד עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם אז "הבלי הבלים", **וְלִפְקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים** – שכן, הנשמה נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – ומשולה היא לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת ומכהים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אתו כעם שוטה היכן שהנוהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא חכם ונבון, אך מפאת שעיניו קשורות ואין הוא רואה – הוא

אגרת הקדש

ט אהוביי אחיי ורעיי אשר כנפשי באתי כמזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הבלי הבלים ולפקוח עיני העורים יביטו לראות להיות

ט. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו אומרים[20]: "בפרוסת הלחם שלי יש החלק שלך, הקב"ה נותן לך באמצעותי", כלומר, להרגיש חובה להתחלק במה שיש לו, ולתת צדקה באותה מדה שהוא נותן לצרכי אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא מפרנס את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות, שנשמה היא חלק אלוקה ממעל[21], ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוקה ממעל, ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל הצטרכותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים. אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו. זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.

---

17. תהלים קמה, יג. **18.** ואתחנן ו, כה. **19.** ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. **20.** ראה אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ. **21.** תניא רפ"ב. **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד".

נחשב כשוטה, כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוקה ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את הגוף לעשות מה שהוא רוצה – מצד העיוורון שהגוף מעוור את הנשמה – כפי שה"צמח צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור התורה" סוף פרשת בהר[2] – הרי שיש להסיר את העיוורון ולפתוח את עיני הנשמה. **יַבִּיטוּ לְרֹאוֹת, לִהְיוֹת** – שיהיה, **כָּל יִשְׁעָם וְחֶפְצָם וּמְנֻמָּתָם לְכָל בְּהֶם חַיֵּי רוּחָם**[3] – כל אלה שיהיו כלולים ומאוחדים **בְּ"מְקוֹר מַיִם חַיִּים"** – באלקות, הנקראת "מקור מים חיים", **חַיֵּי הַחַיִּים,** – הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם, **כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר.** – כל עניניהם הנפשיים והבשריים יהיו קשורים באלקות, לא רק בשעת התפלה, לימוד התורה או בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים גשמיים, יהיו גם כן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. **דְּהַיְנוּ, כָּל מִלֵּי דְּעָלְמָא וְעִסְקֵי פַּרְנָסָה** – כל עניני עולם ועסקי פרנסה, **לֹא יִהְיֶה כְּאֵלּוּ דְּעָבְדִין לְגַרְמַיְהוּ,** – לא יהיו כמו באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, **וְלֹא יִהְיֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּכָל הַגּוֹיִם**[4]**, דְּזָנִין וּמְפַרְנְסִין וּמוֹקְרִין לְנָשֵׁיהוּ וּבְנֵיהוּ מֵאַהֲבָה,** – שזנים, מפרנסים ומוקירים נשיהם ובניהם מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה קדושתית, **כִּי "מִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ"** כְּתִיב[5]**, דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי אָרֶץ** – בענינים גשמיים, **לֹא יַפְרִידוּ** – את הענינים, [**נֶפֶשׁ אַחֵר: יִפְרְדוּ**] – שהיהודים העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים מ"אחד האמת", **מֵאֶחָד הָאֱמֶת** – מהאחדות האמיתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר, **חַס וְשָׁלוֹם, לְהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר חַס־וְשָׁלוֹם, בִּקְרִיאַת שְׁמַע עֶרֶב וָבֹקֶר,** – שהוא אומר אז **בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּד' רוּחוֹת וּבַשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ מִתַּחַת,** – שזה פירוש המלה "אחד"[6], שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע רוחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"**אלף**", עם אין־סוף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם **בארץ**, בעניני הארץ – ה' "אחד". **וּבִפְקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים** – שעיניהם מסונוורות מעניני הגוף, **""הַטֵּעִיף עֵינְךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" חַס־וְשָׁלוֹם.** – כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם ואת עניני העולם כמציאות לעצמם – ועוסק בעניני העולם שלא לשם שמים. **אַךְ בְּזֹאת יֵאוֹת לָנוּ,** – הנהגה זו מתאימה לנו, **לִהְיוֹת** [**נֶפֶשׁ אַחֵר: בִּהְיוֹת**] **כָּל עִסְקֵינוּ בְּמִלֵּי דְּעָלְמָא לֹא לְגַרְמַיְהוּ,** – שיהיה (או לפי הנוסח השני: כשיהיה) כל עסקנו בעניני עולם לא לעצמנו בלבד, **כִּי אִם לְהַחֲיוֹת נַפְשׁוֹת חֶלְקֵי אֱלֹקוּת,** – להחיות בני ישראל שנשמותיהם הן "חלק אלוקה ממעל", **וּלְמַלֹּאת מַחְסוֹרֵיהֶם בְּחֶסֶד חִנָּם, שֶׁבָּזֶה אָנוּ מְדַמִּין הַצּוּרָה** – הנפש, **לְיוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת,** – בלי החזרת שכר על כך, **לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע,** – הרי כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני משפחתו, אלא, אם כך, מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן: **רַק שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אָדָם קוֹדְמִין לַכֹּל עַל פִּי הַתּוֹרָה**[7]. – התורה מצווה עליו לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב אגרות־קודש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף כאן רבנו הזקן): **חוּץ מִצַּדִּיקִים שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבָנָיו,** – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, **וְצַדִּיקִים שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לַצַּדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, לְבַד מִזֹּאת שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ כְּמוֹתָן בְּחוּץ לָאָרֶץ** – רבנו הזקן אומר על הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם ומבחינת היותם בארץ ישראל, **וְדֵי לַמֵּבִין.** – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון").

אגרת הקדש

כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור מים חיים חיי החיים כל ימי חייהם מנפש ועד בשר דהיינו כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה לא יהיה כאלו דעבדין לגרמייהו ולא יהיה בית ישראל כעוע"ג דזנין ומפרנסין ומוקרין לנשייהו ובנייהו מאהבה כי מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ כתיב דהיינו שגם בעניני ארץ לא יפרידו [נ"א יפרדו] מאחד האמת ח"ו להעיד עדות שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעינים סגורות ה' אחד בד' רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת ובפקוח עיני העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו אך בזאת יאות לנו להיות [נ"א בהיות] כל עסקינו במילי דעלמא לא לגרמייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקות ולמלאות מחסוריהם בחסד חנם שבזה אנו מדמין הצורה ליוצרה ה' אחד אשר חסד אל כל היום חסד של אמת להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע רק שאשתו ובניו של אדם קודמין לכל על פי התורה.

---

2. אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספל"א". **4.** בתניא לפנינו: "כעוע"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן כבפנים. **5.** דה"א יז, כא. **6.** ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). **7.** ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ.

יום שלישי ל' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, ע"כ אהוביי אחיי... עד עמ' 228, ציון כו':

עַל כֵּן אֲהוּבַי אַחַי, שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם לְאֵלֶּה הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּקִצְרָה מְאֹד (וְאִם יִרְצֶה ה' פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בָּם בָּאֲרֻכָּה), אֵיךְ הֱיוֹת כָּל עִקַּר עֲבוֹדַת ה' בָּעִתִּים הַלָּלוּ בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא – עִיקַּר הָעֲבוֹדָה בִּזְמַנִּים אֵלֶּה, שֶׁל "עִקְּבוֹת" מָשִׁיחַ, **הִיא עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8]: "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה". **וְלֹא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה "תַּלְמוּד תּוֹרָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד גְּמִילוּת חֲסָדִים"**, – כְּפִי שֶׁהַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה[9]: "וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם", שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה הוּא כְּנֶגֶד כָּל הַדְּבָרִים הַנִּמְנִים שָׁם, כּוֹלֵל גַּם גְּמִילַת חֲסָדִים, הֲרֵי הֵם לֹא אָמְרוּ זֹאת **אֶלָּא בִּימֵיהֶם, שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה הָיָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה אֶצְלָם, וְעַל כֵּן הָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא**, – בִּימֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, **שֶׁנְּפִלָּה** – בְּחִינַת "סֻכַּת דָּוִד" **עַד בְּחִינַת רַגְלַיִם וַעֲקֵבִים, שֶׁהִיא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה** – "מַלְכוּת דְּאֲצִילוּת" שֶׁהִיא בְּחִינַת הַ"שְׁכִינָה" הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה – הַנִּקְרֵאת גַּם כֵּן "סֻכַּת דָּוִד", שֶׁכֵּן דָּוִד הוּא הֲרֵי **מֶלֶךְ** יִשְׂרָאֵל, מֻרְכָּבָה לְ"מַלְכוּת דְּאֲצִילוּת" – יְרִידָה וְנִפְלָה עַד לְמַדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל "עֲשִׂיָּה", **אֵין דֶּרֶךְ לְדַבְּקָהּ בָּהּ בָּאֱמֶת וּלְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא** – וּלְהַפּוּךְ חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, **לְנַהוֹרָא דִּילֵהּ** – לְאוֹר שֶׁלָּהּ, [נֻסַּח אַחֵר: דִּילֵיהּ] – לְאוֹר שֶׁלּוֹ, **כִּי אִם בְּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּם כֵּן**, – עִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה – עֲשִׂיָּה, לֹא רַק עִנְיָן שֶׁל שֶׂכֶל וְדִיבּוּר כְּמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, **שֶׁהִיא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה**, – אַךְ, מִדּוּעַ דּוּקָא בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל צְדָקָה – הֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת הָאֲחֵרוֹת הֵן עִנְיָן שֶׁל עֲשִׂיָּה? – אוֹמֵר עַל כָּךְ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: **כַּיָּדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים, שֶׁבְּחִינַת עֲשִׂיָּה בָּאֱלֻקוּת** – אֵיזוֹ הַשְׁפָּעָה אֲלֻקִּית מְצוּיֵנֶת בְּבְחִינָה שֶׁל עֲשִׂיָּה? **הִיא בְּחִינַת הַשְׁפָּעַת וְהַמְשָׁכַת הַחִיּוּת לְמַטָּה מַטָּה לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם.** – לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מִשֶּׁל עַצְמוֹ כְּלוּם. יְשֵׁנָה הַשְׁפָּעָה אֲלֻקִּית בָּעוֹלְמוֹת הַמְצוּיֵנֶת בְּשֵׁם "מַחֲשָׁבָה", וְיֵשְׁנָה הַשְׁפָּעָה הַמְצוּיֵנֶת בְּשֵׁם "דִּיבּוּר", אַךְ אֵיזוֹ הַשְׁפָּעָה מְצוּיֵנֶת בְּשֵׁם "עֲשִׂיָּה" – הֲרֵי זוֹ אוֹתָהּ הַשְׁפָּעָה הַנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה, לְמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כְּלַל שֵׁם הִתְגַּלְּוּת אֲלֻקִּית, וְזֶה עוֹלָם **הָעֲשִׂיָּה**, הֲרֵי **שֶׁמַּעֲשֵׂה** הַצְּדָקָה מְכַוֵּן מִמָּשׁ נֶגֶד הַבְּחִינָה שֶׁל עֲשִׂיָּה בָּאֲלֻקוּת. שֶׁכֵּן, זֶה הֲרֵי עִנְיַן הַצְּדָקָה, לְהַשְׁפִּיעַ לְעֵנִי שֶׁאֵין לוֹ מִשֶּׁלּוֹ כְּלוּם. **וְכָל הַזּוֹבֵחַ אֶת יִצְרוֹ בָּזֶה** – בְּעִנְיַן הַצְּדָקָה, **וּפוֹתֵחַ יָדוֹ וּלְבָבוֹ** – לְתַת צְדָקָה בְּיַד פְּתוּחָה וּבְרֶגֶשׁ שֶׁל לֵב רָחָב, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** – נִכְפֶּית עַל יְדֵי כָּךְ הַ"סִּטְרָא אַחֲרָא" (קְלִיפּוֹת) לְקְדוֹשָׁה, **וּמְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא** – וּמַהְפֵּךְ אֶת הַחֹשֶׁךְ **לְאוֹר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, הַשּׁוֹכֵן עָלֵינוּ בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא**, – בִּזְמַן שֶׁל "עִקְּבוֹת מָשִׁיחַ", **וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן כו'**: – שֶׁאז תִּרְאֶה הָעַיִן הַגַּשְׁמִית אֲלֻקוֹת, כְּפִי שֶׁהָעַיִן שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה, וְתִהְיֶה זוֹ רְאִיָּה שֶׁל עַיִן גַּשְׁמִית – עִנְיָן שֶׁל עֲשִׂיָּה שֶׁבּוֹ תִּתְגַּלֶּה אֲלֻקוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל **רְאִיָּה**, שֶׁהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁבָּהּ הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מֵאֲשֶׁר עַל יְדֵי עִנְיָן שֶׁל שֶׂכֶל וְהִבָּנָה.

אגרת הקדש

ע"כ אהוביי אחיי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר בם בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזובח את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו אתכפיא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא ויזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו':

---

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י - הועתק בטיו"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה' צח, א) - דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [(הרדב"ז והכסמ"ם וההגהות על הטור) שמציינים מקור דברי הרמב"ם מהמימרא דעולא בש"ס (שם)] אין כוונתם - בכו"כ מקומות - להלשון בדיוק - כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחרי' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם הי' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' - ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בע"י, משא"כ הגירסא "נגאלין" - לע"ע לא מצאתי בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכך כותב "נגאלין" (ואדרבא - כצ"ל)".

9. פרק א' משנה א'.

יום רביעי א' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 228, י אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, כו':

י. אַחַר דְּרִישַׁת שָׁלוֹם וְחַיִּים, פֶּתַח דְּבָרַי יָעִיר אֹזֶן שׁוֹמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים, אֲשֶׁר הוֹכִיחַ ה' חַיִּים – ה' החי, **עַל יְדֵי נְבִיאוֹ**[1], – ירמיה, **וְאָמַר: "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ וְגוֹ'"**[2], – הפירוש הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה **וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר "כִּי לֹא תַמּוּ", כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[3]: – בשעה שרוצים לומר שהחסדים שלך לא הסתיימו, אנו אומרים: "כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ'". – מדוע, איפוא, כתוב כאן "כי לא תמנו", בנו"ן, שמשמעותו שאנחנו לא תמנו? יסביר רבנו הזקן להלן, שהכוונה היא אכן גם על "אנחנו", והמלה "כי" היא נתינת טעם – שיש להודקק ל"חסדי ה'" מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו תמימים ושלמים. ובלשון רבנו הזקן: **וְיוּכָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[4]: **"אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד, אִית חֶסֶד עוֹלָם כּוּ' וְאִית חֶסֶד עִלָּאָה דְּהוּא רַב חֶסֶד כּוּ'"**. – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה יותר, בחינת "רב חסד", חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד עולם" הוא הרי חסד מוגבל, שזה הרי ענין "העולם", ענין של הגבלה, ואילו "רב חסד" הוא חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל הענינים שלמעלה הרי נמשכים על ידי עבודתו של יהודי למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה ממשיכה בחינת "חסד עולם", החסד המוגבל, ואיזו עבודה ממשיכה בחינת "רב חסד", החסד הבלתי מוגבל: **כִּי הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת,** – הרי ידוע, **הַתּוֹרָה**[5] **נִקְרֵאת "עֹז"**, – כפי שהגמרא אומרת במסכת זבחים[6] על הפסוק[7]: "ה' עוז לעמו יתן", ש"עוז" הכוונה לתורה, **שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּבוּרָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8]: **"תַּרְיַ"ג** – 613, **מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה";** – מהקב"ה כפי שהוא מתגלה בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא נקרא "גבורה", **וּכְדִכְתִיב:** – וכמו שכתוב?: **"מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ"**, – מידו הימנית ניתנה להם התורה שנכתבה באש, ואש היא הרי ענין של גבורה, **פֵּרוּשׁ** – שכן, לכאורה הרי הפסוק אומר "מימינו", וימין הוא ענין של חסד (שתורה היא הרי "תורת חסד"[10]), ולאחר מכן אומר "אש דת" – שזה ענין של אש וגבורה? **שֶׁהַתּוֹרָה מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ הוּא רַק חַסְדֵי ה', הַמְכֻנִּים בְּשֵׁם "יָמִין"**, – ימין הוא חסד, **דְּהַיְנוּ הַמְשָׁכַת בְּחִינַת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהֶאָרָה מֵאוֹר־אֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֶל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, עַל־יְדֵי הָאָדָם הַמַּמְשִׁיךְ הָאוֹר עַל עַצְמוֹ, בְּקִיּוּם** – על ידי קיום **רְמַ"ח** – 248, **מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהֵן** – מצוות העשה הן, **רְמַ"ח** – 248, **אֵבָרִים דְּמַלְכָּא**[11], – אברי המלך (שלמעלה), **פֵּרוּשׁ** – רמ"ח אברי המלך, הכוונה **רְמַ"ח** – 248, **כֵּלִים וּלְבוּשִׁים לָהֶאָרָה [לְהַהֶאָרָה] מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהֶן** – במצוות, שכל מצוה היא כלי ולבוש לקליטת הארה מיוחדת מאור אין סוף ברוך הוא, כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין – לכוח הראיה, האוזן – לכוח השמיעה, וכדומה, (**וּמֵאוֹר זֶה יָמְשַׁךְ לוֹ** – לאדם המקיים את המצוה, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **בְּכָל מִצְוָה כַּנּוֹדַע**). – הרי שתורה ומצוותיה הן ענין של חסד, המשכה מאלקות, **רַק שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִתְלַבְּשָׁה תְּחִלָּה בְּמִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַמְכֻנָּה בְּשֵׁם "אֵשׁ"**, – שהיא בחינה של גבורה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם הָאוֹר וְהַחִיּוּת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁרֻבָּן בְּכֻלָּן הֵם בְּדְבָרִים חֲמָרִיִּים, כְּצִיצִית** – בצמר גשמי, **וּתְפִלִּין** – בקלף גשמי, **וְקָרְבָּנוֹת** – בבעלי חיים, צמחים ודומם גשמיים, **וּצְדָקָה.** –

אגרת הקדש

י אד"ש וחיים פתח דברי יעיר אזן שומעת תוכחת חיים אשר הוכיח ה' חיים ע"י נביאו ואמר חסדי ה' כי לא תמנו וגו' והל"ל כי לא תמו כמ"ש כי לא תמו חסדיך וגו'. ויובן עפ"י מ"ש בזוה"ק אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה דהוא רב חסד כו'. כי הנה מודעת זאת התורה נקראת עוז שהוא לשון גבורה וכמו שאמרו חז"ל תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה וכדכתיב מימינו אש דת למו פי' שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה' המכונים בשם ימין דהיינו המשכת בחי' אלהותו ית' והארה מאור א"ס ב"ה אל העולמות עליונים ותחתונים ע"י האדם הממשיך האור על עצמו בקיום רמ"ח מ"ע שהן רמ"ח אברים דמלכא. פי' רמ"ח כלים ולבושים להארה [נר' דצ"ל להההארה] מאור א"ס ב"ה המלובש בהן (ומאור זה יומשך לו דו"ר בכל מצוה כנודע) רק שהמשכה זו נתלבשה תחלה במדת גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש שהיא בחי' צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצות שרובן ככולן הם בדברים חומריים כציצית

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וז"ש הנביא" - להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק - אם) לא תמנו". **2.** איכה ג, כב. **3.** נוסח תפלת שמו"ע. **4.** ח"ג קלג, ב. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרץ בהקדמה זו קושיא גדולה - לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל - מצות הצדקה) הרי בההוספה על המצומצם אין הוספה על המצוה (וכמו - בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח - עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' - ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' - ראה לקמן". **6.** קטז, א. **7.** תהלים כט, יא. **8.** מכות כג, סע"ב. **9.** האזינו לג, ב. **10.** משלי לא, כו. **11.** תקו"ז ת"ל (עד, ב).

בכסף או בדברים גשמיים שנותנים לצדקה. **וְאַף מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּרוּחָנִיּוּת הָאָדָם, כְּמוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה** – שהן הרי רגשות ומדות רוחניות, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הֵן** – גם כן, **בְּבְחִינַת גְּבוּל וּמִדָּה וְלֹא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף כְּלָל, כִּי אַהֲבָה רַבָּה לַה' בְּלִי קֵץ וּגְבוּל וּמִדָּה - אֵין הָאָדָם יָכוֹל לְסָבְלָהּ בְּלִבּוֹ, וְלִהְיוֹת** – באותה שעה, **קַיָּם בְּגוּפוֹ אֲפִילוּ רֶגַע, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[12], **שֶׁבְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהָיְתָה הִתְגַּלּוּת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּבְחִינַת דִּבּוּר וְהִתְגַּלּוּת** – לא בענין של מעשה, כמו מעשה המצוות, כי אם בחינה של דיבור והתגלות, **פְּרִחָה נִשְׁמָתָן כו':** – נשמותיהם לא היו יכולות להישאר בגוף, אלא הקב"ה החזיר להם נשמותיהם בטל של תחיית המתים, ואילו מצד עצמה, כיוון שהיתה זו התגלות של אלקות ואור שהוא "אין סוף", לא היתה יכולה הנשמה להישאר בגוף אפילו לרגע אחד. וכיוון שבאהבה זו, נשארת הנשמה בגוף, הרי שהיא מדודה ומוגבלת; כך גם ביראה ואהבה הבאות על ידי ההתגלות האלקית שבמצוות, כנזכר לעיל, וכל זה מפני שההמשכה האלקית שבתורה ומצוות, מלובשת בבחינת גבורה, וכו', זה פירוש "מימינו אש דת למו", ששורש התורה היא מ"ימין" וחסד, אך היא ירדה ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי שתוכל להתלבש במצוות שקיומן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

אגרת הקדש

ותפילין וקרבנות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבו ולהיות קיים בגופו אפילו רגע וכמארז"ל שבשעת מ"ת שהיתה התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות פרחה נשמתן כו':

יום חמישי ב' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, והנה לפי שהמצות... עד עמ' קטו, מצות התורה.

וְהִנֵּה, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת נִתְּנוּ לָנוּ עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּמִדַּת גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֶאָרָה כו', – והתגלות שבמצוות, **לָכֵן רֹב הַמִּצְוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר מְצֻמְצָם**[13], **כְּמוֹ אֹרֶךְ הַציצִית י"ב גְּדִלִין**[14], **וְהַתְּפִלִּין** – צריכות להיות **אֶצְבָּעִים עַל אֶצְבָּעִים** – לפי דעת הגאונים, כמובא בשולחן ערוך רבנו הזקן[15], **וּמְרֻבָּעוֹת דַּוְקָא**[16], **וְהַלּוּלָב** – שיעורו **ד' טְפָחִים**[17], **וְהַסֻּכָּה** – שיעורה **ז' טְפָחִים**[18], **וְהַשּׁוֹפָר** – שיעורו **טֶפַח**[19], **וְהַמִּקְוֶה** – שיעורה **מ' סְאָה**[20]; – הרי שהן כולם בעלות שיעור ומדה. **וְכֵן בְּקָרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר מְצֻמְצָם לִזְמַן, – בן כמה זמן יהיה בעל החי שמקריבים אותו לקרבן, כְּמוֹ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה**[21], **וְאֵילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם**[22], **וּפָרִים כו'**[23]. – הרי שכל הקרבנות מוגבלים בשיעור שנות וזמן חייהם, **וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּמָמוֹנוֹ, אַף שֶׁהִיא מֵהָעֲמוּדִים שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם**[24], **וּכְדִכְתִיב:** – וכמו שכתוב[25]: **"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", אֲפִלּוּ־הָכִי יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר קָצוּב: חֹמֶשׁ לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר**[26], – כשרוצים לקיים המצוה באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהריווח, **וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה בֵּינוֹנִית כו'**[50]. – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריווח, הרי שלצדקה יש מדה ושיעור, **וְזֶה נִקְרָא "חֶסֶד עוֹלָם"**, – החסד שלמעלה הנמשך על ידי אופן

אגרת הקדש

והנה לפי שהמצות ניתנו לנו ע"י התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצות יש להן שיעור מצומצם כמו אורך הציצית י"ב גודלין והתפילין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שתים ופרים כו' וכן במעשה הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה

---

12. שבת פח, ב. **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) - והדוגמאות - שיש שיעור למטה! (וכהדגשתו־הוספתו בהתרגום "נישט ווינציקער" (צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו - לתקן), וכו"כ פעמים מוסיף זה)! ובפרט שגם צדקה באופן דחסדי ה' ג"כ יש שיעור למטה - פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בההערה - שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גודלין, ז.א. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ז בתפילין וכו'". **14.** שו"ע או"ח סי"א סי"ד. **15.** או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח סל"ב סל"ט. **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל - כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב). וגם בציצית שלפני' - כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפילין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרובע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). - ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". **17.** שם ר"ס תרנ. **18.** שם ר"ס תרלד. **19.** שם סתקפ"ו ס"ט. **20.** שו"ע יו"ד סר"א. **21.** רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. **22.** רמב"ם שם. **23.** ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. **24.** אבות פ"א מ"ב. **25.** תהלים פט, ג. **26.** שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א.

זה של נתינת צדקה, במדה ובשיעור – נקרא "חסד עולם", **פֵּרוּשׁ: "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם"**[27], **הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – "התעוררות מלמטה" שהאדם מעורר על ידי עבודתו, **הִיא מִצְוֹת הַצְּדָקָה וָחֶסֶד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה.** – שהצדקה והחסד שלהם ממשיכים את החסד שלמעלה שיתלבש בעולמות, **וּלְפִי שֶׁהָעוֹלָם הוּא בִּבְחִינַת גְּבוּל וּמִדָּה - מֵהָאָרֶץ עַד לְרָקִיעַ** – מהלך ת"ק – 500 **שָׁנָה**[28], **וְכֵן מֵרָקִיעַ לְרָקִיעַ כו'**, – מהלך ת"ק (500) שנה, כפי שחכמינו ז"ל מחשבים מדתו של כל רקיע ומרקיע לרקיע, – גבול של מדה ומקום, **וְשִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי הָוֵי עָלְמָא כו'**[29] – ששת אלפי שנה הן שנות קיום העולם, – גבול ומדה של זמן. וכיוון שהעולם מוגבל, **לָכֵן נִתָּן שִׁעוּר וּמִדָּה גַּם כֵּן לְמִצְוַת הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁבַּתּוֹרָה כְּמוֹ לִשְׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** – שיש להן שיעור ומדה, כנזכר לעיל. כשם שהחסד שלמעלה שעל דבר זה להמשיך, הוא "חסד של עולם", חסד שביכולתו להתלבש בעולם בשיעור ובמדה, לכן גם העבודה המביאה המשכה זו מהחסד שלמעלה – עבודת צדקה וחסד של האדם – היא גם כן בשיעור ובמדה.

אגרת הקדש

בינונית כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' ושית אלפי שני הוי עלמא כו' לכן ניתן שיעור ומדה גם כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות התורה

יום שישי ג' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, אך היינו דוקא... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

אַךְ הַיְינוּ דַּוְקָא לְשׁוֹמֵר הַתּוֹרָה וְלֹא סָר מִמֶּנָּה יָמִין וּשְׂמֹאל אֲפִלּוּ כְּמֹלֵא נִימָא; – למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה אחת, **אֲבָל מִי שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו הַדֶּרֶךְ** – של התורה, **חַס וְשָׁלוֹם, מֵאַחַר שֶׁהֶעָוָה דַּרְכּוֹ, לָתֵת מִגְּרָעוֹת בַּקֹּדֶשׁ הָעֶלְיוֹן,** – שכן, יהודי הרי ממשיך מ"קדש העליון" על יד מצוות, כפי שאנו אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו", שעל ידי מצוות ממשיכים "קדושה" מ"קדש העליון", ועל ידי אי־קיום מצוות, גורמים למגרעת בקדש העליון, **שֶׁגְּרַע עֶרְכּוֹ, בְּחִינַת הַמַּשְׁכָּתוֹ, מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אֲלֹהוּתוֹ וְהֶאָרַת הָאוֹר מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – שהיה בידו להמשיך, **אִלּוּ הָיָה שׁוֹמֵר הַתּוֹרָה וּמְקַיְּמָהּ כְּהִלְכָתָהּ - הֲרֵי מְעֻוָּת זֶה לֹא יוּכַל לְתַקֵּן, כִּי אִם** – על ידי, **בְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן,** – אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, **הַנִּקְרָא "חֶסֶד עֶלְאָה"** – חסד נעלה יותר, **וְ"רַב חֶסֶד",** – חסד בריבוי, **לְפִי שֶׁמֵּאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה, מֵאַחַר שֶׁאֵינֶנּוּ מְצֻמְצָם תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲלֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף וְכו',** – מהתחלת כל המדריגות עד סופן, הוא מקיף עליהם באופן שווה. **וּכְשֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיכוֹ** – אור זה, **לְמַטָּה בְּמַעֲשָׂיו וְ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – בהתעוררות שהוא מעורר על ידי עבודתו למטה, **אֲזַי אוֹר עֶלְיוֹן זֶה מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת וּמְתַקֵּן כָּל מְעֻוָּת וְכָל מִגְּרָעוֹת שֶׁנִּתְּנוּ בַּקֹּדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, וּמְחַדֵּשׁ אוֹרָן וְטוּבָן בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, בִּבְחִינַת אוֹר חָדָשׁ מַמָּשׁ.** – לא אור של סדר השתלשלות, שכבר היה גם לפני כן וכעת רק נתגלה, אלא המדובר באור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות, **לָכֵן אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל[30]: **"בְּמָקוֹם** – ובמדריגה, **שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין וְכו'".** – אפילו צדיקים גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי תשובה ממשיכים אור **חדש** שהוא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות, אור שהוא בלי גבול. וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובאת בכמה מקומות[31]: "במקום שבעלי תשובה

אגרת הקדש

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא אבל מי שהעביר עליו הדרך ח"ו מאחר שהעוה דרכו לתת מגרעות בקדש העליון שגרע ערכו בחי' המשכתו מה שהיה יכול להמשיך מבחי' אלהותו והארת האור מאור א"ס ב"ה אילו היה שומר התורה ומקיימה כהלכתה הרי מעוות זה לא יוכל לתקן כ"א בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות ואינו מתלבש בהן הנק' חסד עילאה ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט בבחי' א"ס בלי גבול ומדה מאחר שאיננו מצומצם תוך העולמות אלא בבחי' מקיף עליהן מלמעלה מריש כל דרגין עד סוף וכו' וכשהאדם ממשיכו למטה במעשיו ואתעדל"ת אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעוות וכל מגרעות שניתנו בקדש העליון ומחדש אורן וטובן ביתר שאת ויתר עז בבחי' אור חדש ממש לכן אמרו במקום שבע"ת עומדין וכו'.

---

27. תהלים נב, ג. **28.** חגיגה יג, א. **29.** ר"ה לא, א. **30.** ברכות לד, ב. **31.** רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. - ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין.

עומדים, צדיקים גמורים אין **יכולין** לעמוד בו", שבמקום ובמדריגה ש"בעלי תשובה **עומדין**" בקביעות – "צדיקים גמורים אין **יכולין** לעמוד בו", אין להם אפילו **היכולת** לעמוד שם; לא זו בלבד שאין "עומדין" במדריגה זו, אלא "אין **יכולין**", אין להם אפילו היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת התשובה דוקא.

יום שבת קודש ד' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 230, והנה עיקר התשובה... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

וְהִנֵּה, עִקַּר הַתְּשׁוּבָה הוּא בַּלֵּב, כִּי עַל יְדֵי הַחֲרָטָה מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא – מעומק הלב, **מְעוֹרֵר עֹמֶק אוֹר הָעֶלְיוֹן הַזֶּה.** – ה"ממעמקים" של הנפש **מעורר** את העומק שלמעלה, להמשיך אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה שהחסירו בעניני התורה והמצוות. **אַךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ** – אור נעלה **זה, לְהָאִיר בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** - **צָרִיךְ "אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – התעוררות מלמטה **מַמָּשׁ בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה, דְּהַיְנוּ מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה,** – שזה ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון **בעולם, דִּכְמוֹ שֶׁהָאָדָם מַשְׁפִּיעַ רַב חֶסֶד,** – חסד באופן של ריבוי, בלי גבול, **פְּרוּשׁ** – המלה "חסד": **חֵ"ם דַּלֵּי"ת,** – הרחמנות שעל מי שהוא בבחינת דלי"ת, **דְּהַיְנוּ לְדָל וְאֶבְיוֹן** – "אביון" הוא למטה מ"עני", שכן משמעות המלה אביון היא: "התאב לכל דבר"[32], שהוא במצב שכל דבר חסר לו, **דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** – שאין לו משלו **כלום**, ולכזה הוא משפיע חסד, **וְאֵינוֹ נוֹתֵן גְּבוּל וּמִדָּה לִנְתִינָתוֹ וְהַשְׁפָּעָתוֹ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁפִּיעַ אוֹרוֹ וְטוּבוֹ בִּבְחִינַת חֶסֶד עֶלְיוֹן,** – חסד עליון, **הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד", הַמֵּאִיר בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה תּוֹךְ הָעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁכֻּלָּם** – כל העולמות העליונים והתחתונים, **הֵם בִּבְחִינַת דַּלֵּי"ת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּלֵית לְהוֹן מִגַּרְמֵיהוֹן כְּלוּם,** – שאין לכל העולמות משלהם **כלום**, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבִי,** – וכולם נחשבים **לכלום** לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם כלום, הם מצד עצמם ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם "כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נותן להם הוא רק בבחינת חסד – שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא גם כן רק מצד **החסד שלמעלה.** על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד בזה שבלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְקְנוּ כָּל הַפְּגָמִים שֶׁפָּגַם הָאָדָם בַּעֲוֹנוֹתָיו לְמַעְלָה בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים.** – הרי, שעל ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[33]: "עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט[34] נִבְחָר לַה' מִזָּבַח",** – לעשות צדקה ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת קרבן לו, **לְפִי שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הֵן בִּבְחִינַת שִׁעוּר וּמִדָּה וּגְבוּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּצְדָקָה שֶׁיּוּכַל לְפַזֵּר בְּלִי גְּבוּל לְתַקֵּן עֲוֹנוֹתָיו.** – הרי, למרות שגם קרבנות וגם צדקה **מכפרים** על עוונות, אך, קרבנות הם בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה להיות בלי שיעור וגבול, ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה מהגבלה, וכפרת העוונות שעל ידי אור זה היא באופן אחר לגמרי. **וּמַה שֶּׁאָמְרוּ:** – רבותינו ז"ל[35]: **"הַמְכַזְּבֵו** – הנותן צדקה בריבוי רב, יותר מאשר הוא מחוייב, **אַל יְכַזְּבֵו יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ",** – מהריווח שלו, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה מאד לתת צדקה בלי הגבלה? **הַיְנוּ דַּוְקָא בְּמִי שֶׁלֹּא חָטָא, אוֹ** – מי שחטא, אלא

אגרת הקדש

והנה עיקר

התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא מעורר עומק אור העליון הזה אך כדי להמשיכו להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ס דלי"ת דהיינו לדל ואביון דלית ליה מגרמי' כלום ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו. כך הקב"ה משפיע אורו וטובו בבחי' חסד עילאה הנק' רב חסד המאיר בבחי' א"ס בלי גבול ומדה תוך העולמות עליונים ותחתונים שכולם הם בבחי' דלי"ת אצלו יתברך דלית להון מגרמיהון כלום וכולא קמיה כלא חשיבי ועי"ז נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. וז"ש עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח לפי שהקרבנות הן בבחי' שיעור ומדה וגבול. משא"כ בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עונותיו. ומ"ש המכזבו אל יכזבו יותר מחומש היינו דוקא במי שלא חטא או שתקן חטאיו בסיגופים

---

32. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. **33.** משלי כא, ג. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואיך זה נבחר מזבח?! ולכן פי' הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עוונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין - השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה - ראה אדר"נ רפל"ג. אוה"ת וירא צט, א. **35.** כתובות נ, א.

אגרת הקדש

ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב.

שֶׁתִּקֵּן חֲטָאָיו בְּסִגּוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת כָּרָאוּי, כְּפִי שֶׁנִּדְרַשׁ, לְתַקֵּן כָּל הַפְּגָמִים לְמַעְלָה. וּלְכִפְרַת עֲוֹנוֹתָיו אֵין הוּא זָקוּק לִנְתִינַת צְדָקָה, הוּא שֶׁלֹּא יִבְזְבֵּז יוֹתֵר מִחֲמוֹשׁ. אֲבָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ עֲדַיִן - פְּשִׁיטָא – הֲרֵי בְּרוּר הַדָּבָר, דְּלָא גְּרֵעָה – שֶׁלֹּא גָּרְעָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ מֵרְפוּאַת הַגּוּף, שֶׁאֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב, "וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ" כְּתִיב[36]. –

לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הַכַּוָּנָה הִיא: בְּעַד חַיָּיו, אַךְ הַיּוֹת וּבְפָסוּק לֹא כָּתוּב "בְּעַד חַיָּיו", אֶלָּא "בְּעַד נַפְשׁוֹ", הֲרֵי הַכַּוָּנָה הִיא בְּעַד הַנֶּפֶשׁ מִמָּשׁ, שֶׁכְּדַאי לִתֵּת כָּל אֲשֶׁר לוֹ כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת **הַנֶּפֶשׁ**. לְהַלָּן יַסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֶת הַפָּסוּק שֶׁהֵבִיא בְּרֵאשִׁית הָאַגֶּרֶת "חַסְדֵּי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ", שֶׁשָּׁאַל: אִם הַכַּוָּנָה לְ"חַסְדֵּי ה'" – הַיְּהִי צָרִיךְ לוֹמַר "כִּי לֹא תָמוּ"? רַבֵּנוּ הַזָּקֵן יַסְבִּיר שֶׁמִּשְּׁמַעוּת "חַסְדֵּי ה'" הִיא אוֹפֶן נְתִינַת צְדָקָה בְּלִי הַגְּבָלָה, וּלְכָךְ הוּא מַסְבִּיר מַה שֶּׁכָּתוּב "כִּי לֹא תָמְנוּ". וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן:

---

36. איוב ב, ד.

המשך ביאור למסכת פסחים ליום חמישי עמ' א

עוּלָּה יָפָה, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר, יְדַבֵּק בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וְיִשָּׂא בַּת כֹּהֵן, שֶׁכָּל שֶׁכֵּן שֶׁזְّכוּת הַתּוֹרָה וּזְכוּת הַכְּהוּנָּה מַעֲשַׁרְתָּן – תַּגְרוּם שִׁיתְעַשְּׁרוּ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שִׁיעְשִׁיר, מְדַבֵּר בְּתַלְמִיד חָכָם שֶׁנָּשָׂא בַּת כֹּהֵן, שֶׁשַּׁבָּח הוּא לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וְהָא – מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין זִיּוּגוֹ עוּלָּה יָפָה, מְדַבֵּר בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁנָּשָׂא בַּת כֹּהֵן, שֶׁגְּנַאי הוּא לְאַהֲרֹן, וְהַם נַעֲנָשִׁים עַל כָּךְ.

הַגְּמָרָא מֵבִיאָה מַעֲשִׂים עַל אֲמוֹרָאִים שֶׁנָּשְׂאוּ בְּנוֹת כֹּהֲנִים: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נָסִיב כָּהֲנְתָּא – נָשָׂא כֹּהֶנֶת, וּלְאַחַר מִכֵּן חָלָשׁ [–חָלָה]. אָמַר, לֹא נִיחָא לֵיהּ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, דְּאַדְבַּק בְּזַרְעֵיהּ – שֶׁאִדְבַּק בְּזַרְעוֹ, דְּהָוֵי לֵיהּ חֶדְוָא כִּי אֲנָא – שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חִדּוּן כְּמוֹנִי.

רַב אִידִי בַּר אָבִין נָסִיב כָּהֲנְתָּא – נָשָׂא כֹּהֶנֶת, נְפַקוּ מִינֵּיהּ תְּרֵי בְּנֵי סְמִיכֵי – נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים שֶׁנִּסְמְכוּ לְרַבָּנוּת, וְהַם, רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי.

אָמַר רַב פַּפָּא, אִי לֹא נְסִיבְנָא כָּהֲנְתָּא – אִם לֹא הָיִיתִי נוֹשֵׂא כֹּהֶנֶת, לֹא אִיעַתְּרִי – לֹא הָיִיתִי מִתְעַשֵּׁר. אָמַר רַב כַּהֲנָא, אִי לֹא נְסִיבְנָא כָּהֲנְתָּא, לֹא גַּלֵּאי – לֹא הָיִיתִי גּוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב כַּהֲנָא, וְהָא לְמִקּוֹם תּוֹרָה גָּלִית, וְאִם כֵּן אֵין זֶה עוֹנֶשׁ. אָמַר לָהֶם, לֹא גְּלֵאי כִּדְגָלֵי אִינְשֵׁי – לֹא גָּלִיתִי כְּדֶרֶךְ שְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁעוֹלִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִרְצוֹנָם, אֶלָּא גָּלִיתִי עַל כָּרְחִי, מֵחֲמַת סַכָּנַת נַפְשִׁי וְאֵימַת הַמַّלְכוּת.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת מֵהוּ עוֹנֶשׁ הַנְּהָנָה מִסְּעוּדַת רְשׁוּת: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת הָרְשׁוּת, לַסּוֹף הוּא גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו ד) 'וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק' – אוֹכְלִים כְּבָשִׂים מִן הַצֹּאן, וְעֲגָלִים מִמְּקוֹם כִּינּוּסָם, וּכְתִיב אַחַר כָּךְ (שם ו ז) 'לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים' – יִגְלוּ לְפָנַי כּוּלָּם.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת מַה סּוֹפוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם הַמְרֻבֶּה לִסְעוֹד בְּכָל מָקוֹם: תָּנוּ רַבָּנָן בְּבְרַיְיתָא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַמְרֻבֶּה סְעוּדָתוֹ [–לִסְעוֹד] בְּכָל מָקוֹם, סוֹף – סוֹפוֹ, מַחֲמַת שֶׁהִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לַאֲכִילָה רַבָּה, שֶׁמַּחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ – שֶׁמַּכְלֶה מִמָּמוֹנוֹ וּמוֹכֵר כָּל כֵּלָיו לְהַשְׂגַּת מְזוֹנוֹת, וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ – שֶׁגּוֹרֵם שֶׁתִּהְיֶה בְּאַלְמָנָה חַיָּה, כְּשֶׁגּוֹלָה לְחַפֵּשׂ לֶאֱכוֹל כְּפִי שֶׁהוֹרְגֵל, וּמְיַיְתֵּם אֶת גּוֹזְלָיו [–יְלָדָיו], שֶׁאַף הֵם כֵּיתוֹמִים חַיִּים, וְתַלְמִידוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ עָסוּק לַחֲזוֹר עָלָיו, וּמְחַלּוֹקוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו – מְחֻלּוֹקוֹת בַּהֲלָכָה מַחְמֶמֶת שֶׁשִּׁכַּח תַּלְמוּדוֹ, וּמְרִיבוֹת עִם חֲנוּנִים שֶׁלּוֹקֵחַ מֵהֶם מְזוֹנוֹת בַּהַקְפָּה בִּשְׁבִיל סְעוּדוֹתָיו, וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים – מִתְקַבְּלִים, וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְשֵׁם רַבּוֹ וְשֵׁם אָבִיו, שֶׁכָּךְ אוֹמְרוֹת הַבְּרִיּוֹת, כַּמָּה מְכוֹעָרִים מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, אוֹי לוֹ לְאָבִיו שֶׁלִּימְּדוֹ תּוֹרָה, אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שֶׁלִּימְּדוֹ תּוֹרָה, וְגוֹרֵם שֵׁם רָע לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲלָתוֹ שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם, הַנְהָגָתוֹ הָרְעָה מְפֻרְסֶמֶת בְּיוֹתֵר וְאֵינָהּ נִשְׁכַּחַת.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מַאי הִיא – מַה הוּא הַשֵּׁם רַע שֶׁגּוֹרֵם. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אַבָּיֵי, קָרוּ לֵיהּ – קוֹרְאִים לְבְנוֹ, בַּר מַחִים תַּנּוּרֵי – בֶּן שֶׁל מְחַמֵּם תַּנּוּרִים, כְּדֵי לֶאֱכוֹל פַּת חַמָּה, לְרוֹב גַּרְגְּרָנוּתוֹ הַבְּזִיּוֹת. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא תְּשׁוּבָה נוֹסֶפֶת: רָבָא אָמַר, קוֹרְאִים לוֹ בַּר מְרַקֵּיד בֵּי כּוּבֵּי – בֶּן שֶׁל מְרַקֵּד בַּחֲנֻיּוֹת, כְּדֶרֶךְ הַלִּיצָנִים שֶׁמְּשַׂחֲקִים וּמְרַקְּדִים בַּחֲנֻיּוֹת כְּדֵי שִׁיתְּנוּ לָהֶם לְשְׁתּוֹת בְּשַׂכָּרָם.

מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא תְּשׁוּבָה נוֹסֶפֶת: רַב פַּפָּא אָמַר, קוֹרְאִים לוֹ בַּר מְלַחֵיךְ פִּינְכֵי – בֶּן שֶׁל מְלַחֵךְ קְעָרוֹת, לְרוֹב תַּאֲוָתוֹ לֶאֱכוֹל. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא תְּשׁוּבָה נוֹסֶפֶת: רַב שְׁמַעְיָה אָמַר, קוֹרְאִים לוֹ בַּר מָדֶ רָבַע – בֶּן שֶׁל מְקַפֵּל בְּגָדָיו וְרוֹבֵץ וִישֵׁן עֲלֵיהֶם, כְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁתַּכֵּר שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָלֶכֶת לְבֵיתוֹ וְלִשְׁכַּב עַל מִיטָּתוֹ אֶלָּא מְקַפֵּל לְבוּשׁוֹ תַּחְתָּיו וְיִשֵּׁן.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת מַעֲלַת לְקִיחַת בַּת תַּלְמִיד חָכָם וְהַחִיסָּרוֹן שֶׁבְּלְקִיחַת בַּת עַם הָאָרֶץ: תָּנוּ רַבָּנָן בְּבְרַיְיתָא, לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁאֲפִילּוּ אִם לְאַחַר זְמַן הוּא מֵת אוֹ גּוֹלֶה מִבֵּיתוֹ, מוּבְטָח לוֹ שֶׁבָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁאִמָּם מְלֻמֶּדֶת וּמְרֻגֶּלֶת אוֹתָם בְּלִימוּד תּוֹרָה בְּזִרְיוּת וּבְשְׁקִידָה רַבָּה כְּמוֹ שֶׁרְאָתָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְאַל יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ, שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, יִגְדְּלוּ בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ.

תָּנוּ רַבָּנָן בְּבְרַיְיתָא, לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, וְיַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם. וּמָשָׁל לְזֶה הוּא, עֵירוּב עֲנָבֵי הַגֶּפֶן בְּעֲנָבֵי הַגֶּפֶן, שֶׁהוּא דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל לְשׁוּמְעִים. וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ, וּמָשָׁל לְזֶה הוּא, עֵירוּב עֲנָבֵי הַגֶּפֶן בְּעֲנָבֵי הַסְּנֶה, שֶׁהוּא דָּבָר כָּעוּר

יום ראשון

יום ראשון — כח מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ט. אהוביי . . . קיד פי התורה.

דַּרְכֵּי הָרְפוּאָה בְּחֶלְקֵי הַגּוּף בִּכְלָל – שְׁנַיִם הֵם:
א) לְרַפֹּאת אֶת הָאֵבֶר אוֹ הַכֹּחַ הַמְּקַלְקֵל חוֹלֶה וְחָלוּשׁ.
ב) לְחַזֵּק אֶת הָאֵבָרִים וְהַכֹּחוֹת הַבְּרִיאִים, אֲשֶׁר הֵם יִתְגַּבְּרוּ עַל הָאֵבֶר וְכֹחַ הַחוֹלֶה, לְרַפֹּאתוֹ.
הַדִּגְמָא מִזֶּה בְּחֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ הֵם שְׁנֵי דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדָה: תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

יום שני

יום שני — כט מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ע״כ אהוביי . . . ציון כו׳.

עס דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ׳נעהמט פאר׳ן האַנט און מ׳פירט. טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ. נַעֲלֶה יוֹתֵר הוּא – שֶׁנּוֹטְלִים בַּיָּד וּמוֹבִילִים. יָקָר יוֹתֵר הוּא – כַּאֲשֶׁר זֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

יום שלישי

יום שלישי — ל מנחם אב, ר״ח — ה׳תש״ג

מַתְחִילִים לוֹמַר לְדָוִד ה׳ אוֹרִי. הַמִּנְהָג בְּבֵית רַבֵּינוּ, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם תּוֹקְעִים לְהִתְלַמֵּד, וּמַתְחִילִים לִתְקוֹעַ אַחַר הַתְּפִלָּה מִיּוֹם ב׳ דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: י. אד״ש וחיים . . . נשמתן כו׳.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי הָיָה אוֹמֵר בִּתְחִלָּה מַאֲמָרִים קְצָרִים. וּלְדֻגְמָא: דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״זְכֹר רַב טוּבְךָ״ – וּבֵאוּרוֹ – שֶׁבַּסִּדּוּר, נֶאֱמְרוּ בְּשִׁשָּׁה הֶמְשֵׁכִים – בַּאֲרִיכוּת יוֹתֵר קְצָת מֵהַנִּדְפָּס.

יום רביעי

יום רביעי — א אלול, ר״ח — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: א־ט. א־ג.
תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו׳.

כְּשֶׁהָיָה הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: קִבַּלְתִּי מִמּוֹרִי (הָרַב הַמַּגִּיד) שֶׁקִּבֵּל מִמּוֹרוֹ (הַבַּעַל שֵׁם טוֹב) בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַיָּדוּעַ, אֲשֶׁר מִיּוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, יֹאמְרוּ בְּכָל יוֹם וָיוֹם בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה פְּרָקֵי תְהִלִּים, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פְּרָקִים: ט קֹדֶם כָּל נִדְרֵי, ט קֹדֶם הַשָּׁנָה, ט אַחַר מוּסָף, ט אַחַר נְעִילָה. וּמִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל בְּיוֹם ב דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יַתְחִיל בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, וְאֶת אֲשֶׁר הֶחֱסִיר יַשְׁלִים.

יום חמישי

יום חמישי — **ב אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: י״-יז. ד״ו.
תניא: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ ״אֶרֶץ חֵפֶץ״, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כַּמָּה חֲפָצִים יְקָרִים בְּאַהֲבַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ וְיִרְאָתוֹ וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְאֵין דְּבַר גִּלּוּי הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת תָּלוּי אֶלָּא בַּמְּעוֹרֵר. דָּבָר בָּרוּר הוּא, אֲשֶׁר בְּכָל חֶלְקֵי הָאֲדָמָה נִמְצָאִים מַעְיְנוֹת מַיִם חַיִּים, וְהַהֶבְדֵּל הוּא רַק בְּקָרוּב וְרִחוּק, וְאִם כֵּן הֲלֹא הַכֹּל תָּלוּי בְּהַחוֹפֵר וְכֹחַ סַבְלָנוּתוֹ וּמְתִינוּתוֹ.

וְכֵיוָן שֶׁהָרָצוֹן הוּא כֹּחַ עֶלְיוֹן הַגּוֹזֵר וּמְפַקֵּד עַל כָּל הַכֹּחוֹת, וּמַכְרִיחָם לַעֲשׂוֹת וְלִפְעֹל כְּפִי הַפְּקֻדּוֹת שֶׁלּוֹ, אִם כֵּן אֵפוֹא עִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן לִפְעֹל וְלַעֲשׂוֹת הֵן בְּעַצְמוֹ הֵן בְּזוּלָתוֹ.

יום שישי

יום ששי — **ג אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש״י.
תהלים: יח-כב. ז״ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו׳.

הַמַּאֲמִין בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית יוֹדֵעַ כִּי ״מֵה׳ מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ״, אֲשֶׁר נִשְׁמָה זוֹ צְרִיכָה לְבָרֵר וּלְתַקֵּן אֵיזֶה בֵּרוּר וְתִקּוּן בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. וּמֵאוֹת בַּשָּׁנִים, אוֹ גַּם מִשְּׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִנֵּה הַדָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבָּרֵר אוֹ לְהִתְתַּקֵּן מְחַכֶּה לְאוֹתָהּ הַנִּשְׁמָה שֶׁתָּבוֹא לְבָרְרוֹ וּלְתַקְּנוֹ, וְגַם נִשְׁמָה הַלֵּזוּ הִנֵּה מֵאָז נֶאֱצְלָה וְנִבְרְאָה, הִיא מְחַכָּה לִזְמַן יְרִידָתָהּ לְבָרֵר וּלְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר הֻטַּל עָלֶיהָ.

יום קודש

שבת — **ד אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: כג-כח. י״יב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סֵדֶר בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה: נוֹגֵעַ בְּטַלִּיתוֹ בִּתְחִלַּת הַקְּרִיאָה וּבְסוֹפָהּ, נוֹשֵׁק הַטַּלִּית בַּמָּקוֹם שֶׁנָּגַע בַּסֵּפֶר תּוֹרָה, גּוֹלֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, מַפְנֶה פָּנָיו, קָצָת, לְיָמִין, וּמְבָרֵךְ. פּוֹתֵחַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְקוֹרֵא.

בְּמַעֲלַת מִין הָאֱנוֹשִׁי, יֶשְׁנָם אַרְבָּעָה תְּאָרִים: אָדָם – מַעֲלַת הַמֹּחִין וְהַשֵּׂכֶל, אִישׁ – מַעֲלַת הַלֵּב וְהַמִּדּוֹת, אֱנוֹשׁ – הַחֲלִישׁוּת בְּאֶחָד מֵהֶם בְּשֵׂכֶל אוֹ בְּמִדּוֹת, אוֹ בִּשְׁתֵּיהֶם, גֶּבֶר – מִתְגַּבֵּר עַל עַצְמוֹ לְהָסִיר הַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים לְהַשִּׂיג אַחַת הַמַּעֲלוֹת אוֹ בְּשֵׂכֶל אוֹ בְּמִדּוֹת, הַיְנוּ דְּגֶבֶר עוֹסֵק עִם הָאֱנוֹשׁ לְהַגְּבִיהוּ לְמַעֲלַת אִישׁ אוֹ אָדָם.

וּמֵאַחַר דְּאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מֵאֱנוֹשׁ אִישׁ אוֹ אָדָם, הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ דְּגַם בְּאֱנוֹשׁ יֶשְׁנָם כָּל אוֹתָם הַמַּעֲלוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּאִישׁ וְגַם בְּאָדָם.

טבול יום בהקרבת קרבן פסח

יום ראשון כ"ח מנחם אב ה'תשע"ג

הלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה ב: טָמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְהֶזֶּה עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל קָדָשִׁים לָעֶרֶב - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֶלָּא נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא"... וְעַל זֶה שָׁאֲלוּ, אִם יִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶם וְהֵם יֹאכְלוּ לָעֶרֶב, וּפֵרֵשׁ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם.

לדעת הרמב"ם טמא שרץ 'טבול יום' "שוחטין עליו אחר שיטבול ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח" (לעיל ה"א), אבל טמא מת גם לאחר טבילה והזאה "אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני". והראב"ד חולק כי בגמרא (פסחים צ, ב) משמע שכל טבול יום, גם טמא מת, שוחטים עליו את הפסח.

ולדעת הרמב"ם, האנשים במדבר היו טמאי מתים ולאחר הזאה וטבילה שאלו את משה ביום השביעי שלהם שחל בארבעה בניסן, האם ישחט עליהם הפסח ויאכלוהו בערב, והשיבם שאין שוחטים. אבל לדעת הראב"ד טעו ושחטו לפני הזאה וטבילה, ובאו לשאול לאחר שעבר זמן השחיטה האם הקרבן שהביאו לפני ההזאה והטבילה עולה להם והשיב שאינו עולה, אך אילו היתה הזאה וטבילה היו שוחטים עליהם כמו כל טבול יום.

ויש שרצו להביא ראיה לשיטת הרמב"ם:

הגמרא (סוכה כה, ב) לומדת ממאורע זה ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה', כי אותם אנשים עסקו במצוות קבורת המת שבעה ימים לפני הפסח ונטמאו אף שעל ידי זה נמנע מהם קיום מצוות קרבן פסח שהיא חמורה יותר (וחייבים כרת על ביטולה) - כי העיסוק במצוות קבורת המת פוטר את העוסקים בה ממצוות הפסח.

ואם נאמר כשיטת הראב"ד שאחר הזאה וטבילה יכולים היו לשחוט את הפסח, אלא שבטעות שחטוהו לפני כן ובאו לשאול לאחר שעבר זמן השחיטה, אין ראיה מזה שטימאו עצמם לפני הפסח ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה' שהרי היו יכולים לטהר את עצמם מבעוד מועד ולהקריב את הפסח!

אבל לשיטת הרמב"ם שטמאו עצמם אף שידעו שבכך ימנע מהם מלהקריב את הפסח - הרי זו ראיה ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה'.

(מהר"ץ חיות סוכ כה, ב, מחנה אפרים)

אכילת מצה לערל

יום שני כ"ט מנחם אב ה'תשע"ג

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח: עֶרֶל שֶׁאָכַל בְּזַיִת מִבְּשַׂר הַפֶּסַח - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עֲרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ"; "בּוֹ" הוּא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַצָּה וּמָרוֹר. וְכֵן מֻתָּר לְהַאֲכִיל מַצָּה וּמָרוֹר לְגֵר תּוֹשָׁב וּלְשָׂכִיר.

והקשו התוספות (פסחים כח, ב): מדוע צריך כתוב ללמד שערל מותר באכילת מצה, והרי אין סברא לאסור לו אלא דבר שבקדושה (כגון קרבן וכיו"ב) אך מצה ומרור הם מאכל רגיל שאין בו קדושה?

ותירצו שאין הפסוק בא להתיר אכילת מצה ומרור לערל, אלא לומר שחייב בהם כישראל, כי היה מקום לומר שחיוב אכילת מצה ומרור תלוי באכילת פסח ומי שאינו אוכל פסח פטור ממצה ומרור.

אך מדברי הרמב"ם בהמשך "וכן מותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב" משמע שפירש שהכתוב מלמד שהערל מותר באכילתם ולולא הפסוק היה מקום לאסור.

וביאור המחלוקת:

לדעת התוספות איסור אכילת ערל בקרבן פסח נובע מדין קדושתו כקרבן, ולכן מצה ומרור שאין בהם קדושה אינם דומים לזה. ואילו לדעת הרמב"ם הדין אינו שייך לקדושת הקרבן, אלא כפי שביאר ה'חינוך' (מצוה יג): "...שלא יאכל בו משומד, אחר שאנו עושין אותו לאות ולזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה, אין ראוי שנאכיל ממנו למי שהוא היפך מזה".

ואמנם הרמב"ם כתב בספר המצוות (ל"ת קל"ה) שבכל הקדשים יש איסור באכילת ערל ולא רק בקרבן פסח, אך ביאר שם שאיסור זה נלמד מתרומה, וכל הקדשים דינם כתרומה. ונמצא שהאיסור המיוחד בפסח אינו מצד היותו קרבן (ככל הקדשים) אלא מצד התוכן הייחודי שבקרבן פסח הבא כזכר ליציאת מצרים, ואם כן היה מקום לאסור לערל גם מצה ומרור הבאים כזכר ליציאת מצרים, ולכן הוצרך הכתוב להתירם.

(הררי קודש (סולובייצ'יק) ב, סי' נז)

מדוע המלך יושב?

יום שלישי ל' מנחם אב ה'תשע"ג

הלכות חגיגה פרק ג הלכה ג: וְהַמֶּלֶךְ, הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם... וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב.

בגמרא (מגילה כא, א) נאמר שקריאת התורה צריכה להיות בעמידה, ולמדים זאת מן הפסוק "ואתה פה עמוד עמדי". כך נפסק גם להלכה (ש"ע או"ח קמ"א, א). ואם כן מדוע קורא המלך את התורה כשהוא יושב?

אמנם, לדעת הירושלמי (מגילה כז, ב) האיסור לקרוא בתורה מיושב אינו משום כבוד התורה אלא משום כבוד הציבור.

ולפי זה יש לומר כי מאחר שכבוד המלך גדול מכבוד הציבור, רשאי המלך לשבת. אך משמעות הגמרא שלנו (שם) היא, שקריאת התורה בעמידה היא משום כבוד התורה, וכיון שכבוד התורה גדול מכבוד המלך, איך הותר לו לקרוא את התורה בישיבה?

ויש לבאר:

האיסור לקרוא בתורה בישיבה הוא רק כאשר הקריאה באה כדי להוציא את השומעים ידי חובת הקריאה, אבל קריאת המלך אינה למטרה זו אלא לשם לימוד התורה, כמו שכתב הרמב"ם (בהלכה א) שמטרת הקריאה היא לזרז את העם במצוות.

הסבר נוסף: הגמרא (שם) מחלקת בין שני סוגי לימוד, "רכות מעומד, קשות מיושב", כלומר, קטעים 'רכים' וקלי הבנה נקראים בעמידה, ואילו קשים להבנה - בישיבה.

ומכיוון שקריאת המלך ארוכה וכוללת כמה פרשות, קריאתה בעמידה תקשה על ההבנה. ולכן הותר למלך לקרוא "כשהוא יושב".

(באר שבע סוטה מא, א)

שינוי מברייתו - מום קבוע? יום רביעי א' אלול ה'תשע"ג

הלכות בכורות פרק ב, הלכה ו: רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, אוֹ עֵז שֶׁיָּלְדָה כְּמִין רָחֵל - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר, וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. וְאִם הָיָה בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ - חֲרֵי זֶה בְּכוֹר, וְהוּא בַּעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִשִּׁנּוּי בְּרִיָּתוֹ.

גם מדברי רש"י בגמרא (בכורות ג, ב) עולה כי 'שינוי מברייתו' הוא 'מום קבוע', וזו גם הסיבה לכך שוולד הזה פסול גם ליתר ענייני הקדשים.

ונראה שזו גם שיטת הרמב"ם (הל' איסורי מזבח פ"ג, ה"ה, לפי פירוש הכס"מ שם, והלח"מ שם הי"א) שכתב: "הנדמה, אף על פי שאינו כלאים הרי הוא פסול למזבח. כיצד, רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כבש - אף על פי שיש בו מקצת סימנין, הואיל והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע שאין לך מום גדול מן השינוי".

אמנם, יש מפרשים שלשיטת הרמב"ם הפסול הוא מצד 'נדמה' (ראה מרכבת המשנה איסו"מ שם) היינו וולד שנולד מהתעברות רגילה אך אינו דומה למינו אלא דומה יותר למין אחר, וזהו פסול מיוחד, כי את דין המשנה (בכורות נז, א) "הכל נכנסין לדיר להתעשר חוץ מן הכלאים והטריפה.." למדים מהפסוק 'שור או כשב' – פרט לכלאים; 'או עז' – פרט לנדמה...", היינו שזהו פסול נפרד שאינו נכלל בהגדרת 'מום'.

ו'נפקא מינה' האם זהו פסול מחמת מום או מסיבה אחרת - לגבי תמורה שחלה על בעל מום קבוע, אך אינה חלה על 'נדמה' (ראה שיטמ"ק בכורות יב).

(משנת יעקב הל' בכורים יב, יח)

מעשר בהמה משנה על שנה יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ג

הלכות בכורות פרק ז, הלכה ה: אֵין מְעַשְּׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זוֹ עַל הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה אַחֶרֶת... וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאִם עִשַּׂר בְּהֵמָה מִשָּׁנָה עַל שָׁנָה - חֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר.

מכפל לשון הפסוק "עשר תעשר" לומדים חז"ל (בכורות נג, ב): "בשתי מעשרות הכתוב מדבר - אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן". וכשם שאין מעשרין דגן מתבואה חדשה על תבואה ישנה, כך אין מעשרין מעשר בהמה משנה על שנה.

ומנין למד הרמב"ם ש"אם עישר משנה על שנה הרי זה מעשר"?

מבאר ה'לחם משנה' (ע"פ דברי התוס' שם, ד"ה תלמוד):

כנגד היקש מעשר בהמה למעשר דגן שאין לעשר משנה על שנה אפשר ללמוד מההלכה (לעיל ה"ד) המתירה לעשר כבשים ועזים זה מזה בקל וחומר: אם אלו שהם כלאים זה בזה מתעשרים זה מזה, חדש וישן שאינם כלאים אינו דין שיתעשרו זה מזה(בכורות שם)? והרי אפשר לקיים את שני הלימודים כאחד – ללמוד מההיקש שלכתחילה אין לעשר משנה על שנה ומה'קל וחומר' שבדיעבד הרי זה מעשר.

וה'טורי אבן' (אבני מילואים ר"ה ב, א) הקשה על הרמב"ם:

המשנה (בתחילת מסכת ראש השנה) מונה ארבעה ראשי שנים לדינים שונים, והגמרא (שם ז, ב) שואלת מדוע אין המשנה מזכירה את האחד בניסן, ראש השנה לתרומת שקלים? ומבארת: אילו המשנה היתה מונה את האחד בניסן כראש השנה לתרומת שקלים היה משתמע שהשקלים הישנים פסולים לקרבנות ציבור אפילו בדיעבד, והרי אם הביא קרבנות ציבור משקלים ישנים יצא ידי חובה.

ונמצא שראשי השנה נקבעו במשנה להלכה, הן לכתחילה והן בדיעבד, ואם כדברי הרמב"ם, שבדיעבד אם עישר בהמה משנה על שנה חל המעשר, לא היתה המשנה צריכה למנות את ראש השנה למעשר בהמה!

ומבאר:

בין ראשי השנה הנמנים במשנה ראוי להימנות גם ראש השנה שתוקפו רק לכתחילה, ולכן מונה המשנה את ראש השנה למעשר בהמה, ובכל זאת נמנעת מלמנות את ראש השנה לתרומת השקלים, כי מצינו שגם לכתחילה אפשר לקחת מהשקלים הישנים, כאשר עדיין לא נאספו השקלים החדשים, כדבר המשנה (שקלים פ"ד, מ"ה) "אם בא החדש בזמנו לוקחים אותם מתרומה חדשה - ואם לאו מן הישנה".

האם הידור מצוה דוחה את השבת? יום שישי ג' אלול ה'תשע"ג

הלכות שגגות פרק ב, הלכה טו: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר, אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת... וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם - אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחֹט', לְכַתְּחִלָּה.

מדובר בשבת שחל בו ראש חודש או חול המועד ומקריבים שעיר לחטאת ושחט שתים - אם הראשונה היתה כחושה, ולכתחילה אין להקריבה כי אינה 'מן המובחר', יש להקריב גם את השמנה שהיא 'מן המובחר', כי השבת נדחית גם לצורך קיום המצוה בהידור.

ומכאן מוכיח ה'שאגת אריה' (סי' נ) שגם אם בדיעבד נתקיימה המצוה שלא בהידור, הרי במצוה הדוחה שבת מותר וצריך לחזור ולקיים את המצוה בהידור. ולכן אם מלו בשבת ונשארו 'ציצין שאינן מעכבין את המילה' בדיעבד, צריך לחתכם משום 'זה א־לי ואנוהו'.

ועל פי זה יישב ה'כוכב מיעקב' (ח"א סי' נ) את דברי הרמב"ם במקום אחר:

כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"ז): העומר, אף שמצוותו להקצר בלילה - "אם קצרוהו ביום כשר". והקשה ה'לחם משנה' (שם): בגמרא (מנחות עב, א) אמרו שהאומר שקצירת העומר ביום כשרה - אין היא דוחה את השבת כיון שאפשר לעשותה בערב שבת. ואם כן, מדוע פסק הרמב"ם (בה"ד) שקצירת העומר דוחה השבת, הרי לדעתו אפשר לקצור בערב שבת?

ולפי הנ"ל מובן:

קיום מצוה מן המובחר דוחה שבת גם אם אפשר להימנע מחילול השבת אלא שהקיום אינו בהידור, וכיון שקצירה בלילה מהודרת יותר, הרי היא דוחה את השבת.

אך יש אומרים שלא כל הידור מצוה דוחה את השבת: ההידור להביא קרבנות 'מן המובחר' דוחה שבת כי הוא מן התורה ונלמד מ"את הכבש אחד" - "אחד מיוחד שבעדרו"(מגילה כח, א) וכן "מבחר נדריכם" (ראה הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ח), אבל ההידור במילה ובשאר המצוות הנלמד מ"זה א־לי ואנוהו" שהוא מדרבנן (תוס' מנחות מא, ב. ד"ה אין) אינו דוחה את השבת (יהודה יעלה ח"א, סי' ש).

קרבן אחד על כמה עבירות שבת קודש ד' אלול ה'תשע"ג

הלכות שגגות פרק ג, הלכה ג: יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא - כִּפֵּר.

יש גורסים בהלכה זו "ואם הביא כיפר", ויש גורסים "ואם הביא לא כיפר", היינו שהחטאת שהופרשה על אכילת חלב של אתמול אינה יכולה לכפר על אכילת חלב של היום אפילו בדיעבד.

ויש לבאר הטעם לשתי הגרסאות:

את הצורך בהבאת קרבן על עבירה בשוגג, מלבד החזרה בתשובה, ניתן לפרש בשני אופנים:

א. בשביל לטהר את הנפש מהרע שדבק בה מחמת העבירה.

ב. בשביל מחילת העונש, כשם שאמרו בגמרא (זבחים ז, ב) בטעם הדבר שחטאת באה לפני עולה, משום שהיא כ"פרקליט שנכנס" ופירש רש"י: "כאדם שסרח במלך וריצהו על ידי פרקליטין". וענין זה אינו שייך להעברת הרע מנפש החוטא אלא לריצוי המלך שאינו מוחל עד שיביא קרבן, בדוגמת ריצוי המלך על ידי פרקליט.

ובזה חלוקות שתי הגרסאות:

לפי הגרסא "אם הביא כיפר", שהקרבן שהפריש על חלב שאכל אתמול יכול לכפר גם על אכילת החלב היום, הבאת הקרבן היא לריצוי המלך, כי הבאת הקרבן מבטאת חרטה וקבלה מלאה של האדם שלא יחטא עוד ואזי הקב"ה מכפר לו ומוחל על עונשו. ולכן, כאשר מדובר באותו סוג חטא הרי קבלה אחת שלא ישוב ויחטא מועילה על כל הפעמים שחטא בחטא זה וגם ריצוי הקרבן מועיל על כל הפעמים.

אך לפי הגירסא "אם הביא לא כיפר" כפרת הקרבן שייכת לטהרת הרע שעל ידי מעשה החטא, ומאחר שבכל מעשה חטא נכנס עוד רע בנפשו, צריך פעולה מיוחדת להסירו, והקרבן שהפריש על חטא אחד אינו יכול לכפר על חטא נוסף.

(לקוטי שיחות לב, עמ' 7 ואילך)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח מנחם אב־ד' אלול ה'תשע"ג

יום ראשון כ"ח מנחם־אב ה'תשע"ג

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

פֶּרֶק ו

א. אֵיזֶה הוּא טָמֵא שֶׁנִּדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי? כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִפְּנֵי טֻמְאָתוֹ, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה וְשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל, וְלָעֶרֶב כְּשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח.

ב. טְמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ [- יום טהרתו] לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְהֵזָּה עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל קָדָשִׁים לָעֶרֶב - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֶלָּא נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם הָיָה, וְעַל זֶה שָׁאֲלוּ, אִם יִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶם וְהֵם יֹאכְלוּ לָעֶרֶב, וּפֵרֵשׁ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן [אם נטמא]; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל וְיַזֶּה עָלָיו, וּכְשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל פִּסְחוֹ.

ג. זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת [של זיבה], וְסָפַר שִׁבְעַת יָמִים וְטָבַל בַּשְּׁבִיעִי - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְהוּא אוֹכֵל לָעֶרֶב; וְאִם רָאָה זוֹב אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. וְכֵן [אשה שראתה דם, ודינה -] שׁוֹמֶרֶת יוֹם [טהור] כְּנֶגֶד יוֹם [הטמא] - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם הַשְּׁמוּר [- הטהור], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, וְשׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ, וְהִיא אוֹכֶלֶת לָעֶרֶב; וְאִם רָאָת דָּם אַחַר שֶׁנִּזְרַק דַּם הַפֶּסַח, פְּטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עַל הַנִּדָּה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהּ - שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ טוֹבֶלֶת עַד לֵיל שְׁמִינִי, וְאֵינָהּ רְאוּיָה לֶאֱכֹל קָדָשִׁים עַד לֵיל תְּשִׁיעִי.

ד. מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שֶׁחָל יוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם וּמַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח בֵּין אַחַר שְׁחִיטָתוֹ; וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם לָעֶרֶב. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּמְסְרוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם לְבֵית דִּין - שֶׁמָּא יִכְּשְׁעוּ, וְלֹא יַקְרִיבוּ אוֹתָם.

ה. מְצֹרָע שֶׁחָל שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וְרָאָה קֶרִי [- ונטמא] בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְנִכְנָס לְעֶזְרַת נָשִׁים וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁטְּבוּל יוֹם [- טמא שיטהר בערב] אָסוּר לְהִכָּנֵס לְעֶזְרַת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ לְהִכָּנֵס שָׁם מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַקְרָבַת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, וְיִדְחֶה אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם.

ו. טְמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵין מַזִּין עָלָיו אֶלָּא לְמָחָר; וַאֲפִלּוּ חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא שַׁבָּת - יִדָּחֶה לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּמַזִּין עָלָיו; וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֶלָּא יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי. וַהֲלֹא אִסּוּר הַזָּיָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור חכמים], וְהַפֶּסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ יַעֲמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת? מִפְּנֵי שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּא אָסוּר בְּהַזָּיָה מִשּׁוּם שְׁבוּת [- יום השבת], אֵינוֹ זְמַן הַקָּרְבָּן שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמָם, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גּוֹרֵם לֶעָתִיד לָבוֹא לַעֲמֹד בִּמְקוֹם כָּרֵת.

ז. יִשְׂרָאֵל עָרֵל שֶׁמָּל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, שׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחַר שֶׁמָּל. אֲבָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּמָל וְטָבַל - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל לָעֶרֶב; וַהֲרֵי הוּא כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר [- כנוגע במת], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמֵת לַשָּׁנָה הַבָּאָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְיִטְבֹּל וְיֹאכַל לָעֶרֶב, וְיֹאמַר: 'אִשְׁתַּקַּד כָּךְ עָשׂוּ לִי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁמַּלְתִּי: טָבַלְתִּי, וְאָכַלְתִּי לָעֶרֶב'. וַהֲלֹא גְּזֵרָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, וְהַפֶּסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת בְּיוֹם הַקָּרְבָּן, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר? מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַגֵּר מִתְחַיֵּב בַּמִּצְוֹת, עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל, וְאֵינוֹ טוֹבֵל עַד שֶׁיֵּרָפֵא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַגֵּרוּת; לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם זֶה - שֶׁהֲרֵי זֶה הַמָּל יֵשׁ לוֹ שֶׁלֹּא לִטְבֹּל עַד שֶׁיִּבְרֵיא, וְלֹא יָבוֹא לִידֵי חִיּוּב כְּלָל.

ח. מִי שֶׁבָּא בְּבֵית הַפְּרָס [שדה שהיה בו קבר - ונחרש], הֲרֵי זֶה מְנַפֵּחַ [הנפר] וְהוֹלֵךְ; וְאִם לֹא מָצָא עֶצֶם, וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס; שֶׁטֻּמְאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, וְלֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן בֵּית הַפְּרָס שֶׁנָּדוֹשׁ [- הקבר ברגלי אדם], טָהוֹר לָעוֹשֶׂה פֶּסַח.

ט. הָאוֹנֵן, רָאוּי לֶאֱכֹל הַפֶּסַח לָעֶרֶב. מִפְּנֵי שֶׁאֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּדָבָר זֶה בִּמְקוֹם כָּרֵת, אֶלָּא שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, כְּדֵי שֶׁיִּפְרֹשׁ מֵאֲנִינוּתוֹ, וְלֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ [- אולי נטמא בזמן אנינותו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמֵּת לוֹ הַמֵּת אַחַר חֲצוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן פֶּסַח. אֲבָל אִם מֵת לוֹ הַמֵּת קֹדֶם חֲצוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֶלָּא יִדָּחֶה לַשֵּׁנִי; וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו,

מתוך מהדורת חזק

וְזָרְקוּ הַדָּם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל לָעֶרֶב. מֵת לוֹ מֵת בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר, וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים], וְאֵינוֹ תּוֹפֵס לֵילוֹ מִדִּבְרֵיהֶם; לְפִיכָךְ, שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל לָעֶרֶב אַף בִּשְׂאָר הַקָּדָשִׁים. וְיוֹם שְׁמוּעָה [- שמע שמת קרובו, בתוך ל' יום ממיתתו] וְיוֹם לִקּוּט עֲצָמוֹת [מקברי הוריו, לקבר אחר], הֲרֵי הוּא כְּיוֹם הַקְּבוּרָה; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלִּקְּטוּ לוֹ עַצְמוֹת מֵתוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב.

י. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּגַל [מפולת אבנים] לְבַקֵּשׁ [לחפש] עַל הַמֵּת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו; שֶׁמָּא יִמָּצֵא שָׁם מֵת בַּגַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. שֶׁחֲטוּ עָלָיו, וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל לָעֶרֶב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - אִם נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גַּל עָגֹל [- וודאי כולו היה מעל המת] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; וְאִם סָפֵק הַדָּבָר, וְשֶׁמָּא לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל הַטֻּמְאָה בִּשְׁעַת זְרִיקָה, וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא אַחַר זְרִיקָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי.

יא. מִי שֶׁעָבַר בַּדֶּרֶךְ, וְנִמְצָא [לאחר שעבר] מֵת מֻשְׁכָּב לְרָחְבָּהּ שֶׁל דֶּרֶךְ - אִם הָיָה הַמֵּת טֻמְאַת הַתְּהוֹם [- שלא ידעו על הימצאו שם מעולם], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא לַתְּרוּמָה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח, וְשׁוֹחֵט וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנָּגַע, הוֹאִיל וְהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם, טָהוֹר לְפֶסַח; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם, וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה [וודאי שעבר מעליו] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע. אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב, אוֹ טוֹעֵן מַשָּׂא - הֲרֵי זֶה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע, וְשֶׁלֹּא יָסִיט, וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת נְזִירוּת.

יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאָה יְדוּעָה [- שידע אדם על הימצאה], חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי.

יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהֵזָּה [עליו מאפר הפרה, בימי] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וּבַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ נִטְמָא בְּקֶבֶר הַתְּהוֹם, וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁטָּבַל בַּשְּׁבִיעִי, פָּסְקָה טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם בַּשִּׁשִּׁי לְטֻמְאָתוֹ, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁחֶזְקַת הַטָּמֵא טָמֵא, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וַדַּאי - שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר [- מסתבר שוודאי נטמא].

פֶּרֶק ז

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן - אִם הָיוּ מְעוּטִים הַקָּהָל, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי כִּשְׁאָר הַטְּמֵאִים; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כְּלֵי הַשָּׁרֵת [כלי המקדש] טְמֵאִים טֻמְאַת מֵת - אֵינָם נִדְחִין, אֶלָּא יַקְרִיבוּ כֻּלָּם הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, הַטְּמֵאִים עִם הַטְּהוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם" - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין הַצִּבּוּר נִדְחֶה. וְדָבָר זֶה - בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ב. הָיוּ הַקָּהָל מֶחֱצָה טְהוֹרִים וּמֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת - כֻּלָּם עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטָהֳרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטֻמְאָה, וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטֻמְאָה. וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּם בְּטֻמְאָה.

ג. הָיוּ הָאֲנָשִׁים מֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת, וּמֶחֱצָה טְהוֹרִים, וּבִזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה הַנָּשִׁים בִּכְלַל הָאֲנָשִׁים, יִהְיוּ הָרֹב טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרִאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין אֵינָם עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְעוּט; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת, וְנִמְצְאוּ הַטְּמֵאִים מֶחֱצָה, וְאֵין מֶחֱצָה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי.

ד. הָיוּ רֹב הַקָּהָל זָבִים וּמְצֹרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת, וּמְעוּטָן טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָם טְמֵאֵי מֵת אֵין עוֹשִׂין הָרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵם מְעוּט; וְאֵינָן עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי - שֶׁאֵין הַיְחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל אֶת הָרִאשׁוֹן, וְכָאן הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב הַקָּהָל בָּרִאשׁוֹן, לֹא יַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַמְּעוּט הַטְּמֵאִים לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי.

ה. הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת, וּמְעוּט זָבִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם - טְמֵאֵי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן. וְהַזָּבִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶם אֵינָם עוֹשִׂין, לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵינָם עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, שֶׁאֵין נִדְחֵית בְּצִבּוּר אֶלָּא טֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד; וְאֵינָם עוֹשִׂין בַּשֵּׁנִי, שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי אֶלָּא אִם בָּא הָרִאשׁוֹן בְּטָהֳרָה, אֲבָל אִם נַעֲשָׂה הָרִאשׁוֹן בְּטֻמְאָה, אֵין שָׁם פֶּסַח שֵׁנִי.

ו. הָיוּ שְׁלִישׁ הַקָּהָל טְהוֹרִים, וּשְׁלִישׁ זָבִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, וּשְׁלִישׁ טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָם טְמֵאֵי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵינָם עוֹשִׂים רִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵם מוּעָטִים לְגַבֵּי טְהוֹרִים עִם הַזָּבִים; וּבַשֵּׁנִי לֹא יַעֲשׂוּ, שֶׁהֲרֵי מְעוּט עָשׂוּ בָּרִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִים הַפֶּסַח לֵידַע אִם רֹב הַקָּהָל טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים? אֵין מְשַׁעֲרִין בְּכָל הָאוֹכְלִין - שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים נִמְנִין [משתתפים] עַל פֶּסַח אֶחָד, וּמִשְׁלַחִין אוֹתוֹ בְּיַד אֶחָד לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶם; אֶלָּא מְשַׁעֲרִין בְּכָל הַנִּכְנָסִים לָעֲזָרָה, וְעַד [- כ] שֶׁהֵם [עדיין] מִבַּחוּץ קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס כַּת הָרִאשׁוֹנָה, מְשַׁעֲרִין אוֹתָן.

ז. יָחִיד שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק [- ספק האם נטמא ב:] רְשׁוּת הַיָּחִיד [- ודינו כטמא], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ - הֲרֵי זֶה יִדְּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, כִּשְׁאָר טְמֵאֵי מֵת; וְצִבּוּר שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, יַעֲשׂוּ כֻּלָּם בְּטֻמְאָה.

ח. פֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּהוּ בְּטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל כְּטָהוֹר,

מתוך מהדורת חזק

שֶׁמִּתְחִלָּתוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה; וְאֵינוֹ נֶאֱכָל לְכָל טָמֵא, אֶלָּא לִטְמֵאֵי מֵת שֶׁנִּדְחֵית לָהֶם הַטֻּמְאָה הַזֹּאת, וּלְכַיּוֹצֵא בָהֶם, מִטְּמֵאֵי מַגַּע טֻמְאוֹת. אֲבָל הַטְּמֵאִים שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עֲלֵיהֶם מִגּוּפָם, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִים - לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם אָכְלוּ, פְּטוּרִין; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁהַנֶּאֱכָל לִטְהוֹרִין, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה; וְהַנֶּאֱכָל לִטְמֵאִין, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אָכְלוּ טְמֵאֵי מֵת מִן הָאֱמוֹרִין [האברים הנקרבים] שֶׁלּוֹ, פְּטוּרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַפֶּסַח יֵאָכֵל בְּטֻמְאָה? בְּשֶׁנִּטְמְאוּ הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ לְאַחַר זְרִיקַת הַדָּם, לֹא יֵאָכֵל.

ט. שְׁחָטוּהוּ בְּטָהֳרָה, וְנִטְמְאוּ רֹב הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקָה - זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְמְאוּ אַחַר זְרִיקָה בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, וְיֹאכְלוּהוּ בְּטֻמְאָה. הָיוּ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים בְּשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הוֹאִיל וְאֵינָם מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין אֶת הַבָּשָׂר, לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא; מוּטָב שֶׁיֵּאָכֵל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר שֶׁהִיא בְּלָאוּ, וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טְמֵאֵי הַגּוּף שֶׁהֵם בְּכָרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

פֶּרֶק ח

א. אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת, עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ב. וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר מְעַכְּבִין; אִם לֹא מָצְאוּ מַצָּה וּמָרוֹר, יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח לְבַדּוֹ. אֲבָל מָרוֹר בְּלֹא פֶּסַח - אֵינוֹ מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ג. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת שֹׂבַע; לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אוֹכֵל מֵהֶם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר הַפֶּסַח כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא אָכַל אֶלָּא כְּזַיִת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אִיָּר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ד. וּשְׁנֵיהֶם אֵינָם נֶאֱכָלִין אֶלָּא צְלִי אֵשׁ; וְהָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת נָא [צלוי מעט] אוֹ מְבֻשָּׁל בְּלֵילֵי פְּסָחִים - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם". אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִכְלְלוּ בְּלָאוּ אֶחָד. אָכַל מִמֶּנּוּ נָא אוֹ מְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם צְלִי אֵשׁ" - בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְוָה לֶאֱכֹלוֹ צָלִי, חַיָּב עַל אֲכִילַת נָא וּמְבֻשָּׁל; אֲבָל מִבְּעוֹד יוֹם, פָּטוּר.

ה. אָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם, עָבַר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה" - "בַּלַּיְלָה", לֹא בַּיּוֹם; וְלָאו הַבָּא מִכְּלָל [- הנלמד מ:] עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.

ו. "נָא" שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה - הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוּר וְנִצְלָה מְעַט, וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילַת אָדָם עֲדַיִן. אֲבָל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - אֵינוֹ לוֹקֶה, וּבְטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צְלִי אֵשׁ" - הָא [הרי] שֶׁאֵינוֹ צָלִי, אָסוּר. צָלָהוּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחָרֵךְ, וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר.

ז. "מְבֻשָּׁל" שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה - בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם, בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּשְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל", רַבָּה הַכֹּל.

ח. צָלָהוּ וְאַחַר כָּךְ בִּשְּׁלוֹ, אוֹ שֶׁבִּשְּׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ צָלָהוּ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ צְלִי קְדֵרָה, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב; אֲבָל מֻתָּר לָסוּךְ אוֹתוֹ בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּשְׁאָר מַשְׁקִין וּמֵי פֵּרוֹת, חוּץ מִן הַמַּיִם. וּמֻתָּר לִטְבֹּל הַבָּשָׂר אַחַר שֶׁנִּצְלָה, בְּמַשְׁקִין וּבְמֵי פֵּרוֹת.

ט. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גַּבֵּי כְּלֵי אֶבֶן אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "צְלִי אֵשׁ", לֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כְּלִי מְנֻקָּב כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר, צוֹלִין עָלָיו. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת - שֶׁהֲרֵי הַשַּׁפּוּד חַם כֻּלּוֹ, וְצוֹלֶה מְקוֹמוֹ [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש].

י. הִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר, וְגָרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ, וְתָלָהוּ בַּתַּנּוּר, וְצָלָהוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. חֲתָכוֹ וְצָלָהוּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, הֲרֵי זֶה צְלִי אֵשׁ. צָלָהוּ עַל גַּבֵּי סִיד אוֹ חַרְסִית [מין סיד] אוֹ חַמֵּי טִבֶרְיָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. כֵּיצַד צוֹלִין אוֹתוֹ? תּוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקֻבּוּתוֹ [אחוריו] בְּשַׁפּוּד שֶׁל עֵץ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, וְהָאֵשׁ לְמַטָּה. וְתוֹלֶה כְּרָעָיו וּבְנֵי מֵעָיו בַּתַّנּוּר, חוּצָה לוֹ; וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ [בתוך גופו], שֶׁזֶּה כְּמִין בִּשּׁוּל הוּא. וְשַׁפּוּד שֶׁל [עץ] רִמּוֹן הָיוּ בּוֹרְרִין לְצַלְיָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְרֹק אֶת [- יצאו] מֵימָיו [של העץ] וִיבַשְּׁלוּ.

יא. נָגַע הַבָּשָׂר בְּחַרְשׂוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְלִי הַחֶרֶשׂ.

יב. נָטַף מֵרָטְבוֹ עַל הַחֶרֶשׂ, וְחָזַר אֵלָיו - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ; שֶׁכָּל הַמָּרָק וְהַלֵּחָה שֶׁתִּפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּצָּלֶה - אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּשָׂר צָלִי.

יג. נָטַף מִן הָרִטֶּב שֶׁלּוֹ עַל הַסֹּלֶת [החמה, והתחמם הרוטב] - יִקְמֹץ אֶת מְקוֹמוֹ, וַיְשַׁלִּיכֶנּוּ [- את הסולת, מפני הרוטב הפסול].

יד. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה - אִם חֲבוּרַת הַכֹּהֲנִים, יֹאכְלוּ. וְאִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אִם חַי הוּא [- לפני צליה], יַדִּיחֶנּוּ וּינַגֵּב; וְאִם צָלִי, יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דְּמִים [- לפדותו בממון] עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאֶחָד - מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת, אֲפִלּוּ גְּדִי וְטָלֶה.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה [- שלא יאכלו אחר שיעלה עמוד השחר]; וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, שֶׁהוּא טָעוּן [אמירת] הַלֵּל בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ, וְשֶׁאֵין בְּנֵי חֲבוּרָה חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַחַר שֶׁנִּרְדְּמוּ בְּשֵׁנָה, אֲפִלּוּ בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה.

מתוך מהדורת חזק

יום שני כ"ט מנחם־אב ה'תשע"ג

פֶּרֶק ט

א. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּחֲבוּרָה אַחַת, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה שֶׁיֵּאָכֵל בָּהּ. וְהַמּוֹצִיא מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בָּשָׂר מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה"; וְהוּא, שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בַּחוּץ - שֶׁהוֹצָאָה כְּתוּבָה בּוֹ, כְּשַׁבָּת [כדיני שבת]; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה, כְּהוֹצָאַת שַׁבָּת. וְאֵין מוֹצִיא אַחַר מוֹצִיא בְּפֶסַח - שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוֹצִיאוֹ הָרִאשׁוֹן, נִפְסַל. מִן הָאַגַּף [מקום הדלת שברוחב המשקוף] וְלִפְנִים, כְּלִפְנִים; וּמִן הָאַגַּף וְלַחוּץ, כְּלַחוּץ; וְהָאַגַּף עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עֲבִי הַפֶּתַח - כְּלַחוּץ. הַחַלּוֹנוֹת וְעֲבִי הַכְּתָלִים, כְּלִפְנִים; הַגַּגִּים וְהָעֲלִיּוֹת, אֵינָם בִּכְלַל הַבַּיִת.

ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה; וְהַרֵי הוּא כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לַעֲזָרָה, אוֹ כִּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמֹת יְרוּשָׁלַיִם - שֶׁהַכֹּל טְרֵפָה, וְלוֹקִין עַל אֲכִילָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם, וְקוֹלֵף אֶת הַבָּשָׂר; כֹּל שֶׁבִּפְנִים - יֵאָכֵל, וְכֹל שֶׁבַּחוּץ [- שיצא] - יִשָּׂרֵף. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם, חוֹתֵךְ בְּקוֹפִיץ [סכין גדול], [כך דינו] אִם הָיָה שְׁאָר קָדָשִׁים; וְאִם הָיָה פֶּסַח שֶׁאָסוּר לִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם, קוֹלֵף עַד הַפֶּרֶק, וּמְפָרֵק הָאֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק, וּמַשְׁלִיכוֹ לַחוּץ.

ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד, צְרִיכָה כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֵּף [מחיצה], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַבָּשָׂר חוּצָה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן לוֹ חוּצָה [גבול] לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ; וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּא מְעֹרָבְּבִין.

ד. הָיָה הַמַּיִם שֶׁמּוֹזְגִין בּוֹ יַיִן בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, בֵּין שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשַּׁמָּשׁ עוֹמֵד לִמְזֹג, קוֹפֵץ [סוגר] אֶת פִּיו [ואינו אוכל] וּמַחְזִיר אֶת פָּנָיו, עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֵצֶל חֲבוּרָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל מַה שֶּׁבְּפִיו; שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמֻתָּר לַכַּלָּה לְהַחְזִיר פָּנֶיהָ מִבְּנֵי חֲבוּרָתָהּ, וְאוֹכֶלֶת - מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֶאֱכֹל בִּפְנֵיהֶם.

ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּפְרְצָה מְחִיצָה מִבֵּינֵיהֶן, אֵינָן אוֹכְלִין; וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת, וְנַעֲשֵׂית מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלֵּק; שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאֵין נֶעֱקָרִין מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה.

ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם אוֹ יָתֵר לֶאֱכֹל פִּסְחָן, וְלֹא בָּאוּ שְׁאָר בְּנֵי חֲבוּרָה - אִם נִכְנְסוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכֹל הַפְּסָחִים, וְחָזַר הַמְעוֹרָר לְכֻלָּם עַל הַשְּׁאָר וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ, וְאֵין מַמְתִּינִים לַשְּׁאָר; וַאֲפִלּוּ בָּאוּ הַמִּתְאַחֲרִין אַחַר כָּךְ, וּמָצְאוּ אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ הַכֹּל - אֵינָן מְשַׁלְּמִים לָהֶם דְּמֵי חֶלְקָם. אֲבָל אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בִּלְבַד, הֲרֵי אֵלּוּ מַמְתִּינִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לֶאֱכֹל. אֲבָל בְּעֵת שֶׁנִּפְטָרִין [שיוצאים], אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהַמְתִּין לַחֲבֵרוֹ; אֲפִלּוּ גָּמַר אֶחָד בִּלְבַד מִלֶּאֱכֹל - יֵצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין.

ז. הַמַּאֲכִיל כְּזַיִת מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפֶּסַח שֵׁנִי, לְמִשֶּׁמַּד לַעֲבוֹדָה זָרָה [יהודי שהשתמד], אוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב [נכרי ששומר ז' מצוות בני נח] אוֹ שָׂכִיר [גוי] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וּ"בֶן נֵכָר" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה הָעוֹבֵד אֵל נֵכָר; וְאֵין מַאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְגוֹי, אֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ".

ח. עָרֵל שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַפֶּסַח - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ"; "בּוֹ" הוּא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַצָּה וּמָרוֹר. וְכֵן מֻתָּר לְהַאֲכִיל מַצָּה וּמָרוֹר לְגֵר תּוֹשָׁב וּלְשָׂכִיר.

ט. כֵּשֵׁם שֶׁמִּילַת בָּנָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלִּשְׁחֹט הַפֶּסַח - כָּךְ מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלֶּאֱכֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַלְתָּ אֹתוֹ, אָז יֹאכַל בּוֹ". כֵּיצַד? קָנָה עֶבֶד אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִמּוֹל אֶלָּא אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל, עַד שֶׁיִּמּוֹל אוֹתָן. וְכֵיצַד יִהְיֶה הַבֵּן רָאוּי לְמִילָה אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן שֶׁחָלְצָתוּ חַמָּה [שנחלה ונרפא], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הִבְרְאָתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁכָּאֲבָה עֵינוֹ וְנִרְפָּאת אַחַר שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁהָיָה טְמְטוּם [סתום - ולא נודע מינו] וְנִקְרַע אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר.

פֶּרֶק י

א. הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ"; וְכֵן נֶאֱמַר בְּפֶסַח שֵׁנִי: "וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ". אֲבָל פֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה - אִם שָׁבַר בּוֹ עֶצֶם, אֵינוֹ לוֹקֶה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ: "לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" - בְּטָהוֹר, וְלֹא בְּטָמֵא. אֶחָד הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר, אוֹ שֶׁשָּׁבַר בּוֹ עֶצֶם מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁבַר אַחַר כַּמָּה יָמִים - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה;

ב. לְפִיכָךְ, שׁוֹרְפִין עַצְמוֹת הַפֶּסַח בִּכְלַל הַנּוֹתָר מִבְּשָׂרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה.

ג. אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ; אֲבָל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ, וְשֶׁאֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר - אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבִירָתוֹ. הָיָה עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, וְשָׁבַר הָעֶצֶם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם הַבָּשָׂר - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁשָּׁבַר פָּנוּי מִבָּשָׂר.

ד. וְהַשּׁוֹבֵר אַחַר הַשּׁוֹבֵר בְּעֶצֶם אֶחָד, לוֹקֶה.

ה. הַשּׁוֹרֵף עַצְמוֹת וְהַמְּחַתֵּךְ גִּידִים, אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.

ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נָא [צלוי מעט] אוֹ מְבֻשָּׁל, וְשָׁבַר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם - לוֹקֶה. אֲפִלּוּ נִפְסַל בְּטֻמְאָה וְיָצְאָה [- שיצא

מתוך מהדורת חזק

ממקום אכילת החבורה] וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר [זמן שהיה כשר], וְנִפְסַל; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּגֵּל [נפסל בהקרבה] בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן [שחשב לאוכלו אחר זמנו] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם [-כגון שלא לשם בעליו] - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.

ז. שָׁבַר עֶצֶם הָאַלְיָה [הזנב] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה.

ח הַסְּחוּסִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ עֲצָמִים רַכִּים, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְאָכְלָם.

ט. הָיָה גִּדִּי קָטָן וָרַךְ, שֶׁעַצְמוֹתָיו רַכִּים - לֹא יֹאכַל אוֹתָם, שֶׁזֶּה שׁוֹבֵר עֶצֶם; וְאִם אָכַל, לוֹקֶה - שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם קָשֶׁה, אוֹ הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם רַךְ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנֶּאֱכָל בַּשּׁוּר הַגָּדוֹל אַחַר שֶׁיִּתְבַּשֵּׁל - הוּא שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל כְּנֶגְדּוֹ מִן הַגִּדִּי הָרַךְ אַחַר צְלִיָּתוֹ, כְּגוֹן רָאשֵׁי כְּנָפַיִם [- עצמות] וּסְחוּסִים.

י. גִּידִין הָרַכִּין שֶׁסּוֹפָן לְהַקְשׁוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה עַתָּה, וְנֶאֱכָלִין בְּפֶסַח - אֵין נִמְנִין [מחשבים] עֲלֵיהֶם [- משתתפים נוספים]. וְנִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא שְׁבִירַת עֶצֶם; וְאֵין נִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבַּקּוֹלִית, וְהוּא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, אֶלָּא בִּשְׁבִירַת הָעֶצֶם.

יא. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵךְ אֶת הַבָּשָׂר וְאוֹכֵל, וְחוֹתֵךְ אֶת הָעֲצָמוֹת מִן הַפֶּרֶק, וּמְפָרְקָן אִם רָצָה; וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְגִיד הַנָּשֶׁה, מוֹצִיאוֹ, וּמַנִּיחוֹ עִם שְׁאָר הַגִּידִים וְהָעֲצָמוֹת וְהַקְּרוּמוֹת שֶׁיּוֹצְאִין בִּשְׁעַת אֲכִילָה - שֶׁאֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַבָּשָׂר, וְאֵין מְחַתְּכִין אוֹתוֹ, אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שָׁלֵם. וְאִם חָתְכוּ חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - כָּשֵׁר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יֶחְסַר אֵבֶר. צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "[וְ]לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְכֵן בַּשֵּׁנִי נֶאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". וְאִם הִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה - שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ . . בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ".

יב. כְּשֶׁמַּקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן, מַקְרִיבִין עִמּוֹ שְׁלָמִים בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן, גְּדוֹלִים אוֹ קְטַנִּים, זְכָרִים אוֹ נְקֵבוֹת, כְּכָל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר'; וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ, צֹאן וּבָקָר". אֵימָתַי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה זוֹ? בִּזְמַן שֶׁהוּא בָא בְּחֹל [שחל י"ד בחול] וּבְטָהֳרָה וּבְמֵעָט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא ישבעו ממנו]. אֲבָל אִם חָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁבָּא הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּסָחִים מְרֻבִּים - אֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא הַפְּסָחִים בִּלְבַד.

יג. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר - רְשׁוּת, וְאֵינָהּ חוֹבָה; וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, כְּכָל זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - לַבֹּקֶר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְמַנִּיחַ בְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר - שֶׁנֶּאֱמַר: "לַבֹּקֶר", עַד בֹּקֶר שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי. וְהַמּוֹתִיר, אֵינוֹ לוֹקֶה; אֶלָּא יִשְׂרֹף הַנּוֹתָר מִמֶּנָּה, כִּשְׁאָר הַנּוֹתָרִים.

יד. בְּשַׂר חֲגִיגָה שֶׁעָלָה עִם הַפֶּסַח עַל הַשֻּׁלְחָן, וְכָל הַתַּבְשִׁילִין הָעוֹלִים עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן - מִתְבַּעֲרִין עִמּוֹ, וְאֵינָם נֶאֱכָלִים אֶלָּא עַד חֲצוֹת כַּפֶּסַח עַצְמוֹ: גְּזֵרָה, מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת.

טו. מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי? הָרִאשׁוֹן - אָסוּר בְּחָמֵץ בְּ'בַל יֵרָאֶה' וּב'בַל יִמָּצֵא', וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל חָמֵץ [- כשיש חמץ ברשות הבעלים], וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה, וְטָעוּן [אמירת] הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ, וּמְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאִם פִּשֵּׁר שֶׁיָּבוֹא בְּטֻמְאָה אִם נִטְמָא רֹב הַקָּהָל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל פֶּסַח שֵׁנִי - חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְאֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְבֵית אֲכִילָתוֹ, וְאֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵינוֹ בָּא בְּטֻמְאָה. וּשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, וּטְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָם, וְנֶאֱכָלִין צָלִי בְּבֵית אֶחָד עַל מַצָּה וּמְרוֹר, וְאֵין מוֹתִירִין מֵהֶם, וְאֵין שׁוֹבְרִין בָּהֶם אֶת הָעֶצֶם. וְלָמָּה לֹא יִשְׁוֶה הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ"? לְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חֻקֵּי הַפֶּסַח, לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לָרִאשׁוֹן אֶלָּא בַּדְּבָרִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ; וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, וְהֵם "חֻקַּת הַפֶּסַח". שֶׁכְּלָל זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם, שֶׁיִּלְקַח הַפֶּסַח מִבְּעָשׂוֹר, וְשֶׁהוּא טָעוּן הַגְעָת דָּם בַּאֲגֻדַּת אֵזוֹב לַמַּשְׁקוּף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּחִפָּזוֹן - אֵין אוֹתָם הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת, וְלֹא נַעֲשׂוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם בִּלְבַד.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת חֲגִיגָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחוֹג בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, וְאֵלּוּ הֵן: הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ"; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְהַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". הָרְאִיָּה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁיֵּרָאֶה פָּנָיו בָּעַזָּרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, וְיָבִיא עִמּוֹ קָרְבַּן עוֹלָה, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין מִן הַבְּהֵמָה. וּמִי שֶׁבָּא לָעַזָּרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הֵבִיא עוֹלָה - לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי

ריקם". וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה.
הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב
הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, כְּשֶׁיָּבוֹא לְהֵרָאוֹת; וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין
הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא מִן הַבְּהֵמָה. וּשְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ, שֶׁהֵן
הָרְאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן. הַשִּׂמְחָה
הָאֲמוּרָה בָּרְגָלִים - הוּא שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר [בנוסף] עַל
שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'שַׁלְמֵי שִׂמְחָה', שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאָכַלְתָּ שָׁם; וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ".
וְנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

ב. הָרְאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ וְגוֹ'"; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים],
שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבַּן עוֹלַת רְאִיָּה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה מָעָה כֶּסֶף, וְלֹא
שַׁלְמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שְׁתֵּי כֶּסֶף. וּמִצְוָה לְהָבִיא כְּפִי
עָשְׁרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַתְּנַת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ".

ג. שַׁלְמֵי שִׂמְחָה, לֹא נָתְנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שִׁעוּר. בְּעֵת
שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לָחֹג - אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קָרְבְּנוֹת
הָרְאִיָּה, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף לִקְנוֹת בּוֹ הַקָּרְבָּן. וְאִם אֵין
בְּיָדוֹ כֶּסֶף, לֹא יָבִיא שָׁוֶה כֶּסֶף; אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כַּמָּה
זְהוּבִים, אָסוּר לוֹ לַעֲלוֹת רֵיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קָרְבָּן. וְלָמָּה
אָסְרוּ שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא
לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמָּצְאוּ הַמָּעוֹת סִיגִים [לא טובים].

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי
חֲגִיגָתוֹ, הֲרֵי זֶה מַקְרִיבָן בִּשְׁאָר יְמוֹת הָרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר:
"שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ" - מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם רְאוּיִין
לַחֲגִיגָה, וְכֻלָּם תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם.

ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים, וּלְהַקְרִיב בָּרִאשׁוֹן. לֹא הִקְרִיב
בָּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד - יַקְרִיב בַּשֵּׁנִי. וְכָל הַמְאַחֵר
- הֲרֵי זֶה מְגַנֶּה, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי".

ו. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא חַג [לא הקריב], אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ
[אינו חייב להקריב אם אבד קרבנו]; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ
נֶאֱמַר: "מְעֻוָּת, לֹא יוּכַל לִתְקֹן".

ז. מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת - חוֹגֵג
אֶת כָּל הָרֶגֶל, וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא שְׁמִינִי; וְאַף
הַשְּׁמִינִי, תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הוּא. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם חַג
הַשָּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שֵׁשֶׁת
הַיָּמִים שֶׁלְּאַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
[מסורת ממשה רבינו] נֶאֱמַר, שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת [יש לו ז'
ימים] כְּחַג הַמַּצּוֹת לְתַשְׁלוּמִין.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה, אֵינָם דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת
וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם זְמַן קָבוּעַ כְּקָרְבְּנוֹת
הַצִּבּוּר; שֶׁאִם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם, חוֹגֵג לְמָחָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.
אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בְּיוֹם
טוֹב נְדָרִים וּנְדָבוֹת, מַקְרִיבִין עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה
וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה, שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֶלָּא חוֹבוֹת.

ט. כְּשֶׁמַּקְרִיב הַמַּקְרִיב עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ
וְשִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוֹמֵךְ [ידיו] עֲלֵיהֶם בְּכָל כֹּחוֹ כְּדֶרֶךְ
שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַיָּמִים; אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת,
כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם
שְׁבוּת [- איסור חכמים להשתמש בבהמה בחג].

י. הַמַּפְרִישׁ עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וָמֵת, יוֹרְשָׁיו חַיָּבִין לַהֲבִיאָהּ. מֵתָר
לְהַקְרִיב בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וּנְדָבוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה
תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם", מִכְּלָל -
שֶׁקָּרְבִּין בְּרֶגֶל. "לְעֹלֹתֵיכֶם", כְּגוֹן עוֹלַת מְצֹרָע וְעוֹלַת
יוֹלֶדֶת; "וּלְמִנְחֹתֵיכֶם", לְהָבִיא [- מלמד על] מִנְחַת חוֹטֵא
וּמִנְחַת קְנָאוֹת [של סוטה]; "וּלְשַׁלְמֵיכֶם", לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי
נָזִיר. הַכֹּל קָרְבִּין בַּמּוֹעֵד [חול המועד], וְאֵין קָרְבִּין בְּיוֹם
טוֹב.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אוֹכְלִין [- משפחתו] מְרֻבִּין וּנְכָסִים מֻעָטִין
- מֵבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה [שהם לאכילה] מְרֻבִּין, וְעוֹלַת רְאִיָּה
[שקרבים לגמרי] מֻעָטִין; הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מֻעָטִין וּנְכָסִים
מְרֻבִּין - מֵבִיא עוֹלַת רְאִיָּה מְרֻבּוֹת, וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה מֻעָטוֹת.
זֶה וָזֶה מֻעָט - עַל זֶה אָמְרוּ: 'לֹא יִפְחוֹת מִמָּעָה לְעוֹלָה,
וּשְׁתֵּי כֶּסֶף לִשְׁלָמִים'; זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה - עַל זֶה נֶאֱמַר:
"כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

יום שלישי ל' מנחם־אב ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים, פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה; וְכָל הָאֲנָשִׁים,
חַיָּבִים בָּרְאִיָּה - חוּץ מֵחֵרֵשׁ וְאִלֵּם וְשׁוֹטֶה וְקָטָן וְסוּמָא
וְחִגֵּר וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהָרַךְ וְהֶעָנֹג מְאֹד
שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲלוֹת עַל רַגְלֵיהֶן. כָּל אֵלּוּ הָאֲחַד עָשָׂר,
פְּטוּרִין; וּשְׁאָר כָּל הָאֲנָשִׁים, חַיָּבִין בָּרְאִיָּה. הַחֵרֵשׁ - אַף
עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת - פָּטוּר מִן
הָרְאִיָּה. וְכֵן הַסּוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת, אוֹ חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת -
פָּטוּר. הָאִלֵּם - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, פָּטוּר. טֻמְטוּם
[לא ידוע מינו] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה] -
פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה. מִי שֶׁחֵצְיוֹ עֶבֶד וְחֵצְיוֹ בֶּן
חוֹרִין - פָּטוּר, מִפְּנֵי צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אֵלּוּ
פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ",
לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ,
אֵין הָעֲבָדִים חַיָּבִין בָּהּ; וְעוֹד הֲרֵי נֶאֱמַר: "בְּבוֹא כָּל
יִשְׂרָאֵל", לְהוֹצִיא הָעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: "בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל
לֵרָאוֹת" - כְּשֵׁם שֶׁהֵם בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי ה', כָּךְ הֵם בָּאִים
לִרְאוֹת הֲדַר קָדְשׁוֹ וּבֵית שְׁכִינָתוֹ - לְהוֹצִיא סוּמָא שֶׁאֵינוֹ
רוֹאֶה, אֲפִלּוּ נִסְמֵית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֲרֵי אֵין רְאִיָּתוֹ שְׁלֵמָה,
גְּמוּרָה. וְשָׁם נֶאֱמַר: "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ" - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ
שׁוֹמֵעַ שְׁמִיעָה גְּמוּרָה. "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ
מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הַמְצֻוֶּה לִלְמֹד מְצֻוֶּה לְלַמֵּד. וְנֶאֱמַר: "בַּעֲלֹתְךָ
לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'" - מִי שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְהוֹצִיא
חִגֵּר וְחוֹלֶה וְזָקֵן וְעָנֹג. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת
הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיאָה [למקדש]; וְכֵן הֶעָרֵל,
מָאוּס כַּטָּמֵא.

ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאַת הַכְּלָבִים וְכַיּוֹצֵא

בָּהֶן לְעִבּוּד הָעוֹרוֹת אוֹ לִרְפוּאָה, וְכֵן הַמְצֻרָף נְחֹשֶׁת בַּמַּחְצָב שֶׁלּוֹ, וְהָעַבְדָּנִין [מעבדי עורות] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלַאכְתָּן - חֲרֵי אֵלּוּ מְטַהֲרִין גּוּפָן וּמַלְבּוּשָׁן, וְעוֹלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל לְהֵרָאוֹת.

ג. כָּל קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת - אָבִיו חַיָּב לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהֵרָאוֹת בּוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ". וְאִם הָיָה הַקָּטָן חִגֵּר אוֹ סוּמָה אוֹ חֵרֵשׁ אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיָּב לְחַנְּכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְפוּאָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה גָּדוֹל כָּךְ - הָיָה פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. כָּל הַחַיָּב בִּרְאִיָּה, חַיָּב בַּחֲגִיגָה [- קרבן חגיגה]; וְכָל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, פָּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכֻלָּן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה - חוּץ מֵחֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, וְשׁוֹטֶה וְקָטָן וְעָרֵל וְטָמֵא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם בְּנֵי חִיּוּב, חֲרֵי הֵם פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וְעָרֵל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם אוֹכְלִים בַּקָּדָשִׁים וְאֵינָם רְאוּיִין לְבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ה. מִי שֶׁהָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְנִתְרַפֵּא בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וּמִן הַחֲגִיגָה; שֶׁבְּיוֹם חוֹבָתוֹ הָיָה פָּטוּר - שֶׁכָּל יְמוֹת הֶחָג תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר לְמָחָר, פָּטוּר; אֲבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא חֲגִיגָתוֹ וּרְאִיָּתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי הָרֶגֶל, כְּשֶׁיִּטְהַר.

ו. מִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּכָל יְמֵי הֶחָג, אֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא עוֹלָה בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּכָּנֵס - שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִקַּר הָרֶגֶל בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן. וְאִם הֵבִיא בְּכָל עֵת שֶׁיָּבוֹא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וּמַקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רְאִיָּה; שֶׁהָרְאִיָּה, אֵין לָהּ שִׁעוּר.

ז. הִפְרִישׁ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ, וְהִקְרִיב מֵהֶן מִקְצָתָן בָּרִאשׁוֹן, וּפָסַק - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַקְרִיב הַשְּׁאָר, שֶׁהֲרֵי שֵׁיֵּר אוֹתָן; וְאִם לֹא פָּסַק, אֶלָּא דְּחָקוֹ הַיּוֹם, וְלֹא יָכוֹל לְהַקְרִיבָן הַיּוֹם - מַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה אֵינָהּ בָּאָה כֻּלָּהּ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן. אֲבָל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַמְעֹרָבוֹת עִם מְעוֹת חֻלִּין - לוֹקֵחַ מִן הַתַּעֲרֹבֶת בְּהֵמָה, וּמַקְרִיבָהּ שַׁלְמֵי חֲגִיגָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה מִן הַחֻלִּין - מִפְּנֵי שֶׁשַּׁלְמֵי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכֹל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה; וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַעֲשֵׂר בְּיוֹם טוֹב.

י. יוֹצְאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת וּבְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, וְהַכֹּהֲנִים - בְּחַטָּאת וּבְאָשָׁם וּבַבְּכוֹר וּבְחָזֶה וְשׁוֹק; שֶׁמִּצְוָה זוֹ הִיא לִשְׂמֹחַ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר לִפְנֵי ה', וַהֲרֵי אָכְלוּ. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם, לֹא בְּעוֹפוֹת וְלֹא בִּמְנָחוֹת - שֶׁאֵינָם בָּשָׂר הַמְשַׂמֵּחַ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּפְסָחִים, שֶׁחֲגִיגַת [- קרבן חגיגה של] אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] רְשׁוּת; לְפִיכָךְ, אֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, אֲבָל יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלָמִים נֶדֶר אוֹ נְדָבָה, וּשְׂחָטָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָם בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין; אֲבָל יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂחָטָן קֹדֶם הָרֶגֶל - הוֹאִיל וְאָכַל מֵהֶם בָּרֶגֶל, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁחֹט שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם [קרבן] תּוֹדָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, מִפְּנֵי [לחמי] הֶחָמֵץ שֶׁבָּהּ [שמביאין עמה]; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. וְאִם הֵבִיא - יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁאֵצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתִי לְשֵׁם חֲגִיגָה' - חַיָּב לְהָבִיא תּוֹדָה, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חֲגִיגָה; שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. כְּשֶׁיִּזְבַּח אָדָם שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ בִּלְבַד, וִידַמֶּה שֶׁעָשָׂה מִצְוָה גְּמוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לְשַׂמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה" - מַאֲכִיל הַכֹּל, וּמַשְׁקֶה כְּפִי עָשְׁרוֹ. וּמִי שֶׁאָכַל זְבָחָיו, וְלֹא שִׂמַּח אֵלּוּ עִמּוֹ - עָלָיו נֶאֱמַר: "זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם". וּמִצְוָה בַּלֵּוִי יָתֵר מִן הַכֹּל - לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא חֵלֶק, וְלֹא נַחֲלָה, וְאֵין לוֹ מַתָּנוֹת בַּבָּשָׂר; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְזַמֵּן לְוִיִּים עַל שֻׁלְחָנוֹ לְשַׂמְּחָם, אוֹ יִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת בָּשָׂר עִם מַעֲשַׂר שֶׁלָּהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ בּוֹ צָרְכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ, וְשִׁיהָה מִמֶּנּוּ מַעֲשְׂרוֹתָיו בָּרְגָלִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי".

פֶּרֶק ג

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה כְּשֶׁיַּעֲלוּ לָרֶגֶל, וְלִקְרוֹת בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן מְזֻרָזוֹת אוֹתָם בְּמִצְוֹות וּמְחַזְּקוֹת יְדֵיהֶם בְּדַת הָאֱמֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וגו' הַקְהֵל אֶת הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף, וּגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ . . ".

ב. כָּל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל - חוּץ מִן הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהָעָרֵל; אֲבָל הַטָּמֵא פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל", וְזֶה אֵינוֹ רָאוּי לְבִיאָה [למקדש]. וְהַדָּבָר בָּרוּר, שֶׁהַטְּמֻטּוּם [לא ניכר בו מינו] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה] חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת.

ג. אֵימָתַי הָיוּ קוֹרְאִין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית.

מתוך מהדורת חזק

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוּוֹת - שְׁתֵּי מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשַׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בְּכוֹר. וּבֵאוּר מִצְוּוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים, בֵּין בָּאָדָם בֵּין בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין בְּמִין הַחֲמוֹר, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים בֵּין שֶׁהָיוּ טְרֵפוֹת [נוטות למות] - שֶׁנֶּאֱמַר: "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה"; וְכֻלָּן לַכֹּהֲנִים.

ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר - נִפְדִּין, וּפִדְיוֹנָן לַכֹּהֵן; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה - נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה כִּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים, זוֹרְקִין דָּמוֹ וּמַקְטִירִין אֵמוּרָיו, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה . . אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר . . לֹא תִפְדֶּה - קֹדֶשׁ הֵם . . וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ".

ג. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם אַחַר שֶׁהָיָה תָּמִים - חֲרֵי הוּא לַכֹּהֵן. אִם רָצָה - אוֹכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם, אוֹ מוֹכְרוֹ, אוֹ מַאֲכִילוֹ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ לְגוֹי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם, פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר וְגוֹ' הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ, כַּצְּבִי וְכָאַיָּל"; וַחֲרֵי הוּא נִכְסֵי כֹּהֵן.

ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: 'חֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ' - שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְאִם לֹא הִקְדִּישוֹ - חֲרֵי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו, וּקְדֻשָּׁתוֹ מֻרְחֶם הִיא.

ה. מִצְוַת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ . . מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" - מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן, אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וְצֹאן; וּמִמָּקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן, אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וְצֹאן, אֶלָּא {יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ} (הרי היא כחולין). וְאִם הֵבִיא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִקְרַב; אֶלָּא יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ.

(ו.) מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּמוֹ מַעֲשַׂר דָּגָן; וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּמֻקְדָּשִׁין, כְּשֶׁהֵן בִּקְדֻשָּׁתָן קֹדֶם שֶׁיִּפָּדוּ, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת.

ז. הַכֹּל חַיָּבִין בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּכוֹר לַכֹּהֵן - אִם נוֹלַד בְּכוֹר - וְהַמֶּלֶךְ, הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם. וּבְעֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרְאִין. וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב; וְאִם קָרָא מְעֻמָּד - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. מֵאֵיכָן הוּא קוֹרֵא? מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים', עַד סוֹף פָּרָשַׁת 'שְׁמַע'; וּמְדַלֵּג לְ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ', וְגוֹמֵר אוֹתָהּ; וּמְדַלֵּג לְ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר', וְקוֹרֵא מִ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' עַל הַסֵּדֶר עַד סוֹף בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, עַד "מִלֹּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב", וּפוֹסֵק.

ד. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל יְרוּשָׁלַם, כְּדֵי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם; וּמְבִיאִין בִּימָה גְּדוֹלָה, וְשֶׁל עֵץ הָיְתָה, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע עֶזְרַת נָשִׁים. וְהַמֶּלֶךְ עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאָתוֹ; וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלִים לֶחָג, מִתְקַבְּצִין סְבִיבָיו. וְחַזַּן [שמש] הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה, וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן [של כהן גדול], וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ - כְּדֵי לְהַדְּרוֹ בְּרֹב בְּנֵי אָדָם. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד; וְאִם רָצָה, יָשַׁב. וּפוֹתֵחַ וּמְבָרֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ כָּל קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁאָמַרְנוּ עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת. וּמוֹסִיף שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: 'רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל', 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ', 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים' עַד 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים', כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בַּתְּפִלָּה; חֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּמַטְבֵּעָן [כלשונם הרגיל]. רְבִיעִית - מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן'; חֲמִישִׁית - מִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל'; שִׁשִּׁית - מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים'; שְׁבִיעִית - מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לְפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הוֹשִׁיעַ ה' אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ צְרִיכִין לְהוֹשִׁיעַ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

ה. הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת" - בִּלְשׁוֹנָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם לְעוּזוֹת [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש].

(ו.) וְגֵרִים שֶׁאֵינָם מַכִּירִים, חַיָּבִין לְהָכִין לִבָּם וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בְּרִעָדָה, כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ בְּסִינַי. אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ - מְכַוֵּן לִבּוֹ לִקְרִיאָה זוֹ, שֶׁלֹּא קְבָעָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַזֵּק דָּת הָאֱמֶת; וְיִרְאָה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עַתָּה נִצְטַוָּה בָּהּ, וּמִפִּי הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָהּ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלִיחַ הוּא, לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי הָאֵל.

ז. יוֹם הַקְּהֵל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מְאַחֲרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת וְהַתְּחִנּוֹת, שֶׁאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

מַקְרִיב דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְאוֹכֵל שְׁאָר הַבָּשָׂר בְּתוֹרַת בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ וְגוֹ'". אֲבָל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה.

ח. הַבְּכוֹר [מצוה שיהיה] נֶאֱכָל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - שֶׁנֶּאֱמַר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ" שָׁנָה בְשָׁנָה . . וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם . . בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ". וּמֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ [לתחילת שנתו]? אִם תָּם [שלם] הוּא - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁמִּינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהַקְרָבָה. וְאִם נוֹלַד בַּעַל מוּם - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד; וְהוּא, שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו [שהיה בהריון מלא], שֶׁהֲרֵי נִרְאָה [ראוי] לַאֲכִילָה בְּיוֹם לִדָּתוֹ; אֲבָל אִם לֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁמִּינִי.

ט. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ; נוֹלַד לוֹ מוּם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מֵתָּר לְקַיְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנָּפַל בּוֹ הַמּוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַחֵר לְאַחַר שְׁנָתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי גְּמַר שְׁנָתוֹ, מַשְׁלִימִין לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר אַחַר שְׁנָתוֹ. נוֹלַד לוֹ מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיֹאכַל.

י. הַבְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיֹאכַל.

יא. וְעַד שֶׁלֹּא נִרְאָה [בו מום] לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם, רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. וּמִשֶּׁנִּרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם - אִם נוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ; נוֹלַד [המום] אַחַר שְׁנָתוֹ, מְקַיְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם.

יב. שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר - הִיא שְׁנַת לְבָנָה תְּמִימָה, שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם; וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת - נִתְעַבְּרָה לוֹ, וּמוֹנֶה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן, וְאֶחָד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי - זֶה שֶׁנּוֹלַד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם רִאשׁוֹן בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה, עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְזֶה שֶׁנּוֹלַד בַּחֲצִי אֲדָר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, עַד חֲצִי אֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה; הוֹאִיל וְנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ הָעִבּוּר, מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ.

יג. עָבַר וְאִחֵר הַבְּכוֹר לְאַחַר שְׁנָתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אִם הָיָה תָּם - הֲרֵי זֶה לֹא נִפְסַל, אֶלָּא מַקְרִיבוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם, שׁוֹחֲטוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר - מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ, אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ.

יד. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לַכֹּהֵן כְּשֶׁיִּוָּלֵד, שֶׁאֵין זוֹ גְּדֵלָה לַכֹּהֵן, אֶלָּא יַטְפֵּל בּוֹ בְּעָלָיו עַד שֶׁיַּגְדִּיל מְעַט, וְיִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן. וְעַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בְּהֵמָה דַּקָּה, שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּבְגַסָּה, חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, וַאֲנִי אֲטַפֵּל לְעַצְמִי' - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לוֹ; שֶׁזֶּה כְּמוֹ מְסַיֵּעַ עַל מַתְּנוּתָיו [- כדי שיתנו לו], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּתְרוּמוֹת, שֶׁהַכֹּהֲנִים הַמְסַיְּעִין בְּבֵית הַגְּרָנוֹת וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם וּבְתוֹךְ הָרוֹעִים - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן מַתְּנוֹתֵיהֶן בִּשְׁכָרָן.

טו. הָיָה הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם, וְאָמַר לוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה: 'תְּנֵהוּ לִי שֶׁאֹכְלֶנּוּ', אוֹ שֶׁהָיָה תָּמִים, וְאָמַר לוֹ: 'תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, שֶׁאַקְרִיבֶנּוּ עַתָּה' - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַבְּכוֹר נִתָּן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

טז. כֹּהֵן שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ". וְכֵן זָר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה [זריקת הדם] בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - לוֹקֶה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַף לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה.

יז. הַבְּכוֹר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז, לֹא תִפְדֶּה". וְכֵן אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם - שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד לְקָרְבָּן, אֵין לַכֹּהֵן בּוֹ זְכוּת כְּדֵי לְמָכְרוֹ; וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין בַּיִת [מקדש], הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לַאֲכִילָה, הֲרֵי הוּא מֵתָּר לְמָכְרוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים - בֵּין לְכֹהֵן, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל.

יח. בְּכוֹר בַּעַל מוּם - יֵשׁ לַכֹּהֵן לְמָכְרוֹ בְּכָל זְמַן, בֵּין בִּפְנֵי [בזמן] הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין חַי בֵּין שָׁחוּט; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּשַׂר בְּכוֹר בַּעַל מוּם - מוֹכְרוֹ בַּבַּיִת, אֲבָל לֹא בַּשּׁוּק [שזה זלזול בקדשים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. אֲבָל בְּשַׂר בְּכוֹר תָּמִים אֵינוֹ נִמְכָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּשַׂר קֹדֶשׁ; וְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְנוּ [ששותפים -] עַל הַבְּכוֹר, מֻתָּרִין לִשְׁקֹל מָנָה כְּנֶגֶד מָנָה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].

יט. הַמַּפְשִׁיט בְּכוֹר בַּעַל מוּם, הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְהַפְשִׁיטוֹ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה: אִם רָצָה לְהַרְגִּיל [דרך רגליו], מַרְגִּיל. וְכֵן שְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אִם רָצָה לְהַפְשִׁיטוֹ מִן הָרֶגֶל, מַפְשִׁיט.

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. כָּל הַמּוּמִין הַקְּבוּעִין [שאינם עוברים] הַפּוֹסְלִין אֶת הַקֳּדָשִׁים, וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶן [-אותם לחולין] - אִם נָפַל אֶחָד מֵהֶן בַּבְּכוֹר, הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו בְּכָל מָקוֹם; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אוֹתָן הַמּוּמִין בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, וְשֶׁהָרָאוּי מֵהֶן לִהְיוֹת בְּזָכָר - שִׁבְעָה וְשִׁשִּׁים.

ב. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ שָׁם [שאינם מומין אך -] שֶׁאֵין הַקָּרְבָּן מֵהֶן מִן הַמֻּבְחָר, וְאֵין הַקֳּדָשִׁים קְרֵבִין בָּהֶן, וְלֹא נִפְדִּין עֲלֵיהֶן - כָּךְ אֵין הַבְּכוֹר נִשְׁחָט עֲלֵיהֶם, וְלֹא קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה עוֹמֵד עַד שֶׁיִּוָּלֵד לוֹ מוּם קָבוּעַ. וְכֵן אִם נוֹלַד בַּבְּכוֹר מוּם עוֹבֵר - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִשְׁחָט בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא

קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה רוֹעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם קָבוּעַ, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

ג. וְכֵן אִם נֶעֱבְרָה בּוֹ עֲבֵרָה [שבא אדם על הבהמה], אוֹ שֶׁהָרַג בְּעֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי [עדות] הַבְּעָלִים [- ואינו נהרג], אוֹ שֶׁהֶקְצָה [יועד לעבודה זרה], אוֹ נֶעֱבַד [כנ"ז] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ.

ד. יוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי], וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר: הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם; וְהָאַחֲרוֹן, מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר. אֲפִלּוּ יָצְאַת נְקֵבָה דֶּרֶךְ דֹּפֶן, וְזָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם - אֵינוֹ בְּכוֹר.

ה. בְּכוֹר שֶׁהוּא אַנְדְּרַגִּינַס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל, וַהֲרֵי הוּא כִּנְקֵבָה; שֶׁאֵין לַכֹּהֵן בּוֹ כְּלוּם, וְעוֹבְדִין בּוֹ וְגוֹזְזִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַחֵלִין. נוֹלַד טֻמְטוּם [לא ניכר מינו] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו, בֵּין שֶׁהֵטִיל מַיִם מִמְּקוֹם זַכְרוּת, בֵּין שֶׁהֵטִיל מִמְּקוֹם נַקְבוּת.

ו. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, אוֹ עֵז שֶׁיָּלְדָה כְּמִין רָחֵל - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר, וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. וְאִם הָיָה בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר, וְהוּא בַּעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִשִּׁנּוּי בְּרִיָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. אֲפִלּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר, וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר לַכֹּהֵן, הוֹאִיל וּמִין הַחֲמוֹר יֵשׁ בּוֹ דִּין בְּכוֹרָה. אֲבָל אִם יָלְדָה כְּמִין סוּס אוֹ גָּמָל - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ, הֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר; לְפִיכָךְ, יֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תִּפְסוֹ כֹּהֵן, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ז. הַמַּטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר - הוֹאִיל וְעָשָׂה עֲבֵרָה, קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל מוּם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם אַחֵר מֵאֵלָיו. וְאִם מֵת זֶה הַחוֹטֵא - מֵתָה לִבְנוֹ לִשְׁחֹט אוֹתוֹ עַל מוּם שֶׁעָשָׂה אָבִיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו.

ח. הִרְגִּיל [גרם] לִבְכוֹר שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם - כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דְּבֵלָה [תאנה] עַל אָזְנוֹ עַד שֶׁבָּא כֶּלֶב וּנְטָלָהּ וְחָתַךְ אָזְנוֹ, אוֹ שֶׁהָלַךְ בֵּין בַּרְזֶל וַעֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל זְכוּכִית כְּדֵי שֶׁתִּקָּטַע יָדוֹ וְנִקְטְעָה, אוֹ שֶׁאָמַר לְגוֹי לְהַטִּיל בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו. זֶה הַכְּלָל: כָּל מוּם שֶׁנַּעֲשָׂה לְדַעְתּוֹ, אָסוּר לוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו; וְאִם נַעֲשָׂה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו.

ט. אָמַר: 'אִלּוּ נָפַל בִּבְכוֹר זֶה מוּם, הָיִיתִי שׁוֹחֲטוֹ', וְשָׁמַע הַגּוֹי, וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּדַעְתּוֹ.

י. רְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה הַמַּרְגִּיל לְהַטִּיל מוּם, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְכַּוֵּן לַמּוּם אוֹ לֹא נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁעוֹרִים בְּמָקוֹם דָּחוּק מְסֹרָג בְּעֵצִים, וְכֵיוָן שֶׁאָכַל נֶחְלְקָה [נחתכה] שְׁפָתוֹ - אֲפִלּוּ הָיָה חָבֵר [תלמיד חכם], הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָיָה בְּכוֹר רוֹדֵף אֶת הָאָדָם, וּבְעָטוֹ כְּדֵי לְטָרְדוֹ, וַאֲפִלּוּ בָּעַט בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁרְדָפוֹ מִקֹּדֶם, וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בִּבְעִיטָה זוֹ - הֲרֵי זֶה יִשְׁחֹט עָלָיו.

יב. קְטַנִּים שֶׁהִטִּילוּ מוּם בִּבְכוֹר דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, וְכֵן הַגּוֹי שֶׁעָשָׂה לְדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו; וְאִם עָשׂוּ כְּדֵי לְהַתִּירוֹ, לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו.

יג. בְּכוֹר שֶׁאָחֲזוֹ דָּם [חלה] - יַקִּיז [דם], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם; וְאִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בְּהַקָּזָה זוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו.

יד. מֵתָר לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת [מקדש], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לְהֵאָכֵל בְּמוּמוֹ; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָסוּר.

טו. עֵד שֶׁהֵעִיד מִפִּי עֵד אֶחָד, שֶׁמּוּם זֶה נָפַל שֶׁלֹּא לְדַעַת - נֶאֱמָן; אֲפִלּוּ אִשָּׁה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: 'בְּפָנַי נָפַל מוּם זֶה מֵאֵלָיו', וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

טז. כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבוֹא בִּידֵי אָדָם - נֶאֱמָן הָרוֹעֶה עֲלֵיהֶן לוֹמַר: 'מֵאֲלֵיהֶן נָפְלוּ, וְלֹא נַעֲשׂוּ בְּכַוָּנָה'; וְיִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הָרוֹעֶה יִשְׂרְאֵלִי, וְהַבְּכוֹר בְּיַד [- של] הַכֹּהֵן. אֲבָל אִם הָיָה הָרוֹעֶה כֹּהֵן, וְהַבְּכוֹר עֲדַיִן הוּא בְּיַד בְּעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִיִּים - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל בּוֹ מוּם כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ.

יז. כֹּהֵן שֶׁהֵעִיד לְכֹהֵן אַחֵר, שֶׁמּוּם זֶה מֵאֵלָיו נָפַל - נֶאֱמָן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, שֶׁמָּא הֵם גּוֹמְלִים זֶה אֶת זֶה [- משקר, בכדי שיעיד לו חברו כשיצטרך]; שֶׁכָּל הַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִין לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר כְּדֵי לְאָכְלוֹ בַּחוּץ, וּלְפִיכָךְ אֵין נֶאֱמָנִין עַל יְדֵי עַצְמָם; אֲבָל חֲבֵרוֹ מֵעִיד לוֹ, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֵר. אֲפִלּוּ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן, מְעִידִין לוֹ עַל הַבְּכוֹר; אֲבָל לֹא אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּגוּפוֹ.

יח. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בְּיַד כֹּהֵן, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד שֶׁזֶּה הַמּוּם מֵאֵלָיו נָפַל, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מוּם זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַבְּכוֹר אוֹ אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וּבָא הַכֹּהֵן שֶׁהוּא בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'הֶרְאִיתִי מוּם זֶה לְמֻמְחֶה, וְהִתִּירוֹ לִשְׁחִיטָה' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, שֶׁמָּא לֹא הֶרְאָהוּ, וְשֶׁמָּא בְּכוֹר תָּם [שלם] הוּא - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יט. וְכֵן נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם: 'בְּכוֹר זֶה נִתָּנוֹ לִי יִשְׂרְאֵל בְּמוּמוֹ, וְלֹא נָפַל בִּרְשׁוּתִי' - כְּדֵי לָחֹשׁ לוֹ, שֶׁמָּא הוּא הִטִּילוֹ; שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי לְהִגָּלוֹת, וְהוּא מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִשְׁאָלוּ בְּעָלָיו, וְיֹאמְרוּ: 'תָּמִים הָיָה בְּעֵת שֶׁנִּתָּנוּהוּ לוֹ'.

פֶּרֶק ג

א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר אֶלָּא עַל פִּי מֻמְחֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַנְּשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת, וְאָמַר לוֹ: 'הַתֵּר בְּכוֹרוֹת בְּמוּמָן'; אֲפִלּוּ הָיָה מוּם גָּדוֹל וְגָלוּי לַכֹּל, לֹא יַתִּירוּ אֶלָּא מֻמְחֶה שֶׁנְּטַל רְשׁוּת. וְכָל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם [מומחה] רוֹאֶה, חוּץ מִבְּכוֹר עַצְמוֹ.

ב. אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה, וְהָיָה הַמּוּם מִן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין

הַמִּבְהָקִין, כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּמֵּית עֵינוֹ, אוֹ נִקְטְעָה יָדוֹ, אוֹ נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשְׁחֹט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת [חכמים שאינם בקיאים]; וְכֵן בְּכוֹר שֶׁיָּצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְנָפַל בּוֹ מוּם מֵבְהָק - הֲרֵי זֶה נִתָּר עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת.

ג. אֵין רוֹאִין אֶת הַבְּכוֹר לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן עִמּוֹ - שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ הַמְּמַחֶה: 'מוּם הוּא, וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עָלָיו', וְיֵלֵךְ וְיִשְׁחָטֶנּוּ לְעַצְמוֹ, וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ, חָשׁוּד הוּא לִגְזֹל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה חָכָם, וְיָדוּעַ שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ - רוֹאִין לוֹ. הָיָה הַמּוּם גָּלוּי לַכֹּל, כְּגוֹן שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - הוֹאִיל וְהֵבִיאוֹ לְחָכָם הַמְּמַחֶה, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ; לְפִיכָךְ רוֹאִין לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ כֹּהֵן.

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר, וְאַחַר כָּךְ הֶרְאָה אֶת מוּמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּם גָּלוּי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה בַּשְּׁחִיטָה, כְּגוֹן שֶׁנִּחְתְּכָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מֻמְחֶה, הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְיִקָּבֵר כִּבְכוֹר שֶׁמֵּת.

ה. בְּכוֹר שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּיצָה אַחַת וּשְׁנֵי כִּיסִין, וּבְדָקוֹ הַמְּמַחֶה, וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל הַרְגּוּזוֹ [סוף השדרה] וּמְעֵכוֹ, וְלֹא יָצְאַת בֵּיצָה שְׁנִיָּה, וְהִתִּירוֹ הַמְּמַחֶה, וְנִשְׁחַט, וְנִמְצְאַת הַשְּׁנִיָּה דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים [מעיים] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, הוֹאִיל וּמְעֵכוֹ; אֲבָל אִם לֹא נִמְעַךְ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה, הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר.

ו. מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה, וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר, וְנִשְׁחַט עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ; וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? רְבִיעַ לְדַקָּה, וּמֶחֱצָה לְגַסָּה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יְשַׁלֵּם כָּל דָּמָיו? מִפְּנֵי שֶׁקָּנְסוּ אֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה [הגסה], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ [מלהקריבה טרם יפול בה מום], [ובדקה - נקנס עוד יותר ומקבל פיצוי של רבע בלבד, כדי שלא יעבור על הוראת חז"ל] וְלֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ז. הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לִהְיוֹת רוֹאֶה בְּכוֹרוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עַל פִּיו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה גָּדוֹל, וְיָדְעוּ בּוֹ חֲכָמִים שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ, וּפָסְקוּ לוֹ שָׂכָר עַל הָרְאִיָּה וְהַבִּקּוּר, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בַּעַל מוּם בֵּין שֶׁנִּמְצָא תָּמִים. וְלֹא יִטֹּל שָׂכָר עַל בְּהֵמָה זוֹ, חוּץ מִפַּעַם אַחַת; וְרוֹאֶה אוֹתָהּ לְעוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁמְּבִיאִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חֵשֶׁד.

ח. הֶחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת לִמְכֹּר אוֹתָן לְשֵׁם חֻלִּין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׂר צְבָאִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לִבְשַׂר הָעֶגֶל. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִין [לא מעובדים], אֲפִלּוּ שֶׁל נְקֵבָה, שֶׁמָּא יַחְתּוֹךְ זַכְרוּתוֹ, וְיֹאמַר: 'עוֹר נְקֵבָה הוּא'. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר, אֲפִלּוּ מְלֻבָּן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, צוֹאִי [מלוכלך]. אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טָווּי, וּלְבָדִין [ירעות מחתיכות צמר], וְעוֹרוֹת עֲבוּדִין - שֶׁאֵינוֹ מְעַבֵּד עוֹר בְּכוֹר תָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפַחֵד לִשְׁהוֹתוֹ אֶצְלוֹ, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ הַדַּיָּנִים, וְיִקְנְסוּ אוֹתוֹ כְּפִי רִשְׁעוֹ.

ט. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ לַמְּמַחֶה - מַה שֶּׁאָכְלוּ - אָכְלוּ, וְיַחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱכַל - יִקָּבֵר, וְיַחְזִיר אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַדִּין בְּמַאֲכִיל אֶת הַטְּרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקֶּה וּמִמְכָּר.

י. בְּכוֹר שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה - אִם תָּמִים הוּא [ונשחט במקדש לקרבן], וְנִמְצָא טְרֵפָה אַחַר שֶׁהֻקְדַּשִּׁין - הָעוֹר יִשָּׂרֵף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, וְהַבָּשָׂר יִקָּבֵר. וְאִם בְּמוּמוֹ נִשְׁחַט - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר, וְיֵאוֹתוּ [יהנו] הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ; וְהוּא, שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה.

יא. הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכַל בְּשָׂרוֹ כַּהֲלָכָה, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֵהָנוֹת בְּעוֹרוֹ, כָּךְ נֶהֱנִין בְּגִזָּתוֹ [צמרו]; אֲבָל כָּל צֶמֶר שֶׁנִּגְזַז מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא חַי, אֲפִלּוּ נָשַׁר - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אֲפִלּוּ נָשַׁר מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם. וַאֲפִלּוּ אַחַר שְׁחִיטָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מִיתָתוֹ - הֲרֵי אוֹתוֹ הַצֶּמֶר שֶׁנָּשַׁר מִמֶּנּוּ בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד. וְכֵן בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ גְּזֵרָה זוֹ אֶלָּא עַל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בָּאִין לְכַפָּרָה - שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתָן אֶצְלוֹ, כְּדֵי לִקַּח כָּל הַצֶּמֶר שֶׁיִּגְשֹׁר מֵהֶן. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ בִּשְׁנָתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם.

יב. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בּוֹ צֶמֶר מְדֻבְלָל [תלוש ומעורב במחובר], וּשְׁחָטוֹ - אֶת שֶׁהוּא נִרְאֶה עִמּוֹ מִן הַגִּזָּה [- שלא ניכר שהיה תלוש], מֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְאֶת שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה עִמּוֹ, וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁעִקָּרוֹ הָפוּךְ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ [שב' קצותיו כלפי חוץ] - אָסוּר, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּשַׁר מֵחַיִּים.

יג. גִּזַּת בְּכוֹר, אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם - שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגִזֵּי חֵלִין, אֲפִלּוּ אַחַת בְּכַמָּה אֲלָפִים - הַכֹּל אֲסוּרִים; הֲרֵי הוּא דָּבָר חָשׁוּב, וּמְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא. הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט [- שיעור אריגה] מְצֶמֶר הַבְּכוֹר בְּבֶגֶד, יִדָּלֵק; מִצֶּמֶר הַמֻּקְדָּשִׁין, מְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא.

פֶּרֶק ד

א. בְּהֵמַת הַשֵּׁתָּפִין, חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה. לֹא נֶאֱמַר "בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ", אֶלָּא לְמַעֵט שֵׁתָּפוּת הַגּוֹי; שֶׁאִם הָיָה שֵׁתָּף בַּפָּרָה אוֹ בַּעֲבָר, אֲפִלּוּ הָיָה לַגּוֹי אֶחָד מֵאֶלֶף בָּאֵם אוֹ בַּוָּלָד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. הָיָה לוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן אִבֵּר אֶחָד, כְּגוֹן יָד אוֹ רֶגֶל - רוֹאִין: כָּל שֶׁאִלּוּ יֵחָתֵךְ, יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּחָתֵךְ אִבֵּר הַגּוֹי, וְלֹא יִפָּסֵל - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

ב. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר פָּרָתוֹ לְנָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה.

ג. [ישראל] הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ, וְהַוְּלָדוֹת [יחלקו] בֵּינֵיהֶן, אוֹ נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כָּזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

ד. הַמְקַבֵּל צֹאן מִן הַגּוֹי בְּמָמוֹן קָצוּב [- ויתן הישראל הכסף לאחר תקופה], וּפָסַק [סיכם] עִמּוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר

בֵּינֵיהֶן [- אם יתייקרו הבהמות יתחלקו ברווח], וְאִם פִּחֲתוּ [יוזלו], פִּחֲתוּ לְיִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל הֵן, וַהֲרֵי הֵן כְּקִנְיָנוֹ, הוֹאִיל וְאִם לֹא יִמְצָא הַגּוֹי אֶצְלוֹ מָמוֹן לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ, יִגְבֶּה מִן הַבְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ וּמִוַּלְדוֹתֵיהֶן - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרָיוּת עֲלֵיהֶן וְעַל וַלְדוֹתֵיהֶן, וַהֲרֵי יַד הַגּוֹי בָּאֶמְצַע, וּפְטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, הֵן וּוַלְדוֹתֵיהֶן. אֲבָל וְלַד וְלָדוֹת חַיָּבִין - שֶׁהֲרֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵן, וְאֵין לַגּוֹי עֲלֵיהֶן רְשׁוּת.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לַגּוֹי, וְקָנָה לוֹ בָּהֶן בְּהֵמָה מִגּוֹי בְּדִינֵיהֶן [בקנין גוי שע"פ התורה - בכסף] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה וְחַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה; וְכֵן אִם קָנָה הַגּוֹי מִיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶן, וְנָתַן מָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה וּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

ו. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה פָּרָתוֹ, אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר מִסָּפֵק.

ז. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה [- ילדה] אוֹ לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדָה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ [כשיהיה לו מום] לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

ח. לָקַח בְּהֵמָה מִנִּיקָה מִן הַגּוֹי - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הִיא מְנִיקָה, אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁיָּלְדָה; וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמְּנִיקָה כְּמוֹ מִין אַחֵר, וַאֲפִלּוּ כְּמִין חֲזִיר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶבֶת [נותנת חלב], פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת, אֵינָן חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כְּבָר יָלְדוּ.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁבִּכְּרָה, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ הַמּוֹכֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא יָלְדָה; שֶׁאֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּוַדַּאי שֶׁבִּכְּרָה, וּלְפִיכָךְ מְכָרָהּ סְתָם.

י. בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁהִפִּילָה עֵבֶר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ הַרְבֵּה וְנִכְּרָה לַכֹּל, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'טִנּוּף' - אִם אָמְרוּ הָרוֹעִים: 'עֵבֶר הוּא, אֶלָּא שֶׁנִּפְסַד' - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְצָרִיךְ לְהַרְאוֹתוֹ לְרוֹעֶה חָכָם; לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְיָלְדָה אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁמָּא טִנּוּף הִפִּילָה בִּרְשׁוּת הַגּוֹי. וְכֵן בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָה [שק העובר] - הֲרֵי זֶה סִימַן וָלָד, שֶׁאֵין שִׁלְיָה בְּלֹא וָלָד; וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וּמֻתָּר לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשִׁّלְיָה לַכְּלָבִים - שֶׁאֵין מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה אֶלָּא זְכָרִים, וְחֶזְקַת הַנּוֹלָדִים מֻחֶצָּה זְכָרִים וּמֻחֶצָּה נְקֵבוֹת; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזָּכָר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ, אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה. וְנִמְצָא מִעוּט הַנּוֹלָדִים הֵן הַמִּתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוֹרָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִעוּט. אֲבָל בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָה - תִּקָּבֵר, שֶׁהַזְּכָרִים בָּהּ כַּנְּקֵבוֹת.

יא. בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרָרַת [חתיכת] דָּם - הֲרֵי זוֹ נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁחֲזְקָתָהּ שֶׁהַוָּלָד בְּתוֹכָהּ, וְרָבָה עָלָיו הַדָּם, וְהִפְסִידוֹ וּבִטְּלוֹ. וְקוֹבְרִין חֲרָרָה זוֹ כְּמוֹ נֵפֶל כָּל מְבֻכָּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּחֲרָרָה זוֹ קְרֻדָּשָׁה; וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ? כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה, שֶׁהַוָּלָד בְּאָדָם נִגְמָר לְאַרְבָּעִים יוֹם, וְהַמַּפֶּלֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים, אֵינוֹ וָלָד. אֲבָל וְלַד בְּהֵמָה - לֹא עָמְדוּ חֲכָמִים עַל מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁיִּגָּמֵר בּוֹ; אֲבָל אָמְרוּ, שֶׁהַמַּפֶּלֶת טִנּוּף, אֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו וְלֹא מְקַבֶּלֶת וָלָד אַחֵר לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

יג. בְּהֵמָה שֶׁיָּצְאַת [לשדה] מְלֵאָה [מעוברת], וּבָאָה רֵיקָנִית - הַבָּא [הנולד] אַחַר כֵּן בְּכוֹר מִסָּפֵק; שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר בַּבְּכוֹרָה הִפִּילָה, וְאֵין לְנִפְלֵי בְּהֵמָה פְּטִירַת רֶחֶם עַד שֶׁיֵּעָגִילוּ רֹאשׁ כְּפִקָּה ['כדור' טוויה] שֶׁל [חוט ה]עֵרֶב [חוט טוויה].

יד. מְבַכֶּרֶת הַמְקֻשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר אֵבֶר, וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים; וְהַבָּא אַחֲרָיו, בְּכוֹר. יָצָא רֻבּוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְאִם חָתַךְ אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ [ולא השליכו לכלב], וְחָתַךְ אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֻבּוֹ - הֲרֵי כָּל הָאֵבָרִים צְרִיכִין קְבוּרָה, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה; כֵּיוָן שֶׁיָּצָא רֻבּוֹ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֵינוּ - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ.

טו. יָצָא שְׁלִישׁ, וּמְכָרוֹ לְגוֹי, וְחָזַר וְיָצָא שְׁלִישׁ אַחֵר - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. יָצָא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דֹּפֶן [הרחם], וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים דֶּרֶךְ רֶחֶם - אֵינוֹ קָדוֹשׁ; שֶׁהָרֹב הָרִאשׁוֹן לֹא יָצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם, וּלְמַפְרֵעַ [- רק אם לכתחילה יצא מהרחם] הוּא מִתְקַדֵּשׁ.

טז. יָצָא מִעוּט אֵבֶר גָּדוֹל, וַהֲרֵי זֶה הֵיוֹצֵא רֻבּוֹ שֶׁל עֵבֶר [והשאר יצא מהדופן] - נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְיִקָּבֵר הֵיוֹצֵא. יָצָא חֲצִי הָעֵבֶר, וְהוּא רֻבּוֹ שֶׁל אֵבֶר הֵיוֹצֵא - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אוֹ לֹא נִפְטְרָה; לְפִיכָךְ, הַבָּא אַחֲרָיו - סְפֵק בְּכוֹר.

יז. בְּכוֹר שֶׁכְּרָכוֹ בְּסִיב [סיבי דקל] וְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם, אוֹ שֶׁכְּרָכוֹ בְּשִׁלְיַת בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּכְרְכָה עָלָיו אַחוֹתוֹ, וְיָצָא - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר.

יח. הִדְבִּיק שְׁנֵי רְחָמִים זֶה לָזֶה, וְיָצָא מִזֶּה וְנִכְנַס לָזֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה הַבְּהֵמָה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּטַר רֶחֶם, אוֹ לֹא נִפְטְרָה, עַד שֶׁיִּפְטֹר רַחֲמָהּ וְלָדָהּ.

יט. נִפְתְּחוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם, וְיָצָא [ולא נגע ברחם] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִגִּיעַת רֶחֶם מְקַדֶּשֶׁת, אוֹ אֲוִירוֹ.

כ. נֶעֱקְרוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם [ונתלו] בְּצַוָּארוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם בִּמְקוֹמוֹ מְקַדֵּשׁ, אוֹ מְקַדֵּשׁ אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ.

כא. נִגְמְמוּ [הצטמקו ונעלמו] כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם, אֵינוֹ

קָדוֹשׁ. נִפְרַץ מִקְצָתוֹ, וְעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ, וְיָצָא דֶּרֶךְ הַפָּרוּץ, אוֹ שֶׁהָיָה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד, וְיָצָא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר.

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. רָחֵל שֶׁלֹּא בִּכְּרָה [לא ילדה מעולם], וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - אֲפִלּוּ יָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא קָדַם אֶחָד; הוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה יָצָא רִאשׁוֹן - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי - סָפֵק הוּא, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן אִם יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הֲרֵי הַזָּכָר סָפֵק, שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצָאת תְּחִלָּה; לְפִיכָךְ אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

ב. שְׁתֵּי רְחֵלוֹת שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ [יחד] שְׁנֵי זְכָרִים - שְׁנֵיהֶם לַכֹּהֵן [ולא נאמר שאחת ילדה את שניהם]; זָכָר וּנְקֵבָה, הַזָּכָר לַכֹּהֵן. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר; וְאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁזֶּה הַזָּכָר הַחַי, סָפֵק בְּכוֹר הוּא, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - הֲרֵי הַזְּכָרִים סָפֵק בְּכוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַזָּכָר; לְפִיכָךְ, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן, וְכָל אֶחָד מֵהֶם סָפֵק בְּכוֹר; הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי, סָפֵק הוּא. וְכֵן אִם יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַזָּכָר, סָפֵק בְּכוֹר הוּא.

ג. כָּל בְּכוֹר שֶׁהוּא סָפֵק - דֵּינוֹ שֶׁיִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תְּפָשׂוֹ הַכֹּהֵן, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ, אֲבָל אֵינוֹ מַקְרִיבוֹ - שֶׁאֵין מַקְרִיב לְעוֹלָם אֶלָּא בְּכוֹר וַדַּאי, שֶׁמָּא יִשְׁחֹט חֵלִין בָּעֲזָרָה.

ד. מִי שֶׁהָיָה בְּעֶדְרוֹ מְבַכְּרוֹת וְשֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת, וְיָלְדוּ וְאֵין שָׁם אָדָם, וְנִכְנַס וּמָצָא אֶת הַמְבַכְּרוֹת מְנִיקוֹת נְקֵבוֹת, וְאֶת שֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת מְנִיקוֹת זְכָרִים - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, וּבְנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ; אֶלָּא הֲרֵי הַדָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ, שֶׁכָּל אַחַת מְנִיקָה בְּנָהּ.

ה. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁנֵי זְכָרִים אֵצֶל רוֹעֶה, הָאֶחָד בְּכוֹר וְהַשֵּׁנִי פָּשׁוּט, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - מַנִּיחַ הָרוֹעֶה הַשֵּׁנִי בֵּינֵיהֶן וּמִסְתַּלֵּק; וַהֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר, וּשְׁנֵיהֶן חוֹלְקִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ.

ו. הִפְקִיד בְּכוֹר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הַבַּיִת עִם פָּשׁוּט שֶׁלּוֹ, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה; וַהֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ רוֹעֶה כֹּהֵן שֶׁהִנִּיחַ בְּכוֹרוֹ בַּחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, עִם פָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה; וְאֵין מוֹצִיאִין מֵחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, אֶלָּא בִּרְאָיָה - שֶׁהֲרֵי מִדַּעַת בַּעַל הַבְּכוֹר הִנִּיחוֹ עִם הַפָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ז. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת; לְפִיכָךְ, נֶאֱמָן הַיִּשְׂרְאֵלִי לוֹמַר: "זֶה סְפֵק בְּכוֹר הוּא", וְרוֹאִין לוֹ מוּמוֹ, וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ.

ח. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, אוֹ שֶׁהֻקְדְּשׁוּ תְּמִימִין וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁהֲרֵי לֹא יָצְאוּ לְחֵלִין לְכָל דָּבָר - מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּגְזָזָה וַעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית [- תמורתם], הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה", וְלֹא לִסְחוֹרָה, וְאִם תִּהְיֶה חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה - הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּכֵּר בַּבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי יָצָא מִתּוֹרַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה; וְכֵן בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּתְּרוּמוֹת. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּבְּכוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְכָּרָם עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. לָקַח [קנה] בְּכוֹר לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ, אוֹ לֶרֶגֶל [לאוכלו בחג], וְלֹא צָרַךְ לוֹ - מֻתָּר לִמְכָּרוֹ.

יא. אֵין שָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל שָׁמִין לָהֶן בְּכוֹרוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. וְשָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לְכֹהֲנִים בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהֵן עוֹמְדִין לְהֵאָכֵל בְּמוּמָן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁשָּׁמִין לָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין.

פֶּרֶק ו

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ לָאָדָם, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּבָקָר וְצֹאן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וְגוֹ'".

ב. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין; וְנוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ לְעַשֵּׂר בְּהֵמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְתִקְּנוּ שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכְלוּהוּ תְּמִים, וְנִמְצָא בָא לִידֵי אִסּוּר כָּרֵת שֶׁהוּא שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם עָבַר וְעִשַּׂר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ.

ג. הַכֹּל חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים.

ד. וְדִין מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה, וְזוֹרְקִין דָּמוֹ זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד [בסיס המזבח], וּמַקְטִירִין אֵמוּרָיו [אבריו]; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים בִּירוּשָׁלַיִם, כִּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים. וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם, אֶלָּא כֵּלּוֹ לַבְּעָלִים, כְּפֶסַח. וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם - בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם, בֵּין שֶׁהִפְרִישׁוֹ בִּתְחִלָּה בְּמוּמוֹ - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל בְּכָל מָקוֹם.

מתוך מהדורת חזק

ה. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר לִמְכֹּר אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּמִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יִגָּאֵל"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל" - אַף אִסּוּר מְכִירָה בִּכְלָלוֹ, שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל וְאֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמּוֹכֵר מַעֲשֵׂר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ; וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה - כְּמוֹכֵר חֲרָמֵי כּוֹהֲנִים שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ, וּכְמוֹכֵר יְפַת תֹּאַר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר אוֹתוֹ בַּעַל מוּם, וַאֲפִלּוּ שָׁחוּט - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנּוּ חַי; לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹקְלִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה בַּמַּעֲשֵׂר [- לא חולקים במשקל], כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹקְלִין בַּבְּכוֹר - מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמוֹכֵר.

ז. וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ [מפני מומו], מֻתָּר לְמָכְרוֹ כְּדַרְכּוֹ; מִפְּנֵי הַשֵּׁב אֲבֵדָה לְיִתּוֹמִים, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו.

ח. מַעֲשַׂר שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ - מֻתָּר לִמְכֹּר חֶלְבּוֹ וְגִידָיו וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹתָיו, וְלֹא אָסְרוּ לִמְכֹּר אֶלָּא בְּשָׂרוֹ בִּלְבַד. וְאִם הִבְלִיעַ [כלל] דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי הָעוֹר וְהַחֵלֶב וְהַגִּידִין, וּמָכַר הַכֹּל בְּהַבְלָעָה - מֻתָּר; וְאִם הָיוּ דְּמֵי הָעַצְמוֹת יְקָרִים, וְהִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי הָעַצְמוֹת - מֻתָּר.

ט. הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר, לוֹמַר: 'מוּם זֶה מֵאֵלּוּ בָּא, וְלֹא נַעֲשָׂה לְדַעַת' [בכוונה]; אֲפִלּוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר, נֶאֱמָנִין עַל הַמַּעֲשֵׂר. וְרוֹאֶה אָדָם מוּמֵי מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ, וּמַתִּירוֹ - אִם הָיָה מֻמְחֶה; שֶׁאִם יִרְצֶה, יַטִּיל מוּם בְּכָל עֶדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ יְעַשֵּׂר, וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר בַּעַל מוּם מִתְּחִלָּתוֹ.

י. הַלּוֹקֵחַ [קונה] טְלָאִים שֶׁנּוֹלְדוּ בְּשָׁנָה זוֹ, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר; עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים, וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים, וְעֵרְבוּ אוֹתָן, וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי הַמְּאַתַּיִם פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר, שֶׁכָּל טָלֶה מֵהֶן כְּמָכוּר. וְכֵן הָאַחִים שֶׁיָּרְשׁוּ טְלָאִים מֵאֲבִיהֶן, הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. אֲבָל הַנּוֹלָדִין לָהֶן בְּשֻׁתָּפוּת לְאַחַר מִכָּאן מֵאֵלּוּ הַבְּהֵמוֹת, בֵּין לַשֻּׁתָּפִין בֵּין לָאַחִים - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר. וְכֵן אִם הָיוּ שֻׁתָּפִין בִּמְעוֹת, וְקָנוּ בְּהֵמוֹת מִמְּעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְהָאַחִים שֶׁקָּנוּ בְּהֵמוֹת מִמְּעוֹת הַיֵּרֻשָּׁה - הֲרֵי הַנּוֹלָדִין מֵהֶן לְאַחַר מִכָּאן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתָן נוֹלְדוּ, וַהֲרֵי הֵן כְּאִישׁ אֶחָד. חָלְקוּ הָאַחִים וְהַשֻּׁתָּפִין אַחַר שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן הַבְּהֵמוֹת בִּרְשׁוּתָן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָלְקוּ - נַעֲשׂוּ הַכֹּל לְקוּחִין [כדין קונים], וְהַלָּקוּחַ פָּטוּר; וּכְשֶׁחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וַעֲדַיִן לֹא יָלְדוּ לָהֶן בִּרְשׁוּתָן אַחַר שִׁתּוּף זֶה הַשֵּׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים, וּטְלָאִים כְּנֶגֶד טְלָאִים, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה - הַכֹּל פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר, וַהֲרֵי הֵם כִּלְקוּחִין.

יא. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים, וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ הַבְּהֵמוֹת לְקוּחִין; אֲבָל אִם חָלְקוּ הַבְּהֵמוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

יב. הַלּוֹקֵחַ עֲשָׂרָה עֲבָרִין בִּמְעֵי אִמָּן - כֻּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלְדוּ.

יג. כֹּהֵן שֶׁנָּפְלוּ לוֹ [שקיבל] עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֶזֶל הַגֵּר [שמת, ואין לו יורשים], פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר - שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה, מַתָּנוֹת הֵן; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּתָּן בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר.

יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר - בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין, וְכָל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ; חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם [שאביו ואמו לא ממין אחד], וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי], וּמִחֲסַר זְמַן [- תוך ז' ימים מלידתו] - שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן הַיְתוֹם שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ, אוֹ נִשְׁחֲטָה עִם לִדָּתוֹ - אֵינוֹ מִתְעַשֵּׂר. וּדְבָרִים אֵלּוּ, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] הֵן.

טו. אֵין הַלָּקוּחַ פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן נִלְקַח אַחַר שֶׁנִּרְאָה [שהיה ראוי] לְהִתְעַשֵּׂר. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ טְלָאִים בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה - כְּשֶׁיִּגִּיעַ זְמַנָּן, חַיָּב לְעַשְּׂרָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין מְחֲסַר זְמַן רָאוּי לְהִתְעַשֵּׂר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלָּקַח עֲבָרִין, וְנוֹלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ.

טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סָפֵק אִם בַּת מַעֲשֵׂר הִיא אוֹ אֵינָהּ בַּת מַעֲשֵׂר - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר; לְפִיכָךְ, טְלָאִים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יָתוֹם אוֹ לָקוּחַ [קנוי] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק הוּא.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים, וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, הָיוּ לוֹ מֵאָה, וְהִפְרִישׁ עֲשָׂרָה לְמַעֲשֵׂר - אֵין אֵלּוּ מַעֲשֵׂר. אֶלָּא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס כָּל הַטְּלָאִים אוֹ כָּל הָעֲגָלִים לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ שְׁנַיִם כְּאֶחָד, וּמַעֲמִיד אִמּוֹתֵיהֶם מִבַּחוּץ, וְהֵן גּוֹעוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַטְּלָאִים קוֹלָן וְיֵצְאוּ מִן הַדִּיר לִקְרָאתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" - עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵעַצְמוֹ, וְלֹא שֶׁיּוֹצִיאוֹ בְּיָדוֹ. וּכְשֶׁיֵּצְאוּ מִן הַדִּיר זֶה אַחַר זֶה, מַתְחִיל וּמוֹנֶן בְּשֵׁבֶט [מקל רועים]: אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה; וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי - בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין תְּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא [צובעו באדום], וְאוֹמֵר: 'הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר'. לֹא סְקָרוֹ בְּסִקְרָא, וְלֹא מְנָנָן בְּשֵׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָנָן רְבוּצִין אוֹ עוֹמְדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר; הוֹאִיל וּמְנָנָן עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, וְקִדֵּשׁ עֲשִׂירִי - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר.

ב. אֵין צָרִיךְ לְצָרֵף כָּל בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בִּרְשׁוּתוֹ לְדִיר אֶחָד, אֶלָּא מְצָרֵף כָּל עֵדֶר וְעֵדֶר לְבַדּוֹ; הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, וַחֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעַכּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין, וְכֻלָּן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכַמָּה יִהְיֶה בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ, וְיִצְטָרְפוּ? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל.

ג. הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֲדָרִים, וּבֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל - חֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין. כֵּיצַד? הָיוּ תִּשְׁעָה מִכָּאן, וְתִשְׁעָה מִכָּאן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע - חֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין וְנִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר.

ד. אֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַצֹּאן עַל הַבָּקָר, וְלֹא מִן הַבָּקָר עַל הַצֹּאן; אֲבָל מְעַשְּׂרִין מִן הַכְּבָשִׂים עַל הָעִזִּים, וּמִן הָעִזִּים עַל הַכְּבָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן", כָּל מַשְׁמַע צֹאן - אֶחָד; שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים 'שֶׂה', וַחֲרֵי הֵם כְּמִין אֶחָד.

ה. אֵין מְעַשְּׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זוֹ עַל הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין בְּזֶרַע הָאָרֶץ מִן הַחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הַחָדָשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר: "הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה". וְיֵרֶאה לִי, שֶׁאִם עִשֵּׂר בְּהֵמָה מִשָּׁנָה עַל שָׁנָה - חֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי חֲמִרַת הַקָּדָשִׁים; שֶׁחֲרֵי לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁיִּהְיֶה שָׁנָה שָׁנָה.

ו. כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל - מִצְטָרְפִין, וּמְעַשְּׂרִין מֵאֵלּוּ עַל אֵלּוּ. נוֹלְדוּ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּתִשְׁעָה וְעֲשָׂרִים בֶּאֱלוּל, וַחֲמִשָּׁה בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - אֵין מִצְטָרְפִין; יָלְדוּ הַוְלָדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן, חֲרֵי הִיא וּבִתָּהּ נִכְנָסוֹת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ז. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלָדִים כְּמוֹ הַטֶּבֶל [תבואה שאינה מעושרת], שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּתְעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּמְקוֹמוֹ. אֶלָּא מֻתָּר לִמְכֹּר וְלִשְׁחֹט כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיִּעַשֵּׂר; וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ, וְיֵאָכֵל כְּהִלְכָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ח. קָבְעוּ חֲכָמִים שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים בַּשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּמִשֶּׁיַּגִּיעַ זְמַן מֵהֶן - אָסוּר לוֹ לִמְכֹּר אוֹ לִשְׁחֹט עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; וְאִם שָׁחַט, חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁלֹשָׁה זְמַנִּים: בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם עֲצֶרֶת [שבועות], וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם חֶג; וְכָל זְמַן מֵאֵלּוּ, נִקְרָא 'גֹּרֶן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה'. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַגְּרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - בְּיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֲדָר, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר, וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֱלוּל. וְלָמָּה קָבְעוּ הַגְּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלּוּ? כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶינָה הַבְּהֵמוֹת מְצוּיוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְכֹּר קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, הָיוּ נִמְנָעִים לִמְכֹּר, עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ וְיַעֲשׂוּ הַמִּצְוָה.

ט. הִכְנִיס כָּל הַצֹּאן אוֹ כָּל הַבָּקָר לַדִּיר, וְהִתְחִיל לִמְנוֹת וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - חֲרֵי זֶה מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר [של שנה זו]; וְהֵן מִצְטָרְפִין לָאֵלּוּ שֶׁיִּוָּלְדוּ, וְיִתְעַשְּׂרוּ הַכֹּל בְּגֹרֶן אֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵלּוּ יִשָּׁאֲרוּ בַּמִּנְיָן, חַיָּב לְהַכְנִיס הַכֹּל לַדִּיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשָּׁאֵר.

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. הַמַּכְנִיס צֹאן לַדִּיר, וְהִתְחִילוּ לָצֵאת אֶחָד אֶחָד, וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן, וְקָרָא לַשְּׁמִינִי אוֹ לְשֶׁלְמַטָּה מִמֶּנּוּ 'עֲשִׂירִי', אוֹ שֶׁקָּרָא לַשְּׁנַיִם עָשָׂר אוֹ לְשֶׁלְמַעְלָה מִמֶּנּוּ 'עֲשִׂירִי' - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ; אֲבָל אִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי אוֹ לָאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' - נִתְקַדְּשׁוּ. וְדָבָר זֶה, מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו] נִשְׁמָע, שֶׁהַטָּעוּת מְקַדֶּשֶׁת בְּמַעֲשֵׂר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא שֶׁלְּפָנֶיהָן וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָן. אֲפִלּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי', וְלָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי', וְלָאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', בֵּין בְּטָעוּת בֵּין בְּכַוָּנָה - שְׁלָשְׁתָּן מְקַדְּשִׁין.

ב. וְהֵיאַךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי - אֵינוֹ קָרֵב, אֶלָּא נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ [כשיפול בו מום]; וְהָעֲשִׂירִי, מַעֲשֵׂר. וְהָאַחַד עָשָׂר - יִקְרַב שְׁלָמִים, וְטָעוּן נְסָכִים כִּשְׁלָמִים; וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה [אם מחליפו באחר, אינו מתקדש], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּתְמוּרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹנֶה הוּא בַּעַל הַבְּהֵמוֹת. אֲבָל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ, וְטָעָה בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאַחַד עָשָׂר - אֵין מִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד, אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי.

ג. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם קָרָא לָאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', נִתְקַדֵּשׁ - כְּשֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי 'תְּשִׁיעִי'. אֲבָל אִם קָרָא לָעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי', וְקָרָא אַחֲרָיו לָאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי' - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אַחַד עָשָׂר; שֶׁחֲרֵי הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, לֹא עָקַר שֵׁם 'עֲשִׂירִי' מֵעָלָיו. וַאֲפִלּוּ יָצָא הָעֲשִׂירִי, וְלֹא קְרָאָהוּ, לֹא 'עֲשִׂירִי' וְלֹא 'אַחַד עָשָׂר', אֶלָּא שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אַחַד עָשָׂר, וּקְרָאָהוּ 'עֲשִׂירִי' - לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי, מֵעַצְמוֹ יִתְקַדֵּשׁ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ 'עֲשִׂירִי', הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֵׁם 'עֲשִׂירִי' מֵעָלָיו, אֵין אַחַד עָשָׂר מְקַדֵּשׁ.

ד. יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאֶחָד - בֵּין שֶׁקָּרָא שְׁנֵיהֶן 'תְּשִׁיעִי', בֵּין שֶׁקָּרָאן 'עֲשִׂירִי' - שְׁנֵיהֶן מְקַדְּשִׁין; וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן, וְאֵינָן קְרֵבִין. וְכֵן אִם יָצָא עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר כְּאֶחָד - אִם קְרָאָן 'עֲשִׂירִי' - חֲרֵי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, וְהֵן כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּמוּמָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; וְאִם קְרָאָן 'אַחַד עָשָׂר' - חֲרֵי הָעֲשִׂירִי וְהַחֵלֶק מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן.

ה. הִתְחִיל לִמְנוֹת, וְיָצְאוּ תְּחִלָּה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - חֲרֵי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זוּג זוּג, וּמְקַדֵּשׁ זוּג עֲשִׂירִי; וְכֵן אִם מְנָיָן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּכָל פַּעַם וָפַעַם, אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מְקַדֵּשׁ הַכַּת הָעֲשִׂירִית.

ו. יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה שְׁנַיִם, וְקָרָא אוֹתָן 'אֶחָד', וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיָּצָא אַחֲרֵיהֶן 'שֵׁנִי', וּמָנָה כְּדַרְכּוֹ אֶחָד אֶחָד - חֲרֵי הַתְּשִׁיעִי וְהָעֲשִׂירִי מְקַדְּשִׁין, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן: הַתְּשִׁיעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, שֶׁחֲרֵי שְׁנַיִם יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה; וְזֶה שֶׁקְּרָאוֹ 'עֲשִׂירִי' - הוּא אַחַד עָשָׂר, וְהַקּוֹרֵא לְאַחַד עָשָׂר 'עֲשִׂירִי', נִתְקַדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ז. מְנָיָן לְמַפְרֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן וְאָמַר 'עֲשָׂרָה', וְיָצָא שֵׁנִי וְאָמַר 'תִּשְׁעָה', עַד שֶׁיָּצָא הָעֲשִׂירִי וּמָנָה 'אֶחָד' - חֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו יִתְקַדֵּשׁ.

ח. קָרָא לַתְּשִׁיעִי 'עֲשִׂירִי', וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי

יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ, וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בַּדִּיר - מַעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא בֵּרְרוֹ [קידשו]; שֶׁהָעַשִּׂירִי, מֵאֵלָיו מִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעַשִּׂירִי בַּדִּיר, הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ; וְכָל הַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ עַשִּׂירִי שֶׁלָּהֶן לִקָּרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיָּצָא - שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר [- שהיו ראויים להיות פטורים].

ט. הִכְנִיס עֲשָׂרָה טְלָאִים לַדִּיר, וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וּמֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין - מוֹנֶה וּמַשְׁלִים כְּדַרְכּוֹ וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עַתָּה חַיִּים אֶלָּא תִּשְׁעָה.

י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר פּוֹטֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר - מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר, עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לַאֲחֵרִים. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים, וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וְיָצְאוּ אַרְבָּעָה, וּמָנָה אוֹתָן בְּפֶתַח זֶה, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה וּמָנָה אוֹתָן מִפֶּתַח אַחֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר - אִם יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בוֹ הַשִּׁשָּׁה - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד, וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָן הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִפֶּתַח רִאשׁוֹן, מִנְיָן הָרָאוּי פְּטָרָן. וְאִם יָצְאוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בוֹ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה - חֲרֵי אוֹתָם הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בַּתְּחִלָּה, וְאוֹתָם הַשִּׁשָּׁה שֶׁיָּצְאוּ אַחֲרֵיהֶם בְּפֶתַח שֵׁנִי, פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִמְנָה מִנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר, שֶׁחֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שָׁם בַּדִּיר אֲחֵרִים לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן וּלְעַשֵּׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ מִנְיָן הָרָאוּי, לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר. יָצְאוּ אַרְבָּעָה מִפֶּתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שֵׁנִי, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם שִׁשָּׁה - אִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַפְּתָחִים - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד מַעֲשֵׂר, וְכֻלָּן פְּטוּרִין. וְאִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה בִּשְׁנֵי הַפְּתָחִים - חֲרֵי הַשִּׁשָּׁה מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִכָּאן וּמִכָּאן פְּטוּרִין; שֶׁכָּל אַרְבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשָׂרָה וּלְעַשֵּׂר, שֶׁחֲרֵי שִׁשָּׁה הָיוּ שָׁם נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

יא. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה, וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שֵׁנִי - נוֹטֵל הָאֶחָד לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָם הַתִּשְׁעָה נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי.

יב. הָיָה מוֹנֶה, וְהוֹצִיא הַטָּלֶה רִאשׁוֹ וְרֻבּוֹ מִן הַדִּיר וְחָזַר - חֲרֵי הוּא כְּמָנוּי לְכָל דָּבָר.

יג. הָיָה מוֹנֶה, וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ, אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵילֵי שַׁבָּת - חֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים מִנְיָנוֹ אַחַר כָּךְ.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצְאִין אֶחָד אֶחָד, וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, וְקָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם סָפֵק אִם הוּא הַמָּנוּי שֶׁקָּפַץ אוֹ אַחֵר, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין.

טו. קָפַץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִיִּים לְתוֹךְ הַדִּיר - כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא אָשָׁם עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת; אִם הָיָה עָשִׁיר - בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל הָעוֹבֵר בִּשְׁגָגָה עַל אַחַת מִמִּצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת, וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא שֶׁיַּקְרִיב חַטָּאתוֹ עַל שִׁגְגָתוֹ.

ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת - חוּץ מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת, מְגַדֵּף [את ה'] וּמְבַטֵּל מִילָה וְקָרְבַּן פֶּסַח; הַפֶּסַח וְהַמִּילָה - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאֵין מְבִיאִין חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה"; וְהַמְגַדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: "לַעֲשֹׂה בִּשְׁגָגָה", יָצָא מְגַדֵּף, שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ, הַמְקַבֵּל עָלָיו עֲבוֹדָה זָרָה בֶּאֱלוֹהַּ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיָה מֵזִיד נִסְקָל - אִם קִבֵּל בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: "בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת וְכוּ'".

ג. כָּל כְּרֵתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשָּׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת שֶׁבֵּאַרְנוּ - אִם עָבַר הַיָּחִיד עַל אַחַת מֵהֶן בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה; חוּץ מִטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חַטָּאת קְבוּעָה, אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. חַטָּאת קְבוּעָה, הִיא הַבָּאָה מִן הַבְּהֵמָה בִּלְבַד. וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ; אֶלָּא אִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא עוֹף, אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה [- מנחה], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַבָּא עַל אִמּוֹ, (ב) וְהַבָּא עַל אֵם אִשְׁתּוֹ, (ג) וְהַבָּא עַל אֵם אִמָּהּ, (ד) וְהַבָּא עַל אֵם אָבִיהָ, (ה) הַבָּא עַל בִּתּוֹ, (ו) וְהַבָּא עַל בַּת בִּתּוֹ, (ז) וְהַבָּא עַל בַּת בְּנוֹ, (ח) וְהַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ, (ט) וְהַבָּא עַל בַּת בִּתָּהּ, (י) וְהַבָּא עַל בַּת בְּנָהּ, (יא) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, (יב) וְהַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו, (יג) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו, (יד) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ, (טו) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, (טז) וְהַבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו, (יז) וְהַבָּא עַל

מתוך מהדורת חזק

אִשֶּׁת אָחִי אָבִיו, (יח) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת בְּנוֹ, (יט) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת אָחִיו, (כ) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת אִישׁ, (כא) וְהַבָּא עַל הַנִּדָּה, (כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכוּר, (כג) הַבָּא עַל אָבִיו, (כד) הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו, (כה) הַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, (כו) הָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ; נִמְצְאוּ כָּל כְּרֻתוֹת שֶׁבָּעֲרָיוֹת, שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים. וּבִשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּמַעֲשֶׂה, (ב) הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ [אביו מעבירו באש לשם ע"ז אך אינו שורפו], (ג) בַּעַל אוֹב [מין כישוף], (ד) בַּעַל יִדְּעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה [מין כישוף], (ה) הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, (ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ז) הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ח) הָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח, (ט) הָאוֹכֵל חֵלֶב, (י) הָאוֹכֵל דָּם, (יא) הָאוֹכֵל נוֹתָר [קרבן שעבר זמנו], (יב) הָאוֹכֵל פִּגּוּל [קרבן שנפסל במחשבת חוץ לזמנו], (יג) הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה, (יד) הַמַּעֲלֶה קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה, (טו) הַמְפַסֵּם [עושה] אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה [עבורו], (טז) הַמְפַסֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת [עבורו], (יז) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים עֲבֵרוֹת שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמֵּבִיא הַשּׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגַג - מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח לְךָ'; בֵּין שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט, אוֹ מֶלֶךְ, אוֹ כֹּהֵן מָשִׁיחַ [כהן גדול, בזמן שמונה על ידי משיחת שמן המשחה -] - הַכֹּל שָׁוִין בְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה. אֲבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְּׁאָר הַשְּׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים - אִם הָיָה הֶדְיוֹט - מֵבִיא שְׂעִירַת עִזִּים, אוֹ נְקֵבָה מִן הַכְּבָשִׂים; וְזוֹ הִיא חַטָּאת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת 'וַיִּקְרָא'. וְאִם הַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ - הוּא מֵבִיא פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שָׁם.

ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ, אוֹ מְרֻבִּין - שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה לָכֶם, לְעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה". כֵּיצַד? אַנְשֵׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדָמוּ שֶׁהַיּוֹם חֹל, וַהֲרֵי הוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכֻלָּן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, כְּבָשׂוֹת אוֹ שְׂעִירוֹת; וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כֻּלָּן וְהִקְטִירוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹבְדִים מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת.

פֶּרֶק ב

א. אֵין אָדָם חַיָּב חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם שָׁגַג בַּתְּחִלָּה וְהֵזִיד בַּסּוֹף, אוֹ הֵזִיד בַּתְּחִלָּה וְשָׁגַג בַּסּוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת [כגון: מרשות היחיד לרשות הרבים], עָקַר [מרשות היחיד] בְּזָדוֹן וְהִנִּיחַ [ברשות הרבים] בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָקַר בִּשְׁגָגָה וְהִנִּיחַ בְּזָדוֹן - פָּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲקֹר בִּשְׁגָגָה וְיַנִּיחַ בִּשְׁגָגָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. עָבַר עֲבֵרָה, וְיָדַע שֶׁהִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה [- אסורה], אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זוֹ שְׁגָגָה, וּמֵבִיא חַטָּאת; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא בְּכָרֵת, וְשָׁגַג בַּקָּרְבָּן, וְלֹא יָדַע אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, אִם לָאו - הֲרֵי זֶה מֵזִיד; שֶׁשִּׁגְגַת קָרְבָּן, אֵינָהּ שְׁגָגָה בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.

ג. מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל [- איזה] חֵטְא שֶׁחָטָא - אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חָטָא בָהּ", עַד שֶׁיֵּדַע הַחֵטְא שֶׁחָטָא בּוֹ. כֵּיצַד? חֵלֶב וְנוֹתָר [- מן הקרבן אחר זמן אכילתו] לְפָנָיו, וְאָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה אָכַל, אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְשָׁגַג וּבָא עַל אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן בָּעַל, שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָנָיו, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן עָשָׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת.

ד. חָטָא, וְנוֹדַע לוֹ חֶטְאוֹ, וְחָזַר וּשְׁכָחוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטָּאת לְשֵׁם מַה שֶּׁהוּא [- אומר שיהיה עבור איזה חטא שחטא], וְתֹאכַל כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת.

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם [איסור] אֶחָד מֵהֶן, וְהֵן שְׁנֵי גּוּפִין - חַיָּב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נִדּוֹת, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא; שְׁתֵּי אַחְיוֹתָיו, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי יָדַע עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לִשְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת שֶׁכִּבָּה אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ גֵר הִיא, אוֹ לִשְׁנֵי תַּמְחוּיֵין [קערות] שֶׁל חֵלֶב שֶׁאָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵיזֶה תַּמְחוּי אָכַל - שֶׁהוּא חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל הַמְחֻיָּב חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה] עַל שִׁגְגָתוֹ, וְעָשָׂה בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁחָטָא - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה חֵטְא הוּא, הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. כֵּיצַד? תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְגָדַל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָּתָם, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְאָכַל חֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כְּשֶׁיְּוַדַּע לוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרְאֵלִי, וּמְצַוֶּה עַל כָּל אֵלּוּ, חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת עַל כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא כַּוָּנָה בַּעֲרָיוֹת, אוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - חַיָּב חַטָּאת; וּבְשַׁבָּת, פָּטוּר מֵחַטָּאת. כֵּיצַד? הָיָה מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה, וּבְעָלָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה לִבְעִילָה, וַהֲרֵי הִיא עֲרָוָה עָלָיו; דִּמָּה שֶׁזֶּה שֶׁבְּפִיו רֹק הוּא, וּבְלָעוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁם אֲכִילָה בָּעוֹלָם, וַהֲרֵי הוּא חֵלֶב - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. נִתְכַּוֵּן [בשבת] לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתָּלוּשׁ, וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר בְּלֹא כַּוָּנָה לַחֲתִיכָתוֹ - פָּטוּר; מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ.

ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת, וּבִכְלַל עֲשִׂיָּתָהּ נַעֲשֵׂית עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, בִּשְׁגָגָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בִּרְשׁוּת. כֵּיצַד? הַבָּא עַל יִבְמְתּוֹ [אשת אחיו שמת בלא בנים], וַהֲרֵי הִיא נִדָּה, וְהוּא לֹא יָדַע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ, וַהֲרֵי הִיא נִדָּה - חַיָּב חַטָּאת: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שְׁאָלָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִבְעֹל; אֲבָל יִבְמְתּוֹ, אֵינוֹ רָגִיל בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל לָהּ. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ

שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּשַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת, וְשָׁכַח, וּמָל שְׁנֵיהֶם בְּשַׁבָּת - פָּטוּר מֵחַטָּאת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָזֶה רְשׁוּת לָמוּל אֶחָד מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָה הִיא אֶצְלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה; אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין, הוֹאִיל וּזְמַנּוֹ בָּהוּל, אֵינוֹ מְדַקְדֵּק. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל בְּשַׁבָּת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמוּלוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת.

ט. אֵמָן [מוהל מומחה] שֶׁבָּא לָמוּל לִפְנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְאָמְרוּ לוֹ: 'לֹא נִשְׁאַר פְּנַאי בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁתָּמוּל, וְאִם תַּתְחִיל לָמוּל לֹא תַּשְׁלִים עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצֵאתָ חוֹבֵל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה', וְאָמַר: 'רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז, וּבִמְהֵרָה אָמוּל' - אִם לֹא הִשְׁלִים אֶלָּא עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי הִתְרוּ בּוֹ.

י. הַמּוֹצִיא [מרשות היחיד לרשות הרבים] אֶת הַלּוּלָב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת [- בזמן המקדש, שהיו נוטלין גם בשבת], כְּדֵי לָצֵאת בּוֹ [חובת המצוה], וְהֶעֱבִירוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הוֹצִיא. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר כֵּן שֶׁמְּשִׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶן [מהשותפות בו] אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִטְמְאוּ קֹדֶם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה בַּסֵּתֶר, כְּגוֹן נָקוּב מֵעַיִם אוֹ רֵאָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת; אֲבָל אִם נִמְצָא בַּעַל מוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה גְּלוּיָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. שָׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ [- לשם קרבן אחר] בְּטָעוּת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

יב. שָׁחַט זְבָחִים אֲחֵרִים לְשֵׁם פֶּסַח בְּטָעוּת - אִם רְאוּיִין הֵם לְקָרְבַּן פֶּסַח - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת; אִם אֵינָם רְאוּיִין, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְקֵבָה אוֹ בֶּן שְׁתַּיִם - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְמִצְוַת הַפֶּסַח. וְכֵן אִם שָׁגַג וּשְׁחָטוֹ בְּשַׁבָּת [- לשם] שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו [אנשים שלא יכולים לאכול כגון חולים], אוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו [בעליו], אוֹ לַעֲרֵלִים, אוֹ לִטְמֵאִים - חַיָּב חַטָּאת. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו, לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו, לְמוּלִים וְלַעֲרֵלִים, לִטְמֵאִים וְלִטְהוֹרִים - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הַפֶּסַח כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, וַיַּקְטִיר אִמּוּרִין [האברים] לָעֶרֶב; וְכֵן אִם שָׁחַט יָתֵר עַל חוֹבַת הַיּוֹם, חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת.

יד. שָׁחַט קָרְבְּנוֹת יָחִיד שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, בְּשַׁבָּת בִּשְׁגֻגָּה - חַיָּב חַטָּאת, וְהַבָּשָׂר מֵתָּר בַּהֲנָאָה. וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַדָּם [על המזבח]; וְאִם עָבַר וְזָרַק דָּמָן לִשְׁמָן, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וַיַּקְטִיר אִמּוּרִין לָעֶרֶב; וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְיָבִיא הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ.

טו. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר, אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין חַטָּאת בֵּין עוֹלָה, וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם - אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחֹט', לְכַתְּחִלָּה. אֲבָל אִם שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַכְּחוּשָׁה - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת. [אם] נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה בְּעֵת שֶׁשָּׁחַט הַכְּחוּשָׁה, וְלֹא לָזֶה נִתְכַּוֵּן - הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה הָאַחֲרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת. וְכֵן הַפּוֹרֵס מְצוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם בִּשְׁגֻגָּה, וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים - בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק, בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע - הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו בְּלֵילֵי הַפֶּסַח צְלִי שֶׁל פֶּסַח, וְנוֹתָר מִן הַקֳּדָשִׁים, וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל צְלִי שֶׁהִיא מִצְוָה, וְשָׁגַג וְאָכַל הַנּוֹתָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מִצְוָה בַּאֲכִילָה זוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שבת קודש ד' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁחָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה], וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ, אֶלָּא אָמְרוּ: 'אָנוּ רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה' - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת; הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר: 'מִזִּיד הָיִיתִי', יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶם 'לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי', נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר: 'לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגֻגָּה אֶלָּא בְּזָדוֹן', שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים.

ב. שָׁתַק, וְלֹא הִפְלִיג [- לא הכחיש] אֶת הָעֵדִים - אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה אַחַת [- שפסולה לעדות]: 'אָכַלְתָּ חֵלֶב', אוֹ 'עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת', וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת. אָמַר לוֹ עַד אֶחָד: 'חֵלֶב הוּא זֶה', וְשָׁתַק, וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגֻגָּה - מֵבִיא חַטָּאת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל, אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹ' עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב, פְּסוּלָה. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא, (לֹא) כִּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אָבִיו, וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחַיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם.

ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בִּדְמֵי חֶצְיָהּ לְחֵטְא זֶה, וּבִדְמֵי חֶצְיָהּ

לַחַטָא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֲצָיָהּ. וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֲצָיָהּ.

ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה.

ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - זוֹ תִּשָּׁחֵט לְשֵׁם הַחֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמְשַׁמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא [ברבים] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל; וְהַמְשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה מִשְּׁאָר עֲבֵרוֹת - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ הַחֵטְא. כֵּיצַד? מְשַׁמֵּד לְאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁאָכַל חֵלֶב בִּשְׁגָגָה, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. אֲפִלּוּ הָיָה מְשַׁמֵּד לְאֱכֹל חֵלֶב לְתַאֲבוֹן [- לתאווה ולא בשביל להכעיס], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֵׁמֶן, וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתַאֲבוֹן - הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּד. הָיָה מְשַׁמֵּד לֶאֱכֹל חֵלֶב, וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. מִי שֶׁשָּׁגַג וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּמֵּד וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה [נרפא] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְדְּחָה הַקָּרְבָּן בֵּינְתַּיִם, הֲרֵי חָזַר וְנִרְאָה [נהיה ראוי להקרבה]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; לְפִיכָךְ, יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר וְנִתְרַפֵּא, יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ - כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ, יִקְרַב.

ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים; וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין [שמסתפקים האם חטאו] פְּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" - כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה', נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה - פָּטוּר מֵאֲשָׁם תָּלוּי; שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע [ספק עברה] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא אִם כֵּן לֹא כִּפֶּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם מְכַפְּרִין, אֶלָּא עַל הַשֵּׁבִים הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל הַמְבַעֵט בָּהֶם, אֵינָם מְכַפְּרִין לוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אָשָׁמוֹ, וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ, שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין - אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ. וּכְשֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ, צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא מְבַעֵט בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ; וּכְשֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב בּוֹ.

יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה - חוּץ מֵאֲשַׁם נָזִיר. סְפֵק נָזִיר, וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, וּסְפֵק שׁוֹטָה - כֻּלָּן מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם, וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא לֵהָרֵג מִבֵּית דִּין - אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ [שחוט], מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם, וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזֶּבַח, אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו.

פֶּרֶק ד

א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד [- שלא ידע על איסורם], חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; אֲפִלּוּ עָשָׂה הַשָּׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ בְּעֶלֶם אֶחָד, מֵבִיא שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים חַטָּאוֹת. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה [- שכולל כמה איסורים], חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם - וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ הָאִסּוּרִין כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת, אוֹ אִסּוּר מוֹסִיף [- יבאר], אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעַזָּרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁהֲרֵי שִׁלְּשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹמֵר: 'בִּגְמַר זְבִיחָה [שחיטה] הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ' [- לעבודה זרה]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ - מִשֶּׁיִּשְׁחֹט בָּהּ מְעַט לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, תֵּאָסֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחֹט שְׁנַיִם [קנה ושט] אוֹ רֹב שְׁנַיִם; וְנִמְצָא, כְּשֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, שָׁחַט בְּהֵמָה הָאֲסוּרָה לְקָרְבָּן, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. הָיְתָה חַטַּאת הָעוֹף, וְהָיָה חֲצִי הַקָּנֶה שָׁלֵם פָּגוּם [שחוט], וְהוֹסִיף בּוֹ כָּל שֶׁהוּא בְּשַׁבָּת לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִים כְּאַחַת. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו, הַקָּיָם [החי], כְּשֶׁהִיא נִדָּה - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח - וְהֵם שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִים כְּאַחַת; וּמִשּׁוּם נִדָּה - שֶׁהוּא אִסּוּר מוֹסִיף [נוסף], שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנִּתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר זֶה לְבַעְלָהּ, נוֹסֵף לִיבָמָהּ [אח בעלה]. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַבָּא עַל אָבִיו, חַיָּב שְׁתַּיִם - מִשּׁוּם "עֶרְוַת אָבִיךָ.. לֹא תְגַלֵּה", וּמִשּׁוּם "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב". וְכֵן הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם - שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה". הַבָּא עַל הַזְּכוּר, וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" - הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב, שֵׁם אֶחָד הוּא. וְכֵן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה, וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. עָשׂוּ הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב בִּבְהֵמָה וּזְכוּר, כִּבְעִילָה אַחַת.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל בְּעִילָה אַחַת, וְחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת. כֵּיצַד? יַעֲקֹב שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת מִזִּלְפָּה וּשְׁמָהּ תִּמְנַע; נָשָׂא לָבָן תִּמְנַע, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת, וּשְׁמָהּ סֶרַח, וְאֵין לְלָבָן בַּת אֶלָּא רָחֵל לְבַדָּהּ. נִמְצֵאת סֶרַח בַּת בַּת יַעֲקֹב, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ

מְאָבִיהָ; וְהֵם שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת. נִשֵּׂאת סָרַח לְרְאוּבֵן, וְנֶאֱסְרָה עַל שְׁאָר בְּנֵי יַעֲקֹב; נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב, וַהֲרֵי הִיא כַּלָּתוֹ. מֵת רְאוּבֵן, אוֹ גֵּרַשׁ, וְנִשֵּׂאת סָרַח זוֹ לַאֲחֵי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אַחֵי יַעֲקֹב, נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ אִסּוּר אֵשֶׁת אָחִיו. מֵת אוֹ גֵּרַשׁ, וְנִשֵּׂאת סָרַח זוֹ לְיִשְׁמָעֵאל - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אַחֵי יִשְׁמָעֵאל, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו. מֵת יִשְׁמָעֵאל, וְנָפְלָה לְיִבּוּם לִפְנֵי יִצְחָק, וְעָבַר יִצְחָק וְיִבְּמָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לוֹ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אָחִיו, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ; שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סָרַח זוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, בְּחַיֵּי יִצְחָק בַּעֲלָהּ וּבְחַיֵּי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם בַּת בִּתּוֹ, וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וּמִשּׁוּם כַּלָּתוֹ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתֵּאָסֵר זוֹ הָעֲרָוָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף - צָרִיךְ שֶׁיִּהוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּיִין בָּעוֹלָם כְּדֵי שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן, יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה. אֲבָל אִם אֵינָם מְצוּיִין, אֵין אוֹמְרִין: 'הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אַחִים, הָיְתָה נֶאֱסֶרֶת עֲלֵיהֶם, יִתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר לַזָּקֵן' [- לזה שהיא אסורה לו כבר באיסור אחר]; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם עַתָּה לֹא בֵּן וְלֹא אָח. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּבָא עַל אִמָּהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא אֵם אִמָּהּ שֶׁל שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא אֵם אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית - אַף עַל פִּי שֶׁזְّקֵנָה זוֹ הִיא חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, וּשְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת הֵם, וְאִסּוּר בַּת אַחַת הִיא - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת בִּנָּהּ וּבַת בִּתָּהּ: "שַׁאֲרָה הֵנָּה, זִמָּה הִיא" - הַכָּתוּב עָשָׂה שְׁלֹשָׁה גּוּפִין כְּגוּף אֶחָד, לְפִיכָךְ יֶחְשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת כְּשֵׁם אֶחָד.

ה. אֲבָל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה", לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו. וְהֵיאַךְ תִּהְיֶה זֹאת? כְּגוֹן שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָּנוֹת, וּבָעַל אַחַת מִבְּנוֹתָיו, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן - כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּמְזֵר הַזֶּה עַל הַבַּת הַשֵּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמַּמְזֶרֶת, שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו מֵאִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ה

א. הַבָּא עַל עֶרְוָה אַחַת [אשה שאסורה לו] בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד [- כולן - בשגגה רצופה אחת] - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הַרְבֵּה - הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וַהֲרֵי הִיא גּוּף אֶחָד, הֲרֵי הַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם שָׁגַג בָּהּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ [האיסור], וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ, וּבְעָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה; שֶׁהַיְּדִיעוֹת, מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת.

ב. הַבָּא עַל הָעֲרָוָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד, וְזוֹ הַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה לָהּ יְדִיעָה [על האיסור] בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה [ואח"כ שכחה], שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֶצְלָהּ בְּהַעֲלָמוֹת הַרְבֵּה - הוּא מֵבִיא חַטָּאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה; הָיוּ לוֹ הוּא יְדִיעוֹת בֵּינְתַּיִם, וְהִיא בְּהֶעְלֵם אֶחָד - הוּא מֵבִיא חַטָּאוֹת הַרְבֵּה, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת אַחַת.

ג. הַבָּא עַל עֲרָיוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מִשֵּׁם [סוג איסור] אֶחָד - הוֹאִיל וְהֵן גּוּפִים מְחֻלָּקִין, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּעַל חָמֵשׁ נָשִׁים נִדּוֹת, אוֹ שֶׁבָּא עַל חָמֵשׁ אַחְיוֹתָיו, אוֹ עַל חָמֵשׁ בְּנוֹתָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: 'הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב חַטָּאת אַחַת', בְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזְּכוּר עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה זְכוּר אַחֵר - בֵּין שֶׁבָּא עַל שְׁנֵיהֶן, בֵּין שֶׁבָּא עַל זֶה וְהֵבִיא זֶה עָלָיו - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. וְהוּא הַדִּין בְּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה; שֶׁהֲרֵי הֵן גּוּפִין מְחֻלָּקִין. וַהֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - שֶׁהִיא חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ.

ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם [לחו"ל], וְשָׁמְעָה שֶׁמֵּת, אוֹ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת בֵּין עַל פִּי עַצְמָהּ [ע"פ עדות ב' עדים] בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין [ע"פ עד אחד], וְנוֹדַע שֶׁבַּעְלָהּ קַיָּם - חַיֶּבֶת קָרְבָּן אֶחָד; וְאִם נִשֵּׂאת לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אוֹ זִנְּתָה [זנתה] עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוּפִין מְחֻלָּקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בִּשְׁגָגָה אַחַת. הַבָּא עַל הַנִּדָּה בִּשְׁגָגָה, וְטָהֲרָה מִנִּדָּתָהּ וְטָבְלָה, וְחָזְרָה וְרָאָת דַּם נִדָּה, וּבָא עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁגָגָה עַצְמָהּ - חַיָּב עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעֶלֶם אֶחָד וְהוּא גּוּף אֶחָד; שֶׁזְּמַן נִדּוּת זֶה - חוּץ מִזְּמַן נִדּוּת הַשֵּׁנִי, וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת.

ו. הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ [- לא כשרגילה לראות דם], וְרָאָת[ה] דָּם בְּעֵת הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְאֵינוֹ שׁוֹגֵג; שֶׁהַשּׁוֹגֵג, הָיָה לוֹ לִבְדֹּק וּלְדַקְדֵּק, וְאִלּוּ בָּדַק יָפֶה יָפֶה וְדִקְדֵּק בִּשְׁאֵלוֹת, לֹא הָיָה בָּא לִידֵי שְׁגָגָה; וּלְפִי שֶׁלֹּא טָרַח בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה, צָרִיךְ כַּפָּרָה. אֲבָל זֶה, מָה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי טְהוֹרָה הָיְתָה, וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ בָּעַל; אֵין זֶה אֶלָּא אֹנֶס. לְפִיכָךְ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא דָּם עַל עֵד [בגד] שֶׁלָּהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ - פְּטוּרִין. אֲבָל אִם עָבַר, וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, וְדִמָּה שֶׁיִּבְעֹל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאָתָה בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בְּקָרְבָּן; שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה הִיא. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלּוֹ - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן; נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ

- אִם קִנְּחָה עַצְמָהּ מִיָּד כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַבַּעַל, וְלֹא שָׁהַת[ה] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. וְאִם שָׁהָת כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכֹּר, אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת, וְתִטֹּל עַד לִבְדֹּק בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים בְּסָפֵק, וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן; וְאִם שָׁהָת כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ וְנִמְצָא דָּם - בַּעֲלָהּ טָהוֹר.

ז. מִי שֶׁעָבַר וּבָעַל סָמוּךְ לַוֶּסֶת, עַל דַּעַת שֶׁתִּקְדֹּם בִּיאָתוֹ לִרְאִיַּת הַדָּם, וְהִרְגִּישָׁה הָאִשָּׁה שֶׁנִּטְמֵאת בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאָמְרָה לוֹ: 'נִטְמֵאתִי' - הֲרֵי זֶה לֹא יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד, וּפֵרֵשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת: אַחַת עַל כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּעַל נִדָּה, וְאַחַת עַל יְצִיאָתוֹ, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת, וְדָמָה שֶׁתִּקְדֹּם בְּעִילָתוֹ לִרְאִיָּתָהּ, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד - שֶׁנִּמְצְאוּ לוֹ שְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת בִּשְׁתֵּי הַבְּעִילוֹת. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד מִן הַטֻּמְאָה - אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁכְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי בְּעִילוֹת, בִּשְׁגָגָה אַחַת הֵן, וּבְהֶעְלֵם אֶחָד עָשָׂה הַכֹּל. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת, שֶׁאִם שָׁגַג וּבָא עַל הָעֲרָוָה עַל דַּעַת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֲרָוָה, וְהוּא בְּתוֹךְ הַתַּשְׁמִישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד; שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד, וּפֵרֵשׁ וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח מנחם אב־ד' אלול ה'תשע"ג

יום ראשון כ"ח מנחם־אב ה'תשע"ג

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

פֶּרֶק יז

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁנִּתַּן מֵהֶן מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה בְּמַחְשֶׁבָה נְכוֹנָה, וְנָתַן מִמַּתָּנָה שְׁנִיָּה וָאֵילָךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן [- שלא לאכלו במקומו או בזמנו] - הֲרֵי זֶה כִּפֵּר, וְהֲרֵצָה [התקבל] הַקָּרְבָּן; וְאִם נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְהִשְׁלִים הַמַּתָּנוֹת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל; שֶׁמַּתָּנָה רִאשׁוֹנָה הִיא הָעִקָּר. אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי - הוֹאִיל וְכֻלָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם נָתַן אַחַת מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּתִקְּנָהּ אֶלָּא הִפְסִיד בָּהּ הַמַּחֲשָׁבָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַשְּׁאָר כְּתִקְּנָן - הַזֶּבַח פָּסוּל.

ב. חָשַׁב בָּרִאשׁוֹנָה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְשָׁתַק בַּשְּׁאָר, אוֹ שֶׁנָּתַן כֻּלָּן כְּתִקְּנָן חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁנִּתְּנָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל, עַד שֶׁיַּזֶּה כֻּלָּן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן בְּמַתָּנָה אַחַת הֵן.

ג. וּטְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם בַּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת [- שמזין דמם בהיכל] מְפַגֶּלֶת. כֵּיצַד? חָשַׁב בִּשְׁעַת טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כְּמַחֲשֵׁב בִּשְׁעַת הַזָּיָה.

ד. הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה, וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בַּחַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים - אֵינוֹ פִּגּוּל; חָשַׁב בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

ה. כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה, וְאָמַר: 'הֲרֵינִי שׁוֹחֵט לְהַזּוֹת דָּמוֹ לְמָחָר' - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהַהַזָּיָה לִפְנִים בַּהֵיכָל.

ו. הָיָה עוֹמֵד בַּהֵיכָל, וְאָמַר: 'הֲרֵינִי מַזֶּה לִשְׁפֹּךְ שְׁיָרִים לְמָחָר' - אֵינוֹ פִּגּוּל, שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְשָׁחַט, וְהוּא מְחַשֵּׁב לִשְׁפֹּךְ שְׁיָרִים לְמָחָר, אוֹ לְהַקְטִיר אֵמוּרִין לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ.

ז. הַתּוֹדָה מְפַגֶּלֶת אֶת הַלֶּחֶם [שבא עמה], וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה, וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ יִזְרֹק דָּמָהּ אוֹ יַקְטִיר אֵמוּרֶיהָ לְמָחָר - הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם פִּגּוּל; אֲבָל אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְזֶבַח הַתּוֹדָה אֵינוֹ פִּגּוּל.

ח. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת [- שבועות] עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת עִמָּהֶן - שֶׁאִם חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בַּכְּבָשִׂים, נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; חָשַׁב שֶׁיֹּאכַל מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם פִּגּוּל, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל. חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת לֶאֱכֹל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְהַתּוֹדָה אוֹ הַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל.

ט. הַמַּקְטִיר שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם לֶחֶם הַפָּנִים, וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרָתָן שֶׁיֹּאכַל לֶחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פִּגּוּל.

י. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת, וְחָשַׁב לֶאֱכֹל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת לְמָחָר - שְׁתֵּיהֶן פִּגּוּל.

יא. הִקְטִיר שְׁנֵי הַבָּזִיכִין, וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִּדָּרִים [של לחם הפנים] לְמָחָר - שְׁנֵי הַסִּדָּרִים פִּגּוּל.

יב. וְכֵן אִם חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּאַחַת מֵחַלּוֹת הַתּוֹדָה,

מתוך מהדורת חזק

אוֹ בְּאַחַת מֵחַלּוֹת מִנְחַת מַאֲפֶה הַתַּנּוּר - הֲרֵי כָּל הַחַלּוֹת פְּגוּל.

יג. אֲבָל אִם נִטְמְאַת אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת, אוֹ אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסִּדָּרִים, אוֹ אַחַת מִן חַלּוֹת הַתּוֹדָה - בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - אוֹתָהּ הַחַלָּה וְאוֹתוֹ הַסִּדֶּר אָסוּר, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ וְיֵאָכֵל.

יד. חָשַׁב בַּעֲבוֹדַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר, וְכֵן אִם חָשַׁב בְּהַקְטָרַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת מִלֶּחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פָּסוּל וְאֵינוֹ פְּגוּל; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב בְּכָל הַמַּתִּיר [- כל מרכיבי הקרבן והמנחה שבאמצעותם מותרת אכילתם] - שֶׁהוּא עֲבוֹדַת שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וְהַקְטָרַת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין.

טו. שָׁחַט אֶחָד וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ לְמָחָר, וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה שְׁנִיָּה לְמָחָר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִפְגוּל; וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין עִם שְׁנֵי הַסִּדָּרִים.

טז. חָשַׁב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים מֵחֶשְׁבַּת הַזְּמַן, וְעָשָׂה הַשֵּׁנִי בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה - זֶה שֶׁעָשָׂהוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, פְּגוּל; וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר.

יז. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִבְּשַׂר הַשֵּׁנִי לְמָחָר - שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִים; שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין מִזֶּה עַל זֶה.

יח. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת, אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם [הבא עמם] אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה. כֵּיצַד? שְׁחָטָן וְזָרַק דָּמָן בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם; שְׁחָטָן לִשְׁמָן, וְזָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ; שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - אַף עַל פִּי שֶׁדָּרַק לִשְׁמָן, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

יט. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ [מהעזרה] בֵּין שְׁחִיטָה לִזְרִיקָה, וְזָרַק דַּם הַכְּבָשִׂים בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּחוּץ; שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בַּחוּץ.

כ. כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְאָבַד הַלֶּחֶם - אִם זָרַק דָּמָן לִשְׁמָן, הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; זָרַק דָּמָן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אַחֵר שֶׁאָבַד הַלֶּחֶם - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה אוֹ לֹא הֻתְּרוּ.

יום שני כ"ט מנחם־אב ה'תשע"ג

פֶּרֶק יח

א. כָּל הַמְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה בַּקָּדָשִׁים - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא יֵחָשֵׁב";

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁבִּכְלַל דִּין זֶה, שֶׁלֹּא יַפְסִיד הַקָּדָשִׁים בְּמַחֲשָׁבָה - שֶׁהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמַטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים; וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מַעֲשֶׂה [- ולוקין רק על מעשה].

ג. כָּל קָרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל - בֵּין שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשָׁבָה, בֵּין בְּמַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ דָּבָר שֶׁפְּסָלוֹ - כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת בְּמֵזִיד, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה";

ד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מַזְהִיר אֶלָּא עַל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

ה. וְכֵן קָדָשִׁים שֶׁהֻטַּל בָּהֶן מוּם - הָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת, לוֹקֶה; הֲרֵי הֵן בִּכְלַל "כָּל תּוֹעֵבָה" - עַד שֶׁיִּוָּלֵד [- שיהיה] לָהֶן מוּם אַחֵר, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל שֶׁפִּסּוּלוֹ מִסָּפֵק, אֵין לוֹקִין עָלָיו.

ו. כָּל קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ, עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא". וְאִם אָכַל בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה].

ז. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת דְּבָרִים שֶׁהֻתְּרוּ בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ; אֲבָל אִם אָכַל מִן הַמַּתִּיר עַצְמוֹ - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא לוֹקֶה, כְּאוֹכְלֵי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶן פְּגוּל. כֵּיצַד? מִנְחָה שֶׁנִּתְפַּגְּלָה - הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשְּׁיָרֶיהָ בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת; אֲבָל אִם אָכַל מִן הַקֹּמֶץ שֶׁלָּהּ אוֹ מִן הַלְּבוֹנָה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, לְפִי שֶׁהֵן הֵן הַמַּתִּירִין אֶת הַשְּׁיָרִים לָאָדָם. וְכֵן זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל - הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מֵאֵמוּרָיו [- האברים הקרבים] אוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, חַיָּב כָּרֵת. אֲבָל אִם אָכַל כַּזַּיִת מִן הַדָּם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם פְּגוּל, שֶׁהַדָּם מַתִּיר אֶת הָאֵמוּרִין לִקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאֵמוּרִין מַתִּירִין אֶת הַבָּשָׂר לָאָדָם; וְדַם הָעוֹלָה מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ, וְדַם חַטַּאת הָעוֹף מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַכֹּהֲנִים, וְדַם עוֹלַת הָעוֹף מַתִּיר בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. וְדַם חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת מַתִּיר אֵמוּרֵיהֶן לַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ חַיָּבִין עַל אֵמוּרֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל. [במנחה:] הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מַתִּירִין הַשְּׁיָרִים לַכֹּהֲנִים; שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת מַתִּירִין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לַכֹּהֲנִים; וְכֵן שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה מַתִּירִין לֶחֶם הַפָּנִים לַכֹּהֲנִים. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן מַתִּירִין, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת - אֵינָן מִתְפַּגְּלִין לְעוֹלָם.

ח. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פְּגוּל לְעוֹלָם: הַקֹּמֶץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקֻּטֹּרֶת, וְהַדָּם; וְהַיַּיִן, בֵּין יַיִן הַבָּא עִם הַנְּסָכִים [של קרבן] בֵּין יַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ [- נדבת יין בלבד]; וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת כֻּלָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן קְמִיצָה לְהַתִּירָן, כְּגוֹן מִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת נְסָכִים; וּבְשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא דַּם הָאָשָׁם מַתִּירוֹ? אֵינוֹ תָלוּי בּוֹ; שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֵגוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ט. אָסוּר לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים כֻּלָּן. וְהַמּוֹתִיר אֵינוֹ לוֹקֶה - שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְקוֹ [כתבו בסמוך-] לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ".

י. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר קָדָשִׁים שָׁנוֹתַר - בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו

עָוֹנוֹ יִשָּׂא, כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא".
וּמֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב כָּרֵת עַל אֲכִילַת הַנּוֹתָר? אִם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים
הֵן - חַיָּב עֲלֵיהֶן מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וְאִם קָדָשִׁים
קַלִּים הֵן - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשְּׁקִיעַת הַחַמָּה שֶׁל יוֹם שֵׁנִי
[להקרבתו], שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַלַּיְלָה שֶׁל יוֹם שְׁלִישִׁי. וְהֵיכָן
הִזְהִיר הַכָּתוּב עַל הַפִּגּוּל וְעַל הַנּוֹתָר? בַּמִּלּוּאִים [- קרבנות
חנוכת המשכן]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שָׁם: "לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם"
- לְהַזְהִיר עַל כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל
אֲכִילָתוֹ.

יא. וְהַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, וְכָל
הַפִּגּוּלִין וְהַנּוֹתָרִין מִצְטָרְפִין.

יב. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַקֳּדָשִׁים אוֹ לְסַבֵּב [לגרום] לָהֶן
טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי פּוֹסֵל אוֹתָן; וְהַמְטַמֵּא אֶת הַקֳּדָשִׁים אֵינוֹ
לוֹקֶה. אֲבָל אָדָם טָהוֹר שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ -
לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל";
וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁאִם אָכַל כַּזַּיִת מִלְּבוֹנַת
הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמְאַת אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בַּכְּלִי, לוֹקֶה. אֶחָד
קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה אוֹ לְאַחַר כַּפָּרָה, בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ
בְּאַב הַטֻּמְאָה אוֹ בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי תוֹרָה. אֲבָל אִם
נִטְמְאוּ בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶן [- מדברי חכמים] - אֵינוֹ לוֹקֶה
עַל אֲכִילָתָן, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא
הָאוֹכֵל אַחַר זְרִיקַת דָּמִים; אֲבָל אִם אָכַל קֹדֶם זְרִיקָה -
אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶשׁ טָמֵא, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
מַרְדּוּת.

יג. כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא טֻמְאָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת עַל בִּיאַת
הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִן הַקֳּדָשִׁים, בֵּין קֹדֶשׁ טָהוֹר בֵּין
קֹדֶשׁ טָמֵא - בְּמֵזִיד, הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו
- וְנִכְרְתָה". וְאִם אָכַל בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד.
וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטֻמְאַת הַגּוּף? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ
כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא, בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ
בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא, וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' -
וְנִכְרְתָה"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל
עָוֹן זֶה? בְּיוֹלֶדֶת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע";
יד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ
אַזְהָרָה לְטָמֵא שֶׁלֹּא יֹאכַל קֹדֶשׁ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל. וְהָאוֹכֵל קֹדֶשׁ
אַחַר שֶׁטָּבַל קֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב [שתשקע] שִׁמְשׁוֹ אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבִיא
כַּפָּרָתוֹ - לוֹקֶה, וְאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו"
- עַד שֶׁתִּהְיֶה כָּל טֻמְאָתוֹ עָלָיו.

טו. הָיָה טָמֵא בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאֵין
צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.
טז. אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת עַל אֲכִילַת קֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ [- לקרבן]
מַתִּירִין [- עבודה המתירה את אכילתו], עַד שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ
אַחַר שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו; אֲבָל אִם אָכַל אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת
הַדָּם, אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ. זֶה הַכְּלָל:
כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ
מִשּׁוּם נוֹתָר אוֹ מִשּׁוּם טָמֵא, עַד שֶׁיִּקְרְבוּ מַתִּירָיו כְּהִלְכָתָן.
וְכָל שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין - כֵּיוָן שֶׁקֻּדַּשׁ בִּכְלִי, חַיָּבִין עָלָיו
מִשּׁוּם טֻמְאָה; אֲפִלּוּ נִטְמָא הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיִּטָּמֵא הָאוֹכֵל -
הוֹאִיל וְקָרְבוּ הַמַּתִּירִין וְאַחַר כָּךְ אָכַל, חַיָּב כָּרֵת. וְכֵן אִם
אָכַל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת וְהוּא טָמֵא, אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָן
- הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת.

יז. כְּבָר נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאַף דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם
פִּגּוּל, חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נוֹתָר [- בשר הנותר לאחר זמן
אכילתו] וְטָמֵא. כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן מַתִּירִין - אֵין
חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נוֹתָר
וְטָמֵא. וְכֵן הַמַּתִּירִין עַצְמָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן
מִשּׁוּם פִּגּוּל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נוֹתָר וְטָמֵא;
חוּץ מִן הַדָּם - שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו לְעוֹלָם אֶלָּא מִשּׁוּם דָּם
בִּלְבַד.

יח. טָמֵא שֶׁאָכַל אִמּוּרִין [- אברים להקרבה], חַיָּב כָּרֵת.
יט. אֲבָל פֶּסַח שֶׁלֹּא נִצְלָה, וְלַחְמֵי [קרבן] תוֹדָה שֶׁלֹּא
הוּרְמָה [הופרשה] חֲלָתָן - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם טֻמְאַת
הַגּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַה שֶׁהֵם. אִי אֶפְשָׁר
שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם עַל אֲכִילָה אַחַת מִשּׁוּם פִּגּוּל וּמִשּׁוּם נוֹתָר;
שֶׁהַפִּגּוּל - הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְאֵינוֹ
עוֹלֶה לְשֵׁם קָרְבָּן וְלֹא נִרְצָה [התקבל] כְּלָל; וְהַנּוֹתָר - הוּא
הַנִּשְׁאָר מִקָּרְבָּן שֶׁקָּרַב כְּמִצְוָתוֹ, לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ.
כ. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא שֶׁבְּלָלָן זֶה בְּזֶה וַאֲכָלָן - חַיָּב;
אַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה מִין עַל חֲבֵרוֹ, אֵינוֹ מְבַטְּלוֹ - שֶׁאֵין
הָאִסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה.
כא. וּפִגּוּל אוֹ נוֹתָר אוֹ טָמֵא שֶׁהֶעֱלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ -
מִשֶּׁמְּשָׁלָה הָאוּר בְּרִבָּן, פָּקַע אִסּוּרָן מֵהֶן. הָאִמּוּרִין
מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לְכַזַּיִת, בֵּין בְּעוֹלָה בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים,
לְחַיֵּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר אוֹ טָמֵא.
כב. זֶבַח שֶׁנִּתְפַּגֵּל, אוֹ שֶׁנּוֹתַר לְאַחַר זְמַנּוֹ, וְאָכַל מִמֶּנּוּ מִן
הָעוֹר, אוֹ מִן הַמָּרָק, אוֹ מִן הַתַּבְלִין, אוֹ מִן הָאָלָל [- מעט
בשר הנדבק לעור בהפשט], אוֹ מִן הַמּוּרָא[ה], מִן הַגִּידִים,
מִן הַקַּרְנַיִם, מִן הַטְּלָפַיִם, מִן הַצִּפָּרְנַיִם, מִן הַחַרְטוֹם
[מקור], מִבֵּיצֵי הָעוֹף, מִן הַנּוֹצָה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת; וְכֵן
טָמֵא הַגּוּף שֶׁאָכַל דְּבָרִים אֵלּוּ מִקָּרְבָּן כָּשֵׁר - אֵינוֹ חַיָּב
כָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.
כג. אָכַל מִן הַשְּׁלִיל [עובר שלא יצא] אוֹ מִן הַשִּׁלְיָה -
חַיָּב מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּאוֹכֵל מִשְּׁאָר בְּשַׂר הַזֶּבַח.
כד. קָדְשֵׁי גוֹיִם, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר
וְטָמֵא. וְכֵן דַּם הַקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן הַלְּבוֹנָה,
וְהַקְּטֹרֶת, וְהָעֵצִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת, לֹא מִשּׁוּם
פִּגּוּל, וְלֹא מִשּׁוּם נוֹתָר, וְלֹא מִשּׁוּם טֻמְאַת הַגּוּף.

יום שלישי ל' מנחם־אב ה'תשע"ג

פֶּרֶק יט

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׂרֹף כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל - בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף".

מתוך מהדורת חזק

וְכֵן הַנּוֹתָר - מִצְוַת עֲשֵׂה לְשָׂרְפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזָּבַח, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף". וּבִכְלַל הַנּוֹתָר, הַפִּגּוּל וְכָל פְּסוּלֵי הַמַּקְדָּשִׁין - הַכֹּל נִשְׂרָפִין.

ב. קָרְבָּן שֶׁנִּתְפַּגֵּל אוֹ נִפְסַל - יִשָּׂרֵף בַּמִּקְדָּשׁ מִיָּד; וְכָל שֶׁפִּסּוּלוֹ מִסָּפֵק - תַּעֲבֹר צוּרָתוֹ [יפסל בלינת לילה], וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂרֵף בַּמִּקְדָּשׁ.

ג. פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין - יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק אִם הַלִּינָה וְהַיְצִיאָה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת [- לפני זריקת הדם], פּוֹסֶלֶת בְּשָׂרָן כְּאֵמוּרֵיהֶן, אוֹ אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בְּשָׂרָן; לְפִיכָךְ פּוֹסְלִין אוֹתָן לְהַחְמִיר, וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם יָצָא חֲצִי הַבְּהֵמָה בְּרֹב הָאֵבֶר - אִם מַחְזִיקִין אוֹתָן בְּיוֹצֵא, הוֹאִיל וְיָצָא רֹב הָאֵבֶר, אוֹ עֲדַיִן אֵינָן יוֹצְאִין, שֶׁהֲרֵי לֹא יָצָא רֹב הַבְּהֵמָה; לְפִיכָךְ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק, וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְכֵן אִם נִשָּׁאוּם חֲמִשָּׁה לְהוֹצִיאָן, וְיָצְאוּ שְׁלֹשָׁה וְנִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם, וְהוֹצִיאוּ הַשְּׁלֹשָׁה חֲצִי הַבְּהֵמָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִפְסְלוּ מִסָּפֵק, וְיִשָּׂרְפוּ בָּעֲזָרָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁתַּעֲבֹר צוּרָתָן, הוֹאִיל וְהֵן עוֹמְדִין לִשְׂרֵפָה לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ לֹא נִפְסְלוּ.

ד. בָּשָׂר הַנִּמְצָא בָּעֲזָרָה, אֵבָרִים - עוֹלוֹת, וַחֲתִיכוֹת - חַטָּאוֹת; וְהַנִּמְצָא בִּירוּשָׁלַיִם - שְׁלָמִים. וְהַכֹּל - תַּעֲבֹר צוּרָתָן, וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שֶׁמָּא נוֹתָר [- בשר הנותר לאחר זמן אכילתו] הוּא. אִם כֵּן, מָה הוֹעִיל שֶׁתְּהֵיֶה חֲזָקָתוֹ עוֹלָה אוֹ חַטָּאת אוֹ שְׁלָמִים? לְמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַנּוֹתָר אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף".

ה. אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלָמִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִתְּחִלַּת לֵיל שְׁלִישִׁי [להקרבתו] - אֵין שׂוֹרְפִין אוֹתָן אֶלָּא בַּיּוֹם, בֵּין בִּזְמַנּוֹ [בבוקרו של שלישי] בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ [אח"כ]. וְכֵן הַפִּגּוּל אֵינוֹ נִשְׂרָף אֶלָּא בַּיּוֹם. וְאֵין שְׂרֵפַת טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שַׁבָּת. וּמֵתֵּר לִשְׂרֹף טָמֵא וְנוֹתָר וּפִגּוּל כְּאֶחָד.

ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא בִּפְנִים [העזרה], שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בִּפְנִים; נִטְמָא בַּחוּץ, שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחוּץ; בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה. וּמִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים לֹא נִמְנְעוּ מִלִּשְׂרֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד וְלַד הַטֻּמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא שְׁלִישִׁי - אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ; שֶׁהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן יַחֲזֹר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ז. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֶׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בִּטְבוּל יוֹם [- טמא שטבל וטרם שקעה השמש], שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי - מֵתֵּר לְהַדְלִיקוֹ בְּגֵר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנָּגַע בָּהּ טְמֵא מֵת, שֶׁהַגֵּר אָב, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַשֶּׁמֶן נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן [לטומאה] כְּשֶׁיִּגַּע בַּגֵּר; הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שׁוּם טֻמְאָה, אֵין מַקְפִּידִין עַל תּוֹסֶפְתָּהּ, וְאֵין נִזְהָרִין אֶלָּא מִן הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא יִפָּסֵל. נוֹתָר שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים, שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּעָלָיו בְּבָתֵּיהֶן.

ח. מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בְּשַׂר קֹדֶשׁ - אִם עָבַר [הר] הַצּוֹפִים, שׂוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. וְאִם לָאו - אִם יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת, חוֹזֵר וְשׂוֹרְפוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; וְאִם אוֹרַח הוּא, שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת - שׂוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה [- המקדש] מֵעֵצֵי הַמַּעֲרָכָה [של המזבח].

ט. כָּל עַצְמוֹת הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵין בָּהֶן מֹחַ - אֵינָן טְעוּנִין שְׂרֵפָה, חוּץ מֵעַצְמוֹת הַפֶּסַח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַקָּרְבָּן שֶׁנִּפְסַל אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט - הָעוֹר לַכֹּהֲנִים, אוֹ לִבְעָלָיו בְּקָדָשִׁים קַלִּים; אֲבָל אִם נִפְסַל קֹדֶם הֶפְשֵׁט - הֲרֵי הָעוֹר כַּבָּשָׂר, וְיִשָּׂרֵף הַכֹּל. וְכֵן זֶבַח שֶׁהֻפְשַׁט וְנִמְצָא טְרֵפָה, אוֹ שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם [- שלא לאוכלו בזמנו או במקומו] - הוֹאִיל וְלֹא נִרְצָה [התקבל], הַזֶּבַח, יִשָּׂרֵף הָעוֹר, בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים; אֲבָל אִם נַעֲשָׂה בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלָה לַבְּעָלִים, הוֹאִיל וְנִרְצָה, הֲרֵי הָעוֹר לַכֹּהֲנִים אוֹ לִבְעָלָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶבַח שֶׁהֻפְשַׁט קֹדֶם זְרִיקָה, אֵינוֹ פָּסוּל.

י. אֵלּוּ הֵם הַנִּשְׂרָפִין: בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, אוֹ נוֹתַר, אוֹ נִפְסַל; וְכֵן הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמֵאת, אוֹ נִפְסְלָה, אוֹ נוֹתְרָה; וְאָשָׁם תָּלוּי [- מסופק אם חטא] שֶׁנּוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא, קֹדֶם שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ; וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק; וּשְׂעַר נָזִיר טָהוֹר, וְהָעָרְלָה, וְכִלְאֵי [- חטה הגדלה בתוך] הַכֶּרֶם. וְדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשָּׂרֵף, כְּגוֹן מַשְׁקִין שֶׁל עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - הֲרֵי אֵלּוּ יִקָּבְרוּ.

יא. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְבָּרִין: קָדָשִׁים שֶׁמֵּתוּ, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי [- תרומות לתחזוק] בֶּדֶק הַבַּיִת; וְקָדָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ, יִקָּבֵר הַנֵּפֶל; אֲפִלּוּ שִׁלְיָה, תִּקָּבֵר; וְשׁוֹר הַנִּסְקָל [- שהרג אדם], וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְצִפֳּרֵי מְצֹרָע, וּשְׂעַר נָזִיר טָמֵא, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבָשָׂר בְּחָלָב, וְחֵלֶב שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה.

יב. הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט [- מידת אריגה] מִשְׂעַר נָזִיר וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר בְּשַׁק - יִדְלֵק.

יג. כָּל הַנִּקְבָּרִין - אֶפְרָן אָסוּר; וְכָל הַנִּשְׂרָפִין שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - אֶפְרָן מֻתָּר, חוּץ מִדֶּשֶׁן [אפר] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וְהַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.

יד. כָּל הַנִּשְׂרָפִין לֹא יִקָּבְרוּ. וְכֵן כָּל הַנִּקְבָּרִין לֹא יִשָּׂרְפוּ; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחְמִיר בִּשְׂרֵפָתָן, הֲרֵי הֵקֵל בְּאֶפְרָן - שֶׁאֵפֶר הַנִּקְבָּרִין אָסוּר.

טו. הָיָה מַקְרִיב עִמּוֹ בִּזְבָחִים, וְאָמַר לוֹ: 'נִתְפַּגְּלוּ', עוֹשֶׂה עִמּוֹ בִּטְהָרוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'נִטְמְאוּ' - נֶאֱמָן; לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'זְבָחִים שֶׁהִקְרַבְתִּי לְךָ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְפַּגְּלוּ, וְאוֹתָן הַטְּהָרוֹת נִטְמְאוּ' - אִם הָיָה נֶאֱמָן לוֹ, סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו; וְאִם לָאו, שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן; וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ג

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֻּלּוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׂאָר הָעֲבוֹדוֹת. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת הַצּוֹם - מַקְרִיבִין תָּמִיד בַּשַּׁחַר וְתָמִיד בֵּין הָעַרְבַּיִם, כְּסֵדֶר כָּל יוֹם וָיוֹם; וּמַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם פַּר וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת נַעֲשֶׂה בַּחוּץ [- במזבח החיצון], וְהוּא נֶאֱכָל לָעֶרֶב. וְעוֹד מַקְרִיבִין יָתֵר עַל מוּסָף זֶה, פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְהוּא נִשְׂרָף, וְאַיִל לְעוֹלָה - וּשְׁנֵיהֶן מִשֶּׁל כֹּהֵן גָּדוֹל; וְאַיִל הַבָּא מִשֶּׁל צִבּוּר הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת 'אַחֲרֵי מוֹת', הוּא הָאַיִל הָאָמוּר בְּחֲמַשׁ הַפְּקוּדִים [- במדבר] בִּכְלַל הַמּוּסָף - וְהוּא הַנִּקְרָא 'אַיִל הָעָם'. וְעוֹד מְבִיאִין מִשֶּׁל צִבּוּר שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים - אֶחָד קָרְבַּן חַטָּאת וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשֵּׁנִי שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל]. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֻבוֹת בְּיוֹם זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר: שְׁנֵי תְמִידִין וּפַר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת; וּשְׁנֵי שְׂעִירִים חַטָּאת - אֶחָד נַעֲשֶׂה בַּחוּץ וְנֶאֱכָל לָעֶרֶב, וְהַשֵּׁנִי נַעֲשֶׂה בִּפְנִים וְנִשְׂרָף; וּפַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף.

ב. עֲבוֹדַת כָּל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ הַקְּרֵבִין בְּיוֹם זֶה, אֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד - אֶחָד כֹּהֵן הַמָּשׁוּחַ [- ונתמנה -] בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אוֹ הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים [- שנתמנה ע"י לבישת ח' בגדים]. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - אַף מוּסַף שַׁבָּת אֵין מַקְרִיב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל. וְכֵן שְׂאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה - כְּגוֹן הַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וַהֲכָטַת [הדלקת] הַנֵּרוֹת - הַכֹּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל נָשׁוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ", בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ.

ג. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ; וְדָבָר זֶה, קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ כָּל שִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ - שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה, וְנִמְצָא טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד; וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר - שֶׁאִם יֵאָרַע בָּזֶה פְּסוּל, יַעֲבֹד הָאַחֵר תַּחְתָּיו. בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ פְּסוּל קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּנוֹת - (קָרְבָּנוֹ זֶה) זֶה שֶׁנִּכְנַס תַּחְתָּיו, אֵינוֹ צָרִיךְ חִנּוּךְ [- לחנוך את מינויו], אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ מְחַנְּכָתוּ, וּמַתְחִיל מֵעֲבוֹדָה שֶׁפָּסַק בָּהּ הָרִאשׁוֹן. עָבַר יוֹם הַכִּפּוּרִים - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן חוֹזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ, וְהַשֵּׁנִי עוֹבֵר. וְכָל מִצְוֹת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה [כגון: איסור לשאת אלמנה] עָלָיו [- על השני], אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד כְּכֹהֵן גָּדוֹל; וְאִם עָבַד, עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְאִם מֵת הָרִאשׁוֹן, זֶה הַשֵּׁנִי מִתְמַנֶּה תַּחְתָּיו.

ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ, מַזִּין עָלָיו מֵאֶפֶר הַפָּרָה [האדומה], בַּשְּׁלִישִׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ, וּבַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁמָּא נִטְמָא בְּמֵת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם שַׁבָּת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ - דּוֹחִין אֶת הַהַזָּיָה.

ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מַרְגִּילִין אוֹתוֹ בָּעֲבוֹדוֹת - זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וּמַקְטִיר אֵבְרֵי תָמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל בָּעֲבוֹדָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זְקֵנִים [- חכמים] מִזִּקְנֵי בֵית דִּין, וְקוֹרְאִין לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲבוֹדַת הַיּוֹם וְסִדּוּרָהּ; וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי [אדוני] כֹּהֵן גָּדוֹל, קְרָא אַתָּה בְּפִיךָ, שֶׁמָּא שָׁכַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ דָּבָר זֶה'. וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית, הָיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמִּזְרָח, וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר וְרָגִיל בָּעֲבוֹדָה.

ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה, לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל הַרְבֵּה - שֶׁהַמַּאֲכָל מֵבִיא אֶת הַשֵּׁנָה; וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֹׁן, שֶׁמָּא יִרְאֶה קֶרִי [ויטמא]; וְלֹא הָיוּ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הַמַּרְגִּילִין לִשְׁכֵבַת זֶרַע, כְּגוֹן בֵּיצִים וְחֶלֶב חַם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ז. בִּימֵי בַּיִת שֵׁנִי, צָץ הַמִּינוּת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ הַצְּדוֹקִין - מְהֵרָה יֹאבְדוּ - שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה. וְהָיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְּטֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, מַנִּיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בַּהֵיכָל חוּץ לַפָּרֹכֶת, וּכְשֶׁיַּעֲלֶה עֲשָׁנָהּ, מַכְנִיס אוֹתָהּ לִפְנִים לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; הַטַּעַם, זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", אָמְרוּ שֶׁהוּא עֲנַן הַקְּטֹרֶת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת משה רבינו] לָמְדוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין נוֹתֵן הַקְּטֹרֶת אֶלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לִפְנֵי הָאָרוֹן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'". וּלְפִי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל זֶה נוֹטֶה לְצַד מִינוּת, הָיוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי [אדוני] כֹּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלוּחַ בֵּית דִּין; מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ בְּמִי שֶׁשִּׁכֵּן שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה, שֶׁלֹּא תְּשַׁנֶּה דָּבָר מִכָּל שֶׁאָמַרְנוּ לְךָ'. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה עַל שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּמִינוּת, וְהֵם פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין לְפִי שֶׁחָשְׁדוּ מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין, שֶׁמָּא אֵין בְּלִבּוֹ כְּלוּם.

ח. כָּל לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים - כֹּהֵן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ אִם הָיָה חָכָם; וְאִם הָיָה תַּלְמִיד, דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו. אִם הָיָה רָגִיל לִקְרוֹת - קוֹרֵא, וְאִם לָאו - קוֹרְאִין לְפָנָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִישַׁן. וּבַמֶּה קוֹרְאִין לְפָנָיו? בִּכְתָבֵי הַקֹּדֶשׁ. בִּקֵּשׁ לְהִתְנַמְנֵם - פִּרְחֵי לְוִיָּה מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע צְרַנְדָּה [- אגודל, ומשמיעה קול], וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲמֹד וְהִצְטַנֵּן מְעַט עַל הָרִצְפָּה'! כְּדֵי שֶׁלֹּא יִישַׁן. וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן שְׁחִיטָה; וְלֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמַּכִּירִין שֶׁעָלָה הַשַּׁחַר בְּוַדַּאי, שֶׁמָּא יִשְׁחָטוּ בַּלַּיְלָה.

מתוך מהדורת חזק

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. כָּל מַעֲשֵׂה הַתְּמִידִין וְהַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם זֶה - עוֹשֶׂה אוֹתָן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְהוּא לָבוּשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב; וַעֲבוֹדוֹת הַמְיֻחֶדוֹת לְיוֹם זֶה - בְּבִגְדֵי לָבָן. וַעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת לְיוֹם זֶה - הוּא מַעֲשֵׂה הַפָּר שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׂנֵי הַשְּׂעִירִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל], וְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: כָּל אֵלּוּ בְּבִגְדֵי לָבָן הֵן נַעֲשִׂין.

ב. כָּל עֵת שֶׁיִּשְׁנֶה הַבְּגָדִים, וְיִפְשֹׁט בְּגָדִים וְיִלְבַּשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים - טָעוּן טְבִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבָּד . . וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו"; וְחָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין [- רחיצת ידים ורגלים] טוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל שֶׁעָלָיו, וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג [מתנגב], וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד, וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת; וּמַקְטִיר אֵבְרֵי הַתָּמִיד עִם [מנחת] הַחֲבִתִּין וְהַנְּסָכִים, וּמַקְרִיב הַפָּר וְשִׂבְעָה כְבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי הַזָּהָב, וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הַוִּדּוּיִים, עִם הַהַגְרָלָה [על שני השעירים], וּזְרִיקַת הַדָּמִים בִּפְנִים, וְהַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; וּמוֹסֵר הַשָּׂעִיר לַמְשַׁלֵּחַ אוֹתוֹ לַעֲזָאזֵל, וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי הַפָּר וְהַשָּׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, וּמוֹסֵר שְׁאָרָן לִשְׂרֵפָה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמַקְרִיב שְׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם, וְהֵם עוֹלוֹת; וּמַקְטִיר אֲמוּרֵי [אברי] פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, וּמַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמוֹצִיא מִשָּׁם אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל וְיוֹצֵא.

ג. כָּל הַטְּבִילוֹת הָאֵלּוּ וְהַקִּדּוּשִׁין - כֻּלָּן בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ"; חוּץ מִטְּבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִטְבֹּל אוֹתָהּ בַּחֹל, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְהוֹסִיף כַּוָּנָתוֹ - שֶׁאִם יִזְכֹּר טֻמְאָה יְשָׁנָה שֶׁבְּיָדוֹ, יִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה בִּטְבִילָה זוֹ לִשְׁמָהּ. וְכָל כֹּהֵן שֶׁלֹּא טָבַל בֵּין בְּגָדִים לִבְגָדִים, אוֹ שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ד. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - מְלַבְּנִין [מחממים] עֲשָׁשִׁיּוֹת [גושים] שֶׁל בַּרְזֶל בְּאֵשׁ מִבָּעֶרֶב [יום כיפור], וּלְמָחָר מְטִילִין אוֹתָן לַמַּיִם [- במקווה], כְּדֵי לְהָפִיג צִנָּתָן; שֶׁאֵין שְׁבוּת [- גזירת חכמים] בַּמִּקְדָּשׁ; אוֹ מְעָרְבִין מַיִם חַמִּין בְּמֵי הַמִּקְוֶה, עַד שֶׁתָּפוּג צִנָּתָן.

ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר כְּשֶׁאָר הַכֹּהֲנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מִקִּיתּוֹן שֶׁל זָהָב - מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַכֹּהֲנִים עוֹלִין בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ, וְהַיּוֹם עוֹלִין בָּאֶמְצַע וְיוֹרְדִין בָּאֶמְצַע לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל - כְּדֵי לְהַדְּרוֹ. בְּכָל יוֹם, מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה [לחתות גחלים לקטורת], חוֹתֶה בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף, וּמְעָרָה הָאֵשׁ לְמַחְתָּה שֶׁל זָהָב; וְהַיּוֹם, חוֹתֶה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַחְתָּה שֶׁל זָהָב, וּבָהּ נִכְנָס לַהֵיכָל - שֶׁלֹּא לִיגֵּעוֹ בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדָה. וְכֵן מַחְתָּה שֶׁל כָּל יוֹם מַחְזֶקֶת אַרְבַּעַת קַבִּין, וְשֶׁל יוֹם, שְׁלֹשֶׁת קַבִּין. וּבְכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵדָה, וְהַיּוֹם קַלָּה. וּבְכָל יוֹם הָיְתָה יָדָהּ קְצָרָה, וְהַיּוֹם אֲרֻכָּה - כְּדֵי לְהָקֵל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁלֹּא יִיגַע [ויתעייף]. בְּכָל יוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע - מוֹסִיפִין מַעֲרָכָה, כְּדֵי לְהַדֵּר הַמִּזְבֵּחַ וּלְעַטְּרוֹ.

ו. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה וִדּוּי דְּבָרִים. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהוּא מִתְוַדֶּה בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וִדּוּיִין: אֶחָד עַל יְדֵי עַצְמוֹ תְּחִלָּה, וְהַשֵּׁנִי עַל יְדֵי עַצְמוֹ עִם שְׁאָר הַכֹּהֲנִים - וּשְׁנֵיהֶם עַל פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ; וְהַוִּדּוּי הַשְּׁלִישִׁי עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּמַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. כֵּיצַד הוּא אוֹמֵר? 'אָנָּא ה'! חָטָאתִי, עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ; אָנָּא ה'! כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲווֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ'. חֲרֵי שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם; וְכֵן בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן עַל שְׂעִיר הַחַטָּאת אֶת הַגּוֹרָל, אוֹמֵר: 'לַה' חַטָּאת'! נִמְצָא מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֲשָׂרָה פְּעָמִים. וּבְכֻלָּן הוּא מַזְכִּיר כִּכְתָבוֹ, שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה מַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בַּשֵּׁם; כֵּיוָן שֶׁרַבּוּ פְּרוּצִין [שקראו שם המפורש], חָזְרוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּמַבְלִיעוּ בִּנְעִימוּת [במנגינה], עַד שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ אֲפִלּוּ חֲבֵרָיו הַכֹּהֲנִים.

ז. כָּל הַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִין בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵן שׁוֹמְעִין אֶת הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, הָיוּ כּוֹרְעִין וּמִשְׁתַּחֲוִין וְנוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶן, וְאוֹמְרִין: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". וּבִשְׁלֹשֶׁת הַוִּדּוּיִין הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת הַשֵּׁם כְּנֶגֶד הַמְבָרְכִין, וְאוֹמֵר לָהֶן: 'תִּטְהָרוּ'; וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְוִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְוִדּוּי הַפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים.

מתוך מהדורת חזק

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת - אֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לַה', וְאֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לַעֲזָאזֵל'. וְהֵם כְּשֵׁרִים מִכָּל דָּבָר, בֵּין מִן הָעֵץ בֵּין מִן הָאֶבֶן בֵּין מִן הַמַּתֶּכֶת; אֲבָל לֹא יִהְיֶה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כֶּסֶף וְאֶחָד זָהָב - אֶלָּא שְׁנֵיהֶן שָׁוִין. וְשֶׁל עֵץ הָיוּ; וּבְבֵית שֵׁנִי עָשׂוּ אוֹתָן שֶׁל זָהָב. וּמַנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּכְלִי אֶחָד הַמַּחְזִיק שְׁתֵּי יָדַיִם [בלבד], כְּדֵי שֶׁיִּכָּנִיס שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַּוֵּן [וימשש להוציא את ה' בימין]. וּכְלִי זֶה חֹל הוּא, וְשֶׁל עֵץ הָיָה; וְ'קַלְפֵּי' שְׁמוֹ.

ב. הֵיכָן מַגְרִיל? בְּמִזְרַח הָעֲזָרָה בִּצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ. מַנִּיחִין שָׁם הַקַּלְפֵּי, וּמַעֲמִידִין שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים, פְּנֵיהֶן לְמַעֲרָב וַאֲחוֹרֵיהֶן לְמִזְרָח, וְכֹהֵן גָּדוֹל בָּא לְשָׁם, וְהַסְּגָן [של כהן גדול] מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב מִשְּׂמֹאלוֹ, וּשְׁנֵי הַשְּׂעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.

ג. טָרַף [- חטף] בַּקַּלְפֵּי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים, וּפוֹתֵחַ יָדָיו. אִם שֵׁל שֵׁם עָלָה בִּימִינוֹ - הַסְּגָן אוֹמֵר לוֹ: 'אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְּבַהּ יְמִינְךָ'! וְאִם בִּשְׂמֹאלוֹ עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ: 'אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְּבַהּ שְׂמֹאלְךָ'. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת עַל שְׁנֵיהֶן - שֵׁל יָמִין עַל שֵׁל יָמִין, וְשֵׁל שְׂמֹאל עַל שֵׁל שְׂמֹאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עִכֵּב, אֲבָל חִסֵּר מִצְוָה; שֶׁהַהַנָּחָה, מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת; וְהַהַגְרָלָה מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה. לְפִיכָךְ הַנָּחָה כְּשֵׁרָה בְּזָר [-אינו כהן], וְהַעֲלָיַת הַגּוֹרָלוֹת מִן הַקַּלְפֵּי פְּסוּלָה בְּזָר.

ד. וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית [- צמר אדום] מִשְׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלוּחוֹ. וְלַנִּשְׁחָט, כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ. וְשׁוֹחֵט אֶת פַּר הַחַטָּאת, וְאֶת הַשָּׂעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם.

ה. וּמַכְנִיס דָּמָן לַהֵיכָל, וּמַזֶּה מִדַּם שְׁנֵיהֶן בְּיוֹם זֶה שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים הַזָּיָה; וְאֵלּוּ הֵן: מַזֶּה תְּחִלָּה מִדַּם הַפָּר, שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, בֵּין בַּדֵּי [מוטות] הָאָרוֹן, קָרוֹב לַכַּפֹּרֶת [כיסוי הארון] בְּטֶפַח - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה"; וּמַזֶּה שָׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׁבַע פְּעָמִים", יָתֵר [- בנוסף] עַל הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה. וְכֵן הָיָה מוֹנֶה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, אַחַת וְשָׁלֹשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחָמֵשׁ, אַחַת וָשֵׁשׁ, אַחַת וָשֶׁבַע; וְלָמָּה מוֹנֶה כָּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וִימְנֶה הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה מִכְּלַל הַשֶּׁבַע. וְאַחַר כָּךְ מַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, שְׁמוֹנֶה - אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה; וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּנָה בְּדַם הַפָּר. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה בַּהֵיכָל עַל הַפָּרֹכֶת מִדַּם הַפָּר, שְׁמוֹנֶה - אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה; שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַפָּר: "עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת". וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּנָה בִּפְנִים. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר כָּךְ עַל הַפָּרֹכֶת שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת - אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה; שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַשָּׂעִיר: "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר". וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּנָה בִּפְנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזָּיוֹת - אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בָּהֶן לְהַזּוֹת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֶלָּא כְּמַצְּלִיף. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֵב שְׁנֵי הַדָּמִים, דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זֶה.

ו. וְכָל אֵלּוּ הַשָּׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים הַזָּיוֹת - טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם, טְבִילָה עַל כָּל הַזָּיָה; לֹא שֶׁזֶּה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת מִטְּבִילָה אַחַת. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

ז. וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ הַמּוּכָן לְהוֹלִיכוֹ לַמִּדְבָּר; וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. וְסֵכוֹת הָיוּ עוֹשִׂין מִירוּשָׁלַיִם וְעַד תְּחִלַּת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֶת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּכָל סֻכָּה וְסֻכָּה מֵהֶן - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֻּכָּה לְסֻכָּה. עַל כָּל סֻכָּה וְסֻכָּה אוֹמְרִין לוֹ: 'הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם'. אִם כָּשֵׁל כֹּחוֹ וְצָרַךְ לֶאֱכֹל - אוֹכֵל; וּמֵעוֹלָם לֹא צָרַךְ אָדָם לְכָךְ. וְאַנְשֵׁי סֻכָּה הָאַחֲרוֹנָה עוֹמְדִין בְּסוֹף הַתְּחוּם [- המרחק שמותר להלך בשבת], וְרוֹאִין אֶת מַעֲשָׂיו מֵרָחוֹק. כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּקַרְנָיו, חֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בַּסֶּלַע, וְחֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו; וְדוֹחֲפוֹ לַאֲחוֹרָיו, וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר, עַד שֶׁהוּא נַעֲשָׂה אֲבָרִים אֲבָרִים. וּבָא וְיוֹשֵׁב לוֹ תַּחַת סֻכָּה אַחֲרוֹנָה עַד שֶׁתֵּחָשֵׁךְ. וְדִידָבְיוֹת [- אנשים העומדים לאורך הדרך] הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין [- בדגלים, אחד לחברו] - כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר שֶׁמְּשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר בְּיַד מוֹלִיכוֹ, חוֹזֵר אֶצֶל הַפָּר וְהַשָּׂעִיר שֶׁהִזָּה דָּמָן לִפְנִים, וְקוֹרְעָן, וּמוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן, וְנוֹתְנָן בַּכְּלִי, וּמַקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; וּמְחַתֵּךְ שְׁאָר בְּשָׂרָן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת מְעֹרוֹת זוֹ בָּזוֹ כְּמִין קְלִיעָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵק אוֹתָן; וּמְשַׁלְּחָן בְּיַד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; וּמְנַתְּחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ח. כֵּיצַד שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר, יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְעֲזָרַת הַנָּשִׁים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה; וּבִזְמַן קְרִיאָתוֹ, שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשָּׂעִיר בְּבֵית הַדֶּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא, אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין; וּשְׂרֵפָתָן כְּשֵׁרָה בְּזָר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ט. קְרִיאָה זוֹ אֵינָהּ עֲבוֹדָה, לְפִיכָךְ אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי חֹל לְבָנִים מְשֻׁלּוֹ, קוֹרֵא; וְאִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי לָבָן, קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְהֻנָּה נִתְּנוּ בָּהֶן לְהָנוֹת בָּהֶן שְׁלֹא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

י. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? יוֹשֵׁב בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וְכָל הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו; וְחַזַּן [שמש] הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא עוֹמֵד "אַחֲרֵי מוֹת", וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר" שֶׁבְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת, עַד סוֹף הָעִנְיָן. וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה, וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ. וְאוֹמֵר: 'יוֹתֵר מִמַּה

שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב׳. "וּבֶעָשׂוֹר" שֶׁבְּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים [- במדבר] עַד סוֹף הָעִנְיָן - קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה; וְלָמָּה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר; וְלָמָּה לֹא יִקְרָא בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שֶׁאֵין אֶחָד קוֹרֵא עִנְיָן אֶחָד בִּשְׁנֵי סְפָרִים, מִשּׁוּם [שלא יאמרו שיש] פְּגַם [ב]רִאשׁוֹן.

יא. בְּעֵת שֶׁקּוֹרֵא, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כִּדְרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת; וּמוֹסִיף לְאַחֲרֶיהָ שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: ׳רְצֵה ה׳ אֱלֹהֵינוּ׳, ׳מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׳, ׳סְלַח לָנוּ אָבִינוּ׳, וְחוֹתֵם בָּהּ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים׳; חֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כִּתִּקְּנָן. וּמְבָרֵךְ עַל הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - יְהִיֶה עִנְיָנָהּ שֶׁיַּעֲמֹד הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ, וְחוֹתֵם בָּהּ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן׳. וּמְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - עִנְיָנָהּ שֶׁיּוֹשִׁיעַ ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסוּר מֵהֶן מֶלֶךְ, וְחוֹתֵם בָּהּ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל׳. וּמְבָרֵךְ הַכֹּהֲנִים בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - עִנְיָנָהּ שֶׁיִּרְצֶה הַמָּקוֹם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָן וּיְבָרְכֵם, וְחוֹתֵם בָּהּ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים׳. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר תְּפִלָּה וּתְחִנָּה וְרִנָּה וּבַקָּשָׁה, כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רָגִיל. וְחוֹתֵם: ׳הוֹשַׁע ה׳ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִוָּשַׁע; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳.

יום ש"ק ד' אלול ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. סֵדֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁבְּיוֹם זֶה, כָּךְ הוּא: בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה מְפִיסִין [מגרילים] לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן [- נטילת מעט אפר מהמזבח], וּמְסַדְּרִין אֶת הַמַּעֲרָכָה וּמְדַשְּׁנִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם עַל הַסֵּדֶר שֶׁבֵּאַרְנוּ - עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחִיטַת הַתָּמִיד. כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחֹט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְשִׁין סָדִין שֶׁל בּוּץ [פשתן] בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל וּבֵין הָעָם; וְלָמָּה שֶׁל בּוּץ? כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר שֶׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ. וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט בַּתָּמִיד רֹב שְׁנַיִם [- קנה ושט], וּמַנִּיחַ אַחֵר לִגְמֹר הַשְּׁחִיטָה; וּמְקַבֵּל הַדָּם, וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס לַהֵיכָל, וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וּמַקְטִיר אֵבְרֵי הַתָּמִיד וְהַחֲבִתִּין וְהַנְּסָכִים כְּכָל סֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאַחַר הַתָּמִיד מַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן; וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּבָא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ. וּפָרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, רֹאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב; וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח, וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפָּר, וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: ׳אָנָּא ה׳! חָטָאתִי וְעָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה׳ תִּטְהָרוּ׳. וְאַחַר כָּךְ מַגְרִיל עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים, וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל], וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ, וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ. וּבָא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה; וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, וּמִתְוַדֶּה וְדוּי שֵׁנִי. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: ׳אָנָּא ה׳! חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ; אָנָּא ה׳! כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה׳ תִּטְהָרוּ׳. וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֵט אֶת הַפָּר, וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא מְנַדְּנְדוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַשׁ, עַל הָרִכֶּב [מרצפת] הָרְבִיעִי שֶׁל הֵיכָל מִבַּחוּץ. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה, וְחוֹתֶה בָּהּ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, מִן הַסָּמוּךְ לְמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה׳"; וְיוֹרֵד, וּמַנִּיחָהּ עַל הָרִכֶּב שֶׁבָּעֲזָרָה. וּמוֹצִיאִין לוֹ אֶת הַכַּף, וּכְלִי מָלֵא קְטֹרֶת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, וְחוֹפֵן מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו, לֹא מְחוּקוֹת וְלֹא גְּדוּשׁוֹת אֶלָּא טְפוּפוֹת [- אצבעותיו רחוקות מעט מכף ידו] - הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ; וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוֹלָכָה בִּשְׂמֹאל פּוֹסֶלֶת בְּדַם הַקֳּדָשִׁים וּבִשְׂאָר הָעֲבוֹדוֹת; לְפִיכָךְ הָיָה מִן הַדִּין שֶׁיּוֹלִיךְ הַמַּחְתָּה בִּשְׂמֹאלוֹ וְכַף הַקְּטֹרֶת בִּימִינוֹ. אֲבָל מִפְּנֵי כֹּבֶד הַמַּחְתָּה, וְעוֹד שֶׁהִיא חַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָהּ בִּשְׂמֹאלוֹ עַד הָאָרוֹן; לְפִיכָךְ נוֹטֵל הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְכַף הַקְּטֹרֶת בִּשְׂמֹאלוֹ. וּמְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; מוֹצֵא הַפָּרֹכֶת פְּרוּפָה [מקופלת מעט], נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן אֶת הַמַּחְתָּה בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים [- מוטות הארון]; וּבְבֵית שֵׁנִי שֶׁלֹּא הָיָה אָרוֹן, הָיָה מַנִּיחָהּ עַל אֶבֶן הַשְּׁתִיָּה. וְאוֹחֵז שְׂפַת הַכַּף בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בְּשִׂנָּיו, וּמְעָרֶה הַקְּטֹרֶת בְּגוּדָלוֹ לְתוֹךְ חָפְנָיו, עַד שֶׁמַּחְזִירָהּ לִמְלֹא חָפְנָיו כְּשֶׁהָיְתָה; וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְצוֹבֵר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים בְּיָדוֹ לִפְנִים בַּמַּחְתָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַקְּטֹרֶת קְרוֹבָה לָאָרוֹן, רְחוֹקָה מִפָּנָיו - שֶׁלֹּא יִכָּוֶה; וּמַמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן. וְיוֹצֵא, וְהוּא מְהַלֵּךְ אֲחוֹרַנִּית מְעַט מְעַט, פָּנָיו לַקֹּדֶשׁ וַאֲחוֹרָיו לַהֵיכָל, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַפָּרֹכֶת. וּמִתְפַּלֵּל שָׁם בַּהֵיכָל אַחַר שֶׁיֵּצָא תְּפִלָּה קְצָרָה, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת הָעָם, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ׳מֵת בַּהֵיכָל׳. וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: ׳יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי, שֶׁאִם הָיְתָה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה, תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה; וְלֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה; וְלֹא יִהְיוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה, וְאַל תִּכְנַס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים׳.

ב. בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - כָּל הָעָם פּוֹרְשִׁין מִן הַהֵיכָל בִּלְבַד, וְאֵינָן פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ; שֶׁאֵין פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם, וּבִשְׁעַת מַתַּן דָּמִים בַּהֵיכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל דַּם הַפָּר מִזֶּה שֶׁהוּא מְנַדְנְדוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא, וּמַנִּיחוֹ בַּהֵיכָל עַל כַּן [- חצובה] הַזָּהָב שֶׁהָיָה שָׁם. וְאַחַר כָּךְ יוֹצֵא מִן הַהֵיכָל,

1 וְשׁוֹחֵט אֶת הַשָּׂעִיר, וּמְקַבֵּל דָּמוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים,
2 וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא,
3 וּמַנִּיחוֹ עַל כַּן שְׁנֵי בַּהֵיכָל. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל דַּם הַפָּר מֵעַל
4 הַכַּן, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת;
5 וּמַנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְנוֹטֵל דַּם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת
6 כְּנֶגֶד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֶה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ
7 דַּם הַשָּׂעִיר, וּמַחְזִיר הַכֹּל לַמִּזְרָק שֶׁהָיָה בּוֹ דַּם הַפָּר - כְּדֵי
8 שֶׁיִּתְעָרְבוּ יָפֶה יָפֶה; וְעוֹמֵד לִפְנִים מִמִּזְבַּח הַזָּהָב, בֵּין
9 הַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה, וּמַתְחִיל לְהַזּוֹת מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת עַל קַרְנוֹת
10 מִזְבַּח הַזָּהָב, וְהוּא מְסַבֵּב וְהוֹלֵךְ וּמַזֶּה עַל הַקְּרָנוֹת מִבַּחוּץ.
11 וּמַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית,
12 לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לִדְרוֹמִית מִזְרָחִית; וְעַל כֻּלָּן הוּא נוֹתֵן
13 מִלְּמַטָּן לְמַעְלָן, חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, שֶׁהוּא
14 נוֹתֵן מִלְּמַעְלָן לְמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ כֵּלָיו [בגדיו].
15 וְחוֹתֶה הַגְּחָלִים וְהָאֹפֶר שֶׁבְּמִזְבַּח הַזָּהָב הֵילַךְ וְהֵילַךְ עַד
16 שֶׁמְּגַלֶּה זְהָבוֹ, וּמַזֶּה מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ
17 שֶׁבַע פְּעָמִים, בְּצַד הַדָּרוֹם בַּמָּקוֹם שֶׁשָּׁלְמוּ מַתְּנוֹת קַרְנוֹתָיו;
18 וְיוֹצֵא, וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ
19 הַחִיצוֹן. וְאַחַר כָּךְ בָּא אֵצֶל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי
20 יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: 'אָנָּא ה'! חָטָאוּ
21 וְעָווּ וּפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל; אָנָּא ה'! כַּפֶּר נָא
22 לַחֲטָאִים וְלָעֲווֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ
23 לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי
24 בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם וְגו'". וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּחַ הַשָּׂעִיר
25 לַמִּדְבָּר; וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁהִכְנִיס דָּמָן לִפְנִים,
26 וְנוֹתְנָן בַּכְּלִי, וּמְשַׁלֵּחַ הַשְּׂאָר לְבֵית הַדֶּשֶׁן לִשְׂרָפָה. וְיוֹצֵא
27 לְעֶזְרַת נָשִׁים, וְקוֹרֵא שָׁם - אַחַר שֶׁיַּגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר.
28 וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי
29 זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו; וְעוֹשֶׂה הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ,
30 שֶׁהוּא מִכְּלַל קָרְבְּנוֹת מוּסַף הַיּוֹם. וּמַקְרִיב אֵילוֹ וְאֵיל הָעָם,
31 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצָא, וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת עֹלַת הָעָם"; וּמַקְטִיר
32 הָאֲמוּרִין שֶׁל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין, וּמַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין
33 הָעַרְבַּיִם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל,
34 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ; וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמוֹצִיא
35 הַכַּף וְהַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל,
36 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ; וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין
37 הָעַרְבַּיִם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם כִּשְׁאָר הַיָּמִים.
38 וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְלוֹבֵשׁ
39 בִּגְדֵי עַצְמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ; וְכָל הָעָם מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ.
40 וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה, עַל שֶׁיָּצָא בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח מנחם אב־ד' אלול ה'תשע"ג

41 **יום ראשון כ"ח מנחם־אב ה'תשע"ג**

42 **מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח.**

43 **קכו. קכז. קכא. קכב.**

44 הַמִּצְוָה הַקכ"ה —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָרְבַּן
45 הַפֶּסַח מְבֻשָּׁל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֶלָּא צָלִי בִּלְבַד,
46 וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל"
47 (שמות יב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִמַּאֲמָר זֶה,
48 שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה —— לוֹקֶה.

49 הַמִּצְוָה הַקכ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא כְּלוּם
50 מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה (החברים
51 הנמנים על ה"פסח") לְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־
52 תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה" (שם, מו). וּלְשׁוֹן
53 הַמְּכִלְתָּא: "חוּצָה" —— חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הַיּוֹצֵא
54 מִמֶּנּוּ אָסוּר לְאָכְלוֹ וְהוּא בְּמַדְרֵגַת טְרֵפָה (שהיא בעלת
55 חומרות יתרות). וּבַגְּמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא
56 בְּשַׂר הַפֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא־
57 תַעֲשֶׂה —— טָהוֹר (אף שרבנן גזרו על פסולי קדשים כמו פיגול
58 ונותר שיטמאו את הידים), וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב". וְזֶה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה".
59 וְשָׁם (פה:) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר פֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה
60 —— אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּגִּיחַ (במקום שנמצאת החבורה השניה או
61 מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצָאָה'
62 כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה;)
63 כַּשַּׁבָּת"; וְאִם הִגִּיחַ אָז יִתְחַיֵּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם
64 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

65 הַמִּצְוָה הַקכ"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל אֶת־
66 הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "כָּל־בֶּן־
67 נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמְתַרְגֵּם ("אונקלוס")
68 עַל־פִּי הַקַּבָּלָה: כָּל־בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא:
69 "כָּל־בֶּן־נֵכָר —— זֶה יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה".

70 הַמִּצְוָה הַקכ"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל לְגֵר
71 תּוֹשָׁב (בן נח שקיבל על־עצמו ז' המצוות) מִן־הַפֶּסַח, וְהוּא
72 אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מה).

73 הַמִּצְוָה הקכ"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הֶעָרֵל מִלֶּאֱכוֹל
74 הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מח);
75 וְהָאוֹכְלוֹ עָרֵל —— לוֹקֶה.

76 הַמִּצְוָה הַקכ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם
77 מֵעַצְמוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ־בוֹ"
78 (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֶצֶם מֵעַצְמָיו —— לוֹקֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ

(פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת־הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת פֶּסַח שֵׁנִי גַּם כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חַיָּב מַלְקוּת. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ בוֹ" בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאוֵי (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:) אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ (השֶׁמֶן שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים (פג.).

יום שני כ"ט מנחם־אב ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

הַמִּצְוָה הַקי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח לְמָחֳרַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר לְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יב, י). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלָּאו זֶה הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (מתבטל על־ידי קיום העשה), לְפִי שֶׁאָמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שם). וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ" — בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, לוֹמַר: שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַשְׁאִיר דָּבָר מִבְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי (הנקרב בי"ד באייר על־ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ עָלָיו: "לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה כָּרִאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַקי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַחֲגִיגָה הַקְּרֻבָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִפְּסָחִים (עא.), לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (להקרבה), אֶלָּא תֵּאָכֵל בְּמֶשֶׁךְ שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" (דברים טז, ד). וּבָא הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל בְּפָסוּק זֶה כָּךְ: "לֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר וְגוֹ'" — בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁתֵּאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לְיוֹם אֶחָד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לַבֹּקֶר" — לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי. וְעָלֶיהָ אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר" (שם, ב). וְהַנּוֹתָר מֵחֲגִיגָה זוֹ שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בִּכְלַל נוֹתָר — וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: חֲגִיגַת י"ד בִּלְבַד, בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת פְּסָחִים (עא.) וּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ז־ח).

הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל הֲרָאִיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וְעִנְיָן מִצְוָה זוֹ, שֶׁיַּעֲלֶה הָאָדָם עִם כָּל־בֵּן זָכָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַהֲלֹךְ לְבַדּוֹ — יַעֲלֵהוּ לַמִּקְדָּשׁ וְיַקְרִיב קָרְבַּן עוֹלָה כְּשֶׁיַּעֲלֶה. וְהַקָּרְבָּן הַזֶּה שֶׁמַּקְרִיב בַּעֲלוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלַת רְאִיָּה. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ וְהִזְכַּרְנוּ אָמְרָם (חגיגה ו:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. כְּלוֹמַר, מִצְוַת רְאִיָּה, בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ד.). וְגַם זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲלוֹת לָרֶגֶל לַמִּקְדָּשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה" (שמות כג, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב, שֶׁהָעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שֶׁיַּעֲלֶה עִם קָרְבָּן לְהַקְרִיבוֹ. וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה כַּמָּה פְּעָמִים. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים טז, יא): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל, וְאֵלּוּ הֵן: חֲגִיגָה וּרְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְכֵן גַּם אָמְרוּ בִּגְמָרָא חֲגִיגָה (ו:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בָּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְעִנְיַן חֲגִיגָה זוֹ — שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבַּן שְׁלָמִים עַל־כָּל־פָּנִים, וּשְׁלָמִים אֵלּוּ נוֹסָפִים עַל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בַּתַּלְמוּד (חגיגה ז:): שַׁלְמֵי שִׂמְחָה. וְעַל הַקְּרָבַת שְׁלָמִים אֵלּוּ, אוֹמְרִים: "נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּשִׂמְחָה". וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה'" (שם כז, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּ[מַסֶּכֶת] חֲגִיגָה. וּבִכְלָל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" מַה־שֶּׁאָמְרוּ עוֹד, וְהוּא אָמְרָם (שם ח.): "שְׂמַח בְּכָל־מִינֵי שִׂמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בַּחַגִּים, וּשְׁתִיַּת הַיַּיִן, וּלְבִישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פֵּרוֹת וּמִינֵי מְתִיקָה לַקְּטַנִּים וְלַנָּשִׁים, וְהַשְּׁחוֹק בִּכְלֵי זֶמֶר וּבְרִקּוּד בַּמִּקְדָּשׁ לְבָד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), וְהִיא שִׂמְחַת בֵּית־הַשּׁוֹאֵבָה — וְכָל־זֶה נִכְנָס בִּכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". וְהֶחָמוּר שֶׁבָּהֶם — הוּא חִיּוּב שְׁתִיַּת הַיַּיִן דַּוְקָא, כְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מְיֻחָד לְשִׂמְחָה. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא פְּסָחִים (קט.): "חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל. בַּמֶּה מְשַׂמְּחָם? בַּיַּיִן". וְשָׁם אָמְרוּ: "תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר:

יום שלישי ל' מנחם־אב ה'תשע"ג

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּשִׂמְחָה בָּרְגָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" (דברים טז, יד), וְהִיא הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשָּׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל. וְהָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו נִרְמַז בְּמִצְוָה זוֹ — הוּא: שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבַּן שְׁלָמִים עַל־כָּל־פָּנִים, וּשְׁלָמִים אֵלּוּ נוֹסָפִים עַל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בַּתַּלְמוּד (חגיגה ז:): שַׁלְמֵי שִׂמְחָה. וְעַל הַקְּרָבַת שְׁלָמִים אֵלּוּ, אוֹמְרִים: "נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּשִׂמְחָה". וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה'" (שם כז, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּ[מַסֶּכֶת] חֲגִיגָה. וּבִכְלָל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" מַה־שֶּׁאָמְרוּ עוֹד, וְהוּא אָמְרָם (שם ח.): "שְׂמַח בְּכָל־מִינֵי שִׂמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בַּחַגִּים, וּשְׁתִיַּת הַיַּיִן, וּלְבִישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פֵּרוֹת וּמִינֵי מְתִיקָה לַקְּטַנִּים וְלַנָּשִׁים, וְהַשְּׁחוֹק בִּכְלֵי זֶמֶר וּבְרִקּוּד בַּמִּקְדָּשׁ לְבָד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), וְהִיא שִׂמְחַת בֵּית־הַשּׁוֹאֵבָה — וְכָל־זֶה נִכְנָס בִּכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". וְהֶחָמוּר שֶׁבָּהֶם — הוּא חִיּוּב שְׁתִיַּת הַיַּיִן דַּוְקָא, כְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מְיֻחָד לְשִׂמְחָה. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא פְּסָחִים (קט.): "חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל. בַּמֶּה מְשַׂמְּחָם? בַּיַּיִן". וְשָׁם אָמְרוּ: "תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר:

וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ. עַכְשָׁו אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בַּיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ" (תהלים קד, טו). וְאָמְרוּ עוֹד: "אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם (בדבר המשמחן במיוחד) וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם". וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁנִּתְחַיֵּב לִכְלֹל בְּשִׂמְחָה זוֹ הָעֲנִיִּים וְהַחֲלוּשִׁים וְהַגֵּרִים, אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה" (דברים טז, יד).

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲלֹת לָרֶגֶל בְּלִי שֶׁיְּהֵא עִמָּנוּ קָרְבָּן לְהַקְרִיבוֹ שָׁם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם" (שמות כג, טו), אֶלָּא עַל־כָּל־פָּנִים יִהְיוּ עִמּוֹ עוֹלָה וּשְׁלָמִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה, וְלָאו זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלְוִיִּם וּלְהִתְעַלֵּם מֵהֶם מִלָּתֵת מַתְּנוֹתֵיהֶם בִּשְׁלֵמוּת וּמִלְּשַׂמְּחָם בָּרֶגֶל, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ" (דברים יב, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "הִשָּׁמֶר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־תַּעֲזֹב — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה".

הַמִּצְוָה הַט"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְהִיל אֶת הָעָם כֻּלּוֹ בְּשֵׁנִי שֶׁל סֻכּוֹת שֶׁל כָּל־מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה וְשֶׁיִּקְרְאוּ כַּמָּה פְּסוּקִים מִמִּשְׁנֶה תּוֹרָה לְפָנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגוֹ'" (שם לא, יב) — וְזוֹ הִיא מִצְוַת הַקְהֵל. וּבִתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (לד.) כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ (שתלויים בתנאי הזמן) נָשִׁים פְּטוּרוֹת", הִקְשׁוּ בַּתַּלְמוּד וְאָמְרוּ: "וַהֲרֵי 'הַקְהֵל' דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת?!" וְהֵסַק בְּסוֹף הָעִנְיָן: "אֵין לְמֵדִין מִן־הַכְּלָלוֹת" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו'"). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, רְצוֹנִי לוֹמַר אֵיךְ יִקָּרֵא, וּמִי יִקְרָא, וּמַה־יִּקָּרֵא — בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מא.).

הַמִּצְוָה הָע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּקִדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת, כְּלוֹמַר לְהַפְרִישָׁם וּלְהַבְדִּילָם לְמַה־שֶּׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה" (שמות יג, ב). וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִיא בָּקָר וָצֹאן וּמִין הַחֲמוֹר בִּלְבַד. צִוּוּי זֶה נִכְפַּל בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁאֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים בָּהּ עַתָּה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו, יט). וְדִין בְּכוֹר זֶה שֶׁל בְּהֵמָה טְהוֹרָה הוּא: שֶׁיִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, מַקְרִיבִים חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ וְאוֹכְלִים שְׁאָר בְּשָׂרוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְנִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת חַלָּה (פרק ד משנה א), שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ (שם יד, כג) — מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן (ארץ ישראל בלבד), אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת; מִחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן, אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ; אֲבָל בְּכוֹר חוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ קָרֵב, אַךְ קָדוֹשׁ הוּא (שאסור לאכלו כל־זמן שראוי להקרבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) לְהֵאָכֵל בְּמוּמוֹ (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בֵּין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וּבֵין שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּזְמַנֵּנוּ זֶה, כְּמוֹ מַעֲשַׂר דָּגָן. וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קמד. קח.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַבְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם אִם הוּא תָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְכוּ' וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ" (דברים יב, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "וּבְכֹרֹת" — זֶה הַבְּכוֹר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד אֶלָּא לָזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: אַזְהָרָה לַזָּר שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּכוֹר תָּמִים וְגַם אַזְהָרָה לַכֹּהֵן עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. וּבִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַדִּין תָּלוּי בִּבְכוֹר תָּמִים; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַק"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּפַדּוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם" (במדבר יח, יז). אֲבָל מֻתָּר לִמְכֹּרוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא־לב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בחוקותי): "בַּבְּכוֹר הוּא אוֹמֵר "לֹא תִפְדֶּה" — אֲבָל נִמְכָּר הוּא".

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ג

מצות עשה עח.

הַמִּצְוָה הָע"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר מִכָּל־שֶׁיִּוָּלֵד לָנוּ בְּכָל־שָׁנָה מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, שֶׁנַּקְרִיב חֶלְבָּהּ וְדָמָהּ (של בהמת המעשר) וְנֹאכַל אֲנַחְנוּ שְׁאֵרִיתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כז, לב) — וְזֶהוּ מַעְשַׂר בְּהֵמָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִבְּכוֹרוֹת (כג.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת גַּם בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת — וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל בִּגְזֵרָה דְּרַבָּנָן, (שכיוון שכדי לאכלו בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שֶׁמָּא (מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל־כך) יֹאכַל שֶׁלֹּא בְּמוּם — שֶׁהֲרֵי אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם שלא במום על־ידי הקרבתו) — אָמְרוּ: "אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת"; וּכְשֶׁיִּהְיֶה הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי — נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ.

מתוך מהדורת חזק

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר מַעְשַׂר בְּהֵמָה בְּאִיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "בַּמַּעֲשֵׂר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִגָּאֵל" — וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּמִים וְלֹא בַּעַל מוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא:) וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פרק א משנה ב).

הַמִּצְוָה הַס"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כָּל־מִי שֶׁשָּׁגַג בְּחֵטְא מִן־הַחֲטָאִים הַגְּדוֹלִים הַיְדוּעִים קָרְבַּן חַטָּאת אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ" (שם ד, כז). וְזוֹ הִיא חַטָּאת קְבוּעָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא לְעוֹלָם חַטָּאת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת זוֹ, הֵן שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת, בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וְיִהְיֶה בָּהּ מַעֲשֶׂה (פעולה פיזית), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּתְחִלַּת כְּרֵתוֹת. הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ כֻּלָּהּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (ח.) וּכְרֵתוֹת (יט.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁבָּת (סט. קב.) וּשְׁבוּעוֹת (כד.) וּזְבָחִים.

יום שבת קודש ד' אלול ה'תשע"ג

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֵאָרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה — וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֵשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמֻּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה — זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת — הֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשִׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אלול, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו שואל דעתי בהנוגע לסדר לימודו בעתיד הקרוב.

וידועה דעתי מפורטה ומיוסדת מאז, שעל כאו"א מבחורים ואברכים במדינה זו, להקדיש איזה שנים לכה"פ ללמוד תורתנו הק' מבלי לימודי חול להבדיל, וכיון שכנראה ממכתבו עד עתה למד תמיד בערבוביא, הרי דעתי ברורה ע"פ הנ"ל, שכנ"ל יסדר לימודו בעתיד באופן שלכה"פ ב' וג' שנים יהי' זמנו מוקדש ללימוד התורה בהתמדה ושקידה מבלי לימודים אחרים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן אשר בכל יום חול לאחרי תפלת הבקר, יאמר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מלכים־א יח לג־מג

לג וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּחְ אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים: לד וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ
עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: לה וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם
אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם: לו וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיאׂ וַיֹּאמַרׂ יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ (ובדבריך) וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: לז עֲנֵנִי יְהוָהׂ עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הַסִּבּוֹתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית:
לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה
לִחֵכָה: לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָהׂ הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים: מ וַיֹּאמֶרׂ
אֵלֵיהוּ לָהֶם תִּפְשׂוּ | אֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אִישׁ אַל־יִמָּלֵט מֵהֶם וַיִּתְפְּשׂוּם וַיּוֹרֶד אֵלִיָּהוּ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן
וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם: מא וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְאַחְאָב עֲלֵה אֱכֹל וּשְׁתֵה כִּי־קוֹל הֲמוֹן הַגָּשֶׁם: מב וַיַּעֲלֶה אַחְאָב
לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל־רֹאשׁ הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין (ברכו) בִּרְכָּיו: מג וַיֹּאמֶר
אֶל־נַעֲרוֹ עֲלֵה־נָאׂ הַבֵּט דֶּרֶךְ־יָם וַיַּעַל וַיַּבֵּט וַיֹּאמֶר אֵין מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שֶׁב שֶׁבַע פְּעָמִים:

רש"י

(לד) כדים מים. להגדיל את הנס: **ויצקו.** אלישע (יצק) על ידיו, ונעשו אצבעותיו כמעיינות ונתמלאה התעלה, הוא שנאמר (מלכים ב ג יא): פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, ונעשה נס במים על ידיו, ראוי הוא שיעשה הנס במים על ידיו (אליהו רבה פרק יז): **(לו) ובדברך עשיתי.** שהקרבתי בבמה בשעת איסור הבמות: **(לז) עננו ה' עננו.** עננו באש, (ובמים) עננו במטר, כך תרגם יונתן. ורבותינו אמרו (ברכות ט ב): עננו באש, עננו שלא יאמרו מעשה כשפים הם: **וידעו העם הזה כי אתה ה' וגו'.** וכשתשלחני לבשרם לעתיד לבא, יאמינו בי אם היום תעננו: **ואתה הסבות את לבם.** נתת להם מקום לסור מאחריך, ובידך היה להכין לבבם אליך (שם לא ב). ומדרש אגדה (במדבר רבה יח יב): אם לא תעננו, אף אני אהיה כופר ואומר, אתה הסבות את לבם, וכן אמר משה (במדבר טז כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, אף אני כופר ואומר, לא ה' שלחני לדבר את התורה והמצות, וכך אמר מיכיהו (לקמן כב כח): אם שוב תשוב בשלום, לא דבר ה' בי: **(לט) ה' הוא האלהים.** ולא הבעל האלהים: **(מב) ויגהר ארצה.** (תרגום:) וגחין לארעא, להתפלל על הגשמים: **(מג) דרך ים.** אם תראה ענן עולה מן הים:

מצודת דוד

(לד) ויצקו. וישפכו, וכן עשו ושפכו, ועם כי לא נזכר, כי מעצמו יובן: **שנו.** שפכו פעם שנית, ושפכו פעם שנית: **שלשו.** שפכו פעם שלישית וכו': **(לה) סביב למזבח.** כי בהשפך המים על העולה שעל המזבח, נשפך המים למטה על כל המזבח, סביב מקום המערכה: **מלא.** או אליהו בעצמו, או על ידי מצותו מלאו גם התעלה: **(לו) בעלות המנחה.** בעת העלאת מנחת הערב, הוא התמיד של בין הערבים: **ויגש.** אל ה' להתפלל: **היום יודע.** רצה לומר: כאשר תרד האש, יודע היום וכו': **בישראל.** רצה לומר: משרה שכינתך בישראל: **ואני עבדך.** ובהיות הנס הזה על ידי, ידעו הכל שאני עבדך נביא נאמן לה', ויאמינו בי לעולם בהנבאי להם: **ובדברך וכו'.** רצה לומר: מהראוי שתעשה לי הנס הזה, כי הלא כל הדברים האלה שעשיתי להגדיל הנס, הלא כל מחשבותי בעבור ישמרו דברך, ולא למעני עשיתים: **(לז) עננו ה'.** בהורדת האש: **ואתה הסבות וכו'.** עבר במקום עתיד, ורצה לומר: בהנס הזה תסבב אליך את לבם, אשר היה עד הנה אחורנית, להפנות ממך: **(לט) ויפלו על פניהם.** להשתחות לה': **ה' הוא האלהים וכו'.** הכפל בא לחזק: **(מא) עלה אכול ושתה.** כאומר הואיל ושבו כולם ואמרו ה' הוא האלהים, לזה עלה מעתה ואכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך, כי הנה ישמע קול המיית הגשם: **(מב) ראש הכרמל.** ראש הר הכרמל: **ויגהר ארצה.** נשתטח לארץ ואחרי זה קם ושם פניו בין ברכיו להתפלל על המטר, ואף שה' אמר לו ואתנה מטר וכו', מכל מקום התפלל למהר לתתו בעוד אחאב שם, ועל כי היה בטוח שיקובל תפלתו, אמר לאחאב מתחילה כי קול המון הגשם: **(מג) עלה נא.** עמי מתחילה אל ראש ההר: **הבט דרך ים.** ראה לפאת המערב, אם נראה עבים עולים, ובעצמו לא רצה להפנות אנה ואנה, עד עת תקובל תפלתו: **שוב שבע פעמים.** רוצה לומר: שבעה פעמים אמר לו לשוב ולהביט:

מצודת ציון

(לג) ויערוך. ענין סדור: **(לח) לחכה.** ענין לקיקה, כמו (שם מט כג) ועפר רגליך ילחכו, ורוצה לומר: שרפה הכל, כהלוקק בלשון: **(מ) תפשו.** אחזו לבל יברחו: **(מב) ויגהר.** ענין השתטחות, כמו (מלכים ב ד לד) ויגהר עליו: **(מג) אין מאומה.** אין כלום:

תהלים פט מא־נג.

מא פָּרַצְתָּ כָּל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה: מב שַׁסּוּהוּ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו: מג הֲרִימוֹתָ
יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אֹיְבָיו: מד אַף־תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקִימֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה: מה הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ
וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה: מו הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה: מז עַד־מָה יְהוָה תִּסְתַּר לָנֶצַח
תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ: מח זְכָר־אֲנִי מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָּל־בְּנֵי־אָדָם: מט מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא
יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל סֶלָה: נ אַיֵּה ׀ חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀ אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ:
נא זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׁאֵתִי בְחֵיקִי כָּל־רַבִּים עַמִּים: נב אֲשֶׁר חֵרְפוּ אֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה אֲשֶׁר חֵרְפוּ
עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ: נג בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן:

תהלים צ א.

א תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר:

רש"י

(מא) כל גדרותיו. שבנה בירושלים: **מבצריו.** הר הבית ומצודת ציון: **(מד) אף תשיב צור חרבו.** השבות אחור והפכת את חידוד חרבו כמו (יהושע ה) חרבות צורים, וכן (ישעיה נד) כל כלי יוצר עליך: **ולא הקמותו.** ולא העמדתו מלפול: **(מה) השבת מטהרו.** זריחתו כמו צהרים דמתרגמינן טיהרא וכמו (שמות כד) וכעצם השמים לטוהר: **לארץ מגרתה.** השפלת והשחת, כל לשון שחייה בתרגום יונתן מגר: **(מח) זכר אני מה חלד.** מה זקנה יש לי הלא מעט ימי ודי לך שאתה נפרע ממני במותי קצר ימים: **על מה שוא.** לחנם ולהבל בראת כל בני אדם: **(נא) שאתי בחקי כל רבים עמים.** בגולה אני נושא סבלם ומשאם: **(נב) עקבות משיחך.** סופי מלך המשיח ולשון משנה הוא בעקבות המשיח חוצפא יסגא: **(נג) ברוך ה' לעולם.** על כל אשר עשה לנו: **(א) תפלה למשה.** אחד עשר מזמורים מכאן עד לדוד מזמור כולם משה אמרם כנגדם ברך אחד עשר ברכות לאחד עשר שבטים בזאת הברכה: **מעון אתה היית לנו.** מעון מדור ומנוס לבא שם היית לנו: **בדר ודר.** מעולם כי אתה מקדם הכל היית:

מצודת דוד

(מא) פרצת וגו'. וכל הרוצה בא בו ר"ל נתת אותו להפקר: **מחתה.** להיות מושבר והרוס: **(מב) כל עוברי דרך.** כדבר ההפקר אשר כל מוצאה רומסה ודורכה: **(מד) אף תשיב וגו'.** עם כי חרבו היתה לטושה וחדודה להכות בו את האויב הנה השבת החדוד לאחוריו לבל יוכל להכות בו את האויב וגם לא הקמת אותו במלחמה להנצל הוא מיד האויב ר"ל אף אם היה לפי הטבע מקום להתגבר הוא על האויב נלחמו עמו ממרום ולא נתגבר וגם נפל עוד: **(מה) השבת.** בטלת אותו מזוהר הצלחתו והפלת כסאו לארץ: **(מו) ימי עלומיו.** ימי הנערות ר"ל ימיו הטובים הקצרת והעטפת עליו בושה לעולם ר"ל זמן רב: **(מז) עד מה.** אמנם עשית בדין מ"מ עד מתי וכי תסתיר פניך ממני לנצח בתמיה: **תבער.** וכי תבער חמתך כהאש הזה השורף הכל: **(מח) זכר אני.** בכל עת אני זוכר וחושב מה הוא הזמן שיש לי בזה העולם הלא הוא המעט ופן אמות ולא אראה הישועה: **על מה שוא.** למה בחנם בראת כל בני אדם אם ימות ולא יראה הישועה: **(מט) מי גבר יחיה.** מי הוא האדם אשר ישאר חי ולא יראה המיתה וימלט נפשו לעולם מן השאול: **(נ) איה חסדיך.** ר"ל הואיל וכולנו עומדים למיתה איה הם חסדיך שהבטחת לנו בימים הראשונים אשר נשבעת לדוד באמונה להשיב המלוכה לזרעו: **(נא) שאתי.** מה שאני נושא בחיקי וסובל: **(נב) אשר חרפו וגו'.** וחוזר ומפרש אשר חרפו התאחרות משיחך שמתאחר לבוא: **(נג) ברוך ה' לעולם אמן ואמן.** ר"ל אמת הוא שהמקום הוא ברוך ומהולל וכפל המלה לחוזק: **(א) תפלה למשה.** י"א מזמורים שמכאן עד לדוד מזמור, משה אמרם ודוד יסדם בספרו: **איש האלהים.** ר"ל שהיה נביא: **אד' מעון.** אתה לנו למחסה בכל דור ודור כמו המדור המגין מזרם וממטר:

מצודת ציון

(מא) גדרותיו. ענין כותל ומחיצה: **מחתה.** מושבר כמו חתתה קשתותם (ירמיה נא): **(מב) שסוהו.** ענין רמיסה כמו מי נתן למשיסה (ישעיה מב): **(מד) צור.** ענין חדוד כמו חרבות צורים (יהושע ה): **(מה) השבת.** ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה יד): **מטהרו.** ענין זוהר כמו וכעצם השמים לטוהר (שמות כד): **מגרתה.** ענין הפלה כי ויפל רוכבו אחור (בראשית מ"ט) תרגומו וימגר: **(מו) עלומיו.** נעוריו כמו בן מי זה העלם (ש"א ז): **העטית.** ענין עטוף ולבישה כמו ועל שפם יעטה (ויקרא יג): **(מח) חלד.** ענין זמן כמו האזינו כל יושבי חלד (לעיל מט): **שוא.** על חנם וכן שוא שקד שומר (לקמן קכז): **(נא) כל רבים עמים.** כמו כל עמים רבים: **(נב) עקבות.** ענין התאחרות וכן לא יעקבם (איוב לז) ע"ש שהעקב הוא אחרית הרגל וסופו: **(א) מעון.** מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כו):

ד אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזֹמוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד? אָמְרוּ: מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ; אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה אוֹ הַהוֹרֵג, הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין; אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין, שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי — הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין, וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם.

ה בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם, אֲפִלּוּ מֵאָה — כֻּלָּם יֵהָרְגוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטְסִית הִיא זוֹ, וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד.

ו אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין — עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. שֶׁהֲרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, יח): "נֶפֶשׁ

פירוש ברטנורא

ד עד שיזומו עצמן. שיזמו אותן בעסקי גופן, לא בעסקי ההורג [וההרוג], כדמפרש ואזיל. ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, עד שיהיה השקר בגופו של עדים:

ה ואפילו היו מאה כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן, כולן יהרגו: **איסטטית היא זאת.** כלומר זאת הכת סרה וסטיא היא, שכך נטלו עצה ביניהן להזים כל הבא להעיד בעדות זאת. פירוש אחר איסטסית היא זו, וכי עדות זו יורה של איסטיס היא שצובעת כל הנוגע בה: **ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד.** דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמא לה כת ראשונה, תו לא מקבלים סהדותא דכת שניה דאתיא לאסהד בתרה, ואי אסהדה ואיתזמא לא קטלינן לה, דלא קרינן לה ועשיתם לו, דהא לא קטלינן אפומה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו עד שיגמר הדין. של הנדון. שיהרג על פיהן, ואחר כן הוזמו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד את עיקר דין ההזמה, שכן "חידוש" הוא שחידשה תורה בענין זה, להאמין לעדותם של האחרונים על העדים הראשונים, ואף על פי שהם שניים כנגד שניים. ולא עוד אלא שמענישים את העדים הראשונים בענוש חמור, לעשות להם כאשר זממו לעשות לנידון. לא כן הדבר בעדים שמכחישים זה את זה, שאפילו באו מאה עדים והעידו כנגד שניים הראשונים, אין עדותם של האחרונים נאמנת יותר, שדין שניים כדין מאה, ודין מאה כדין שניים, ובכגון זה אנו אומרים שזו עדות מוכחשת, וכאילו אין כאן עדות כל עיקר; ואין עונשים את העדים. ומה ההבדל בין הכחשה להזמה? הכחשה היא בעצם העדות, כגון שאלו אומרים: כך היה הדבר, ואלו אומרים: לא כך היה הדבר; או שאלו מעידים על דבר מסויים, ואלו מכחישים את הדבר. אבל הזמה איננה בעצם העדות, שאין העדים האחרונים באים לומר משהו לגבי העדות עצמה של הראשונים, אם הדבר היה או לא היה, אלא באים הם להעיד על העדים עצמם, כפי שיבואר במשנה, ועל ידי כך מתברר שעדי שקר הם, ובכגון זה אמרה התורה, שיש להאמין לעדים האחרונים, ולהעניש את הראשונים כ"עדים זוממים", לעשות להם כאשר זממו; וגזרת הכתוב היא.

אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזֹמוּ אֶת עַצְמָן – שהעדים עצמם יהיו מוזמים ולא דברי עדותם, כמו שיבואר להלן. בגמרא למדים זה מהכתוב בפרשת עדים זוממים **(דברים יט, יח)**: "והנה עד שקר העד" – עד שיהא השקר בגופם של העדים. **כֵּיצַד** – הם נעשים זוממים? **אָמְרוּ** – עדים: **מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – ביום פלוני במקום פלוני. **אָמְרוּ לָהֶם** – עדים אחרים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שפלוני הרג את פלוני ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה** – אותו אדם שאתם מעידים עליו שנרצח ביום פלוני, **אוֹ הַהוֹרֵג** – פלוני שאתם מעידים עליו שהוא הרג את הנפש ביום פלוני, **הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – ומכאן שעדותכם אינה נכונה, **אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין** – הואיל ולא הוזמו העדים עצמם, אלא דברי עדותם, אין העדים נעשים זוממים, ואין עושים להם כאשר זממו לעשות. ברם, עדות מוכחשת היא, ועדותם בטלה. **אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם** – העדים האחרונים לעדים הראשונים: **הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין** – שראיתם פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני, **שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – רחוק ממקום המעשה שאתם מעידים עליו, **הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין** – אלו נעשים עדים זוממים, מאחר שהם גופם מוזמים, ולא דברי עדותם, **וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם** – על פי עדותם של האחרונים שהזימו אותם.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בכתות עדים הבאות זו אחר זו ומעידות אותה העדות, וכת אחת מזימה את כולן. ונחלקו בזה חכמים ורבי יהודה.

בָּאוּ אֲחֵרִים – לאחר שהוזמו העדים הראשונים באו שני עדים אחרים והעידו כעדותם של הראשונים, שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, **וְהִזִּימוּם** – והעדים שהזימו את הראשונים הזימו גם את אלו, **בָּאוּ אֲחֵרִים וְהִזִּימוּם** – ושוב באו עדים אחרים והעידו כראשונים, והעדים שהזימו את הקודמים הזימו גם אותם, **אֲפִלּוּ מֵאָה** – כתות עדים באו זו אחר זו והעידו כראשונים, ואותם העדים שהזימו את הראשונים הזימו את כולן; **כֻּלָּם יֵהָרְגוּ** – כדין עדים זוממים, על פי עדותם של שני העדים הללו שהזימו אותם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִסְטָסִית הִיא זוֹ** – כת עדים זו המזימה את כולם איסטסית היא; "איסטסית" מלה יוונית, ומובנה: כנופיית קושרים – תחבולנים, שכוונתם זדונית, להתנקם בעדים ולשחרר את הנידון. ויש גורסים: אסטטית היא, ומפרשים, שזו מלשון ארמית "סטיא" – כת של עדות סרה וסטיא היא, שנטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו **(רש"י)**. ויש מפרשים (בדרך תמיהה): איסטסית היא זו? – וכי עדות המזימים יורה של איסטיס היא (מין צבע), שכל הנוגע בה יצטבע? כלומר שאין זה מסתבר, שכל כיתות העדים הללו ייהרגו מחמת הזמתם של אלו, שהרי אי אפשר שכל העולם היו עמהם **(הרי"ף; הרמב"ם; ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב")**; **וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד** – כלומר שלדעת רבי יהודה אין העדים המזימים נאמנים אלא לגבי הכת הראשונה בלבד. **והרמב"ם מפרש,** שלאחר שהוזמה הכת הראשונה, שוב אין מקבלים – לדעת רבי יהודה – עדותם של האחרים, הלכך לא חלה עליהם הזמה. והלכה כחכמים.

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדיני עדים זוממים, והיא באה להשמיענו הלכה שהיה בה משא ומתן בין החכמים והצדוקים.

אֵין הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין נֶהֱרָגִין – אם העידו על אחד שהרג את הנפש והוזמו, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** – של הנידון ליהרג, כלומר שאינם נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר פסק הדין שהוציאו בית דין על פי עדותם, שהנידון חייב מיתה; **שֶׁהַרֵי הַצַּדּוּקִין אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג** – אין עדים זוממים נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר שנהרג הנידון על פי עדותם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"** – נוסח אחר: "נפש בנפש", כפי שכתוב בפרשת עדים זוממים. **אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים** – לצדוקים: **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם!** – כלומר מלשון הכתוב "כאשר זמם לעשות לאחיו" משמע שעדיין לא בוצע הדין, ואחיו קיים. **וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"**

תַּחַת נָפֶשׁ". אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים יט, יט)**: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וַהֲרֵי אָחִיו קַיָּם! וְאִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"? יָכוֹל מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן יֵהָרְגוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ" — הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין.**

ז "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת" (דברים יז, ו)**, אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם: מַה שְׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם, אַף הַשְּׁנַיִם יָזִמּוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין, אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשְׁתָּן זוֹמְמִין; וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ; וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה.**

פירוש ברטנורא

ז ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: **מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן.** דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד, ואמר מר, כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **עד שיהיו שלשתן זוממין.** והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים, הרי הן שתי כתות לכל דבר: **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו.** שלא תאמר הואיל ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה, למדך הכתוב שאף הוא נדון: **על אחת כמה וכמה.** שמדה טובה מרובה על מדת פורענות:

משניות מבוארות – קהתי

– מה בא פסוק זה ללמדנו? **יָכוֹל** אתה לומר: **מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן** – שאף אם הוזמו העדים לאחר שקיבלו בית דין את עדותם, **יֵהָרְגוּ** – אף על פי שעדיין לא נגמר הדין, **תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ", הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין** – מכאן שאין עדים זוממים נהרגים, **עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין** – כפי שבארנו לעיל, שכן משנגמר הדין חשוב הנידון כהרוג, והרי זה "נפש בנפש". ברם, לאחר שהומת הנידון, אין דין הזמה כלל, שכתוב: "כאשר זמם", ולא כאשר עשה. וכן שנו בברייתא (**גמרא מכות ה, ב**): "לא הרגו, נהרגין. הרגו, אין נהרגין".

הרמב"ן בפירושו לתורה נותן טעם לענין "הרגו, אין נהרגים". כדלקמן: "משפט העדים הזוממין בגזירת השליט... והנה כאשר יבואו שניים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש, ויבואו שניים אחרים ויזימו אותם מעדותם, ציוה הכתוב שייהרגו, כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה. אילו היה רשע בן מוות לא הצילו ה' מיד בית דין, כאשר אמר: "כי לא אצדיק רשע". אבל אם נהרג ראובן, נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעוונו מת. ואילו היה צדיק לא יעזבנו ה' בידם... ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי, כי המשפט לאלהים הוא, ובקרב אלהים ישפוט"...

ויש מבארים הטעם, מפני כבוד בית דין, שיאמרו כל העם, שדנו נפש למיתה בהיפך האמת, ולא יהיה כוח בית דין עוד יפה בעיני העם, ויבוא מזה נזק גדול לכללות התורה (אברבנאל בשם רבי חסדאי).

עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין – אם שלושה עדים העידו על אדם שהרג את הנפש, אינם נעשים זוממין, לקיים בהם "כאשר זמם", עד שיהו שלשתם מוזמים, והוא שהעד השלישי העיד תוך כדי דיבור של חברו (שיעור "תוך כדי דיבור" הוא כדי אמירת תלמיד לרבו "שלום עליך רבי"). **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים, שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו כולם מוזמים? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – ללמדנו, שאפילו הרבה עדים, שהם כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי** – לא בא הכתוב להזכיר את העד השלישי, **אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו** – שלא תאמר: הואיל ומתקיימת העדות בשניים, אין צורך בעד השלישי, ולפיכך לא יעשו בו דין הזמה, בא הכתוב ללמדך שיש להחמיר עליו, **וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ** – כדינם של השניים, שאף הוא נהרג אתם, אם הוזמו כולם. **וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – לעד השלישי שנתחבר לשני עדי השקר, **כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – שעונשו כעונשם, כפי שאמרנו בענין הזמה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה** – שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, שבמידת פורענות כתוב (**שמות כ, ה**): "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמידה טובה כתוב (שם): "עושה חסד לאלפים" – לאלפי דורות (**תרגום**).

ענין חילוקי הדעות שבמשנתנו מבואר להלן, בהקדמתנו לבאור המשנה הבאה.

באור משנה ז

משנה זו באה להשמיענו שדין מאה עדים כדין שניים, ואם מאה עדים העידו יחד בתור כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם.

כתוב בתורה: **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת"** ונשאלת השאלה: **אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה** – לשם מה נאמר "או שלשה עדים"? **אֶלָּא לְהַקִּישׁ** – להשוות, **שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם** – שדין שלושה עדים כדין שניים: **מַה שְׁלֹשָׁה מַזִּימִין אֶת הַשְּׁנַיִם** – שהרי רוב הם ("**נימוקי יוסף**"), **אַף הַשְּׁנַיִם יָזִמּוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה** – כת של שני עדים מזימה כת של שלושה עדים. **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – ששני עדים יכולים להזים אפילו מאה עדים שהעידו יחד? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – "או שלושה עדים", והרי תיבת "עדים" מיותרת, אלא בא הכתוב ללמד, שאפילו מאה עדים אין להם אלא דין שני עדים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה שְׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין** – לפיכך פרט הכתוב "או בשלשה עדים" ללמדנו: מה שני עדים אינם נעשים זוממים עד שיהו שניהם מוזמים, שכתוב בפרשת עדים זוממים: "והנה עד שקר העד" – ואמרו חכמים: כל מקום שנאמר בתורה "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", **אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין** – אם שלושה עדים העידו על אדם שהרג את הנפש, אינם נעשים זוממין, לקיים בהם "כאשר זמם", עד שיהו שלשתם מוזמים, והוא שהעד השלישי העיד תוך כדי דיבור של חברו (שיעור "תוך כדי דיבור" הוא כדי אמירת תלמיד לרבו "שלום עליך רבי"). **וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים, שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו כולם מוזמים? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – ללמדנו, שאפילו הרבה עדים, שהם כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי** – לא בא הכתוב להזכיר את העד השלישי, **אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו** – שלא תאמר: הואיל ומתקיימת העדות בשניים, אין צורך בעד השלישי, ולפיכך לא יעשו בו דין הזמה, בא הכתוב ללמדך שיש להחמיר עליו, **וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ** – כדינם של השניים, שאף הוא נהרג אתם, אם הוזמו כולם. **וְאִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – לעד השלישי שנתחבר לשני עדי השקר, **כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – שעונשו כעונשם, כפי שאמרנו בענין הזמה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה** – שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, שבמידת פורענות כתוב (**שמות כ, ה**): "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמידה טובה כתוב (שם): "עושה חסד לאלפים" – לאלפי דורות (**תרגום**).

באור משנה ח

שנינו במשנה הקודמת, שהכתוב "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" בא לעשות שלושה כשניים, והוא הדין ליותר משלושה. כיצד? שלוש דעות נאמרו שם בענין זה: א. דעת תנא קמא, שהשניים מזימים את השלושה. ב. דעת רבי שמעון, שאם שלושה העידו בעדות אחת, כגון שפלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", עד שיהיו שלשתם מוזמים. ואין רבי שמעון חולק על תנא קמא, אלא שלדעתו אין צורך בראיה, שהשניים מזימים שלושה עדים, שהואיל ומתקיימת העדות בשניים, הרי דינם כדין מאה. ג. דעת רבי עקיבא, שבא הכתוב להחמיר על העד השלישי, שיהא דינו כדינם של השניים. ואף רבי עקיבא אינו חולק על תנא קמא ועל רבי שמעון, אלא שלדעתו גם דברי רבי שמעון אינם צריכים ראיה מן הכתוב, שהואיל ושלשתם הם עדות אחת, הרי ברור שאינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. מכל מקום אין כאן מחלוקת בין התנאים לעצם ההלכה (רש"י; רמב"ם). ברם, יש מפרשים, שרבי עקיבא חולק על רבי שמעון וסובר, שלא בא השלישי להקל על השניים, שלא ייהרגו עד שיוזמו כולם, אלא בא להחמיר עליו, שאם אף הוא הוזם, עונשו כעונשם של השניים, אבל אם הוזמו השניים הראשונים, הרי הם נהרגים, אף על פי שלא הוזם השלישי; ואחרים מבארים, שלדעת רבי עקיבא אם הוזמו השניים, אף על פי שלא הוזם

ח מַה שְׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה, אַף שְׁלִשָׁה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה; מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת — תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת. בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן — מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחֵין, שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ?

ט הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע; בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ — הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת, וְאִם לָאו — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוֹת; לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת — הוּא וָהֵן נֶהֱרָגִין, וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ו): "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". דָּבָר אַחֵר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתֶּרְגֻּמָן.

פירוש ברטנורא

ח במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והצילו העדה, ומהדרינן אזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **בזמן שהתרו בהן.** בדיני נפשות איירי. כלומר, כי אמרינן דבטלה, זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה, אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר, לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה. והלכה כרבי:

ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים, שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו, מצטרפים אלו עם אלו והם כולם עדות אחת: **הוא והן נהרגין.** הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה, והם הניזמין נהרגין שהרי הוזמו: **שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.** שצריכין שיהיו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

השלישי, נעשים כולם זוממים, וענש הכתוב לשלישי שנטפל לשניים, שהעידו שקר, שיהא דינו כיוצא בהם. מכל מקום הלכה כרבי שמעון (עיין "נימוקי יוסף"; "תוספות יום טוב"). משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד הלכה נוספת, שהוקשו בה שלושה לשניים. ויש מפרשים שהמשנה היא סיום דברי רבי עקיבא ("נימוקי יוסף"; ועיין גמרא סנהדרין ט, א: ט, א).

מַה שְׁנַיִם – שני עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב** – קרבת משפחה לנידון או לעד השני (**עיין משנה סנהדרין ג, ד**), **אוֹ פָּסוּל** – לעדות מחמת עבירה (**עיין משנה סנהדרין ג, ג**), **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – שהרי אין כאן שני עדים כשרים אלא אחד בלבד, **אַף שְׁלִשָׁה** – עדים, **נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל** – אף על פי שיש כאן שני עדים כשרים, **עֵדוּתָן בְּטֵלָה** – הואיל ושלשתם עדות אחת היא. **מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה** – עדים שבאו להעיד עדות אחת, שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים"** – "או שלשה עדים", ומכאן שאפילו הרבה עדים דינם כדין שניים, שכולם צריכים להיות כשרים. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה? **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת** – לפי שכתוב (**במדבר לה, כה**): "והצילו העדה את הרוצח", ומחזרים אחרי זכויות לנידון, **אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר** – העדים, שהם כשרים. **רַבִּי** – רבי יהודה הנשיא – **אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת** – בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות, אף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותם בטלה. ברם, בדיני נפשות אין עדותם בטלה אלא **בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן** – שאף הקרובים או הפסולים התרו בעוברי עבירה, שלא יעשו את העבירה, והרי זו הוכחה שנתכוונו להעיד עליהם יחד עם שאר העדים, הלכך בטלה עדות כולם. **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן** – שהקרובים או הפסולים לא התרו בעוברי עבירה, ומכאן שלא נתכוונו להיות עדים בדבר, אין עדותם של השאר בטלה מחמת הקרובים או הפסולים שראו את הדבר; ואף בדיני ממונות, שאין שם התראה, מבואר בגמרא, שלדעת רבי שואלים את העדים, אם בשעה שראו את המעשה נתכוונו להיות עדים, או שלא נתכוונו אלא לראות את המעשה; ואם נמצא בין העדים קרוב או פסול שנתכוון להעיד, עדות כולם בטלה. אבל אם נמצא ביניהם קרוב או פסול שלא נתכוון להעיד אלא בא לראות את המעשה בתוך כלל העם, אין עדותם של השאר בטלה מחמתו; שאם נאמר כן, **מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחֵין, שֶׁרָאוּ** – יחד עם אדם שלישי, שאינו קרוב, **בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** – כלום נאמר, שאחד מן האחים אינו ראוי להעיד עם השלישי על מה שראה? אלא הדין הוא, שקרוב או פסול שלא נתכוון להיות עד, אף שראה את המעשה, אינו פוסל את שאר העדים. והלכה כרבי (**עיין רמב"ם הל' עדות ה, ג-ה; טור חושן משפט סימן לו**).

באור משנה ט

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהרבה עדים שהעידו בתור כת עדים אחת, דינם כשניים, שאם הוזמו אחדים מהם, אינם נהרגים עד שיהיו כולם מוזמים; ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כולם בטלה. משנה זו באה ללמדנו, כיצד עדים שראו את העבריין ממקומות שונים, בשעה שעבר את העבירה שחייב עליה מיתה, מצטרפים לעדות אחת.

הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה – כגון בשעה שהרוצח הרג את הנפש ראו אותו שניים מחלון אחד, **וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה** – ושני עדים אחרים ראו את מעשה הרצח מחלון אחר, **וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע** – אחד שעמד באמצע, בין החלונות, התרה ברוצח על מעשהו, שיתחייב עליו מיתה (בענין התראה עיין בבאור המשנה סנהדרין ה, א). **והעדים שבשני החלונות שמעו את התראתו (תוספות), בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ** – שלפחות אחד מחלון זה ואחד מהחלון האחר ראו זה את זה, אף על פי שלא ראו את המתרה, והמתרה לא ראה אותם; או שהמתרה ראה את העדים שבחלונות והם ראו אותו, אף על פי שלא ראו אלו את אלו כלל, **הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות מצטרפים לעדות אחת, ודינם כשניים, כמו שבארנו לעיל. **וְאִם לָאו** – אבל אם לא ראו מקצתם אלו את אלו, כמבואר לעיל, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוֹת** – שני זוגות העדים שבשני החלונות הן שתי כתות עדים נפרדות. **לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת** – אם כת אחת הוזמה, **הוּא** – הרוצח, **וָהֵן** – העדים שהוזמו, **נֶהֱרָגִין** – הוא נהרג על פי עדותה של הכת השנייה, והעדים נהרגים משום שהוזמו (**עיין תוספות רבי עקיבא איגר**). **וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה** – והכת השנייה פטורה ממיתה, שהרי לא הוזמה. יש מפרשים, שמשנתנו אינה באה ללמד שהכת השנייה פטורה משום שלא הוזמה, שהרי דבר זה פשוט וברור הוא, אלא המשנה באה להשמיענו שאם הוזמה הכת השנייה לאחר שנהרג הרוצח על פי עדותה, הרי היא פטורה ממיתה, שכן ההלכה היא: "הרגו, אין נהרגים", לפי שכתוב "כאשר זמם", ולא כאשר עשה (**"נימוקי יוסף"; "תפארת ישראל"; ועיין בסוף באור משנה ו בפרקנו**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין, עַד שֶׁיְּהוּ פִּי שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ** – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שלא מספיקה היא ההתראה של אותו האחד שעמד באמצע, כדי לחייב את הנידון מיתה, אף על פי שהעדים שבחלונות שמעו את ההתראה, שכן לדעתו אין

י מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח, וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין — אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעֵידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדָיו — הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ, נִקְרֵאת חָבְלָנִית; רַבִּי אֱלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל.

פרק שני

א אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין: הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעְגִּילָה, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית, וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה יוֹרֵד בַּסֶּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעְגִּילָה, וְנָפְלָה עָלָיו

פירוש ברטנורא

י סנהדרין. הסמוכים בארץ, יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות, בין בארץ בין בחוצה לארץ, כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית. שנאמר (דברים י"ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט, בזמן שיש כהן מקריב על גבי מזבח יש שופט שדן דיני נפשות, בזמן שאין כהן אין שופט: **סנהדרין ההורגת אחת בשבועַ.** אחת לשבע שנים: **נקראת חובלנית.** שצריך שיהיו מתונים בדין, ויחזירו בדיני נפשות לזכות: **לא נהרג אדם מעולם.** שיבדקו העדים ברבר שלא ידעו להשיב. אם רוצח הוא, מה ראיתם, טריפה הרג או שלם הרג, ואם תמצא לומר שלם הרג, שמא במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא, ראיתם כמכחול בשפופרת: **אף הן מרבים שופכי דמים.** מתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

ב א **אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה.** אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או הטיט שבעלייה להשוות הסדקים: **היה משלשל בחבית.** מלמעלה למטה: **אבל אם היה מושך במעגילה.** ממטה למעלה: **כל שבדרך ירידתו גולה.** דכתיב (במדבר ל"ה) ויפל עליו, עד שיהא דרך נפילה. וכל, לאתויי

משניות מבוארות – קהתי

הנידון מתחייב מיתה אלא אם כן העדים עצמם במו פיהם התרו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים"** – ודורש רבי יוסי את הכתוב "על פי", שאף ההתראה, המביאה את הנידון לידי מיתה, צריכה להיות מפיהם של העדים. **דָּבָר אַחֵר** – פירוש אחר, **"עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת** – דברי העדות, **מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן** – מפי מתרגם, שמא ישנה לשונם של העדים; ועוד, שאם בית דין שומעין את הדברים מפי העדים עצמם, יכולים הם לחקור אותם בחקירה יתירה **(״נמוקי יוסף״)**, ומכאן שהדיינים צריכים להבין את לשונם של העדים. ברם, אין הכרח שידעו להשיב באותה לשון. וכן כותב הרמב"ם: לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם, ואם אינו מכיר בלשונם כדי להשיב להם, יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין... **(הל׳ סנהדרין כא, ח).**

באור משנה י

כבר הזכרנו בהקדמה למשנה א בפרקנו, שמשנה זו עוסקת בעניינים השייכים למסכת סנהדרין.

מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח – קודם שהספיקו להוציאו להורג, **וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין** – לאחר זמן, **אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ** – אין מבטלים את דינו כדי לחזור ולדון עליו מחדש, שמא תימצא לו זכות, אלא מבצעים את פסק דינו הקודם. **כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מְעֵידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי** – והוא ברח, **וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדָיו** – מכריזים הם גם שמותיהם של העדים, שמא יבואו אחרים ויזימום או יכחישום, **הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג** – כלומר שמבצעים דינו אפילו בבית דין אחר. ולמה שנינו ברישא: "לפני אותו בית דין"? בגמרא מבואר: כאן בארץ ישראל, כאן בחוצה לארץ, שכן שנינו בברייתא: ברח מארץ ישראל לחוצה לארץ אין סותרים את דינו, ואפילו בבית דין אחר הורגים אותו; ברח מחוצה לארץ לארץ ישראל, ובא לפני בית דין אחר, סותרים את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל (אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות. – **רש"י**). ברם, אם בא לפני אותו בית דין – שגמרו דינו בחוץ לארץ, והם עכשיו בארץ ישראל – אין סותרים את דינו. **הרמב"ם כותב:** "במה דברים אמורים (שכל מקום שיעמדו שניים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו – הרי זה יהרג)? ברוצח; אבל שאר חייבי מיתות – עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם; והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה" **(הל׳ סנהדרין יג, ז).** **סַנְהֶדְרִין** – של עשרים ושלושה דיינים, **נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ** – כשנסמכה בארץ ישראל, רשאית היא לדון דיני נפשות בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. ברם, אין סנהדרין קטנה דנה דיני נפשות אלא כל זמן שיושב בית הדין הגדול בלשכת הגזית **(עיין ברטנורא ו״תוספות יום טוב״).** **סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ** – המוציאה משפט מוות פעם בשבע שנים, **נִקְרֵאת חָבְלָנִית** – שהיא חובלת בבריות, שכן בית דין צריכים להיות מתונים בדין, ולהשתדל בדיני נפשות למצוא זכות לנידון. **רַבִּי אֱלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה** – בעיה היא בגמרא, אם דעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא, שסנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה נקראת חובלנית, או אולי שאם סנהדרין לא הוציאה משפט מוות אלא אחד לשבעים שנה, אינה נקראת חובלנית. **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין, לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם** – שהיינו מרבים על העדים בשאלות של חקירות ובדיקות, עד שהיתה נמצאת עדותם בלתי מכוונת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל** – רבן שמעון בן גמליאל חולק על רבי טרפון ורבי עקיבא, שכן שיטתם היתה מביאה לידי ריבוי רוצחים בישראל, הואיל ולא היו מפחדים מן הדין.

באור משנה א

דין תורה הוא, שההורג אדם בשגגה, גולה לערי מקלט (עיין במדבר לה, יא–טו). פרקנו בא לפרט, אילו הם השוגגים שחייבים גלות, וכיצד נוהגים בהם? ושלושה סוגי שוגגים הם: א. שוגג גמור. שאמנם לא היה במעשהו כל פשע, אבל צריך היה להיזהר, כגון שהיתה אבן בכיס בגדו וידע בה ושכח, ונפלה האבן והמיתה, בכגון זה חייב גלות. ב. שוגג שקרוב לאונס. שהרג את חברו במסיבות בלתי שכיחות, שאי אפשר היה להעלות על הדעת מקרה כזה, כגון שזרק אבן במקום שבני אדם אינם שכיחים, ונזדמן אדם שם, ופגעה בו האבן ונהרג. בכגון זה הריהו פטור מגלות; ואם הרגו גואל הדם, הריהו נידון למיתה. ג. שוגג שקרוב למזיד. שעשה מעשה פשע שעלול להרוג אדם, כגון שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ופגע בחברו והרגו. בכגון זה אינו גולה, שאין ערי מקלט קולטות אותו; ואם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו, פטור (רמב"ם; "תפארת ישראל").

אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין – לערי מקלט, כפי שיבואר להלן במשנה ד: **הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה** – כמו שכתוב **(במדבר לה, יא):** "ערי מקלט תהיינה לכם, ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה". כיצד? **הָיָה מְעַגֵּל בַּמַּעְגִּילָה** – היה מגלגל אבן עגולה על גגו, כדי להחליק את הטיט שבו, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – ופתאום נתגלגלה האבן מעל הגג ונפלה על חבירו

וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית, וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ; הָיָה עוֹלֶה בַּסֻּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — גּוֹלֶה; וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ — אֵינוֹ גּוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ וְהָרַג — רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ — רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה.

ב הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרַג — הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִכְּשֶׁיְּצָאתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּז אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ — הֲרֵי זֶה פָּטוּר. זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצֵרוֹ וְהָרַג; אִם יֵשׁ רְשׁוּת לַנֵּזֶק לִכְנֵס לְשָׁם — גּוֹלֶה, וְאִם לָאו — אֵינוֹ גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, ה)**: "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר", מָה הַיַּעַר רְשׁוּת לַנֵּזֶק וְלַמַּזִּיק לִכְנֵס לְשָׁם — יָצָא חָצֵר בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁאֵין רְשׁוּת לַנֵּזֶק (וְלַמַּזִּיק) לִכְנֵס לְשָׁם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מַה חֲטָבַת עֵצִים רְשׁוּת — יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין.**

פירוש ברטנורא

אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה: **נשמט הברזל מקתו.** מבית יד שהוא תקוע בו: **רבי אומר אינו גולה.** רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע, ולא עצו שהוא תקוע בו. ורבנן סברי מן העץ, מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא, וע"י כח כחו אינו גולה:

ב זרק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוב למזיד הוא, שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוים ברשות הרבים תמיד, הכא עסקינן באשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי דיתיב בה, ומשום הכי גולה, דלאו פושע הוא ולא אנוס גמור הוא: **והוציא הלז את ראשו וקבלה פטור.** דכתיב (דברים י"ט) ומצא את רעהו, פרט לממציא את עצמו: **אם יש רשות לניזק.** שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: **מה חטיבת**

משניות מבוארות – קהתי

שעמד למטה והרגה אותו; או **הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בֶּחָבִית** – מוריד חבית מלמעלה למטה, ונשמטה החבית מידו, **וְנָפְלָה עָלָיו** – על חבירו שעבר שם, **וַהֲרָגַתּוּ** – אף שנזהר בודאי שלא תישבר החבית; או **הָיָה יוֹרֵד בַּסֻּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – היורד נפל מן הסולם על חבירו והרגו בגופו, **הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה** – שבכל המקרים הללו שוגג גמור הוא, כמו שבארנו לעיל. **אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בַּמַּעְגֵּילָה** – מלמטה למעלה, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנשמטה מידו ונפלה מן הגג והרגה את חבירו; או **הָיָה דּוֹלֶה בֶּחָבִית** – מלמטה למעלה, **וְנִפְסַק הַחֶבֶל** – שמשך בו את החבית, **וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ** – שנתגלגלה למטה והרגה את חבירו; או **הָיָה עוֹלֶה בַּסֻּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ** – שנפל מן הסולם בדרך עלייתו והרג את חבירו, **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה** – ששוגג זה קרוב לאונס הוא, כמו שבארנו לעיל. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ** – שהרג אדם בשעה שירד או בשעה שהוריד דבר מלמעלה למטה, **גּוֹלֶה** – שכתוב (**במדבר לה, כב-כה**): "ואם בפתע בלא איבה הדפו... או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימות... והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו", ודרשו: "ויפל עליו וימות" – עד שיהא דרך נפילה, שכן בכגון זה הנזק הוא מצוי והיה צריך להיזהר, וכיון שלא נזהר, הרי הוא חייב גלות. **וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ** – אבל אם הרג אדם בשעה שעלה, או בשעה שהעלה דבר מלמטה למעלה, הרי זה מקרה שאינו כל כך שכיח, ואף קשה יותר להיזהר, הלכך **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שקרוב לאונס הוא. **נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ** – חטב אדם עצים, ופתאום נשמט הברזל של הגרזן מבית היד שהיה תקוע בו, **וְהָרַג** – אדם, **רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שכן בתורה כתוב (**דברים יט, ה**) "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ומפרש רבי: "ונשל הברזל מן העץ" – זה העץ המתבקע (ולא העץ שהברזל תקוע בו, היינו הקת, שהרי לא כתוב "ונשל הברזל מעצו" אלא "מן העץ"), כלומר שפירוש הכתוב הוא, שהברזל של הגרזן השיל (= התיז) בקעת מן העץ המתבקע ("ונשל" לפירוש זה הוא פועל יוצא), והבקעת פגעה בחברו והמיתה אותו, ובכגון זה אמרה תורה שהוא גולה. אבל אם נשמט הברזל מקתו, אינו גולה, שקרוב למזיד הוא, שאילו היה מחזק את הברזל בתוך הקת לא היה נשמט (**דבנו חננאל**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה** – שכן חכמים מפרשים את הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", שנשמט הברזל של הגרזן מן העץ שהוא תקוע בו, היינו מקתו (כמשמעותו של הכתוב, שלשון "ונשל" הוא פועל עומד), ואמרה התורה: "הוא ינוס אל אחת הערים", ומכאן שהוא גולה. **מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ** – ניתזה בקעת מן העץ בשעה שבקעו, והרגה את חבירו, **רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה** – שכך, לדעתו, פירושו של הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", כמו שבארנו לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה** – פטור מגלות, לפי שלא נהרג האדם מכוחו של החוטב, אלא מכוח כוחו, וקרוב לאונס הוא. ויש מפרשים: מן העץ המתבקע – שנשמט הברזל מן העץ המתבקע, כלומר מכוח הכאתו בעץ לבקעו נשמט הברזל ופגע באדם והרגו (**דבנו חננאל; רמב"ם**).

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בבאור דיני ההורג בשגגה.

הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרַג – בגמרא מבואר, שלא מדובר כאן במי שזרק אבן למקום שרבים מצויים שם, שהרי קרוב למזיד הוא, אלא מדובר במשנתנו בזורק אבן לאשפה שברשות הרבים, שרגילים בני אדם להיפנות בה (לעשות צרכיהם) בלילה, אבל לא ביום, וזה זרק שמה אבן ביום, ובמקרה ישב שם אדם ונפגע באבן ונהרג, **הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה** – שהואיל ונפנים שם אנשים לפעמים גם ביום, אין זה קרוב לאונס אלא שוגג גמור. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִכְּשֶׁיְּצָאתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּז אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ** – אם לאחר שנזרקה האבן מידו של הזורק, הוציא חבירו את ראשו מן החלון ונפגע בה ונהרג, **הֲרֵי זֶה פָּטוּר** – שכתוב (**דברים יט, ה**): "ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים...", פרט לממציא את עצמו (**גמרא**). **זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצֵרוֹ** – שלו, **וְהָרַג** – אדם שנכנס לשם, **אִם יֵשׁ רְשׁוּת לַנֵּזֶק לִכְנֵס לְשָׁם** – שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס, **גּוֹלֶה** – חייב ההורג גלות, שהיה צריך להיזהר, ושוגג גמור הוא, **וְאִם לָאו** – שאין לניזק רשות להיכנס לשם, **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – פטור ההורג מגלות, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר", מָה הַיַּעַר רְשׁוּת לַנֵּזֶק וְלַמַּזִּיק לִכְנֵס לְשָׁם** – אף כל מקום, שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם, ההורג שם בשגגה חייב גלות, **יָצָא חָצֵר בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁאֵין רְשׁוּת לַנֵּזֶק (וְלַמַּזִּיק) לִכְנֵס לְשָׁם** – אם בעל הבית הרג בשגגה אדם שנכנס לחצרו בלא רשות, הריהו פטור מגלות. יש נוסחאות שאין גורסים "ולמזיק". **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר:** כתוב (**שם**): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים", **מַה חֲטָבַת עֵצִים רְשׁוּת** – שאם הוא רוצה, הוא בא לחטוב עצים ביער, ואם אינו רוצה, אינו בא, אף כל רשות, שאין חיוב גלות אלא בעושה דבר שהוא רשות ולא מצוה, **יָצָא** – מדין גלות, **הָאָב הַמַּכֶּה אֶת**

ג הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן, וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב. הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן, חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב. וְגֵר תּוֹשָׁב אֵינוֹ גּוֹלֶה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב. הַסּוּמָא אֵינוֹ גּוֹלֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: גּוֹלֶה. הַשּׁוֹנֵא אֵינוֹ גּוֹלֶה; רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשּׁוֹנֵא נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוּעָד; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ שׁוֹנֵא גּוֹלֶה וְיֵשׁ שׁוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה; זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר, לָדַעַת הָרַג — אֵינוֹ גּוֹלֶה, וְשֶׁלֹּא לָדַעַת הָרַג — הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה.

ד לְהֵיכָן גּוֹלִין? לְעָרֵי מִקְלָט, לְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּלְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, יד)**: "אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן, וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" וְגוֹמֵר. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ**

פירוש ברטנורא

עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב ואי בעי לא עייל: **יצא האב הרודה את בנו.** דמצוה קא עביד:

ג האב גולה על ידי בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: **הכל גולים על ידי ישראל.** ואפילו עבד או כותי: **חוץ מעל ידי גר תושב.** שאם הרג בן ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג: **הסומא אינו גולה.** דכתיב (במדבר ל"ה) בלא ראות, פרט לסומא: **רבי מאיר אומר גולה.** בלא ראות לרבות את הסומא. ואין הלכה כר"מ: **השונא.** כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר' שמעון, אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט, שחזקתו שהוא קרוב למזיד:

ד להיכן גולין לערי מקלט. ומ"ב עיר של לוים נמי כולן קולטות. אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת, קולטות. ושנים וארבעים עיר, לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות, ואם הרגו גואל הדם לשם פטור:

משניות מבוארות – קהתי

בְּנוֹ – כדי לחנכו ולהטותו לדרך האמת (**רש"י**), **וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ** – המייסר את תלמידו שישקוד על לימודיו, **וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין** – המלקה ארבעים למי שנידון למלקות (**רש"י**), ויש מפרשים שליח בית דין המלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין (**הראב"ד**), ולפי **הרמב"ם** (**הל' רוצח ה, ו**): שליח בית דין שהכה בעל דין הנמנע מלבוא לדין, – שאם אלו המיתו בשגגה, פטורים מגלות, שהרי המיתו על ידי מעשה מצוה.

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה לפרט אילו הם הגולים ואילו אינם גולים.

הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן – אב שהרג את בנו בשוגג, ולא משום שהכהו כדי לחנכו כפי שלמדנו במשנה הקודמת, הריהו חייב גלות. **וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב** – וכן הבן שהרג את אביו בשוגג, חייב גלות. **הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל** – אפילו עבד כנעני ואפילו כותי שהרגו ישראל בשגגה, חייבים גלות, **וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן** – וכן ישראל שהרג עבד כנעני או כותי בשוגג, הרי הוא חייב גלות, **חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב** – **גוי שלא נתגייר אלא קיבל עליו שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח,** והן: עבודה זרה, ברכת השם (שלא לקלל את ה'), שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, אבר מן החי, דינים (להושיב בתי דינים ולדון את עוברי עבירה בענין מצוות שנצטוו בהן, וכן כדי למנוע עוול וחמס) – נקרא "גר תושב", לפי שמותר לו לשבת בינינו בארץ ישראל. משנתנו באה ללמד (על פי הגירסה שלפנינו), שאם ישראל הרג גר תושב בשגגה, אינו גולה, שנאמר (**דברים יט, ה**): "ואשר יבוא את רעהו" – פרט לגר תושב, שאינו רעהו. ברם, רוב המפרשים גורסים "חוץ מגר תושב", וכן הגירסה במשנה שבגמרא, ופירושו: שאם גר תושב הרג את ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג, שנאמר (**במדבר לה, יב**): "והיו לכם הערים למקלט", ודורשים: "לכם" ולא לגרים. והטעם שנהרג, לפי שבן נח אינו צריך התראה, אלא אזהרתו היא התראתו. אבל ישראל שהרג גר תושב בשוגג, הרי הוא גולה (**רמב"ם**). ויש אומרים, שאף ישראל שהרג גר תושב בשוגג, אינו גולה, כפי שבארנו לעיל (**עיין "תוספות יום טוב"**). **וְגֵר תּוֹשָׁב אֵינוֹ גּוֹלֶה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב** – שאם גר תושב הרג גר תושב חבירו בשגגה, הריהו גולה, שנאמר (**במדבר לה, טו**): "ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט". **הַסּוּמָא** – שהרג בשוגג, **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שכתוב (**במדבר לה, כג**): "או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות" – ומשמעו: כאן לא ראה, אבל רואה הוא במקום אחר, פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום (**רש"י**); ויש מוסיפים לבאר הטעם, מפני שהוא קרוב לאונס (**רמב"ם הל' רוצח ו, יד**); **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: גּוֹלֶה** – לפי שכתוב (**דברים יט, ד**): "אשר יכה את רעהו בבלי דעת", ואף זה בא למעט, הרי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן שאף הסומא גולה. והלכה כרבי יהודה. **הַשּׁוֹנֵא** – כל שלא דיבר עמו שלושה ימים מחמת איבה (**סנהדרין ג, ה**), **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – אינו נקלט בערי המקלט, שחזקתו שקרוב למזיד הוא. ואם מצאו גואל הדם בכל מקום שהוא והרגו, פטור, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה א בפרקנו. **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשּׁוֹנֵא נֶהֱרָג** – בבית הדין, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוּעָד** – כמותרה עליו ועובר על ההתראה, שודאי לדעת הרגו (**רש"י**). בגמרא מבואר, שלדעת רבי יוסי בר יהודה אינו צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ שׁוֹנֵא גּוֹלֶה וְיֵשׁ שׁוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה; זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר** – כל שאפשר לומר, **לָדַעַת הָרַג** – שהרגו בכוונה, **אֵינוֹ גּוֹלֶה** – שאינו נקלט בערי המקלט, **וְשֶׁלֹּא לָדַעַת הָרַג** – ואם ודאי הדבר שלא הרגו בכוונה, **הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה** – והלכה היא, שכל שונא שהרג בשגגה אינו נקלט, ואינו נהרג בבית דין.

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד בענין ערי המקלט, שההורג בשגגה גולה לשם.

לְהֵיכָן גּוֹלִין – כל אלו, שנימנו בשלוש המשניות הקודמות, שחייבים גלות? **לְעָרֵי מִקְלָט** – לשש ערי מקלט, שנקבעו למטרה זו: **לְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** – והן: א. בצד במדבר במישור ממטה ראובן, ב. ראמות בגלעד ממטה גד, ג. גולן בבשן ממטה מנשה, **וּלְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן** – והן א. קדש בגליל בהר נפתלי, ב. שכם בהר אפרים, ג. חברון בהר יהודה (**עיין יהושע כ, ז-ח; דברים ד, מג**), **שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן, וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן,** ערי מקלט תהיינה". בגמרא מבואר, שלפיכך היו בעבר הירדן שלוש ערי מקלט כמו בארץ כנען, אף על פי שלא התנחלו שם אלא שני שבטים וחצי, משום שבגלעד היו מצויים רוצחים, שכתוב (**הושע ו, ח**): "גלעד קרית פועלי און עקובה מדם", מאי "עקובה מדם"? אמר רבי אלעזר: שהיו עוקבין להרוג נפשות (**עיין תוספות דיבור המתחיל "בגלעד", מכות ט, ב. ועיין מהרש"א**). לפי **"תפארת ישראל"** הגירסא בגמרא היא: שהיו עוקבין (אורבים) להורג נפשות", ופירוש הדברים: שהואיל וכתוב בפרשת עיר מקלט (**דברים יט, ו**): "פן ירדוף

שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, יג): "שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה", עַד שֶׁיִּהְיוּ שֶׁשְּׁתָּן קוֹלְטוֹת כְּאֶחָד.
ה וּמְכֻוָּנוֹת לָהֶן דְּרָכִים מִזּוֹ לָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, ג): "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ" וְגוֹמֵר. וּמוֹסְרִין לָהֶן שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ, וִידַבְּרוּ אֵלָיו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, ד): "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ".
ו רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מַקְדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט, וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין — הֲרָגוּהוּ; וְשֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה — פְּטָרוּהוּ; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת — מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כה): "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ" וְגוֹמֵר. אֶחָד מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים, וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁיחָתוֹ — מַחֲזִירִין אֶת הָרוֹצֵחַ; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה מַחֲזִיר אֶת

פירוש ברטנורא

ה ומכוונות היו להן הדרכים. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: **וידברו אליו.** מדברים לגואל הדם אל תנהוג מנהג של שופכי דמים, בשגגה בא מעשה זה לידו: **הוא מדבר על ידי עצמו.** אין תלמידי חכמים נזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו, אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר' מאיר:
ו ואחד המרובה בגדים. שאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמונה בגדים: **ואחד שעבר ממשיחתו.** שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ומינו אחר תחתיו. במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר, אע"פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: **רבי**

משניות מבוארות – קהתי

גואל הדם אחרי הרוצח, כי יחם לבבו", ובגלעד שהיו מרי נפש וחמומי לב, היו עוקבים ואורבים להורג נפשות, ויהיה שוגג או מזיד, חוזרים אחריו להרגו, לכן היו צריכים הרבה ערי מקלט, למהר להנצל שמה (עיין "תפארת ישראל"; ועיין רמב"ן על התורה – במדבר לה, יד). **עַד שֶׁלֹּא נִבְחַרוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – קודם שנבחרו שלוש ערי המקלט שבארץ ישראל על ידי יהושע, **לֹא הָיוּ שָׁלֹשׁ** – ערי המקלט, **שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** – שנבחרו על ידי משה רבנו בעבר הירדן (**דברים ד, מא-מג**), **קוֹלְטוֹת** – נותנות מקלט לרוצחים בשגגה, **שֶׁנֶּאֱמַר: "שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה"** – בא הכתוב לומר: **עַד שֶׁיִּהְיוּ שֶׁשְּׁתָּן קוֹלְטוֹת כְּאֶחָד** – ומפני מה הבדילן משה? אמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה (**גמרא**). מלבד שש הערים הללו, היו קולטות גם כל ערי הלויים, שנאמר (**במדבר לה, ו-ז**): "ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח, ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמונה עיר" – הקישן הכתוב כולן זו לזו, שיהיו כולן קולטות. ברם, יש הבדל בין שש ערי המקלט ובין שאר ערי הלויים, שערי המקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, כלומר שאפילו נכנס שם הרוצח מבלי לדעת שעיר זו תשמש לו מקלט, הריהו נקלט; ואילו ערי הלויים אינן קולטות אלא לדעת (**גמרא מכות י, א**). ועוד הבדל ביניהן: שהרוצח הדר באחת משש ערי המקלט, אינו משלם שכר דירתו, ואילו הדר באחת מערי הלויים הרי הוא משלם שכר דירה, כמו שנלמד להלן משנה ח בפרקנו.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת בענין ערי המקלט.

וּמְכֻוָּנוֹת לָהֶן דְּרָכִים מִזּוֹ לָזוֹ – כלומר שהיו דרכים מתוקנות ומכוונות לערי המקלט, שלא יהא הבורח לשם תועה ונכשל בדרך. בגמרא מובאת ברייתא: "מקלט" היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ** את גבול ארצך אשר ינחילך ה' א־להיך, והיה לנוס שמה כל רוצח". ופירשו בגמרא: "תכין לך הדרך" – עשה הכנה לדרך, כלומר שלא יהיו מכשולים ותקלות לרוצח הבורח לערי המקלט. ובברייתא בגמרא (**מכות ט, ב**) שנו, שערי המקלט "מכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם: חברון ביהודה כנגד בצר במדבר, שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן; "ושלשת" – שיהו משולשין, שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לצפון". **וּמוֹסְרִין לָהֶן שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** – ללוות את הגולים לערי המקלט, **שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ** – שמא יפגשנו גואל הדם בדרך ויבוא להרגו, **וִידַבְּרוּ אֵלָיו** – וידברו המלווים לגואל הדם דברי הסבר ופיוס, כגון שיאמרו לו: אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, שהרי בשגגה בא מעשה זה לידו (**גמרא**). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ** – לפי הגירסא שלפנינו אין רבי מאיר חולק על תנא קמא, אלא מוסיף שאף הרוצח בעצמו מדבר לגואל הדם ומתנצל לפניו על מעשהו שעשה בשגגה בלא כל כוונה; ויש גורסים: רבי מאיר אומר: הוא מדבר על ידי עצמו. כלומר שאין גורסים תיבת "אף", ומפרשים הם, שרבי מאיר חולק על תנא קמא וסובר, שהרוצח בעצמו טוען טענותיו בפני גואל הדם ומשתדל לפייסו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ"** – ומכאן שהרוצח מדבר, אבל תלמידי החכמים שהולכים עמו אינם נזקקים לדבר לגואל הדם. בברייתא בגמרא מוסיפים: "אמרו לו (חכמים לרבי מאיר): הרבה שליחות עושה" (דברים שאינם נעשים על ידי האדם, נעשים ומתקבלים על ידי שלוחים – **רש"י**). והלכה כחכמים. יש אומרים, שתלמידי החכמים אומרים דברי הסבר אף לאנשי עיר המקלט, כדי שלא ינהגו בו מנהג שופכי דמים לבזותו ולקללו (**המאירי**).

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, כיצד מתקיים דינו של הרוצח בשגגה כדי לחייבו גלות, ומתי חוזר הגולה מעיר מקלטו לעירו.

רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה – תחילת משפטו של כל רוצח, לפני שהובא דינו לבית הדין, **אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד** – בין מי שהרג בשוגג ובין מי שהרג במזיד, **מַקְדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט** – ממהרים לברוח לערי מקלט, שנאמר ברוצח במזיד (**דברים יט, יא**): "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל", **וּבֵית דִּין** – של אותה העיר שהרג בה, היינו סנהדרין קטנה, **שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם** – מעיר המקלט, ודנים אותו, שנאמר (**בפסוק הבא, שם**): "ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם". **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין** – שהרג במזיד ובהתראה, **הֲרָגוּהוּ** – שנאמר (**בהמשך הפסוק, שם**): "ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת". **וְשֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה** – שיצא זכאי, **פְּטָרוּהוּ** – שנאמר (**במדבר לה, כה**): "והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם" (**ברייתא בגמרא**); **מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת** – שהרג בשוגג, **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ** – לעיר המקלט שברח קודם לשם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ** אשר נס שמה, וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש". **אֶחָד מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה**

הָרוֹצֵחַ. לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶן מִחְיָה וּכְסוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁיָּמוּתוּ. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל — הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה; אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְמַר דִּינוֹ — חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי.

ז נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג — אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם. וְאֵינוֹ יוֹצֵא לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה, וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן, וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת; וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה — אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כה): "אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה" — שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ. כְּשֵׁם שֶׁהָעִיר קוֹלֶטֶת, כָּךְ תְּחוּמָהּ קוֹלֵט. רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם, וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם — רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וּרְשׁוּת בְּיַד כָּל אָדָם; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וְכָל

פירוש ברטנורא

יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל"ה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן, כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: **שלא יתפללו על בניהם שימותו.** והם פשעו, שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה ולא בקשו: **משנגמר דינו.** לגלות. דמשנגמר דינו ועומד לגלות כאילו גלה:

ז נגמר דינו בלא כהן גדול. שלא היה כהן גדול בעולם: **לא לעדות מצוה. וכל אדם.** חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו, דכתיב (שם) אין לו דם, וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר' עקיבא. והני מילי, שיצא מזיד. אבל יצא שוגג, כל אדם שהרגו נהרג

משניות מבוארות – קהתי

– בין כהן גדול המשוח בשמן המשחה, והם כהנים גדולים שהיו בבית ראשון עד מות יאשיהו, **וְאֶחָד הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים** – מיאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, והכהן הגדול היה מתחנך בריבוי בגדים, שלכהן הדיוט ארבעה בגדים ולכהן הגדול שמונה בגדים, ומכאן נקרא אז הכהן הגדול "המרובה בבגדים" (**עיין משנה יומא ז, ה**), **וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁיחָתוֹ** – אם אירע פסול בכהן גדול, היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון, חזר לעבודתו, והשני נקרא "כהן שעבר ממשיחתו", – כל שלשת הכהנים הללו **מַחֲזִירִין אֶת הָרוֹצֵחַ** – שאם מת אחד מהם, חוזר הרוצח מעיר מקלטו לעירו, לפי שכתוב שלוש פעמים "הכהן הגדול" בפרשה: "וישב בה עד מות הכהן הגדול" (**במדבר לה, כה**); "כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (**שם שם, כח**): "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (**שם**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְשׁוּחַ מִלְחָמָה** – הכהן המדבר אל העם היוצא למלחמה (**עיין דברים כ, ב; משנה סוטה ח, א**), אף הוא במיתתו **מַחֲזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ** – מעיר מקלטו שנאמר עוד בפרשה (**שם שם, לב**): "לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן". ברם, חכמים אינם דורשים את הפסוק הזה, לפי שלא כתוב בו "הכהן הגדול". והלכה כחכמים שמשוח מלחמה הוא ככהן הדיוט. **לְפִיכָךְ** – הואיל והכהנים הגדולים מחזירים במיתתם את הגולה מעיר מקלטו, **אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים** – של הכהנים הגדולים שנימנו לעיל, **מְסַפְּקוֹת לָהֶן** – לגולים, **מִחְיָה וּכְסוּת** – מזונות ובגדים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁיָּמוּתוּ** – ויוכלו לחזור לביתם. בגמרא מבואר, שאפשר שתתקבל תפילתם, הואיל והיה להם לבקש רחמים על דורם שלא תארע בו תקלה, ולא בקשו. **מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ** – אם לאחר שנגמר דינו לגלות, **מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל** – קודם שגלה, **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה** – בגמרא מבואר הטעם, שהדברים קל וחומר: ומה מי שגלה כבר, יצא עכשיו; מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה? שכן לא הגלות מכפרת על הגולה כדי להחזירו לעירו, אלא מיתת הכהן הגדול מכפרת עליו. ויש מבארים, שאחרי שנגמר דינו הרי הוא כמו שגלה, אף על פי שלא הגיעו עונש הגלות, שמה שנחקקה בדמיונו גלותו גרם לו להיכנע, עד שבכניעתו נתכפר לו במיתת הכהן הגדול (**המאירי**). **אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ** – קודם שנגמר דינו לגלות, **מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו** – מינו כהן גדול אחר במקומו, **וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְמַר דִּינוֹ** – לגלות, הרי זה **חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי** – של הכהן הגדול החדש. בגמרא מבואר הטעם, לפי שכתוב (**במדבר לה, כה**): "וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש", וכי הוא מושחו? אלא בא הכתוב ללמד, שחוזר במיתת הכהן הגדול שנמשח בימיו (משנעשה זה רוצח – **רש"י**); ולמה נענש כהן גדול זה, שמיתתו תחזיר אותו, והלא כשהרג זה עדיין לא היה כהן גדול? שהיה לו לבקש רחמים שייגמר דינו לזכות ולא ביקש (**גמרא מכות יא, ב**).

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה בענין יציאתו של הגולה מעיר מקלטו.

נִגְמַר דִּינוֹ – לגלות, **בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל** – שמת הכהן הגדול קודם גמר הדין ועדיין לא מינו אחר תחתיו, או **הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל** – מי שהרג את הכהן הגדול בשוגג, **וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג** – או כהן גדול שהרג נפש בשגגה, ואף בשני העניינים האחרונים מדובר, שנגמר דינו קודם שמינו כהן גדול אחר (**רמב"ם**), – כל אחד מאלו **אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם** – כלומר שגולה ואינו יוצא מעיר מקלטו לעולם; ואפילו מינו אחר כך כהן גדול, אין מיתתו של כהן גדול זה מחזירתו מעיר מקלטו, שהואיל ולא היה בשעה שנגמר דינו, אין מיתתו מכפרת עליו כדי להחזירו. ויש מפרשים בהורג כהן גדול, שאפילו מינו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו אינו יוצא משם לעולם (**הריטב"א; המאירי**). **וְאֵינוֹ יוֹצֵא** – כל גולה אינו יוצא מעיר מקלטו, **לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה** – כגון להעיד עדות החודש, שראה את מולד הלבנה, וכן לא לדבר מצוה אחר, **וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן, וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת; וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לוֹ** – ואפילו עם ישראל זקוק לו, **וַאֲפִלּוּ שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה** – שכל ישראל צריכים לתשועתו (**רמב"ם**), **אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם** – עד מות הכהן הגדול; ואם יצא, הפקיר עצמו למיתה, שכן גואל הדם רשאי להרגו. ואם הגולה מת בעיר מקלטו קוברים אותו שם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה"** – בא הכתוב ללמד: **שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ** – ואם מת לאחר שנגמר דינו, אפילו קודם שגלה, מוליכים עצמותיו לעיר המקלט. וכשמת הכהן הגדול מוליכים עצמותיו משם לקברי אבותיו (**רמב"ם**). **כְּשֵׁם שֶׁהָעִיר קוֹלֶטֶת** – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו כשהוא נמצא בתוך העיר, **כָּךְ תְּחוּמָהּ** – אלפיים אמה סביב העיר, **קוֹלֵט** – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו שם. **רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא** – מעיר מקלטו, **חוּץ לַתְּחוּם** – העיר, **וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם** – להרגו, שנאמר (**במדבר לה, כז**): "ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח", וכיון שלא כתוב "אם רצח", אלא "ורצח" משמע שזו מצוה. **וּרְשׁוּת בְּיַד**

אָדָם אֵין חַיָּבִין עָלָיו. אִילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם — הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנּוֹף. הָרַג בְּאוֹתָהּ הָעִיר — גּוֹלֶה מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה; וּבֶן לֵוִי — גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר.

פירוש ברטנורא

עליו: **הכל הולך אחר הנוף.** בגמרא מפרש דאף אחר הנוף קאמר, שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום, כיון שנכנס תחת נופו, נקלט, הואיל ועיקרו לפנים שדינן נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים, כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה, דשדינא עיקרו בתר נופו לחומרא:

משניות מבוארות – קהתי

כָּל אָדָם – להרגו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם** – גואל הדם רשאי להרגו, אבל אין זו מצוה להרגו, שהרי לא כתוב "ירצח" אלא כתוב "ורצח", ומשמעו: אם רצח. **וְכָל אָדָם אֵין חַיָּבִין עָלָיו** – אם הרגוהו חוץ לעיר מקלטו אינם חייבים עליו מיתה, שנאמר **(שם)**: "אין לו דם". אבל אסור להם להרגו. ויש גורסים: וכל אדם חייבים עליו **(מהרש"ל)**. והלכה כרבי עקיבא. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשיצא הגולה חוץ לתחום במזיד, אבל יצא בשוגג, כל אדם שהרגו נהרג עליו, והטעם הוא: שלא יהא סופו חמור מתחילתו, מה תחילתו (בשעה שרצח) במזיד נהרג, בשוגג גולה, אף סופו (כשיצא חוץ לתחום), במזיד נהרג, בשוגג גולה. **אִילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם** – של עיר המקלט, **אוֹ** שהוא **עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם** – של עיר המקלט, **הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנּוֹף** – לפי מסקנת הגמרא מתפרשת משנתנו: הכל הולך אף אחר הנוף. כלומר, בין שהיה עיקרו של האילן בתוך התחום, אף שנופו נוטה חוץ לתחום, ובין שהיה נופו בתוך התחום, אף שעיקרו היה בחוץ, הרי אילן זה כולו נחשב בתוך התחום של עיר המקלט, וכשנמצא הרוצח תחת נופו או על יד גזעו, הרי הוא בתחום עיר המקלט ואסור להרגו. **הָרַג בְּאוֹתָהּ הָעִיר** – רוצח שהרג בעיר מקלטו בשוגג, **גּוֹלֶה מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה** – בתוך אותה העיר, ואינו רשאי לצאת מתוכה, משום רציחתו הראשונה, שנאמר **(במדבר לה, כח)**: "כי בעיר מקלטו ישב", ודורשים: עיר שקלטתו כבר **(גמרא)**. **וּבֶן לֵוִי** – אבל בן לוי שהרג בשגגה בעירו, שהיא עיר מקלט, כפי שהזכרנו במשנה ד, **גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר** – גולה לעיר מקלט אחרת, שהרי רשאי הוא לצאת מהעיר שהוא יושב בה, הואיל ולא גלה לעיר הזאת.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה דוד שלמה שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מו' אלול, בו כותב אודות כת"י מאמרי חסידות ושואל דעתי בזה.

ואם רק אפשרי, בקשתי כפולה להמציא לידי למשך איזה שבועות עכ"פ, ומובן שאחזירם באם יהי' זה בתור תנאי שאי אפשר לשנותו [ואפשר יש להחליפם בהנדפס והו"ל ע"י קה"ת באותו שטח עצמו].

כי במאמרים כנה"ל קשה לדעת ע"פ התחלת המאמר, זהות שלו, כיון שלפעמים הרי נשנו פעמים ושלש בהוספת כמה ענינים או הערות והגהות בפנים המאמר.

בד"ה למה קורין ליוהכ"פ וכו' ודה"ה שאמר לר"מ מייזליש וכו' כבר נדפסו בכ"מ.

במה שמזכיר מאמר בן קצ"ח פרקים, ד"ה מים רבים, הוא לכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ונדפס מכבר בארצוה"ב.

ובקשתי לשלוח לכת"ר קטלוג של קה"ת, נכללת בו גם רשימת הנדפסים במאמרי חסידות.

המחכה לבשו"ט בהאמור וחותם בכבוד ובברכת כוח"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נד עמוד א. **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מעשה אחר בענין מקום הארון, **שְׁנֵי כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין** שאינם ראויים לעבודה **הָיוּ מַתְלִיעִין בָּעֲצִים** - בלשכת דיר העצים היו מסירים מן העצים את החלקים המתולעים הפסולים למזבח, **וְנִשְׁמְטָה קַרְדּוּמוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנָפְלָה שָׁם** במקום שהיה הארון גנוז, **וְיָצְתָה אֵשׁ** משם **וַאֲכָלַתּוּ.**

רַב יְהוּדָה רָמֵי - הקשה, **כְּתִיב** לגבי בדי הארון (מלכים א׳ ח ח) 'וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים **וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים'** מחוץ לקודש הקדשים. **וּכְתִיב** (שם) **'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה'. הָא כֵּיצַד,** אלא שהיו הבדין **נִרְאִין** בבליטה מבחוץ **וְאֵין נִרְאִין** בגילוי, שראשי הבדים היו דוחקים ובולטים בפרוכת מבפנים, והבליטות שלהם היו ניכרות על הפרוכת מצד ההיכל. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** שהיו נראין ואינן נראין, **'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים',** ומפרשים בזה, **יָכוֹל** הייתי לומר ש**לֹא יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן** - שאסור להזיזם ממקומם שבטבעות, מאחר שכתוב בתורה (שמות כה טו) 'בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים',** שמשכו את הבדים לתוך הפרוכת [ורק להסירם לגמרי אסור], **יָכוֹל יְהוּ** הבדים **מְקָרְעִין בַּפָּרוֹכֶת וְיוֹצְאִין** דרך הפרוכת לתוך ההיכל לקיים מה שנאמר 'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה'** שאינם נראים בגילוי, **הָא כֵּיצַד,** אלא שהבדים היו **דוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין בַּפָּרוֹכֶת** שהיתה במקום הפתח לצניעות, **וְנִרְאִין** מבחוץ בהיכל **כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה** שבולטים בבגד, **שֶׁנֶּאֱמַר 'צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין'** - דודי [-הקב"ה] נעים לי [-כנסת ישראל] כצרור מור שהוא מין בושם, ובין שני בדי הארון שנראים כשדיים, ישכין שכינתו.

אָמַר רַב קְטִינָא, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לְרֶגֶל, היו **מְגַלְּלִין לָהֶם אֶת הַפָּרוֹכֶת, וּמַרְאִין לָהֶם אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ מְעוֹרִים זֶה בָּזֶה** - אחוזים זה בזה כזכר החובק את הנקבה. **וְאוֹמְרִים לָהֶן** לישראל **רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּחִבַּת זָכָר וּנְקֵבָה.**

מקשה הגמרא: **מֵתִיב רַב חִסְדָּא,** איך הותר לראות את הכרובים, והרי כתוב (במדבר ד כ) **'וְלֹא יָבוֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** שהכוונה שלא יבואו הלויים הנושאים את הארון לראות **בִּשְׁעַת הַכְנָסַת כֵּלִים לַגְּנִרְתֵּק** - לכיסוי **שֶׁלָּהֶם** על ידי הכהנים בשעה שהיו הולכים למסעות, וכיצד הותר לגלות את הארון לעיני העולים לרגל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, מָשָׁל לְכַלָּה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ** - בזמן אירוסיה, **צְנוּעָה** היא **מִבַּעֲלָהּ** כי בושה ממנו, **כֵּיוָן שֶׁבָּאתָה לְבֵית חָמִיהָ** לאחר הנישואין, שוב **אֵינָהּ צְנוּעָה מִבַּעֲלָהּ.** כך ישראל כשהיו במדבר היו ככלה ארוסה ולא הורגלו בשכינה, ונחשב להם עזות להסתכל בארון, אבל בבית המקדש הורגלו לשכינה ודומים לכלה שנישאת.

מקשה הגמרא: **מֵתִיב רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא,** שנינו במסכת שקלים (פ"ו מ"ב), **מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד** בבית שני **שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק וְכוּ'** וראה רצפה משונה מחברותיה ובא והודיע את חבירו, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם ארון גנוז. הרי שמן השמים בקשו להסתיר את מקום הארון, והרי לרב נחמן בבית המקדש הותר לראות את הארון. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **נִתְגָּרְשָׁה קָא אָמַרְתְּ** - לאחר שגורשו ישראל מהשכינה בחורבן בית ראשון דומים היו לאשה שנתגרשה מבעלה ושוב חזרה אליו, ו**בְּנִתְגָּרְשָׁה** האשה, אף שחזר בעלה ונשאה לאחר מכן, **חָזְרוּ לְחִיבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה** שבשעת האירוסין, שצנועים זה מזה ואין גסים זה בזה. כך ישראל לאחר חורבן הבית הראשון, חזרו לצניעות שהיתה במשכן שלא להסתכל בארון. ורב קטינא שאמר שהיו מראים לעולי רגלים את הכרובים, היה זה בבית הראשון, כפי שיבואר בהמשך.

רש"י

מתליעין בעצים. דתנן (מדות פ"ב משנה ה) כל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח: **בעלי מומין.** שאין ראויין לעבודה אחרת: **נראין ואין נראין.** כדמפרש ואזיל בברייתא שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שבולטין מתחת חלוקה: **ויוצאין בפרוכת.** הפרוסה כנגד פתח שבמחיצת אמה טרקסין והפתח באמצע אמה טרקסין היה במקדש ראשון: **הכרובים.** מדובקין זה בזה ואחוזין ומחבקין זה את זה כזכר החובק את הנקבה: **מעורים.** לשון דיבוק כמו (עוקצין פ"ג משנה ח): אילן שנפשח ומעורה בקליפה ובמס' ביצה (דף ז.) אם היו מעורות בגידין אסורות: **ולא יבאו לראות.** הלוים שבמדבר אף על פי שהיו נושאין כלי הקודש בכתף לא היו רשאין ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן כמו שכתוב בפרשה וכסו אותו במכסה עור תחש ולקחו בגד תכלת וכסו וגו' כבלע לשון כיסוי: **בבית אביה.** באירוסיה אף ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשכינה: **נתגרשה קאמרת.** האי מעשה בבית שני הוה לאחר שנתגרשו וחזרו: **לחיבתה ראשונה.** לתחילת חיבתן שאין גסין זה בזה:

מִשּׁוּם דַּהֲוָה נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – משום שמלבד לענין נזיר, גם לענין חטאת אמרה התורה שהיתר מצטרף לאיסור, ונמצא שהכתוב בענין נזיר ובענין חטאת שהיתר מצטרף לאיסור הם שני כתובים הבאים ללמד דין אחד, שהיתר מצטרף לאיסור, וְכל שני כתובים הבאים כאחד **אֵין מְלַמְּדִין** לשאר דיני תורה. אבל לחכמים שלמדו מ'משרת' טעם כעיקר, אין כאן שני כתובים הבאים כאחד, ולכן הם לומדים מפסוק זה לכל התורה שטעם כעיקר.

הגמרא מבררת היכן נאמר בחטאת שהיתר מצטרף לאיסור. מבררת הגמרא: המקור שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי **נָזִיר**, הוא **הָא דַּאֲמָרָן** – מה שאמרנו לעיל שהכתוב 'משרת' בא ללמד שהיתר מצטרף לאיסור, אבל לגבי **חַטָּאת מַאי הִיא** – מה הוא אותו הריבוי. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפרשת חטאת (ויקרא ו כ), 'כֹּל **אֲשֶׁר** יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ' וגו', כלומר, בשר חולין או בשר שלמים שיגע בבשר החטאת יקדש, **יָכוֹל** היית לומר **שֶׁאֲפִילּוּ** אם **לֹא בְלִעָה** החתיכה הנוגעת בחטאת מן החטאת, אלא רק נגעה בה מתקדשת בקדושת חטאת, שהרי נאמר 'אשר יגע', **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'בִּבְשָׂרָהּ' (יִקְדָּשׁ), ללמד שלא תתקדש אותה חתיכה **עַד שֶׁיְּבַלַּע בַּבָּשָׂר** שלה מן החטאת. ומה שאמר הכתוב 'יִקְדָּשׁ' היינו **לִהְיוֹת קָמוּחָ** – שיהיה דין בשר חולין או קדשים קלים [כגון שלמים] הנוגע בבשר החטאת [שהיא קדשי קדשים] כדין בשר החטאת, **שֶׁאִם פְּסוּלָה הִיא** החטאת, כגון שהיא פיגול או פסול אחר, **תִּיפָּסֵל** אף החתיכה שבלעה ממנה, **וְאִם כְּשֵׁירָה הִיא** החטאת, **תֵּאָכֵל** אותה חתיכה שבלעה ממנה **כֶּחָמוּר שֶׁבָּהּ** – כדין הבשר החמור שבין החתיכות שהוא החטאת, בתוך העזרה ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד. והלא בבשר שבלע יש שני מינים, אחד חמור ואחד קל, וכולו הולך אחר החמור, כלומר שאם יאכל ממנו כדין הקל כגון שיאכל ממנו למחרת, יצטרף הבשר המותר באכילה עם שומן החטאת שהוא 'נותר' לשיעור כזית, ויחשב שאכל כזית איסור, הרי שהיתר מצטרף לאיסור בחטאת. נמצא שיש שני כתובים הבאים ללמד שהיתר מצטרף לאיסור, הלכך אין ללמוד מנזיר לשאר איסורים שבתורה שהיתר מצטרף לאיסור.

הגמרא מבררת את ענין הלימוד מנזיר וחטאת לשאר איסורים לדעת רבנן ולדעת רבי עקיבא. מקשה הגמרא: **וְרַבָּנָן** הסוברים שמ'משרת' למדים שטעם כעיקר, **נַמִּי** – גם לשיטתם **נָיְחֵוּי** – יהיו **נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** – הבאים ללמד דין אחד, שבשניהם נאמר דין טעם כעיקר, וְכל שני כתובים הבאים כאחד **אֵין מְלַמְּדִין** לשאר דיני תורה, ולא נוכל ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה ליישב את דעת רבנן, **הַנְהוּ** – שני כתובים אלו שנאמרו בנזיר וחטאת, **מִיצְּרִיךְ צְרִיכִי** – נצרכים כל אחד ללמד את דינו [כפי שיתבאר להלן], ולכן אין בזה את הכלל ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, ואפשר ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא סבר שאין ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר, משום **דַּמַּאי צְרִיכִי** – למה נצרכים שני הכתובים, **כִּשְׁלָמָא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת** – מובן הדבר שאם רק לגבי חטאת היה נאמר דין היתר מצטרף לאיסור, **לֹא נָמַר נָזִיר מִינָּהּ** – אכן לא היינו יכולים ללמוד משם לנזיר שהיתר מצטרף לאיסור, משום **דְּחוּלִּין מְקָדָּשִׁים לֹא נָמְרִינַן** – שאין ללמוד להחמיר בחולין [–נזיר] מקדשים [–חטאת], כיון שראוי שקדשים יהיו חמורים, **אֶלָּא לְכְתוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר** – היה לתורה לכתוב דין היתר מצטרף לאיסור בנזיר, **וְתֵיתֵי חַטָּאת וְתִגְמוֹר מִינֵּיהּ** – ותבוא חטאת ותלמד מנזיר, **דְּהָא כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא נָמַר מִנָּזִיר** – שהרי כל איסורים שבתורה לומדים מנזיר, אלא לכך נאמר דין היתר מצטרף לאיסור בחטאת, כדי שיהיו נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד שאין מלמדים לשאר התורה.

וְרַבָּנָן אָמְרִי לָךְ – אומרים לך, אין חטאת ונזיר שני כתובים הבאים כאחד, אלא שניהם **מִיצְּרָךְ צְרִיכִי** – נצרכים, כל אחד ללמד דין אחר, הפסוק שנאמר לגבי **חַטָּאת** נצרך **לְהֶיתֵּר מִצְּטָרֵף לְאִיסּוּר, וְאִין** לומדים ממנו לכל התורה לפי שחולין **מְקָדָּשִׁים לֹא נָמַר. וּ'מְשָׁרַת'** הנאמר לגבי נזיר, נצרך **לִיתֵּן טַעַם כָּעִיקָּר, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** שטעם כעיקר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא אומר לך, 'משרת' אינו נצרך בכדי להשמיע שטעם כעיקר, משום שלמדים דין זה מגיעולי נכרים, ו'משרת' ו'יקדש', **תַּרְוַיְיהוּ** – שניהם נאמרו **לְהֶיתֵּר מִצְּטָרֵף לְאִיסּוּר, וְהָווּ לְהוּ** – והרי הם **שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** שהיתר מצטרף לאיסור, **וְכל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.**

רב אשי מקשה על דרשת רבי עקיבא מ'משרת' שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר: **אָמַר** ליה **רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** – מה ששנינו בברייתא, נאמר בפרשת נזיר (במדבר ו ד) 'מִכֹּל **אֲשֶׁר** יֵעָשֶׂה מִגֹּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים **וְעַד** זָג לֹא יֹאכֵל', לִימֵּד פסוק זה **עַל אִיסּוּרֵי** נָזִיר כגון חרצנים וזגים, **שֶׁמִּצְטָרְפִים** זֶה **עִם** זֶה לשיעור כזית לחייב את הנזיר על אכילתם, **הַשְׁתָּא** – ומעתה יש לתמוה, הרי **לְרַבִּי עֲקִיבָא** אף **אִיסּוּר וְהֶיתֵּר** [כגון פת וענבים] **מִצְטָרְפִין** זה עם זה לשיעור כזית לחייב את הנזיר על אכילתם, אם כן זה **שֶׁאִיסּוּר וְאִיסּוּר** [כגון חרצנים וזגים] מצטרפים **מִיבַּעְיָא** – יש צורך להשמיענו, הלא כל שכן הוא שהם מצטרפים זה עם זה, ומדוע לדעתו הוצרך הפסוק להשמיענו שאיסורי נזיר מצטרפים זה עם זה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** ליה רב כהנא לרב אשי, מה שאמר רבי עקיבא **שֶׁאִיסּוּר וְהֶיתֵּר** מצטרפין זה עם זה, הוא דווקא כשאוכלם **בְּבַת אַחַת**, ומה שנאמר בברייתא **שֶׁאִיסּוּר וְאִיסּוּר** מצטרפים זה עם זה הוא אפילו כשאוכלם **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ולכך הוצרך הפסוק להשמיענו דין זה.

משנה

משנתנו עוסקת בדין בצק שסותם את סדקי הקערה שלשים בה, לענין חובת ביעורו ולענין טומאה: **בָּצָק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה** – קערה שלשים בה בצק והיו בה סדקים שהיו סתומים על ידי הבצק, **אִם** יֵשׁ בצק בשיעור **כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּיב לְבַעֵר** את הבצק. **וְאִם (לֹא) [לָאו]** – ואם אין במקום אחד אלא פחות מכזית, אותו הבצק **בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ** – מחמת שיעורו המועט ואינו חייב לבערו. **וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוּמְאָה, אִם** בעל הקערה **מַקְפִּיד עָלָיו** – אינו רוצה בבצק שבנקב, ועומד ליטלו משם, אינו בטל לקערה והרי הוא **חוֹצֵץ, וְאִם** הוא **רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ** שם, **הֲרֵי הוּא כַּעֲרִיבָה** עצמה, ואינו חוצץ.

גמרא

שנינו במשנתנו, שבדין בצק הנמצא בסדקי העריבה יש חילוק אם שיעורו כזית או פחות. הגמרא מבררת באיזה מקום בעריבה נמצא אותו בצק: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** שאם היו חתיכות הבצק בעריבה גדולות מכזית במקום אחד חייב לבערם, **אֶלָּא** כשהיו החתיכות **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְחַזֵּק** – להועיל לעריבה להחזיק את המים בתוכה, כלומר שהם בדפנותיה ולא בשוליה ששם מקום היאספות המים, **אֲבָל** אם היו חתיכות הבצק **בְּמָקוֹם שֶׁעֲשׂוּיִין** הם שם **לְחַזֵּק** – להועיל לעריבה לסתימת נקביה שתחזיק בתוכה את מי הלישה, כלומר בשוליה, **אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר** אפילו אם יש שם כזית בצק, משום שמן הסתם בעל העריבה ביטלם שישארו שם, ואם כן נעשו כגוף העריבה ונחשבים כעץ.

מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הרישא [שאם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבער] רק באופן שהבצק במקום שאינו עשוי לחזק, **מִכְּלָל** – משמע שמה ששנינו בסיפא **דְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת** אינו חייב לבער, **הַיְינוּ שֶׁאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֲשׂוּי לְחַזֵּק, אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר.** הגמרא מביאה לשון אחרת בשם שמואל: **אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא** – ויש ששונים את דברי רב יהודה אמר שמואל על הסיפא של משנתנו, שאמרה, **וְאִם לָאו** – ואם אין בצק בשיעור כזית, הוא **בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ**, ועל כך **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** שפחות מכזית אינו חייב לבער, **אֶלָּא** כשהוא **בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק** – להחזיק את המים, שאז אותו בצק פחות מכזית בטל לעריבה, **אֲבָל** אם הוא

רש"י

משום — דבדוכתא אחריתי נמי כתבה רחמנא, ושני כתובין הבאין כו'. אבל לרבנן, דמוקי ליה לטעם כעיקר — לא הוו שני כתובין הבאין כאחד, כדמפרש לקמיה. **כל אשר יגע בשרה** — בשר חולין או שלמים, שזמן אכילתו מרובה מחטאת, ונגע בחטאת — יקדש. כדמפרש: להיות כמוה. שאם פסולה היתה החטאת, כגון פיגול או פסול אחר — תיפסל אף זו שבלעה ממנה. ואם כשירה היא החטאת — מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה, כחומר החטאת שנבלע בה: לפנים מן הקלעים, ולזכרי כהונה, וליום ולילה אחד. **יכול אפילו לא בלעה** — הנוגעת בה ממנה, קאמר רחמנא "יקדש" — תלמוד לומר כו'. **תאכל** — הבולעת כחמור שבה, שהרי יש בה שני מינין, אחד חמור ואחד קל, ובלה הולכת אחר החמור. אלמא: היתר מצטרף לאיסור. **מיצרך צריכי** — תרוויהו, כדמפרש לקמיה, ולא הוו שני כתובין הבאין כאחד. דחד מחבריה לא מצי יליף, דנימא מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה שמע מינה דווקא הכי קאמר. **חולין** — להחמיר, לא גמרי מדין קדשים. דדין קדשים להיות חמורין. הכי גרסינן: **ורבנן אמרי לך מיצרך צריכי** — חטאת אשמועינן משום דהיתר מצטרף לאיסור, ואי נמי לא איבלע בבולה, אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת — ניגמור מינה דבקדשים ניחייב. ומיהו, בשאר איסורין לא אמרינן הכי, ואפילו בנזיר. דחולין מקדשים לא גמרינן. ומשרת — לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר, אלא ליתן טעם כעיקר. דמגיעולי גוים לא יליף, דחידוש הוא, ואיצטריך למכתביה בנזיר. ומכאן אתה דן לכל התורה. **ורבי עקיבא** — אית ליה גיעולי גוים לאו חידוש הוא, דלא מצריך קרא לטעם כעיקר. הלכך, לרבי עקיבא, כיון דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף לאיסור — על כרחיך תרוויהו הני להיתר מצטרף לאיסור אתו, והוה ליה חטאת קרא יתירא, דמצי למיגמר מנזיר, והוו להו שני כתובין הבאין כאחד. ומשום הכי פשיטא ליה לרבי יוחנן דרבי עקיבא לא גמר שאר איסורין מנזיר — דהא לא מצי, דשני כתובין נינהו. והא ליכא למימר: משרת להיתר מצטרף לאיסור, וחטאת לטעם כעיקר — דגיעולי גוים חידוש הוא, ולא מצי גמר חטאת מינייהו, ואין כאן שני כתובין. דאם כן, טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה? מגיעולי גוים — לא גמרינן, מקדשים — נמי לא גמרינן. ורבנן דפליגי עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי, אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא — מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כרבי עקיבא, ובגיעולי גוים סבירא להו דחידוש הוא כרבנן. והכי אמרינן נמי ב"כל הבשר", דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו דרבנן. **לימד על איסורי נזיר כו'** — מדכיילינהו לחרצנים וזגין בחדא אכילה, לימד שמצטרפין. **השתא לרבי עקיבא** — למה לי דכתב רחמנא קרא להכי, השתא איסור והיתר מצטרפין כו'. **משנה** וכן לענין הטומאה — מפרש בגמרא. **גמרא** הכי גרסינן: **לא שנו אלא במקום שאין עשוי לחזק, אבל במקום העשוי לחזק** — אינו חייב לבער. מכלל דפחות מכזית, אפילו במקום שאין עשוי לחזק — אינו חייב לבער — ופירש: לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער — אלא שאין הסדקין בשולי ערוכה, מקום הצקת מים, שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים, אלא בדפנותיהן, מקום שאין עשוי לחזק. אבל אם במקום העשוי לחזק הן — בטלו לגבה, והוו כעץ, דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם. ואפילו כזית אינו חייב לבער. **מכלל דפחות מכזית כו'** — ותלמודא דייק ממילתא דשמואל, דאוקמה למתניתין במקום שאין עשוי לחזק. וקתני מתניתין בפחות מיכן בטל במיעוטו — שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב. ואף על גב דאיכא בה פלגי זיתא טובא — הואיל ולאו במקום אחד נינהו, לא חשיב: הכי גרסינן. **איכא דמתני לה אסיפא: פחות מיכן בטל במיעוטו, אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לחזק, אבל במקום שאין עשוי לחזק** — חייב לבער. מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער. ואף על גב דודאי מבטיל ליה — אפילו הכי, כיון דחשיב — לא בטיל. ולישנא בתרא חמיר מקמא.

אינו

מִשּׁוּם דַּהֲוָה נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְאֵין מְלַמְּדִין. נָזִיר - הָא דַּאֲמַרַן, חַטָּאת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: "כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וגו'" - יָכוֹל אֲפִילּוּ לֹא בָלְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְשָׂרָהּ" - יִקְדָּשׁ - עַד שֶׁיִּבָּלַע בַּבָּשָׂר. "יִקְדָּשׁ" - לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, שֶׁאִם פְּסוּלָה הִיא תִּיפָּסֵל, וְאִם כְּשֵׁרָה הִיא - תֵּאָכֵל כְּחָמוּר שֶׁבָּהּ. וְרַבָּנַן נַמִּי, נֵיהֲוֵי נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְאֵין מְלַמְּדִין! אָמְרִי: הָנָהוּ מִיצְרִיךְ צְרִיכִי. וְרַבִּי עֲקִיבָא: מַאי צְרִיכִי? בִּשְׁלָמָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת - לָא גָּמַר נָזִיר מִינָּהּ, דְּחוּלִּין מִקָּדְשִׁים לָא גָּמְרִינַן. אֶלָּא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר, וְתֵיתֵי חַטָּאת וְתִגְמוֹר מִינֵּיהּ, דְּהָא כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא גָּמַר מִנָּזִיר. וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ: מִיצְרָךְ צְרִיכִי; חַטָּאת - לְהֵיתֵר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, וְחוּלִּין מִקָּדְשִׁים לָא גָּמַר. וּמִשְּׁרַת - לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא - תַּרְוַיְיהוּ לְהֵיתֵר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, וְהָווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" - לִימֵּד עַל אִיסּוּרֵי נָזִיר שֶׁמִּצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה. הָשְׁתָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אִיסּוּר וְהֵיתֵר מִצְטָרְפִין, אִיסּוּר וְאִיסּוּר מִיבְּעֵיָא?! אָמַר לֵיהּ: אִיסּוּר וְהֵיתֵר - בְּבַת אַחַת, אִיסּוּר וְאִיסּוּר - בָּזֶה אַחַר זֶה. **מִשְׁנָה** בְּצַק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה, אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד - חַיָּיב לְבָעֵר, וְאִם לֹא - בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ. וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוּמְאָה, אִם מַקְפִּיד עָלָיו - חוֹצֵץ, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - הֲרֵי הוּא כְּעֲרִיבָה. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק, אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁעָשׂוּי לְחַזֵּק - אֵינוֹ חַיָּיב לְבָעֵר. מִכְּלָל דְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲפִילּוּ בִּמְקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק - אֵינוֹ חַיָּיב לְבָעֵר. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא: "וְאִם לָאו בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּמְקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק, אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק - חַיָּיב לְבָעֵר. מִכְּלָל דְּכַזַּיִת, אֲפִילּוּ בִּמְקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק - חַיָּיב לְבָעֵר. תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא קַמָּא, תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא. תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא קַמָּא: בְּצַק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה, בִּמְקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק - אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְאֵינוֹ עוֹבֵר. וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק - חוֹצֵץ וְעוֹבֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּכַזַּיִת, אֲבָל בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲפִילּוּ בִּמְקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאֵינוֹ עוֹבֵר. וְתַנְיָא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא: בְּצַק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה, בִּמְקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק

אינו

תוספות

משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא קאמר נזיר וחמץ? דר' עקיבא דריש "כל" בפרק "התערובת" (זבחים פב,א). רבינו חננאל גרס: כחומר שבהן. ומיירי בחטאת ושלמים, ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט אתמול — נאכל כחומר השלמים, ואינו נאכל בלילה. ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום — נאכל כחומר החטאת, ואינו נאכל למחר. ולשון הברייתא קשה, דאמר: עד שיבלע בבשרה. משמע דאיירי בהיתר שנבלע באיסור, והדר קאמר: יקדש להיות כמוה, משמע שהאיסור נבלע בהיתר.

ורבנן אמרי לך חטאת להיתר מצטרף לאיסור — אומר רבינו יצחק: דבנזיר בפרק "שלשה מינין" (לז,ב) משמע נזיר וחטאת לרבנן תרוייהו לטעם כעיקר. דקאמר התם: צריכא, דאי כתב רחמנא חטאת — חולין מקדשים לא גמרינן. ואי כתב רחמנא נזיר — חטאת מנזיר לא ילפינן, דחמיר איסוריה, דאפילו חרצן אסיר ליה.

בשמעתין משמע דטעם כעיקר דאורייתא, דילפינן מנזיר, דלאו אסמכתא היא. דמדר' עקיבא דאמר לקי אהיתר מצטרף לאיסור בנזיר, נשמע לרבנן. וקשה מפרק "כל הבשר" (חולין קח,א) וממסכת עבודה זרה (סז,ב), ושם מפורש.

(שייך לעמוד ב') **כאן** שלא במקום לישה — פירש הקונטרס: דשלא במקום לישה עובר בפחות מכזית. וקשה, דאמר לקמן: לא אמרן אלא בעריבה, אבל בבית — חייב לבער, משום דזימנין דמיבנף ונפלי אהדדי. ולפירוש הקונטרס תיפוק ליה דפחות מכזית חייב לבער שלא במקום לישה! ונראה לרבינו יצחק: דמקום העשוי לחזק — היינו את הכלי, בין במקום לישה ובין שלא במקום לישה עושין לחזק. אך במקום לישה יש להחמיר יותר, שיש לחוש שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישה, או תבלע מן הטעם. ולכך, כזית במקום לישה, אפילו עשוי לחזק — עובר, אף על גב דודאי מבטלו, כיון דאיכא תרתי לריעותא: כזית, ובמקום לישה. ופחות מכזית, אפילו במקום לישה, אי עשוי לחזק — לא גזרו ביה רבנן. דכיון שהוא דבר מועט — יכול לשמור שלא ילוש עליו. וכן כזית שלא במקום לישה, אי עשוי לחזק — אין עובר, אבל פחות מכזית ושלא במקום לישה — אפילו אין עשויה לחזק מותר.

כופת

תוספות

כופת שאור שיחדה לישיבה בטלה — אף על פי שראוי לאכילה, כיון שאין מקיימין אותו לאכילה — בטלה. כמו לענין טומאה, דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכט,א) דבטלה, אף על פי שראוי לאכילה. כדאמרינן התם: בית שסיככו בזרעים — טהרו. וטומאתו לאו דאורייתא. דאי דאורייתא — אם כן מצינו אוכלים דמטמאי טומאה חמורה, ומשני: כששמיש — מעשה עץ שימש. משמע דמיירי בראוי לאכילה. ונראה לרבינו יצחק, דכי היכי דפליגי לענין טומאה בפרק "במה בהמה" (שבת נב,ב) דרבנן סברי דכל הכלים עולין מטומאתם בשינוי מעשה, ורבי יהודה סבר דלא אמרינן שינוי מעשה לתקן אלא לקלקל — הכי נמי פליגי גבי חמץ.

רש"י

אינו חוצץ — אם נטמאת ובא להטבילה, דבטיל לגבי עריבה. **ואינו עובר** — לענין חמץ בפסח. **במה דברים אמורים** — דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בבזית. והיינו כלישנא קמא, דאוקמה למתניתין בשאין עשוי לחזק, קתני בה נמי הכי, דבבזית עובר, ובפחות מכזית בטל. אבל אי עשוי לחזק — אפילו כזית בטל. **קילתא מקמי חמירתא** — קמייתא, דאינה משנה. **רב יוסף אמר** — תרוייהו איתנו בי מדרשא, ומשנה הן, ותנאי נינהו ופליגי בהכי. **תנאי שקלת לך מעלמא** — דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי, דקאמרת "סמי", דאינה משנה. **כופת** — מטו"ן. **שייחדה לישיבה**, גרסינן. וכופת שם דבר הוא. ובסדר טהרות טובא איכא: כופת של עץ, וכופת של אבן. **בטלה** — אלמא: איכא דסבירא ליה אפילו כזית, מכי מבטיל לה — בטל. ומתניתין קמייתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל — רבי שמעון בן אלעזר היא, דכיון דאינה מקויימת לאכילה בטלה. **תרצת כזית** — שבמקום העשוי לחזק, דרבי שמעון היא. **פחות מכזית** — במקום שאין עשוי לחזק. דקשו נמי אהדדי. דקמייתא תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חייב לבער, ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק מי קא תרצת? הא לא שמעינן ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה, אבל במקויימת לאכילה — לא שמעינן דשני ליה בין כזית לפחות מכזית. **אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לישה כאן שלא במקום לישה** — מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה בלל, כגון שפה העליונה. אבל דפנות — קרי מקום העשוי לחזק. וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק, ואף על גב דבמקום לישה הוא. ומקום העשוי לחזק — קרי שולייס. והכי קאמר תנא קמא: במקום העשוי לחזק, כגון שולייס שמקבלין את המים — אפילו כזית אינו עובר. מקום שאינו עשוי לחזק מים, כגון דפנות, דמקום לישה הוא ולאו מקום מים — חוצץ ועובר. ופחות מכזית, אפילו בדפנות נמי אינו חוצץ, דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם — בטיל. ובשלא במקום לישה, כגון שפה עליונה — לא איירי האי תנא מידי, ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה. ותנא בתרא הכי קאמר: מקום העשוי לחזק עיסה, כגון דפנות — אינו חוצץ בפחות מכזית. והכי נמי אמרן בקמייתא: מקום שאין עשוי לחזק, כגון שפה העליונה חוצץ, ואף על גב דליכא כזית, והכי נמי אמרן בקמייתא. וכזית אפילו בדפנות — חוצץ, והכי נמי תניא בקמייתא. **לא תימא שלא במקום לישה** — דאמרן ביה דאפילו בציר מכזית חוצץ — היינו גבה דאגנא מבחוץ, אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה, ובטיל ביה פחות מכזית. **אלא שיפתא דאגנא** — נמי קרי שלא מקום לישה, ולא בטיל ביה בציר מכזית: כללא דתרוייהו תנאי: שפה עליונה — אפילו פחות מכזית עובר. שוליים — אפילו כזית אינו עובר. דפנות, כזית — עובר, פחות מכזית — אינו עובר. **זימנין דאטיף** — פעמים שהיא צפה על שפה עליונה, והוי מקום לישה. **כרבי שמעון בן אלעזר** — דכיון דבטלה — בטלה, ואפילו טובא. **טח פניה** — של כופת שאור לתקנה לישיבה. **מאן דמתני הא** — משמיה דרב לא מתני הא, ואמוראי נינהו, ואליבא דרב. **שני חצאי זיתים** — בסידקי העריבה. **חייב לבער** — דחוט מצרפן, והוי כזית במקום אחד. ובדפנות קאי. **לא אמרן** — דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער — אלא בעריבה, דקביעי בה. **אבל בבית** — אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מצרפן חייב לבער. **זימנין דכניש להו** — מכבד הבית, ונפלי אהדדי. **בית ועלייה** — חצי זית בבית, וחצי זית בעלייה. מי חיישינן לכנושי, דילמא כניש להו ומחברן, או לא. אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן, דהא לא מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון — בית ואכסדרה מהו? ואם תמצא לומר בית ואכסדרה, שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית תמיד, ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם, שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל צד והוי כחד ביתא, וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה. **שני כתים זה לפנים מזה** — ונכנסין לפנימי דרך החיצון, אבל אין תשמישן שוה תדיר מזה לזה בבית ואכסדרה, מהו? מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה, או לא. **ונפסלה מלאכול לאדם** — ונתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם. **מטמאה טומאת אוכלין** — דכל זמן שהיא ראויה לבלב לא פקע תורת אוכל מינה. **ונשרפת עם הטמאה בפסח** — אם תרומה טהורה היא, דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים. ואפילו לרבי יוסי, דאמר בפרק קמא (יד,א), זו לעצמה וזו לעצמה **המיוחד לאוכל אדם** — וחל עליו שם אוכל טמא לעולם, ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב. **העבדנין** — שנותנין בה עורות לעבד, ונותנין שם קמח. **תוך שלשה ימים** — לפסח. נתן קמח לתוכה — עדיין שם חמץ עליה, וכשבא הפסח חייב לבער, ואפילו היו בה עורות. **קודם שלשה ימים** — כבר נתקלקלה על ידי ריח הכלי, ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות. **רבי נתן אומר** — לא נתן לתוכה עורות מודינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער, ואחר שלשה ימים — לא, שנתקלקלה מריח הכלי. אבל נתן לתוכה עורות בקמח — ביטלה מתורת חמץ. **אם מקפיד עליו** — שעתיד ליטלו — חוצץ, ואין טבילה עולה לה. **בקיומו** — שיתקיים בסדקיו לסתום. **מי דמי** — דקתני "וכן", התם גבי פסח — בשיעורא בכזית ובפחות מכזית תליא מילתא. והכא תליא מילתא בקפידא, לא שנא פורתא ולא שנא טובא.

אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאֵינוֹ עוֹבֵר. בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק - חוֹצֵץ וְעוֹבֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲבָל בְּכַזַּיִת - אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק - חוֹצֵץ וְעוֹבֵר. קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי! אָמַר רַב הוּנָא: סְמֵי קִילְתָּא מִקַּמֵּי חֲמִירְתָּא. רַב יוֹסֵף אָמַר: תַּנָּאֵי שְׁקַלְתְּ מֵעָלְמָא?! תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה - חַיָּיב לְבָעֵר, מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְשׁוֹחֲקָהּ וּלְחַמֵּעַ בָּהּ כַּמָּה עִיסּוֹת אֲחֵרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּמְקוּיֶּמֶת לַאֲכִילָה, אֲבָל כּוֹפַת שְׂאוֹר שֶׁיְּחֵדָהּ לִישִׁיבָה - בְּטֵלָה. מַדְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר בְּטֵלָה - מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר לֹא בְּטֵלָה, אַלְמָא קָסָבַר: כָּל כַּזַּיִת, אַף עַל גַּב דְּמִבַּטֵּל - לָא בְּטֵיל. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: תַּרְצְתָּ בְּכַזַּיִת, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִי תַּרְצְתָּ? אֶלָּא: הָא וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - בִּמְקוֹם לִישָׁה, הָא - שֶׁלֹּא בְּמְקוֹם לִישָׁה. אָמַר רַב אַשִׁי: לָא תֵּימָא שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם לִישָׁה אַגַּבָּהּ דְּאַגָּנָא, אֶלָּא אַשִּׁיפְתָּא דְּאַגָּנָא. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: זִמְנָא דְּאַטֵּיף וּמָטֵי לְהָתָם, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי נַחְמָן אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. אִינִי?! וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: אִם טָח פָּנֶיהָ בַּטִּיט - בְּטֵלָה. טָח - אִין, לֹא טָח - לָא! מַאן דְּמַתְנֵי הָא לָא מַתְנֵי הָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: אִם טָח פָּנֶיהָ בַּטִּיט - בְּטֵלָה וכו'. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים וְחוּט שֶׁל בָּצָק בֵּינֵיהֶן, רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִילּוּ יִנָּטֵל הַחוּט וְנִיטְּלִין עִמּוֹ - חַיָּיב לְבָעֵר, וְאִם לָאו - אֵינוֹ חַיָּיב לְבָעֵר. אָמַר עוּלָּא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בָּעֲרֵיבָה, אֲבָל בַּבַּיִת - חַיָּיב לְבָעֵר. מַאי טַעְמָא - דְּזִימְנִין דְּכָנֵיש לְהוּ, וְנָפְלִי גַּבֵּי הֲדָדֵי. אֲמַר עוּלָּא, בְּעוּ בְּמַעֲרְבָא: בַּיִת וַעֲלִיָּה מַהוּ, בַּיִת וְאַכְסַדְרָא מַהוּ, שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה מַהוּ? תִּיקוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֵּאכוֹל לָאָדָם, וְהַכֶּלֶב יָכוֹל לְאוֹכְלָהּ - מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכְלִין בְּכַבֵּיצָה, וְנִשְׂרֶפֶת עִם הַטְּמֵאָה בַּפֶּסַח. מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ: אֵינָהּ מְטַמְּאָה. כְּמַאן אֲזִלָא הָא דְּתַנָּן, כְּלָל אָמְרוּ בְּטָהֳרוֹת: כֹּל הַמְיוּחָד לְאוֹכֶל אָדָם - טָמֵא עַד שֶׁיִּפְסֹל מִלֵּאכוֹל לַכֶּלֶב. כְּמַאן - דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן. תָּנוּ רַבָּנַן: עֲרֵיבַת הָעַבְּדָנִין שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ קֶמַח, תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חַיָּיב לְבָעֵר, קוֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵינוֹ חַיָּיב לְבָעֵר. אָמַר רַבִּי נָתָן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת, אֲבָל נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת - אֲפִילּוּ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה אֵין חַיָּיב לְבָעֵר. אָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן, אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד וַאֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת. "וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה אִם מַקְפִּיד עָלָיו חוֹצֵץ וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ הֲרֵי הוּא כְּעֲרֵיבָה". מִי דָּמֵי? הָתָם - בְּשִׁיעוּרָא תַּלְיָא מִילְּתָא, הָכָא - בְּקַפִּידָא תַּלְיָא מִילְּתָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵימָא וּלְעִנְיַן הַטּוּמְאָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הָא "וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה" קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר: וְכֵן לענין

אֵינוֹ חוֹצֵץ בטבילה, וְאֵינוֹ עוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא, אבל אם הוא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק, חוֹצֵץ בטבילה, וְעוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא. כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבצק שיש בו פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲבָל בְּבצק שיש בו כַּזַּיִת, אֲפִילּוּ אם הוא בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק, חוֹצֵץ בטבילה, וְעוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא. ומבואר בברייתא זו כלשון השניה, שבמקום העשוי לחזק עובר רק אם יש בו כזית, ובמקום שאין עשוי לחזק עובר אף בפחות מכזית.

הגמרא דנה בסתירת הברייתות. שואלת הגמרא: קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי – שתי הברייתות סותרות זו את זו, ואם כן כמי ננהג למעשה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, סָמֵי קִילְתָא מַקַּמֵּי חֲמִירְתָּא – מחק את דברי הברייתא הקלה [–הראשונה] מלפני הברייתא החמורה [–השניה], שהברייתא הראשונה המקילה טעות היא ואינה משנה. רב יוסף חולק על דברי רב הונא: רַב יוֹסֵף אָמַר, תַּנָּאֵי שָׁקְלַת מֵעָלְמָא – וכי סילקת את כל התנאים מהעולם, שלכן אינך מוצא תנאים החולקים בזה וסוברים כברייתא המקילה, עד שהוצרכת למחוק את הברייתא, והרי תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו תנאים בדבר זה, ושתי הברייתות נשנו בבית המדרש ואינן טעות, דְּתַנְיָא בברייתא, חַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה, חַיָּיב לְבַעֵר אותה אף על פי שאינה ראויה לאכילת אדם, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה לְשׁוֹחֲקָה [–לפוררה] וּלְחַמֵּעַ [–ולחמץ] בָּהּ כַּמָּה עִיסּוֹת אֲחֵרוֹת, והרי היא כשאור שאסרתו תורה אף על פי שאינו ראוי לאכילה מפני שראוי לחמץ בו עיסות אחרות. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחייב לבערה, בִּמְקוֹמוֹת לַאֲכִילָה – בפת שמקיימים אותה לאכילה, אֲבָל כּוֹפֶת [–גושן] שֶׁאוֹר שֶׁיְּיַחֲדָהּ לִישִׁיבָה – שגמר בדעתו להשתמש בה לישיבה, בָּטְלָה מתורת חמץ, ואינו עובר עליה בפסח משום שאור. והרי בכופת שאור שייחדה לישיבה בודאי יש כזית, ואף על פי כן לדעת רבי שמעון בן אלעזר בטלה, ומוכח שיש תנא שסובר שאפילו כזית שביטלו הרי הוא בטל. וּמִדְּאָמַר – ומכך שאמר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שכשייחדה לישיבה בָּטְלָה, מִכְּלָל – משמע דְּתַנְיָא קַמָּא החולק על רבי שמעון בן אלעזר סָבַר שלא בָּטְלָה, אֲלָמָא קָסָבַר – מוכח שתנא קמא סובר, שכָּל שיש כַּזַּיִת חמץ, אַף עַל גַּב דְּמָבַטֵּל לֹא בָּטֵיל – אף שהוא מבטלו אין הוא מתבטל, ועובר עליו משום חמץ בפסח. ונמצא שהברייתות שנחלקו אם כזית בצק שביטלו לעריבה בטל, נחלקו במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא, האם כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה, הברייתא הראשונה ששנינו בה שאין צריך לבער כזית שבעריבה במקום העשוי לחזק, שנויה כדעת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שכיון שאינה עומדת לאכילה בטלה, ואין צריך לומר שברייתא זו טעות היא, והברייתא השניה ששנינו בה שבכל אופן צריך לבער חתיכה שיש בה כזית, שנויה כדעת תנא קמא הסובר שחתיכה שיש בה כזית אינה בטלה.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, תְּרֵצַת בְּכַזַּיִת – יישבת את הסתירה בין הברייתות לגבי בצק שיש בו כזית הנמצא במקום העשוי לחזק, שהברייתא הראשונה ששנינו בה שאינו צריך לבערו שנויה כדעת רבי שמעון בן אלעזר והברייתא השניה ששנינו בה שצריך לבערו שנויה כדעת תנא קמא, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִי תְּרֵצַת – אבל האם תירצת את הסתירה בין הברייתות לגבי בצק שאין בו כזית הנמצא במקום שאינו עשוי לחזק, שבברייתא הראשונה שנינו שאינו צריך לבערו ובברייתא השניה שנינו שצריך לבערו, הרי לא שמענו שרבי שמעון בן אלעזר מיקל אלא כשהחמץ אינו מקויים לאכילה, אבל כאשר החמץ עומד לאכילה אפשר שאף לרבי שמעון בן אלעזר צריך לבערו גם אם אין בו כזית.

לכן מתרץ אביי: אֶלָּא הָא וְהָא – שתי הברייתות בשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, שכזית שביטלו מאכילה אינו עובר עליו, וְלֹא קַשְׁיָא – ולא יקשה לך שהברייתות סותרות זו לזו, משום שיש לומר ששתיהן סוברות שבשולי העריבה, שהוא מקום המחזיק את המים קודם הלישה, אפילו כזית בצק מבטלו ואינו עובר עליו, ובדפנות העריבה, שהוא מקום המחזיק את העיסה בשעת הלישה, אם יש בבצק כזית עובר עליו, ואם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, ובשפה העליונה של העריבה, שהוא מקום שאינו מחזיק לא את העיסה ולא את המים, אפילו אם אין בבצק כזית אינו מבטלו לעריבה ועובר עליו, ולא נחלקו בדין אלא הָא בְּמָקוֹם לִישָׁה – הברייתא הראשונה קוראת לדפנות העריבה שהם מקום לישת הבצק 'מקום שאין עשוי לחזק', כיון שאין זה מקום העשוי להחזיק את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי לחזק' שאם יש בבצק כזית עובר עליו כיון שאין לעריבה צורך בו ואינו בטל לה [ומכל מקום אם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, שכיון שהוא מועיל מעט להחזיק את העיסה כשמשפשפין ולשין שם והוא דבר מועט בטל לעריבה], ולשולי העריבה קוראת הברייתא 'מקום העשוי לחזק', שהם מחזיקים את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום העשוי לחזק' שאינו עובר אפילו על כזית, כיון שהוא נצרך לעריבה ובטל לה. ולא דיבר אותו תנא בנמצא הבצק בשפה העליונה שאינו מקום לישה, ומודה הוא בה שאפילו פחות מכזית אינו בטל ועובר עליו כיון שאינו נצרך כלל. וְהָא שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם לִישָׁה – והברייתא השניה, קוראת לשפת העריבה העליונה שאינו מקום לישה כלל 'מקום שאינו עשוי לחזק', כיון שאינו עשוי להחזיק לא את המים ולא את הבצק, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי לחזק' שעובר אף אם יש בו פחות מכזית. ולדפנות העריבה קוראת הברייתא 'מקום העשוי לחזק', כיון שהם מחזיקים את הבצק בשעת לישה, ולכך אמרה לגבי 'מקום העשוי לחזק' שאם יש שם פחות מכזית אינו עובר עליו, אבל אם יש בו כזית עובר עליו [ודין זה הוא דין 'מקום שאין עשוי לחזק' שבברייתא הראשונה]. ולא דיבר אותו תנא בבצק הנמצא בשולי העריבה, ומודה הוא שאף אם יש בו כזית אינו עובר עליו כיון שמבטלו שם, נמצא שלא נחלקו שתי הברייתות ושתיהם שנויות כדעת רבי שמעון בן אלעזר.

רב אשי מבאר את דברי אביי: אָמַר רַב אַשִׁי, לֹא תֵּימָא – אל תאמר, ש'שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם לִישָׁה' שאמרנו שעובר אפילו על בצק פחות מכזית הנמצא שם, היינו דווקא אַגַּבָּהּ דְּאַגְּנָא – על גב העריבה מבחוץ, אבל תוך העריבה חשוב כולו מקום לישה, ופחות מכזית חמץ הנמצא שם בטל, אֶלָּא שלא במקום לישה היינו גם אַשִּׁיפְתָּא דְּאַגְּנָא – על שפת העריבה מבפנים, ושם עובר אפילו על בצק פחות מכזית.

שואלת הגמרא על רב אשי: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא ששפת העריבה אינה מקום לישה, ולמה הוצרך רב אשי לפרש ענין זה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר זְמָנָא דְּאַטִּיף וּמָטֵי לְהָתָם – לפעמים הבצק צף [–תופח] ומגיע לשפת העריבה, ולכן הוא נחשב מקום לישה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רב אשי שאין הדבר כן, אלא אותו מקום אינו נחשב מקום לישה.

הגמרא מבררת כדעת מי ההלכה במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שכופת שאור שייחדה לישיבה אינו עובר עליה, שכיון שביטלה שם הרי היא בטלה, ואפילו אם שיעורה גדול.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך פסק רב, וְהָאמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, אִם טָח פָּנֶיהָ של כופת שאור בְּטִיט לתקנה לישיבה, בְּטֵלָה. ויש לדייק, שאם טָח פניה בטיט, אֵין – אכן בטלה, אך אם לֹא טָח פניה בטיט לֹא בטלה. והוראה זו אינה כדעת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שדי בביטול לבד, אלא כדעת תנא קמא. מתרצת הגמרא: נחלקו אמוראים בדעת רב, וּמַאן דְּמַתְנֵי הָא – מי ששנה משמו של רב מימרא זו, לֹא מַתְנֵי הָא – לא שנה משמו של רב את המימרא האחרת. כלומר רב נחמן ורב יצחק בר אשי חלוקים בדעתו של רב, האם פסק כרבי שמעון בן אלעזר או כתנא קמא.

הגמרא מביאה לשון אחרת: אִיבָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו כך את דברי רב נחמן, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, משום דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט בְּטֵלָה וכו', ויש לדייק שדווקא אם טח פניה בטיט בטלה, אבל אם לא טח פניה בטיט לא בטלה. וללשון זו לא נחלקו אמוראים בדעתו של רב, וסוברים כולם שרב פסק כתנא קמא.

המשך בעמ' יז

לְעָנְיַן צִירוּף טוּמְאָה בַּפֶּסַח, שהדבר תלוי בשיעור הבצק. וְאולם בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, אִיכָּא פְּלוּגְתָּא – יש חילוק בין מקפיד עליו לשאינו מקפיד, וזהו ששנינו בסיפא, שאם מקפיד עליו חוצץ, ואם אינו מקפיד אלא רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. ומפרשת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, כְּגוֹן דְּאִיכָּא – שיש חתיכה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה של אוֹכְלִין, וְנָגְעוּ אוכלין אלו בְּהַאי בָּצֵק - בבצק זה שבעריבה שיש בו כזית, וביחד יש בהם כביצה, ונגעה בהם טומאה ונטמאו, ואחר כן נגע בהן מאכל טהור, כך הוא הדין, בַּפֶּסַח, דְּאִיסּוּרוֹ חָשׁוּב - שאיסור חמץ בפסח מחשיב את הכזית בצק שבעריבה שיהיה צריך לבערו ולא יתבטל לעריבה, מִצְטָרֵף אותו בצק שבעריבה לאוכלין פחות מכביצה להשלים לשיעור כביצה ומטמאים הם מאכל טהור שנוגע בהם, ואפילו שאינו מקפיד עליו ומבטלו שם, אבל בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שאין איסור על הכזית שעושהו חשוב לענין טומאה, דְּבַקְפֵּידָא תַּלְיָא מִילְּתָא – שתלוי אז דין צירופו לענין טומאה בהקפדתו, הדין הוא שאִם מְקַפֵּיד עָלָיו ואינו רוצה בקיומו בעריבה, אינו בטל לעריבה ומִצְטָרֵף לשיעור כביצה לטמא אחרים, שהואיל וסופו ליטלו משם נחשב מאכל, אבל אִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ בעריבה ואינו רוצה ליטלו משם, הֲרֵי הוּא כְּעֲרִיבָה עצמה ואינו מצטרף לשיעור כביצה.

דוחה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רָבָא על דברי אביי, מִי קָתָנֵי מִצְטָרֵף – וכי שנינו במשנה 'אם מקפיד עליו מצטרף', וְהָא חוֹצֵץ קָתָנֵי – והרי במשנה שנינו 'אם מקפיד עליו חוצץ', משמע שהמשנה אינה מדברת לענין צירוף.

רבא מבאר את המשנה בדרך אחרת: אֶלָּא אָמַר רָבָא, מה ששנינו במשנה 'וכן לענין הטומאה' הכוונה וְכֵן לְהַעֲלוֹת טָהֳרָה לָעֲרִיבָה שיש בסדקיה כזית בצק. ומפרשת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, כְּגוֹן דְּאִיטַּמֵּי הַהּ עֲרִיבָה – שנטמאה עריבה זו, וּבָעֵי לְאַטְבּוּלֵי – ורוצה להטבילה בכדי לטהרה. כך הוא הדין, בַּפֶּסַח דְּאִיסּוּרוֹ של הכזית בצק שבעריבה עושהו חָשׁוּב שלא יתבטל לעריבה, חוֹצֵץ הבצק בפני המים וְלֹא סָלְקָא לָהּ – ואין מועילה לעריבה הַטְבִּילָה לטהרה, אבל בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שמותר להשהותו שם, בְּקַבְּיָדָא תַּלְיָא מִילְּתָא – דין הטבילה תלוי בהקפדתו על קיום הבצק ואין חילוק בשיעור הבצק, אִי מַקְפֵּיד עָלָיו ליטלו משם, אף אם אין בו כזית חוֹצֵץ ולא הועילה טבילתו, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ בעריבה, הֲרֵי הוּא כְּעֲרִיבָה ואינו חוצץ בטבילה.

דוחה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רַב פָּפָא על דברי רבא, מִי קָתָנֵי – וכי שנינו במשנתנו 'וְכֵן לְעָנְיַן טָהֳרָה' שנוכל לפרש שהכוונה לענין טבילה, הָא 'וכן לְעָנְיַן טוּמְאָה' קָתָנֵי.

רב פפא מבאר את המשנה בדרך אחרת: אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָא, מה ששנינו במשנה, 'וכן לענין הטומאה', הכוונה וְכֵן לְעָנְיַן לְהוֹרִיד טוּמְאָה לָעֲרִיבָה על ידי כזית בצק זה שבסדקיה. ומפרשת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, כְּגוֹן דְּנָגַע שֶׁרֶץ בְּהַאי כזית בָּצֵק הדבוק בעריבה, כך הוא הדין, בַּפֶּסַח דְּאִיסּוּרוֹ של אותו כזית להשהותו בעריבה עושהו חָשׁוּב שלא יתבטל לעריבה, הבצק חוֹצֵץ בין העריבה לשרץ וְלֹא נָחֲתָה [–ירדה] לָהּ טוּמְאָה לעריבה, ואפילו אם אינו מקפיד עליו אלא רוצה בקיומו בעריבה אינו נחשב כעריבה, אבל בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שמותר להשהות את הבצק שם, דְּבַקְפֵּידָא תַּלְיָא – שאז ביטול הבצק לעריבה תלוי בהקפדתו עליו, הדין הוא שאִם מַקְפֵּיד עָלָיו ליטלו משם, חוֹצֵץ בפני הטומאה, אפילו הבצק פחות מכזית, כיון שבגלל הקפדתו הבצק אינו בטל לעריבה, וממילא השרץ שנגע בבצק לא נגע בעריבה, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ בעריבה, הֲרֵי הוּא כְּעֲרִיבָה, ואם נגע בו שרץ נטמאת אף העריבה עצמה כאילו נגע השרץ בעריבה ממש.

משנה

משנתנו עוסקת בדין בצק שאין ידוע אם החמיץ: בָּצֵק הַחֲרֵשׁ – שאין ניכר אם החמיץ, אִם יֵשׁ בצק אחר כֵּיוָצֵא בּוֹ – שנילוש באותה שעה, שֶׁהֶחְמִיץ כבר, הֲרֵי בצק חרש זֶה אָסוּר, שמן הסתם גם הוא החמיץ.

גמרא

שנינו במשנתנו לגבי בצק החרש, שאם יש בצק אחר שנילוש באותה שעה וכבר החמיץ הרי זה אסור. הגמרא מבררת מה דין בצק החרש כשאין בצק אחר כיוצא בו. שואלת הגמרא: אִם אֵין שָׁם בצק אחר כֵּיוָצֵא בּוֹ, מַהוּ – מה דין בצק החרש. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אם משנגמרה הלישה עבר זמן כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ אָדָם מִמְּגַדֵּל נוּנְיָא לְטִבֶּרְיָא שהוא מרחק מִיל, הרי הוא אסור.

שואלת הגמרא: וְנִימָא – שיאמר רבי שמעון בן לקיש ששיעורו 'מִיל', ומדוע אמר ששיעורו כדי שילך ממגדל נוניא לטבריא. משיבה הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – רבי שמעון בן לקיש השמיענו בזה, דְּשִׁיעוּרָא דְּמִיל הוא כְּשִׁיעוּר הליכת אדם מִמְּגַדֵּל נוּנְיָא וְעַד טִבֶּרְיָא.

הגמרא מביאה מימרא נוספת שאמר רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לְנַבֵּל – הלש עיסות של אחרים בשכר, ששכרו בעל הבית ללוש עיסתו בטהרה, והיו כלי בעל הבית טמאים ואין לו מקוה מים להטבילם אלא בריחוק מקום, וְלִתְפִלָּה – וכן מי שהיה מהלך בדרך והגיע הזמן להתפלל וללון, ואין לו בית הכנסת להתפלל בעשרה אלא בריחוק מקום, וְלִנְטִילַת יָדַיִם – וכן מי שהיה מהלך בדרך ורוצה לאכול פת ואין לו מים באותו מקום ליטול ידיו אלא בריחוק מקום, בכל אלו צריך לטרוח ולילך עד אַרְבָּעָה מִילִין בכדי להטביל את כלי הלישה, או בכדי לילך לבית הכנסת להתפלל בעשרה, או בכדי ליטול ידיו לאכילה, אבל יותר מארבעה מיל אינו חייב לילך.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מימרא זו משמו של רבי שמעון בן לקיש, אַיְיבוּ אֲמָרָהּ משמו ולא רבי אבהו, וְאַרְבָּעָה דברים אָמַר בָּהּ לענין שיעור ארבעה מיל, שלשה מהדברים הם לגבל ולתפילה ולנטילת ידים, וַחֲדָא מִינַּיְיהוּ – ואחד מהארבעה [הנוסף על אלו השלשה], הוא משך זמן עֲבוּד עור רך לענין שיטמא כבשר, שאם עבר זמן זה אינו מטמא כבשר, דִּתְנַן (חולין קכב.), וְכוּלָּן – כל אלו העורות שמנו חכמים (שם) שמטמאים כבשרם משום שהם רכים והדרך לאוכלם, שֶׁעֲיִבָּדָן – אם עיבדם, אוֹ שֶׁהִילֵּךְ כָּהֵן כְּדֵי עֲבוֹדָה – שהלכו עליהם בני אדם שיעור זמן עיבוד, הרי אלו טְהוֹרִין, שעל ידי כן בטל מהם תורת בשר, חוּץ מֵעוֹר הָאָדָם שאף אחר שעיבדוהו טמא. וְשאלו כַּמָּה הוא שיעור כְּדֵי עֲבוֹדָה, ועל כך אָמַר רַבִּי (אינייא) [אַיְיבוּ] אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבָּעָה מִילִין.

הגמרא מפרשת עוד בשיעור הליכה לתפילה ונטילת ידים: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא שָׁנוּ משמו של רבי שמעון בן לקיש שהמהלך בדרך ונצרך לבית כנסת להתפלל או למים לנטילת ידים צריך לילך עד ארבעה מיל, אֶלָּא כאשר הם לְפָנָיו בדרך הליכתו, אֲבָל אם הם נמצאים לְאַחֲרָיו, אֲפִילּוּ מִיל אֵינוֹ חוֹזֵר.

אָמַר רַב אֲחָא, וּמִינָּהּ – ומדברי רבי יוסי ברבי חנינא שאמר 'אפילו מיל אינו חוזר' יש ללמוד, שדווקא כשבית הכנסת או המים נמצאים במרחק מִיל, אז הדין הוא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר לאחריו, הָא – אבל אם הם נמצאים במרחק פָּחוֹת מִמִּיל, חוֹזֵר.

משנה

משנתנו עוסקת בדרך הפרשת חלה מעיסה טמאה הנעשית ביום טוב של פסח: כֵּיצַד מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּטוּמְאָה – מעיסה שנטמאה, ונאפית בְּיוֹם טוֹב של פסח, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא תִקְרָא לָהּ שֵׁם חלה לאחת מהחתיכות, עַד שֶׁתֵּאָפֶה תחילה, ובאופן זה כל חתיכה וחתיכה ראויה לאכילה לאחר שיופרש ממנה מעט לחלה, ולכן מותר לאפותה. כֵּן כְּתִירָא אוֹמֵר, תפריש חלה וַתַּטִּיל אותה בְּצוֹנֵן – במים צוננים, שלא תחמיץ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, בצק זה שהפריש לחלה והחמיץ,

רש"י

לענין צירוף טומאה — כדמפרש ואזיל, דבפסח תליא מילתא בשיעוריה. **וכשאר ימות השנה איכא פלוגתא** — חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד, והיינו דתנא סיפא: אם מקפיד עליו. **דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק** — הדבוק בעריבה, ונגעה בהן טומאה ואיטמי, והדר נגעו בהן אוכלים טהורים. **בפסח** — דאיסור חמץ מחשבו, ועושהו חשוב. הואיל וכזית הוזכר להיחשב לענין איסור חמץ, דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא רישא — השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה, ומצטרף להשלים לכביצה, ואף על גב דאין מקפיד עליו, ומטמא את אחרים. **בשאר ימות השנה** — דליכא למימר איסורו חישובו — בקפידא תליא מילתא. אם מקפיד עליו — מצטרף, דחשיב אוכלא, הואיל וסופו ליטלו. **וכן להעלות לה טהרה לעריבה** — תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח. ואם מקפיד עליו — קאי אשאר ימות השנה. כגון דאיטמי וקא מטביל לה, וקאמר דבפסח, הואיל ובכזית עובר עליה. ובדפנות איסורו חישובו, דעל כרחו צריך ליטלו וחייץ, דלא הוי בעריבה ואפילו אינו מקפיד עליו. **אבל בשאר ימות השנה** — בין מרובה בין מועט, בקפידא תליא מילתא. **וכן להוריד טומאה לעריבה** — על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולאו שיעורא, ואם מקפיד עליו — אשאר ימות השנה קאי: הכי גרסינן: **והיכי דמי כגון דנגע שרץ בהאי בצק: בפסח** — דכזית איסורו חישובו — חייץ, ולא הוי בעריבה, ולא נחתא לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו. ובפחות מכזית, כי אינו מקפיד עליו — לא. **ובשאר ימות השנה** — אם מקפיד עליו, אפילו בפחות מכזית חוצץ. **ואם רוצה הוא בקיומו הרי הוא כעריבה** — והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש. **משנה בצק החרש** — שאין ניכר אם החמיץ אם לאו, שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו, דאין אדם עומד על בירורו ועל דעתו. לישנא אחרינא: בצק החרש — קשה כחרש, ואינו ניכר שהחמיץ. רצה לומר: הכסיפו פניו, ואין סידוק לסימן החימוץ. **אם יש ביוצא בו שהחמיץ** — אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעתה וכבר החמיצה. **גמרא** ממגדל נוניא לטבריא — דהיינו מיל. **לגבל ולתפלה כו'** — משום דרבי אבהו אמר ריש לקיש נקט לה. **לגבל** — המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים — עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו. וכן לתפלה, אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין — הולך ומתפלל שם, ולן שם. וכן לנטילת ידים לאכילה, אם עתיד למצוא מים לפניו בארבעה מילין — הולך לשם ונוטל את ידיו. **רבי אייבו אמרה** — להא מילתא משמיה דריש לקיש, ולא רבי אבהו אמרה. **וארבעה מילי אמר בה** — לשיעור ארבע מילין, היינו תלת וחדא מוסיף. **ומאי היא עבוד** — שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר, כגון הנך דחשיב ב"העור והרוטב" — ארבע מילין הוא, לבטלו מתורת בשר מחמת עיבודו. **כולן** — כל אלו שמנו חכמים ב"העור והרוטב" שעורותיהן מטמאין כבשרן, מפני שהוא רך ודרכו לאכול. **שהילך בהן** — דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם, וזהו תחילת עיבודן. **אלא לפניו** — אנטילת ידים ואתפלה דמהלך בדרך קאי, דאילו גבל — ילך עד ארבעה מילין, דמה יש לו להפסיד? **ומינה** — מהא דרבי יוסי בר חנינא, דאמר בהדיא: אפילו מיל אינו חוזר — דוקא מיל קאמר, הא פחות ממיל — חוזר. **משנה כיצד מפרישין חלה בטומאה** — שנטמאת העיסה, ושוב אין חלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן. כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח? הרי אין יכול לאפותה — מאחר שאינה ראויה לאכילה. ולשהותה לשורפה לערב — אי אפשר, שלא תחמיץ. ולשורפה או להאכילה לכלבים — אי אפשר, שאין שורפין קדשים ביום טוב. **רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם** — חלה. **עד שתאפה** — תחלה. דאכתי כל חדא וחדא חזיא ליה, דמפריש מכל חדא פורתא. ולאחר אפייה אם רצה — יפריש חלה שלימה על כולן, כדתניא בגמרא, דקסבר רבי אליעזר: הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו, מצרפו לחלה.

תוספות

לגבל פירש בערוך: דבאדם המהלך בדרך מיירי, דומיא דתפלה, דאם יש גבל העושה עיסתו בטהרה ברחוק ארבעה מילין — ימתין עד שיגיע לאותו גבל. והשתא אתי שפיר, דלא שנו אלא לפניו — קאי אכולהו. **ולתפלה** נראה כפירוש הקונטרס, ולא כערוך דפירש: "לתפלה", היינו לרחוץ ידיו להתפלל. דהיכי דמי? אי בעידנא דצלותא — הא אמרינן בברכות (טו,א): (אביי) לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא, דכתיב "ארחץ בנקיון כפי". ואי שלא בזמן תפלה — מאי איריא ארבעה מילין? אפילו טובא נמי! **לא** תקרא לה שם עד שתאפה — שאם היה קורא לה שם — לא היה יכול לאפותה ולא לשורפה, דאין שורפין קדשים ביום טוב, כדיליף ב"במה מדליקין" (שבת כד,ב) והיינו נמי טעמא הא דתנן התם: אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. ותימה: בשלמא פסול קודש אין שורפין ביום טוב — שאין יכול להנות ממנה בשעת שריפה, אבל תרומה טמאה, שיכול להנות ממנה בשעת שריפה אמאי אין שורפים? כמו שמותר להדליק בשמן של חולין להנאתו — כך ישרוף תרומה טמאה להנאתו. וכי מפני שמצוה לשרוף מיגרע גרע? ותירץ רבינו יצחק בן אשר: דשמן של חולין מותר להדליק להנאתו, כמו שמותר לאכול. אבל תרומה טמאה, דאסורה בכל ההנאות — נמצא שההבערה אינה להנאה, אלא לשם מצות שריפה. אלא שהתורה לא הקפידה אם יהנה ממנה בשעת שריפה. לכך אין דוחה יום טוב, כשאר שריפת קדשים. מידי דהוי אנדרים ונדבות, למאן דאמר אין קרבים ביום טוב (ביצה יט,א) אף על פי שיש בהן היתר לאכילת אדם, כיון דעיקרו לגבוה, וכהנים משולחן גבוה קזבו — אסור לשוחטן. ולמאן דאמר קרבים, קסבר: עיקר שחיטה לצורך אדם. אבל שריפת תרומה טמאה אינה לשם הנאה, מדאסר כל שאר הנאות, אלא ודאי לשם מצות ביעור הוא. ורבינו יצחק פירש: דודאי מותר לשרוף ביום טוב תרומה לצורך אוכל נפש, דלא שייך למימר משולחן גבוה קא זבו, אלא דגזרינן לצורך אטו שלא לצורך, דשלא לצורך אסור מן התורה, דגמרינן מקדשים שאין שורפין ביום טוב. **עד** שתאפה — אומר רבינו יצחק: אנן שרינן לקרות לה שם קודם אפייה, אף על גב דפסקינן כרבי אליעזר. דהא אי איכא כהן קטן — חזיא ליה, כדאמר בפרק "עד במה" (בכורות כז,א): אין תרומת חוץ לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו. וכן פסק בעל הלכות גדולות בסדר פסח בשם רב כהן צדק ריש מתניתא. ואפילו ליכא כהן קטן, אי איכא כהן גדול — שרי, דחזיא ליה על ידי ביטול ברוב, כדאמר התם: רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאה. ואם תאמר: ואמאי לא שרינן לאפות חלה טמאה מטעם דאמר (ר' אלעזר בר' שמעון) בפרק שני דביצה (יז,א): אף ממלאכה אשה תנור פת, אף על פי שאינה צריכה אלא לכבר אחד מפני שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא. ואמר (רבה) התם הלכה כר' אלעזר ברבי שמעון. ואפילו נאמר דאסור לאפות מפני שאסור לטלטלה — מכל מקום כי לא קרא לה שם אמאי צריך לטעמא דהואיל? ואומר רבינו יצחק: דטעמא [דאמרינן] בביצה לא שייך אלא בתנור, אבל כשאופה תחת גחלים — לא. **תטיל** בצונן — אומר רבינו יצחק: דר' אליעזר ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא שלא תועיל הטלה לצונן, והיכא שאירע שקרא לה שם — אומר רבינו תם: תטיל בצונן. הואיל

לְעָנְיַן צֵירוּף טוּמְאָה בַּפֶּסַח. וּבִשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה אִיכָּא פְּלוּגְתָּא. הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דְּאִיכָּא פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה אוֹכְלִין, וְנָגְעוּ בְּהַאי בָּצֵק. בַּפֶּסַח דְּאִיסּוּרוֹ חָשׁוּב - מִצְטָרֵף, בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, דְּבִקְפִידָא תַּלְיָא מִילְּתָא, אִם מַקְפִּיד עָלָיו - מִצְטָרֵף, אִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - הֲרֵי הוּא כָּעֲרִיבָה. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: מִי קָתָנֵי מִצְטָרֵף? וְהָא חוֹצֵץ קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: וְכֵן לְהַעֲלוֹת טְהָרָה לָעֲרִיבָה. הֵיכִי דָּמֵי - כְּגוֹן דְּאִיטְּמִי הַךְ עֲרִיבָה, וּבְעֵי לְאַטְבּוּלֵי. בַּפֶּסַח דְּאִיסּוּרוֹ חָשׁוּב - חוֹצֵץ, וְלֹא סָלְקָא לָהּ טְבִילָה. בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה בִּקְפִידָא תַּלְיָא מִילְּתָא, אִי מַקְפִּיד עָלָיו - חוֹצֵץ, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - הֲרֵי הוּא כָּעֲרִיבָה. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִי קָתָנֵי "וְכֵן לְעָנְיַן טָהֳרָה"? הָא לְעָנְיַן טוּמְאָה קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא: וְכֵן לְעָנְיַן לְהוֹרִיד טוּמְאָה לָעֲרִיבָה. הֵיכִי דָּמֵי - כְּגוֹן דְּנָגַע שֶׁרֶץ בְּהַאי בָּצֵק. בַּפֶּסַח, דְּאִיסּוּרוֹ חָשׁוּב - חוֹצֵץ, וְלֹא נָחֲתָה לָהּ טוּמְאָה. בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, דְּבִקְפִידָא תַּלְיָא, אִם מַקְפִּיד עָלָיו - חוֹצֵץ, אִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - הֲרֵי הוּא כָּעֲרִיבָה. **מִשְׁנָה** בָּצֵק הַחֵרֵשׁ, אִם יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהֶחֱמִיץ - הֲרֵי זֶה אָסוּר. **גְּמָרָא** אִם אֵין שָׁם כַּיּוֹצֵא בּוֹ מַהוּ? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ אָדָם מִמִּגְדַּל נוּנְיָא לְטִבֶּרְיָא, מִיל. וְנִימָא מִיל! הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּשִׁעוּרָא דְּמִיל כְּמִמִּגְדַּל נוּנְיָא וְעַד טִבֶּרְיָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: לְגַבָּל וְלִתְפִלָּה וְלִנְטִילַת יָדַיִם - אַרְבָּעָה מִילִין. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֵיבּוּ אֲמָרָהּ, וְאַרְבָּעָה אָמַר בָּהּ, וַחֲדָא מִינַּיְיהוּ עִבּוּד. דִּתְנַן: וְכוּלָּן שֶׁעִיבְּדָן אוֹ שֶׁהִילֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי עֲבוֹדָה - טְהוֹרִין, חוּץ מֵעוֹר הָאָדָם. וְכַמָּה כְּדֵי עֲבוֹדָה? אָמַר רַבִּי אִינְיָא אָמַר רַבִּי יַנַּאי: כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבָּעָה מִילִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְפָנָיו, אֲבָל לְאַחֲרָיו - אֲפִילּוּ מִיל אֵינוֹ חוֹזֵר. אָמַר רַב אַחָא: וּמִינָּהּ, מִיל הוּא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר, הָא פָּחוֹת מִמִּיל - חוֹזֵר. **מִשְׁנָה** כֵּיצַד מַפְרִישִׁין חַלָּה בְּטוּמְאָה בְּיוֹם טוֹב? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא תִקְרָא לָהּ שֵׁם עַד שֶׁתֵּאָפֶה. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: תַּטִּיל בַּצּוֹנֵן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

תוספות

הואיל ואי בעי מיתשיל עליה — הקשה בקונטרס: אם כן יקרא לה שם, ואחר כך תאפה מטעם הואיל ואי בעי — מיתשיל עלה. ואומר רבינו יצחק: כיון שיכול לעשות בלא הואיל — אין לנו לעשות על ידי הואיל. ואם תאמר: אם כן אמאי שרי ר' אליעזר לאפות משום הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה בדלקמן, בלא הואיל יכול לעשות על ידי הטלה לצונן! ואומר רבינו יצחק: דהכי עדיף טפי מהטלה לצונן, דאיכא למיחש שלא תזהר יפה, ויבא לידי חימוץ. ועוד יש לומר: הואיל ואי בעי מיתשיל עלה — לא שביח — לא אמר להתיר, כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים ושתי הלחם דאין אפייתן דוחה יום טוב, אף על גב דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק ליה שאין התנור מקדשם. שאם היה מקדשם — אם כן יפסלו בלינה, כיון דאופין אותה קודם יום טוב. וכן מוכח במנחות (עב,ב), דמאן דאמר אין אפייתן דוחה יום טוב קסבר דאין התנור מקדשן. ורבינו שמשון בן אברהם פירש: כי נראה לי שדעת רש"י כיון שהסל מצרפן, וסופו ליטול אחת על כולן — נמצא שטרח בדבר שאין ראוי לאכילה — אלא מטעם הואיל שרי. דאי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בצע פורתא מכל חדא וחדא, וכל חדא וחדא חזיא ליה. וכיון דכי נמי לא תקרא לה שם עד שתאפה לא שרי אלא על ידי הואיל, ואם יקרא לה שם קודם שתאפה הוו תרי הואיל, ותרי הואיל לא אמרינן. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם לפירושו: כיון דאם יבצע מכל חדא וחדא יהא מותר בלא הואיל, היאך שרו רבנן למיעבד על ידי הואיל, כיון דאפשר בלא הואיל? ותירץ: שלא הטריחו חכמים לבצוע מכל אחת ואחת. ורבינו יצחק מקשה: דהא כי נמי בצע מכל חדא וחדא אסור לאפות, כדמוכח בפרק שני דביצה (בא,א) דאמר: עיסה של גוי ושל ישראל — אסור לאפות ביום טוב. כיון דאפשר למיפלגה בלישה. ונראה לרבינו שמשון בן אברהם לחלק: דדוקא בעיסת גוי אסרו מדרבנן, אבל גבי חלה — לא אסרו משום תיקון חלה. ואין נראה לרבינו יצחק בן אשר מה שמשמע מתוך פירוש הקונטרס, דאף על פי שהיה בהן כדי חיוב חלה מתחלה — בענין צירוף סל להפריש אחת על כולן. וכן משמע בפסק שלו לקמן, דלא בענין צירוף סל לר' אליעזר אלא כשלא היה בתחלה שיעור חלה. דאהכי מייתי לה לקמן בשמעתין גבי הני נשי דאפיין קפיזי לפסחא. והכי תניא בהדיא במסכת חלה (פרק שני משנה ד), דתנן: הערשה עיסתו קבין קבין — פטור מן החלה עד שישובו: ר' אליעזר אומר: אף הרודה ונותן לסל וכו'. משמע בהדיא דמיירי היכא דלא היה שיעור חלה, אבל היכא דיש שיעור חלה — לא בענין צירוף סל להפריש מזה על זה, אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף, כמו בתרומה ומעשר דלא בענין צירוף סל להפריש מזה על זה אלא הקפה. מידהו, נראה לרבינו יצחק: דעם נתינה לסל בענין נמי נגיעה בהדי הדדי, משום נטילת חלה מן המוקף. וכדאמר ר' אליעזר גופיה בפרק "כשם" (סוטה ל,א): שתי עיסות, אחת טהורה ואחת טמאה — נותן פחות מכביצה באמצע, כדי ליטול מן המוקף. מדלא שרי על ידי צירוף סל — משמע דבעי נמי נגיעה.

הואיל אי בעי מיתשיל עלה — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי אמר בפרק "כל שעה" (לעיל לח,א) דמצת מעשר שני אין יוצא בה בפסח. לר' מאיר דסבר מעשר שני ממון גבוה הוא, ולא חשיב מצתכם. הא הואיל אי בעי מיתשיל עלה — מחשבינן [ליה] בשלו! ועוד, דאמר לעיל (ה,ב): אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה — והא של גבוה נמי חשיב כשלו, הואיל אי בעי מיתשיל עליה! ותירץ רבינו יצחק: דשאני הנהו, דכתיב בהו "לה"", אף על גב דאי בעי מיתשיל עלה — חשבם הכתוב של גבוה. ועוד תירץ רבינו יצחק: היכא דאתא הקדש ליד הגזבר — לא אמרינן הואיל אי בעי מיתשיל עלה, והואיל אי בעי פריק — נמי לא אמרינן, דאם כן היה קונה אותו. דאטו נחשוב חמץ של גוי כשלו, הואיל אי בעי קני ליה? ועוד תירץ: כיון שנתחמץ — שום אדם לא יפדנו. וצריך עיון בהנהו הואיל ד"כל שעה" (גם זה שם): הואיל ולא קרא לה שם. **רבה** אמר אינו לוקה — ואם תאמר: דאמר ב"המצניע" (שבת צה,א) המכבד והרודה חלות דבש, שגג בשבת — חייב חטאת, הזיד ביום טוב — סופג את הארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אין כאן אלא שבות. ואמאי לוקה לר' אליעזר? לימא: הואיל ומיקלעי ליה אורחים. ואפילו רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בבוורתו מחובר. ויש לומר: בגון שהדביש הדבש ואינה רואיה לאכול, ואפילו אי מיקלעי ליה אורחים לא חזי לה. אי נמי: ברודה סמוך לשקיעת החמה, שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו. ובהאי שינויא אתי שפיר מה שהקשה רבינו יצחק בן אשר, דשמעינן ליה לרבה דאית ליה הכנה בריש מסכת ביצה (ב,ב) ובריש "בכל מערבין" (עירובין לח,ב), דאמר: אין יום טוב מכין לשבת. אי אמרת הואיל — היכא משכחת לה דאין יום טוב מכין לשבת? והשתא משכחת לה — סמוך לשקיעת החמה כדפרישית. ואם תאמר: אי אמרינן הואיל — אם כן בטלת כל מלאכת שבת — הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה! ויש לומר: כיון דלא שכיח כלל — לא אמרינן הואיל.

נאכל

רש"י

לא זה חמץ שמוזהרין עליו — כדמפרש בגמרא, דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם. וקרא כתיב, שלך אי אתה רואה, וזה אינו שלך ולא של חבירך, דאכתי לא מטא ליד כהן. **גמרא טובת הנאה** — דבר מועט, דתניא (בבורות כז,א): רשאי ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומותיך לבן בתי כהן. והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו, שרשאי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו. רבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, והויא דך חלה כדידיה, ועבר עלה אי מחממיצה גביה. הלכך: אפי לה ברישא. ורבי יהושע סבר: טובת הנאה אינה ממון, ולאו דידיה הוא, ואינו מוזהר עליה. ומשום פקדון נמי ליבא, דאכתי לא מטא לידא דכהן. **לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון ובהואיל קא מיפלגי** — רבי אליעזר סבר: עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה והדרה לטיבלא, ודידיה היא. דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה — יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו. הלכך ממוניה הוא, ועבר עליה. ומלאכת אפייתה נמי ביום טוב כי לא קרא עליה שם. ואף על גב דאיכא חדא דלא חזיא — משתריא, דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא. ואי נמי קרא עליה שם — מצי למיפא לה, הואיל ואי בעי מיתשיל עלה. מידהו, כיון דאית לרבי אליעזר הסל מצרפן לחלה — הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמילתא, וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל — ניחא למיעבד. **לא אמרינן הואיל** — הלכך על חימוצה אינו עובר, אבל על אפייתה עובר — דאיכא חדא דלא חזיא ליה. **האופה מיום טוב לחול** — לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול. לוקה — משום "לא תעשה כל מלאכה". **הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין** — שיהו צריכין לפת זה היום. **היאך אופין מיום טוב לשבת** — אי לאו דאמרינן הואיל אי מיקלעי ליה אורחין — חזי ליה כוליה ליום טוב. **מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב** — דכתיב (שמות יב): "אך אשר יאכל לכל נפש", ושבת ויום טוב חדא קדושה היא, דתרוייהו שבת איקרו, וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום, מותר לבשל למחר. **ורבנן הוא דגזור** — כי לא אותיב עירוב תבשילין, כדי שלא יאמרו אופין אף לחול. **בהמה מסוכנת** — ורוצה לשוחטה ביום טוב, שלא תמות ויפסידנה. **כזית צלי** — זהו קל בבישולים. **כדי שיכול לאכול** — שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלות ולאכול, ואי איכא שהות כי האי שרי, ואף על גב דלא אכיל מינה. **אמאי שחיט** — הא לא צריך למיכל, שכבר אכל. **משום הפסד ממונו** — ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה, גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית, והוה ליה כצריך לזית ביום טוב. ומשום ההוא זית בעיא למישחטיה לבולה, דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו — משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא, כיון דלא צריך למידי. **לחם הפנים** — כל שבת ושבת.

נאכל

לא זֶה חָמֵץ שֶׁמּוּזְהָרִין עָלָיו בְּבַל יֵרָאֶה וּבְבַל יִמָּצֵא. אֶלָּא, מַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּיחָתָהּ עַד הָעֶרֶב, וְאִם הֶחְמִיצָה - הֶחְמִיצָה. **גמרא** לֵימָא בְּטוֹבַת הַנָּאָה קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: טוֹבַת הַנָּאָה מָמוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: טוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן. לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סָבְרִי "טוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן" וְהָכָא בְּ"הוֹאִיל" קָמִיפַּלְגִי. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי אִיתְּשִׁיל עֲלָהּ - מָמוֹנֵיהּ הוּא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: לָא אָמְרִינַן הוֹאִיל. אִיתְּמַר, הָאוֹפֶה מִיּוֹם טוֹב לַחוֹל, רַב חִסְדָּא אָמַר: לוֹקֶה, רַבָּה אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה. רַב חִסְדָּא אָמַר: לוֹקֶה, לָא אָמְרִינַן "הוֹאִיל וּמִיקְלַעֵי לֵיהּ אוֹרְחִים חֲזִי לֵיהּ". רַבָּה אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה, אָמְרִינַן הוֹאִיל. אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְרַב חִסְדָּא: לְדִידָךְ, דְּאָמַרְתְּ לָא אָמְרִינַן הוֹאִיל - הֵיאַךְ אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם עֵירוּבֵי תַבְשִׁילִין. וּמִשּׁוּם עֵירוּבֵי תַבְשִׁילִין שָׁרִינַן אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא? אָמַר לֵיהּ: מִדְּאוֹרַיְיתָא צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזְרוּ בֵּיהּ, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב אַף לַחוֹל. וְכֵיוָן דְּאַצְרַכּוּהוּ רַבָּנַן עֵירוּבֵי תַבְשִׁילִין - אִית לֵיהּ הֶיכֵּירָא. אֵיתִיבֵיהּ: בְּהֵמָה הַמְסוּכֶּנֶת לֹא יִשְׁחוֹט אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכוֹל הֵימֶנָּה כַּזַּיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם. יָכוֹל לֶאֱכוֹל - אַף עַל גַּב דְּלָא בָּעֵי לְמֵיכַל. בִּשְׁלָמָא לְדִידִי, דְּאָמְרִי "הוֹאִיל" - הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי לְמֵיכַל מְצֵי אָכֵיל - מִשּׁוּם הָכִי יִשְׁחוֹט. אֶלָּא לְדִידָךְ, דְּאָמְרַתְּ לָא אָמְרִינַן "הוֹאִיל" - אַמַּאי יִשְׁחוֹט? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ. וּמִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ שָׁרִינַן אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא?! אָמַר לֵיהּ: אִין, מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ גָּמַר בְּלִבּוֹ לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת, וְאִי אֶפְשָׁר לְכַזַּיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֵיתִיבֵיהּ: לֶחֶם הַפָּנִים

נאכל

לֹא זֶה הוּא חָמֵץ שֶׁמּוּזְהָרִין עָלָיו בְּכָל יְרָאָה וּבְכָל יִמָּצֵא, שהרי אחר שקרא עליו שם חלה אינו שלו, שהרי נעשה ממון שבט הכהונה, והתורה אמרה (שמות יג ז) 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר', כלומר רק שאור השייך לך אין אתה רואה. **אֶלָּא מַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּיחָתָהּ עַד הָעֶרֶב** – מוצאי יום טוב, שאז מותר לשורפה, **וְאִם הֶחְמִיצָה, הֶחְמִיצָה,** כלומר, אין חוששים לכך.

גמרא

מבואר במשנה שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בחלה של חמץ, לרבי אליעזר עובר עליה משום בל יראה ובל ימצא, ולרבי יהושע אינו עובר. הגמרא מבררת במה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע. שואלת הגמרא: **לֵימָא** – האם נאמר שרבי אליעזר ורבי יהושע **בְּטוֹבַת הֲנָאָה קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו בזכות שיש לבעל הבית במתנות כהונה שיכול לתתם לאיזה כהן שירצה וליטול שכר על כך, האם נחשבים מחמת זכות זו כממונו של הישראל, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, טוֹבַת הֲנָאָה** נחשבת **מָמוֹן,** ומפני כן אם החמיצה החלה עובר עליה משום בל יראה ובל ימצא, שהרי יש לו בה זכות ממונית ונחשבת בבעלותו, ולכן יאפה את הככרות קודם שיפריש חלה, שאם יפריש חלה קודם האפיה יהיה אסור לאפותה כיון שאינה ראויה לו לאכילה, ותחמיץ. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ** נחשבת **מָמוֹן,** ואם החמיצה החלה אינו עובר עליה משום בל יראה, ולכן יכול להפרישה ולהניחה עד הערב.

דוחה הגמרא: **לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סָבְרִי** – בין רבי אליעזר ובין רבי יהושע סוברים **שטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, וְהָכָא בְּ'הוֹאִיל' קָמִיפַּלְגִי** – וכאן נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע האם יש להחשיב דבר שבידו לעשותו כאילו כבר נעשה. **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, אָמְרִינַן 'הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי אִיתְּשִׁיל עֲלָהּ'** – אומרים שכיון שאילו ירצה ישאל לחכם על הפרשתו, והחכם יעקור את דבריו הראשונים, ותחזור חלה זו להיות טבל של הישראל, על כן **מָמוֹנֵיהּ הוּא** – נחשבת החלה כממונו, ועובר עליה משום בל יראה ובל ימצא. ולכן לא יקרא עליה שם חלה ויניחנה שתחמיץ, אלא יאפנה ואחר כך יקרא עליה שם חלה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, לֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל,** ואין החלה נחשבת כממונו לאחר שהפרישה לעבור עליה בבל יראה ובל ימצא, ולכן יכול לקרוא עליה שם חלה קודם שיאפה אותה ולהניחה בלא אפייה אף שתחמיץ.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים האם אומרים 'הואיל': **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הָאוֹפֶה מִיּוֹם טוֹב לַחוֹל,** כלומר לאחר שאכל וגמר סעודת יום טוב, שברור לנו שלא יאכל עוד עד הערב שהוא חול, **רַב חִסְדָּא אָמַר,** לוֹקֶה משום מלאכה האסורה ביום טוב, שלא הותרה מלאכת אוכל נפש אלא לצורך יום טוב עצמו. **רַבָּה אָמַר, אֵינוֹ לוֹקֶה.**

מבארת הגמרא את המחלוקת: **רַב חִסְדָּא אָמַר לוֹקֶה,** שכן **לֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל וּמִיקְּלְעֵי לֵיהּ אוֹרְחִים חֲזִי לֵיהּ** – אין אומרים שכיון שאם יזדמנו לביתו אורחים ביום טוב שיצטרכו לפת זו יהיה לו ליתן להם, ואז נמצא שאפה לצורך אוכל נפש ביום טוב שהיא מלאכה המותרת, גם אם לא נזדמנו לו אורחים אינו לוקה, אלא כיון שבשעת האפייה לא היו אורחים הרי זו אפייה שלא לצורך היום ולוקה עליה. **רַבָּה אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה,** שכן **אָמְרִינַן 'הוֹאִיל** ואם יזדמנו אורחים לביתו שצריכים לפתו ימצא שאפה לצורך אוכל נפש ביום טוב', ולכך גם אם לא נזדמנו לו אורחים אינו לוקה, שנחשב כעושה מלאכה לצורך יום טוב.

רבה מקשה על רב חסדא: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְרַב חִסְדָּא,** לשיטתי שאומרים 'הואיל' מובן שמותר לאפות מיום טוב לשבת שלמחרתו, כיון שהמאכל כולו ראוי אף ליום טוב אילו יבואו אורחים, אלא **לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ לֹא אָמְרִינַן 'הוֹאִיל'** – לדבריך שאתה אומר שאין אומרים סברת 'הואיל', והאופה מיום טוב לחול לוקה, קשה **הֵיאָךְ אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת,** והרי היא מלאכה שלא לצורך יום טוב. מתרץ רב חסדא: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרבה, הטעם שמותר לאפות ביום טוב לצורך השבת שלמחרתו, הוא **מִשּׁוּם** שבערב יום טוב מניחים **עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין.**

רבה תמה על תשובת רב חסדא: **וְכִי מִשּׁוּם עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין** שהוא תקנת חכמים **שָׁרִינַן** [–אנו מתירים] **אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא** של בישול ואפייה ביום טוב שלא לצורך היום. רב חסדא מבאר את תירוצו: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרבה, **מִדְּאוֹרַיְיתָא צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב,** כיון ששניהם נקראים שבת והם קדושה אחת, וכשם שמותר לעשות ביום טוב צורך אוכל נפש של אותו יום, כך מותר לעשות צרכי שבת שלאחריה ביום טוב, **וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרוּ בֵּיהּ** – ורבנן הם שגזרו שלא לבשל מיום טוב לשבת בלא עירוב תבשילין, **גְּזֵירָה שָׁמָא יֹאמְרוּ** – יטעו לומר, **אוֹפִין** [–מותר לאפות] **מִיּוֹם טוֹב אַף לַחוֹל** כשם שמותר לצורך השבת שאחריו, ויעברו על איסור תורה, **וְכֵיוָן דְּאַצְרְכוּהָ רַבָּנָן** – וכיון שהצריכו חכמים את המבשל מיום טוב לשבת להניח **עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין, אִית לֵיהּ הֶיכֵּירָא** – יש לו היכר, שלא התירה התורה ביום טוב אלא צרכי שבת ולא צרכי חול, ולא יבוא לטעות בכך.

הגמרא מביאה קושיא על דעת רב חסדא: **אִיתִיבֵיהּ** הקשה רבה לרב חסדא, שנינו במשנה (ביצה כה.), **בְּהֵמָה הַמְסוּכֶּנֶת** – החולה ונוטה למות, ורוצה לשוחטה ביום טוב קודם שתמות ותתנבל שלא יפסיד את בשרה, ואינו צריך לאכלה ביום טוב, שכבר אכל סעודתו, **לֹא יִשְׁחוֹט** אותה ביום טוב **אֶלָּא** אם נותר זמן **כְּדֵי שֶׁיָּכוֹל** להפשיט ולחתוך ולצלות **וְלֶאֱכוֹל הֵימֶנָּה** לכל הפחות **כַּזַּיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם.** ומשמע שדי בכך שיָכוֹל **לֶאֱכוֹל** ממנה מבעוד יום, **אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּעֵי לְמֵיכַל** – שאינו רוצה לאכול [כיון שכבר אכל]. **וּכְשֶׁלְּמָא לְדִידִי דְּאָמְרִי 'הוֹאִיל'** – המשנה מובנת לדעתי שאומרים 'הואיל', **שהוֹאִיל וְאִי בָּעֵי לְמֵיכַל מָצֵי אָכִיל** – שכיון שאם ירצה לאכול מן הבהמה יוכל לאכול, **מִשּׁוּם הָכִי יִשְׁחוֹט** אף על פי שאינו רוצה לאכול, **אֶלָּא לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ לֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל** – לשיטתך רב חסדא שאתה אומר שאין אומרים 'הואיל', **אַמַּאי יִשְׁחוֹט** – מדוע התירו לו לשחוט, והרי היא שחיטה שלא לצורך יום טוב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרבה, לכך התירו לו לשחוט בהמה מסוכנת ביום טוב, **מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ.** מקשה רבה על תירוץ רב חסדא: **וְכִי מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ שָׁרִינַן** [–מתירים] **אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא.**

רב חסדא מבאר את תירוצו: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרבה, **אִין** – אכן ההיתר משום הפסד ממונו, שהלא בעל הבהמה יודע שאינו רשאי לשחוט בהמה שלא לצורך אכילה ביום טוב, ולכן אף שכבר אכל, **מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ גָּמַר בְּלִבּוֹ** להכריח עצמו ולעבור על דעתו **וְלֶאֱכוֹל** מן הבהמה המסוכנת **כַּזַּיִת** בשר, והוא כמי שצריך לכזית בשר לאכלו ביום טוב. **וְכֵיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בָּשָׂר** מבהמה **בְּלֹא שְׁחִיטָה** של כולה, מותר לשחטה ביום טוב.

רבה מקשה על דברי רב חסדא לעיל, שמותר לעשות מלאכה ביום טוב לצורך אכילה בשבת: **אִיתִיבֵיהּ** – הקשה רבה לרב חסדא, שנינו במשנה (מנחות קז), **לֶחֶם הַפָּנִים** שנערך על השולחן בשבת ונאכל לשבת הבאה,

פעמים שהוא **נֶאֱכָל לְתִשְׁעָה** – ביום התשיעי לאפייתו, ופעמים **לַעֲשָׂרָה** – ביום העשירי, ופעמים **לְאַחַד עָשָׂר** – ביום האחד עשר, **לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר** – ואינו נאכל קודם יום התשיעי ולא אחר יום האחד עשר. ומפרשת המשנה, **כֵּיצַד, כְּדַרְכּוֹ** – במקרה הרגיל, נאכל **לְתִשְׁעָה**, שכן הוא **נֶאֱפָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת**, ומסדרים אותו על השולחן למחרת ביום השבת, ומסלקים אותו מהשולחן **וְנֶאֱכָל** לכהנים **בַּשַּׁבָּת** הבאה, שהיא **לְתִשְׁעָה** ימים מאפייתו. ואם **חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת**, שאסור לאפות בו דבר שאינו לצורך היום טוב, מקדימים לאפותו בערב יום טוב שהוא יום חמישי בשבוע, **וְנֶאֱכָל לַשַּׁבָּת** שבשבוע הבא, שהיא **לַעֲשָׂרָה** ימים מאפייתו. ואם חלו **שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים** של **רֹאשׁ הַשָּׁנָה** בימים חמישי ושישי, מקדימים לאפותו בערב ראש השנה שהוא יום רביעי, **וְנֶאֱכָל לַשַּׁבָּת** שבשבוע הבא, שהיא **לְאַחַד עָשָׂר** ימים מאפייתו. ולכך מקדימים לאפותו מערב שבת וערב יום טוב, **לְפִי** שֶׁלחם הפנים **אֵינוֹ דּוֹחֶה** באפייתו, **לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַיּוֹם טוֹב.**

מסיים רבה את הקושיא: והרי לחם הפנים לצורך שבת הוא, שהוא נאכל בשבת, **וְאִי אָמְרַתְּ** שמן התורה **צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב** ורק חכמים אסרום, קשה **אַמַּאי** – מדוע אפיית לחם הפנים **לֹא דָּחֵי יוֹם טוֹב**, והרי מקובל בידינו שבמקדש לא אסרו דברים משום שבות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרבה, באמת האיסור לעשות צורכי שבת ביום טוב אינו אלא מדרבנן, ומה שלא התירו חכמים לאפות לחם הפנים ביום טוב שחל להיות בערב שבת אף שלא גזרו שבות במקדש, הוא משום **שִׁבּוּת קְרוֹבָה** – דבר שאסור מגזירת חכמים והוצרכו לעבור עליו לצורך אותו היום **הֻתִּירוּ** חכמים במקדש, אבל **שִׁבּוּת רְחוֹקָה** – דבר איסור הנצרך לשבת השניה **לֹא הֻתִּירוּ** חכמים אף במקדש.

מקשה הגמרא על רב חסדא: **וּלְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** [הובאה דעתו בהמשך המשנה במנחות (קז:)] **דְּאָמַר מִשּׁוּם** [–משמו של] **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַסְּגָן**, שכאשר חל יום טוב בערב שבת לחם הפנים **דּוֹחֶה** באפייתו **אֶת יוֹם טוֹב**, שיש בו צורך אוכל נפש, ואף שאינו נאכל ביום טוב אלא בשבת, שגם השבת נחשבת יום טוב. ואף על פי שגזרו חכמים שלא לאפות ביום טוב לצורך השבת, מכל מקום במקדש לא גזרו אף על פי שהיא שבות רחוקה [שאותו לחם אינו נאכל אלא לשבת שבשבוע הבא]. וְאולם כאשר חל יום הכפורים בערב שבת, **אֵינוֹ דּוֹחֶה** באפייתו **אֶת יוֹם צוֹם** הכפורים, שביום הכפורים אסור מן התורה לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש [ומקדימים לאפותו ביום חמישי], **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר זאת, הרי מכך שהתיר לאפות לחם הפנים ביום טוב לצורך אכילתו בשבת שבשבוע הבא מוכח שהתירו גם שבות רחוקה.

מתרצת הגמרא: רב חסדא סובר, **כְּהָא פְּלִיגִי** – בדבר זה עצמו נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בן הסגן, **מַר** [–תנא קמא] **סָבַר, שִׁבּוּת קְרוֹבָה הֻתִּירוּ** במקדש **וְשִׁבּוּת רְחוֹקָה לֹא הֻתִּירוּ, וּמַר** [–רבי שמעון בן הסגן] **סָבַר, שִׁבּוּת רְחוֹקָה נַמִּי** [–גם כן] **הֻתִּירוּ** במקדש.

רב מרי מקשה קושיא נוספת על דברי רב חסדא לעיל, שמן התורה מותר לעשות מלאכה ביום טוב לצורך אכילה בשבת: **מָתִיב רַב מָרִי** – הקשה רב מרי לרב חסדא, שנינו במשנה (מנחות קז:), **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** שהיו מביאים בחג השבועות, **אֵינָן נֶאֱכָלוֹת** לכהנים **לֹא פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם** – לא לפני היום השני לאפייתן, **וְלֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשָׁה** ימים לאפייתן. ומפרשת המשנה, **כֵּיצַד**, במקרה הרגיל **הֵן נֶאֱפוֹת** בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב של שבועות, **וְנֶאֱכָלוֹת לְיוֹם טוֹב** של שבועות, שהוא לִשְׁנַיִם – היום השני לאפייתן. ואם **חָל יוֹם טוֹב** של שבועות **לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת** – ביום ראשון, מקדימים לאפותן בערב שבת והן **נֶאֱכָלוֹת לְיוֹם טוֹב**, שהוא **לִשְׁלֹשָׁה** – היום השלישי לאפייתן. ולכך מקדימים לאפותן מערב שבת וערב יום טוב, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה** אפייתן **לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַיּוֹם טוֹב.**

מסיים רב מרי את הקושיא: והרי שתי הלחם לצורך יום טוב הן, שהן נאכלות ביום טוב, **וְאִי אָמְרַתְּ** שמן התורה **צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב** שלפני השבת, **הַשְּׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, מדוע אפיית שתי הלחם אינה דוחה את היום טוב וצריך לאפותן מערב יום טוב, **דְּשַׁבָּת בְּיוֹם טוֹב שָׁרֵי דְּיוֹם טוֹב בְּיוֹם טוֹב מִיבַּעְיָא** – אם מותר לעשות צרכי שבת ביום טוב אף על פי שאינו נהנה מהמלאכה אלא בשבת שלמחרת, וכי צריך לומר שמותר לעשות מלאכה שהיא לצורך היום טוב עצמו, אף על פי שאינו נהנה מהמלאכה מיד אלא לאחר זמן [ששתי הלחם מותרים לכהנים רק לאחר שישחטו את כבשי השלמים הבאים עמהם ויזרקו דמם]. ומכך שלא התירו לאפות את שתי הלחם ביום טוב, מוכח שלא התירה התורה לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש ביום טוב אלא כשראוי להנות ממנה מיד, ומה שהתירו לעשות צרכי שבת ביום טוב הוא רק משום 'הואיל ואי מיקלעי אורחים' [שהם ראויים לאכול מיד], וטעם זה לא שייך בשתי הלחם, שעכשיו אינם ראויים לאכילה עד שישחטו הכבשים ויזרק דמם, וכיון שאפיית שתי הלחם יכולה להעשות מערב יום טוב, אינה דוחה יום טוב.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם בשתי הלחם, שאסור לעשותם ביום טוב אף על פי שמותר לעשות צרכי שבת ביום טוב אף שאינו נהנה מהמלאכה מיד, משום **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק בהיתר עשיית מלאכת אוכל נפש (שמות יב טז) 'אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם', ומשמע שכשהמלאכה היא 'לָכֶם' – לצרכיכם, הותר לעשותה ביום טוב, **וְלֹא** כשהיא לְצורך **גָּבוֹהַּ**, ואפיית שתי הלחם צורך גבוה היא.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר מִשּׁוּם** [–משמו של] **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַסְּגָן**, אפיית שתי הלחם **דּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב**, ומותרת בשבועות, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר זאת, והרי דורשים 'לכם ולא לגבוה'.

מתרצת הגמרא: רבי שמעון בן הסגן **סָבַר לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל** (ביצה כ:), **דְּאָמַר**, מהכתוב 'לָכֶם' דורשים 'לְכָם' – לצורכיכם מותרים אתם לעשות מלאכה ביום טוב, **וְלֹא** לְצורך **גְּבָרִים**, אבל לצורך גבוה מותר.

רב חסדא מקשה לרבה הסובר שאומרים 'הואיל': **שָׁלַח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה** קושיא **בְּיַד רַב אֲחָא בַּר רַב הוּנָא, מִי אָמְרִינַן** – וכי אפשר לומר 'הואיל', **וְהָא תְּנַן** – והרי שנינו במשנה (מכות כא:), **יֵשׁ** פעמים שאדם **חוֹרֵשׁ תֵּלֶם אֶחָד** – שורה אחת בשדה, **וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ** – על חרישה זו שמונה עונשי מלקות **מִשּׁוּם שְׁמוֹנָה לָאוִין**, וזהו **הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר** יחד, שלוקה משום 'לא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו' (דברים כב י), **וְהֵן** – השור והחמור **מוּקְדָּשִׁים** לשמים, שעל השור שהוא קדשי מזבח לוקה משום 'לא תַעֲבֹד בְּבְכֹר שׁוֹרֶךָ' (שם טו יט), ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית לוקה משום איסור מעילה, **וְהַחֲרִישָׁה** היא לזריעת **כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם** – שבחרישתו בין הגפנים הוא מכסה זרעים באדמה, שלוקה משום 'לא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם' (דברים כב ט),

רש"י

נאכל לתשעה — ליום תשיעי לאפייתו. **נאפה בערב שבת** — זו, מסדרין אותן למחר, ולשבת הבאה מסלקים אותן — הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו. **חל יום טוב בערב שבת** — ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך יום טוב, ואפאוהו מערב יום טוב שהוא חמישי בשבת — נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה. **שני ימים של ראש השנה** — חלו בחמישי וששי, כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה, דתנן (ראש השנה ל,ב): נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. נאפה ברביעי בשבת, ונאכל בשבת שניה — לאחד עשר. וההוא שבת לאו יום צום הוא, דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר, ומונין מיום שני, כדאמרינן: שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אלא אם כן באים קודם המנחה. ואי נמי הוי יום צום — מצי אכיל ליה לאורתא, דהוי נאכל ליום ולילה, ובקדשים לילה הולכת אחר היום. ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות. **שאינו דוחה** — באפייתו. **לחם הפנים** — צרכי שבת הוא, שמסלקין ואוכלין אותו בשבת. ואי מדאורייתא נעשין ביום טוב בגבולין, ומדרבנן הוא דאסור — הא במקדש קיימא לן דלא גזרו על קיימא לן דלא גזרו על השבות, ואמאי אינו דוחה? **לעולם צרכי שבת** — ביום טוב אין בהן אלא משום שבות, ודקא קשיא לך הכא לישתרי, דאין שבות במקדש. **שבות קרובה** — של יום טוב עצמו, או של אותה שבת עצמה, שצריכה לבו ביום במקדש — התירו. **שבות רחוקה** — לדחות שבות יום טוב זה בשביל שבת שניה — לא התירו במקדש. **ואינו דוחה את יום צום הכפורים** —באפייתו, דאיסורא דאורייתא הוא, דלא הותר בו אוכל נפש. אבל יום טוב — הותר בו אוכל נפש, והאי אוכל נפש הוא. ואף על גב דאינו צורך ליום טוב — הרי צורך לשבת, דהוא נמי יום טוב. הלכך, בעלמא איסור שבות הוא, ובמקדש לא גזור, ואף על גב דרחוקה היא. **שתי הלחם** — הבאין בעצרת. **לשלשה** — לפי שאפאום מערב שבת. **ביום טוב מיבעיא** — אי נמי לא חזו השתא — הא חזו לבו ביום, ומי גרעי מצרכי שבת של מחר? דלכל האי יומא לא חזי ליה, דהא סעד כבר. אלא לאו שמע מינה: אין מותר ביום טוב מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה. וצרכי שבת — טעמייהו משום האויל דאורחים, ובהני ליכא למימר "האויל", משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן, וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול — לא דחי ליה ליום טוב מידי דלא חזי ליה. **רבן שמעון כו'** — לא גרסינן ביה: ואינו דוחה יום צום — דמה ענין יום צום סמוך לעצרת? **כאבא שאול** — במסכת ביצה (כ,ב). **לכם ולא לגוים** — אבל לגבוה שרי. **ביד רב אחא** — הטעימו תשובה זו, לאומרה לרבה משמו. **החורש בשור וחמור** — משום "לא תחרוש" וגו'. **והן מוקדשין** — עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום "לא תעבוד בבכור שורך", וכל הקדשים בבכור, ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית — משום לאו דהזיד במעילה, דאמרן בפרק "כל שעה" (לעיל לג,א): הזיד במעילה — באזהרה. וגמר חטא חטא מתרומה — הרי שלשה לאוין חלוקין. ולא חשיב אלא לאוין חלוקין.

תוספות

נאכל לאחד עשר יום — כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה ביום חמישי, דנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש כי היכי דלא לזלזלו ביה לשנה הבאה, כשיבאו העדים קודם המנחה. כדמוכח בריש ביצה (ה,ב), ובתרא עיקר ומיניה מנינן יום הכפורים. ויהא יום הכפורים ביום ראשון, ואז נאכל לאחד עשר. אבל אם באו עדים קודם המנחה — אם כן למחר ביום ששי חול גמור הוא, ויכולין לאפות לחם אחר ביום ששי, ולחם הראשון יפדה דאין התנור מקדשם. כיון דקסבר דאינו דוחה לא שבת ויום טוב. כדפרישית לעיל.

ואי אמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב — תימה לרבינו יצחק: מאי פריך? והא רב חסדא לא פליג עליה דרבה אלא שמתיר לבשל ביום טוב לשבת כמו שמותר לבשל לבו ביום, דקדושה אחת היא כדפירש הקונטרס. אבל בכהאי גונא דמייתי — אפילו לבו ביום אסורה, כדקתני סיפא גבי שתי הלחם, ובהא לא אמר רב חסדא שיעשו ביום טוב יותר מרבה! ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו לעיל: צרכי שבת נעשים ביום טוב — לאו משום דקדושה אחת היא, אלא כלומר הואיל שהיא מצות שבת, אם לא יעשנה ביום טוב — שוב לא יעשנה, חשיב כמו אוכל נפש דיום טוב. והשתא פריך שפיר: בשלמא לדידי דלא שריא ביום טוב לשמחת יום טוב, אלא בכהאי גונא שיהא עיקרו משום שמחת יום טוב — והכא ליכא שמחת יום טוב. וגבי שתי הלחם נמי, אין עיקרו לשמחת יום טוב, אלא עיקרו משום זבח. אלא לדידך, דאמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב, וכל דבר שהוא מצוה וצריך לעשות ביום טוב שאין לו זמן אחר — הכא אמאי לא דחי יום טוב? וכן נראה לקמן גבי שתי הלחם. ורש"י פירש גבי שתי הלחם דלרבה אתי שפיר, דלא שייכא הואיל — משום דההיא שעתא לא חזו עד שישחטו עליהם בכשים ויזרוק דמן. וקשה לרבינו יצחק לפירושו: כיון דהגמרא אינה יודעת חילוק בין גבוה להדיוט, וכי בשביל שלא יהא עכשיו ראוי אף על פי שיהא ראוי לבו ביום יהא אסור? הלא בשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה, ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן אף על פי שאסורים עד שיזרוק דמן, ושחט בהמתו נמי בשעת שחיטה אינה ראויה. אלא, כיון שמותר אחר זמן לבו ביום — לאו חסרון הוא. ואם כן תיקשי נמי לרבה! ומיהו יש לומר לפירוש הקונטרס דשתי הלחם אין להם שום חסרון בגופו.

ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר דוחה יום טוב — בשלמא לדידי דאמינא דסבירא ליה לתנא קמא דצורכי שבת אינן נעשים ביום טוב — איכא למימר דבהא פליגי ולא איירי אלא בדאורייתא. וקשה לך מתנא קמא. אי נמי אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאיכא למימר דפליגי, דמר סבר: אמרינן הואיל ויכול לפדותו. ומר סבר: לא אמרינן הואיל, דלא שכיח. כדפרישית לעיל. אלא לדידך, דאמרת דטעמא דתנא קמא משום שבות רחוקה — בהא ליפלוג עליה רבן שמעון בן גמליאל.

לכם ולא לגבוה — פירוש: אף ולא לגבוה, ודרשינן נמי ולא לגוי כדמוכח בביצה (כ,ב), דמאן דסבר: נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב — דריש נמי "לכם" ולא לגוי, גבי אמרו להם בית שמאי לבית הלל: והלא כבר נאמר "לכם" ולא לגבוה.

ומוקדשין — פירש הקונטרס דבמוקדשין איכא תרתי: בשור עובר משום "לא תעבוד בבכור שורך" וחמור שהוא קדשי בדק הבית חייב משום מעילה. ובחנם דחק, דבשור גופיה מיחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק בתרא דמכות (כב,א) אמר: מידי דאיתא בשאלה — לא קתני. ופריך: והרי הקדש! ומשני: בבכור. ופריך: והרי נזיר. והשתא מחמור הוה ליה לאקשויי לפירוש הקונטרס, כיון דאיירי בחמור הקדש! ועוד קשה לפירושו: ליחשוב נמי כלאי זרעים, ולוקמא בגון שזרע הרבה מינין בכרם, דכי האי גוונא פריך במסכת מכות (כא,א) לחשוב כמה לאוי! ונראה לרבינו יצחק: דלא חשיב לאו דמעילה, דלא חשיב אלא הנך לאוי דלקי עלייהו אחרישה כל שהוא, אבל אלאו דמעילה לא לקי עד שיחרוש בשוה פרוטה. וכלאי הכרם מפרש רבינו יצחק דחשיב תרי לאוי — משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם. וכן משמע בפירושו, מדלא קתני כלאי הכרם, אלא כלאים בכרם. והא דאמר רבי יאשיה: אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד — לאו משום דלית ליה כלאי זרעים, אלא "אינו חייב" — משום כלאי הכרם קאמר. וכן משמע בירושלמי, דקאמר: על דעתיה דר' יאשיה כתיב "שדך לא תזרע כלאים" לאיזה דבר נאמר "לא תזרע כרמך כלאים", פירוש: כיון דבלא חרצן מיחייב משום שדך! ומשני: שאם התרו בו משום שדך — לוקה, ומשום כרמך — לוקה, וכן משמע בפרק "אותו ואת בנו" (חולין פב,א) דקאמר: הזורע כלאים כלאים לוקה. ופריך: כלאים כלאים למה ליי? ומסיק: מילתא אגב אורחיה קמשמע לן, דאיכא תרי גווני כלאים, לאפוקי מדרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה וכו'. וקא משמע לן דכי זרע חטין וחרצן ושעורה וחרצן — נמי חייב. ומדלא נקט חטה ושעורה אלא חטה וחרצן — משמע דרבי יאשיה מודה בחטה ושעורה דלוקה משום כלאי זרעים. והא דאמרינן בפרק בתרא דבבורות (נד,א) דתירוש ויצהר אין תורמין מזה על זה, מדכתיב: "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" תן חלב לזה וחלב לזה, אשכחן תירוש ויצהר, תירוש ודגן, דגן ודגן מנין? אמרת קל וחומר וכו'. ולרבי יאשיה מייתי לה הכי: מה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה עם זה, אפילו

נֶאֱכָל לְתִשְׁעָה, לַעֲשָׂרָה, וּלְאַחַד עָשָׂר - לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כֵּיצַד? כִּדְרִכּוֹ - לְתִשְׁעָה, נֶאֱפָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת נֶאֱכָל בַּשַּׁבָּת לְתִשְׁעָה. חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - נֶאֱכָל לַשַּׁבָּת לַעֲשָׂרָה. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - נֶאֱכָל לַשַּׁבָּת לְאַחַד עָשָׂר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַיּוֹם טוֹב. וְאִי אָמְרַתְּ צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב אַמַּאי לָא דָּחֵי יוֹם טוֹב? אָמַר לֵיהּ: שְׁבוּת קְרוֹבָה - הִתִּירוּ, שְׁבוּת רְחוֹקָה - לֹא הִתִּירוּ. וּלְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַסְּגָן: דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם צוֹם, מַאי אִיבָּא לְמֵימַר? בְּהָא פְּלִיגִי; מָר סָבַר: שְׁבוּת קְרוֹבָה הִתִּירוּ, שְׁבוּת רְחוֹקָה לֹא הִתִּירוּ. וּמָר סָבַר: שְׁבוּת רְחוֹקָה נַמִּי הִתִּירוּ. מְתִיב רַב מָרִי: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵינָן נֶאֱכָלוֹת לֹא פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשָׁה. כֵּיצַד? נֶאֱפוּת עֶרֶב יוֹם טוֹב - נֶאֱכָלוֹת לְיוֹם טוֹב לִשְׁנַיִם, חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת - נֶאֱכָלוֹת לְיוֹם טוֹב לִשְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַיּוֹם טוֹב. וְאִי אָמְרַתְּ צוֹרְכֵי שַׁבָּת נַעֲשִׂין בְּיוֹם טוֹב, הָשְׁתָּא דְּשַׁבָּת בְּיוֹם טוֹב שָׁרֵי - דְּיוֹם טוֹב בְּיוֹם טוֹב מִיבָּעְיָא?! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא "לָכֶם" - "לָכֶם" וְלֹא לַגָּבוֹהַּ. וּלְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַסְּגָן: דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, מַאי אִיבָּא לְמֵימַר? סָבַר לֵהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּאָמַר: "לָכֶם" - לָכֶם" וְלֹא לַגּוֹיִם. שָׁלַח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה בְּיַד רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא: מִי אָמְרִינַן "הוֹאִיל", וְהָא תְּנַן: יֵשׁ חוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר, וְהֵן מוּקְדָּשִׁים, וְכִלְאַיִם בַּכֶּרֶם,

ושביעית

ושביעית

ושביעית

וּשְׁבִיעִית בְּיוֹם טוֹב, כֹּהֵן וְנָזִיר אַבֵּית הַטּוּמְאָה. וְאִי אָמְרִינַן הוֹאִיל - אַחֲרִישָׁה לָא לִיחַיֵּיב הוֹאִיל וַחֲזֵי לְכִיסּוּי דַּם צִיפּוֹר! אָמַר רַבִּי פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: בַּאֲבָנִים מְקוּרְזָלוֹת. רְאוּיוֹת לְכוֹתְשָׁן! וּכְתִישָׁה בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי? רְאוּיוֹת לְכוֹתְשָׁן כִּלְאַחַר יָד. בְּצוּנְמָא! צוּנְמָא בַּר זְרִיעָה?! צוּנְמָא מִלְּמַעְלָה, וְעָפָר תִּיחוּחַ מִלְּמַטָּה. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם עָפָר תִּיחוּחַ! אֶלָּא אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: בְּטִינָא. וְטִינָא בַּר זְרִיעָה הוּא? בְּמַתּוּנְתָּא. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: הַמְבַשֵּׁל גִּיד הַנָּשֶׁה בְּחָלָב בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלוֹ, לוֹקֶה חָמֵשׁ: לוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל גִּיד בְּיוֹם טוֹב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִּיד, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם הַבְעָרָה. וְאִי אָמְרִינַן "הוֹאִיל" - אַהַבְעָרָה לָא לִיחַיֵּיב, הוֹאִיל דַּחֲזֵי לֵיהּ לְצָרְכּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: אַפֵּיק הַבְעָרָה וְעַיֵּיל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵילָה. וְהָתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: לוֹקִין שְׁתַּיִם עַל אֲכִילָתוֹ וְשָׁלֹשׁ עַל בִּישּׁוּלוֹ, וְאִי אִיתָא: שָׁלֹשׁ עַל אֲכִילָתוֹ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא: אַפֵּיק הַבְעָרָה וְעַיֵּיל עֲצֵי מוּקְצֶה. וּמוּקְצֶה דְּאוֹרַיְיתָא הוּא? אֲמַר לֵיהּ: אִין, דִּכְתִיב: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ", וְאַזְהָרְתָהּ מֵהָכָא - מִ"לֹּא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה". אֲמַר לֵיהּ: וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַתְּ; בְּעַאי מִינֵּיהּ מֵרַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ בְּעַאי מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא: הֵבִיא שֶׂה מֵאֵפֶר וּשְׁחָטוֹ תָּמִיד בְּיוֹם טוֹב מַהוּ? וְאַתְּ אָמְרַתְּ לָן, אֲמַר לִי עֲלָהּ: "שֶׂה" - וְלֹא הַבְּכוֹר, "אַחַת" - וְלֹא מַעֲשֵׂר, "מִן הַצֹּאן" - וְלֹא הַפַּלְגֵּס,

"מן

רש"י

ושביעית — דעובר משום "שדך לא תזרע". וחורש תולדה דזורע, כגון חורש לכסות את הזריעה. **ובכלאים בכרם** — דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים, והמחפה בכלאים לוקה — הרי חמשה. ויום טוב — הרי ששה. ושבת לא תנא, משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא, דאין לוקין עליו. **וכהן ונזיר אבית הטומאה** — שזה בית הקברות, והוא כהן ונזיר, ויש כאן לאו דכהן "לנפש לא יטמא", ולאו דנזיר "על נפש מת לא יבוא". **אחרישה** — משום לאו דיום טוב לא לילקי. **דם צפור** — הואיל ואי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא. **באבנים** — דלא חזו לכיסוי. **ראויות לכותשן** — קושיא היא. **כלאחר יד** — על ידי שינוי, דשבות בעלמא הוא, וכיון דמדאורייתא שרי — פקע ליה מלקות. **טינא** — טיט לח ובלול. **מתונתא** — ארץ לחה, ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר, אם בא לכותשה היא מדבקת ונגבלת. **לוקה משום מבשל גיד ביום טוב** — בישול שאינו ראוי, ולוקה משום מבשל בשר בחלב אפילו הוא חול, וקסבר: יש בגידים בנותן טעם, ובשר הם.

משום הבערה — שלא לצורך. דהבערה מלאכה לעצמה, ובישול מלאכה לעצמו. **גיד הנשה של נבלה** — דלוקה על אכילתו משום נבילה. **שתים על אכילתו** — אוכל גיד ואוכל בשר בחלב. **שלש על בישולו** — משום הבערה דיום טוב, ומשום בישול דיום טוב, ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול. **ועייל עצי מוקצה** — דהשתא ליכא למימר הואיל, דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה ביום טוב. **מוקצה דאורייתא** — בתמיה. **והכינו** — במזומן, שמזמן כל צורכו היום, ויאמר: דבר זה לצורך היום, דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך, דהכתיב: "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו", וכיון דלאו מזומן הוא, והכתוב קראו הכנה — הויא לה מלאכה, ועובר עליה משום "לא תעשה כל מלאכה". **בעאי** — שאלתי. **מאפר** — אחו. ומוקצה הוא, שאינו נכנס ליישוב ימים רבים. **תמיד** — עולה של ציבור. **מהו** — ליקרב. **שה ולא את הבכור** — מתניתא היא, ודרשה קרא דיחזקאל (מה) גבי קרבנות: "ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל". **שה ולא את הבכור** — דשה משמע שיהא ראוי להיות בין זכר בין נקבה, דכולן בכלל שה, ובכור אינו אלא זכר. **ולא מעשר** — דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר, והכי משמע: אחד — שיהא לבד, ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה. **מן הצאן** — ולא כל הצאן, מיעוטא הוא, להוציא. פלגס יצא מכלל כבש, ולכלל איל לא בא, והיינו כל חודש שלשה עשר. דכבש בן שנה הוא, ואיל משנכנס לשנה שניה חודש שלם, והכי מפרש לה במסכת פרה (פרק ראשון משנה ג).

מן

תוספות

אפילו על ידי דבר אחר — אין מעשרין מזה על זה. תירוש ודגן, דגן ודגן, שהן כלאים על ידי דבר אחר וכו'. על ידי דבר אחר דקאמר — לא קאי אדגן ודגן, דבלאו דבר אחר מיחייב בחטים ושעורים לחוד. וטעמא דר' יאשיה דכלאים בכרם לא מיחייב אלא בשלשה מינין, ובכלאי זרעים מיחייב בשני מינין — מפרש רבינו יצחק: דזריעת כלאים משמע בשני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זריעה הוא. אבל אין לפרש משום דמשמע לא תזרע בהדי כרמך כלאים, אבל שדך בלא שום זרע קרוי שדה — דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך. ולפירוש רבינו יצחק קשה: אמאי נקט שור וחמור? בשור לחודיה הוה מצי לאשכוחי כלאים — בשור פסולי המוקדשים, כדאמר בפרק בתרא דמכות (כב,א) דאמר רבי יצחק: המנהיג בשור פסולי המוקדשים — דלוקה, משום דעשאו הכתוב שני גופים, דאיתקש לצבי ואיל. ולפירוש הקונטרס ניחא, דליכא בפסולי המוקדשין לאו דמעילה. ולפירוש רבינו יצחק יש לומר: דמשום דעיקר כלאים בשור ובחמור כתיב — נקט שור וחמור. **ושביעית.** למאן דאמר בפרק קמא דמועד קטן (ג,א): חורש בשביעית אינו לוקה — מוקי הך דהכא בחורש ומחפה, דמחפה חייב משום זורע. **אחרישה** לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור — אם היה דם ציפור במקום חרישה. ובכהאי גוונא, שאם היה מבקש עפר אחר ינגב הדם, או יטשטש על ידי מים, ולא יקיים מצות כיסוי. וגם מיירי שאין יכול לקפלו וליטלו — דאם לא כן לא שייך כאן דלידחי עשה לא תעשה, כדאמר ריש לקיש [בשבת] (קלב,ב): כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם — מוטב, אם לאו — ידחה עשה לא תעשה. **באבנים** מקורזלות. פירוש: רכות, שהן ראויות לזריעה. מיהו, לא חזי לכיסוי עד שיכתוש, וגבי בית הכסא נמי, לפי שהן רכות ראויות יותר לקינוח מכשהן קשים. ולא כפירוש הקונטרס דפירש התם בפרק "כירה" (שבת מג,א): מקורזלות — חדות, דהכא לא אתי שפיר. ורש"י מחקו כאן מן הספרים. **כתישה** ביום טוב מי שרי — הקשה רבינו יצחק בן אשר: מאי פריך? הא ודאי שרי כמו חרישה דשרי משום הואיל, הכא נמי כתישה! ועוד תימה: היכי פריך הכא דליתי עשה דכיסוי וידחה לאו דיום טוב? הא אין יום טוב נדחה מפני עשה, דהא תנן ב"כיצד צולין" (לקמן פג,ב): אין שריפת קדשים דוחה יום טוב. ובפרק "במה מדליקין" (שבת כד,ב) יליף מקראי, או משום כדמסיק רב אשי התם דיום טוב עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה! ומפרש רבינו שמואל בן מאיר: "הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור" לא משום דחיה קאמר — אלא משום דאז לא צריך לחרישה אלא לעפרה, ופטור, דהחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור, משום דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה. והשתא פריך שפיר: כתישה ביום טוב מי שרי? דכתישה הוי כטחינה, וצריכה לגופה הוא, שמתכוון לעשות עפר לכסות, ולא משתרי לצורך כיסוי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. וקשה לרבינו יצחק: הא דחופר גומא פטור היינו דוקא בבית, דמקלקל הוא, כדמוכח בפרק קמא דחגיגה (י,א). והכא בשדה, דלזריעה קיימא, שמשביח את השדה בחרישה. ואפילו אי הוה התם דם ציפור — הוה חייב אי חריש בארעא דיליה. ואי אמרת הואיל ואי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה פטור — השתא נמי פטור, אם כן ביטלת כל מלאכת שבת! ורבינו תם מפרש: דבחרישה דכלאים קאי, דליכא אלא לאו גרידא. אבל איום טוב לא קאי, וכגון שאם היה הולך לבקש עפר אחר היה הדם נבלע בקרקע. ומסיק: כתישה ביום טוב מי שרי טפי, כיון דמשום יום טוב אסור דמשום דאית ביה עשה ולא תעשה — גם משום כלאים לא שייך למיפטר בהואיל, דאפילו אם היה שם דם ציפור — אסור. ובתחלה נמי הוה מצי לשנויי חרישה ביום טוב מי שרי, אלא דמשני ליה בענין אחר משום יגדיל תורה ויאדיר. **ולוקה** משום הבערה — בפרק ראשון דביצה (יב,ב) אמר: הא מני — בית שמאי היא, דלית להו מתוך. אבל לבית הלל — שרי אף על גב דצריך שיהא צורך היום — הא נמי חשיב צורך היום, אף על פי שאין ראוי לאוכלו אלא באיסור. **אהבערה** לא ליחייב — מכאן מוכיח רבינו יצחק בן אשר דרבה דאמר הואיל — היינו אפילו לבית שמאי אמר. **הואיל** וחזי לצורכו — בלא האי פירכא נמי קאמר במכות: אפיק הבערה, משום דקשיא ליה הא דקאמר רבה: חילוק מלאכות לשבת, ואין חילוק מלאכות ליום טוב. **ועייל** עצי מוקצה — תימה לרבינו יצחק: מכל מקום ליתני גיד הנשה של נבילה, ולילקי נמי משום נבילה **שה** ולא הבכור — פירש בקונטרס: דשה משמע בין זכר ובין נקיבה. ותימה: דהא בעולה איירי, דאין באה נקבה. ואם תאמר: אמאי איצטריך קרא שאין תמיד בא מבכור ומעשר? תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות! ויש לומר, דהא אמר: כל הניתנים במתן ארבע שנתנו במתנה אחת — כיפר. ועוד קשה: היאך יעשה תמיד מבכור? הא קעבר משום כל שממנו לאשים — הרי הוא ב"בל תקטירו" (יבמות ק,א)! ויש לומר: כיון דמסיק ליה לשם עולה — דינו כדין עולה. ומהאי טעמא נמי ניחא לענין מתנה. ורבינו יצחק פירש: דהאי קרא מישתעי בפסח, דכתיב ביה "שה תמים" וקאמר שלא יביאנו לא דבכור ולא דמעשר. ואתי שפיר השתא דמתנותיהן שוות, ולא תיקשי כל שממנו לאשים. **שה** ולא בכור — ואם תאמר: בפרק קמא דחגיגה (ח,א) דנפקא לן מב"מסת ידך" דכל דבר שבא חובה אין בא אלא מן החולין! ויש לומר: דהכא אסמכתא בעלמא היא, ומן המאתים שערלה בטילה במאתים — נמי אסמכתא היא. אך קשה ד"ממשקה ישראל" — מן המותר לישראל, דרשה גמורה היא, דמהאי קרא יליף בפרק קמא דמנחות (ה,ב) דטריפה אסורה לגבוה.

רבי

וזמן החרישה הוא בשנה **הַשְּׁבִיעִית** [שנת השמיטה], שלוקה משום 'וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וגו' שָׁדְךָ לֹא תִזְרָע' (ויקרא כה ד), **וּבְיוֹם טוֹב**, שלוקה משום 'כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ' (שם כג ז), והחורש הוא **כֹּהֵן וְנָזִיר** – כהן שקיבל עליו נזירות, ומקום החרישה הוא **אַבֵּית הַטּוּמְאָה** – על בית קברות, שלוקה משום 'אֶמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וגו' לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו' (ויקרא כא א), ומשום 'כָּל יְמֵי הִזִּירוֹ לַה' עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא' (במדבר ו ו), הרי כאן שמונה לאוין.

מסיים רב חסדא את הקושיא: **וְאִי אָמְרִינַן 'הוֹאִיל'**, קשה, **אַחֲרִישָׁה** – על איסור חרישה ביום טוב **לֹא לִיחַיֵּיב** מלקות, **הוֹאִיל וְחָזֵי** – וראוי כל העפר המתפורר על ידי החרישה **לְכִיסּוּי דַּם צִיפּוֹר** אם יזדמן לו לשחוט הרבה ציפורים וחיות ביום טוב, ואז יתברר שהחרישה נעשתה בהיתר, כיון שהלכה היא ש'עשה דוחה לא תעשה' (יבמות ג:), ודוחה העשה של כסוי הדם את הלאו של חרישה ביום טוב. ומוכח אם כן שלא כדעת רבה הסובר שאומרים 'הואיל'.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל**, המשנה מדברת באופן שחורש **בַּאֲבָנִים מְקוּרְזָלוֹת** – אבנים רכות הראויות לזריעה, אבל אינן ראויות לכיסוי הדם, ולכך אין לפוטרו מטעם 'הואיל', שהרי לא יוכל לכסות בהן.

הגמרא דוחה את התירוץ: והרי האבנים הללו **רְאוּיוֹת לְכוֹתְשָׁן** ולכסות בהן את הדם, ושוב יש להתיר את החרישה מטעם 'הואיל'.

הגמרא תמהה על הדחייה: **וּכְתִישָׁה בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי** – וכי מותר לכתוש אבנים ביום טוב, והרי עובר על איסור מלאכת טוחן ביום טוב.

הגמרא מיישבת את הדחייה: הרי **רְאוּיוֹת** הן **לְכוֹתְשָׁן כְּלַאֲחַר יָד** – על ידי שינוי, שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן בלבד, ואם כן לצד שאומרים 'הואיל', יש לפטור את החורש באבנים הואיל וראויות לכסות בהם את הדם על ידי שיכתשם כלאחר יד אם תזדמן לו מצות כסוי הדם ביום טוב, ואף שעדיין יעבור בכך על איסור דרבנן של כתישה כלאחר יד, מכל מקום אין לו להתחייב מלקות כדברי המשנה.

מתרצת הגמרא: המשנה מדברת באופן שחורש **בְּצוּנְמָא** [–בסלע], שאי אפשר לכתשו ולכסות בו דם, ולכן אינו נפטר מטעם 'הואיל'.

מקשה הגמרא על התירוץ: **צוּנְמָא בַּר זְרִיעָה** – וכי אפשר לזרוע בסלע, וכאן במשנה מדובר בקרקע הראויה לזריעה, שהרי מחייבים אותו משום זורע כלאים ומשום זורע בשביעית, ואם כן ודאי שאין מדובר בצונמא.

מתרצת הגמרא: מדובר שהיתה הקרקע **צוּנְמָא** [–סלע] **מִלְּמַעְלָה, וְעָפָר תִּיחוֹחַ** [–רך] **מִלְּמַטָּה**, וחייב משום זורע כיון שבחרישתו נכנסים הזרעים בעפר התיחוח שתחת הסלע, אך החיוב משום חורש הוא על החרישה בסלע שלמעלה, שאינו ראוי לכסות בו את הדם, ואין לומר בזה 'הואיל' לפטרו.

דוחה הגמרא: **וְתֵיפּוֹק לֵיהּ** – הלא אף שחורש בסלע אפשר לומר את ההיתר של הואיל, **מִשּׁוּם עָפָר תִּיחוֹחַ** – הואיל ויכול להשתמש בעפר התיחוח שמתגלה על ידי החרישה לכיסוי הדם, ונמצא שצריך לחרישה כדי לקיים מצות כיסוי הדם, וחזרה הקושיא למקומה, שאם אומרים 'הואיל', יש לפוטרו ממלקות על החרישה.

הגמרא מתרצת את קושיית רב חסדא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי**, משנתנו מדברת בחורש **בְּטִינָא** – בטיט לח ובלול שאינו ראוי לכיסוי הדם, ולכן אין לפטרו משום 'הואיל'.

תמהה הגמרא: **וְטִינָא בַּר זְרִיעָה הוּא** – וכי טיט לח ראוי לזריעה, וכאן במשנה מדובר בקרקע הראויה לזריעה, שהרי מחייבים אותו משום זורע כלאים ומשום זורע בשביעית.

מיישבת הגמרא: מדובר **בְּמָתוּנְתָא** – באדמה לחה הראויה לזריעה, אבל אינה ראויה לכיסוי הדם כיון שאינה נעשית עפר, שכשבא לכותשה היא נדבקת ונגבלת. ולכן אין לפוטרו על החרישה משום 'הואיל'.

אביי מקשה קושיא נוספת לרבה הסובר שאומרים 'הואיל': **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** – הקשה אביי לרבה, שנינו בברייתא, **הַמְכַשֵּׁל גִּיד הַנָּשֶׁה בָּחָלָב בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלוֹ, לוֹקֶה חָמֵשׁ** מלקיות משום חמשת לאוים, ואלו הם, **לוֹקֶה מִשּׁוּם מְכַשֵּׁל גִּיד בְּיוֹם טוֹב**, שכיון שהוא אסור באכילה נמצא שמבשלו שלא לצורך אכילה, ואין זה בכלל צרכי אוכל נפש שהותרו ביום טוב. **וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה**, שאסור מהכתוב (בראשית לב לג) 'עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה'. **וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל בָּשָׂר בֶּחָלָב**, שאסור מהכתוב (שמות כג יט) 'לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ'. **וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בָּשָׂר בֶּחָלָב**, ששלש פעמים נאמר בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג יט, שמות לד כו, דברים יד כא), ודרשו חכמים שאחד בא לאסור בישול, והשני לאסור אכילה מבשר בחלב שנתבשלו יחדיו, והשלישי לאיסור הנאה מהם. **וְלוֹקֶה מִשּׁוּם הַבְעָרָה** ביום טוב, שכיון שאינו רשאי לאכול את מה שבישל לוקה משום מבעיר אש ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש.

מסיים אביי את הקושיא: **וְאִי אָמְרִינַן 'הוֹאִיל'**, קשה, **אַהַבְעָרָה לֹא לִיחַיֵּיב הוֹאִיל דַּחֲזִי לֵיהּ לְצָרְכוֹ** – שלא יתחייב משום מבעיר הואיל ויכול ליהנות מן האש שהבעיר לצורך אוכל נפש אחר המותר.

רבה מתרץ את קושיית אביי: **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **אַפִּיק** [–הוצא] **הַבְעָרָה** – אל תגרוס בברייתא 'ולוקה משום הבערה', **וְעַיֵּיל** [–ותכניס] **גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵילָה** – ותגרוס במקומה 'ולוקה משום גיד הנשה של נבילה', כלומר, גיד הנשה המדובר בברייתא הוא מנבילה [בהמה שמתה שלא על ידי שחיטה כדינה], ולוקה על אכילתו גם משום (דברים יד כא) 'לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה'.

אביי מקשה לרבה על תירוצו: **וְהָתְנֵי** – והרי שנה **רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, גיד הנשה שבישלו בחלב ביום טוב ואכלו, **לוֹקֵין שְׁתַּיִם עַל אֲכִילָתוֹ**, משום אכילת גיד הנשה ומשום אכילת בשר בחלב, **וְשָׁלֹשׁ עַל בִּישּׁוּלוֹ**, משום הבערה ביום טוב, משום בישול ביום טוב, ומשום מבשל בשר בחלב, **וְאִי אִיתָא** – ואם כדבריך שאינו לוקה משום הבערה אלא משום נבילה, 'לוקין שָׁלֹשׁ עַל אֲכִילָתוֹ' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לשנות, ולא שתים, שהרי על נבילה לוקים באכילתה ולא בבישולה.

רבה מתרץ תירוץ אחר: **אֶלָּא, אַפִּיק** [–הוצא] **הַבְעָרָה, וְעַיֵּיל** [–והכנס] **עֲצֵי מוּקְצֶה**, כלומר שבישל בעצי מוקצה, שלא הוכנו לכך מבעוד יום, וכיון שהשימוש בעצי מוקצה ביום טוב אסור מן התורה אי אפשר לפוטרו משום 'הואיל', שאף אם יעשה בהם שימוש של היתר לא יתקן את השימוש שעשה באיסור.

אביי תמה על דברי רבה: **וְכִי מוּקְצֶה דְּאוֹרַיְיתָא הוּא** ולוקים עליו. משיב רבה: **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **אִין** – כן, **דִּכְתִיב** (שמות טז ה) בפרשת המן, 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ', וכוונת הכתוב שבערב שבת צריך לזמן ולהכין את צרכיו לשבת ולומר 'דבר זה לצורך השבת', וכיון שהעצים שבישל בהם לא היו מזומנים, והתורה קראה לזימונם 'הכנה', השימוש בהם נחשב מלאכה, **וְאִזְהַרְתֵּיהּ** – והאזהרה וחיוב המלקות על השימוש בהם, **מֵהָכָא** – מכאן, **מִ'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה'** (שמות כ י).

אביי מקשה על דברי רבה שאיסור מוקצה הוא מדאורייתא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרבה, **וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַת** – והרי אתה הוא שאמרת, **בְּעָאי** [–שאלתי] **מִינֵּיהּ מַר חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ** [–ויש אומרים] **בְּעָאי מִינֵּיהּ מַר הוּנָא, הֵבִיא** לעזרה ביום טוב **שֶׁה מֵאֲפַר** – ממקום העשבים שרועה שם, ומוקצה הוא, משום שדרכו להיות שם מחוץ ליישוב ימים רבים ואינו מזומן להשתמש בו, **וּשְׁחָטוֹ** לשם עולת **תָּמִיד** של ציבור **בְּיוֹם טוֹב, מַהוּ** – מה דינו, האם מותר להקריבו על המזבח ביום טוב, **וְאִתְּ אֲמַרְתְּ לָן (אָמַר לִי) עָלָהּ** – ואתה אמרת לנו על שאלה זו לפשטה מן הברייתא, נאמר בענין הבאת קרבנות (יחזקאל מה טו) 'וְשֶׂה אַחַת מִן הַצֹּאן מִן הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל', ודורשת הברייתא מן הפסוק כך, הכתוב 'שֶׂה' שמשמעו בין זכר בין נקבה, בא לומר שלקרבן צריך להביא דבר הראוי להיות בין זכר ובין נקבה **וְלֹא** את **הַבְּכוֹר** שאינו אלא זכר, שאם נולדה נקבה אינה מתקדשת בקדושת בכור. והכתוב '**אַחַת**' שמשמעו שהיא לבדה ולא באה מתוך קבוצת צאן, בא לומר שלקרבן צריך להביא בהמה שהיא לבדה, **וְלֹא** בהמה שהופרשה **לְמַעֲשֵׂר** בהמה שהיא באה מתוך עשר. והכתוב 'מִן הַצֹּאן' שהוא לשון מיעוט, שמשמעו ולא כל הצאן, בא לומר שלקרבנות שנאמר בהם כבש צריך להביא כבש דווקא, **וְלֹא הַפַּלְגָּם** – שיצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא.

והכתוב 'מִן הַמָּאתַיִם' שאם נפרשו בקרבן עצמו אין לו משמעות, ובהכרח מדבר על הנסכים שצריך להביא עם הקרבן, בא לומר שאם נתערב יין של ערלה ביין של היתר, מותר להביא ממנו לנסכים כשיעור היין האסור שנפל בו **מִמּוֹתָר שְׁתֵּי מֵאוֹת שֶׁנִּשְׁתַּיֵּרוּ בַּבּוֹר** – כאשר נמצאו בבור מאתיים חלקים של יין היתר כנגד חלק היין של הערלה, **וּמִכָּאן** למדים **לְעֶרְלָה שֶׁבְּטֵילָה בְּמָאתַיִם** – שכשנתערב מן הערלה בדבר היתר, אם יש בהיתר מאתיים כנגד הערלה הרי היא בטילה והתערובת מותרת. והכתוב 'מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל' משמעו מִן המשקה **הַמּוּתָּר** בשתייה **לְיִשְׂרָאֵל**, שאין להביא נסכים אלא מדבר המותר באכילה לישראל, **מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין מְבִיאִין נְסָכִין מִן הַטֶּבֶל**, שהוא אסור לישראל.

ממשיכה הברייתא: **יָכוֹל** היית לומר שכשם שאין מביאים נסכים מן הטבל, כך **לֹא יָבִיא** בשבת או ביום טוב נסכים **מִן הַמּוּקְצֶה** – מן היין שהקצהו מלהשתמש בו בשבת או ביום טוב, כיון שאינו ראוי אז לישראל, **אֲמַרְתָּ** שאין לפרש כן, אלא **מַה טֶּבֶל מְיוּחָד שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ** – איסור מחמת עצמו [ולא מצד דבר אחר] **גָּרַם** לו שיאסר לישראל, ואסור להביאו לנסכים, **אַף כֹּל** דבר **שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ** ליאסר לישראל אסור להביאו לנסכים, **יָצָא מוּקְצֶה שֶׁאֵין אִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ, אֶלָּא אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר** – איסור שבת **גָּרַם לוֹ** שיהיה אסור באכילה, ולכן מותר להביאו לנסכים. הרי מפורש בברייתא שמותר להקריב מוקצה, ולכן המביא שה מהאחו ביום טוב ושחטו לשם תמיד, מותר להקריבו על המזבח ביום טוב.

מסיים אביי את הקושיא על רבה הסובר שמוקצה אסור מן התורה: **וְאִי אָמְרַתְּ אִיסּוּר מוּקְצֶה דְּאוֹרַיְיתָא**, ומשום כך לוקה על השימוש בעצי מוקצה, **מַה לִּי אִיסּוּר גּוּפוֹ מַה לִּי אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר, סוף סוף** אינו 'ממשקה ישראל'.

מוסיף אביי להקשות: **וְעוֹד** קשה על עיקר דברי רבה שהעמיד את הברייתא במבשל בעצי מוקצה, **הָא אַתְּ הוּא דְּאָמַרְתְּ** – הרי אתה אמרת (מכות כא:), **יֵשׁ חִילּוּק מְלָאכוֹת לַשַּׁבָּת** – העושה כמה מלאכות בשבת בשוגג בהעלם אחד [שעשה כמה אבות מלאכות, ושכח שמלאכות אלו אסורות], חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, **וְאֵין חִילּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב** – אבל העושה כמה אבות מלאכות ביום טוב במזיד במעשה אחד, או אפילו בכמה מעשים אלא שלא התרו בו אלא פעם אחת, אינו לוקה אלא אחת, ואם כן מדוע המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב בעצי מוקצה חייב מלקות גם משום מבשל וגם משום מוקצה.

מתרץ רבה: **אֶלָּא, אַפִּיק** [–הוצא] **הַכְּעָרָה וְעַיֵּיל** [–והכנס] **עֲצֵי אֲשֵׁירָה**, כלומר שבישל גיד הנשה בחלב בענפים מאילן שעבדו אותו עבודה זרה, או העמידו תחתיו עבודה זרה, או נטעוהו לשם כך, שאסורים בהנאה, ולוקה משום שנהנה מעצי אשירה. **וְאַזְהָרָה** – והאזהרה וחיוב המלקות על השימוש בהם, **מֵהָכָא** – מפסוק זה שנאמר לגבי עיר הנדחת (דברים יג יח), 'וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם'.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְאַבָּיֵי**, אם מדובר במבשל בעצי אשירה, **וְנֵלְכֵי נַמִּי** – שילקה גם **מִשּׁוּם** מה שנאמר בעבודה זרה (שם ז כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ', ואם כן ילקה שש, ואילו בברייתא נאמר שלוקה רק חמש.

מתרץ רבה: **אֶלָּא אַפִּיק הַכְּעָרָה וְעַיֵּיל עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ** – שהסיק תחת תבשילו עצים שהוקדשו, שאסור לשורפם בדרך השחתה, **וְאַזְהָרָה** – והאזהרה וחיוב המלקות על שריפתם, **מֵהָכָא** – מפסוק זה (שם יב ג–ד) 'וַאֲשֵׁירֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם'. כלומר, התורה מזהירה בלאו שלא נשחית ונשרוף דברים המוקדשים לשם ה', כפי שנצטווינו לעשות בעבודה זרה. ונמצא שלוקה שתים על אכילתו [אכילת גיד הנשה ואכילת בשר בחלב], ושלש על בישולו [בישול בשר בחלב, בישול ביום טוב, שריפת עצי הקדש], כמו ששנה רבי חייא בברייתא (לעיל מז:).

הגמרא דנה האם מחלוקת רבה ורב חסדא אם אומרים 'הואיל', היא מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע במשנתנו: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, הָא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבָּה** – מחלוקת זו שנחלקו רב חסדא ורבה בהאופה מיום טוב לחול אם פטור ממלקות משום 'הואיל', **מַחֲלוֹקֶת דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא** במשנתנו, שנחלקו בעושה עיסה טמאה ביום טוב, אם אסור לאפות תחילה את כל הכברות כיון שעומד להפריש אחת מהן לחלה ותאסר באכילה, ונמצא שאפאה ביום טוב שלא לצורך, או שאף על פי כן מותר לאפות את כל הכברות קודם שיפריש חלה, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר אָמְרִינַן הוֹאִיל** – רבי אליעזר שאמר שיאפה תחילה את כל הכברות ולבסוף יפריש אחת מהן לחלה, סובר כרבה שאומרים 'הואיל', ולכן אף על פי שלבסוף יפריש אחת מהן לחלה ותיאסר באכילה, ונמצא שאפאה ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש, מותר לאפותן 'הואיל ובידו להפריש מעט מכל כבר וכבר', שאז כל כבר וכבר ראויה לו לאכילה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר לֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל** – רבי יהושע שאמר שיפריש חלה ואחר כך יאפה את שאר הכברות, סובר כרב חסדא שאין אומרים 'הואיל' כדי להתיר מלאכת יום טוב, ולכן אסור לאפות את כל הכברות קודם שהפריש חלה.

רב פפא מפקפק במה שאמר רמי בר חמא שרבי אליעזר סובר כדעת רבה: **אֲמַר רַב פָּפָא, וְדִילְמָא** [–שמא] **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם** – שם במשנתנו לגבי העושה עיסה טמאה ביום טוב **דְּאָמְרִינַן הוֹאִיל, אֶלָּא** משום **דִּבְעִידְנָא דְּקָא עָיְילִי לְתַנּוּרָא** – שבזמן שמכניס את הפת לתנור, **כָּל חָדָא וַחֲדָא חַזְיָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ** – כל אחת ואחת מן החתיכות ראויה לו לעצמו אף בלא 'הואיל', שעל כל כבר שמכניס לתנור יש לומר שלא תופרש לחלה ותהא ראויה לו לאכילה, ולכן אמר רבי אליעזר שמותר לאפות את כולן. **אֲבָל הָכָא** – כאן באופה מיום טוב לחול שנחלקו בו רבה ורב חסדא, **דְּלָאוֹרְחִין הוּא דַּחֲזִי לְדִידֵיהּ לֹא חָזֵי** – שרק לאורחים ראוי המאכל הנאפה, אבל לעצמו אינו ראוי, שהרי כבר אכל סעודתו, ואת האורחים עדיין לא זימן, **אֲמָא הָכִי נַמִּי דְּלֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל** – נאמר שבזה גם רבי אליעזר מודה שאין אומרים 'הואיל', ואין הכרח לומר שסובר כרבה.

רב שישא מפקפק במה שאמר רמי בר חמא שרבי יהושע סובר כדעת רב חסדא: **אֲמַר רַב שִׁשָּׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְדִילְמָא לֹא הִיא** – ושמא אין מחלוקת רבה ורב חסדא תלויה במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, **שַׁע כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם** – שם במשנה לגבי העושה עיסה טמאה ביום טוב **דְּלֹא אָמְרִינַן** – שאין אומרים 'הואיל', ואסור לאפות את כל הכברות, **אֶלָּא** משום **דְּאִיכָּא חָדָא דְּלֹא חָזְיָא לֹא לְדִידֵיהּ וְלֹא לְאוֹרְחִין** – שיש כבר אחת שאינה ראויה לא לאופה עצמו ולא לאחרים, שהרי בסוף יפריש אחת מהן לחלה [כיון שאין דרך לבצוע מכל אחד מעט], ואותו כבר שיפריש לא יהיה ראוי לאף אחד. **אֲבָל הָכָא** – כאן, באופה מיום טוב לחול, **דַּחֲזִי מִיהַת לְאוֹרְחִין** – שאף שאינו ראוי לו, מכל מקום כל מה שאפה ראוי לאורחים, ומצוי הוא שאורחים באים, **אֲמָא הָכִי נַמִּי אָמְרִינַן הוֹאִיל** – נאמר שבזה גם רבי יהושע מודה שאומרים 'הואיל' להתיר לו לאפות, ואין הכרח שסובר כרב חסדא שאין אומרים הואיל אף בענין זה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, האם רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו באם אומרים 'הואיל': **אֲמַרוּהָ** [**רַבָּנַן**] – אמרו החכמים את דברי רמי בר חמא, שתלה את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע במחלוקתם של רבה ורב חסדא, **קָמֵיהּ** [–לפני] **דְּרַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי זֵירָא, רַבִּי יִרְמְיָה קִיבְּלָהּ, רַבִּי זֵירָא לֹא קִיבְּלָהּ.**

רבי ירמיה תמה על רבי זירא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, מִילְּתָא דְּקַשְׁיָא לָן וְאַתְּיָא כַּמָּה שָׁנֵי** – דבר שהיה קשה לנו במשך כמה שנים, **כְּמַאי פְּלִיגִי** – במה נחלקו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַשְׁתָּא אַמְרוּהָ מִשְּׁמֵיהּ דְּגַבְרָא רַבָּה וְלֹא נִיקַבְּלֵהּ** – עתה שאמרו ביאור משמו של אדם גדול, הוא רמי בר חמא, שנחלקו אם אומרים 'הואיל', וכי לא נקבלו.

רבי זירא מבאר טעמו: **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרבי ירמיה, **הֵיכִי אֲקַבְּלֵהּ** – איך אקבל את ביאורו, **דִּתְנִינָא** בברייתא, **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** לרבי אליעזר, **לְדַבְּרֵיךָ** שאופה את כל הכברות ביום טוב אף על פי שעומד להפריש אחת מהן לחלה, **הָרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה'** (שמות כ י), כיון שאופה ביום טוב שלא לצורך, **וּשְׁתִיק**

המשך בעמ' קלז

מן המאתים — על כרחיך אנסכים קאי, וקאמר: הביאו הנסכים עליו מן המאתים, שישתיירו מאתים בבור היין. **מכאן לערלה שבטלה במאתים** — דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי, אמאי מצריך מאתים? ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר, דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים. והאי "מכאן" לאו דוקא, אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת. **איסור דבר אחר** — שבת. **הא את הוא דאמרת** — ב"אלו הן הלוקין" (מכות כא,ב). **חילוק מלאכות לשבת** — שאם עשה שתים בהעלם אחד, או (אחת) בשתי העלמות — חייב שתים. **ואין חילוק מלאכות ליום טוב** — שאם עשה שתי מלאכות במזיד — אינו לוקה שתים. והכא ביום טוב קיימינן, ומחייבת ליה משום יום טוב תרתי, משום מוקצה, ומשום מבשל גיד ביום טוב. **אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא** — דאיפליגו גבי יום טוב, אי שרינן ליה משום הואיל או לא. מחלוקת **רבי אליעזר ורבי יהושע היא דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל** — אף על גב דסופו להפריש אחת מהן לחלה, ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה — אפילו הכי אמרינן: הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה, אלא בצע מכל חדא וחדא, ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה, ומותר לאפותה. **ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל** — כדי להתיר מלאכות יום טוב. ואהואיל ואי בעי מיתשיל עלה דלעיל — לא קאי רמי בר חמא, אלא אהואיל דאיסור מלאכת יום טוב. **אלא דבעידנא דעיילי לה** — איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל, דבכל חדא איכא למימר זו לא תהא לחלה. **אבל הכא** דלאורחין **הוא דחזיא** — והרי עדיין לא זימן לית ליה הואיל למישרייה לרבי אליעזר. **דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים** — והרי סופו ליטול אחת לחלה, שאין דרך לבצוע מכל אחת. **אבל הכא** — דכולהו חזו לאורחין, ואורחין שכיחי — אמרינן הואיל למישרייה. ואי קשיא: הא דאמר רבי יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין בו' — אלמא לית ליה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה אפילו לחומרא, וכל שכן הואיל דהכא לקולא — לא דמי, דהשתא מידהא לאו דידיה הוא. וכך שמעתי, ומגמגם לבי עלה. ונראה בעיני דאין הואיל בזה בדבר שאינו שלו, דנימא הואיל ואי בעי מייתי ליה ברשותיה — דאם כן הקדש דקיימא לן אבל אתה רואה של גבוה, ולא פליג רבי אליעזר — הא אי בעי פריק ליה והוי דידיה. ואף סוגיא דשמעתא לא מייתבא שפיר. וכמדומה דפירוש הכתוב ברישא דשמעתא: הואיל ואי בעי מיתשיל עליה — לא גרסינן. אלא הכי גרסינן: רבי אליעזר סבר אמרינן הואיל, ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל. והכי פירושא: רבי אליעזר סבר שרי לאפותה, ואף על גב דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה — אין כאן איסור מלאכה, הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה, דמצי למשקל מכל חדא פורתא. ורבי יהושע סבר: לא אמרינן הואיל, דהא סופו ליטול אחת מהן לחלה. הלכך, כיון דטובת הנאה אינה ממון, ולא עבר עלה — מנחתה עד הערב וישרפנה. **אמרוה** — להא דרמי בר חמא. **מילתא דקשיא לן כו'** — דבטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד. דנהי נמי דטובת הנאה ממון לרבי אליעזר — אפילו הכי השתא נמי עובר משום "לא תעשה כל מלאכה", ומוטב לעבור על "בל יראה" מאליו ואינו עושה מעשה בידים, מלעבור על "לא תעשה כל מלאכה" ועושה מעשה בידים. **טעמא דידי משום הואיל** — ואין כאן חילול. **אהדר ליה במכילתא אחריתא** — ואיכא למימר דבתרוייהו פליגי, רבי אליעזר סבר: טובת הנאה ממון, הלכך אי מחמצה גביה — עבר עלה. ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור, דאמרינן הואיל, ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה. ורבי יהושע סבר: אינה ממון. הלכך, לא זהו חמץ שמוזהרין עליו. וכי אפי לה — עבר עלה, דלא אמרינן הואיל. והא דתריצנא לעיל דבולי עלמא טובת הנאה אינה ממון — אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה רבי אליעזר לרבי יהושע: הרי הוא עובר ב"בל יראה". **הלכה כבן בתירא** — תטיל לצונן. **שיעור עיסה** — ללוש בפסח, ולא יותר. שיכול לשומרה מידי חימוץ. **חילוף הדברים** — שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החיטים. **הא בחסיכתא הא במעלייתא** — קמייתא במעלייתא, בתרייתא בחסיכתא. ששלש שלהן אינן אלא קביים טובות. **שמע מינה** — לענין מקח וממכר. **גריען חיטי חסיכתא ממעלייתא תפי ממאי דגריען שערי חסיכתא ממעלייתא** — דאילו בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קבים, אלמא: גרעי תילתא. ואילו בשעורין, הטובות שלשת קבין והרעות ארבעה — ליכא גריעותא אלא ריבעא. **קבא מלוגנאה** — קב של אותו מקום. **לפיסחא** — שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ. **וכן לחלה** — בהך שיעור עיסה נמי, כל ימות השנה להתחייב בחלה.

חמשת

"מִן הַמָּאתַיִם" - מִמּוֹתַר שְׁתֵּי מֵאוֹת שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ בַּבּוֹר. מִכָּאן לְעָרְלָה שֶׁבְּטֵילָה בְּמָאתַיִם. "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" - מִן הַמּוּתָּר לְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מְבִיאִין נְסָכִין מִן הַטֶּבֶל. יָכוֹל לֹא יָבִיא מִן הַמּוּקְצֶה, אָמַרְתָּ: מַה טֶּבֶל מְיוּחָד שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ, אַף כֹּל שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ, יָצָא מוּקְצֶה שֶׁאֵין אִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ אֶלָּא אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר גָּרַם לוֹ. וְאִי אָמַרְתָּ אִיסּוּר מוּקְצֶה דְּאוֹרַיְיתָא - מַה לִּי אִיסּוּר גּוּפוֹ מַה לִּי אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר? וְעוֹד: הָא אַתְּ הוּא דְּאָמַרְתָּ: חִילּוּק מְלָאכוֹת לַשַּׁבָּת וְאֵין חִילּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב. אֶלָּא: אַפִּיק הַבְעָרָה וְעַיֵּיל עֲצֵי עֲשֵׁירָה. וְאַזְהָרָה מֵהָכָא: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְאַבַּיֵי: וְנִלְקֵי נְמִי מִשּׁוּם "וְלֹא תָּבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ"! אֶלָּא אַפִּיק הַבְעָרָה, וְעַיֵּיל עֲצֵי עֲשֵׁירָה, וְאַזְהָרָה מֵהָכָא: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: הָא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבָּה - מַחֲלוֹקֶת דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אָמְרִינַן "הוֹאִיל", וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: לָא אָמְרִינַן "הוֹאִיל". אֲמַר רַב פַּפָּא: וְדִילְמָא, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם דְּאָמְרִינַן הוֹאִיל - אֶלָּא דִּבְעִידְנָא דְּקָא עָיְילִי לְתַנּוּרָא כָּל חָדָא וְחָדָא חַזְיָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ, אֲבָל הָכָא דִּלְאוֹרְחִין הוּא דַּחֲזִי, לְדִידֵיהּ לָא חֲזִי - אֵימָא הָכִי נַמִּי דְּלָא אָמְרִינַן "הוֹאִיל". אֲמַר רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: וְדִילְמָא לֹא הִיא. עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם דְּלָא אָמְרִינַן "הוֹאִיל" - אֶלָּא דְּאִיכָּא חָדָא דְּלָא חַזְיָא, לֹא לְדִידֵיהּ וְלֹא לְאוֹרְחִין. אֲבָל הָכָא, דַּחֲזִי מִיהַת לְאוֹרְחִין - אֵימָא הָכִי נַמִּי אָמְרִינַן "הוֹאִיל". אָמְרוּהָ [רַבָּנַן] קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי זֵירָא. רַבִּי יִרְמְיָה קִיבְּלָהּ, רַבִּי זֵירָא לֹא קִיבְּלָהּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: מִילְּתָא דְּקַשְׁיָא לָן וְאַתְּיָא כַּמָּה שְׁנֵי, בְּמַאי פְּלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָשְׁתָּא אָמְרוּהָ מִשְּׁמֵיהּ דְּנַבְרָא רַבָּה - וְלָא נִיקַּבְּלֵהּ? אֲמַר לֵיהּ: הֵיכִי אֲקַבְּלֵהּ? דְּתָנְיָא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לִדְבָרֶיךָ, הֲרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה" וְשָׁתֵיק לֵיהּ. וְאִי אִיתָא - לֵימָא לֵיהּ: טַעְמָא דִּידִי מִשּׁוּם הוֹאִיל. אֲמַר לֵיהּ: וְלִיטַעְמִיךָ, הָא דְּתָנְיָא בְּבְרַיְיתָא, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לִדְבָרֶיךָ הֲרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא" וְשָׁתֵיק לֵיהּ. הָכִי נַמִּי דְּלָא אַהֲדַר לֵיהּ? הָא קָא מַהֲדַר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין, דְּתַנְּן: לֹא זֶהוּ חָמֵץ שֶׁמּוּזְהָרִין עָלָיו מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. אֶלָּא: שָׁתֵיק לֵיהּ בְּבְרַיְיתָא, וּמַהֲדַר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין. הָכִי נַמִּי אֵימוֹר: שָׁתֵיק לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין, וְאַהֲדַר לֵיהּ בְּמְכִילְתָּא אַחֲרִיתִי. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: הַלָּכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר: הַלָּכָה כְּבֶן בְּתֵירָא. וְכַמָּה שִׁיעוּר עִיסָּה? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: בְּחִיטִּין - קַבַּיִן, וּבִשְׂעוֹרִין - שְׁלֹשֶׁת קַבִּין. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: חִילּוּף הַדְּבָרִים. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: בְּחִטִּין שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וּבִשְׂעוֹרִין - אַרְבָּעָה קַבִּין! לָא קַשְׁיָא; הָא - בַּחֲסִיכְתָּא, הָא - בְּמְעַלְּיֶיתָא. אֲמַר רַב פַּפָּא: שְׁמַע מִינַּהּ גְּרִיעִין חִיטֵּי חֲסִיכְתָּא מֵחִיטֵּי מְעַלְּיֶיתָא, טְפֵי מִדְּגְרִיעִין שַׁעֲרֵי חֲסִיכְתָּא מִשַּׁעֲרֵי מְעַלְּיֶיתָא. דְּאִילּוּ הָתָם תְּלָתָא, וְהָכָא רִיבְעָא. אֲמַר רַב: קַבָּא מְלוֹגְנָאָה לְפִיסְחָא, וְכֵן לְחַלָּה. וְהָתַנְיָא

חמשת

רבי אומר הלכה כר' אליעזר — הרב ר' יוסף פסק כרבי, משום דקיימא לן כוותיה מחבירו, וכן מנהג. ורבינו יצחק דוחה: דשמא לא קאמר הכא כרבי מחבירו, דהא איפליגו רבה ורב חסדא בהכי. והא דהלכה כרבי מחבירו — היינו היכא דליכא פלוגתא דאמוראי.

חמשת

תוספות

חמשת רבעים קמח — רש"י לא גרס "ועוד", משום דחמשה לוגין ציפורים בצמצום הוי בעיסת מדבר. ורבינו תם מפרש: דהיינו כר' יוסי, דאמר בפרק קמא דשבת (טו,א): חמשה — פטורים. חמשה ועוד — חייבין. והיינו טעמא דר' יוסי, דלאחר הפרשת חלה בעינן שיעור עריסותיכם.

לא שנו אלא כברות שנושכות זו את זו — תימה: דלא משמע הכי במסכת חלה (פרק שני משנה ד), דתנן: העושה עיסתו קבין — פטור מן החלה, עד שישוכו. רבי אליעזר אומר: אף הרודה וכו'. אלמא: לא בעי ר' אליעזר שישוכו. ואי לא גרס "אף" — אתי שפיר דמצי למימר דבעי תרתי: שישוכו, ויתנם לסל.

לשבות

חֲמֵשֶׁת רְבָעִים קֶמַח וְעוֹד חַיָּבִין בְּחַלָּה! הָכִי קָאָמַר: קַבָּא מְלוֹגְנָאי נַמִּי אַהֵאי שִׁיעוּרָא קָאֵי. אֲמַר רַב יוֹסֵף: הָנֵי נָשֵׁי דִּידָן נָהוּג לְמֵיפָא קְפִיזָא קְפִיזָא לְפִיסְחָא. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאי דַּעְתִּיךְ - לְחוּמְרָא, חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא הוּא, דְּקָא מַפְקַע לָהּ מֵחַלָּה! אֲמַר לֵיהּ: דְּעָבְדַן כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרוֹדֶה וְנוֹתֵן לַסַּל - הַסַּל מְצָרְפָן לְחַלָּה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אֲמַר לֵיהּ: וְהָא אִיתְּמַר עָלָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כִּכָּרוֹת שֶׁל בָּבֶל, שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ, אֲבָל כִּעֲכִין - לֹא! הָא אִיתְּמַר עָלָהּ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִילּוּ כִּעֲכִין. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: טַבְלָא שֶׁאֵין לָהּ לְבִזְבִּזִין מַהוּ? תּוֹךְ כְּלִי בָּעֵינַן - וְהָא לֵיכָּא, אוֹ דִּילְמָא: אֲוִיר כְּלִי בָּעֵינַן - וְהָא אִיכָּא? תֵּיקוּ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַסַּל מְצָרְפָן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: תַּנּוּר שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כִּכָּרוֹת שֶׁל בָּבֶל שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ - מִצְטָרְפוֹת. **משנה** רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בְּבָצֵק כְּאַחַת, אַחַת לָשָׁה, וְאַחַת עוֹרֶכֶת, וְאַחַת אוֹפָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא כָּל הָעֲצִים וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִין. זֶה הַכְּלָל: תָּפַח - תִּלְטוֹשׁ בַּצּוֹנֵן. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: לָשָׁה, הִיא מְקַטֶּפֶת וַחֲבֵירְתָּהּ לָשָׁה תַּחְתֶּיהָ. מְקַטֶּפֶת - הִיא אוֹפָה וַחֲבֵירְתָּהּ מְקַטֶּפֶת תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית לָשָׁה. אוֹפָה - הִיא לָשָׁה, וַחֲבֵירְתָּהּ אוֹפָה תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית מְקַטֶּפֶת, וְחוֹזֶרֶת חֲלִילָה. כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקוֹת בְּבָצֵק אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִימּוּץ. "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא כָּל הַנָּשִׁים וכו'". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: דַּיְּתִי לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, יְלַמְּדֵינוּ רַבֵּינוּ בְּנָשִׁים זְרִיזוֹת אוֹ בְּנָשִׁים שֶׁאֵין זְרִיזוֹת? בְּעֲצִים לַחִים אוֹ בְּעֲצִים יְבֵשִׁים? בְּתַנּוּר חַם אוֹ בְּתַנּוּר צוֹנֵן? אָמַר לִי: אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁשָּׁנוּ חֲכָמִים, זֶה הַכְּלָל: תָּפַח תִּלְטוֹשׁ בַּצּוֹנֵן. **משנה** שִׁיאוּר יִשְׂרָף, וְהָאוֹכְלוֹ פָּטוּר, סִידוּק - יִשְׂרָף, וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת. אֵיזֶהוּ שִׁיאוּר - כִּקְרָנֵי חֲגָבִים, סִידוּק - שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקִין זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת. וְאֵיזֶהוּ שִׁיאוּר - כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו, כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ שִׁיאוּר - כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו. סִידוּק - כִּקְרָנֵי חֲגָבִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵיזֶהוּ שִׁיאוּר - כִּקְרָנֵי חֲגָבִים, סִידוּק - שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקִין זֶה בָּזֶה. וְזֶה וָזֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת. וְהָאֲנַן תְּנַן: שִׁיאוּר יִשְׂרָף, וְהָאוֹכְלוֹ פָּטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה! אֵימָא: לְרַבִּי מֵאִיר זֶה וָזֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - אֵין לְךָ כָּל סֶדֶק וְסֶדֶק מִלְּמַעְלָה שֶׁאֵין לוֹ כַּמָּה סְדָקִים מִלְּמַטָּה.

משנה

רש"י

חמשת רבעים — לוגין ציפורים, שהן שבעה ועוד מדבריים, שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר, שנאמר גבי חלה (במדבר טו): "ראשית עריסותיכם" — כדי עריסותיכם, דהיינו עיסת מדבר, שהוא עומר לגלגולת, והוא עשירית האיפה. והאיפה שלש סאין, וסאה ששה קבין מדבריות. חשוב עישור שבהן, ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה. כיצד? חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה קבין ועשה מהן רבעי קב, היינו לוגין — ותמצא בהן שבעים ושנים לוג. טול עישור של שבעים — הרי שבעה. והשנים הנשארים — שתים עשרה ביצים הן, עישור שלהן — ביצה וחומש ביצה. הרי שבעת רבעים ועוד, דהוא ביצה וחומש ביצה. ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר, שהוא חומש מלגו, שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים — הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה, והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע, שהרובע שש ביצים. עשה מהן חמש ביצים גדולות, והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה גדולה, שניתוסף עליה חומשא מלגו, דהוא שתות מלבר — הרי שש ביצים גדולות, דהוא רובע קב גדול. הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים. וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר, כדאמר בעירובין (פג,א), הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ציפוריים. **נהוג למיפא** — בפיסחא קפיזא קפיזא, שלשת לוגין, לחומרא — לשומרו מן החימוץ. **אמר** ליה — כרבי אליעזר סבירא לן, דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן. והאידנא קיימא לן כרבי אליעזר בחלה של אור, דאין שורפין קדשים ביום טוב, ולהשהותם אי אפשר. ומשיקרא עליה שם אסור לאפותה — דהא לאו לאכילה היא, ולא קרינן עלה שם, אלא עושה חררה קטנה אצל גדולה, ואופה שתיהן, וכשהוא רודה נותנן לכלי והוא מצרפם. ונוטל הקטנה וקורא שם, ומברך, ומצניעה ושורפה משתחשך, או למחר. וכן הורה לנו רבינו יעקב בן יקר. **שנושכות זו את זו** — שהן רחבות ועגולות כעין שלנו, וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו, הלכך חדא היא. **אבל כעכין** — קויילו"ש בלע"ז, ארוכין וקצרין, ואין נושכין זה מזה. **טבלא שאין לה לבזבז** — מסגרת ושפה סביב לה, ורדה פת לתוכה מן התנור. **מהו** — שתצטרף לרבי אליעזר. **תנור מצרפן** — אף תנור מצרפן, אף על פי שלא נתנן לסל: כברות של בבל כו'. אבל כעכין לא. **משנה רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת** — כל אחת מלא התנור, ואין כאן חימוץ. אף על פי שהאחת ממתנת עד שיאפו השתים. **וחכמים אומרים** — אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת, אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה. **אחת לשה** — האחרונה לשה, כשחבירתה האמצעית מקטפת, והשלישית שלשה תחלה אופה. וסידרא מפרש בגמרא. **לא כל הנשים** — יש עצלניות, ומחמיצות אם ישהו כל כך, ויש תנור שאינו חם מהר, ויש עצים שאינם נבערים מהר. **זה הכלל תפח** — הבצק בידה שהיא רואה שרוצה לתפוח. **תלטוש** — ידיה במים צונן ותקטפנה, ותצטנן. **גמרא תנא** לשה היא **מקטפת** — אדרבנן קאי. הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן שלהן תחלה, כשהיא מקטפת, דהיינו עריכה שקורין אנטוורטי"ר, וחברתה מתחלת ללוש עיסה שלה. **מקטפת היא אופה** — וזו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו, וגמרה קיטופה — היא אופה ונותנת לתנור. וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה, והשלישית לשה. וכשגמרה ראשונה לאפות — גמרה אמצעית לקטף ואחרונה ללוש — הרי האמצעית המקטפת אופה, וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה, והראשונה חוזרת ולשה. שהיו תנורין קטנים, ולא היתה מספקת [אלא] כמלא תנור. **וכן חוזרות חלילה** — "חלילה" לשון מחול סביב סביב. **דתני לפני רבן גמליאל** — שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת, וממתנת האחת עד שיאפו השתים. **משנה שיאור** — שלא החמיץ כל צרכו. **סידוק** — כשהוא מחמיץ נעשין בו סדקין. **קרני חגבים** — סדק לכאן וסדק לכאן. זה וזה **האוכלו בכרת** — דקרני חגבים נמי סידוק הוי. **ואיזהו שיאור** — שפטור — זה שאין בו סדק. אבל הכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו ומתוך פחד ורתת פניו מכסיפין. **גמרא חכמים** — דברייתא הוא רבי יהודה דמתניתין, וחכמים דמתניתין הוא רבי מאיר: הכי גרסינן בברייתא: וחכמים אומרים אי זהו שיאור — כקרני חגבים, סידוק שנתערבו סדקין זה בזה, וזה וזה האוכלו בכרת. **והא אנן תנן** — דרבי יהודה פטר בשיאור דידיה. דאף על גב דאמר ישרף, לא מיחייב עלה לא מלקות ולא כרת. **אימא לרבי מאיר זה וזה** — בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים, בין סידוק — חייבין כרת, דתרוויהו לרבי מאיר סידוק נינהו. **כמה סדקין מלמטה** — בתוכו. הלכך, כי הוי למעלה כקרני חגבים — הוי למטה כנתערבו סדקין.

משנה

חֲמֵשֶׁת רְבָעִים של קב [–קב ורבע] קֶמַח **וְעוֹד** מעט, שעשה מהם עיסה, **חַיָּבִין בַּחַלָּה**, הרי שזהו השיעור להתחייב בחלה ולא קב של מלוגנא.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת רב לומר, **קַבָּא מְלוֹגְנָאי** – קב של אנשי מלוגנא, **נַמִּי אַהַאי שִׁעוּרָא קָאֵי** – גם הוא שיעורו חמשת רבעים קמח ועוד.

הגמרא מביאה מנהג להחמיר לאפות בפסח פחות משיעור חלה, ודנה בכך מצד מצות הפרשת חלה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָנֵי נָשֵׁי דִּידָן נָהוּג לְמֵיפָא** – אלו הנשים שלנו, נוהגות להחמיר ולאפות בפסח **קְפִיזָא** [–כלי המחזיק שלשה לוג] **קְפִיזָא לְפִיסְחָא** – רק שלש לוגים קמח בכל פעם, כדי לשמור את העיסה מן החימוץ.

מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **אַבַּיֵי** לרב יוסף, **מַאי דַּעְתָּיךְ** – מדוע לדעתך הנהגה זו ראויה היא, מכיון שהיא לְחוּמְרָא, ואולם חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָא הוּא – מחומרא זו יוצאת קולא, דְּקָא מַפְקַע לָהּ מַחֲלָה – ששיעור קטן זה מפקיע את העיסה ממצות חלה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, אין אותן נשים מפקיעות את העיסה ממצות חלה, משום דְּעָבְדָן – שהן עושות כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, **(דתניא)** [דְּתָנֵן] במשנה (חלה פ"ב מ"ד), העושה כמה עיסות שכל אחת מהן אין בה שיעור להתחייב בחלה, אבל אם יצרפן יהיה בהן שיעור להתחייב בחלה, ונגעו זה בזה. לדעת תנא קמא אין העיסות חייבות בחלה עד שישוכו [–שידבקו זה בזה כל כך, שאם בא להפרידם נתלש מזה לזה]. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, הָרְוֶדֶה את הלחמים לאחר אפייתם מן התנור וְנוֹתֵן אותם לַסַּל, **הַסַּל** מְצָרְפָן לְשיעור **חַלָּה**, אף שבעיסה ובכל לחם לבד לא היה שיעור. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. ונשים אלו רודות את כל המצות לסל אחד והן מתחייבות בחלה.

מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ אביי לרב יוסף, **וְהָא אִיתְּמַר עָלָהּ** – והרי נאמר על דברי רבי אליעזר, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא שָׁנוּ** שהסל מצרף לחלה, **אֶלָּא** בִּכְרֹרוֹת **שֶׁל בָּכָל שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ** כשמניחן זו אצל זו בתנור, מפני שהן רחבות ועגולות, ולכך נחשבות לעיסה אחת, **אֲבָל כְּעָכִין** – לחמים ארוכים וצרים שאינם נושכים זה מזה, **לֹא** – אין הסל מצרפן לחלה, והיינו משום שכדי לצרפן לחלה צריך גם שינשכו זה מזה וגם שיהיו בסל אחד. והרי המצות אינן נושכות זו מזו, ואם כן אין צירופן בסל מחייבן בחלה, ונמצא שמנהגן של הנשים לאפות בפסח רק שלשה רבעי קב בכל פעם אינו מנהג טוב, כיון שבכך מפקיעות את העיסה ממצות חלה.

מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף לאביי, **הָא אִיתְּמַר עָלָהּ** – הרי נאמרה דעה אחרת בדברי רבי אליעזר, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֲפִילּוּ כְּעָכִין** שאינם נושכים זה מזה הסל מצרפם לחלה, והיינו משום שלדעת רבי אליעזר כדי לצרפן לחלה אין צריך אלא שירדו אותם לסל אחד. ולכן נהגו הנשים לעשות בפסח עיסה פחותה משיעור החייב בחלה כדי לשומרה מחימוץ, ולרדות את המצות לסל אחד כדי שיתחייבו בחלה.

הגמרא מסתפקת בדעת רבי אליעזר שאמר שהסל מצרף לחלה: **בְּעֵי** – נסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה**, רדה מן התנור לחמים שאין בכל אחד מהם שיעור חלה, והניחם על **מַכְלָא** [–דף] **שֶׁאֵין לָהּ לְכַזְּבוּזִין** – מסגרת ושפה סביבה, **מַהוּ** – האם מצטרפים הלחמים להתחייב בחלה או לא. וצדדי הספק הם, האם בכדי שיצטרפו **תּוֹךְ כְּלִי בָּעֵינַן** – צריך שהם יהיו יחד ב'תוך' כלי, **וְהָא לֵיכָּא** – וכאן אינם בתוכו של כלי מאחר שאין לטבלא דפנות ואין לה 'תוך'. **אוֹ דִּילְמָא אֲוִיר כְּלִי בָּעֵינַן** – או שמא צריך רק שיהיו מונחים באויר הכלי, **וְהָא אִיכָּא** – וכאן ישנו לצירוף זה מאחר שהלחמים כולם מונחים על הטבלא. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה שיטות נוספות בענין צירוף עיסות לחלה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַסַּל מְצָרְפָן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר**, אף אם לא נתנם בסל אחד אלא אפאם בתנור אחד, **הַתַּנּוּר מְצָרְפָן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כִּכְרֹרוֹת שֶׁל בָּכָל שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ** בתנור **מְצָטְרְפוֹת** אפילו אם לא נתנן בסל אחד, אבל כעכים שאינם נושכים זה מזה אין מצטרפים בתנור.

משנה

משנתנו מבארת אופן הלישה והאפיה שלא יחמיץ הבצק: **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ נָשִׁים לָשׁוֹת** בצק בפסח **כְּאֶחָת** – באותה שעה, כל אחת בצק שיש בו כדי למלא את התנור, **וְאוֹפוֹת בְּתַנּוּר אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ**, ואף שהשלישית ממתנת לאפות אחר שתי חברותיה, אין חוששים שהבצק יחמיץ בזמן זה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אין להקל כל כך שיהיו לשות כאחת ואחר כך ימתינו לאפות, אלא **שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק כְּאֶחָת**, באופן שכל אחת עושה בבצק שלה מלאכה אחרת, **שֶׁאַחַת** מהשלוש [זו שהתחילה אחרונה] **לָשָׁה, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן אַחַת** אחרת [זו שהתחילה שניה] **כּבר עוֹרֶכֶת, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן אַחַת** אחרת [זו שהתחילה ראשונה] **כבר אוֹפָה**, וכך אין אחת ממתנת לחברתה, ולא משתהה הבצק בלא עסק. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא כָּל הָעֵצִים וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִין**, אלא יש נשים עצלניות שאם ינהגו כרבן גמליאל וילושו שלש כאחת, ויצטרכו חברותיהן להמתין עד שהן יערכו ויאפו, יחמיצו בצקותיהן, וכן יש עצים שאינם יבשים כל כך ונדלקים לאט, ויש תנורים שמתחממים בזמן מרובה, שאם אחת תסיים לערוך ותמתין עד שחברותיה יאפו יחמיץ הבצק, ולפיכך כדברי חכמים ראוי לעשות. **זֶה הַכְּלָל, תָּפַח** – אם רואה שהבצק שבידה עומד לתפוח, **תִּלְטוֹשׁ בְּצוֹנֵן** – תרחוץ ידיה במים צוננים, ותטוח בהם את הבצק כדי שיצטנן ולא יחמיץ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דעת חכמים שבמשנתנו: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **לָשָׁה** – זו שלשה את הבצק ראשונה, כשסיימה ללוש, **הִיא מְקַטֶּפֶת** – עורכת את הבצק, **וּבְאוֹתוֹ זְמַן** שהיא מקטפת, **חֲבֵירְתָּהּ לָשָׁה תַּחְתֶּיהָ** – מתחילה ללוש את העיסה שלה, ושלישית ממתינה. **הִמְקַטֶּפֶת** – זו הראשונה שקיטפה את הבצק, כשסיימה לקטף, **הִיא אוֹפָה** ונותנת מצותיה לתנור, **וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן חֲבֵירְתָּהּ** שלשה וכבר סיימה ללוש **מְקַטֶּפֶת תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית לָשָׁה** – מתחילה ללוש את בצקה. **הָאוֹפָה** – זו שלשה ראשונה, כשסיימה לאפות, **הִיא** חוזרת **וְלָשָׁה** בצק אחר, **וַחֲבֵירְתָּהּ** שסיימה לקטף **אוֹפָה תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית** שסיימה ללוש **מְקַטֶּפֶת, וְכָךְ חוֹזְרוֹת חָלִילָה** [–לשון מחול, סביב סביב], שכשאחת אופה השנית עורכת והשלישית לשה. **וּכָל זְמַן שֶׁעוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק, אֵינוֹ בָא לִידֵי חִימּוּץ.**

שנינו במשנתנו: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא כָּל הַנָּשִׁים וכו'** ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. הגמרא מביאה ברייתא שבה הדברים מפורשים יותר: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דַּנְתִּי לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל** שאמר כלל בכל שלוש נשים, שלשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו, ואחת ממתינה עד שיאפו השתים שלפניה, ואמרתי לו, **יְלַמְּדֵינוּ רַבֵּינוּ, האם** נאמר כלל זה **בְּנָשִׁים וְרִיזוֹת** הלשות ועורכות במהירות, **אוֹ בְּנָשִׁים שֶׁאֵין זְרִיזוֹת, האם בְּעֵצִים** לַחִים שנדלקים לאט **אוֹ בְּעֵצִים יְבֵשִׁים, האם בְּתַנּוּר חַם** האופה מהרה, **אוֹ בְּתַנּוּר צוֹנֵן**, והלא כשהנשים עצלניות או העצים לחים או התנור צונן אינן אופות במהרה, ועלול בצקם להחמיץ, **וְאָמַר לִי** רבן גמליאל, **אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁשָּׁנוּ חֲכָמִים, זֶה הַכְּלָל, תָּפַח תִּלְטוֹשׁ בְּצוֹנֵן**, וכך לא תחמיץ העיסה אף בנשים עצלניות ובעצים לחים ובתנור צונן.

משנה

משנתנו מבארת את סימני החימוץ שבעיסה: **שִׂיאוּר** – בצק שהחל להחמיץ ולא נתחמץ כל צרכו, **יְשָׁרַף** – צריך לבערו קודם הפסח, **וְאוּלַם הָאוֹכְלוֹ** בפסח **פָּטוּר** ממלקות ומכרת, מכיון שאינו חמץ גמור אלא חמץ נוקשה. **סִידּוּק** – בצק שהחמיץ עד שנעשו בו סדקים, **יִשָּׂרֵף, וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת**, שהוא חמץ גמור. המשנה מביאה מחלוקת במהותם של 'שיאור' ו'סידוק', **אֵיזֶהוּ שִׂיאוּר, כִּקְרֵנֵי חֲגָבִים** – בצק שנעשו בו סדקים אחד לכאן ואחד לכאן. ואיזהו **סִידּוּק**, שנתרבו סדקיו עד **שֶׁנִּתְעָרְבוּ** סְדָקִין **זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה** – בין בצק שנתערבו סדקיו זה בזה ובין בצק שאין בו אלא סדק לכאן וסדק לכאן הרי הוא בכלל

המשך בעמ' קלו

משנה

משנה זו עוסקת בדין ערב פסח שחל בשבת, מתי מבערים את החמץ: **אַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן שהוא זמן ביעור החמץ, **שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת**, ואי אפשר לשרוף את החמץ בזמנו, **מְכַעֲרִין אֶת הַכֹּל** – בין חולין ובין תרומה, **מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת**, ומשייר מהחמץ מה שרוצה להשתמש לשבת זו, אבל מה שבדעתו לבער, מבער מערב שבת, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בִּזְמַנּוֹ** – בערב פסח, כלומר, בשבת. דהיינו, שאינו צריך לבער כלל בערב שבת, אלא יכול להשאיר את כל החמץ ולבערו בשבת, באופן שמותר לבער בשבת. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר**, תְּרוּמָה שאסורה לזרים ולבהמת זרים ואוכליה מועטים, מבער **מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת**, שיש לחשוש שאם ישייר ממנה לשבת לא יוכל לבער את כולה, **וְחוּלִּין** שאוכליהם רבים, ויכול להאכילם לאחרים, מבער **בִּזְמַנּוֹ**, ולא חוששים שישאר מהם.

גמרא

הגמרא מביאה ראיה שערב פסח שחל בשבת, מבערים את החמץ בשבת: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, פַּעַם אַחַת שָׁבַת** – נשתהה שבת אחת **אַבָּא** [–רבי צדוק] **בְּיַבְנֶה, וְחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** ההיא, **וּבָא** בשבת זונין [–שם אדם] שהיה **מְמוּנֶה שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאָמַר, הִגִּיעַ עֵת לְבַעֵר אֶת הֶחָמֵץ, וְהָלַכְתִּי אַחַר אַבָּא וּבִעַרְנוּ אֶת הֶחָמֵץ**, ומכאן ראיה שמבערים את החמץ בשבת.

משנה

משנה זו מבארת שאדם שהלך מביתו בערב פסח, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, מתי די בזה שיבטלו בלבו וכשיחזור לביתו יבערו, ומתי צריך לחזור מיד לביתו לבערו: **הַהוֹלֵךְ** בערב פסח, **לְשַׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ, וְכֵן הַהוֹלֵךְ לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְכֵן הַהוֹלֵךְ לֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** שעדיין לא ביערו, **אִם** יש שהות ביום, **שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר** לביתו **וּלְבַעֵר** את החמץ, **וְלַחֲזוֹר** אחר כך **לְמִצְוָתוֹ** – לשחוט פסחו או למול בנו או לאכול סעודת האירוסין, **יַחֲזוֹר** לביתו **וִיבַעֵר** את החמץ ויחזור למצותו, **וְאִם לָאו** – שאין שהות ביום לחזור לביתו ולבער את החמץ ולקיים את המצוה שהלך לעשותה, **מְבַטֵּלוֹ בְּלִבּוֹ** – יבטל את החמץ במקום שנמצא בו, וכשיגיע לביתו יבערנו.

אבל אם היה הולך **לְהַצִּיל** את ישראל הנרדפים **מִן הַנְּכָרִים וּמִן הַנָּהָר וּמִן הַלִּסְטִים וּמִן הַדְּלֵיקָה וּמִן הַמַּפּוֹלֶת, יְבַטֵּל** את החמץ **בְּלִבּוֹ** – ולא יחזור אפילו אם יש שהות לחזור ולבער את החמץ ואחר כך להציל, כיון שמן התורה די בביטול בלבד.

וְאִם היה הולך **לְשָׁבוֹת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת** – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב, משם והלאה עוד אלפיים אמה, והוא לצורך דבר שאינו מצוה, **יַחֲזוֹר מִיָּד** לבער את החמץ, ואפילו אין לו שהות ללכת אחר כך לשבות שביתה על התחום.

המשנה עוברת לעסוק בענין אדם שיצא מירושלים ובידו בשר קודש שצריך שריפה, האם צריך לחזור לשורפו, או שיכול לשורפו במקום שנמצא: **וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בָּשָׂר קֹדֶשׁ** – של קדשים קלים, וכיון שהוציאו מירושלים נפסל לאכילה, וצריכים לשורפו בתוך ירושלים, **אִם עָבַר** את **צוּפִים** – שם כפר שיכול לראות את בית המקדש משם, **שׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ**, שכיון שהרחיק בדרכו הרבה, לא הטריחוהו חכמים לחזור לירושלים. **וְאִם לָאו, חוֹזֵר וְשׁוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה** – מקום מחוץ לעזרה שהיו שורפים בו קדשים קלים שנפסלו, **מִעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה.**

המשנה מבארת מהו שיעור החמץ והבשר שצריך לחזור בשבילו. מבררת המשנה: **וְעַד כַּמָּה הֵן חוֹזְרִין** – באופנים שאמרנו שצריכים לחזור, על איזה שיעור של חמץ, או בשר קודש, צריך לחזור כדי לשורפו.

מבארת המשנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, זֶה וָזֶה** – בין חמץ ובין בשר קודש, שיעורו **בְּכַבֵּיצָה**, אבל אם הוא פחות מכביצה, מבטל את החמץ בלבו, ושורף את בשר הקודש במקומו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה וָזֶה שִׁיעוּרוֹ בְּכַזַּיִת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשַׂר קֹדֶשׁ שִׁיעוּרוֹ בְּכַזַּיִת, וְחָמֵץ שִׁיעוּרוֹ בְּכַבֵּיצָה.**

גמרא

שנינו במשנה שההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם אין לו שהות לחזור ולבער ולהגיע לסעודת האירוסין, אינו חוזר. מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהוּ** – ויש להקשות, הרי שנינו בברייתא, **הַהוֹלֵךְ** בערב פסח, **לֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְכֵן** ההולך **לִשְׁבוֹת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת** – לערב עירוב תחומין, שהולך לשבות עם חשיכה בגבול תחום שבת, כדי שיוכל לילך מחר ביום טוב משם והלאה, לצורך דבר שאינו מצוה, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, **יַחֲזוֹר מִיָּד** לביתו לבער החמץ, אפילו אם אין שהות לחזור. וקשה, שבמשנתנו שנינו, שההולך לסעודת אירוסין, ונזכר שלא ביער את החמץ, אינו חוזר לבער, אלא מבטל בליבו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא היא דברי **רַבִּי יְהוּדָה**, שסובר שסעודת אירוסין אינה מצוה אלא רשות. ואילו **הָא** – המשנה, היא דברי **רַבִּי יוֹסֵי**, שסובר שסעודת אירוסין היא מצוה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **סְעוּדַת אֵירוּסִין** היא **רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, סעודת אירוסין היא **מִצְוָה**. ולכן המשנה שהיא דברי רבי יוסי, כתבה שההולך לסעודת אירוסין אינו חוזר, שלשיטתו היא סעודת מצווה. והברייתא שהיא דברי רבי יהודה, כתבה שההולך לסעודת אירוסין חוזר, שלשיטתו סעודת אירוסין אינה מצוה.

מוסיפה הגמרא תירוץ נוסף: **וְהַשְּׁתָא** [–ועכשיו] **דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, שֶׁמַּחֲלוֹקֶת** רבי יהודה ורבי יוסי, אם סעודת אירוסין היא רשות או מצוה, היא רק **בְּסְעוּדָה שְׁנִיָּה** – דרך החתנים שלאחר סעודת האירוסין, שולחים מתנות לכלה וסועדים בביתה, וסעודה זו נקראת סעודה שניה, ועל סעודה זו נחלקו האם היא סעודת מצוה או לא, **אֲבָל בְּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה** שלאחר האירוסין, **דִּבְרֵי הַכֹּל** היא **מִצְוָה. אם כן אֲפִילּוּ תֵּימָא** [–אפילו תאמר], **הָא וְהָא** – בין דברי המשנה ובין דברי הברייתא הם לפי **רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – המשנה מדברת **בְּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה**, שהיא סעודת מצוה, ולכן אינו חוזר, ואילו **הָא** – הברייתא מדברת **בְּסְעוּדָה שְׁנִיָּה**, שהיא אינה מצוה אלא רשות, ולכן חוזר.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי בסעודת אירוסין אם היא מצוה: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי** שתהא מצוה **אֶלָּא סְעוּדַת אֵירוּסִין** לבדה, **אֲבָל לֹא** סעודה שאוכל החתן בבית הכלה כששולח **סְבָלוֹנוֹת** – כלים נאים למתנה. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי שָׁמַעְתִּי סְעוּדַת אֵירוּסִין וְסִבְלוֹנוֹת, ששתיהן** סעודות מצוה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין איסור השתתפות בסעודה שאינה סעודת מצוה, ודנה איזו סעודת אירוסין נחשבת למצוה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל סְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵהָנוֹת מִמֶּנָּה.**

שואלת הגמרא: **כְּגוֹן מַאי** – מה היא סעודה שאינה של מצוה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּגוֹן** סעודת נישואי **בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל**, כיון שבת כהן צריכה להינשא לכהן, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל, וכן סעודת נישואי **בַּת תַּלְמִיד חָכָם לְעַם הָאָרֶץ**. ודברי רבי יוחנן הם לטעמו, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּת כֹּהֵן** הנישאת **לְיִשְׂרָאֵל, אֵין זִוּגָן עוֹלֶה יָפֶה** – במזל טוב. ומשום שאין זיווגן עולה יפה אין זו סעודת מצוה.

מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – מה יוצא בסופם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, אוֹ** נעשית **אַלְמָנָה, אוֹ** נעשית **גְּרוּשָׁה, אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו, שישראל הנושא בת כהן, או הוא **קוֹבְרָהּ** – שמתה קודם זמנה, **אוֹ** היא **קוֹבַרְתּוֹ** – שמת קודם זמנו, **אוֹ מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת.**

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא שאמר רבי יוחנן שאין זיווגם

המשך בעמ' נח

רש"י

משנה מבערין את הכל — בין חולין בין תרומה, חוץ מכדי אכילתו לשבת. אבל כל מה שעתיד לבער — יבער. **תרומה מלפני השבת** — שאינו יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמת זרים, ולהשהותה אי אפשר. אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו, שיכול למצוא להן אוכלים הרבה. **גמרא שבת** — נשתהה שם שבת אחת. **משנה** ההולך — בארבעה עשר. **אם יכול** — שיש שהות ביום. **להציל מן הנוים** — את ישראל הנרדפין. **יבטל בלבו** — ולא יחזור. ואפילו יש שהות, דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא. **לשבות שביתת הרשות** — שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים, ולילך למחר שם לדבר הרשות — יחזור מיד. אבל לקנות שביתת מצוה, כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה — היינו כהולך לשחוט את פסחו. **שיש בידו בשר קודש** — עמו בדרך, ונפסל ביוצא. שמחיצת קדשים קלים חומת ירושלים. **אם עבר צופים** — שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם. **שורפו במקומו** — ולא הטריחוהו לחזור. **ואם לאו חוזר ושורפו כו'** — כדאמרן ב"כל שעה" (לעיל כד, א): "בקודש באש תשרף" — דבמקום אכילתו שריפתו. **זה וזה** — חמץ דאמרן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בביתו, ובשר קודש שעמו. **בכביצה** — אבל בפחות, גבי חמץ — יבטל בלבו, וגבי בשר קודש — שורפו במקומו. **גמרא סעודה שניה** — כך הוא דרך החתנים, לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו, וסועד שם. **אני לא שמעתי** — שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבדה, אבל לא סעודת סבלונות. **סבלונות** — דורונות, כלים נאים. **כת כהן** — צריכה להינשא לכהנים, ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל. **אין זווגן עולה יפה** — במזל טוב. **מאי היא** — מה עולה בידן. **או אלמנה או גרושה או זרע אין לה** — כדכתיב (ויקרא כב): "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", וסמיך ליה: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה" וגו'. **או קוברה** — בלא זמן. **תלמיד חכם.** — הוא שבח לו. אבל עם הארץ ואינו כהן — גנאי הוא לו לאהרן, ונענשים. **לא גלאי** — רב כהנא גלה מבבל לארץ ישראל, כדאמר ב"הגוזל ומאכיל" (בבא קמא קיז,א). **לא גלאי כדגלו אינשי** — שאר תלמידים יוצאין מדעתן, ואני יצאתי על כרחי, מחמת מרדין ואימת מלכות. **ומאלמן את אשתו** — שמבקש לימודו ואי אפשר לו, וגדולה למזונות, והרי אשתו באלמנות חיות. **גוזליו** — יתומין. **ותלמודו משתכח** — שאינו עסוק לחזור עליו. **ומחלוקות רבות באות עליו** — מחמת ששכח תלמודו, או הקפות שמקיף מחנונין לסעודותיו. **קרו ליה** — לבנו. **מרקיד כי כובי** — כדרך הליצנים, שמשחקין ומרקדין בחנויות להשקותן בשכרן. **מלחיך פינכי** — קערות. **מך רבע** — מקפל לבושו ורובע וישן. כך דרך המשתכרין, אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו, אלא מקפל לבושו תחתיו וישן. **מך** — כמו: בר חמרא, מוך שקיך וגני (תענית ו,ב). ואינו

משנה אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת - מְבַעֲרִין אֶת הַכֹּל מִלְּפְנֵי הַשַּׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּזְמַנּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: תְּרוּמָה - מִלְּפְנֵי הַשַּׁבָּת, וְחוּלִּין - בִּזְמַנָּן. **גמרא** תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: פַּעַם אַחַת שָׁבַת אַבָּא בִּיבְנֶה, וְחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וּבָא זוֹנִין מִמּוּפֶה שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאָמַר: הִגִּיעַ עֵת לְבַעֵר אֶת הֶחָמֵץ. וְהָלַכְתִּי אַחַר אַבָּא, וּבִיעַרְנוּ אֶת הֶחָמֵץ. **משנה** הַהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְלֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזוֹר לְמְצִוָתוֹ - יַחֲזוֹר וִיבַעֵר, וְאִם לָאו - מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ. לְהַצִּיל מִן הַגּוֹיִם, וּמִן הַנָּהָר, וּמִן הַלִּסְטִים, וּמִן הַדְּלִיקָה, וּמִן הַמַּפּוֹלֶת יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ. וְלִשְׁבוֹת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת - יַחֲזוֹר מִיָּד. וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בָּשָׂר קֹדֶשׁ, אִם עָבַר צוֹפִים - שׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ, וְאִם לָאו - חוֹזֵר וְשׁוֹרְפוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה מֵעֵצֵי הַמַּעֲרָכָה. וְעַד כַּמָּה הֵן חוֹזְרִין? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: זֶה וָזֶה בְּכַבֵּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וָזֶה בְּכַבֵּזִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּשַׂר קֹדֶשׁ - בְּכַבֵּזִית, וְחָמֵץ - בְּכַבֵּיצָה. **גמרא** וּרְמִינְהוּ: הַהוֹלֵךְ לֶאֱכוֹל סְעוּדַת אֵירוּסִין בְּבֵית חָמִיו וְלִשְׁבוֹת שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת - יַחֲזוֹר מִיָּד! אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא קַשְׁיָא; הָא - רַבִּי יְהוּדָה, הָא - רַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא: סְעוּדַת אֵירוּסִין - רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִצְוָה. וְהָשְׁתָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: מַחֲלוֹקֶת - בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה, אֲבָל בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה - דִּבְרֵי הַכֹּל מִצְוָה. אֲפִילּוּ תֵּימָא הָא וְהָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה, הָא - בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא סְעוּדַת אֵירוּסִין, אֲבָל לֹא סִבְלוֹנוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי שָׁמַעְתִּי סְעוּדַת אֵירוּסִין וְסִבְלוֹנוֹת. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל סְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה - אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵהָנוֹת מִמֶּנָּה. כְּגוֹן מַאי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּגוֹן בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת תַּלְמִיד חָכָם לְעַם הָאָרֶץ. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל - אֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה. מַאי הִיא? אָמַר רַב חִסְדָּא: אוֹ אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: קוֹבְרָהּ אוֹ קוֹבְרָתוֹ, אוֹ מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת. אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר - יִדְבַּק בְּזֶרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתּוֹרָה וּכְהוּנָּה מַעֲשַׁרְתָּן - לָא קַשְׁיָא: הָא - בְּתַלְמִיד חָכָם, הָא - בְּעַם הָאָרֶץ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נְסִיב כַּהֲנְתָּא, חַלַּשׁ. אֲמַר: לָא נִיחָא לֵיהּ לְאַהֲרֹן דְּאֶדְבַּק בְּזַרְעֵיהּ, דְּהָוֵי לֵיהּ חַתְנָא כִּי אֲנָא. רַב אִידִי בַּר אָבִין נְסִיב כַּהֲנְתָּא, נָפְקוּ מִינֵּיהּ תְּרֵי בְּנֵי מִסְמְכֵי, רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי. אֲמַר רַב פַּפָּא: אִי לָא נָסֵיבְנָא כַּהֲנְתָּא לָא אִיעַתְּרִי. אֲמַר רַב כָּהֲנָא: אִי לָא נָסֵיבְנָא כַּהֲנְתָּא - לָא גְּלָאי. אֲמְרוּ לֵיהּ: וְהָא לִמְקוֹם תּוֹרָה גָּלִיתָ! לָא גְּלָאי כִּדְגְלֵי אֱינָשֵׁי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כֹּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעוּדַת הָרְשׁוּת לַסּוֹף גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק", וּכְתִיב: "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים". תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַמַּרְבֶּה סְעוּדָתוֹ בְּכָל מָקוֹם - סוֹף מַחֲרִיב אֶת בֵּיתוֹ, וּמְאַלְּמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמְיַיְתֵּם אֶת גּוֹזְלָיו, וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנּוּ, וּמַחֲלוֹקוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְשֵׁם רַבּוֹ וְשֵׁם אָבִיו, וְגוֹרֵם שֵׁם רַע לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. מַאי הִיא? אֲמַר אַבָּיֵי: קָרוּ לֵיהּ בַּר מֵחִים תַּנּוּרֵי. רָבָא אָמַר: בַּר מַרְקִיד בֵּי כּוּבֵי. רַב פַּפָּא אָמַר: בַּר מְלַחֵיךְ פִּינְכֵי. רַב שְׁמַעְיָה אָמַר: בַּר מָךְ רָבַע. תָּנוּ רַבָּנַן: לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם. שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה - מוּבְטָח לוֹ שֶׁבָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְאַל יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ - שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ. תָּנוּ רַבָּנַן: לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, וַיִּשָּׂא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם. מָשָׁל לְעַנְבֵי הַגֶּפֶן בְּעַנְבֵי הַגֶּפֶן, דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל. וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַם הָאָרֶץ - מָשָׁל לְעַנְבֵי הַגֶּפֶן בְּעַנְבֵי הַסְּנֶה, דָּבָר כָּעוּר

ואינו

תוספות

לשבות שביתת הרשות — פירש הקונטרס: שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם, ולילך ארבעת אלפים לדבר הרשות. וקשה: אם כן תיקשי למאן דאמר בפרק "בכל מערבין" (ערובין לא,א): אין מערבין אלא לדבר מצוה! ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: לשבות שביתת הרשות — שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו. **אם** עבר צופים — פירש בקונטרס: שם כפר. וקשה לרבינו יצחק: אם כן הוה ליה למימר וכמדתו לכל רוח, כדתניא בפרק "מי שהיה טמא" (לקמן צג,ב): איזהו דרך רחוקה — מן המודיעין ולחוץ, וכמדתה לכל רוח. ואומר רבינו יצחק: דבתוספתא דמכילתין מפרש בהדיא: איזהו צופים — הרואה ואין מפסיק. פירוש: כל מקום סביב ירושלים שיכול לראותו משם. **ושורפו** לפני הבירה — פירש הקונטרס: כדאמר פרק "כל שעה" (כד,א): בקודש באש ישרף — במקום אכילתו שריפתו. וקשה לרבינו יצחק: אי דאורייתא הוא — מה לי עבר צופים ומה לי לא עבר צופים! ויש לומר: דמן התורה יכול לשורפה בכל מקום שירצה, דבפרק "כל שעה" (גם זה שם) לא מרבינן אלא פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים, אבל שאר קדשים שנאכלים לזרים — לא מרבינן. ומה שהצריכו חכמים לשרוף הני דהכא לפני הבירה — היינו גזירה אטו קדשי קדשים. **לפני** הבירה — בזבחים בפרק "טבול יום" (קד,ב) פליגי: מאי בירה? אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: מקום יש בהר הבית ובירה שמו, ריש לקיש אמר: כל הבית כולו הוי בירה, שנאמר: "אל הבירה אשר הכינותי". **וחכמים** אומרים בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה — אומר רבינו יצחק בן אשר: דמפרש בירושלמי משום דבשר קודש לית ליה תקנה בביטול — החמירו בכזית, אבל חמץ אית ליה תקנה בביטול — לא החמירו עד כביצה. **תניא** אמר ר' יהודה: תימה: אמאי לא מייתי תניא נמי הכי מהך דהכא, לרב חסדא?

אמר

תוספות

אמר רב כהנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי — משמע שלא היה כהן. והא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (ח,א): רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן — בשביל אשתו היה לוקח, כדאמרינן בפרק "הזורע" (חולין קלב,א): רב כהנא הוה אכיל בשביל אשתו. והא דאמר בפרק "ערבי פסחים" (לקמן קיג,א), אמר ליה רב לרב כהנא: פשוט נבילתא בשוקא ושקול אגרא, ולא תימא כהנא [וגברא] רבא אנא — לא בשביל שהיה כהן, אלא שכך היה שמו. **לא** מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות — משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות. והא דאמר בפרק "השותפין" (בבא בתרא ח,ב): "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — אלו גבאי צדקה, "ומצדיקי הרבים ככוכבים" — אלו מלמדי תינוקות. צריך לומר דזוהר הרקיע עדיף מזוהר כוכבים. **מה** ארי דורס ואוכל — פירש רבינו תם: דורס ואוכל ואין ממתין עד שתמות, אף עם הארץ אינו ממתין עד שתתפייס. **ויש** אומרים אף אין מכריזין על אבידתו — ואם תאמר: מאין יודע שהיא של עם הארץ? ואומר רבינו יצחק: כגון ששיירא של עם הארץ עוברת, וראינו שנפל מהם. והשתא משמע דדוקא אין מכריזין על אבידתו, אבל לגזול בידים — לא. אף על גב דלית ליה האי סברא דבסמוך, אפשר דנפיק מיניה ברא מעליא. ותימה לרבינו יצחק: אמאי ממונו אסור. השתא גופו מותר, שמותר לקורעו כדג — ממונו לא כל שכן? דכהאי גוונא אמר ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיט,א) ובעבודה זרה (כו,א) גבי מוסר, למאן דלית ליה סברא דאפשר דנפיק מיניה ברא מעליא. ונראה לרבינו יצחק: דלעיל מיירי במכיר וכופר להכעיס, דהוה ליה הריגתו כמו פיקוח נפש, שהוא לסטין וחשוד על הדמים. דאי לאו הכי — היאך מותר להורגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת? הלא אפילו גוי אסור! וכן משמע הלשון: על חייו אינו חס, דמכיר וכופר. דיש הרבה עניני עם הארץ, כדמוכח בסוטה בפרק "היה נוטל" (כב,א). ואומר רבינו יצחק: דמה שאנו מקבלים עדות מעם הארץ — כדאמר בפרק "חומר בקדש" (חגיגה כב,א): כמאן מקבלים האידנא סהדותא מעם הארץ — כרבי יוסי. **ואכלת** זו אכילה — נראה דהני שיעורי כזית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא, וכן פירש הקונטרס בפרק "מי שמתו" (ברכות כ,ב) גבי הא דאמר: בן מברך לאביו, ומוקי לה כגון דאכל האב שיעור דרבנן. ופירש הקונטרס שם: דהיינו כזית וכביצה, דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה. וכן מוכח התם, דקאמר: לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם "ואכלת ושבעת וברכת" והן מדקדקים על עצמם בכזית וכביצה?! וקשה: דבפרק "שלשה שאכלו" (שם מח,א) אמר: יגאי מלכא ומלכתא כרכי ריפתא בהדי הדדי, אמר מאן יהיב לן גברא דמברך לן. אייתוהו לרבי שמעון בן שטח וכו' שתה ובריך להו. וקאמר: רבי שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד, דלעולם אינו מוציא אחרים ידי חובה עד שיאכל כזית דגן. משמע דאם אכל כזית דגן — היה מוציא אחרים. ואי כזית דרבנן — היכי מפיק להו? הא אמר דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא! ואומר רבינו יצחק: דהיינו דוקא קטן אינו מוציא אותו שאכל שיעור דאורייתא, אבל גדול אפילו לא אכלי כלל — יכול להוציא אחרים מדאורייתא.

רש"י

ואינו מתקבל — לשומעים. גדולי הדור — אנשי מעשה וצדיקים. **בת גבאי צדקה** — שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנין. נשותיהן שרץ — שאינן זהירות במצות. **עם כל בהמה** — שדומות לבהמה, שאין להן לב להבין. **כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס** — ללמוד תורה ולחיות. **על חיי חבירו לא כל שכן** — ויש לדאג שמא יהרגנו. **ומגבו** — דתו לא חיי, כדאמרינן בשחיטת חולין (כא, ב): קרעו כדג — מטמא באהל מיד, ואף על גב שמפרפר. ואמר רבי שמואל בר רב יצחק: ומגבו. **אילמלא צריכין אנו להם** — למזונותיהן ולעזרתם, היו הורגין אותנו. **כאילו בא על ארוסתו בפניו** — שמבייש. **מאורסה** — לכל קהילות יעקב. **שנה ופירש** — תלמיד ששנה ופירש מן התורה, ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ, וכמה הם שפלים בעיניהם — שונא יותר מכולם. **אין מוסרין לו עדות** — אין מזמנין אותו לשמוע דבר להעיד עליו. **ואין מגלין לו סוד** — שום דבר סתר, לפי שהולך רכיל ומגלה. **על היתומין** — שחשוד על הגזל. **המוצא אבידה חייב להכריז** — כדאמרינן ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כא,א). ועם הארץ לאו אחיך הוא, דאינו עושה מעשה עמך. **מזמנין** — שלשה שאכלו כאחת. דתנן: חייבין לזמן, ואין רשאין ליחלק. **ואכלת ושבעת** — מהאי קרא נפקא לן ברכת (הזימון) בברכות (מח,ב). **חזרתו** — ומדרבנן היא. **ואשיעור טומאתו אסמכוה, וטומאת אוכלין בכביצה.**

כאיסורו

1 וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. תָּנוּ רַבָּנַן: לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה
2 שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם. לֹא מָצָא בַּת תַּלְמִיד
3 חָכָם - יִשָּׂא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר. לֹא מָצָא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר
4 - יִשָּׂא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת. לֹא מָצָא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת
5 - יִשָּׂא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה. לֹא מָצָא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה -
6 יִשָּׂא בַּת מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת. וְלֹא יִשָּׂא בַּת עַמֵּי הָאָרֶץ,
7 מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁקֶץ, וּנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁרֶץ, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶן הוּא
8 אוֹמֵר: "אָרוּר שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה". תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר:
9 עִם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בְּשַׂר בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת
10 תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - מוּתָּר
11 לֶאֱכוֹל בְּשַׂר בְּהֵמָה וָעוֹף, וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה
12 - אָסוּר לֶאֱכוֹל בְּשַׂר בְּהֵמָה וָעוֹף. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
13 עַם הָאָרֶץ מוּתָּר לְנוֹחֲרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת
14 בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, אֲמוֹר לְשׁוֹחֲטוֹ! אָמַר
15 לָהֶן: זֶה - טָעוּן בְּרָכָה, וְזֶה - אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה. אָמַר
16 רַבִּי אֶלְעָזָר: עַם הָאָרֶץ אָסוּר לְהִתְלַוּוֹת עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ,
17 שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ" עַל חַיָּיו לֹא חָס
18 - עַל חַיֵּי חֲבֵירוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
19 נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַם הָאָרֶץ מוּתָּר לְקוֹרְעוֹ כַּדָּג. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: וּמִגַּבּוֹ.
20 תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָיִיתִי עַם הָאָרֶץ אָמַרְתִּי: מִי יִתֵּן לִי תַּלְמִיד חָכָם וַאֲנַשְּׁכֶנּוּ כַּחֲמוֹר.
21 אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, אֲמוֹר כַּכֶּלֶב! אָמַר לָהֶן: זֶה - נוֹשֵׁךְ וְשׁוֹבֵר עֶצֶם, וְזֶה - נוֹשֵׁךְ וְאֵינוֹ
22 שׁוֹבֵר עֶצֶם. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כְּאִילּוּ כּוֹפְתָהּ
23 וּמַנִּיחָהּ לְפָנֵי אַרְיֵה. מָה אַרְיֵה דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים - אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה וּבוֹעֵל
24 וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִילְמָלֵא אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם לְמַשָּׂא וּמַתָּן - הָיוּ
25 הוֹרְגִין אוֹתָנוּ. תָּנָא רַבִּי חִיָּיא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ - כְּאִילּוּ בוֹעֵל אֲרוּסָתוֹ
26 בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה" אַל תִּקְרֵי "מוֹרָשָׁה" אֶלָּא "מְאוֹרָסָה". גְּדוֹלָה
27 שִׁנְאָה שֶׁשּׂוֹנְאִין עַמֵּי הָאָרֶץ לְתַלְמִיד חָכָם, יוֹתֵר מִשִּׂנְאָה שֶׁשּׂוֹנְאִין אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֶת יִשְׂרָאֵל,
28 וּנְשׁוֹתֵיהֶן יוֹתֵר מֵהֶן. תָּנָא: שָׁנָה וּפֵירֵשׁ - יוֹתֵר מִכּוּלָּן. תָּנוּ רַבָּנַן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּעַמֵּי
29 הָאָרֶץ: אֵין מוֹסְרִין לָהֶן עֵדוּת, וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת, וְאֵין מְגַלִּין לָהֶן סוֹד, וְאֵין מְמַנִּין
30 אוֹתָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הַיְתוֹמִים, וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל קוּפָּה שֶׁל צְדָקָה, וְאֵין מִתְלַוִּין
31 עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אֵין מַכְרִיזִין עַל אֲבִידָתוֹ - וְתַנָּא קַמָּא: זִמְנִין דְּנָפִיק מִינֵּיהּ זַרְעָא
32 מַעֲלְיָא וְאָכִיל לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּכֵן וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ". "כֵּן מִי שֶׁיָּצָא וכו'". לְמֵימְרָא דְּרַבִּי מֵאִיר
33 סָבַר כַּבֵּיצָה הוּא דַּחֲשִׁיב, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר כַּזַּיִת נַמִּי חֲשִׁיב? וּרְמִינְהִי: עַד כַּמָּה הֵן מְזַמְּנִין
34 - עַד כַּזַּיִת, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד כַּבֵּיצָה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה, אַבַּיֵּי אָמַר:
35 לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוֹךְ; הָתָם בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, הָכָא בִּסְבָרָא פְּלִיגִי. הָתָם בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי; רַבִּי מֵאִיר
36 סָבַר: "וְאָכַלְתָּ" - זוֹ אֲכִילָה, "וְשָׂבָעְתָּ" - זוֹ שְׂתִיָּה, וַאֲכִילָה בְּכַזַּיִת. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "וְאָכַלְתָּ
37 וְשָׂבָעְתָּ" - אֲכִילָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂבִיעָה, וְאֵיזוֹ זוֹ - בְּכַבֵּיצָה. הָכָא בִּסְבָרָא פְּלִיגִי. דְּרַבִּי מֵאִיר
38 סָבַר: חֲזָרָתוֹ כְּטוּמְאָתוֹ, מַה טּוּמְאָתוֹ בְּכַבֵּיצָה - אַף חֲזָרָתוֹ בְּכַבֵּיצָה, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: חֲזָרָתוֹ

כאיסורו

הדרן עלך אלו עוברין

מקום שנהגו

וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל לשומעים.

תָּנוּ רַבָּנַן, לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם. אם לֹא מָצָא בַּת תַּלְמִיד חָכָם, יִשָּׂא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר – אנשי מעשה וצדיקים, המפורסמים במעלה ומוכתרים במידות, אם לֹא מָצָא בַּת גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, יִשָּׂא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת, שאף הם בעלי מידות ומוכתרים בקצת מעלות, אם לֹא מָצָא בַּת רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת, יִשָּׂא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה, שהם טובים ונאמנים, ואם לֹא מָצָא בַּת גַּבָּאֵי צְדָקָה, יִשָּׂא בַּת מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת, וְבשום פנים לֹא יִשָּׂא בַּת עַמֵּי הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן – שעמי הארצות נחשבים כשֶׁקֶץ, וּנְשׁוֹתֵיהֶן נחשבות כשֶׁרֶץ, שאינן זהירות במצוות, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶן הוּא אוֹמֵר (דברים כז כא), **'אָרוּר שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה', שכיון שאין להם לב להבין את חשיבות התורה, הרי הן דומות לבהמה.**

עתה מביאה הגמרא כמה ברייתות לגבי עמי ארצות: **תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, עַם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר (בְּהֵמָה), שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יא מו), **'זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף'. וממה שסמכה התורה 'תורת' ל'בהמה ועוף', דורשת הברייתא, כֹּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה וָעוֹף, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּהֵמָה וָעוֹף. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַם הָאָרֶץ, מוּתָּר לְנוֹחֲרוֹ – לקורעו לאורכו מנחיריו ועד החזה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו לרבי אלעזר, רַבִּי, אֲמוֹר 'לְשׁוֹחֲטוֹ' ולא 'לנוחרו'. אָמַר לָהֶן, זֶה טָעוּן בְּרָכָה – שחיטה טעונה ברכת 'על השחיטה', וְזֶה אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה – ונחירה אינה טעונה ברכה, ולכן נקטתי לשון נחירה שהיא בזויה יותר משחיטה.**

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַם הָאָרֶץ, אָסוּר לְהִתְלַוּוֹת עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי לימוד התורה (דברים ל כ), **'כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ', הרי שהתורה היא חיי האדם, ומכיון שעם הארץ עַל חַיָּיו לֹא חָם, שהניח את לימוד התורה שהיא חייו, אם כן, עַל חַיֵּי חֲבֵירוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שלא יחוס, ויש לחשוש שמא יהרגנו בדרך.**

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַם הָאָרֶץ, מוּתָּר לְקוֹרְעוֹ לשנים כַּדָּג – כדרך שקורעים דג, שהיא מיתה מנוולת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יְצָחָק, וּקורעו מִגַּבּוֹ, שהיא מכה שאין לה רפואה, שאינו יכול לחיות יותר.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָיִיתִי עַם הָאָרֶץ אָמַרְתִּי, 'מִי יִתֵּן לִי תַּלְמִיד חָכָם וַאֲנַשְּׁכֶנּוּ כַּחֲמוֹר'. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, אֲמוֹר 'וּאנשכנו כַּכֶּלֶב'. אָמַר לָהֶן רבי עקיבא, אמרתי 'אנשכנו כחמור', משום שזֶה – הַחֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וְשׁוֹבֵר עֶצֶם, וְזֶה – והכלב נוֹשֵׁךְ וְאֵינוֹ שׁוֹבֵר עֶצֶם.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַמַּשִּׂיא את בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, הרי זה כְּאִילּוּ כּוֹפְתָהּ וּמַנִּיחָהּ לִפְנֵי אֲרִי. מבאר רבי מאיר את דבריו: מָה אֲרִי דּוֹרֵס את טרפו וְאוֹכֵל מיד, ואינו ממתין עד שימות, וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו בוש בכך, אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה בידיו את אשתו, ומיד בּוֹעֵל, ואינו ממתין עד שתתפייס, וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים – ואינו בוש בכך.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִילְמָלֵא אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם לְמַשָּׂא וּמַתָּן – אילו לא היינו צריכים את מזונותיהם ועזרתם, ולא היו מרווחים עמי הארץ מאיתנו על ידי כך, הָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָנוּ.

תָּנָא רַבִּי חִיָּיא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ, הרי זה כְּאִילּוּ בּוֹעֵל אֲרוּסָתוֹ של עם הארץ **בְּפָנָיו, משום שהתורה נחשבת** כארוסתו של עם הארץ, והלומד תורה בפניו מביישו בכך שאינו עוסק בתורה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג ד), **'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב', אַל תִּקְרֵי 'מוֹרָשָׁה', אֶלָּא 'מְאוֹרָסָה' שהתורה נחשבת** כמאורסה לכל קהילת יעקב, ואף עמי ארצות בכלל זה.

מאמר נוסף בענין זה: **גְּדוֹלָה שִׂנְאָה שֶׁשּׂוֹנְאִין עַמֵּי הָאָרֶץ לְתַלְמִיד חָכָם, יוֹתֵר מִשִּׂנְאָה שֶׁשּׂוֹנְאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וּנְשׁוֹתֵיהֶן** של עמי הארצות, שונאים תלמידי חכמים **יוֹתֵר מֵהֶן** – מעמי הארצות עצמם.

תָּנָא, מִי שֶׁשָּׂנָה וּפֵירַשׁ מדברי תורה, ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארצות, וכמה שפלים הם בעיניהם, שנאתו לתלמידי חכמים גדולה יוֹתֵר מִכּוּלָּן – משנאת הנכרים לישראל, ומשנאת עמי ארצות, ואף משנאת נשותיהם של עמי ארצות.

תָּנוּ רַבָּנַן, שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, אֵין מוֹסְרִין לָהֶן עֵדוּת – אין מזמנים אותם לשמוע דבר כלשהו כדי שיוכלו להעיד עליו אחר כך בפני בית דין, וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת, מפני שהוא חשוד על השבועה ועל הגזל, וְאֵין מְגַלִּין לָהֶן סוֹד – כל דבר סתר, משום שהם הולכי רכיל ומגלים לרבים את מה שיודעים, וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן שיהיו אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – ממונים לפקח עַל נכסי הַיְתוֹמִים הקטנים, ולטפל בהם, מפני שחשוד על הגזל ועל הגניבה, וְמטעם זה גם אֵין מְמַנִּין אוֹתָן שיהיו אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – ממונים לפקח עַל קוּפָּה שֶׁל צְדָקָה ולטפל בה, וְאֵין מִתְלַוִּין עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ, משום שיש לחשוש שמא יהרגנו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף אֵין מַכְרִיזִין עַל אֲבֵידָתוֹ של עם הארץ, משום שנאמר (דברים כב ג) **'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ', והואיל ועם הארץ אינו עושה מעשה עמך, שהרי אינו נוהג כפי שמוטל על עם ישראל, אינו נחשב בכלל 'אחיך'.**

הגמרא מבארת את דברי תנא קמא: **וְתַנָּא קַמָּא** הסובר שמכריזים על אבידתו של עם הארץ, טעמו הוא משום **דִּזְמִנִּין דְּנָפִיק מִינֵּיהּ זַרְעָא מְעַלְיָא וְאָכִיל לֵיהּ** – שלעתים ייצאו מאותו עם הארץ בנים כשרים וטובים, והם יקבלו לבסוף את נכסיו, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כז יז) **'יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ'** – הרשע יכין בגדיו, אך לבסוף הצדיק ילבשם. ומחמת כן יש להכריז על אבידתו, משום שיתכן שזה עתיד להגיע לבניו הכשרים.

שנינו במשנתנו: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער וכו', **וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא** מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש וכו', חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, ועד כמה הן חוזרין, רבי מאיר אומר, זה וזה בכביצה, רבי יהודה אומר, זה וזה בכזית, וחכמים אומרים, בשר קודש בכזית, וחמץ בכביצה.

הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו, לדבריהם במשנה אחרת. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר שטעם מחלוקתם של רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו הוא, **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר כַּבֵּיצָה הוּא דַּחֲשִׁיב** – שדווקא שיעור כביצה הוא שיעור חשוב, ולא פחות מכך, **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר** שיעור **כַּזַּיִת נַמִּי חֲשִׁיב** – גם שיעור חשוב הוא. **וּרְמִינְהִי** – והרי יש להקשות על כך ממה ששנינו בברכות (מה.) לענין חיוב זימון, **עַד כַּמָּה הֵן מְזַמְּנִין** – מהו שיעור האכילה שיאכלו שלשה אנשים יחד ויתחייבו בזימון, ולא יהיו רשאים להחלק ולברך כל אחד לעצמו, **עַד כַּזַּיִת** – אם אכלו יחד כזית, חייבים בזימון, **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד כַּבֵּיצָה** – רק אם אכלו יחד שיעור כביצה, חייבים בזימון. והואיל וסתם משנה כרבי מאיר, אם כן מבואר שלרבי מאיר אף כזית הוא שיעור חשוב, ולרבי יהודה רק כביצה הוא שיעור חשוב, וזה הפוך מהמבואר במשנתנו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה** – התנא שסידר את המשניות לגבי זימון, טעה והחליף שיטתו, ולעולם רבי מאיר סובר שחייבים בזימון דווקא אם אכל כביצה, ורבי יהודה סובר שחייבים בזימון אף אם אכל רק כזית, כמבואר במשנתנו.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר: **אַבָּיֵי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ** – אין להפוך את דברי רבי מאיר ורבי יהודה לגבי זימון, ויש ליישב באופן אחר, שלא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה מהו השיעור החשוב, אלא **הָתָם** [–שם], לגבי זימון **בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי** – נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה כיצד יש לדרוש את הפסוק שנאמר (דברים ח י) לגבי ברכת המזון, **'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ', ואילו הָכָא** – כאן, לגבי חזרה לביעור חמץ ולשריפת קדשים בירושלים, **בִּסְכָרָא פְּלִיגִי** – נחלקו. מבאר אביי, **הָתָם בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי** – לגבי זימון נחלקו כיצד יש לדרוש את מה שנאמר בפסוק 'ואכלת ושבעת', **רַבִּי מֵאִיר סָבַר, 'וְאָכַלְתָּ' זוֹ אֲכִילָה, 'וְשָׂבָעְתָּ' זוֹ שְׂתִיָּה**, כלומר, אדם שאכל ושתה מתחייב בברכת המזון, **וַאֲכִילָה** שהוזכרה בפסוק, משמע שהיא **בְּכַזַּיִת, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר**, שממה שנאמר **'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ'**, יש לדרוש שאין חיוב ברכת המזון אלא על **אֲכִילָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂבִיעָה, וְאֵיזוֹ זוֹ** – מהו שיעורה של אכילה שיש בה שביעה, **בְּכַבֵּיצָה**. ואילו **הָכָא בִּסְכָרָא פְּלִיגִי** – כאן במשנתנו לגבי שיעור חזרה, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בסברא, שהואיל וחכמים תיקנו שצריך לחזור ולשורפה בירושלים, נחלקו לאיזה דין השוו אותו חכמים בתקנתם, **דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חֲזָרָתוֹ כְּטוּמְאָתוֹ** – מסתבר לומר שהשוו חכמים את שיעור החזרה לשיעור טומאת אוכלים, **מַה טּוּמְאָתוֹ בְּכַבֵּיצָה, אַף חֲזָרָתוֹ בְּכַבֵּיצָה** – כשם שכביצה הוא שיעור חשוב לטמא טומאת אוכלים, כך תיקנו חכמים שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, חֲזָרָתוֹ**

כְּאִיסּוּרוֹ – שיעור החזרה הוא כשיעור איסור אכילתו משום חמץ
או משום בשר קודש שיצא מחוץ לירושלים, **מָה אִיסּוּרוֹ בְּכַזַּיִת אַף**
חֲזָרָתוֹ בְּכַזַּיִת – כשם שאיסוריהם הוא בכזית, כך תיקנו חכמים
שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה.
שנינו במשנתנו שלש מחלוקות בשיעור החזרה לגבי חמץ ובשר
הקודש. הגמרא מביאה עתה דעה רביעית: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי**
נָתָן אוֹמֵר, זֶה וָזֶה – שיעור חמץ ובשר הקודש לענין חזרה, הוא
כְּשַׁעֲתֵי בֵּיצִים, אבל על פחות מכך, אינו צריך לחזור. **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ**
חֲכָמִים.
מכיון שעסקה הגמרא בירושלים, והתבאר מה דינו של היוצא
מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש, מביאה עתה הגמרא כמה
דרשות של פסוקים בספר זכריה, שבתוכם מוזכר שהקדוש ברוך
הוא עתיד להרחיב את גבולותיה של ירושלים: נאמר בנבואת
זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ו), 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא – ביום בוא
גוג על ירושלים, **לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן**'. שואלת הגמרא: **מַאי**
– מה הכוונה 'יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, זֶה**
אוֹר החמה שֶׁנָּקַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, כשהיא מאירה בגבורתה ואורה
גדול, **וְקָפוּי** – ויהיה קל לָעוֹלָם הַבָּא, משום שיהיה בו אור גדול
יותר, וכוונת הפסוק לומר, שביום בוא גוג על ירושלים, לא יהיה
אור חמה שיקר בעולם הזה, אלא יהיה אור גדול יותר.
מבארת הגמרא ביאור אחר: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, 'יקרות וקפאון', **אֵלּוּ**
הלכות נְגָעִים וְאָהֳלוֹת החמורות, שֶׁיְּקָרִין – שמנועים הֵן מבני
האדם מחמת קושיים בָּעוֹלָם הַזֶּה, **וּקְפוּיִין** – וקלים ומצויים הֵן לכל
לָעוֹלָם הַבָּא.
מבארת הגמרא ביאור נוסף: **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם**
עשירים, ואינם טובים למקום, שֶׁיְּקָרִין וחשובים הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה,
וּקְפוּיִין הֵן לָעוֹלָם הַבָּא.
מביאה הגמרא סיוע לדברי רבי יהושע בן לוי: **כִּי הָא** – כאותו
מעשה **דְּרַב** יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי חָלַשׁ וְאִיתְּנַגִּיד – חלה
ופרחה רוחו, **כִּי הֲדַר** – כאשר חזר והתעורר, **אָמַר** לֵיהּ **אַבּוּהּ** –
שאל אותו רבי יהושע בן לוי אביו, **מַאי** חָזֵית – מה ראית בעולם
העליון כשפרחה נשמתך, **אָמַר** לֵיהּ – השיב לו רב יוסף בנו, **עוֹלָם**
הָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים – החשובים בעולם הזה מחמת עושרם, היו
שם **לְמַטָּה, וְתַחְתּוֹנִים** – והעניים שהם שפלים בינינו, ראיתים שם
לְמַעְלָה. אָמַר לוֹ רבי יהושע בן לוי, **בְּנִי, עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ** – מה
שראית שם, הוא האמת.
שאל אותו רבי יהושע בן לוי: **וְאֲנַן הֵיכִי חָתֵם** – ואנו, תלמידי
החכמים, כיצד חשיבותנו שם. השיב לו רב יוסף בנו: **כִּי הֵיכִי**
דְּאִיתוּ אֲנַן הָכָא – כשם שאנו חשובים ונכבדים כאן, **הָכִי אִיתֵינַן**
חָתֵם – כך אנו חשובים ונכבדים שם.
רב יוסף מוסיף שמועות נוספות ששמע כשפרחה רוחו: **וְשָׁמַעְתִּי**
שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שם, **אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ** – שגרס בעל
פה את תלמודו, כי נפטר מהעולם הזה ותלמודו עמו.
וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שם, **הָרוּגֵי מַלְכוּת** – אלו שנהרגו על ידי
המלכות על קידוש השם, **אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּמְחִיצָתָן.** דנה
הגמרא: (**ומאן**) [**מַאן**] **נִינְהוּ** – מי הם אותם הרוגי מלכות שמעלתם
גדולה כל כך, שנאמר עליהם שאין אדם יכול לעמוד במחיצתם.
אִילֵימָא – אם נאמר שהכוונה לְרַבִּי עֲקִיבָא **וַחֲבֵרָיו** מעשרת הרוגי
מלכות, שנהרגו על קידוש השם, וכי מעלתם היא רק **מִשּׁוּם הָרוּגֵי**
מַלְכוּת וְתוּ לֵא – ואין בהם עוד מעלה אחרת, הרי הם היו צדיקים
ובעלי מעשים טובים. **אֶלָּא** הכוונה היא לְהָרוּגֵי לוֹד – לולינוס
ופפוס, אחים שנהרגו על ידי טוריינוס הרשע בלוד. שנמצאה בת
מלך הרוגה, ולא נודע מי הרגה, ומחמת כן נגזרה גזירה להשמיד
את כלל ישראל, ועמדו האחים הללו וקיבלו על עצמם את
הריגתה, והרגום.
חוזרת הגמרא לבאר את הפסוקים שנאמרו בהמשך נבואת זכריה:
נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד כ), 'בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה עַל מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַה', וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה'
כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה 'מְצִלּוֹת
הַסּוּס'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**
הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם – להרחיב את העיר ירושלים, **עַד** שעה
שֶׁהַסּוּס רָץ וּמַצִּיל – כשיעור מרוצת הסוס מחצית היום, שבזמן זה
החמה עומדת באמצע הרקיע, וצל הסוס תחתיו. כלומר, לעתיד
לבוא ירחיב הקדוש ברוך הוא את ירושלים מחומות העיר וחוצה
לה, עד מקום שבו מגיע סוס במרוצתו בחצות היום.
מביאה הגמרא ביאור אחר: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר**, כוונת הפסוק היא
שלעתיד לבוא כָּל מְצִלּוֹת – פעמונים שֶׁתּוֹלִין לַסּוּס בֵּין עֵינָיו לנוי
ולקשקש, **יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'** – ינדבו אותם ישראל למקדש.
מביאה הגמרא ביאור נוסף: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, כוונת הפסוק היא
שלעתיד לבוא כָּל בִּירָה שֶׁבּוֹזְזִין יִשְׂרָאֵל ביום אחד **עַד שָׁעָה שֶׁהַסּוּס**
רָץ וּמַצִּיל – עד חצות היום, שאז צל הסוס תחתיו, **יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'**
– ביאום ישראל נדבה למקדש.
הגמרא מקשה על דברי רבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר. מקשה
הגמרא: **כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – הפסוק מובן לפי מי שסובר
שפירושו כָּל בִּירָה שֶׁבָּזוּז – שבוזזים יִשְׂרָאֵל, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** – לכך
נאמר (שם) בהמשך הפסוק, 'וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי
הַמִּזְבֵּחַ', כלומר, שגם הסירים להוצאת הדשן, ולבישול הזובחים
יהיו מכסף ומזהב כמו המזרקים, משום שתהיה ביזה גדולה. **אֶלָּא**
לְמַאן דְּאָמַר בְּהָנָךְ תַּרְתֵּי – אבל לרבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר
שפירשו את הפסוק בשני האופנים האחרים, **מַאי** – מה הכוונה
בהמשך הפסוק 'וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כמזרקים לפני המזבח'.
מתרצת הגמרא: **מִילְּתָא אַחֲרִיתִּי קָאָמַר** – אין זה קשור לתחילת
הפסוק, אלא הרי זו בשורה חדשה, **דְּמִתְעַתְּרֵי** – שיתעשרו יִשְׂרָאֵל,
וּמִתְנַדְּבֵי וּמַיְיתֵי – ויתנדבו ויביאו כסף וזהב רב למקדש, ויעשו גם
הסירים מכסף וזהב כמו המזרקים.
מקשה הגמרא קושיא נוספת: **כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – הדבר מובן
לפי מי שסובר שכוונת הפסוק לבִּירָה שבוזזים ישראל, **הַיְינוּ דִּכְתִיב**
בסמוך (שם יד כא), 'וְלֹא יִהְיֶה כְנַעֲנִי – סוחר **עוֹד בְּבֵית ה' צְבָאוֹת**',
משום שלא יצטרכו לסחור בנכסי הקדש, שיהיה שם עושר גדול
מהביזה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי** – אבל לרבי יהושע בן לוי
ורבי אלעזר שפירשו בשני האופנים האחרים, **מַאי** 'וְלֹא יִהְיֶה
כְנַעֲנִי', הרי לדבריהם הפסוק אינו מבשר על עשירות גדולה
שיתנדבו למקדש. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, כוונת 'כנעני'
היא, **אֵין כָּאן עָנִי** – שבאותם ימים לא תהא עניות בישראל.
הואיל ופירשה הגמרא שלדברי רבי יוחנן 'כנעני' הוא סוחר,
מבארת הגמרא מנין למדים כן. שואלת הגמרא: **וּ'כְנַעֲנִי' מְנָלָן**
דְּאִיקְרֵי תַּגָּר – מנין למדים שכנעני נקרא סוחר. משיבה הגמרא:
דִּכְתִיב (בראשית לח ב), 'וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ
וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ'. **מַאי** 'כְּנַעֲנִי', **אִילֵימָא** – אם נאמר שהוא כְּנַעֲנִי
מַמָּשׁ – מזרע כנען, וכי **אֶפְשָׁר** שבָּא **אַבְרָהָם וְהִזְהִיר אֶת יִצְחָק**
מלקחת אשה כנענית, שהרי השביע את אליעזר, 'לֹא תִּקַּח אִשָּׁה
לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי' (בראשית כד ג), **וּבָא יִצְחָק וְהִזְהִיר אֶת יַעֲקֹב**, 'לֹא
תִּקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן' (שם כח א), **וְיהוּדָה אָזִיל וְנָסִיב** – הלך ונשא
אשה מבנות הכנעני. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ**, מה שנאמר
'בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי', פירושו, בַּת גְּבָרָא תַּגָּרָא – בת אדם סוחר. וראיה
לדבר, **דִּכְתִיב** – שנאמר (הושע יב ח), 'כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה' – אתם
הסוחרים הרמאים שבידכם מאזני שקר, סומכים על עשרכם,
ואינכם חפצים בחסד ומשפט.
מביאה הגמרא ראיה נוספת: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא** – ואם תרצה
תוכל להביא ראיה מכאן, שנאמר לגבי חורבן העיר צור (ישעיה כג
ח), 'מִי יָעַץ זֹאת עַל צֹר הַמַּעֲטִירָה, **אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ** נחשבים **כְּשָׂרִים,**
כְּנַעֲנֶיהָ – תגריה כנכבדי אָרֶץ'. הרי ש'כנעני' הוא לשון סוחר.
הגמרא ממשיכה לבאר את נבואת זכריה לגבי אחרית הימים:
נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ט), 'וְהָיָה
ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד'. שואלת
הגמרא: נאמר בפסוק זה שלעתיד לבוא 'יִהְיֶה ה' אֶחָד', **אָטוּ**
הַאִידָּנָא לָאו אֶחָד הוּא – וכי בזמן הזה אין הוא אחד. מתרצת
הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא, לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא,**
הָעוֹלָם הַזֶּה יש בו שני סוגי ברכות, **עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ**
הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב', וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת', אבל

המשך בעמ' קלז

רש"י

באיסורו — של חמץ. ובשר קודש נמי, משנפסל ביוצא אסור באכילה. **יקרות וקפאון** — איידי דאיירי בירושלים, ביציאות שעריה, דקתני "וכן מי שיצא מירושלים" כו' — פתח בהא פרשתא, דבעינן למימר קמן שעתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף על ירושלים. **אור שיקר בעולם הזה** גדול — אותו אור חשוב ויקר שלה — יהא קפוי וקל לעולם הבא. כל דבר קל קרי קפוי — צף על המים. "ויצף הברזל" מתרגמינן "וקפא פרזלא" (מלכים ב ו). **בני אדם שיקרים** — עשירים וחשובים, ואינן טובים למקום. **איתנגיד** — גוע, ופרחה רוחו. **עליונים למטה** — אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים. **ואנן** — תלמידי חכמים היכי איתינן התם? **הרוגי מלכות ותו לא** — לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד? **הרוגי לוד** — שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל, שהורו על עצמן הריגת בת מלך, שהיו מטילין אותה על כל ישראל. **עד שעה שהסוס** רץ ומציל — כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום. ולשון מציל — שציל תחתיו. שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין, וצל האדם וצל הבהמה נוטה לצידו. כשחמה במזרח — צל האדם למערב. אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע, בראש כל האדם, וצל הסוס תחתיו. בפירוש רבי מכיר זכר צדיק לברכה מצאתי. **כל מצילות** — כלומר שתולין לסוס לנוי ולקשקש, לשון "מצלתים" (דברי הימים א יג). **יהיה קודש לה'** — שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש. **כל ביזה שיבוזו ישראל** — מן הגוים ביום אחד עד חצות — יהיו קודש לה', שיביאום נדבה למקדש. **הסירות כמזרקים** — אף הסירות יהיו של כסף ושל זהב, שתהא שם ביזה רבה להקדש. **מאי והיה הסירות כמזרקים** — הא במצילות הסוס ליכא הקדש כולי האי. **דמיתעתרי ישראל** — יתעשרו ישראל. ובשורה אחרת היא. **כנעני** — לא יהיו צריכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש, לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה. **כא אברהם והזהיר את יצחק** — שהשביע לאליעזר "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" (בראשית כד). **ויצחק את יעקב** — "לא תקח אשה מבנות כנען" (שם כח). **כולו הטוב והמטיב** — שאין שם בשורה רעה. **למדרשיה בפירקא** — קרייה דיו"ד ה"י דארבע אותיות, דרשיה וטעמיה התלויים בו. **לעלם כתיב** — "זה שמי לעלם" חסר וי"ו, לשון העלמה. **כתיב זה שמי לעלם** — בהעלמה. וכתיב "זה זכרי", דמשמע קרייה ולא העלמה. לשון אחר: כיון דכתב "זה שמי" — פשיטא דזה זכרי, היאך יקרא אלא בשמו? **לא כשאני נכתב** — שני שמות לימדו, שם הכתיבה ושם הקרייה.

הדרן עלך אלו עוברין

מקום שנהגו. **עד חצות.** חצי היום: **שלא לעשות** כדי שלא יהא טרוד במלאכה

תוספות

מקום שנהגו אור"י בשם ריב"א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר י"ט משום דזמן הפסח מחצות ואילך ואף יחיד קאמר התם בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה ופריך אם כן יהא כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבן ומפרש התם משום דראוי להקריב משחרית אבל פסח אינו יכול להקריבו אלא אחר חצות כדנפקא לן מבין הערבים ופריך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן ומשמע התם דמדאורייתא אסורה ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם:

העושה

כְּאִיסּוּרוֹ, מָה אִיסּוּרוֹ בְּכַזַּיִת - אַף חֲזָרָתוֹ בְּכַזַּיִת. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: זֶה וָזֶה כִּשְׁתֵּי בֵיצִים, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן". מַאי "יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה אוֹר, שֶׁיָּקָר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְקָפוּי לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵלּוּ גְּנָעִים וְאֲהֱלוֹת, שֶׁיְּקָרִין הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּקְפוּיִין הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁיְּקָרִין הֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּקְפוּיִין הֵן לָעוֹלָם הַבָּא. כִּי הָא דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי חָלַשׁ וְאִיתְנְגִיד. כִּי הַדַר, אָמַר לֵיהּ אֲבוּהּ: מַאי חֲזִית? אָמַר לֵיהּ: עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה. אָמַר לוֹ: בְּנִי, עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ. וַאֲנַן הֵיכִי הָתָם? כִּי הֵיכִי דְּאִיתוּ אֲנַן הָכָא, הָכִי אִיתִינְן הָתָם. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: הֲרוּגֵי מַלְכוּת אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בִּמְחִיצָּתָן. וּמַאן נִינְהוּ? אִילֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבִירָיו - מִשּׁוּם הֲרוּגֵי מַלְכוּת וְתוּ לָא? אֶלָּא: הֲרוּגֵי לוֹד. "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַה'" מַאי "מְצִלּוֹת הַסּוּס"? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁהַסּוּס רָץ וּמַצִּיל. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כָּל מְצִלּוֹת שֶׁתּוֹלִין לַסּוּס בֵּין עֵינָיו יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כָּל בִּיזָּה שֶׁבּוֹזְזִין יִשְׂרָאֵל עַד שָׁעָה שֶׁהַסּוּס רָץ וּמַצִּיל - יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר כָּל בִּיזָּה שֶׁבָּזְזוּ יִשְׂרָאֵל - הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה' כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּהָנָךְ תַּרְתֵּי - מַאי "וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה'"? מִילְּתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר, דְּמִתְעַתְּרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִתְנַדְּבִי וּמְיַיתִי. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בִּיזָּה - הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית ה' צְבָאוֹת". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָנָךְ תַּרְתֵּי - מַאי "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי"? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: "אֵין כָּאן עָנִי". וּכְנַעֲנִי מְנָלַן דְּאִיקְרֵי תַּגָּר - דִּכְתִיב: "וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי". מַאי כְּנַעֲנִי? אִילֵימָא כְּנַעֲנִי מַמָּשׁ אֶפְשָׁר בָּא אַבְרָהָם וְהִזְהִיר אֶת יִצְחָק, בָּא יִצְחָק וְהִזְהִיר אֶת יַעֲקֹב, וִיהוּדָה אָזֵיל וְנָסֵיב?! אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: בַּת גַּבְרָא תַּגְּרָא, דִּכְתִיב: "כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה", וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "אֲשֶׁר סוֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבַּדֵּי אָרֶץ". "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד" אַטּוּ הָאִידָּנָא לָאו אֶחָד הוּא?! אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא; הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ דַּיַּין הָאֱמֶת". לָעוֹלָם הַבָּא - כּוּלּוֹ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". "וּשְׁמוֹ אֶחָד", מַאי "אֶחָד", אַטּוּ הָאִידָּנָא לָאו שְׁמוֹ אֶחָד הוּא?! אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא; הָעוֹלָם הַזֶּה - נִכְתָּב בְּיו"ד ה"י וְנִקְרָא בְּאַלֶ"ף דַּלֶ"ת, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כּוּלּוֹ אֶחָד - נִקְרָא בְּיו"ד ה"י, וְנִכְתָּב בְּיו"ד ה"י. סָבַר רָבָא לְמִדְרְשָׁהּ בִּפְירְקָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: "לְעֹלָם" כְּתִיב, רַבִּי אַבִּינָא רָמֵי: כְּתִיב, "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דּוֹר". אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בְּיו"ד ה"א, וְנִקְרָא אֲנִי בְּאַלֶ"ף דַּלֶ"ת.

הדרן עלך אלו עוברין

משנה מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת, עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֵין עוֹשִׂין. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין, אוֹ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין, נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם,

ואל

וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר כדאמר בפ' בתרא (קט.) חוטפין מצה בלילי פסחין בשביל תינוקות שלא ישנו.

ואל

העושה מלאכה במוצאי שבתות — אומר רבינו יצחק: דאיתא בירושלמי הכי: הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא באפוקי שבתא — לאו מנהגא. עד דתיתפני סידרא — מנהגא. פירוש: שישלים התפלה, מנהג כשר. ובהא איירי נמי הכא. **וכאן** בעושים שלא לשמה וכדרב יהודה — תימה, (דרב) גופיה אמר בפרק שני דברכות (יז,א): כל העוסק בתורה שלא לשמה — נוח לו שלא נברא! ואומר רבינו יצחק: דדהם מיירי בגון שלומד כדי להתיהר ולקנטר ולקפח את חבריו בהלכה, ואינו לומד על מנת לעשות. אבל הכא מיירי דומיא דההיא דלעיל — יש שפל ונשכר, דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא, שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות. אפילו הכי — גדול עד שמים חסדו.

מתקולתא מטוה — לכך קורא אותה מתקולתא — לפי שנשכרת לשיעור משקל מטוה, כדתנן בכתובות (סד,ב): במה היא עושה לו — משקל חמשת סלעים. ופירש רבינו חננאל: שהיא מתבזה על כך, שהיא מגלה זרועותיה בשעת טווידה.

ומגדלי בהמה — וקשה לרבינו תם, דאמר (בחולין פד,ב): הרוצה שיתעשר — יעסוק בבהמה דקה. ואמר נמי: עשתרות — שמעשרות את בעליהן! ויש לומר: דהתם בחורשין.

כותבי ספרים — אומר רבינו יצחק בשם רבינו יצחק בן אשר: דדוקא הכותבים כדי למכור עליהן בקשו, דלעולם ימצאו לוקחין. כדקתני "הן ותגריהם". אבל על המשכירים עצמן לבעלי בתים — לא בקשו. שלא היו מקפחים פרנסתן, שלא ימצאו כל כך להשתכר.

דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב — ואם תאמר: והיכי אתי למיטעי? תיפוק ליה דמפריש ממין על שאין מינו! ויש לומר: דבבלול איכא למיטעי, דלית ביה משום מין על שאין מינו, כדפירשתי בפרק "כל שעה" (לעיל לה,א), ואיכא למיחש שתהא עיסה רובה אורז במקום אחד, ויפריש מאותו צד על צד אחר.

ואל ישנה אדם — בגמרא פריך: ממקום שאין עושין למקום שעושין, ואיהו נמי אל ישנה וליעבד? והא אמרת: נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם! **המוליך פירות שביעית ממקום שכלו** — לחיה מן השדה, וחייבין בני המקום לבערן מן הבית, והוליכן זה למקום שלא כלו, ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית. **חייב לבער** — משום חומרי מקום שיצא משם. **צא והבא לך אף אתה** — מפרש בגמרא.

גמרא מאי אירייא ערבי פסחים — דקתני עד חצות במנהגא, מכלל דמחצות ולהלן — אסור. ולמה ליה למיתני חצות לאשמעינן דף דיוקא? הא כל ערבי ימים טובים אסירי! **מן המנחה** — תשע שעות ומחצה. **סמוך למנחה** — קודם לכן. **נידנוד עבירה** — רמז עבירה. **תענית צבור** — אסור במלאכה, במסכת תענית (יב,ב) כשהיו מתענין על הגשמים. אבל שאר תענית ציבור — לא, כדאמר שמואל: אין חומר תענית ציבור בבבל (לקמן נד,ב). **במוצאי שבתות** — משום בבוד שבת, שמוסיפין מחול על הקדש. **זריז** — בעל מלאכה. **שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא** — ואף על גב דלאו לשום מצוה מיכוין — מצוה שלא לשמה מידא הויא. דאמרינן לקמן: יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה. **הכי גרסינן: ואף על גב דהאי דלא קעבדן כו'. עושין לשמה** — מעל שמים, ושלא לשמה — עד לשמים. דמצוה מידא קא עביד, כדרב יהודה. **מתקולתא** — נוטלת מאצנים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכין, דשכר מועט הוא, ומתבזה אשתו על שכר מועט. **אגרתא** — שכר ריחיים שמשכירין — טורח גדול ושכר מועט. אבל קונה ריחיים ומוכרן — הרי הוא כשאר פרקמטיא. **בקנים** — כל מקלות דקים קרי קנים, שעושין מהן גדרות ומחיצות. **אפחזייהו** — נפח שלהן. **תגרי סימטא** — יושבין ומוכרין בשוק, ועין שולטת בהן. **ומגדלי בהמה דקה** — הכל צווחין עליהן. **וקוצצי אילנות טובות** — למוכרן לעצים, הכל תמיהים ומלעיזין עליהם. ומתוך כך עין שולטת בהן, וצעקת בני אדם. **ונותנין עיניהם בחלק יפה** — כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין ליטול חלק יפה. **מתורגמנין** — שעומדין לפני החכם בשבתות, ושומעין מפיו, ומשמיעין לרבים. **ומעות יתומין** — למחצית שכר. **ממדינת הים** — משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה. **תכלת** — לציצית. **אינן רואין** — כדאמרן. שאם יתעשרו — לא יהו עסוקין. **ואם עוסקין לשמה** — להיות המצוה מצויה לצריכין לה. **רואין** — דהואיל ולשמה עושין — לא יניחו בשביל עשרן. **מצוי לצידון** — יום השוק של צידון בערב שבת, והם מחמירים על עצמן שלא להיבטל מצרכי שבת. **הוה אפשר להו** — להמנע מן השוק, שעשירים היו. **מארוזא** — אורז.

דסרכי

1 **וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, הַמּוֹלִיךְ**
2 **פֵּירוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ, אוֹ**
3 **מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ - חַיָּיב לְבָעֵר. רַבִּי**
4 **יְהוּדָה אוֹמֵר: צֵא וְהָבֵא לְךָ אַף אַתָּה. גְּמָרָא מַאי**
5 **אִירְיָא עֲרֵבֵי פְּסָחִים? אֲפִילּוּ עֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת וְעֲרֵבֵי יָמִים**
6 **טוֹבִים נַמִּי! דְּתַנְיָא: הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת**
7 **וְיָמִים טוֹבִים, מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן**
8 **בְּרָכָה לְעוֹלָם. הָתָם מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה הוּא דְּאָסוּר,**
9 **סָמוּךְ לַמִּנְחָה - לֹא. הָכָא - מֵחֲצוֹת. אִי נַמִּי: הָתָם -**
10 **סִימָן בְּרָכָה הוּא דְּלָא חֲזִי, אֲבָל שַׁמּוֹתֵי - לָא מְשַׁמְּתִינַן**
11 **לֵיהּ. הָכָא - שַׁמּוֹתֵי נַמִּי מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ. גּוּפָא: הָעוֹשֶׂה**
12 **מְלָאכָה בְּעֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת וּבְעֲרֵבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה**
13 **וּלְמַעְלָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וּבְמוֹצָאֵי יוֹם**
14 **הַכִּפּוּרִים, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם נִידְנוּד עֲבֵירָה, לְאַתּוֹיֵי**
15 **תַּעֲנִית צִיבּוּר - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. תָּנוּ**
16 **רַבָּנַן: יֵשׁ זָרִיז וְנִשְׁכָּר, וְיֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד, יֵשׁ שָׁפֵל וְנִשְׁכָּר**
17 **וְיֵשׁ שָׁפֵל וְנִפְסָד. זָרִיז וְנִשְׁכָּר דְּעָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא, וְלָא**
18 **עָבִיד בְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא. זָרִיז וְנִפְסָד - דְּעָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא,**
19 **וְעָבִיד בְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא. שָׁפֵל וְנִשְׁכָּר - דְּלָא עָבִיד כּוּלֵּי**
20 **שַׁבְּתָא. וְלָא עָבִיד בְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא. שָׁפֵל וְנִפְסָד - דְּלָא**
21 **עָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא, וְעָבִיד בְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא. אָמַר רָבָא:**
22 **הָנֵי נָשֵׁי דִּמְחוֹזָא, אַף עַל גַּב דְּלָא עָבְדָן עֲבִידְתָּא בְּמַעְלֵי**
23 **שַׁבְּתָא - מִשּׁוּם מְפַנְּקוּתָא הוּא, דְּהָא כָּל יוֹמָא נַמִּי לָא**
24 **קָא עָבְדָן, אֲפִילּוּ הָכִי - שָׁפֵל וְנִשְׁכָּר קָרֵינַן לְהוּ. רָבָא**
25 **רָמֵי, כְּתִיב: "כִּי גָדֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ", וּכְתִיב: "כִּי**
26 **גָדֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ", הָא כֵּיצַד? כָּאן - בְּעוֹשִׂין**
27 **לִשְׁמָהּ, וְכָאן - בְּעוֹשִׂין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק**
28 **אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - בָּא לִשְׁמָהּ. תָּנוּ רַבָּנַן:**
29 **הַמְצַפֶּה לִשְׂכַּר אִשְׁתּוֹ, וְרֵיחַיִם - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. שְׂכַר אִשְׁתּוֹ - מַתְקוּלְתָּא. רֵיחַיָּא**
30 **- אַגַּרְתָּא. אֲבָל עֲבָדָה וּמְזַבְּנָה - אִישְׁתַּבּח בָּהּ קְרָא, דִּכְתִיב: "סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר".**
31 **תָּנוּ רַבָּנַן: הַמִּשְׁתַּכֵּר בְּקָנִים וּבְקַנְקַנִּים - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּנָפֵיש**
32 **אַפְחָזַיְיהוּ - שָׁלְטָא בְּהוּ עֵינָא. תָּנוּ רַבָּנַן: תַּגְרֵי סִימְטָא, וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה, וְקוֹצְצֵי אִילָנוֹת**
33 **טוֹבוֹת, וְנוֹתְנִין עֵינֵיהֶן בְּחֵלֶק יָפֶה - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? דְּתָהוּ בֵּיהּ**
34 **אֵינָשֵׁי. תָּנוּ רַבָּנַן, אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אֵין בָּהֶן סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם: שְׂכַר כּוֹתְבִין, וּשְׂכַר מְתוּרְגְּמָנִין,**
35 **וּשְׂכַר יְתוֹמִים, וּמְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם. בִּשְׁלָמָא שְׂכַר מְתוּרְגְּמָנִין - מִשּׁוּם דְּמֵיחֲזֵי כִּשְׂכַר**
36 **שַׁבָּת. וּמְעוֹת יְתוֹמִים נַמִּי - לָאו בְּגֵי מְחִילָה נִינְהוּ. מָעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם - מִשּׁוּם דְּלָאו**
37 **כָּל יוֹמָא מִתְרַחִישׁ נִיסָּא. אֶלָּא שְׂכַר כּוֹתְבִין מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת יָשְׁבוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה**
38 **עַל כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׁרוּ, שֶׁאִילְמְלֵי מִתְעַשְּׁרִין - אֵין כּוֹתְבִין. תָּנוּ רַבָּנַן: כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגְּרֵיהֶן**
39 **שׁוּתַּגְּרֵי תַגְּרֵיהֶן, וְכָל הָעוֹסְקִין בְּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, לְאִיתּוּיֵי מוֹכְרֵי תְּכֵלֶת - אֵינָן רוֹאִין סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְאִם עוֹסְקִין לִשְׁמָהּ - רוֹאִין.**
40 **בְּנֵי בֵּייְשָׁן נָהוּג דְּלָא הָוֵי אָזְלִין מִצּוֹר לְצִידוֹן בְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא. אֲתוּ בָּנֵייהוּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמְרוּ לוֹ: אַבְהַתִּין אֶפְשָׁר לְהוּ, אֲנַן לָא**
41 **אֶפְשָׁר לָן. אֲמַר לְהוּ: כְּבָר קִיבְּלוּ אֲבוֹתֵיכֶם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". בְּנֵי חוֹזַאי נָהֲגִי דְּמַפְרְשִׁי**
42 **חַלָּה מֵאָרוּזָא. אֲתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף. אֲמַר לְהוּ: נֵיכְלָהּ זָר בְּאַפַּיְיהוּ. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר**

וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם ממנהג המקום **מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת.**

המשנה שונה דין נוסף בענין פירות שגדלו בשנת השמיטה, אשר דינם שכאשר מין אחד של פירות נגמר לחיות שבשדה, יש לו לבער מביתו את אותו המין. ובמסכת שביעית (פ"ט מ"ב) שנינו, שארץ ישראל מתחלקת לשלשה מקומות, שאם נגמרו הפירות במקום אחד חייבים בני אותו מקום לבער פירותיהם אפילו אם בשני המקומות האחרים עדיין לא נגמרו הפירות. ודנה המשנה על ההולך עם פירות שביעית ממקום שנגמרו שם הפירות למקום שלא נגמרו, או להיפך, איך ינהג עם פירות אלו לגבי ביעורם.

כֵּיוָּצֵא בּוֹ – כעין הדין ששנינו לעיל (ע"א) בהולך ממקום למקום לענין עשיית מלאכה בערבי פסחים, שיש לו לנהוג חומרות המקום שיצא ממנו וחומרות המקום שבא לשם, כמו כן מצינו בענין **הַמּוֹלִיךְ פֵּירוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ** הפירות לחיה שבשדה, ונתחייבו בני המקום בביעורם, **לְמָקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ,** ועדיין לא התחייבו הפירות בביעור, **אוֹ** שהוליכם **מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ,** בשני אופנים אלו **חַיָּיב לְבַעֵר** את הפירות שהביא, באופן שהוליך ממקום שכלו למקום שלא כלו חייב לבער משום חומרת המקום שיצא ממנו, ובאופן שהוליך ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער משום חומרת המקום שבא לשם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שמוליך הפירות יכול לומר לחבירו, **צֵא וְהָבֵא לְךָ אַף אָתָּה** ותמצא שלא כלו, ולכן אינו חייב לבער, והיינו במוליך ממקום שלא כלו למקום שכלו, יכול לומר לבן המקום שכלו בו, צא אף אתה למקומי ותמצא שלא כלו שם ותוכל לאכול שם מהם, ורק הפירות שיש לך בבית אסורים כיון שהם גדלו כאן.

גמרא

נתבאר במשנה שאיסור עשיית מלאכה בערבי פסחים עד חצות תלוי במנהג המקום, ויש לדייק מכך שלאחר חצות אסור הדבר מעיקר הדין. שואלת הגמרא: **מַאי אִירְיָא** – מדוע שנה התנא ותלה במנהג את דין עשיית מלאכה **בְּעַרְבֵי פְּסָחִים** עד חצות, ולהשמיענו שלאחר חצות אסור מעיקר הדין, הרי **אֲפִילּוּ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְעַרְבֵי** שאר **יָמִים טוֹבִים נָמֵי** נוהג איסור זה, **דְּתַנְיָא, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה,** כלומר, משש שעות ומחצה ואילך, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** והיה לו לתנא לשנות 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עושים', ולא לשנות 'עד חצות' ואנו נדע שהמנהג הוא עד חצות, שהרי לאחר חצות אסור מעיקר הדין כשאר ערבי ימים טובים.

משיבה הגמרא: **הָתָם** – בערבי ימים טובים, **מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה** – מתשע שעות ומחצה **הוּא דְּאָסוּר** לעשות מלאכה, אבל **סָמוּךְ לַמִּנְחָה,** כלומר, לפני זמן זה, **לָא** – אין איסור בעשיית מלאכה, **הָכָא** – בערבי פסחים, כבר **מֶחֱצוֹת** היום אסור לעשות מלאכה, ולכן שנה התנא בפירוש 'עד חצות', להשמיענו שבערבי פסחים איסור המלאכה הוא כבר מחצות.

עוד משיבה הגמרא באופן אחר: **אִי נָמֵי, הָתָם** – בעושה מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ואילך, **סִימָן בְּרָכָה הוּא דְּלָא חָזֵי** – הוא רק לא רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, **אֲבָל שַׁמּוּתֵי** – לנדותו על כך, **לָא מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ,** כיון שאינו איסור חמור כל כך, **הָכָא** – בעושה מלאכה בערבי פסחים אחר חצות, **שַׁמּוּתֵי נָמֵי מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ** – גם מנדים אותו, שעבר על איסור חמור מדרבנן, וכיון שאינם שוים בחומרת איסורם שנה התנא בפירוש שהמנהג הוא רק 'עד חצות' ולא שנה בסתם, שאם היה שונה בסתם מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עושים, היינו סבורים שלאחר חצות חומר האיסור הוא כשאר ערבי ימים טובים.

הגמרא להלן שבה ומביאה את הברייתא שיש זמנים שהעושה בהם מלאכה אינו רואה סימן ברכה, ואגב כך הגמרא מביאה עוד ברייתות שנשנו בהן מלאכות שאין בהם סימן ברכה: **גּוּפָא, הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וּבְעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם נִידְנוּד עֲבֵירָה** [–רמז עבירה], מבארת הגמרא שכוונת הברייתא בזה **לְאָתוּיֵי** – להביא את העושה מלאכה בתַּעֲנִית צִיבּוּר, כשהציבור מתענים על הגשמים, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.**

הגמרא מביאה ברייתא המונה ארבעה אופנים בענין עשיית מלאכות בזמנים שונים: **תָּנוּ רַבָּנָן, יֵשׁ זָרִיז** – שרגיל לעשות מלאכה, **וְנִשְׁכָּר** – ומחמת רגילותו לעשות מלאכה מרויח מצוה, **וְיֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד** – יש לו הפסד מרגילותו לעשות מלאכה, שנהג שלא כדין. **יֵשׁ שָׁפָל** – שרגילותו לישב בטל מעשיית מלאכה, **וְנִשְׁכָּר** – ומרויח מכך מצוה, **וְיֵשׁ שָׁפָל וְנִפְסָד** – יש לו הפסד שעושה שלא כדין. מבארת הגמרא: האופן שהוא **זָרִיז וְנִשְׁכָּר** היינו **דְּעָבִיד** מלאכה **כּוּלֵּי שַׁבְּתָא** – כל ימות השבוע, **וְלָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – בערב שבת מן המנחה ולמעלה, ונשכר בכך שאינו עושה מלאכה בערב שבת. **זָרִיז וְנִפְסָד** היינו באופן **דְּעָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא וְעָבִיד גם בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ועל כך הוא נפסד, שעושה שלא כדין. **שָׁפָל וְנִשְׁכָּר** היינו באופן **דְּלָא עָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא** וגם **לָא עָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ובכך הוא מרויח מצוה שאינו עושה מלאכה בערב שבת. **שָׁפָל וְנִפְסָד** היינו באופן **דְּלָא עָבִיד כּוּלֵּי שַׁבְּתָא וְעָבִיד בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא,** ועל כך הוא נפסד, שנוהג בכך שלא כדין.

מוסיפה הגמרא לבאר שאפילו מי שאין עושה מלאכה בערבי שבתות משום שהוא מעונג, הוא נשכר: **אֲמַר רָבָא, הָנֵי נָשֵׁי דְּמָחוֹזָא** – אותן נשות העיר מחוזא [שהיו מפונקות ואינן עושות מלאכות], **אַף עַל גַּב** [**דְּהַאי**] **דְּלָא עָבְדָן עֲבִידְתָּא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא מְשׁוּם מְפַנְּקוּתָא הוּא** – אפילו שמה שאינן עושות מלאכה בערב שבת זה משום שהן מפונקות, **דְּהָא כָּל יוֹמָא נָמֵי לָא קָא עָבְדָן** מלאכה, **אֲפִילּוּ הָכִי שָׁפָל וְנִשְׁכָּר קָרִינַן לְהוּ** – הן בכלל מי שנאמר עליו 'שפל ונשכר'.

הגמרא מביאה סתירה בין שני פסוקים העוסקים בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות. אומרת הגמרא: **רָבָא רָמֵי** – הקשה, **כְּתִיב** (תהלים נז יא) בפסוק העוסק בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות, **'כִּי גָדֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ'** – חסד השם המביא שכר על המצוות מגיע עד השמים. **וְכְתִיב** (שם קח ה) בפסוק אחר העוסק בגודל השכר שמקבלים על עשיית המצוות, **'כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ'** – שכר המצוות מגיע מעל השמים, **הָא כֵּיצַד** מתיישבים שני פסוקים אלו. מתרצת הגמרא: **כָּאן** – בפסוק שמבואר בו שהשכר מגיע מעל השמים, מדובר **בְּעוֹשִׂין** מצוה **לִשְׁמָהּ** – לשם מצוה, **וְכָאן** – בפסוק שמבואר בו שהשכר מגיע רק עד השמים, מדובר **בְּעוֹשִׂין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** שאפילו שעושים את המצוה שלא לשמה מכל מקום נחשב שעשו מצוה, **וְכִדְרַב יְהוּדָה** – וזה שאנו מפרשים בכתוב שהעושה שלא לשמה נחשב שעשה מצוה, זה כדברי רב יהודה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ.**

הגמרא מביאה כמה ברייתות המונות סוגי רווחים שאין האדם רואה מהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַמְצַפֶּה לִשְׁכַּר אִשְׁתּוֹ** – הממתין לריוח שתרויח אשתו כדי להתפרנס ממנו, **וְכֵן** המצפה לשכר **רֵיחַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** מבארת הגמרא את כוונת הברייתא: **שְׂכַר אִשְׁתּוֹ** היינו שמצפה לשכר **מַתְּקוּלְתָּא** – שנוטלת מאזנים בידיה ומהלכת בשוק להשכירם לכל הצריכים, ואין רואה בזה סימן ברכה משום שאין מרויחה מכך אלא ריוח מועט, ומתבזה אשתו בשביל ריוח מועט. **וְרֵיחַיָּא** הכוונה **לְאַגַּרְתָּא** – שמצפה לריוח מהשכרת ריחים, ואין רואה סימן ברכה משום שיש בזה טורח גדול וריוח מועט. **אֲבָל** המצפה לריוח שמרויחה ממה **דְּעָבְדָה וּמְזַבְּנָה** – שעושה חפצים ומוכרתם בשוק, **אִישְׁתַּבּוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בָּהּ קְרָא** – הפסוק משבח אשה כזו, ובודאי יכול לראות מכך סימן ברכה, **דִּכְתִיב** בפרק 'אשת חיל' המשבח את האשה הכשירה (משלי לא כד), **'סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי'.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמִּשְׁתַּכֵּר בְּקָנִים** – המרויח ממכירת מקלות דקים, שעושים מהן גדרות ומחיצות, **וּבְקַנְקַנִּים** – כדי חרס גדולים, **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שאינו רואה מדברים אלו סימן ברכה. מבארת הגמרא: **כֵּיוָן דְּנָפֵיש אַפְחָזֵייהוּ** – כיון שהנפח שלהם גדול, **שָׁלְטָא בְּהוּ עֵינָא** – שולטת בהם עין רעה, ובדבר ששולטת בו עין רעה אין

המשך בעמו' קלו

אי אתה רשאי להתירן בפניהם – לנהוג היתר בפני אותם שנהגו בהם איסור, ואיך הורית שיאכל זר את החלה בפני בני חוזאי שנהגו להפריש חלה מאורז. מתרצת הגמרא: אָמַר לוֹ רב יוסף לאביי, וְלֵאו מִי אִיתְּמַר עֲלָהּ – וכי לא נאמר על ברייתא זו בגמרא להלן, אָמַר רַב חִסְדָּא, בְּכוּתָאֵי – רק בכותים שנינו שאין להתיר בפניהם מנהג שנהגו לאסור, ובני חוזאי הרי אינם כותים, ולכן מותר להתיר בפניהם מה שנהגו לאסור.

חוזרת הגמרא ומקשה: כּוּתָאֵי מַאי טַעְמָא – וכי מה הטעם שאסור להתיר לכותים מה שנהגו בו איסור, מִשּׁוּם דְּמַסְרְחֵי מִילְּתָא – אם נתיר בפניהם ימשכו אחר דרכם להקל, ויבואו לזלזל גם בדבר שאסור מעיקר הדין, הָנָךְ אִינְשֵׁי נַמִּי – אותם אנשים, בני חוזאי, כיון שאינם תלמידי חכמים גם יש לחשוש דְּסָרְחֵי מִילְּתָא – יבואו להקל בעוד עניינים, וימנעו מלהפריש חלה אף מעיסה של חמשת מיני דגן החייבת בחלה מעיקר הדין, ואם כן חוזרת הקושיא איך התיר רב יוסף לזר לאכול את החלה מן האורז בפני בני חוזאי.

הגמרא מסיקה ומביאה כלל אחר איך לנהוג במקום שמפרישים חלה מן האורז: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינַן – רואים, אִי רוּבָּן של בני חוזאי, מעיסת אוֹרֵז אָכְלִי, ולא אוכלים מעיסת דגן, לֹא נֵיכְלָה זָר בְּאַפַּיְיהוּ – לא יאכל זר בפניהם את החלה שהפרישו מאורז, דֵּילְמָא מִשְׁתַּכְּחָא – שמא תשתכח ותתבטל תּוֹרַת הפרשת חַלָּה מִינַּיְיהוּ, שיאמרו שאין חובת הפרשת חלה גם מחמשת מיני דגן, וְאִי רוּבָּן דָּגָן אָכְלִי – ואם רובם אוכלים מעיסת דגן, נֵיכְלָה זָר בְּאַפַּיְיהוּ את החלה שהפרישו מעיסת אורז, ללמדם שבעיסת אורז לא נוהגת תורת הפרשת חלה כלל, שאם לא נתיר לזר לאוכלה, יש לחשוש דֵּילְמָא אָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַחִיּוּב – שמא יטעו ויחשבו שעיסת אורז חייבת בהפרשת חלה, ויבואו להפריש מעיסת דגן החייבת בהפרשת חלה עַל הַפָּטוּר – על עיסת אורז הפטורה מהפרשת חלה, וְמִן הַפָּטוּר עַל הַחִיּוּב – וכן יש לחשוש שיבואו להפריש מעיסת אורז הפטורה מחלה על עיסת דגן החייבת בחלה, ובאופן זה האוכל מעיסת הדגן אוכל טבל, שהרי לא חל שם חלה על מה שהפריש מעיסת האורז, וממילא גם לא הותרה עיסת הדגן מאיסור טבל שבה.

הגמרא שבה לדון בברייתא ששנינו שאין לנהוג היתר בפני מי שנהגו איסור בדבר המותר: גּוּפָא, דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין וַאֲסוּרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בְּפָנֶיהָן. מבארת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, בְּכוּתָאֵי עָסְקִינַן – רק בכותים שנינו שאין להתיר בפניהם מנהג שנהגו, וזהו מהטעם שביארה הגמרא לעיל, שימשכו אחר דרכם להקל, ויבואו לזלזל גם בדבר שאסור מעיקר הדין.

הגמרא מקשה על דברי רב חסדא מברייתא: וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא – וכי בשאר בני אדם שאינם כותים מותר להתיר בפניהם דבר שנהגו בו איסור, וְהָתַנְיָא, רוֹצִין – מותר לרחוץ בבית המרחץ לִשְׁנֵי אַחִין בְּאֶחָד, ואין לאוסרו משום פריצות שנאמר מתוך ששני אחים דרכם להיות מצויים יחד בבית אחד, ועכשיו בבית המרחץ רואים ערומים זה את זה, יבוא כל אחד ליתן את עינו באחיו למשכב זכור, וְאֵין רוֹחֲצִין שְׁנֵי אַחִין בְּכָבוֹל – ובמקום שנקרא כבול נוהגים ששני אחים לא רוחצים כאחד. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְהִלֵּל בָּנָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁרָחֲצוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד בְּכָבוֹל, וְלָעֲזָה – הוציאו לעז עֲלֵיהֶן כָּל בני הַמְּדִינָה, וְאָמְרוּ מִיָּמֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ ששני אחים רוחצים ביחד, וְמשום כך נִשְׁמַט הִלֵּל וְיָצָא לַבֵּית הַחִיצוֹן של בית המרחץ, כדי לא לרחוץ יחד עם אחיו, וְלֹא רָצָה הלל לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם, לפי שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם.

עוד שנינו בברייתא: יוֹצְאִים – מותר לצאת לרשות הרבים בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן [–נעלים רחבות] בַּשַּׁבָּת, ולא חוששים שמא יִשָּׁלְפוּ ויפלו מרגליו ויבוא להעבירם בידיו ארבע אמות ברשות הרבים, וְאֵין יוֹצְאִין בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בַּשַּׁבָּת בְּכִירִי – ובני בירי אין דרכם לצאת בשבת בנעלים רחבות לרשות הרבים, כיון שהם נוהגים בכך איסור. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְהִלֵּל בָּנָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁיָּצְאוּ בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בַּשַּׁבָּת בְּכִירִי, וְלָעֲזָה עֲלֵיהֶן כל הַמְּדִינָה וְאָמְרוּ מִיָּמֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ שיוצאים בקורדקיסון יהודה והלל מרגליהם, וּנְתָנוּם לְעַבְדֵיהֶן, וְלֹא רָצוּ לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם, לפי שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם.

עוד שנינו בברייתא: וְיוֹשְׁבִין עַל סַפְסַלֵּי נְכָרִים בַּשַּׁבָּת – מותר לישב בשבת על גבי ספסלים שהגוים מוכרים עליהם סחורה, ולא חוששים שיחשדו את היושב עליהם שסוחר בשבת, וְאֵינָן יוֹשְׁבִין עַל סַפְסַלֵּי נְכָרִים בַּשַּׁבָּת בְּעַכּוֹ – ובני עכו נוהגים שלא לישב על גבי ספסלי גוים בשבת. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁיָּשַׁב עַל גבי סַפְסַלֵּי נְכָרִים בַּשַּׁבָּת בְּעַכּוֹ, וְלָעֲזָה עָלָיו כָּל הַמְּדִינָה, וְאָמְרוּ מִיָּמֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ שיושבים על גבי ספסלי גוים בשבת, נִשְׁמַט רבן שמעון בן גמליאל מן הספסל וישב עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְלֹא רָצָה לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם, לפי שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם.

מבואר בברייתא בכל שלשת המעשים הללו, שגם אנשים שאינם כותים שנהגו איסור בדבר המותר, אין להתיר אותו בפניהם, וקשה מכך על דברי רב חסדא שאמר שכל דין זה אינו אלא בכותים.

מתרצת הגמרא: בְּנֵי (מדינת הים) [מְדִינָה] נַמִּי, כֵּיוָן דְּלֹא שְׁכִיחִי רַבָּנָן גַּבַּיְיהוּ כְּכוּתִים דָּמוּ – אכן רק בכותים אין להתיר מנהגם בפניהם, ובני מדינה גם כן כיון שאין מצויים ביניהם תלמידי חכמים נחשבים לענין זה ככותים, כיון שאינם לומדים ואין זה מקום תורה, ואם ינהגו היתר בפניהם במנהגם יבואו להתיר גם דברים האסורים.

הגמרא חוזרת לדון על המנהגים שהוזכרו בברייתא ומבררת איזה ענייני איסור שייכים באותם מנהגים: בְּשִׁלְמָא – זה מובן מדוע נהגו שלא לישב על גבי סַפְסַלֵּי נְכָרִים בשבת, מִשּׁוּם דְּמַחֲזֵי כְּמַקָּח וּמִמְכָּר – שיחשדוהו שעושה סחורה בשבת, וכן המנהג שלא לצאת בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בשבת, נַמִּי מובן שנהגו כך, משום דֵּילְמָא מִשְׁתַּלְּפִין וְאָתֵי לְאִיתְּוַיְינְהוּ – שמא יִשָּׁלְפו מרגליו ויבוא להעבירם בידיו אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא – אך המנהג ששני אחים לא רוֹחֲצִין כאחד, מַאי טַעְמָא לֹא – איזה חשש איסור יש בדבר. מבארת הגמרא: כְּדְתַנְיָא – טעם האיסור הוא על פי מה ששנינו בברייתא, עִם הַכֹּל אָדָם רוֹחֵץ בבית המרחץ, חוּץ מֵאָבִיו שאין רוחץ עמו, שמתוך שרואה את אביו ערום, ונזכר שמשם יצא, נותן לבו להרהור עבירה, וְכן אינו רוחץ עם חָמִיו, שנותן אל לבו שאשתו יצאה ממנו, ויתכן שיבוא להרהור עבירה, וְכן אינו רוחץ עם בַּעַל אִמּוֹ וּבַעַל אֲחוֹתוֹ שגם בהם יכול לבוא להרהור עבירה, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בִּרְחִיצָה עם אָבִיו, מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו שמשמש את אביו במרחץ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל אִמּוֹ – וכן הדין בבעל אמו שאם צריך לשמשו מותר לרחוץ עמו. מסיימת הגמרא: וְאָתוּ אִינְהוּ [בני כבול], וְנָזוּר בִּשְׁנֵי אַחִין שלא ירחצו כאחד, מִשּׁוּם חשש שיבואו לרחוץ עם בַּעַל אֲחוֹתוֹ.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין רחיצה בבית המרחץ עם רבו: תָּנָא בברייתא, תַּלְמִיד לֹא יִרְחַץ עִם רַבּוֹ, משום שצריך התלמיד להתבייש מכבוד רבו וממוראו, וְאִם היה רַבּוֹ צָרִיךְ לוֹ שישמשנו בבית המרחץ, מוּתָּר לרחוץ עמו, שזהו כבוד רבו.

התורה אסרה לאכול חֵלֶב של בהמות טהורות הקריבות על גבי המזבח, כמו שכתוב (ויקרא ז כג) 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ', וכתוב (שם ז כה) 'כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', אך לא אסרה התורה בבהמות הטהורות אלא חלב שכיוצא בו בבהמת קדשים קרב על גבי המזבח בתורת אימורי הקרבנות כמבואר להלן.

באימורי קרבן שלמים נאמר (ויקרא ג ג) 'וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לה' וגו', וְאֵת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב', דעת רבי ישמעאל במסכת חולין (מט:) שבכלל החלב שעל הקרב יש את חֵלֶב הקיבה, ולכן חֵלֶב הקיבה אסור באכילה, ודעת רבי עקיבא שמותר באכילה, ודרש 'חלב אשר על הקרב' לחלב אחר, אבל חלב שעל הקיבה מותר באכילה. ומבואר בגמרא שלא בכל חלב שעל הקיבה נחלקו התנאים אלא רק ב'חֵלֶב הַיֶּתֶר', והיינו, שהקיבה היא כפופה ועשויה כמין קשת וחלב מונח משני צדדיה, החלב המונח

המשך בעמ' קמח

רש"י

דסרכי מילתא — של קולא, ומזלזלין יותר. **הנך אינשי נמי** — כיון דלא גמרי. **סרכי מילתא** — קושיא היא, דאתו לאימנועי מחלה אף מדגן: המפריש מן האורז על הדגן — אוכל טבלים, דלא חל השם על האורז, ולא ניתקן הדגן. והמפריש מן הדגן על האורז — מאביל טבל לכהן, שאין השם חל על הדגן בשביל האורז, שהרי אינו מחוייב, ונמצא שאין זו חלה אלא טבל. **רוחצין שני אחים כאחד** — ואין כאן משום פריצות, דנימא: מתוך שמצוין יחד ועכשיו רואין ערומים זה את זה — נותנין עין איש באחיו למשכב זכור. **ואין רוחצין כו'** — כלומר, אין נוהגים שני אחים לרחוץ כאחד. **בכבול** — מקום. קורדקיסין — אשקפונ"ש רחבים, ולא חיישינן דילמא משתלפי ואתי לאייתוינהו ארבע אמות. ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין, שהן נוהגין בהן איסור. **ספסלי גוים** — שהן מוכרין בהן סחורה, ולא חיישינן לחשדא. **כבותאי דמי** — דכיון דלא גמירי, ולאו מקום תורה הוא — סרבי מילתא. **מאביו וחמיו** — מתוך שרואהו, ונזכר שמשם יצא — נותן לבו להרהור. וכן בחמיו, נותן לבו שיצתה אשתו מכאן. וכן בבעל אחותו נמי איכא הירהורא. **משום כבוד אביו** — שמשמשו במרחץ. **ואתו אינהו** — בני כבול. תלמיד **לא ירחץ עם רבו** — שצריך להתבייש מכבודו וממוראו. **ואם היה רבו צריך לו** — שישמשנו במרחץ. **אכל דאייתרא** — חלב שבכפיפת הקיבה. שהקיבה כפופה ועשויה בקשת, ואותו חלב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל, ובני בבל נוהגין בו איסור. **שוינכו כבותאי** — דאמרינן לעיל: דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור, אי אתה רשאי להתירן בפניהן. ואוקמה רב חסדא בכבותאי. הני מילי מבבל לבבל — מעיר לעיר בבבל. דכיון דלא כייפי להדדי, אם ישנה מנהגו לעיניהן — יש כאן מפני המחלוקת, וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת. **אבל מארץ ישראל לבבל** — אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת, דאנן כייפינן לבני ארץ ישראל, דאינהו סמיכי ובבבל לא סמיכי. **עבדינן כוותייהו** — כלומר, אם באין משם לכאן, אין להם לשנות מנהגם, אלא עושין במקומן. **אפילו תימא מארץ ישראל לבבל** — אל ישנה. **לא תאכל** — דאייתרא.

ונטל

תוספות

אי אתה רשאי להתירן בפניהן — תימה: אם כן היאך התיר רבי בית שאן בפרק קמא דחולין (ו,ב)? ותירץ רבינו נסים במגילת סתרים: דהאי דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור — היינו שיודעים שהן מותרים, והם רוצים להחמיר על עצמן. וכן משמע לישנא: דברים המותרים. אבל דברים שנוהגים מחמת טעות, שסבורים שהוא אסור והוא מותר — יכול להתיר בפניהם. וכן משמע בהדיא בירושלמי. ואם תאמר: אם כן אמאי קאמר דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב, כיון דידעי שהוא פטור? ויש לומר: דלאו כולי עלמא ידעי. ואם תאמר: דמשמע דווקא בבני המדינה או בבותאי אינו רשאי להתיר, אבל בפני חכמים, או שלא בפניהם — מותר. ואמאי? והא תנן: נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם! ואומר רבינו יצחק: דמתניתין איירי במנהג חשוב, שהנהיגו על פי תלמידי חכמים. והכא מיירי שנהגו בני המדינה מעצמם. וכן הנהו דמייתי, ודאייתרא דלקמן — קים ליה דהוי מנהג חשוב. ורבינו יצחק מסתפק במנהג שאינו חשוב, דיכולין להתיר בפני תלמיד חכם, אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן, ולא רצו לומר להם מותרים אתם משום דבני המדינה חשוב להו כבותאי, אבל לתלמידים — משמע שהיו אומרים מותרין אתם. או דילמא: יכול להתיר לעצמו בפניהם, אבל להם אינו יכול להתיר. והכי קאמר: לא רצה לומר להם מותרים אתם, ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג שטות. ולתלמידים היה מתיר לעצמו בפניהם, אבל לא להם. ורבינו שמשון בן אברהם אומר: דלא קשה ממתניתין, דרב אשי דמוקי מתניתין באין דעתו לחזור, ובכותאי — אפילו דעתו לחזור אסור, ולאביי דמוקי הני מילי מבבל לארץ ישראל אבל מארץ ישראל לבבל עבדינן כוותייהו, ובכותאי — אפילו מארץ ישראל לבבל אסור, והנהו נמי דמייתי הוו מארץ ישראל לבבל.

כיון דאנן כייפינן להו וכו' — קשה לרבינו תם: דבפרק קמא דסנהדרין (ה,א) אמר: פשיטא, מהכא להתם — מהני, דהכא שבט והתם מחוקק. משמע דבני בבל עדיפי? ותירץ: דהני מילי — לאפקועי ממונא, אבל לענין איסור והיתר וסמיכה — בני ארץ ישראל עדיפי, שלומדים תורה רבים. ואמרינן (בבא בתרא קנח,ב): אוירא דארץ ישראל מחכים.

עבדינן כוותייהו — לא עבדי כוותייהו — הוה ליה למימר, ומשום פרק קמא דחולין (יח,ב) נקט הכי. דקאמר התם: כי סליק רבי זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל. ופריך: ולית ליה לרבי זירא נותנין עליו חומרי מקום וכו'? ומשני אביי: הני מילי וכו'. אבל מבבל לארץ ישראל, כיון דאנן כייפינן להו — עבדינן כוותייהו. **רבה** בר בר חנה דעתו לחזור הוה — ובחולין נמי מתרץ רבי זירא: אין דעתו לחזור הוה. קצת קשה: דהשתא לצדדין קתני, וחומרי מקום שיצא משם בדעתו לחזור, וחומרי מקום שהלך לשם — באין דעתו לחזור.

אני

אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בִּפְנֵיהֶם. אָמַר לוֹ: וְלָאו מִי אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּכוּתָאֵי. כּוּתָאֵי מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם דִּמְסַרְבֵי מִילְתָא, הָנָךְ אֵינָשֵׁי נַמִּי סָרְבֵי מִילְתָא! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינַן, אִי רוּבָּן אוֹרֶז אָכְלִי - לָא נֵיכְלָהּ זָר בְּאַפַּיְיהוּ, דִּילְמָא מִשְׁתַּכְּחָא תּוֹרַת חַלָּה מִינַּיְיהוּ. וְאִי רוּבָּן דָּגָן אָכְלִי - נֵיכְלָהּ זָר בְּאַפַּיְיהוּ, דִּילְמָא אָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַחִיּוּב עַל הַפְּטוּר וּמִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב. גּוּפָא, דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בִּפְנֵיהֶן. אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּכוּתָאֵי עָסְקִינַן. וְכוּלֵּי עָלְמָא לָא? וְהָתַנְיָא: רוֹחֲצִין שְׁנֵי אַחִין כְּאֶחָד, וְאֵין רוֹחֲצִין שְׁנֵי אַחִין בְּכָבוּל. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְהִלֵּל בָּנָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁרָחֲצוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד בְּכָבוּל, וְלָעֲזָה עֲלֵיהֶן כָּל הַמְּדִינָה, אָמְרוּ: מִימֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ. וְנִשְׁמַט הִלֵּל וְיָצָא לַבֵּית הַחִיצוֹן, וְלֹא רָצָה לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם. יוֹצְאִים בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בַּשַּׁבָּת, וְאֵין יוֹצְאִין בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בַּשַּׁבָּת בְּבִירִי. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְהִלֵּל בָּנָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁיָּצְאוּ בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן בַּשַּׁבָּת בְּבִירִי, וְלָעֲזָה עֲלֵיהֶן הַמְּדִינָה. וְאָמְרוּ: מִימֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ, וּשְׁמָטוּם וּנְתָנוּם לְעַבְדֵיהֶן, וְלֹא רָצוּ לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם. וְיוֹשְׁבִין עַל סַפְסְלֵי גוֹים בַּשַּׁבָּת, וְאֵינָן יוֹשְׁבִין עַל סַפְסְלֵי גוֹים בַּשַּׁבָּת בְּעָבוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁיָּשַׁב עַל סַפְסְלֵי גוֹים בַּשַּׁבָּת בְּעָבוֹ, וְלָעֲזָה עָלָיו כָּל הַמְּדִינָה, אָמְרוּ: מִימֵינוּ לֹא רָאִינוּ כָּךְ. נִשְׁמַט עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְלֹא רָצָה לוֹמַר לָהֶן מוּתָּרִין אַתֶּם. בְּנֵי מְדִינַת הַיָּם נַמִּי, כֵּיוָן דְּלָא שְׁכִיחִי רַבָּנַן גַּבַּיְיהוּ - כַּכּוּתִים דָּמוּ. בְּשִׁלְמָא סַפְסְלֵי גוֹים מִשּׁוּם דְּמֶחֱזֵי כְּמִקָּח וּמִמְכָּר. בְּקוּרְדְּקִיסּוֹן נַמִּי - דִּילְמָא מִשְׁתַּלְפִּין וְאָתֵי לְאִיתְוֵיינְהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אֶלָּא רוֹחֲצִין מַאי טַעְמָא לָא? כִּדְתַנְיָא: עִם הַכֹּל אָדָם רוֹחֵץ, חוּץ מֵאָבִיו וְחָמִיו, וּבַעַל אִמּוֹ, וּבַעַל אֲחוֹתוֹ. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בְּאָבִיו מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו. וְהוּא הַדִּין לְבַעַל אִמּוֹ. וַאֲתוּ אִינְהוּ וְגָזוּר בִּשְׁנֵי אַחִין מִשּׁוּם בַּעַל אֲחוֹתוֹ. תָּנָא: תַּלְמִיד לֹא יִרְחַץ עִם רַבּוֹ, וְאִם רַבּוֹ צָרִיךְ לוֹ - מוּתָּר. כִּי אֲתָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אֲכַל דְּאַיְיתְרָא. עוֹל לְגַבֵּיהּ רַב עֲוִירָא סָבָא וְרַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, כֵּיוָן דַּחֲזִינְהוּ - כַּסְיֵיהּ מִינַּיְיהוּ. אֲתוּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ לְאַבַּיֵי. אֲמַר לְהוּ: שָׁווּינְכוּ כְּכוּתָאֵי. וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה לֵית לֵיהּ הָא דְּתַנְיָן: נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם וְחוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם? אָמַר אַבַּיֵי: הָנֵי מִילֵּי - מִבָּבֶל לְבָבֶל, וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אִי נַמִּי - מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל - לָא, כֵּיוָן דַּאֲנַן כְּייפִינַן לְהוּ - עָבְדִינַן כְּוָותַיְיהוּ. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל. הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּאִין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר הֲוָה.

אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לְבַנֵּיהּ: בְּנִי, לֹא תֹּאכַל לֹא בְּפָנַי וְלֹא שֶׁלֹּא בְּפָנַי. אֲנִי שֶׁרָאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָכַל - כְּדֵי הוּא רַבִּי יוֹחָנָן לְסָמוֹךְ עָלָיו בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אַתָּה לֹא רָאִיתָ אוֹתוֹ - לֹא תֹּאכַל, בֵּין בְּפָנַי בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנַי. וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ. דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר: פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי אַחַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן רַבִּי יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא לַגִּינָּה,

ונטל

פסחים. פרק רביעי – מקום שנהגו דף נא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אני ראיתי את ר' שמעון שאבל — תימה לרבינו יצחק, דאמר בירושלמי: ר' שמעון חזא להוא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית, אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: ולאו את הוא דשרית? אמר ליה: ולאו חבראי פליגי עליי? קרי עליה: "פורץ גדר ישכנו נחש" — וכן הוות ליה. והשתא, כיון שבעצמו היה אוכל — למה היה בועס על אחרים שהיו אוכלין וסומכין על הוראתו? ויש לומר: דמכל מקום לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו, כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו.

כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב — פירש רש"י: דלאחר ביעור מיירי, ואין ביעור נוהג בכרוב, לפי שאין השורש כלה בארץ ולא קרינן ביה כלה לחיה מן השדה. וקשה לרבינו יצחק: אם כן אמאי איצטריך קרא ד"לא נאסוף" תיפוק ליה דכתיב "ולבהמתך"! ועוד: מאי שנא דלא מפיק אלא ספיחי כרוב — הוה ליה למעוטי כל הני דפרק שביעי דשביעית (משנה ב), דתנן: עיקר הלוף השוטה ונרבינה — אין לזן ביעור! ועוד: מאי שנא דרבנן גזרי הכא ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים, ובכל הנהו דדהם לא גזרי? ועוד הקשה רבינו יצחק בן אשר, דלעיל קתני: ונבנסתי לגינה אחריו, ונטל ספיחי כרוב ואכל. משמע שתלשן מן הקרקע, והיו מהן הרבה מחוברין. ואם כן אייריי קודם ביעור. ועוד הקשה רבינו תם: דאמרינן בפרק קמא דמנחות (ה,ב): מה למנחת העומר — שכן מתיר חדש בשביעית ספיחים כר' עקיבא, דאמר ספיחים אסורים. ובפסח של שביעית היא קודם ביעור, שאז תבואה אינה כלה בשדה, ואדרבה היא במילואה. וביעור לא היה אלא בשמינית, כשהיא כלה לחיה מן השדה. ועוד: דקאמר ותרוייהו אליבא דר' עקיבא ורבנן נמי לא פליגי אדרשה דכלה לחיה בשדה, ומודו רבנן דספיחים אסורים אחר ביעור. דבסיפרי קאמר אמילתא דרבנן דפליגי אדר' עקיבא — אמרת לנו לא תזרעו, ומה שאנו אוספים — אין מכניסו לקיום. פירוש: שאסור אחר ביעור. אמרת לנו בערו, מה אנו אוכלין מן הביעור ואילך? לכך נראה לרבינו תם: דבשביעית קודם ביעור מיירי, כדמשמע קרא דלא נאסוף דמייתי, דכתיב ביה: "מה נאכל בשנה השביעית", ודריש ר' עקיבא מהאי קרא דספיחים אסורים בשביעית. ורבנן פליגי עליה, ודרשי "לא נאסוף" — להכניסו לקיום, ולא אסרי אלא אחר ביעור. ור' שמעון ורבנן פליגי הכא אליבא דר' עקיבא, ומתיר ר' שמעון ספיחי כרוב דלא אסרה תורה אלא ספיחים, דומיא דזריעה, דכתיב: "הן לא נזרע". אבל ספיחי כרוב — דמו לאילן, כדאמר (כתובות קיא,ב): כרוב הניח לנו אבא, והיינו עולים בו בסולם, ולא גזרינן אטו שאר ספיחים, ורבנן גזרי, ודוקא אליבא דר' עקיבא, דאיסור ספיחים מדאורייתא פליגי. אבל לרבנן דפליגי עליה דר' עקיבא, וסברי איסור ספיחים דרבנן — ליכא למיגזר. הקשה רבינו נסים גאון: דאיפכא שמעינן להו במסכת שביעית בפרק תשיעי (משנה א), דקתני התם: ר' שמעון אומר: כל הספיחים מותרין, חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה. וליכא למיגרס התם "אסורין" — דבירושלמי מוכח בהדיא דגרס התם "מותרין". ותירץ: דהתם מיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר, ונבנסו בשביעית, ונשתהו עד לאחר הביעור. ולכך, שאר ספיחים שרו — דלא אתו לאיחלופי בהנהו שגדלו בשביעית, דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים. אבל של כרוב, שגדילים הרבה בזמן מועט — אין היכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית, וכן איתא בירושלמי, אמר ר' יצחק: כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש ובין ישן, ברם הכא — פירוש ספיחי כרוב — שלא ילך ויביא מן האיסור, ויאמר מן האמהות הבאתי. והך דשמעתא אייריי בשביעית עצמה, כדמפרש רבינו תם. ורבינו נסים פירש נמי שמעתא בענין אחר, ופירש: דהכא בספיחים של שביעית שיצאו למרצאי שביעית, דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיוצא בהן. וסבר ר' שמעון ספיחים אסורין במוצאי שביעית, דכשיראו אותם גדולים — יסברו שלקטן בשביעית. אבל ספיחי כרוב, שאין כיוצא בהן בירק השדה — לא גזרו בהן אטו שאר ספיחים. דכשיראו אותם גדולין לא יסברו שלקטן בשביעית, דדרכם ליגדל הרבה בזמן מועט. וכשאכל ר' שמעון בן [ר]בי יוסי בן לקוניא ספיחי כרוב — במוצאי שביעית הוא דאכל, כר' שמעון בן יוחי, ולא משמע הכי, ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכולן אסורין. ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספיחים: מראש השנה ועד חנוכה — איסור ספיחים, ומחנוכה ועד ראש השנה — היתר ספיחים. ותניא בתוספתא בפרק חמישי: בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית, אם עשו כיוצא בהן — מותרין, ואם לאו — אסורין, ותרוייהו אליבא דר' עקיבא דאסר ספיחים מדאורייתא בשביעית, אבל לרבנן דפליגי עליה — ליכא למיגזר. ומזה שפירש רבינו נסים דמה שגדל בששית ונכנסה לשביעית, היכא דאיכא למיטעי שמא גדל בשביעית — אסור. קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דתניא בפרק קמא דראש השנה (טו,א), ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון אומר: אתרוג בת ששית שנבנסה בשביעית — פטור מן המעשר ומן הביעור. והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות כלים, ואפילו הכי קאמר פטור מן הביעור, ואף על גב דאיכא למיטעי ולמימר שזה האתרוג גדל בשביעית! ויש לומר: דהתם מיירי מדאורייתא. אי נמי: בשלקטן בתחילתה של שביעית, דליכא למיטעי. מידו, הא קשיא לרבינו יצחק: דבשמעתא משמע לכולי עלמא דירקות הגדילין בשביעית אסורין באכילה, ובמסכת שביעית משמע דשרו. דתנן (פרק תשיעי משנה ד): האומר לפועל הילך דינר זה ולקט לי בו ירק היום. ובפרק בתרא דעבודה זרה (סב,א) מייתי לה. ותירץ רבינו יצחק: דבשל ערב שביעית מיירי, ומה שיש בהן דין שביעית — לענין סחורה ושאר דינים — לפי שנלקט בשביעית, דבירק אזלינן בתר לקיטה.

כגון אנא דידענא בקביעא דירחא — ולא בסוד העיבור קאמר, דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא, כדאמרינן בריש ביצה (ד,ב), ועבדי תרי יומי. אלא מפרש רבינו תם: שהיה במקום ששלוחי בית דין מגיעין, ושם אין עושין אלא יום אחד, והיינו בקביעא דירחא — שהיה יודע מתי נקבע החודש. דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה ביום טוב, ששומעין קידוש החודש.

ביישוב

רש"י

ונטל ספיחי כרוב — בשביעית, לאחר זמן הביעור. **כדי** — ראוי. **בפני אבול** — בפני אתה יכול לסמוך עלי, הואיל וראיתי את רבי שמעון שאבל. והיינו פלוגתא דידיה אדידיה, דלעיל אמר לא תאכל אפילו בפני, והכא קאמר דאף על גב דלאו בר סמכא הוא, ולאו מגמריה ומסבריה קא שרי ליה — סמכינן עליה מידא בפניו, משום דחזיא לגברא רבה דאכיל. **כל הספיחין אסורין** — בשביעית, מזמן הביעור ואילך. **חוץ מספיחי כרוב** — עלין היוצאין מקלח הכרוב. **שאין כיוצא בהן בירק השדה** — משרשין הן גדילין, והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים, ולאו בכלל שאר ספיחים נינהו. וכל שאר ספיחים — מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא. אבל ספיחי כרוב אינו כן, אלא עליו גדילין בענפים, ולא אסרה תורה אלא ספיחים מעין זריעה, כדכתיב: "הן לא נזרע" וגו'. כך שמעתי. וקשיא לי: חדא, דכי האי גוונא לא קרי ספיחים, אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה. ועוד: אילנות בשביעית מי לא נהגא בהן נמי קדושה? ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף. וגימגום. **אמר רבי עקיבא** — למה נאמר ולא נאסוף? מאחר שאין אנו זורעין, מה יאספו? לימד על הספיחים שאסורין, והכי קאמר: הן לא נזרע, והגדילין מאילהן — לא נאסוף. **גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין דעלמא** — דאף על גב דאין ביעור לכרוב, דהא מתקיים כל ימות הגשמים — ספיחין דידיה אסורין, דלא לימא טעמא משום דאין בספיחין איסור שביעית, ואתו למישרי שאר ספיחים. **ארישא** — ואל ישנה דמתניתין — ארישא קאי, ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. **רבא אמר לעולם אסיפא** — והכי משמע מתניתין: או ממקום שאין עושין למקום שעושין — נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד. דהא דקיימא לן בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר — אינו אלא מפני המחלוקת, וכאן אין מחלוקת. **דמאי אמרת** — הרואה אותו בטל יאמר: "זה אומר שהמלאכה אסורה, וחלוק על כולנו" — לא יאמר הכי, אלא יאמר: "מלאכה אין לו", שהרי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה.

ביישוב

וְנָטַל סְפִיחֵי כְרוּב, וְאָכַל וְנָתַן לִי: בְּנִי, בְּפָנַי - אֱכוֹל, שֶׁלֹּא בְּפָנַי - לֹא תֹּאכַל. אֲנִי שֶׁרָאִיתִי אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי שֶׁאָכַל - כְּדֵי הוּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי לִסְמוֹךְ עָלָיו, בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אַתָּה, בְּפָנַי - אֱכוֹל, שֶׁלֹּא בְּפָנַי - לֹא תֹּאכַל. מַאי רַבִּי שִׁמְעוֹן? דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין, חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב, שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיֶרֶק הַשָּׂדֶה. וַחֲכָמִים אוֹסְרִים: כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִים. וְתַרְוַיְיהוּ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא: "הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֵאָסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ" אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֵין זוֹרְעִין מֵהֵיכָא אוֹסְפִין? מִכָּאן לִסְפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבָּנַן סָבְרִי: גְּזֵרִינַן סְפִיחֵי כְרוּב אַטּוּ שְׁאָר סְפִיחֵי דְּעָלְמָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: לָא גְּזֵרִינַן סְפִיחֵי כְרוּב אַטּוּ סְפִיחֵי דְּעָלְמָא. "הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם וכו'". בִּשְׁלָמָא הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין - נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם, וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת וְלָא לְיַעֲבִיד. אֶלָּא: מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת, וְנַעֲבִיד? הָא אָמְרַתְּ: נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם וְחוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם! אָמַר אַבָּיֵי: אַרֵישָׁא. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם אַסֵּיפָא, וְהָכִי קָאָמַר: אֵין בָּזוּ מִפְּנֵי שִׁינּוּי הַמַּחֲלוֹקֶת. מַאי קָא אָמְרַתְּ: הָרוֹאֶה אוֹמֵר מְלָאכָה אֲסוּרָה - מֵימַר אָמְרִי: כַּמָּה בַּטְּלָנֵי הָוֵי בְּשׁוּקָא. אָמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא לְרַבִּי אַבָּא: כְּגוֹן אֲנַן, דְּיָדְעִינַן בִּקְבִיעָא דִּירַחָא

ביישוב

וְנָטַל רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא סְפִיחֵי כְּרוּב – עלי כרוב שגדלו בשביעית על קלח הכרוב, והיה זה בשביעית לאחר זמן הביעור, וְאָכַל, וְנָתַן מאותם ספיחים לִי [–לרבי יוחנן בן אלעזר], וְאָמַר לִי, בְּנִי, בְּפָנַי אתה יכול להתיר לעצמך ולֶאֱכוֹל ספיחי כרוב, אך שֶׁלֹּא בְּפָנַי לֹא תֹּאכַל, והסביר רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא לרבי יוחנן בן אלעזר את ההבדל ביניהם ואמר, אֲנִי שֶׁרָאִיתִי אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי שֶׁאָכַל ספיחי כרוב, כְּדֵי – ראוי הוּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי שפסק כן מסברתו ולימודו, לִסְמוֹךְ עָלָיו בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנַיִךָ, אַתָּה שלא ראית את רבי שמעון עצמו שאכל, בְּפָנַי אֱכוֹל שֶׁלֹּא בְּפָנַי לֹא תֹּאכַל. מעתה מצינו סתירה בדברי רבה בר בר חנה, שבמה שאמר בשם רבי יוחנן בן אלעזר מתבאר, שאפילו אם ראה מנהג היתר ממי שאינו ראוי להורות בדבר, ולא התיר מתוך לימודו וסברתו, יכול לסמוך עליו בפניו, משום שראה אדם גדול שנהג כן, שהרי רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא התיר לרבי יוחנן בן אלעזר לאכול בפניו ספיחי כרוב, אפילו שרבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא לא התיר את הדבר מתוך לימודו וסברתו, ואילו רבה בר בר חנה אמר לבנו שלא יסמוך על מנהגו אפילו בפניו כיון שלא התיר מחמת סברתו אלא רק מחמת שראה את רבי יוחנן.

הגמרא מבררת היכן התיר רבי שמעון ספיחי כרוב: מַאי רַבִּי שִׁמְעוֹן – היכן שמענו שרבי שמעון סובר שספיחי כרוב מותרים. מבארת הגמרא: דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַסְּפִיחִים – ירקות שגדלו מאליהם בשביעית, אֲסוּרִין באכילה מזמן הביעור ואילך, חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרוּב – עלי כרוב שגדלו על קלח הכרוב בשביעית, והם מותרים משום שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיֶרֶק הַשָּׂדֶה – אין כמו כרוב בשאר ירקות השדה, שאינו כלה לחיה שבשדות כל ימות החורף, וממילא אין לו זמן ביעור, שזמן הביעור בשביעית הוא מתי שכלה המין לחיה שבשדה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִים, ואפילו ספיחי כרוב.

הגמרא מבארת שמחלוקת זו היא בשיטת רבי עקיבא הסובר שירקות הגדילים מאליהם בשביעית אסורים באכילה מן התורה לאחר הביעור. אומרת הגמרא: וְתַרְוַיְיהוּ – רבי שמעון וחכמים, נחלקו אַלִּיבָּא [–בשיטתו] דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא, לאחר שהתורה מצוה על שביתת הארץ בשנה השביעית נאמר בפסוק (ויקרא כה כ), 'וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת, הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסוֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ' – ואם תשאלו, מהיכן נאכל בשנה השביעית, הרי אסור לזרוע בשנה השביעית, וכן אסור לאסוף אל הבית את פירות האילן, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, למה נאמר ולא נאסוף את תבואתנו, וְכִי [–הרי] מֵאַחַר שֶׁאֵין הם זוֹרְעִין, מֵהֵיכָא אוֹסְפִין – מהיכן יהיה להם מה לאסוף, ומדוע הוסיפו בשאלתם שגם לא נאסוף את התבואה, אלא למדנו מִכָּאן לִסְפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין באכילה לאחר זמן הביעור, וכך מתפרש הפסוק, הרי אסור לנו לזרוע, ואפילו הגדילים מאליהם לא נאסוף.

הגמרא מבארת במה נחלקו חכמים ורבי שמעון בדעת רבי עקיבא האם ספיחי כרוב אסורים: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי – באיזו סברא נחלקו רבי שמעון וחכמים בספיחי כרוב. רַבָּנַן סָבְרִי, גָּזְרִינַן לאסור מדרבנן, סְפִיחֵי כְּרוּב שגדלו בשביעית, אָטוּ [–משום] שֶׁאָר סְפִיחֵי דְּעָלְמָא שהם אסורים באכילה מן התורה לאחר זמן הביעור, ואפילו שאין ביעור לכרוב, שהרי הוא מתקיים כל ימות הגשמים, גזרו חכמים לאסור את ספיחיו, שאם לא כן יאמרו שטעם היתרם הוא משום שאין בספיחים איסור שביעית, ויבואו להתיר גם את שאר ספיחי הירקות לאחר הביעור, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, לֹא גָּזְרִינַן סְפִיחֵי כְּרוּב אָטוּ סְפִיחֵי דְּעָלְמָא.

שנינו במשנה: הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם וכו' שעושים מלאכה בערבי פסחים עד חצות למקום שאין עושים, או ממקום שאין עושים למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, ושנינו במשנה הלכה נוספת, שלא ישנה אדם ממנהג המקום מפני המחלוקת. שואלת הגמרא: בְּשְׁלָמָא – מה ששנינו שלא ישנה אדם מפני המחלוקת, זה מובן רק עם מה ששנינו שהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם ולא יעשה מלאכה, וְזהו משום שאֵל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת, וְלכן גם הוא לֹא לִיעֲבִיד מלאכה, אֶלָּא – אבל איך הדבר מתיישב על האופן ששנינו, ההולך מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין, ששנינו על כך 'אֵל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקֶת' וְנַעֲבִיד – ויעשה מלאכה, הָא אָמְרַת ברישא, 'נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם וְחוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם' ואסור הוא בעשיית מלאכה משום חומרי מקום שיצא משם.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, אַרֵישָׁא – אכן מה ששנינו 'ואל ישנה אדם מפני המחלוקת', זהו טעם רק על הרישא, דהיינו ההולך ממקום שעושים מלאכה למקום שאין עושים, אפילו שמעיקר הדין הוא מותר בעשיית מלאכה, לא יעשה מלאכה מפני המחלוקת, אבל בסיפא שהולך ממקום שאין עושים מלאכה למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה מלאכה, אפילו שהוא נותן בכך מקום למחלוקת, כיון שמעיקר הדין אסור הוא בעשיית מלאכה.

עוד משיבה הגמרא: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם – אכן מה ששנינו שלא ישנה מפני המחלוקת מתפרש אַסֵּיפָא, ששנינו בה ההולך ממקום שאין עושים מלאכה למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה מלאכה, וְהָכִי קָאָמַר – וכך כוונת המשנה, מדוע אכן יש לו לשנות ממנהג המקום ולא לעשות מלאכה, זהו משום שאֵין בָּזוֹ שאינו עושה מלאכה, מִפְּנֵי שִׁינּוּי הַמביא מַחֲלוֹקֶת, ולכן יכול לשנות ממנהג מקומו, והטעם שבאופן זה לא יביא הדבר למחלוקת הוא, דמַאי קָא אָמְרַת, הָרוֹאֶה אוֹמֵר מְלָאכָה אֲסוּרָה – מה תאמר, שהרואהו שאינו עושה מלאכה יאמר שהוא חולק עלינו וסובר שאסור לעשות מלאכה, לא יאמר כן, אלא מֵימַר אָמְרֵי שמה שאינו עושה מלאכה זהו משום שלא נזדמנה לו מלאכה ולא משום שנוהג שלא לעשות מלאכה, שהרי בכל ימות השנה כַּמָּה כַּטְלָנֵי הָוֵי בְּשׁוּקָא – כמה בטלנים יש בשוק, ואפילו באותו מקום עצמו שאינם עושים מלאכה.

בזמן שהיו מקדשים את החודש על פי הראייה היו שלוחי בית דין יוצאים ומודיעים מתי קידשו את החודש כדי שידעו מתי חלים ימים טובים, אך במקומות הרחוקים שלא היו מגיעים לשם שלוחי בית דין קודם יום טוב, היו נוהגים קדושת יום טוב בשני ימים מספק. מבררת הגמרא מה הדין באופן שהולך ממקום שהיו שלוחי בית דין מגיעים אליו למקום שלא היו שלוחי בית דין מגיעים אליו, האם גם מחוץ למקום היישוב צריך הוא לנהוג כמנהג אותו מקום שנוהגים קדושת יום טוב בשני ימים מספק.

מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא לְרַבִּי אַבָּא, כְּגוֹן אֲנַן דְּיָדְעִינָן בְּקַבְּיָעָא דְּיַרְחָא – הרי הדין הוא באנשים כמונו הגרים במקום ששלוחי בית דין באים להודיע באיזה יום קידשו את החודש, שמותר להם לעשות מלאכות ביום טוב שני,

קלו

המשך ביאור למסכת פסחים ליום רביעי עמ׳ ב

׳סידוק׳, **וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת**, שחמץ גמור הוא, **וְאֵיזֶהוּ שֵׁיאוּר** שהאוכלו פטור מכרת, **כֹּל** שאין בו סדק אלא **שֶׁהִכְסִיפוּ** [–הלבינו] **פָּנָיו** של הבצק **כְּפְנֵי אָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו** מתוך פחד ורתת, שמחמת הפחד פניו מכסיפים.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיאור וסידוק: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **אֵיזֶהוּ שֵׁיאוּר, כֹּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו**, ואיזהו **סִידּוּק, שנעשו סדקים כְּקַרְנֵי חֲגָבִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵיזֶהוּ שֵׁיאוּר, כְּקַרְנֵי חֲגָבִים**, ואיזהו **סִידּוּק, שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקִין זֶה בָּזֶה, וְזֶה וָזֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת.**

מקשה הגמרא על השנוי בברייתא שלדברי חכמים חייב כרת על שיאור: **וְהָאֲנַן תְּנַן** במשנתנו, **שֵׁיאוּר יִשָּׂרֵף וְהָאוֹכְלוֹ פָּטוּר** ממלקות ומכרת, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, וחכמים שבברייתא הם רבי יהודה.

מתרצת הגמרא, **אֵימָא** – אמור שהסיפא ששנינו ׳וזה וזה האוכלו חייב כרת׳ אינה המשך דברי חכמים, אלא התנא של הברייתא מסיים, **שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר, זֶה וָזֶה** – בין אם נתערבו הסדקים זה בזה, שאמר רבי יהודה שהוא סידוק, ובין אם נעשו בו סדקים מרוחקים כקרני חגבים, שאמר רבי יהודה שהוא שיאור, **הָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת**, כיון שלדעתו שניהם ׳סידוק׳ הם, אבל חכמים [–רבי יהודה שבמשנתנו] סוברים, שכקרני חגבים הוא ׳שיאור׳ והאוכלו פטור כדין חמץ נוקשה.

הגמרא מפרשת את דעת רבי מאיר: **אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** – מה טעמו של רבי מאיר המחייב כרת על בצק שיש בו כקרני חגבים, משום **שאין לְךָ כָּל סֵדֶק וָסֵדֶק מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין לוֹ כַּמָּה סְדָקִים מִלְּמַטָּה** בתוך הבצק. ולכן, אף שלעין נראים רק הסדקים שמלמעלה והם רק כקרני חגבים, בתוכו ישנם סדקים שמעורבים זה בזה, והבצק חמץ גמור.

המשך ביאור למסכת פסחים ליום שישי עמ׳ ב

סימן ברכה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנַן, תַּגְּרֵי סִימְטָא** – סוחרים שיושבים ומוכרים בשוק, **וּמְגַדְּלֵי בְהֵמָה דַּקָּה** [–כבשים או עזים], **וְקוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת** למוכרם לעצים, **וְנוֹתְנִין עֵינֵיהֶן בְּחֵלֶק יָפֶה** – כשבאים לחלוק שותפותם עם אחרים, תמיד מקפידים ליטול חלק יפה. המרויח מאחד הדברים האלו **אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.** הגמרא מבארת: **מַאי טַעְמָא** – אינו רואה מדברים אלו סימן ברכה, **דְּתָהוּ בֵּיהּ אִינְשֵׁי** – אנשים מסתכלים על כך בתמהון, תגרי סימטא כיון שיושבים ומוכרים בפרסום שולטת בהם עין רעה, ומגדלי בהמה דקה הכל צווחים עליהם, ועל קוצצי אילנות טובות ונותנים עיניהם בחלק יפה הכל תמהים ומלעיזים עליהם ועין רעה שולטת בהם וצעקת בני אדם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אֵין כָּהֵן סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁכַּר כּוֹתְבִין** ספרי תורה תפילין ומזוזות, **וּשְׂכַר מְתוּרְגְּמָנִין** – עומדים לפני החכם בשבתות ושומעים מפיו, ומשמיעים את דבריו לרבים, **וּשְׂכַר יְתוֹמִים** – הלוקח מעות יתומים כדי לסחור בהם ולהרויח לעצמו מחצית מן הריוח והחצי השני של הריוח יהיה של היתומים, **וּמָעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם** – ריוח שבא לו ממה שמשלח את ספינותיו למדינת הים. הגמרא מבררת מדוע אינו רואה בדברים אלו סימן ברכה. שואלת הגמרא: **כִּשְׁלָמָא שֶׁכַר מְתוּרְגְּמָנִין** – מובן מדוע אין בו סימן ברכה, **מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כִּשְׂכַר שַׁבָּת** – שנראה שמקבלים את השכר על עבודה בשבת, **וְכן** המרויח **מִמָּעוֹת יְתוֹמִים נַמִּי** – גם מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, שפעמים שהוא נוטל מהריוח יותר מהראוי לו, ויתומים **לָאו בְּנֵי מְחִילָה נִינְהוּ**, וכן המרויח **מִמָּעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם** מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, **מִשּׁוּם דְּלָאו כָּל יוֹמָא מִתְרַחִישׁ נִיסָּא** – לא בכל יום קורה נס שספינותיו יחזרו בשלום, **אֶלָּא שֶׁכַר כּוֹתְבִין מַאי טַעְמָא** אינם רואים סימן ברכה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת יָשְׁבוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עַל כּוֹתְבֵי סְפָרִים** [ספרי תורה נביאים וכתובים] **תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׁרוּ** מכתיבתם, **שֶׁאִילְמָלֵי** [–שאם כן היו] **מִתְעַשְּׁרִין, אֵין כּוֹתְבִין** – לא היו ממשיכים לעסוק במלאכת הכתיבה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת, הֵן וְתַגָּרֵיהֶן** – הסוחרים שלהם שקונים מהם כל מה שכותבים, **וְתַגָּרֵי תַגָּרֵיהֶן** – והקונים מהסוחרים ביחד למוכרם לאנשים אחד אחד, **וְכן כָּל הָעוֹסְקִין בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם**, מבארת הגמרא שכוונת הברייתא **לְאִיתּוּיֵי** – להוסיף, **מוֹכְרֵי תְכֵלֶת** לחוטי ציצית, **אֵינָן רוֹאִין סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם** מהטעם שביארה הגמרא לעיל, שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר בעסקים אלו. מוסיפה הברייתא: **וְאִם עוֹסְקִין לִשְׁמָהּ** – להיות מצוות אלו מצויות לבני אדם הצריכים להן, **רוֹאִין** סימן ברכה, שכיון שעוסקים לשמה אין חשש שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר במצוות אלו.

הגמרא שבה לבאר דינים שונים בחובה לקיים מנהגים: שנינו בברייתא (שבת יט.), אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, ומצור לצידון אפילו בערב שבת מותר להפליג מזו לזו, כיון שהן קרובות זו לזו. הגמרא להלן מספרת שבני ביישן [עיר הסמוכה לצור], החמירו על עצמם שלא להפליג מצור לצידון בערב שבת, ודנה האם הבנים חייבים לנהוג כמנהג אבותיהם. מספרת הגמרא: **בְּנֵי בִּיישָׁן נָהוּג דְּלָא הָווּ אָזְלִין מִצּוֹר לְצִידוֹן בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – בני העיר ביישן נהגו שלא לילך מצור לצידון בערב שבת [ביום ששי], אף שהיה זה יום השוק של צידון, והיו מחמירים על עצמם שלא לילך לשם כדי לא להתבטל מהכנת צרכי שבת.

אָתוּ בְּנֵיהוּ כַּמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ לוֹ – באו בניהם לפני רבי יוחנן ושאלו אותו, **אַבָּהָתֵין אֶפְשָׁר לְהוּ** – אבותינו היו יכולים להחמיר שלא לילך בערב שבת ליום השוק, כי עשירים היו ויכלו לקנות ביוקר שלא ביום השוק, **אֲנַן לָא אֶפְשָׁר לָן** – אך אנחנו איננו יכולים לקנות ביוקר ביום חמישי שאינו יום השוק כי איננו עשירים, האם מותר לנו שלא לנהוג כמו שנהגו אבותינו.

אָמַר לְהוּ – ענה להם רבי יוחנן, **כְּבָר קִיְּבְלוּ אֲבוֹתֵיכֶם עֲלֵיהֶם** – מאחר שאבותיכם קיבלו על עצמם הנהגה זו שלא לילך בערב שבת לצידון, ומן הסתם קיבלו זאת גם על זרעם, אתם חייבים לנהוג כמנהגם, משום **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי א ח), **׳שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ** – מה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה בכתב ובעל פה, **וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ׳** – תורת האומה שלך, וכוונת הפסוק על כנסת ישראל, והם דברי החכמים והסופרים שחידשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה.

חובת הפרשת חלה היא רק בעיסה העשויה מחמשת מיני דגן, ואינה נוהגת בעיסה העשויה מאורז, והחלה נקראת בכתוב תרומה (במדבר טו כ) ולכן נאכלת רק לכהנים ואסורה לזרים. הגמרא מבררת לגבי בני עיר שנהגו להפריש חלה מעיסת אורז, האם מותר למי שאינו כהן לאכול בפניהם את חלת האורז.

מספרת הגמרא: **בְּנֵי חוּזָאֵי דְּמַפְרְשֵׁי חַלָּה מֵאֲרוֹזָא** – בני העיר חוזאי נהגו להפריש חלה מעיסה העשויה מאורז, שהחמירו על עצמם לנהוג כן, **אָתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף** – באו וסיפרו לרב יוסף על אותו מנהג, **אָמַר לְהוּ, נֵיכְלָהּ זָר בְּאַפַּיְיהוּ** – יאכל אדם שאינו כהן את החלה בפניהם, ובזה ילמד אותם שאין להפריש חלה מעיסת אורז, שהרי חלה ניתנת לכהן ואסורה לזרים ואם זר אוכלה מבואר שאין להפרשה זו תורת חלה.

מקשה הגמרא: **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** – הקשה אביי לרב יוסף, שנינו בברייתא, **דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים, וַאֲחֵרִים** – ויש אנשים **שנְּהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר, שהחמירו על עצמם כן,**

המשך ביאור למסכת פסחים ליום רביעי עמ' א

לֵיהּ – ולא השיב לו רבי אליעזר. וְאִי אִיתָא – ואם כדברי רמי בר חמא שרבי אליעזר סובר שאומרים 'הואיל', לֵימָא לֵיהּ – יאמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע, טַעֲמָא דִּידִי הטעם שלי שמותר לאפות את כל הככרות, הוא מִשּׁוּם שאומרים 'הואיל', ולמה שתק לו.

רבי ירמיה דוחה את טעמו של רבי זירא: אָמַר לֵיהּ רבי ירמיה לרבי זירא, וְלִיטַעֲמָיךְ – ולשיטתך שאתה אומר שמכך ששתק מוכח שלא היה לו מה להשיב, הָא דְּתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא – כיצד תפרש מה ששנינו בברייתא, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, לְדִבְרֶיךָ שאתה אומר שמפריש חלה מן העיסה ואינו אופה אותה, חֲרֵי תחמיץ והוּא עוֹבֵר עליה מִשּׁוּם 'כַּל יֵרָאֶה וּכַל יִמָּצֵא', וּשְׁתִיק לֵיהּ – ולא השיב לו רבי יהושע, הָכִי נַמִּי דְּלֵא אַהֲדַר לֵיהּ – וכי גם כאן תאמר שלא היה לו מה להשיב, וְהָא קָא מַהְדַּר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין – והרי השיב לו במשנתנו, דְּתָנַן במשנתנו, אמר רבי יהושע, לֹא זֶהוּ חָמֵץ שֶׁמּוּזְהָרִין עָלָיו מִשּׁוּם כַּל יֵרָאֶה וּכַל יִמָּצֵא [כיון שאינו בבעלותו], אֶלָּא על כרחך צריך לומר שרבי יהושע שְׁתִיק לֵיהּ לרבי אליעזר בְּבָרַיְיתָא, וּמַהְדַּר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין – ומשיב לו במשנה, אם כן הָכָא נַמִּי אֵימוּר – גם כאן יש לומר שרבי אליעזר שְׁתִיק לֵיהּ לרבי יהושע בְּמַתְנִיתָא – בברייתא, וְאַהֲדַר לֵיהּ בְּמִכִּילְתָא אַחֲרִיתִי – והשיב לו בברייתא השנויה במקום אחר שאומרים 'הואיל', ואין ראיה משתיקתו שאינו סובר כך.

הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה במחלוקת השנויה במשנתנו: תְּנַיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאופה את כל הככרות ואחר כך קורא על אחת מהן שם חלה. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר, הֲלָכָה כְּבֶן בְּתֵירָא שמפריש חלה מהעיסה קודם שיאפה אותה, ומטילה למים צוננים כדי שלא תחמיץ.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעור העיסה שמותר ללוש בפסח. מבררת הברייתא: וְכַמָּה שִׁעוּר עִיסָּה – עד כמה הוא שיעור העיסה שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כְּעִיסָה של חִיטִּין, יכול ללוש עד קַבָּיִן – שני קב קמח, וּכְעִיסָה של שְׂעוֹרִין, יכול ללוש עד שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, שהחיטים מוציאים קמח יותר מהשעורים, ושלשה קבין חיטים טירחתם מרובה משל שעורים, ואינו יכול לשמור את העיסה שלא תחמיץ, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חִילּוּף הַדְּבָרִים, בעיסה של שעורים יכול ללוש עד שני קבים, ובעיסה של חיטים יכול ללוש עד שלושה קבים, שהשעורים ממהרים להחמיץ מהחיטים, ואם ילוש עיסה של שעורים יותר משני קב אינו יכול לשמרה שלא תחמיץ.

מקשה הגמרא על המובא בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שבחיטים השיעור קביים ובשעורים שלשה קבים: וְהָתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כְּעִיסָה של חִטִּין שְׁלֹשֶׁת קַבִּין וּבִשְׂעוֹרִין אַרְבָּעָה קַבִּין.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – ברייתא זו השניה מדברת בַּחֲסִיכְתָא – בחיטים ושעורים רעות ודקות, ואילו הָא – ברייתא זו הראשונה מדברת בִּמְעַלְיְיתָא – בחיטים ושעורים טובות. כלומר, הקמח היוצא משלשה קבים של חיטים רעות שוה לקמח היוצא משני קבים של חיטים טובות, וכן הקמח היוצא מארבעה קבים של שעורים רעות שוה לקמח היוצא משלושה קבים של שעורים טובות.

הגמרא מביאה נפקא מינה מן האמור לענין מקח וממכר: אָמַר רַב פַּפָּא, שָׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן שגְּרִיעִין חִיטֵּי חֲסִיכְתָא מֵחִיטֵּי מְעַלְיְיתָא – שחיטים רעות גרועות מחיטים טובות טְפֵי מִדְּגְרִיעָן שְׂעָרֵי חֲסִיכְתָא מִשְּׂעָרֵי מְעַלְיְיתָא – יותר ממה שגרועות שעורים רעות משעורים טובות, דְּאִילּוּ הָתָם – שם לגבי חיטים, אמרנו שקמח העשוי משלשה קבים של חיטים גרועות שוה לקמח העשוי משני קבין של חיטים טובות, ונמצא שהגרעון של הרעות לעומת הטובות הוא תְּלָתָא – שליש, וְאִילּוּ הָכָא – כאן לגבי שעורים, אמרנו שקמח העשוי מארבעה קבים של שעורים גרועות שוה לקמח העשוי משלשה קבין של שעורים טובות, ונמצא שהגרעון של הרעות לעומת הטובות הוא רק רִיבְעָא – רבע.

הגמרא מביאה דעת האמוראים בשיעור עיסה לענין אפיית מצות ולענין חיוב חלה: אָמַר רַב, קַבָּא מְלוּגְנָאָה – קמח במדת קב הנהוגה במקום ששמו מלוגנא, לְפִיסְחָא – זה הוא שיעור העיסה שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, וְכֵן לַחַלָּה – וזה הוא גם שיעור העיסה בכל ימות השנה להתחייב בחלה.

מקשה הגמרא: (והתניא) [וְהָתְנַן] במשנה (חלה פ"ב מ"ו),

המשך ביאור למסכת פסחים ליום שישי עמ' א

לָעוֹלָם הַבָּא, כּוּלּוֹ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב', שאין שם בשורה רעה. וזוהי כוונת הפסוק שלעתיד לבוא יהא ה' אחד, שיברכו שם רק ברכה אחת ['הטוב והמטיב'].

נאמר בפסוק (שם), 'וּשְׁמוֹ אֶחָד'. שואלת הגמרא: מַאי 'אֶחָד', אֶמְצוּ הַאִידְּנָא לָאו שְׁמוֹ אֶחָד הוּא – וכי בזמן הזה אין שמו אחד. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה נִכְתָּב שם ה' בְּיו"ד הֵ"י – בשם הוי"ה, וְנִקְרָא בְּאַלֶ"ף דָּלֶ"ת – בשם אדנות, והרי הם שני שמות. אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כּוּלּוֹ אֶחָד, נִקְרָא בְּיו"ד הֵ"י, וְנִכְתָּב בְּיו"ד הֵ"י. וזוהי כוונת הפסוק שלעתיד לבוא יהא שמו אחד, שהוא שם המיוחד לעולם הבא בקריאה ובכתיבה.

מביאה הגמרא מעשה לגבי קריאת שם הוי"ה: סָבַר רָבָא לְמִדְרְשָׁה בְּפִירְקָא – רבא רצה לדרוש ביום השבת ברבים את טעמיה ודרשותיה של קריאת שם הוי"ה בן ארבע אותיות. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא – אותו זקן, 'זֶה שְׁמִי לְעֹלָם', חסר וא"ו כְּתִיב – נאמר (שמות ג טו), והוא לשון העלמה, ללמדך שאין לדרוש כן בציבור.

רַבִּי אֲבִינָא רָמֵי – הקשה, כְּתִיב – נאמר (שם) 'זֶה שְׁמִי לְעֹלָם', משמע לשון העלמה, 'וְזֶה זִכְרִי לְדוֹר דּוֹר', משמע שיש לקוראו כך, הרי זו סתירה. אלא יש לבאר שכך אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא למשה, לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, ולימד את משה שני שמות, שם הוי"ה ושם אדנות, נִכְתָּב אֲנִי בְּיו"ד הֵ"א – בשם הוי"ה, והיינו 'זה שמי לעלם', מלשון העלמה, שאין קוראים אותו, וְנִקְרָא אֲנִי בְּאַלֶ"ף דָּלֶ"ת – בשם אדנות, והיינו 'וזה זכרי לדור דור', שיש לזוכרו ולקוראו.

הדרן עלך אלו עוברין

פרק רביעי - מקום שנהגו

פרק זה עוסק בתחילתו במנהג שנהגו במקצת מקומות שלא לעשות מלאכה בערב פסח קודם חצות היום, באיזה אופנים תושבי המקום חייבים לנהוג כמנהג מקומם. אגב כן עוסקים המשניות בהמשך הפרק במנהגים נוספים באיזה אופנים חייב היחיד לנהוג על פיהם, ולאחר מכן חוזרות המשניות בהמשך הפרק לפרטי דיני מלאכה בערבי פסחים עד חצות.

משנה

משנתנו דנה במנהג שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת הַיּוֹם, עוֹשִׂין – מותר להם לעשות מלאכה, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מלאכה בערבי פסחים כבר מתחילת היום, אֵין עוֹשִׂין – אסור לכל אחד מבני המקום לעשות מלאכה.

הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין, אוֹ שהלך מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין, נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, שאם יצא ממקום שאין עושים מלאכה, אסור לו לעשות מלאכה, וְחוּמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם, שאם הלך למקום שאין עושים מלאכה, אסור בעשיית מלאכה.

המשך ביאור למסכת פסחים ליום ראשון עמ' א

בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק, חַיָּיב לְבַעֵר.
מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הסיפא [שאם אין כזית בצק במקום אחד אינו חייב לבער] רק באופן שהבצק במקום העשוי לחזק, ובתחילת המשנה שנינו שאם יש בצק כזית חייב לבער, **מִכָּלָל** – משמע שמה ששנינו ברישא **דְּכַזַּיִת** חייב לבער, היינו **שֶׁאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק, חַיָּיב לְבַעֵר.**
נמצא שנחלקו שתי הלשונות בפחות מכזית במקום שאינו עשוי לחזק, וכן בכזית במקום העשוי לחזק, שלפי הלשון הראשון פטור מלבער, ולפי הלשון השני חייב לבער.
הגמרא מביאה ראיה מברייתות לשתי הלשונות: **תַּנְיָא** – שנינו בברייתא אחת **כְּלִישְׁנָא קַמָּא,** ו**תַּנְיָא** בברייתא אחרת **כְּלִישְׁנָא בַּתְרָא.**
תַּנְיָא כְּלִישְׁנָא קַמָּא, בָּצֵק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה – בצק הסותם את הסדקים שבעריבה, אם הוא **בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק, אֵינוֹ חוֹצֵץ** בטבילה, ואם נטמאת העריבה והיה בה בצק במקום העשוי לחזק, הרי הוא בטל לעריבה ואינו חוצץ בינה למים כשמטבילה לטהרה, **וְאֵינוֹ עוֹבֵר** עליו משום חמץ בפסח. **וְאִם הבצק בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק,** הרי הוא **חוֹצֵץ** בטבילת העריבה לטהרה מטומאה, **וְעוֹבֵר** עליו משום חמץ בפסח. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שבצק במקום שאין עשוי לחזק חוצץ בטבילה ועובר עליו משום חמץ, דווקא **בְּכַזַּיִת, אֲבָל בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲפִילּוּ** אם הבצק **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק, אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאֵינוֹ עוֹבֵר.** ומבואר בברייתא כלשון הראשונה, שבמקום שאינו עשוי לחזק, אם יש בו כזית צריך לבער ואם יש בו פחות מכזית בטל, ובמקום שעשוי לחזק, אפילו אם יש בו כזית אינו צריך לבער.
וְתַנְיָא – ושנינו בברייתא אחרת **כְּלִישְׁנָא בַּתְרָא, בָּצֵק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרִיבָה,** אם הוא **בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק,**

אגרות קודש

ב״ה, י״א אלול, תשי״ט
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ מלאכתו מלאכת שמים
מו״ה שלמה חיים שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מאדר״ח אלול עם המצורף אליו וכן הקודמו, בו כותב ר״פ מהמצב בהישיבה הק׳ אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו להיות שם משפיע.

ומובן וגם פשוט שמ״ש אני מכאן אודות גודל הענין דחינוך על טהרת הקדש אין זה טעם כלל לביטול כתות או לביטול ציור הכללי, ובפרט שרק חלק מועט ביותר מסוגל לחינוך כדבעי, וכמובן רק חלק מועט מתאשר ע״י המשרדים המתאימים וכו׳.

כן במ״ש החילוק כששלחו מכאן לערי השדה מאשר המצב באה״ק ת״ו הרי חילוק זה צריך להסביר להנ״ל, ולא לכאן, והרי זהו תפקידו העיקרי של משפיע להעמיד הת׳ על אמיתת כוונת רבותינו נשיאינו בהנוגע לכאו״א, והעיקר מה שחסר במכתבו הוא, שאינו ניכרת השתדלות לשרש ולעקר הנחות שאצל כמה מאחב״י הספרדים שיחיו שהענינים לפנים הכריחו אותם להעסיק ילדיהם בגיל רך לפי ערך בעניני פרנסה עד שההרגל נעשה טבע שני, ומובן גודל היגיעה והשתדלות לשרש ענין טבעי, וגם זה ה״ה מתפקידו של משפיע דא״ח.

במ״ש בנוגע לחוברת פלפול התלמידים, שאינם שייכים לחידושים וכו׳, איני יודע היסוד, שהחוברת צריכה להכיל חידושים, ובטח ראה חוברת הנדפסת כאן שעיקר הדגשה היא בהסברה ולא לחידושים, והלואי הי׳ בכגון זה בחלק הנגלה גם כן ולא רק בחלק החסידות. ומ״ש שדי להבינם הענינים כפשוטם ואין לתבוע מהם יותר על זה, מובן הצער באם המצב הוא ככתבו, אלא שתקותי שהמצב אינו כן, ויש לתבוע מהם הרבה יותר ממ״ש במכתבו, אלא בשלילת החידושים דלעיל, ומפני שלא זהו דרך הלימוד הנכון וגם לא בנגלה, כמבואר בקונטרס עץ החיים ועאכו״כ בחסידות, והלואי היו מדפיסים מאז ענינים בהסברות בעניני חסידות שהי׳ נותן זה חשק מיוחד להתלמידים וגם להעומדים על גביהם, ובעיקר שהי׳ ממשיך כמה ללימוד החסידות כדבעי, ולא רק מפני שסדר הישיבה מכריחם...

שולח הנני מכתבי זה במהיר דחוף ביחוד בשביל נקודה האחרונה כי כנ״ל מוכרח הדבר שיו״ל חוברת הנ״ל בהקדם ושהמשפיע יתמסר גם לזה אף שהעיקר הוא המעשה בפועל.

ויהי רצון שינצלו ימי אלול עת רצון וכדברי אדה״ז שאז מאירים י״ג מדות הרחמים, שיתעוררו התלמידים בלימוד הנגלה וחסידות דוקא באופן האמור בהעמקה ועיון, שאז בודאי כמה וכמה ענינים יהיו להדפיסם בחוברת האמורה...

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

ב״ה, י״ב אלול, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז׳ אלול, בו כותב אודות אחיו שי׳ המבקר באסיפות של מסיתים ומדיחים ר״ל וכו׳.

ולפלא שאינו מזכיר בהנוגע לעניני שידוכין לאחיו, האם התעסקו בזה ומה היו התוצאות וכו׳ וכן במה מתעסק בענין של פרנסה וכיו״ב בתור קביעות, והרי שתי נקודות אלו אפשר לנצלם להשפיע על דבוריו ועל השקפתו על כמה ענינים שאומרם, כי כנראה ממכתבו אין כ״כ תועלת מפלפול בשכל, כי אם להמשיכו לסדר חיים מתאימים, שבד״מ לא יפגש עם המסיתים וכו׳ ואדרבה יהי׳ בסביבה הפכית או בסביבה אחרת שאין מתעסקים בחקירה פילוסופיא וכו׳, ויש להתענין במיוחד בהנוגע להתעסקות מתאימה בשבילו, שהרי בודאי זקוק הוא למעות בשביל הוצאות שונות וכיו״ב, וכשירגיש בעצמו משתכר ומרויח כסף, יש מקום לומר שימשיך זה אותו, אף שכמובן צריך לסדר שהריוח יהי׳ מינימלי, שלא יבוא להרגש שעצמאי הוא וכו׳.

מהנכון לבדוק את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין וכן את התפילין של אחיו [אפילו את״ל שישנם ימים שאין מניחם, בכ״ז ה״ה שייכים לו], וכשתהינה כשרות בודאי ימצא עת הכושר שיניחם עכ״פ לאיזה רגעים וגדול כחם של תפילין שכפסק רז״ל (מנחות מד, א) ממשיכים חיים, שבזה גם חיים ברוחניות (ראה טור או״ח רסל״ז).

ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית ופנה אלי, הנה אעוררו ואת אביו שי׳ של המדובר, על ההכרח לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שע״ז אמר משה רעיא מהימנא (זח״ג קכד, ב) דלית תמן מסטרא דרע, ואדרבה מביאה כי רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ואם בכל הזמנים ובכל המדינות הי׳ הכרח בזה עאכו״כ בתקופתנו ובמדינה זו ביחוד.

ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה.

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יד וּמִכָּל מָקוֹם אִם כְּבָר כָּלוּ עֲצִים שֶׁהֻדְלְקוּ מִבְּעוֹד יוֹם אוֹ לְצֹרֶךְ נָכְרִי אוֹ לְצֹרֶךְ חוֹלֶה וְאֵין דּוֹלְקִים בִּמְדוּרָה זוֹ אֶלָּא הָעֲצִים שֶׁהוֹסִיף בְּשַׁבָּת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל אָסוּר לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ וְכֵן אִם הָיָה נֵר דּוֹלֵק מִבְּעוֹד יוֹם אוֹ לְצֹרֶךְ נָכְרִי אוֹ לְצֹרֶךְ חוֹלֶה וּבָא נָכְרִי וְהוֹסִיף עוֹד נֵר בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל אֵין הַיִּתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ אֶלָּא בְּעוֹד שֶׁהַנֵּר הָרִאשׁוֹן דּוֹלֵק אֲבָל לְאַחַר שֶׁכָּבָה הָרִאשׁוֹן אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַשֵּׁנִי וְכֵן אִם הוֹסִיף שֶׁמֶן בְּנֵר הַדּוֹלֵק אֵין הַיִּתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ אֶלָּא עַד בִּכְדֵי שֶׁיִּכְלֶה הַשֶּׁמֶן שֶׁהָיָה בְּנֵר בִּתְחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אָסוּר[מב-מג]. וְיֵשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה וּמַתִּירִין בֵּין בִּמְדוּרָה בֵּין בְּנֵר בֵּין בְּהוֹסָפַת הַשֶּׁמֶן אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּכֵיוָן שֶׁבִּתְחִלָּה כְּשֶׁעָשָׂה הַנָּכְרִי הָאִפּוּר בִּשְׁבִיל הַיִּשְׂרָאֵל הָיָה מֻתָּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ לֹא יָצָא מִדֵּי הֵתֵּירוֹ לְעוֹלָם אַף לְאַחַר שֶׁכָּלוּ עֲצִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הַנֵּר הָרִאשׁוֹן אוֹ הַשֶּׁמֶן הָרִאשׁוֹן וּבְמָקוֹם צֹרֶךְ גָּדוֹל דְּהַיְנוּ שֶׁעֹנֶג שַׁבָּת תָּלוּי בְּזֶה יֵשׁ לִסְמוֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם לְהָקֵל[98מד]:

חלק ב סימן רעו דיני נר שהדליק הנכרי בשבת סעיף יד

הלכתא רבתא

מב] ואח"כ אסור - הוא הדין אם בשעה שהדליק האור היה קצת אור יום בחדר - יכול להמשיך ולהשתמש לכל דבר שיכל לעשות לאור היום - עד שיסתלק אור היום[96].

מג] ואח"כ אסור - נכרי שהדליק אור נוסף וכיבה האור שדלק קודם לכן - דינו כ'כבה הנר הראשון', ואין היתר כי אם לדבר שעונג שבת תלוי בו[97].

מד] על דבריהם להקל - היינו שאינו יכול לאכול סעודת שבת מחמת החשכה, ואין לו חדר אחר מואר לאכול בו את סעודת השבת.

ובמקום שיש מעט אור המאפשר לאכול, מותר לרמז לנכרי להדליק את שאר האורות - אפילו אינו לצורך אכילה או מצוה[99].

ציונים והוספות

96) שש"כ פרק ל הערה יט.

97) עיין שו"ת רב פעלים ח"א או"ח סימן כח, שלא שייך לומר בזה שאין אנו צריכים למלאכת הנכרי כלל. וכן משמע בקו"א ס"ק ג שלא מתירים לשתות מים שהביא הנכרי אף שיכל ללכת בעצמו.

98) שצורך גדול בשבת הרי זה נקרא שעת הדחק שסומכים בדרבנן אפילו על יחיד במקום רבים, וכל שכן שסתימת הפוסקים מורה להיתר (קונטרס אחרון ס"ק ה).

99) כנ"ל ע"פ המהדורא בתרא, אמנם על פי שוע"ר עליו למחות בנכרי כשעושה בשל ישראל, ואין להתיר כי אם במקום שאין כלל אור כשהוא לצורך מצוה על ידי שיאמר לנכרי (בפירוש) להדליק בשינוי (ובמנורות שאין בהם חוט להט יכול לומר לו בפירוש להדליקם לצורך מצוה).

נכרי שהדליק את המתג הראשי המדליק אורות בכל הבית, מותר ליהנות ממעשיו רק בחדרים שהיה בהם אור בשעת ההדלקה, וכשזהו דבר שעונג שבת תלוי בו מותר ליהנות גם בחדרים שהאור שהיה בהם נכבה, אבל לא בשאר החדרים.

ולהעיר שהיתר ההנאה אינו אלא בנכרי שהדליק, אבל ישראל שהדליק - אסור ליהנות ממלאכתו.

שולחן ערוך – הלכות שבת

טז מה שנוהגין להכריז מצות בבית הכנסת מי שיתן יותר הוא יזכה בהן היה ראוי לאסור משום מקח וממכר שהוא שבות גמור ולא הותר לדבר מצוה אלא שאפשר ליישב המנהג בדוחק ולומר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כי אם בחפץ הנקנה אבל אסור לקנות מקומות בבית הכנסת או בתים של צדקה והנכון כמו שנוהגין מקצת אנשי מעשה שכל מה שהוציא בפיו ליתן נותן לצדקה אפילו קנה חבירו המצוה שאז אינו דומה כלל למקח וממכר אלא לפסיקת צדקה ובדרך זה מותר אפילו לקנות מקומות ובתים מהצדקה וכל ירא שמים יזהר בזה:

יז מה שנוהגים למכור האתרוגים אחר גמר מצותן דינם כמקומות בית הכנסת (שאין היתר אלא בדרך שנתבאר) אבל בזמן מצותן שאין קונים אותם אלא לצאת בהם ידי חובתן ולהחזירם הרי דינם כהכרזת המצות שנהגו להקל

שאינו קונה גוף האתרוג אלא מצותו בלבד ואפילו ביום ראשון של חג שצריך לקנות גופו של אתרוג מכל מקום כיון שקונה אותו על מנת להחזירו נמצא שאינו קונה אותו אלא מצותו בלבד אבל אסור לקנות לגמרי את האתרוג או השופר ביו"ט אפילו אם אי אפשר לו לקיים המצוה בענין אחר שאין דוחין שבות גמור מפני מצות עשה כמ"ש בסי' תקפ"ו ותרנ"ה:

יח אסור למדוד שום דבר בשבת בין ביד בין בחבל מפני שהוא מעשה חול וזלזול שבת ומותר למדוד מדידה של מצוה כגון למדוד אם יש במקוה מ' סאה או למדוד החור אם יש בו פותח טפח להביא הטומאה מהחדר שהמת בו להחדר הסמוך לו ואע"פ שיכולים הכהנים לצאת ממנו לבית אחר מכל מקום כיון שהוא מודד שיעורי תורה אינו נראה כמעשה חול ומותר למדוד האזור של מי שכואב לו ראשו וללחוש על המדידה כמו שנוהגות הנשים מפני שהיא מדידה של מצוה ומשום הלחש אין איסור כמ"ש בסי' ש"ז:

יט אף לדבר הרשות אין איסור למדוד אלא כשמתכוין למדוד לאיזה צורך אבל אם מודד שלא לצורך כלל אלא כמתעסק בעלמא מותר:

כ מי שנשבע לפרוע חובו לחבירו בז' בניסן וחל ז' בניסן בשבת יתבאר בחו"מ סי' ע"ג:

כא מותר להרהר בעסקיו אפילו היאך לעשות מלאכות גמורות אחר השבת שלא אסרו אלא דבור לבד שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר ומכל מקום אם יש לו מתוך ההרהור טרדת הלב או נדנוד דאגה אסור ומשום ענג שבת מצוה שלא להרהר כלל בעסקיו אלא יהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה וזהו שכתוב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד אלא יראה אדם בכל שבת כאלו כל מלאכתו עשויה ואין לך ענג גדול מזה:

כב אסור לומר לנכרי אפילו מערב שבת שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבואו להספידו שאין דוחין שום איסור מפני הספדו שהרי אפילו אם הביא הנכרי מעצמו חלילין למת להספידו בהם מחוץ לתחום אסור להספידו בהם כמ"ש בסי' שכ"ה אבל חולה שהכביד עליו חליו וירא פן ימות ומבקש שישלחו אחר קרוביו מותר אפילו לשכור נכרי רץ שירוץ אפילו כמה פרסאות בשבת להביא קרוביו במוצאי שבת שאף שלא התירו שכירות בשבת אפילו לצורך מצוה כאן התירו כדי שלא תיטרף דעתו עליו אם לא יעשו רצונו:

חלק ב סימן שו באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיפים טז־כב

לקוטי תורה

מטרת תפלת שחרית - לעורר את האהבה לה' המסותרת בלב כל איש ישראל מ"שינתה"

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וגו' [ובטוב לבב מרוב כל].

בפרשת כי תבא נאמר אשר הסיבה המביאה על בני ישראל את הענינים הבלתי־רצויים רחמנא־ליצלן (הכתובים בפרשת התוכחה שם), היא - "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך, בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".

אחד הפירושים בכתוב הוא שהעונש הוא על ש"לא עבדת את ה'" מתוך שמחה ("בשמחה"). כלומר, אף שבני ישראל עבדו את ה', מכל מקום, אם העבודה לא היתה מתוך "שמחה וטוב לבב" - היינו שעבודת ה' לא חשובה אצלם כל כך עד שיהיו בשמחה מהעבודה עצמה - אזי העבודה אינה כדבעי, עד כדי כך שמגיע להם על זה עונשים חמורים רח"ל.

ומזה מוכח, אשר מדריגה זו - להיות בשמחה וטוב לבב מעצם עבודת ה' - היא בהישג יד של כל אחד ואחד מישראל.

ולהבין, הלא זה הוא מדרגות הצדיקים, כמ"ש שמחו צדיקים בה' כו', ואיך יגיע כל אדם לזה.

דבר זה צריך ביאור, כי לכאורה דרגא כזו - שהאדם יבוא למצב של שמחה וטוב לבב מעבודת ה' עצמה, היינו, שיהי' שמח ומתענג באלקות - היא מדריגה גבוהה ונעלית בעבודת ה', כמו שכתוב "שמחו צדיקים בה'", היינו שרק הצדיקים הם במדריגה כזו ששמחתם היא באלקות, ואיך ניתן לומר שכל אדם צריך להגיע לזה?

אך הנה יש ב' מדרגות בעבודת ה', מדת יום ומדת לילה.

ויובן זה בהקדם:

יש "יום ולילה" ברוחניות: "יום" הוא מצב של "אור" וגילוי (כלשון הכתוב "ויקרא אלקים לאור יום"), היינו, שהאור האלקי מאיר בגילוי;

ו"לילה" הוא מצב של העלם והסתר על אלקות (על דרך לשון הכתוב "ולחשך קרא לילה").

וכתוצאה מזה יש שתי מדריגות בעבודת ה', הנקראות "מדת יום" ו"מדת לילה", היינו שישנם שני מצבים שונים אצל האדם העובד את ה': "מדת יום" - היא עבודת ה' במצב שהאור האלקי מאיר בגילוי בנפש האדם; ו"מדת לילה" - היא העבודה במצב שהאור האלקי הוא בהעלם והסתר ואינו מאיר בנפש.

ומובן, שיש הבדל גדול באופן ובצורת העבודה בין שני מצבים הללו.

בחינת יעקב ובחינת ישראל.

שתי מדריגות אלו בעבודת ה', מדת יום ומדת לילה, הם ענינם של שני השמות שבני ישראל נקראו בהם - "יעקב" ו"ישראל" - שהם "שתי בחינות שונות בעבודת ה' באדם":

בחינת "ישראל" - אותיות "לי ראש" - היא מדריגה הנעלה יותר, והיא העבודה במצב שהאור האלקי מאיר בגילוי בנפש האדם, "מדת יום"; ואילו בחינת "יעקב" - "י' עקב" - היא מדריגת העבודה במצב של העלם והסתר על האור האלקי, והיא "מדת לילה".

וכמו, על דרך משל, בחיות הנפש המחי' את הגוף, שבראש היא ניכרת בגלוי, ואילו בעקב שברגל חיות הנפש אינה ניכרת ונרגשת.

ובדרך פרט הם בחינת תורה ובחינת תפלה.

בדרך כלל, ההבדל בין מצב שבו האור האלקי מאיר בנפש למצב של העלם והסתר, הוא בכל עניני עבודת ה', אך מכל מקום, בדרך פרט, שתי בחינות ומדריגות אלו מתחלקות לשתי העבודות הכלליות של לימוד התורה ועבודת התפילה:

לימוד התורה הוא "בחינת ישראל" (מדת יום), כי בעת העסק בתורה האור האלקי מאיר בגילוי אצל האדם; ואילו ענינה של תפלה הוא "בחינת יעקב" (מדת לילה) - עבודה מתוך מצב של "חשך" והעלם והסתר, המעורר צמאון ותשוקה לאלקות (כפי שיתבאר לקמן).

והענין, דהנה אמרו רז"ל זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, שתפלה נקרא חיי שעה ותורה נקרא חיי עולם.

הבדל זה בין תורה לתפלה, כשני אופנים שונים בעבודת ה' ("מדת יום" לעומת "מדת לילה"), מודגש בסיפור הגמרא: "רבא חזיי' לרב המנונא דקא מאריך בצלותי', אמר מניחין חיי עולם (תורה) ועוסקים בחיי שעה (תפלה, שהיא לרפואה לשלום ולמזון); והוא (רב המנונא) סבר זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד". כלומר, התורה והתפילה מחולקות לזמנים שונים ולכל אחת מהן יש זמן הקבוע לה, ולכן האריך רב המנונא בתפלתו אף שהתפילה היא "חיי שעה" בלבד.

היינו שרב המנונא לא פליג על כך שגדלה מעלת התורה (שהיא "חיי עולם") על התפילה (שהיא "חיי שעה") - אלא שאף על פי כן חייב כל אדם לקבוע זמן לתפלה ואף להאריך בה.

ולכאורה יש להבין:

אם גם רב המנונא מודה שהתפילה היא רק "חיי שעה", מדוע האריך כל כך בתפלתו?

אלא על כרחך צריך לומר שתוכן ענין התפילה אינו בקשת הצרכים הגשמיים לבד אלא יש בה כוונה ומטרה רוחנית חשובה מאד, שהיא התחברות האדם עם אלקות, ולכן היא עבודה המוכרחת אצל כל אדם, ואף חייב להאריך בה; אלא שמכל מקום אין מעלתה כמעלת התורה, כי התפילה היא עבודה מתוך מצב של חשך ("מדת לילה"), ואילו התורה היא "מדת יום" (וזהו הפירוש הפנימי ב"חיי שעה", לפי שגם העבודה הרוחנית של תפלה - התחברות האדם עם אלקות - אינה כמעלת התורה שהיא "חיי עולם").

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(כו) **ועוד** משל שלישי בזה מבחי' כח הצומח שבארץ, שהוא כח עצמי להצמיח בלי שעור. ובזורע חטה בארץ: תרקב תחלה. ואז יתלבש בה כח הצומח להצמיחה מאין ליש ממש: **והרי** גם כאן ג' מדרגות הנ"ל שהן ד' בפרט. כי כח הצומח עצמו הוא נק' יש האמיתי שבכחו להצמיח עד אין שעור כו' והצמיח' בפרט שמתפשט הימנו. כלא חשיב לגבי עצם כח הצומח כו'. וכאשר מתלבש הארה פרטית להצמיח את החטה. יש כאן ב' מדרגות. א' מיש לאין. שהוא מיש האמיתי דעצם כח הצומח. להצמיח בפרט דכלא חשיב כו'. והב' מה שנעשה בחי' הארה דצמיחה זו בבחי' אין של היש הממשי דחטה זו. אשר לא תוכל להצמיח כ"א ברקבון תחלה שהוא בטול היש לאין זה כו' וד"ל:

שנר הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

ועפ"ז יובן ג"כ איך שייך לקרוא למצות גשמי' שלנו בשם איברי' דמלכא, עד"מ האיברים שנמשך בהם הרצון וכנ"ל כך ע"י המצות הוא המשכת אא"ס בכלים ומדות עליונות להיותם כלים לגילוי רצה"ע ממש ולא כבחי' כל אשר חפץ ה' עשה וכנ"ל, וזשארז"ל במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים שאין מבטלין מת"ת כי שורש התו' גבוה יותר, אם לא במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים שאז מבטלין מת"ת כי עיקר הכוונה הוא בהמשכת גילוי אא"ס למטה נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וכל האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו אלא תו' וגמ"ח וכנ"ל.

ועתה י"ל בענין הק"ש שארז"ל אליו ולא למדותיו, ואעפ"כ יש בה רמ"ח תיבין כנגד בחי' רמ"ח אברים דמלכא, והענין הוא כי באמת ענין הק"ש הוא גבוה אפי' ממעלת יחוד התורה והוא בחי' איהו בעצמותו למסו"נ באחד אחדות פשוטה שלמעלה מעלה אפי' ממדריגת החכמה כי כדי שיתהווה אפי' בחי' חכמה עילאה הי' מוכרח להיות בתחלה בחי' צמצום עצום ואח"כ מהרשימו נמשך המשכת בחי' חכ"ע, אבל אא"ס פשוט בתכלית כו' וזה"ע למסו"נ באחד האמת ליכלל וליבטל אליו ית', ואח"כ יוכל להיות ב' מיני יחוד הנ"ל יחוד אוא"ס בחכ' ויחוד אא"ס במדות והו"ע פרשה ראשונה דק"ש שמבואר שם יחוד אא"ס בתו' ושננתם וקשרתם כו' ובפרשה שני' מבואר שם ענין המצות והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי כו' ובתחלה צ"ל יחוד אא"ס בחכ' התו' ואח"כ יחוד המצות וכמ"ש כי נר מצוה ותו"א כו'.

להבין ענין התומ"צ שמבואר בלק"א פכ"ג

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה שבת ור"ח בבחי' אחת הם דומים זל"ז, והיינו כמשארז"ל בתעניות שמש בשבת צדקה לעניים שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפי'. הנה עיקר הפסוק קאי על מ' לע"ל, במלאכי ג' פ"ך, ורז"ל דרשו משמש צדקה ששמש בשבת צדקה לעניים כו', נמצא ששבת הוא בחי' שמש, ור"ח הוא ג"כ בחי' שמש כי עיקר ענין ר"ח הוא מה שהלבנה מקבל הארה מהשמש כו', ולכן בשבת נא' וזרחה לכם כו' ובר"ח נא' ג"כ לכם כמ"ש החדש הזה לכם. ולהבין ענין מה ששבת נק' שמש צ"ל מ"ש שמש צדקה ומרפא, דהנה כתי' סמכוני באשישות כו' כי חולת אהבה אני, וקאי על ששת ימי החול כי חול יש בו ב' פירושי', הא' ל'

חולין, הב' ל' חולי, והיינו כי בשית יומין דחול הוא בחי' חולת אהבה, והיינו ממה שהיש הוא היפך האין, דהנה האין הוא בחי' הביטול דכולא קמי' כלא חשיב, והיש הוא בחי' יש ודבר נפרד היפך האין, והגם כי היש נמשך מבחי' אין אכן הנה הוא ע"י צמצומי' רבים עד שנעשה ליש ודבר נפרד, וממילא בחי' כח אלקי זה המחי' ומהוה בחי' היש הוא תמיד בתשוקה נפלאה ונכספה וגם כלתה נפשו לעלות להתכלל באור הוי' א"ס ב"ה, ואהבה בכלות הנפש כזו הוא בחי' חולה מפני תוחלת ממושכה אשר תמיד נכספה וגם כלתה נפשה ולא תגיע לה כל ימי חייה כו', וכמו באדם כאשר רוצה איזה דבר בכלות הנפש וא"א לו להשיג בא מזה לידי חולי כו', וכך עד"ז יובן בשית יומין דחול שמאיר ע"י צמצום דשם אלקי' בכדי שיהי' יש ודבר נפרד כנ"ל, לכן הוא בחי' חולת אהבה. אבל שבת הוא בחי' רפואה כי בשבת מאיר בחי' ש' הוי' גילוי אלקות כנ"ל לכן הוא מרפא וזהו שמש צדקה ומרפא, וזהו שמש בשבת צדקה לעניים והיינו בשבת שמאיר בחי' שמש הוי' הוא צדקה לעניים דלית לון מגרמייהו כלום, והיינו כמו שע"י הצדקה שנותן לעני דלית לי' מגרמי' כלום הוא מחי' אותו, כך בחי' שמש הוי' שמאיר בשבת הוא כמו צדקה לעניים. ולכן אומרים בשבת ישבעו ויתענגו מטובך, כי טוב ואור הוא בחי' א' כמ"ש וירא אלקי' את האור כי טוב, והטוב ממשיך האור, ובשבת כשמאיר בחי' האור דשמש הוי' אומרים ויתענגו מטובך כו'. אך ע"י מה יבוא לבחי' זו זהו ע"י צדקה לעניים כי מי שטרח בע"ש יאכל בשבת והיינו ע"י בחי' ההכנה בשית יומין דחול בתפלה, וקודם התפלה צ"ל צדקה כמו ר"א יהיב פרוטה כו', (וגם ע"ז נתקן ענין קבלת שבת לכה דודי לקראת כלה כו' לכה דודי שיהי' הארה מלמעלה לקראת כלה היא כנס"י כדי שפני שבת נקבלה כו'), ובדרך פרט יש בכל יום כמו שבת וחול, שהתפלה היא כמו בחי' שבת וכל היום הוא חול כו', וההפרש שבין העלאה דשבת להעלאה שבחול בעת התפלה, כי אינו דומה בן כרך שראה את המלך לבן כפר שראה כו', שזהו ההפרש שבין שרפי' לחיות ואופנים שהאופנים וחיות הקדש הם ברעש גדול ע"י השגתם בחי' קדוש ומובדל כו' והם אינם יכולים להגיע כו' לכן הם ברעש גדול, והרי זהו דומה לבן כפר שראה כו' עד"מ, שביטולו מפני המלך מחמת חידוש רוממותו למעלה מגדר השגתו, וזהו בחול בעת התפלה, משא"כ בשבת הוא בחי' התגלות עונג העליון ולכן אומרים ישבעו ויתענגו כו', אז הוא דומה לבן כרך שראה עד"מ, שאין חידוש בעיניו רוממות המלך אלא מתענג ונהנה מזיו יקר תפארת גדולתו.

שלוש פנמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וכמו לדוגמא בחינת החכמה, **שמבחינת החכמה הכלולה באין סוף ברוך הוא נמשכה בחינת החכמה בהתגלות, ונמשכה בפני עצמה שלא תהיה בבחינת התערבות עם ספירה אחרת שעל ידי זה** - שהיא נמשכה בפני עצמה, **נעשה החכמה בבחינה ניכרת להיות בבחינת אור החכמה כו'**, כי כל עוד היא כלולה ומעורבת עם שאר הספירות, לא ניכר ה"חכמה" שבה. **ולא שנעשה ניכרת בבחינת היכר עצמי חם ושלום**, - כשאומרים שהחכמה נהייתה בבחינה ניכרת אחר הצמצום, אין הכוונה שנעשתה באופן של 'היכר עצמי', כלומר שינוי מהותי. וכמו לדוגמא המעבר מהחכמה הסתומה שבכתר לחכמה המתלבשת בכלי באצילות שבזה יש שינוי מהותי, הנה כשמדברים על המעבר של החכמה הגנוזה באור אין סוף מלפני הצמצום אל אחר הצמצום, לא נעשה שינוי והיכר מהותי, היינו **להיות בבחינת שינוי המהות לגבי שרשה ומקורה, כי היא אותה החכמה ממש שנמשכה אחרי הצמצום, כמו שהיא במקורה, רק ההבדל הוא שעל ידי שנחלקה משארי הספירות ונתגלה ממקורה, הרי נעשית בבחינת מדריגה ניכרת כו'** אף שנשאר אותה מהות.

במאמר המוסגר, הנמשך עד סוף הפרק, מבאר הרבי נ"ע, מדוע אף שאין שינוי במהות הספירה יש בזה "מיעוט האור", ובמה זה שונה מהתהוות הכלים:

(ואין זה כמו בהתהוות הכלים שנתבאר לעיל פרק י' - ראה שם באריכות שהכלים נתהוו באופן של "התנוצצות", היינו - זריקה וריחוק, ולא באופן של

גילוי ודבקות, **דיש לומר שלגבי שרשן ומקורן שהוא בחינת כח הגבול כמו שהוא לפני הצמצום הכלים הן באין ערוך לגמרי כו'**, - כלומר, בכלים, הרי הכלי שנוצר אחרי הצמצום הוא ירידת איכות אמיתית מכמו שהיה לפני הצמצום,

אבל באורות גם לאחר הצמצום אינן באין ערוך לגבי שרשן ומקורן כו', וענין הצמצום הוא רק שיהיה התגלות האור ובבחינת אור פרטי בפני עצמו שלא מעורב עם הספירות האחרות **שעל ידי זה נעשה בבחינת מציאות ניכרת ובבחינת מיעוט האור והגילוי כו'**. - כלומר יש אמנם מיעוט באור והגילוי מכמו שהוא היה לפני הצמצום, אבל זה עדיין אותו אור, בשונה מהכלים שזה שינוי ערך ממש.

והענין הוא - למה יש כאן מיעוט האור על כל פנים? - **דההתגלות גורם מציאות הדבר כו'** - עצם זה שהאורות התגלו הרי זה מהווה ירידה מסויימת, ובזה לא משנה כלל כיצד הוא אופן ההתגלות, כי - **וגם אם היה ההתגלות באופן שיהיו כולם יחד היו בבחינת מציאות ניכרת כו', וכמו בהתגלות כחות עצמיים הרי בהתגלות שלהם נעשים בבחינת מציאות ניכרת לגבי כמו שהן קודם ההתגלות כו', וכמו כן בהספירות גם אם היה ההתגלות כולם ביחד היו בבחינת מציאות** - ולכן, לא ההפרדה של הספירות זו מזו אפשרה את ה"מציאות ניכרת", אלא עצם זה שהם התגלו, גם אם היו מתגלים כולם יחד.

(**ומובן שלא היו בבחינת מציאות** אילו היו מתגלים כולם יחד **כמו בהתגלות מדריגות פרטיות כו'**), - כלומר וודאי שהיה הבדל מהו אופן ההתגלות, אם מתגלים כולם יחד, או כפי שבפועל אמנם נאצלו מדריגות פרטיות נפרדות, כי אף שהיו בבחינת מציאות ניכרת גם אם היו מתגלים כולם כאחד - **אבל היה בהם אז ריבוי אור כו', ועל ידי שנמשך רק ספירה אחת בפני עצמה הרי היא בבחינת מיעוט האור כו'**. ואם כן, לגבי המיעוט והריבוי באור יש הפרש אם התגלו כל הספירות כאחד או באופן נפרד אחת מהשניה, אבל עצם זה שהם בבחינת מציאות ניכרת, הרי זה חלק בלתי נפרד מהמשכתן מהתכללות בעצמיות להתגלות.

נמצא, שיש שני שינויים שנעשו במעבר של הספירות הגנוזות מכמו שהם באור אין סוף לכפי שהן אחר הצמצום:

א. שנעשו בבחינת מציאות, כיון שכל התגלות, באיזה אופן שלא תהיה - גם התגלות כוחות עצמיים, הרי זה יוצר בחינה של מציאות.

ב. שנעשו בבחינת מיעוט האור (אבל לא שינוי מהותי) וזה נעשה על ידי גילוי כל ספירה בפני עצמה ולא כפי שהיא מעורבת עם כל הספירות.

וכמשל אור וזיו השמש שבספר של בינונים - תניא, בשער היחוד והאמונה[44] **דבגוף כדור השמש הוא ביתר שאת כו'** בבחינת **ריבוי האור ובהתגלות** של האור החוצה **מתמעט האור כו', ומכל מקום אין זה בבחינת שינוי המהות שהוא הוא האור הקדום כו'**. - אותו האור שנמצא בהשמש הוא האור שמאיר אחר כך, אבל יש בזה מיעוט, שעוצמת האור שמתגלית מהשמש היא על־כרחך מועטת יותר מכמו שהוא כלול בשמש.

ונמצא ההיכרות דספירת החכמה שעל ידי ההתחלקות אין זה רק בעצם מהותה להיות בבחינת חכמה ניכרת, כי אם גם יש לזה השפעה **בבחינת מיעוט האור, ועל ידי זה היא** נעשית **בבחינת אור החכמה שיכולה להתלבש אחר כך בכלי כו')**.

לסיכום: עשר ספירות הגנוזות באור אין סוף, הם עשר בחינות המעורבות יחד ומאוחדות, ובמהותן הם גם פשוטות (כפי שהדגיש בפרק הקודם). ועל ידי הצמצום שבהם נמשך אור קו, וכמה דברים נעשו על ידי הצמצום:

א. ענין של התגלות, שפועל ענין של מציאות, ב. נוסף לזה יש גם ענין של מיעוט, כי החכמה לדוגמא היא רק חכמה ולא מעורבבת עם כולם, ולכן אף שזה אותה מהות, הרי יש בזה מיעוט. ועל ידי שני שינויים אלו נעשה אור באופן כזה שיכול להתלבש בכלים.

קיצור.

והנה אם היה התגלות העשר ספירות הגנוזות שלא על ידי צמצום, היו מתגלים כולם יחד בלי סדר והדרגה בקדימה ואיחור, וריבוי האור ולא היו בבחינת אור פנימי ולא היה ענין ההשתלשלות ועל כן הוצרך הצמצום,

וענינו הוא שיהיה התגלות ספירות פרטיות כמו ספירת החכמה בפני עצמה, ועל ידי זה נעשית במדריגה ניכרת ובבחינת מיעוט האור.

שבת פרשת שלח תער"ב

---

44. פרק ג.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

1 כשמתפלל בדרגת ואני – הכנעה ושפלות, פועל שהזמן יהיה עת רצון ותפלתו מתקבלת.
2 אהבת בכל לבבך – שכל לבבו מלא מאהבת ה'. בכל נפשך – שהאהבה מתפשטת בכל
3 כחות הנפש

4 ד) **וְזֶהוּ** דִּכְתִיב[22] "וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ הֲוָיָ' עֵת רָצוֹן" כו',
5 דְּכַאֲשֶׁר תְּפִלָּתוֹ הוּא בִּבְחִינַת "אֲנִי", דְּהִנֵּה יֵשׁ
6 "אֲנִי" וְיֵשׁ בְּחִינַת "אָנֹכִי", וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא,
7 דְּ"אָנֹכִי" מוֹרֶה עַל בְּחִינַת הָרוֹמְמוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב*
8 "אָנֹכִי הָרוֹאֶה", וַ"אֲנִי" מוֹרֶה עַל הַהַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת,
9 וְהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "אֲנִי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]
10 "וַאֲנִי תְּפִלָּה", דְּכַאֲשֶׁר שׁוֹבֵר לְבָבוֹ וּמִתְפַּלֵּל לַהֲוָיָ'
11 בְּתַחֲנוּנִים וּבְלֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] "וְלִפְנֵי
12 הֲוָיָ' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ", וּכְתִיב[25] "אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי, צָרָתִי
13 לְפָנָיו אַגִּיד", עֶר גִּיסְט אוֹיס זַיין הַאַרְץ פַאר דִּעם
14 אוֹיבֶעֶרְשְׁטֶעֶן[ט], הִנֵּה אָז תְּפִלָּתוֹ מִתְקַבֶּלֶת, וּ"לֵךְ הֲוָיָ'",
15 כְּמַאֲמָר* "אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו", וְזֶהוּ "וַאֲנִי תְּפִלָּתִי",
16 דְּכַאֲשֶׁר תְּפִלָּתִי הִיא בִּבְחִינַת "אֲנִי", שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה
17 וּמִתְפַּלֵּל בְּתַחֲנוּנִים וּבוֹכֶה בְּמַר נַפְשׁוֹ, וּתְפִלָּתוֹ הוּא "לְךָ
18 הֲוָיָ'", אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה, הִנֵּה הוּא פּוֹעֵל בָּזֶה שֶׁהָעֵת
19 וְהַזְּמַן הַהוּא הוּא עֵת רָצוֹן, שֶׁמְּמַלְּאִים בַּקָּשׁוֹתָיו. וּתְפִלָּה
20 כָּזוֹ חֲרֵי רִשּׁוּמוֹ נָכָר בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת וּבִקְּבִיעוּת עִתִּים
21 לַתּוֹרָה, אִם כֵּן חֲרֵי הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם גַּם כֵּן מֻגְבָּלִים
22 בִּזְמַן, וּלְבַד זֹאת שֶׁהֵם מֻגְבָּלִים בִּזְמַן חֲרֵי הֵם מֻגְבָּלִים
23 בְּעֶצֶם מַהוּתָם, וּכְמוֹ מִדַּת הָאַהֲבָה הִנֵּה בְּאֵיזֶה אֹפֶן
24 שֶׁתִּהְיֶה חֲרֵי הִיא מֻגְבֶּלֶת בְּעֶצֶם מַהוּתָהּ, דְּהִנֵּה כְּתִיב
25 "וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
26 מְאֹדֶךָ", דִּבְאַהֲבַת הֲוָיָ' חֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת
27 כְּלָלִיּוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אֲפָנִים שׁוֹנִים, הַמַּדְרֵגָה הָאַחַת הִיא
28 "בְּכָל לְבָבְךָ", הַיְנוּ דְּכָל לְבָבוֹ מָלֵא מֵאַהֲבַת הֲוָיָ', וְכָל
29 כַּמָּה שֶׁהַלֵּב מֵכִיל הוּא מְמֻלָּא מֵאַהֲבַת הֲוָיָ', אוֹיף
30 וויפיעל זַיין הַאַרְץ פַארְמָאגְט איז דאָס אַלְץ פול מיט
31 אַהֲבַת הֲוָיָ', וַהֲגַם שֶׁזֶּהוּ מַדְרֵגָה גָּבֹהַּ דְּכָל לְבָבוֹ יִהְיֶה
32 מָלֵא מֵאַהֲבַת הֲוָיָ', מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה יֵשׁ עוֹד מַדְרֵגָה
33 נַעֲלִית מִזֶּה וְהִיא הַמַּדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה, הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל
34 נַפְשְׁךָ", שֶׁהִיא הַגְדֶלֶת הָאַהֲבָה שֶׁמִּתְפַּשֶּׁטֶת בְּכָל כֹּחוֹת
35 הַנֶּפֶשׁ גַּם שֶׁאֵינָם כֵּלִים אֶל הָאַהֲבָה, דְּהַלֵּב הִיא כְּלִי אֶל
36 אַהֲבָה, כִּי מִשְׁכַּן הַמִּדּוֹת הוּא בַּלֵּב, אֲבָל שְׁאָרֵי אֵבָרִים
37 וְהַכֹּחוֹת אֵינָם כֵּלִים אֶל אַהֲבָה, וְהַגְדֶלֶת הָאַהֲבָה הוּא
38 שֶׁהָאַהֲבָה מִתְפַּשֶּׁטֶת גַּם בִּשְׁאָרֵי כֹּחוֹת וְאֵבָרִים שֶׁאֵינָם
39 כֵּלִים לָאַהֲבָה, דְּגַם שָׁם מִתְפַּשֶּׁטֶת הָאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ.

שבת פרשת תבוא, תרפ"ט

22) תהלים סט, יד.
23) תהלים קט, ד. וראה זוהר חלק ג מט, ב. פרי עץ חיים שער התפילה בהקדמה, אור התורה (יהל אור) לתהלים עמוד רמט־רן. ספר המאמרים תרח"ץ ע' רלו. ובכמה מקומות.
24) תהלים קב, א. וראה פרי עץ חיים שם. ספר המאמרים תרצ"ד ע' 222. ובכמה מקומות.
25) תהלים קמב, ג.

ט. הוא שופך את לבבו לפני הקדוש ברוך הוא.

לקוטי דיבורים

דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש לועדה החשובה של מרכז הישיבות תומכי תמימים

1 אהבת ישראל היא אחת מהיסודות העיקריים
2 בתורת מורנו הבעש"ט נ"ע ותלמידיו הוד כ"ק
3 האדמו"רים הממשיכים את שלשלת הקדושה,
4 ואהבת ישראל היא אחת מדרכי החסידות התופסת
5 מקום בראש בדרך החיים של עדת החסידים.
6 יותר ממאה וחמשים שנה חזרו מאות אלפי
7 חסידים, בלי הבדל אם גדולי הגדולים בלמדנות
8 ובחסידות, אם אנשי השוק והרוכלים הפשוטים
9 שבפשוטים – על אימרתו הקדושה של הבעש"ט.
10 באחד מביקוריו בעיר בראד, אמר הבעש"ט בפני
11 קהל מתכנסים גדול:
12 **"הקב"ה שולח נשמה לעולם הזה לתקופת חיים**

של שבעים־שמונים שנה, כשתכלית הכוונה של שליחות זו היא, לעשות טובה ליהודי בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט".

אימרתו זו של הבעש"ט חרותה בלבותיהם של מאות אלפי יהודים, אנשים ונשים. והמדה הטובה של הנעימה של "אהבת ישראל", נתנה את פירותיה הטובים בהכנסת אורחים, לבוא לעזרת העני בדרך, להרים את הנופל בתשומת הלב הלבבית הגדולה ביותר, להשתתף בצערם של אלמנה ויתום, לנחמם ולעזור להם בהצטרכותם.

ה' תרומה, ב' אדר, ה'תש"ה

יומן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

סיפורי מורי הרשב"ץ:

א) סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר צמח צדק בר"ה ויוהכ"פ.

ב) תנועות הניגון דאשרי[98] איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך[99].

ג) החסיד ר' ירוחם מדאלהינוב חולה ונתרפא משמיעת תפלתו של כ"ק אדמו"ר.

ד) סדר ואופן תפלתו של כ"ק הרי"ל והרחש"ז בני כ"ק אדמו"ר.

ה) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש לא הי' לו בית תפלה לעצמו כמו שאר אחיו, והי' מתפלל ביחידות והי' בא יום יום למנין הקטן של כ"ק אדמו"ר לשמוע ברכו וקדושה וכו', סדר ואופן תפלתו בהשכמה.

סיפורי רש"ח:

א) אביו[100] ר' יעקב ליב שו"ב סיפר בשם אביו ר' צבי הירש שו"ב סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר האמצעי בחשאי ומזמן לזמן הי' מנגן בלחישה.

ב) החסיד ר' יעקב ליב אבי ר' צ"ה מיאַנאָוויטש אחד מהמקושרים הראשונים של כ"ק אדמו"ר הזקן, וכ"ק אדמו"ר האמצעי קירב אותו מאד ויספר לו שני חזיונות:

א) תורה ששמע ממורנו הבעש"ט בהיכלו של כ"ק אביו אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"ג בליאָזנא בהקיץ ולא בחלום, יורדי הים באניות[101].

ב) בי"ט כסלו תקנ"ט ביום הגאולה בעת תפלת מנחה והחסיד ר' משולם יעקב הזקן מטשאַשניק התפלל לפני התיבה, ראה את מורנו הרב המגיד ממעזריטש ואמר לו כעת יצא הנשיא אביך מבית הסוהר וסובל צער ובקרוב יפטר גם מזה.

עתה בשעה השמינית הנני קורא בכל אשר כתבתי במשך כשש שעות ואף שסבלתי הרבה מכאב שיני מ"מ התאמצתי להבליג על יסורי, ועתה עלי להפסיק כתיבתי כי בעוד זמן קצר יתאספו במסיבה אצל האורח הרא"פ.

(עד כאן ניתן להעתיק)

98) מוסף דר"ה (ברכת זכרונות).

99) ראה אגרות־קודש ח"ג ע' תמה. שיחת חג הפסח תרצ"ד ס"ז (לקו"ד ח"א קיח, ב).״רשימות הרב"ש" (רשימות ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן (קה"ת, תשס"א)) ע' קיט ואילך.

100) בהבא לקמן – ראש רשימת היומן של רבינו – כג אייר תרנ"ו (לקמן ע' 000 ואילך). וראה אגרות־קודש ח"ה ע' שעב.

101) להעיר מתורת הבעש"ט עה"פ (תהלים קז, כג) "יורדי הים באניות" – ספר הזכרונות ח"ב ע' 427 (נתבאר בשיחת יו"ד שבט תשכ"ה (תורת מנחם התוועדויות תשכ"ה ח"ב ע' 159 ואילך)). וראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 174. תרצ"ו ע' 13.

אגרות קודש

ב"ה ב' ז"ד מ"ח רפ"ב

מו"ה צבי שי'

שלום וברכה

מכתבך בצירוף מכתבי אה"ק הנשלח ע"ש התקבל, ומסרתים לבן רבינו שליט"א, ובטח תקיים ככל אשר כתבתי לך במכ' הקודמים, וכתבתי לר"מ שי' דובין אודות עניני עסק, והוא בטח יוכל להשיג פרעדסטאויטילסטוועס על מדינת רוסיא מפירמעס גדולי', ויעשה זאת ע"ש חתנו של בן רבינו שליט"א ר"ש שי' גוראר' אשר הוא סוחר בטוח ומתון ויוכל לעשות עסקים גדולי' כאשר יהי' לו דאויער' מפירמע אם יוכל לדבר בשם הפירמע. לו יש יכולת לעבוד בפה רוסטוב, בחארקוב, מאסקווא, קיוב כי יש לו הכירות גדולה בין הסוחרי' היותר גדולי'. והיותר טוב הוא כמו מיני דמיכלא שונים (שאינם מתקלקלים), קאלאשין, נייר, והדומה מהמינים האלו שנרגש מחסור גדול בכל מרחבי המדינה.

(אח"כ יכול לכתוב מה שהוא בדעתו).

ידידו,

אד"מ.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למסכת פסחים ליום שבת קודש עמ' א

מצדה החיצוני קרוי 'דאקשתא', חֵלֶב הקשת, וחלב זה לשיטת כולם אסור באכילה, והוא בכלל 'חלב אשר על הקרב', והמונח מצדה הפנימי קרוי 'דאייתרא', חֵלֶב הַיֶּתֶר [ראה ציור], ובו נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא האם מותר באכילה. וחלוק היה מנהגם של בני ארץ ישראל בחלב זה ממנהג בני בבל, בני ארץ ישראל סברו כרבי עקיבא והתירו את חלב היֶתֶר באכילה, ובני בבל סברו כרבי ישמעאל שאסור לאוכלו.

הגמרא מספרת שרבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל לבבל ואכל שם את חֵלֶב הַיֶּתֶר: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה** מארץ ישראל לבבל, **אָכַל דְּאַיְיתְרָא** – אכל את חֵלֶב הקיבה שבצידה הפנימי הקרוי חלב הַיֶּתֶר, שנהגו בו בני ארץ ישראל הַיּתֶר, **עוּל לְגַבֵּיהּ** – נכנסו לפניו **רַב עֲוִירָא סָבָא וְרַבָּה בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, כֵּיוָן דַּחֲזִינְהוּ כַּסְיֵיהּ מִינַּיְיהוּ** – מיד כשראה אותם כיסה את אותו חלב מפניהם שלא יראוהו שאוכלו, שהרי בבבל נהגו בו איסור, **אָתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ לְאַבַּיֵי** – באו וסיפרו לאביי מה שנהג רבה בר בר חנה, **אָמַר לְהוּ** אביי, רבה בר בר חנה **שַׁוּוּינְכוּ כְּכוּתָאֵי** – נהג כלפיכם כאילו אתם כותים, שהרי שנינו בברייתא לעיל (נ:) 'דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם', ופירש רב חסדא שהברייתא אסרה רק בכותים.

מקשה הגמרא: **וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה** שאכל את חלב היֶתֶר, **לֵית לֵיהּ** – האם אינו סובר **הָא דִּתְנַן** (לעיל נ.), 'ההולך ממקום למקום **נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם**', וכיון שהלך לבבל היה לו לנהוג כמנהגם שלא לאוכלו.

לתירוץ הגמרא יש להקדים כדלהלן. דייני ארץ ישראל היו סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו, והיינו שהדיינים הסמוכים נותנים לחכם הראוי להורות רשות לדון אפילו דיני קנסות, אכן סמיכה זו אינה אלא בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ אי אפשר לסמוך, ולכן דייני ארץ ישראל היו יכולים לדון דיני קנסות, אבל דייני בבל לא יכלו לדון דיני קנסות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, חָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שיש לנהוג כחומרי המקום שהלך לשם אינם אלא כשהלך מֵעיר אחת בְּבָבֶל לְעיר אחרת בְּבָבֶל, **וּמֵעִיר אחת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעיר אחרת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, שכיון שאין בני עיר אחת כפופים לדייני המקום האחר, אם בן מקום אחד ישנה את מנהגו לעיני בני המקום השני, יש כאן חשש מחלוקת, **אִי נַמִּי** – וכן באופן נוסף, כשהלך מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קל וחומר שלא ישנה ממנהג בני ארץ ישראל מחשש למחלוקת, שהרי בני בבל כפופים לדייני ארץ ישראל, **אֲבָל** ההולך מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, **לָא** – אין נותנים עליו את חומרי מנהגי בבל, **כֵּיוָן דַּאֲנַן כְּיָיפִינַן לְהוּ** – שכיון שאנו בני בבל כפופים לבני ארץ ישראל, שבארץ ישראל מקדשים חדשים ומעברים את השנים, וכן דייני ארץ ישראל סמוכים הם, ולכן הם יכולים לדון דיני קנסות, ודייני בבל אינם סמוכים, ואינם יכולים לדון דיני קנסות, לכן **עֲבִדִינַן כְּוָתַיְיהוּ** – בני ארץ ישראל הבאים לבבל נוהגים כמנהגם שבארץ ישראל, שאין חשש שהדבר יביא למחלוקת, ואינם חייבים לשנות מנהגם.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישם את מנהגו של רבה בר בר חנה: **רַב אַשֵּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** שאף ההולך מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל אסור לו לשנות ממנהג בבל, **הָנֵי מִילֵּי** – אכן דבר זה שנותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם אינו אלא **הֵיכָא דְּאִין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר** למקומו הראשון, **וְרַבָּה בַּר בַּר חָנָה** שאכל את חלב היֶתֶר, **דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר** לארץ ישראל **הָוָה**, ולכן לא התחייב לנהוג כמנהג בבל.

הגמרא דנה אם בניו או תלמידיו של רבה בר בר חנה יכולים לסמוך על שמועתו ולאכול את חֵלֶב הַיֶּתֶר במקום שנוהגים בו איסור. אומרת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לִבְרֵיהּ, בְּנִי, אתה לָא תֹּאכַל** את חלב היֶתֶר, **לָא בְּפָנַי** – אפילו בפני, **וְלָא שֶׁלָּא בְּפָנַי,** ורק **אֲנִי שֶׁרְאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָכַל** את חלב היֶתֶר, **כְּדֵי** – ראוי **הוּא רַבִּי יוֹחָנָן** שפסק כן מסברתו ולימודו, **לְסָמוֹךְ עָלָיו בין בְּפָנָיו ובין שֶׁלָּא בְּפָנָיו, אַתָּה שלא רָאִיתָ אוֹתוֹ** אוכל את חלב היֶתֶר, **לָא תֹּאכַל** את חלב היֶתֶר, **בֵּין בְּפָנַי בֵּין שֶׁלָּא בְּפָנַי.**

הגמרא להלן (ע"ב) מביאה שרבי עקיבא סובר ש'ספיחים' אסורים באכילה מן התורה לאחר זמן הביעור, ומבואר שם שספיחי כרוב מותרים מן התורה ואינם כשאר ספיחים, ונחלקו תנאים בדעת רבי עקיבא, האם חכמים גזרו איסור גם בספיחי כרוב, או שלא גזרו והם מותרים. כעת מביאה הגמרא שדברי רבה בר בר חנה בענין מחלוקת תנאים זו, סותרים את הוראתו לבנו בחלב היֶתֶר. אומרת הגמרא: **וּפְלִינָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ** – דברים אלו שאמר רבה בר בר חנה סותרים את הדברים שאמר הוא עצמו, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר, פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי אַחַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן רַבִּי יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא לַגִּינָּה,**

פרק א משנה ו

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וּקְנֵה לְךָ חָבֵר, וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. הקשר בין שלשת הבבות. ב. הקשר לבעל המאמר – יהושע בן פרחי'.

והביאור:

שלשה מאמרים אלו מבטאים ענין האחדות והאחוה בין אדם לחבירו. עשה לך רב – הוראה זו מכוונת לכל אדם, היינו שגם אדם שהוא מורם מעם חייב לדעת שהוא זקוק לרב ומורה דרך, ובזה הוא משתווה ליהודי פשוט. וקנה לך חבר – יש להתנהג בידידות ואהבה לכל יהודי. והוי דן את כל האדם לכף זכות – אפילו יהודי שנמצא בשפל המדרגה.

וכל אחת משלשת ההוראות שייכת ליהושע בן פרחי':

עשה לך רב – יהושע בן פרחי' הי' נשיא, ומצינו שאמר[1]: "בתחלה, כל האומר עלה לה (לגדולה), אני כופתו ונותנו לפני הארי; עתה – כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין". לכן אמר "עשה לך רב" – גם נשיא אינו רשאי לחשוב ש"אין על גביו אלא ה' אלקיו"[2], אלא הוא זקוק לרב.

וקנה לך חבר – שנינו[3]: "יהושע בן פרחי' אומר: חטים הבאות מלאכסנדריא טמאות, מפני אנטליא שלהן. אמרו לו חכמים: אם כן – יהא טמאות ליהושע בן פרחי' וטהורות לכל ישראל" (פירוש: יהושע בן פרחי' הי' דר באלכסנדריא, ושם נהגו ליתן מים על החטים ובזה הוכשרו לקבל טומאה. ועל זה אמרו החכמים: יהיו טמאות באלכסנדריא בלבד, ולא במקום אחר).

נמצא, שיהושע בן פרחי' הדגיש ענין האחדות בין בני ישראל, שלכן לא הי' ניחא לו שלבני אלכסנדריא תהי' ההלכה כך, ולכל ישראל תהי' ההלכה שונה.

והוי דן את כל האדם לכף זכות – רז"ל מספרים[4], שאותו האיש הי' בתחלה תלמידו של יהושע בן פרחי', ולאחר שיצא לתרבות רעה אמר לו יהושע בן פרחי': חזור בך! אמר לו: מקובלני ממך, שהחוטא ומחטיא אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ויש לשאול, הרי גם יהושע בן פרחי' ידע כלל זה, ומדוע איפוא אמר לו "חזור בך"? אלא, מבואר בתניא[5], שגם במקום שנאמר "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" – "היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה, אבל אם דחק השעה ועשה תשובה, אין לך דבר שעומד בפני התשובה". ורבי יהושע בן פרחי', שהי' דן את כל האדם לכף זכות, אפילו אדם הנמצא בשפל המדריגה, חשב שאולי יעשה תלמידו תשובה בבחינת "דחק השעה"[6].

וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת

השאלות: א. הרי זה בכלל "ואהבת לרעך כמוך"[7], ולא הנהגה של מדת חסידות. ב. הקשר בין מאמר זה לשני המאמרים הקודמים שבמשנה זו ("עשה לך רב, וקנה לך חבר"). ג. הקשר לבעל המאמר – רבי יהושע בן פרחי'.

והביאור:

"והוי דן את כל האדם לכף זכות" בא לרבות גם אדם כזה שלכאורה אין עליו שום לימוד זכות. כי מכיון שכל אחד חייב לעשות לו רב ולקנות לו חבר, צריכים לבחון רבו וחבריו, שמא החסרון הוא בהם. והרי אפילו חסרון קל בדקות דדקות, ברבו ובחבריו, עלול להביא לחסרון גדול אצל התלמיד.

והנה, על רבי יהושע בן פרחי' מסופר בגמרא[8] ש"דחה לאותו האיש (שהי' מתלמידיו) בשתי ידים", ומזה יצא ש"זקף לבינה והשתחווה לה". ואף שכוונתו היתה רצוי', כי רצה להחזירו למוטב, אך בפועל יצא מזה מה שיצא. ולדעתו של רבי יהושע בן פרחי', יתכן שבאם הי' מלמד עליו זכות ותולה החסרון ברבו ובחביריו, אולי לא היו תוצאות כאלה. ולכן הזהיר במיוחד על מדה זו[9].

---

1. מנחות קט, סע"ב.
2. ספרא ויקרא ד, כב.
3. תוספתא מכשירין פ"ג, ב.
4. סנהדרין קז, ב – בחסרונות הש"ס.
5. פכ"ה.
6. משיחת ש"פ בהעלותך תשמ"א – על פי רשימת השומעים בלבד.
7. קדושים יט, יח. וראה שבועות ל, א: בצדק תשפוט עמיתך, הוי דן את חבירך לכף זכות (אם רואה אתה חבירך עושה דבר, שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה, רש"י).
8. סנהדרין קז, ב – בחסרונות הש"ס.
9. משיחת ש"פ פינחס תשכ"ח – על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת שופטים

טז יח שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: יט לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא
תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם: כ צֶדֶק צֶדֶק
תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס (לוי) כא לֹא־תִטַּע לְךָ
אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: כב וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס יז א לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ס ב כִּי־יִמָּצֵא
בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ג וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ
לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
ד וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת
נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם
בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: ו עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:
ז יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד
כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: פ ח כִּי
יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
ט וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט: י וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: (ישראל) יא עַל־פִּי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ
תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין
וּשְׂמֹאל: יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 289)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (לקוטי תורה נצבים מה, ג): "כְּשֶׁיִּהְיֶה הֲוָיָ' נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת אֱלֹקֶיךָ, דְּהַיְנוּ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, אֲזַי תִּהְיֶה תָּמִים וְשָׁלֵם בְּכָל אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם חִסֵּר מִצְוָה אַחַת, אוֹ פָּגַם בָּהּ, הֲרֵי נַעֲשָׂה מְחֻסָּר אֵבָר, כִּי שְׁלֵמוּת אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ תָּלוּי בְּהַמְשָׁכַת 'אֵבְרִין דְּמַלְכָּא', שֶׁהֵן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיּוּת אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעָדָן אֵין לָהֶם קִיּוּם וְחַיּוּת". וְהוּא עַל פִּי נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא — זח"ג קסו, א.

שני יד כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי
מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי: טו שׂוֹם תָּשִׂים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב
אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ
אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא: טז רַק לֹא־
יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה
לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן
לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד: יז וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים
וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד:
יח וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: יט וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי
חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־

הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם: כ לִבְלִתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 447. ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב, תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ. וְאַל יִתְעַנְּיֵן בְּעִנְיְנֵי חֶזְיוֹנוֹת. וּפְשִׁיטָא שֶׁלֹּא זֶהוּ עִנְיָנוֹ לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם, שֶׁלְּדַעְתּוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַנְהָגַת ה׳ עִם פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּךְ וְעִם פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּךְ, וְלִהְיוֹת בִּתְמִימָה: הֲיִתָּכֵן שֶׁהַהַנְהָגָה הִיא שֶׁלֹּא כְּפִי שֶׁהֶחְלִיט בִּשְׂכְלוֹ הוּא! וּבִפְרָט שֶׁכָּל רֶגַע שֶׁנּוֹתֵן עַל זֶה יָכוֹל לְנַצְּלוֹ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

שלישי **יח** א לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן: ב וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ס ג וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה: ד רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ: ה כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ז עמ׳ רצ)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

הִנְּךָ כּוֹתֵב עַל דְּבַר הַחֲלוֹם שֶׁחָלַמְתָּ. כְּלֵךְ מִדֶּרֶךְ זֶה. תַּפְסִיק לִהְיוֹת מֻנָּח בַּחֲלוֹמוֹת. וְכַמְּבֹאָר בַּסְּפָרִים, שֶׁבָּאֲנָשִׁים שֶׁכָּל פְּרָטֵי חַיֵּיהֶם הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הִנֵּה גַּם לַחֲלוֹם יֵשׁ מַשְׁמָעוּת וְאֵינוֹ לְבַטָּלָה, וְאִלּוּ בְּאַנְשֵׁי דּוֹרֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְבֵּה דִּבּוּרִים בְּטֵלִים וּמַחֲשָׁבוֹת בְּטֵלוֹת, הֲרֵי זֶה רַק חֲלוֹם בִּלְבַד וְתוּ לֹא. הִנְּנִי חוֹזֵר עוֹד הַפַּעַם: אַל תַּכְנִיס אֶת עַצְמְךָ לַחֲשֹׁב אוֹדוֹת חֲלוֹמוֹת.

רביעי ו וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: ז וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה: ח חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל־הָאָבוֹת: ס ט כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: י לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: יא וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים: יב כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ: יג תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש יב עמ׳ קפד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

כּוֹתֵב אֲשֶׁר רָאָה סֵפֶר סְגֻלּוֹת וּבוֹ כּוֹתֵב עַל דְּבַר חָכְמַת הַיָּד כו׳. הִנֵּה כְּלֵךְ מִדַּרְכְּךָ זוֹ, וְאִם רְצוֹנוֹ דַּוְקָא בְּסֵפֶר סְגֻלּוֹת, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ סְגֻלָּה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְיֶשְׁנָהּ גַּם כֵּן חָכְמָה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יְכוֹלִים לְהִתְאַחֵד עִמָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, וּבְיִחוּד נִפְלָא. וּכְבָר נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רמב״ן) שֶׁהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה.

חמישי יד כִּי | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: טו נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: טז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסִף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת: יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ: יח נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ: יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ: כ אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא: כא וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר

אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה: כב אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ: **ס יט** א כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם: ב שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ג תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ: ד וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: ה וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: ו פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם: ז עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ: ח וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ: ט כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: י וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דַּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: **פ** יא וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: יב וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת: יג לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ד עמ׳ קיז)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

חוֹשֵׁב עַל דְּבַר קְמִיעוֹת, אֲנָשִׁים הַיּוֹדְעִים בְּצוּרַת הַפָּנִים, בְּקַוֵּי הַיָּדַיִם וּבְצוּרַת הַכְּתָב, מַגִּידֵי עֲתִידוֹת, נוֹתְנֵי מַלְקוֹת וְכוּ׳ וְכוּ׳. לְכָל אֶחָד נִתַּן מִסְפַּר יָמִים קָצוּב לְמִלּאוּת שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה בְּעָלְמָא דֵּין, וְכָל שָׁעָה וְיוֹם שֶׁמְּבַלִּים בְּעִנְיָנִים שֶׁאֵינָם שֶׁלּוֹ הֲרֵי זֶה גַּם כֵּן חִסָּרוֹן בְּמִלּוּי שְׁלִיחוּתוֹ. וְאִם לְקוֹלִי יִשְׁמַע, יַעֲזֹב אֶת כָּל מַגִּידֵי הָעֲתִידוֹת הַמְנַחֲשִׁים וְהַקּוֹסְמִים וְכוּ׳ הַנַּ״ל.

שישי יז לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: **ס** טו לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי | שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר: טז כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה: יז וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: יח וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו: יט וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: כ וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: כא וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל: **ס כ** א כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ב וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם: ג וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם: ד כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

ח וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב
לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ:
ט וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ
וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יְחַלְּלֶנּוּ: י וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא
לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה
וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה: ח וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר
אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב
יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו
כִּלְבָבוֹ: ט וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 285 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

לִשְׁאֵלָתָהּ – פֵּרוּשׁ לְתַאֲרִיכֵי מְאֹרָעוֹת. אָמְרָה תּוֹרָה (גַּם מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה): תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ. וּבְוַדַּאי הַשֵּׁם עוֹשֶׂה (בְּלְשׁוֹן הַכָּתוּב) הַכֹּל יָפֶה בְּעִתּוֹ. וְלֹא כְּדַאי לְבַזְבֵּז זְמַן חִפּוּשׁ פֵּרוּשׁ עַל הַנַּ"ל, כִּי אִם רַק לַהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ.

שביעי י כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ
אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: יא וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ וּפָתְחָה
לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס
וַעֲבָדוּךָ: יב וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ
מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ: יג וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ
וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב: יד רַק הַנָּשִׁים
וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָּעִיר כָּל־
שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: טו כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים
הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־
הָאֵלֶּה הֵנָּה: טו רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־
נְשָׁמָה: יז כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס יט כִּי־תָצוּר אֶל־
עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־
תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ
תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: כ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי
לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ
מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה
עַד רִדְתָּהּ: פ **כא** א כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה
לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: ב וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל: ג וְהָיָה
הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר
הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר
לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל: ד וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ
וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל:
ה וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע: ו וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל: ז וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא
כתיב שפכה קרי שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא
רָאוּ: ח כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה
וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר
לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ
כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 303 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

לִשְׁאֵלָתוֹ – הֲלִשְׁאוֹל עֲתִידוֹת אֵצֶל פְּלוֹנִי. הֲרֵי נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהוּבָא בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ חֵלֶק יוֹרֶה־דֵּעָה לַהֲלָכָה.

[סִימָן קעט: אֵין שׁוֹאֲלִין בְּחוֹזִים בְּכוֹכָבִים וְלֹא בְּגוֹרָלוֹת . . מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ].

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר: וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא כתיב שפכה קרי שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ח כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש יט עמ׳ קצז)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

בְּתִמָּהוֹן קָרָאתִי בְּמִכְתָּבוֹ הָאֲרִיכוּת עַל דְּבַר עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְרוֹפֵא. וּכְלֵךְ מִכָּל חֲקִירוֹת אֵלּוּ. וּזְמַן זֶה יַקְדִּישׁ לְתַלְמוּד תּוֹרָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם הַנִּגְלָה וְהַחֲסִידוּת, וּמִתּוֹךְ הַנְהָגָה עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ.

צ״ז פסוקים, סלו״א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור ולשמו"ת

בישעיה פרק נא־נב

נא יב אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי
מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן: יג וַתִּשְׁכַּח
יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד
כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית
וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק: יד מְהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־
יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ: טו וְאָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:
טז וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ
שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה:
יז הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר שָׁתִית
מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס
הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית: יח אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־
בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדָּלָה:
יט שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרָאתֵיךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר
וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ: כ בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ
בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְּלֵאִים חֲמַת־
יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ: כא לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה
וּשְׁכֵרַת וְלֹא מִיָּיִן: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה
וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס
הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי
לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד: כג וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ
לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה וַתָּשִׁימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

יב) אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם, אָמַר הקב"ה, אָנֹכִי הוּא הַמְנַחֵם אֶתְכֶם, וְאִם כֵּן הֲרֵי הֵם תַּנְחוּמִים שֶׁל מַמָּשׁ, וְלָמָּה אַתֶּם יְרֵאִים מִבֶּן אָדָם וכו'. (וְאָמַר "מְנַחֶמְכֶם" מְנַחֵם אֶתְכֶם, בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְאַחַר כָּךְ "מִי אַתְּ וַתִּירְאִי" בִּלְשׁוֹן יָחִיד נְקֵבָה, וְאַחַר כָּךְ "וַתִּשְׁכַּח" "וַתְּפַחֵד" בִּלְשׁוֹן יָחִיד זָכָר. שֶׁכֵּן מִנְהַג הַמִּקְרָא, כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים הוּא כְּנֶגֶד כָּל פְּרָט שֶׁבָּהֶם, וּכְשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד הוּא כְּנֶגֶד הַכְּלָל, וּכְשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא כְּנֶגֶד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל). **חָצִיר יִנָּתֵן,** שֶׁהוּא נָתוּן בָּעוֹלָם כֶּחָצִיר שֶׁהוּא מִין עֵשֶׂב, שֶׁהַיּוֹם הוּא רָטֹב וּמָחָר יָבֵשׁ. **יג) חֲמַת הַמֵּצִיק,** חֵמָה שֶׁל הָאוֹיֵב הַמֵּצִיק. **כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית,** כְּשֶׁהָאוֹיֵב הֵכִין מַחֲשָׁבוֹת לְהַשְׁחִיתְךָ. **וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק,** מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ. **יד) מְהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ,** יְמַהֵר הַמִּטַּלְטֵל וְגוֹלֶה לְהִפָּתַח וְלָצֵאת מִגָּלוּתוֹ. כְּלוֹמַר, לֹא תַּזִּיקְךָ חֲמַת הַמֵּצִיק, כִּי תִּמְהַר וְתֵצֵא מֵהַגָּלוּת. **וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת,** וְלֹא יָמוּת בַּגָּלוּת שֶׁהוּא לוֹ כְּמוֹ קֶבֶר. **וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ,** וְגַם בְּעוֹדוֹ בַּגָּלוּת הקב"ה מְזַמֵּן לוֹ פַּרְנָסָתוֹ. **טו) רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו,** מַרְגִּיעַ אֶת סַעֲרַת הַיָּם בְּעֵת שֶׁיֶּהֱמוּ גַּלָּיו, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֶגְעַר בָּעַמִּים הַמַּחֲזִיקִים אֶתְכֶם בַּגָּלוּת. **טז) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ,** דִּבְרֵי הַתּוֹרָה שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לִדְבֹּר בָּם. **וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ,** תָּמִיד הֵגַנְתִּי עָלֶיךָ מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, בִּזְכוּת לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּפִיךָ. **לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ,** שֶׁיִּהְיוּ עַם יִשְׂרָאֵל נְטוּעִים עַל אַדְמָתָם וְיִגְבְּהוּ וְיִרְבּוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְיִתְרַבּוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ. **וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן,** וְלוֹמַר לִבְנֵי צִיּוֹן. **יז) הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי,** הִתְעוֹרְרִי מִתַּרְדֵּמַת הַצַּעַר וְהַגָּלוּת וְקוּמִי. **אֲשֶׁר שָׁתִית וגו',** אֲשֶׁר עַד עַכְשָׁיו שָׁתִית כּוֹס הַחֵמָה. **אֶת קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה וגו',** אֶת הַשְּׁמָרִים הַקְּבוּעִים בְּתַחְתִּית כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כְּבָר שָׁתִית וּמָצִית אֶת הַכֹּל. כְּלוֹמַר, כָּל הַתּוֹכֵחוֹת כְּבָר בָּאוּ עָלֶיךָ וְלֹא יוֹסִיפוּ לָבוֹא עוֹד. **יח) אֵין מְנַהֵל לָהּ וגו',** כְּשֶׁהָיְתָה בַּגָּלוּת לֹא הָיָה כֹּחַ בְּיַד בְּנֵי הַגּוֹלָה לְנַהֵל הָאֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ וּלְהַחֲזִיק בְּיָדוֹ וּלְתָמְכוֹ מֵהָרָעָה, כִּי כֻּלָּם הָיוּ שָׁוִים בָּהּ. **יט) שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרָאתֵיךָ,** הָרָעוֹת הַקּוֹרוֹת אוֹתְךָ הָיוּ כְּפוּלוֹת שֶׁל שְׁתַּיִם, וּכְפִי שֶׁמְּמַשִּׁיךְ בַּפָּסוּק. **מִי יָנוּד לָךְ,** מִי יָנוּד בְּרֹאשׁ עָלֶיךָ לְנַחֲמֵךָ, כִּי כֻּלָּם קָמוּ עָלֶיךָ. **הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב,** הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ מַה הֵם הַשְּׁתַּיִם, וְאָמַר שֶׁהֵם הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וגו'. **וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב,** זֶהוּ פֵּרוּשׁ עַל "הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר", כִּי הַשֶּׁבֶר הוּא הָרָעָב, וְהַשֹּׁד הוּא שְׁדִידַת גְּיָסוֹת הַבָּאִים בְּחֶרֶב. **מִי אֲנַחֲמֵךָ,** כְּמוֹ "בְּמִי אֲנַחֲמֵךָ", כְּלוֹמַר, אֶת מִי אָבִיא לְדִגְמָא לוֹמַר שֶׁגַּם לוֹ קָרָה כֵּן, שֶׁיִּהְיֶה לְךָ לְתַנְחוּמִים. **כ) בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ,** מֵחֲסָרוֹן לֶחֶם וּמַיִם, הִתְעַלְּפוּ בָּנַיִךְ. וְהוּא עִנְיַן עֲיָפוּת וַאֲפִיסַת כֹּחַ לַעֲמֹד. **כְּתוֹא מִכְמָר,** שֶׁכְּבוּ בְּרֻחוֹבוֹת מִכְּלֵי לְווּז, כְּמוֹ הַחַיָּה שֶׁנִּקְרֵאת "תְּאוֹ" כְּשֶׁנִּלְכָּד בְּמִכְמֹרֶת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לָווּז. **גַּעֲרַת,** צַעֲקַת גְּזִיפָה. **כא) לָכֵן,** הוֹאִיל וְקִבַּלְתָּ כְּבָר גְּמוּל עֲוֹנֶךָ. **עֲנִיָּה,** מְעֻנָּה. **וּשְׁכֵרַת וְלֹא מִיָּיִן,** מְבֻלְבֶּלֶת כַּשִּׁכּוֹר, וְלֹא מִשְּׁתִיַּת יַיִן, אֶלָּא מִצָּרָה וְיָגוֹן. **כב) יָרִיב עַמּוֹ,** אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עַמּוֹ לְקַחַת נְקָמָה מִיַּד הַמְּצִיקִים לָהֶם. **כג) מוֹגַיִךְ,** הָעוֹשִׁים לְךָ יָגוֹן. **שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה,** כִּפְּפִי אֶת עַצְמֵךְ עַד לָאָרֶץ, וְנַעֲבֹר

לַעֹבְרִים: **נב** א עוּרִי עוּרִי לְבִשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לְבִשִׁי | בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא: ב הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן: ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ: ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ: ה וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ: ו לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי: ז מַה־נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: ח קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן: ט פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלִָם: י חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְלֵי יְהוָה: יב כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

עָלַיִךְ. **וְתָשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וגו׳,** שַׂמְתִּי גוּפֵךְ כְּמוֹ אֶרֶץ וּכְחוּצוֹת הָעִיר, לִהְיוֹת מִדְרָךְ רֶגֶל לְעוֹבְרִים. **א) עָרֵל וְטָמֵא,** "עָרֵל" זוֹ מַלְכוּת אֲדוֹם שֶׁהֵם עֲרֵלִים. וְ"טָמֵא" זוֹ מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהֵם מַרְאִים עַצְמָם טְהוֹרִים בִּרְחִיצַת גּוּפָם, וְהֵם טְמֵאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וּשְׁתֵּי הַמַּלְכֻיּוֹת הָאֵלֶּה הֶחֱזִיקוּ בִּירוּשָׁלַיִם מִיּוֹם הֶחָרְבָּן, וּשְׁנֵיהֶם נִלְחָמִים עָלֶיהָ, זֶה כּוֹבְשָׁהּ מִזֶּה וְזֶה כּוֹבְשָׁהּ מִזֶּה. וּמִיּוֹם הַגְּאֻלָּה וְאֵילָךְ לֹא יַעֲבְרוּ בָהּ עוֹד כָּל יְמֵי עוֹלָם. **ב) הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר,** דִּמָּה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּאִלּוּ שׁוֹכֶבֶת וּמִתְפַּלֶּשֶׁת בֶּעָפָר. וְאָמַר שֶׁתִּתְנַעֵר מֵעָפָר. **קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם,** אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם, קוּמִי מֵהָאָרֶץ וּשְׁבִי עַל הַכִּסֵּא. **הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ,** הִשְׁתַּחְרְרִי מֵחֲגוֹרוֹת קְשׁוּרִי עֹל הַגָּלוּת שֶׁעַל צַוָּארֵךְ. **שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן,** אַתְּ בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבוּיָה בַּגּוֹלָה. **ג) חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וגו׳,** כְּשֶׁנִּמְסַרְתֶּם בְּיַד הַגּוֹיִם לֹא לָקַחְתִּי מֵהֶם מְחִיר, וְעַל כֵּן תִּגָּאֲלוּ בְּלֹא תַּשְׁלוּם כֶּסֶף. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם", עַל עֶסְקֵי חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם, כְּלוֹמַר, בִּגְלַל עֲוֹנוֹתֵיכֶם שֶׁלֹּא הִרְוַחְתֶּם כְּלוּם מֵהֶם. "וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ" אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. **ד) לָגוּר שָׁם,** כְּלוֹמַר, וְעַל כֵּן הָיְתָה לָהֶם אַמְתְּלָה לְשַׁעְבְּדָם, כִּי בִּימֵי הָרָעָב הִתְפַּרְנְסוּ שָׁם. **וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ,** אֲבָל אַשּׁוּר בְּאֶפֶס וּבְחִנָּם עָשַׁק אֶת יִשְׂרָאֵל. **ה) מַה לִּי פֹה,** לָמָּה אֲנִי שׁוֹהֶה וּמַשְׁהֶה אֶת בְּנֵי כָּאן בַּגָּלוּת. **מֹשְׁלָיו יְהֵילִילוּ,** הַמּוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתְפָּאֲרִים לוֹמַר "יְדֵנוּ רָמָה" (דברים לב,כז). **שְׁמִי מְנֹאָץ,** שְׁמִי מְחֻלָּל וּמְבֻזֶּה בְּעֵינֵיהֶם. **ו) לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי,** כְּשֶׁיִּגָּאֲלוּ יַכִּירוּ אֶת שְׁמִי, לָדַעַת שֶׁנָּאֶה לִי שְׁמִי הַמּוֹרֶה שֶׁאֲנִי הָאָדוֹן וְהַשַּׁלִּיט. **בַּיּוֹם הַהוּא,** בְּיוֹם הַגְּאֻלָּה. **ז) מַה נָּאוּ,** מַה מְּאֹד נָאִים וְיָפִים. **ח) קוֹל צֹפַיִךְ,** קוֹל שֶׁל הַצּוֹפִים הָעוֹמְדִים עַל הַמִּגְדָּלִים לִרְאוֹת וּלְבַשֵּׂר מִי בָּא לָעִיר. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "צֹפַיִךְ", נְבִיאַיִךְ. כִּי הַנָּבִיא יִקָּרֵא "צוֹפֶה", לְפִי שֶׁהוּא צוֹפֶה הָעֲתִידוֹת. **עַיִן בְּעַיִן,** כְּלוֹמַר, רְאִיָּה וַדָּאִית וְנֶאֱמָנָה. **ט) פִּצְחוּ,** פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל שִׂמְחָה. **גָּאַל יְרוּשָׁלִַם,** גָּאַל אֶת יְרוּשָׁלַיִם מִיַּד הַגּוֹיִם. **י) חָשַׂף,** גִּלָּה. לְהַרְאוֹת גְּבוּרָתוֹ. **כָּל אַפְסֵי אָרֶץ,** כָּל הַיּוֹשְׁבִים בִּקְצוֹת הָעוֹלָם. "אַפְסֵי", קְצוֹת, כִּי בִּקְצוֹת הָעוֹלָם כְּאִלּוּ אָפֵס וְכָלָה. **יא) סוּרוּ סוּרוּ,** הַכֶּפֶל לוֹמַר בִּמְהִירוּת רַבָּה. **צְאוּ מִשָּׁם,** אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צְאוּ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים. **טָמֵא אַל תִּגָּעוּ,** אַנְשֵׁי הָאָרֶץ הַגּוֹיִם יִהְיוּ טְמֵאִים לָכֶם, אַל תִּגְּעוּ בָהֶם. **צְאוּ מִתּוֹכָהּ,** צְאוּ מִתּוֹךְ הַגָּלוּת. **הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְלֵי ה׳,** הִטַּהֲרוּ מִכָּל טֻמְאָה, אַתֶּם הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם שֶׁהֱיִיתֶם נוֹשְׂאִים כֵּלֵי שֶׁל הקב"ה בַּמִּדְבָּר. "הִבָּרוּ", מִלְּשׁוֹן בָּרוּר וְנָקִי. **יב) כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וגו׳,** אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁתְּסוּרוּ מֵהֶם בִּמְהִירוּת, מִכָּל־מָקוֹם לֹא תֵּצְאוּ בְּבֶהָלָה כְּאָדָם הַמְפֻחָד, וְלֹא תֵּלְכוּ בִּמְנוּסָה כְּאָדָם הַבּוֹרֵחַ. **כִּי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה׳,** כִּי ה׳ הוּא הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם, וְעַל כֵּן "לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ". **וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** וְזֶהוּ הַטַּעַם עַל "וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן", כִּי הקב"ה הוֹלֵךְ גַּם מֵאַחֲרֵיכֶם לִשְׁמֹר אֶתְכֶם מִכָּל רוֹדֵף, וְלִהְיוֹת כְּמוֹ "מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת" (במדבר י, כה).

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך מעמוד ג

וזהו גם הביאור בסיום הפסוק "**קרנו תרום בכבוד**": "קרנו" -הו"ע ה"קרן", נקודה שאינה תופסת מקום כלל, ע"ד קרן זווית שאין לה כלום מצד עצמה, כי אם לחבר ב' הכתלים. וענינה בספירות הוא ספירת המלכות, דלית לה מגרמה כלום. וע"י ההמשכה בה, נעשה עלי' - "**תרום**" לבחי' הכתר, ועד לפנימיות הכתר, שזהו"ע ה"כבוד"[1]. ובזה גופא "**בכבוד**" - ב' כבוד[2], דקאי על בחי' כבוד נברא וכבוד **נאצל**[3].

1) ראה לקו"ת אמור לד, ד. נשא כט, ב.
2) ראה לקו"ת שה"ש מז, ב.
3) מד"ה רני ושמחי ה'תשכ"ז.

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:56	6:00	8:47	8:49	9:19	9:21	10:28	10:29	19:37	19:32	20:03	19:57	19:13	20:07
חיפה (ק)	5:52	5:56	8:45	8:47	9:17	9:19	10:27	10:27	19:39	19:34	20:05	19:59	19:05	20:10
ירושלים (ק)	5:52	5:56	8:45	8:47	9:16	9:18	10:26	10:27	19:38	19:33	20:04	19:58	18:54	20:07
תל אביב (ק)	5:56	6:00	8:47	8:48	9:19	9:21	10:28	10:29	19:38	19:32	20:04	19:58	19:13	20:09
אוסטריה, וינה (ק)	5:30	5:38	8:41	8:45	9:13	9:16	10:29	10:31	20:31	20:21	21:04	20:54	20:05	21:10
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:14	7:08	9:16	9:13	9:48	9:45	10:41	10:38	17:39	17:44	18:05	18:10	17:25	18:21
אוקראינה, אודסה (ק)	5:39	5:46	8:46	8:50	9:19	9:22	10:33	10:35	20:26	20:17	20:59	20:49	20:01	20:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:05	5:13	8:16	8:19	8:48	8:51	10:03	10:05	20:04	19:54	20:37	20:27	19:38	20:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:15	5:23	8:26	8:30	8:58	9:02	10:14	10:16	20:16	20:06	20:49	20:39	19:50	20:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:36	5:44	8:49	8:53	9:21	9:25	10:38	10:40	20:46	20:36	21:21	21:10	20:19	21:14
אוקראינה, קייב (ק)	5:26	5:35	8:41	8:45	9:13	9:17	10:30	10:32	20:40	20:30	21:16	21:04	20:14	21:08
איטליה, מילאנו (ק)	6:07	6:15	9:14	9:17	9:46	9:49	11:00	11:02	20:50	20:42	21:22	21:12	20:25	21:28
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:08	8:43	8:42	9:12	9:12	10:15	10:14	18:31	18:30	18:53	18:52	18:12	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:42	7:36	9:46	9:43	10:19	10:16	11:12	11:10	18:17	18:22	18:43	18:47	18:03	18:58
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:43	8:35	10:44	10:40	11:15	11:11	12:07	12:04	19:00	19:05	19:28	19:33	18:46	19:37
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:07	6:12	9:05	9:07	9:38	9:40	10:49	10:50	20:17	20:10	20:46	20:38	19:54	20:42
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:52	5:58	8:53	8:55	9:25	9:27	10:37	10:39	20:12	20:04	20:40	20:32	19:47	20:45
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:53	5:59	8:53	8:56	9:25	9:28	10:37	10:39	20:11	20:03	20:40	20:32	19:47	20:45
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:24	6:30	9:27	9:30	9:59	10:02	11:12	11:14	20:52	20:44	21:21	21:13	20:27	21:26
ארה"ב, היוסטן (ק)	6:40	6:43	9:29	9:31	10:01	10:03	11:10	11:11	20:15	20:09	20:40	20:34	19:52	20:44
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:03	6:07	8:57	8:59	9:29	9:30	10:39	10:40	19:55	19:49	20:21	20:15	19:32	20:25
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:46	6:49	9:32	9:33	10:04	10:05	11:12	11:12	20:07	20:03	20:31	20:27	19:45	20:36
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:48	5:54	8:48	8:51	9:21	9:23	10:33	10:34	20:07	19:59	20:36	20:28	19:43	20:42
ארה"ב, שיקאגו (ק)	5:42	5:49	8:46	8:49	9:17	9:20	10:30	10:32	20:10	20:02	20:39	20:31	19:46	20:43
בוליביה, לה-פס (ח)	6:46	6:44	9:12	9:10	9:41	9:39	10:40	10:38	18:31	18:32	18:53	18:55	18:14	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:09	6:18	9:24	9:28	9:56	10:01	11:14	11:16	21:26	21:16	22:02	21:51	20:59	22:11
בלגיה, בריסל (ק)	6:09	6:19	9:25	9:29	9:57	10:01	11:14	11:16	21:27	21:16	22:02	21:51	21:00	22:10
ברזיל, ס. פאולו (ח)	6:35	6:31	8:50	8:48	9:22	9:19	10:19	10:17	17:50	17:53	18:14	18:16	17:34	18:23
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ח)	6:20	6:16	8:36	8:34	9:07	9:05	10:05	10:03	17:38	17:40	18:01	18:03	17:22	18:10
בריטניה, לונדון (ק)	5:24	5:34	8:42	8:46	9:13	9:17	10:31	10:33	20:47	20:36	21:24	21:12	20:20	21:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:26	5:36	8:46	8:51	9:18	9:23	10:37	10:40	21:03	20:51	21:42	21:29	20:35	21:50
גרמניה, ברלין (ק)	5:28	5:37	8:46	8:50	9:18	9:22	10:36	10:39	20:56	20:45	21:34	21:21	20:29	21:25
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:54	6:03	9:09	9:13	9:40	9:44	10:57	11:00	21:08	20:57	21:43	21:32	20:41	21:36
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:38	6:34	8:54	8:51	9:24	9:21	10:21	10:19	17:50	17:53	18:14	18:16	17:34	18:20
הודו, בומביי (ח)	6:14	6:16	8:55	8:55	9:28	9:28	10:33	10:33	19:15	19:11	19:38	19:34	18:54	19:38
הודו, פונה (ח)	6:09	6:11	8:51	8:52	9:23	9:23	10:29	10:29	19:12	19:08	19:35	19:31	18:51	19:35
הונגריה, בודפשט (ק)	5:22	5:30	8:32	8:35	9:04	9:07	10:19	10:21	20:17	20:07	20:50	20:39	19:51	20:43
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:00	6:06	9:01	9:03	9:33	9:36	10:45	10:47	20:20	20:12	20:49	20:41	19:55	20:45
יוון, אתונה (ק)	6:28	6:33	9:25	9:27	9:57	9:59	11:08	11:10	20:34	20:27	21:02	20:55	20:10	20:59
מולדובה, קישינב (ק)	5:45	5:53	8:53	8:57	9:26	9:29	10:41	10:43	20:35	20:26	21:08	20:58	20:09	21:02

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ק)	7:06	7:08	9:52	9:53	10:22	10:23	11:29	11:29	20:19	20:15	20:42	20:38	19:58	20:42
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:36	7:28	9:31	9:27	10:04	10:00	10:54	10:51	17:35	17:41	18:04	18:10	17:26	18:14
נפאל, קטמנדו (ח)	5:22	5:25	8:13	8:14	8:44	8:45	9:52	9:53	18:57	18:52	19:22	19:17	18:35	19:21
סינגפור, סינגפור (ח)	7:03	7:03	9:32	9:32	10:05	10:04	11:07	11:06	19:18	19:17	19:40	19:39	18:59	19:43
פולין, ורשא (ק)	4:57	5:07	8:16	8:20	8:47	8:52	10:05	10:08	20:26	20:15	21:03	20:51	19:59	20:55
פרו, לימה (ח)	6:24	6:21	8:44	8:43	9:17	9:15	10:16	10:15	18:05	18:06	18:27	18:28	17:47	18:32
צרפת, ליאון (ק)	6:23	6:31	9:31	9:34	10:03	10:06	11:17	11:19	21:09	21:00	21:41	21:31	20:44	21:46
צרפת, פריז (ק)	6:24	6:32	9:36	9:40	10:08	10:12	11:24	11:26	21:28	21:18	22:02	21:52	21:02	22:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:46	8:22	8:22	8:52	8:52	9:56	9:55	18:19	18:17	18:41	18:39	18:00	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	6:06	6:13	9:11	9:14	9:43	9:46	10:56	10:58	20:40	20:32	21:11	21:02	20:15	21:15
קנדה, מונטריאול (ק)	5:38	5:45	8:45	8:48	9:17	9:20	10:31	10:33	20:21	20:13	20:53	20:44	19:56	20:59
קפריסין, לרנקה (ק)	5:56	6:01	8:48	8:50	9:22	9:24	10:31	10:32	19:46	19:40	20:13	20:06	19:23	20:10
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:07	6:18	9:30	9:35	10:02	10:07	11:22	11:25	21:56	21:43	22:36	22:22	21:27	22:26
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:34	5:46	9:02	9:07	9:32	9:38	10:53	10:57	21:35	21:22	22:18	22:03	21:06	22:25
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	6:01	6:08	9:09	9:13	9:42	9:45	10:57	10:59	20:53	20:43	21:25	21:15	20:27	21:19
שווייץ, ציריך (ק)	6:03	6:10	9:14	9:17	9:45	9:49	11:00	11:03	21:00	20:51	21:33	21:23	20:34	21:38
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:00	6:01	8:38	8:38	9:10	9:10	10:15	10:15	18:47	18:45	19:10	19:07	18:27	19:11

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00385
04/08/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377